D. ANSELMI ARCHIEPISCOPI CANTVARIENSIS THEOLOGORVM SVI TEMPORIS FACILE PRINCIPIS OPERVM OMNIVM

TOMVS QVARTVS,

CONTINENS DIVERSAS AD DIVERSOS AB EODEM EXARATAS EPISTOLAS TRIBVS LIBRIS COMPREHENS, AC HACTENVS NVNQVAM EDITAS,

ET

R. D. IOANNIS PICARDI BELLOVACI AD S. VICTORIS PARISIENSIS AVGVSTINIANI CANONICI INDVSTRIA ANNOTATIONIBVS AD EASDEM ILLVSTRATAS.

COLONIÆ AGRIPPINÆ,

Sumptibus PETRI CHOLINI.

ANNO M. DC. XII.

IN TRES LIBROS EPISTOLARVM D. ANSHELMI CANTVARIENSIS ARCHI-Episcopi.

PPÆFATIO, F. IOANNIS PICARDI, CANONICI Reg. Sanct. Victoris Parisiens.

QVi ex tot Anshelmi Epistolis, hucusq; tredecim tãtum ad nos peruenerint, meditari & mirari facilius est, quàm exponere. Cui etenim potest esse notũ tredecimi, vt ita dicam, illius delectoris cõsilium? Et vero, si de ignotis anteactisq; liceat opinione augurari, existimo eum hasce pauculas sepoluisse, ad instar illorum, qui cultissimos lustrantes hortos, legũt tantummodo flores suis naribus gratiores & odoratiores: At quis animæ fœtenti odor medicatior suauiorq; pietate, quàm iucundè olent hę segregatę epistolę? Quanquã ne vnã quidẽ cæterarũ, quas nunc produco, reperire sit virtutis exarmatã stimulo. Etenim quãtumlibet familiares sint earum aliquot: veruntamẽ gerunt semper de more apum suum spiculum, quod legentis sauciet pectus. Nihil autem habet dubitationis, illum sepositorem vsum fuisse exemplari tam locuplete, quàm nostro: Nam epistola 7. & 8. sunt libro 1. Prima, 2. & 3. libr. 2. Quarta, 5. 6. 9. 10. 11. 12. 13. libr. 3. Atqui dũ hic collector sibi fructum, aliis collegit fucum, scilicet Baleo Nomenclatori scriptorum Anglorum, & Matthæo Parkero Cantuar. Nam ille post enumeratas 367. Anshelmi epistolas in centuria 13. subiungit: Aliud epistolare Seruus seruorum Dei in Beccensi cœnobio, &c. Cum interea illius Epistolaris epistolæ sunt illæ ipsæ 13. quas hactenus Docti legerunt. Parkerus in antiquit. Ecclesiæ Britannicæ monuit, Anshelmum fuisse in scribendis epistolis assiduũ, adeo vt ad sua tempora, h. e. annum M D. LXXII. 367. reseruari testificetur, lineis aliquot subiectis recensens Anshemi operas, Epistolarum librũ vnum adnumerat, quasi alterum quidpiam & dissi-

mile ſcriptum à ſuperioribus. Porro memorata ab iis epiſtolarum Anshelmi nomenclatura, nouum iniicit excutiendum ſcrupulum, videlicet de earum numero. Nam hæ, quas ad præsẽs do, ſunt 289. connumeratis ad illum per varios miſſis. Sane inter legendum deprehẽdi deeſſe aliquas, ſcilicet annot. ad epiſt 96. l. 3. duas: ſcholio marginali ad epiſt. 134. vnam, poſtrema preuiam efflagitat alteram. Parkerus ſuprà, vnam Girardi Eberacenſis ad Anſelmum, & inter Anſel. epiſt. collocatam, nobisq; deſideratam profert. Nunc Lectori renuncio duas epiſtolas ad hoc æui, librorum de fermento azymoq;, necnon de diuerſitate ſacramentorum, nomine citatas, me (quia eius epiſtolis conſertas offendi) reliquiſſe: tum quod epiſtolæ faciles ſint, tum quod ipſemet Anſelmus in exitu ipſius (cui titulo quondam fuit de diuerſitate ſacramẽtorum) alteram de fermento & azymo nuncupatam, epiſtolam nuncupet. Sed age, de his plus ſatis: Nunc latam epiſtolarum materiam breui comprehẽdamus ſermone. In primo & ſecundo libro ſcribit vt plurimum amicis & perfamiliaribus, ſuadens, conſulens, exhortans, increpans, & obſequens, pro rerum occurrentium varietate. In tertio bonam partem reperies, quæ ſpectat ad ſui Pontificatus munia liberius obeunda: Quæ reſidua eſt, amicis ſatisfacit. Ordinem in iis ſeruatum reor illum eſſe, quem ab Edinero conſtitutum annotat Guilelmus Malmeſberienſis in Pontificib. Anglis. Stylus ſimplex eſt, ſcribentis candorẽ graphicè depingens, adeo vt aliquando vix effugiat ſermonis improprietatẽ, ne dicam impuritatem. Cæteroqui vniuerſa pura ſunt, cõcinna, & eorum, ad quos ſcribitur, morib. perſonisq; plane conſona. Quibus potuimus epiſtolis adiecimus Annotationes, vel ἀνθρωπολογίαν vel αἰτιολογίαν illuſtrantes. Et in illam quidam, ſi pro cuiuſpiã ſtomacho nimus funda, id refundat auidius in auidius memoriæ virorum illuſtrium conſeruandæ ſtudium. His adde, quod legendæ epiſtolæ nonnihil ſuauitatis admiſceãt, Lectoriq; tacitos ſuffigant ſtimulos. Vt igitur cuncta forent præſentiora, quæ licuit in ora ſingularum epiſtolarum notauimus, reliqua iiſdem proxime ſubdentes, cæteris in calcem reiectis. In Iuonis autem Carnotenſis citatione, priorem Iureti editionem ſumus ſecuti.

EPISTOLA PRIMA.

SVO DOMINO ET SVO PATRI, MVLTVM CVM amore Catholicis Reuerendo, & cum reuerentia amando Archiepiscopo Lanfranco: Frater Anshelmus suus totus.

De Lanfranco Abbate S. Stephani Cadomensis, facto Cantuaria Archiepiscopo.

GLORIA in excelsis DEO: Qui fidei & sapientiæ vestræ lucernam in eminenti constituit candelabro, vt luceat omnibus, qui in domo eius sunt: Oramus itaque omnipotentem Deum, vt illa sic ardeat, vt non consumatur: Sic luceat aliis, vt sibi nunquam extinguatur; vt post suæ lucis diuturnam (a) Anglicis impartitionem, transferatur ad diuinæ lucis æternam cum Anglia participationem. Sicut enim bona nostra si qua sunt, esse vestra optamus; ita vestra quæcunque sunt, esse non nostra nequaquam putamus. Quamuis namque tot rerum inopinatæ mutationes, sæpe vos mihi conentur subtrahere, nullatenus tamen poterunt, vt non dicam cohærentes animas nostras abinuicem distrahere, certe adhærentem animam meam à vobis abstrahere. Quapropter, vt taceam quod vos scitis, & ego non dubito, qa quem interiorem si non genitis, minime potestis fugere: vtique enim, qui vos quocunque earis prosequitur, & vbicunque maneat amplectitur, ooo penitus valetis deserere. Scyphum charum, quem chariori charissimi dedistis, sicut Dominus Hernostus mihi retulit, velle vos hilari benignitate & amica confidentia dixistis: Donum igitur vestrum nequaquam vobis reddo, ne quomodo minus vobis teddar obnoxius; sed libentissime vobis dono, quod in mundo carius possideo. Legant dilectissimi fratres nostri, qui vobiscum sunt, post literas vestræ sublimitati directas, hanc breuissimam & sufficientem sibi missam nostram epistolam: desiderium vestri mihi semper crescit, & amor, cuius olim mihi conscii fuistis, nunquam decrescit.

(a) annorum quam Gregorius lanceo... ut mater ... Anglos ... fuas ... Ioannes ... S. Gregor. ... Carnot. ... ad Rob. Melodunensem.

ANNOTATIO IN EPISTOLAM PRIMAM.

QVI fidei vestræ lucernam.] *Allusio est ad parabolam Euangelicam Matth. 6. & Luc. 11. nempe lucernam accensam esse super candelabrum ponendam. Anshelmus vero per fidei lucernam intelligit ipsum Lanfrancum, fidelem & prudentem Dei Seruum, sua doctrina pietateque, lumine vndique collucentem: qui in Archiepiscopatus Cantuariensis euectus cælum talis Angliæ emicuit, vt inquit Guilhelmus Malmesberiensis, lib. 3. de gestis Regum Anglorum:*

Qualis discutiens fugientia Lucifer astra,
Cum roseo clarum prouehit ore diem.

Cum autem in ipso lumine eo fenderimus illum iam Pontificie ado natum infula, vt scireetur, qualis antea fuerit, lubuit narrare ex Notationibus ad veteres Cantuariensium Archiepiscoporum Tabulas MS in Bibliotheca nostra, his verbis: Lanfrancus eruditus fiebat ab annis infantiæ in scholis artium liberalium & legum secularium, ad patriæ suæ morem intentione laica, ortus ex nobili parentela Papiæ vrbis Italiæ ciuibus, adolescentulus Orator, veteranos aduersantes in actionibus causarum frequenter præcipitauit torrente facundiæ, apposite dicendo. In ipsa ætate sententias depromere sapuit, quas gratanter iurisperiti aut iudices, aut prætores ciuitatis acceptabant: Meminit horum Papia. At cum in exilio, vti Plato quondam Philosophus philosopharetur, incendit mentem eius æternus ignis, & illuxit cordi eius amor veræ sapientiæ. Animaduertebat cum Ecclesiaste, quod nondum ecclesiasticæ lectionis vsu didicit, quia mundi bona vanitas. Repente itaque mundi contemptu iactans mundum ac se, atque pienseque religionis professionem, iugo regulari subdidit se. Cœnobium in Normannia, loci situ & paupertate horrendum, elegit; quod prudentia ipsius vigilantissimaque cura locuple auit, & in statum, pro cuius pulcherrimi ordinis, dum regeret collegium fraternum seuera disciplina, ac iam: Sanctum Abbatem humili & vtili consilio. Etenim cum propriæ taotū mortificationi operam impendere desideraret, deprehendit cum atque publicauit cogitationum inspector Deus, vt lucerna sese colligens in vallem diffunderetur & excelsa. Effulsit, eo magistro, obedientiæ coactu philosophicarum ac diuinarum literarum Bibliotheca, nodos quæstionum soluere in vtroque potentissimo. Admirandum sibi cognoscerent ingenium ac studium Lanfranci Herodianus in Grammatica: Aristoteles in Dialectica: Tullius in Rhetorica: Legis ac Scripturæ expositores in Sacra pagina. Cunctæ Athenæ quādo incolumes florebant, & excellentissimæ honorabant ad præcipiendum, Lanfranco in omni genere eloquentiæ aut disciplinarum assurgerent. Sic Hilarion Palestinus, & alii plures temporalis gloriæ contemptores, quanquam assidue fugerent, nunquam latuerunt. Sic Augustinus omnipotentis & indiuiduæ Trinitatis perspicacissimus indagator. Hieronymus hebraicæ veritatis fidelissimus interpres: Gregorius Romanus, atque Nazianzenus, item alii quamplures almi Doctores, prius Philosophiæ, deinde Ecclesiæ in libris enituere. Studiosus fuit idem cœnobita verbi gladio perimere sectas, si quæ fidem lacesserent catholicam. Profectò Berengarium Turonensem Hæresiarcham, siue Andegauensem, cuius dogma telis venenatis nocentius, de hostia salutis mortem animabus propinabat, spiritualis eloquii mucrone confodit in Synodo Romana ac Hercellensi sanctissime exponens, veracissime comprobans, panem & vinum, quæ mensæ Dominicæ superponuntur, post consecrationem esse verum carnem & verum sanguinem Domini Redemptoris. Euictus (b) Berengarius ad obseruandam sententiæ huius semel Romæ, denuo iurauit Turonis, simul pronuncians excommunicatione feriendum, quemcunque aliter sentientem. Omnem namque hæresim anathematizauit, præcipue de qua, cum vanæ laudis quæritaret nitorem, forduerat infamatus. Verum seductissimus homo atque peruicacissimus ad subuertendum in salubri proposito fideliter non stetit, schismatis crimen iterati iuri iurandi violatione cumulans: Et quia timor pœnæ inebat, ne publice prædicaret, quod publice damnauerat, secretis disputationibus domi insusurrabat idem, atque (c) per discipulos pecunia cor-

(b) Ißhac a it Berengario Lanfrancus in epistol. Lummaruz ... Tractatu de sacr. Eucharistia Addo ... annos. ad c. t. de sacra. altaris. ab Anselmo script.
(c) Idē scribit Guilel Malmesb. l. 3. de Reg. Anglo. pag. 6 edit. Londinensis, anno 1596.

corruptos pariter ac fallacia, peregrè trāslegebat. Pœnituit blasphemum & sacrilegum amisisse libellos pueritiæ dogmatis, Romæ suis manibus (ne ipse cremaretur) in ignem coniectos. Proinde (d) scriptum condidit recens, vt approbatius fulciretur vetus error, & perdurabilior in annos futuros porrigeretur: ad quod destruēdum prænominatus veritatis defensor epistolā edidit siue libellū dilucido stylo venustoq; sacris auctoritatibus ponderosum, rationum consequentiis indissolubiliter constantem. Optimus enim plenitudine charitatis resuscitare satagebat per fidei rectitudinem in hæresi mortuos; cuilibet p baptismū fratri suo veræ intelligētiæ de Eucharistia astructionem relinquere sufficientem, luculentam, nec tædiosam prolixitate. Sapientes religiosique Abbates, nec non Pontifices metropolitani, & timuerunt sapientiam Lanfranci, atque religiositatem & auctoritati atque correptioni habere gauisi sunt. Ipsum quantæ ecclesiæ Abbatem vel Pontificem sibi incredibili desiderio petierunt? Christiani orbis caput Roma sollicitauit eum epistolis, precatu retinere conata est, & vi. Quippe cognouerant eum peritissimum honesta quælibet & eorum contraria secernere: diligentissimum cuiq; suum tribuere perpēdiculo rationabilitatis: promptissimum ardua duraque suscipere perpetique causa veri boni: similiter cautissimū gubernare manum & linguam consideratione & comitate. Cognouerant (vt breuiter & aperte loquar) hanc eius vitā, quæ (e) merito dicatur quædam directissima ac tutissima ad perennis vitæ portum via. Ille vero nimis altum sibi duxit præesse fratrib. loco secundo, infimam extremitatem corde non deserens. Abbatiam Cadomensem, quam coactus acceperat, libens deseruisset: Ad anachoretas vel procul remotos cœnobitas confugiens, nisi multæ obstitissent difficultates, quas nulla potuit ratione eluctari extra animæ grauem læsionem. Fuit autem consolatio sancte dolenti pro illa prælatione laboriosum onus: nam ędificatio loci tum primum consurgebat: Scientię atque virtutum huius patris memoriale istic inserimus. Quapropter eadē productius non repetamus. Inuitatus ad culmen Archipræsulatus mæstus trans mare excusatum se vadit, sperans iucunditatem in reuersione: Rex tamen cum gaudio recepit adiutorem christianæ culturæ: deuicit reluctantem recusatione: adducuntur hilari festiuoq; iussu Cantuariensis ecclesiæ Priores, & multa regni sæcularis atque religionis dignitas. Præfatus Abbas ac Archipræsul honestissima electione inthronizatur; eum honoris adornādus pallio: antea spirituali tam pallio quam rationali insignitus. Ordinationi interfuere multi præsules & abbates: maxima Cleri & populi multitudo celebratæ 4. Calēdas Decemb. *Huiusq; veteres tabulæ: ex quibus hæc decerpere coegit me caracter obscurus palliatusq; proximum ad nuntians interitum, ni Typographia suaui fera succurrerent medicamenta.*

d Idem dicit Lanfrā sup. & Guimūdus Auersā. lib. 1. de corpor. & sāguine Domini.

e Habes eadē omnino verba eius in MS. Becc.

Fuit autem Lanfrancus in Cantuariensem vnctus Pontificem à Gisone Wellense. & Waltero Herfordensi Præsulibus. Anno 1070. Decollati D. Ioannis Baptistæ sacra luce.

At ne quis exaggeratione Rhetorica superius dictum putet, quod Roma epistolis Lanfrancum sollicitarit. legat Alexandrum II. Papam ad Gulhelmum Nothum Regem Anglorum sic scribentem: Ad virtutum incrementa percipienda, fratris nostri Lanfranci Cantuariensis Archiepiscopi monitis, gloriam vestram hortamur acquiescere: Quem vt charissimum membrum, & vnum ex primis Romanæ Ecclesiæ filii: lateri nostro assidue non adiunctū esse dolemus: sed ex fructu, quem Ecclesiæ in regno vestro tribuit, consolationem eius absentiæ sumimus. *Hactenus Alexander. Alterum quoq;, scilicet plures Ecclesias eum Pontificem expetiisse, confirmat illud Beccens. Chron. in eius vita.* Ea tempestate, (f) ciuitas Ruthomagensis viduata est sancto & venerabili Archipræsule Maurilio. Tunc Clerus omnis, & populi congregati, volebant substituēdum eligere Lanfrancum. Verùm toto conamine ille tale onus vitabat subire, humiliter magis cupiēs subesse quàm præesse. Quod Rex aduertens, prouidit subrogare Ioannem, quem Abricatēsium constituerat Pontificem. Sed vt hoc canonicè fieret, licentiam petendi gratia Romam direxit eundem Abbatem Cadomēsem Lanfrancum: qui onus huiusce legationis perferens (sicut Ecclesiis cupiebat esse consultum) à Papa Alexandro impetrat; sacrum quoq; pallium cum licētia huius promotionis deportauit: vnde & ipsi toti Neustriæ gaudiū fuit. *Fortasse insimulabor ὑστερολογίας, nec abs re: quod exscripturus hypomnematū de Lanfranco ex monacho Beccēsi Cantuariæ Archipræsule, à monachismo non sim exorsus: At tumultuarium quempiam texo Commētarium; sed nec serius, si serò. Lanfrancus igitur Ticini, vulgo Papia, Insubrium oppidi in Gallia Cisalpina: genitus illustribus parentibus Ticinēsibus quoq; indigenis & primoribus. Etenim pater vir erat iuris peritissimus, senatoriiq; ordinis, quem quidem mors caca Lanfranco etiam adolescenti eripuit iniquius. Is autem cum in demortui parentis esset succenturiandus locum, natale reliquit solum, aliò abreptus insano discendi amore.*

f Anno 1067 vt notat ipse Chron. Becc. MS.

Post quæ, tempore Henrici I. Franc. Regis huius nom. & Gulhelmi cognom. Conquestoris Normannorū Ducis, venit Abrincas Lugdunēsis secundæ, vulgo Normanniæ ciuitatem: vbi quid gesserit, hincq; egresso quid contigerit, quoniā Vincent. Bellou. l. 26. spec. hist. c. 31. m. ante certis, non reuoco: tum maximè, cum agnoscā & paucula, quæ habet ipse deprōpta ex gestis eiusdem latius explanatis in Chron. Becc. MS. Lanfrancus tandem periculo, quod Vinc. supr. refert, exēptus venit Beccum huius temporis & gētium tum ignobilium Cœnobiū quale à viatoribus prædicatum edoctusq; fuerat. Tunc forte (ait Beccēs. codex) Abbas extruendo furnaci occupatus ipsemet operabatur manib. Et accedēs ad eum dixit. Deus te saluet: & abbas, Deus te benedicat, inquit. Es Lombardus? at ille, sum: Quid vis? monachus fieri volo. Tunc Abbas precepit cuidā monacho nomine Rogerio, vt illi ostēderet librum Regulæ: qua perlecta respondit; omnia se Deo iuuāte seruaturum. Hæc audiens Abbas & sciens quis esset vel vnde, cōcessit ei quod petebat gaudens. At ille in faciem procidens osculatus est pedes eius. Lanfrācus humilitatem animi sermonisq; dignitatem in Abbate plurimū veneratus & amans monachus ibi efficitur: Erat is annus 1042 vt notat Epit. Chron. Becc. Postquam v. cucullam induit, ludumq; literariū licet grauatè aperuit, iam eius nomē per ora Doctorū celerrimè volitare cœpit, vt ad epist. 16. huius lib. patefaciā testimonio æquauorum Scriptorum.

Sub annum 1063. Gulhelmus Nothus Cadomi monasterium condidit in memoriā D. Stephani protomartyris, cui Lanfrancum renitentem, sed tandem sua Proceruumq; Normannorū importunitate expugnatum præposuit. Conditi autem huiusce cœnobii causas edocebit notatio ad Epistolam 13. huius libri Vix effluxerat triennium, hoc est, annus 1067 latifer D. Maurilio Rotomagensium præsuli, in cuius locum suffice Lanfrancum post-Libant Normanni, sed

ni, sed eos constanter postulantes constanti fatigauit refutatione. Annus tandem 1070. honorem onusq; aliàs ab eo reiectum iniecit humeris, licet pro more firmiter detrectantis. Ea vero de causa Guilhelmus Anglorum Rex in Normanniam miserat Legatos, (sed & Hermenfredus Sedunensis Pontifex redux ex Anglia, in quam nauigauerat cum duobus S. R. E. Cardinalibus missu ab Alexãdro Papa, vt Guilhelmum Nothum Anglici regni diademate redimerent, id enim per erat) Lanfranco denunciantes in Concilio Episcoporum & Abbatum Normanniæ petitionẽ Regis, simulq; voluntatem suam, & reliquorum Sedis Apostolicæ Legatorum; Is vero petiit inducias. Perspectum namq; & indubitatum tenebat, simul licere non posse negotium Archipræsulis, & otium monachi. Precatur Regina cum filio: iubet Abbas Herluinus licet inuitus, cui tanquam Christo obedire solitus erat. Hortantur etiam ad hoc studiosi collecti Maiores. Nam hanc vrgentem vndiq; violentiam dictauerat mandatum Regis, sicut iu æstimationem dilectissimi Patris, cum à latere amitteretur. Non abnuit ille fratrum sententia (sic omne factum & dictum discretionis norma regebat) obedientiam, offendere cauet simul & tamen eos qui rogant, fauent, hortantur. Mœstus ergo transmare excusatus in se redit, sperans iucunditatem in reuersione. Cæterum diuinæ dispositioni, quo consilio resistere poterit? Rex cum gaudio atque cum digna reuerentia recepit Christianæ Religionis coadiutorem: deuicit reluctantem pulchre pugnans humilitate & mansuetudine. In Pontificatu gesta, quoniã Guilhelmus Malmesbiriensis, Matthæus Parkerus in antiquitatib. Ecclesiast. Britann. & post eos Cardinalis Baronius in Annalib. minutatim computarunt, minime replico: Vnum tantum & alterum complicaturus, depromptum ex eius gestis, in Chronic. Beccens. enarratis, ad hunc modum. Quando gloriosus Rex Guilhelmus morabatur in Normannia, Lanfrancus erat Princeps & custos Angliæ, subiectis sibi omnibus Principibus & iuuantibus in his, quæ ad defensionem & dispositionem, vel pacem pertinebant Regni, secundum leges patriæ. Lectioni erat assiduus & ante Episcopatum, & in Episcopatu, quantum poterat. Et quia Scriptura Scriptorum vitio erant nimis corrupta, omnes tam Veteris quàm Noui Testamenti libros, necnon etiam Scripta Sanctorum Patrum secundum orthodoxam fidem studuit corrigere: & etiam multa de his, quibus vtimur nocte ac die in seruitio ecclesiæ, ad vnguem emendauit: & hoc non tantum per se, sed etiam per discipulos suos fecit. Quantum poterat paupertatem retinebat in vilitate habitus, parsimoniam tenuit inter multimodas delicias: multa quoq; & magna offerebantur sibi dona, quæ ille hilariter rogantibus se, vel indigentibus tribuebat.

Alterum quod promisi hoc est, à Biographo Lanfranci ad nos transmissum his prorsus verbis. In quadam festiuitate de tribus Magis, in quibus Rex coronatus solebat tenere Curiam, die festiuitatis Sancti Martini, cum Rex diademate & indumentis regalibus sederet ad mensam, & Lanfrancus iuxta eum, quidam scurra videns Regem auro & gemmis radiantem, exclamat in aula magna adulatorie voce: Ecce Deum video. Lanfrancus conuersus in Regem, ait: Noli talia imponi tibi: non sunt hæc hominis, sed Dei: Iube eum acriter verberari, ne vnquam talia audeat iterare: Quod Rex iuxta verbũ illius fieri iussit. Quæ de Lanfranco, supersunt, apponẽtur p. 41. li. 2.

EPISTOLA II.

DOMINIS AMICIS FRATRIBVS charissimis, Soon & Lanzoni; Frater Anselmus Beccensis, vita peccator, habitu monachus, pro æternis temporalia despicere, ꝑ temporalibus æterna percipere.

Sanctioris vitæ normam rogatus præscribit.

QVoniam verus amor, sicut laudabiliter impenditur, sic irreprehensibiliter amãdo exigitur; puto me impudentem non esse, si meum erga vos aliquatenus vobis ostendo amorem, vt vestrum mihi possim aut acquirere, aut acquisitũ reddere ꝑfectiorem. Sed quoniam propter nimis disiunctam conuersationem nullis aut obsequiis aut saltem colloquiis ipsum de vobis cor meum potestis percipere; vel epistolaris salutatio sit vobis signum, dilectionis vestræ memoriam in me vigere. Cum enim primum vestra reuerenda fraternitas paruitati meæ se notam fecit per suam ꝑsentiam, sic eam sibi anima mea charitatis amplexu, alte impressit astringendo: vt eius imaginem in se perspicuam exprimeret diligẽdo, per quam vos semper præsentes tenet etiam absistẽdo: vnde licet rarus sit aspectus, non tamen rarus sed continuus est affectus. Hactenus duobus spontanea charitatis est digesta salutatio, deinceps vni persoluetur debita exhortatio; vni quidem vestrûm, quia ab vno est postulata, adiicitur: sed duplici emolumento laboris gaudebo, si ab vtroque velut sibi dicta accipitur. Equidem memini Domine mi & amice Lanzo, sanctum tuum bene viuendi feruorem, multis meum precibus postulasse teporem: quatenus suis eum commonitoriis literis ad spiritualem accenderet amorem. Quod quoniam inconueniens existimabam, vt frigidus calidum calefacere tentaret, vtrique volui recusare: sed rursus considerans, quia frigido flatu feruens ignis augetur, non omnino quod petebas, potui excusare. Quapropter cum hoc quod à me poscis, vbique in sacris paginis multo melius possis inuenire, & mansuetę grauitati tuæ velim ob sui reuerentiam, quantum in me est, libenter obedire: sic inter vtrumque incedam, vt primum studendi in sacra scriptura tibi curam iniungam: deinde in mea persona non ex mea, sed ex eiusdem Scripturæ sententia, pauca subiungam. Moneo itaque & ꝑcor charissime, quatenus sicut (a) scriptum est: *Omni custodia serua cor tuum*. nihil sit, quod mentem tuam à sui reuocet custodia. Sollicite discutiat, quid quotidie acquirat proficiendo, ne quid, quod absit, perdat deficiendo. Sicut enim in virtutibus difficilima est, aliquid non habitum conando assequi, quàm desidia carere: ita grauius est recuperare, quod per negligentiam amittitur, quàm adipisci, quod nondum quia habuisse cognoscitur. Semper igitur dilectissime, præterita quasi pro nihilo sic deputas, vt & illa, ad quæ profecisti, temere non contemnas, & his aliquid addere, licet per infirmitatem nequeas, tamen per importunitatẽ semper contẽdas. Quoniam namq; inter multos vocatos pauci (b) sunt electi, certi sumus oẽs veritate dicẽte: sed quàm pauci sunt, incerti sumus cuncti: veritate tacente. Quapropter quicunq; nondum viuit vt pauci, aut vitam suam corrigendo inter paucos se colligat, aut cum certitudine reproba-

a *Prouer. 4.*

b *Matth. 22.*

tionem timeat. Qui vero se de paucis esse iam iudicat, non statim de securitate electionis cõfidat: Quippe quoniam nemo nostrùm scit, in quantã paucitatem redigantur electi, nullus vtiq; nouit, si iam sit inter paucos electos, licet iam paucorũ sit similis inter multos vocatos. Nullus igitur retro respiciendo penset, quàm multus in via cœlestis patriæ pcedat: sed indeclinabiliter in anteriora interitus sollicite consideret, si iam pariter cum iis, de quorum electione nemo fidelis dubitat, incedat. Vide igitur dilectissime, ne qualibet occasione timor Dei, quem concepisti, tepescat, sed semper quasi indeficienti studio ventilatus, indies feruescat, donec tibi in securitatem mutatus æternam lucescat. Valde namq; cauendum est, frater amantissime, illud quod multi, & non tam numero multi, quàm sensu stulti, faciunt, qui quanto diutius viuunt, tanto maiorem sibi spem viuendi nutriunt, & timorem festinantis mortis abiicientes, à proposito sanctæ vitæ deficiunt. Verum namq; est, quia quãto diutius vixit aliquis, tanto breuius victurus est: & quanto fit longius à die natiuitatis suæ, tanto fit propior diei mortis suę, & retributioni totius vitæ suæ. Sicut igitur vides per singulos dies in præteritum vitam tuam crescere, ita certus esto, spatiũ bene viuendi quotidie tibi decrescere. Esto itaq; amice mi, solicitus, vt spatium vitæ, quod tibi restat, quia nescis quàm breue est, sic expẽdas, vt de die in diem sanctum meritis propositũ ad meliora extendas: Quatenus si quid te grauat bene viuere, quanto magis laborem tuum ad finem festinare, & te ad requiẽ & coronam appropinquare consideras: tanto fortius instãdo, & lætius perseuerando viriliter confortatus proficias. Ab inceptis ergo nulla lassitudine deficias, sed potius quę tibi expediunt, & quæ nondum es aggressus in spe superni auxilii pro amore felicis præmii incipias, vt ad sanctorum beatum cõsortium Christo ducente peruenias. Excedit iam modum nostra epistola: sed vt illis pariter desinat, quib. communiter incepit, attendite duo amici mei, audite ambo dilecti mei: tenete, rogo, finem fatuę meę allocutionis in memoriam mutuæ nostrę dilectionis: fatuam dico locutionem, quod meum est: sed non sententiam, quod Dei est. Audite ergo, & ne propter id, quod meum est, id quod Dei est contemnatis. Si quando mundus in aliquo sui generis fauore vobis ridet, nolite illi arridere: vtiq; non ad hoc ridet, vt in fine rideatis, sed vt sub Principe suo irridente cum ipso lugẽte lugeatis. Potius ergo quoties vobis riserit, risum eius horrete: horrendo ridentem irridete, vt post irrisorem eius irrideatis, & ipso lugẽte rideatis. Amici (a) mei, nolite diligere mundum, nec ea quę in mundo sunt: veraciter enim scriptum est, quia (b) *mundus transibit & concupiscentia eius*: & quia (c) *amicus huius seculi, inimicus Dei constituitur.* Non (D) habet fœnum in cornu: aurum habet in cornu: sed posteriora videte, fœnum habet in cauda, cauda ferit ille, cauete: Cauete inquam & valete.

a 1. Ioan. 2.
b Ibidem.
c Iacob 4.

ANNOTATIO IN EPISTOLAM II.

NOn (D) habet fœnum in cornu. *Scite Anselmus, vt ostendat, mundum esse quoddam noxium & fallax an mal. dicit non habere fœnum in cornu, sicut olim boues petulcos, de quorum cornibus id appendebatur, quo sibi cauerent, qui forte occurrissent: sed contra, aurũ habere in cornu. vt corruscantis metalli splendore insipientes excæcet, & se sequentes cautius minusq; comprehendat. Aurum quoq; cornibus alligatum aperte designat superbiam ex opum abundantia manare solitam. Nam sumere cornua, tollere cornua, superbum esse nemo non scit. Quibus astipulatur illud Græcorum: γεννᾶ δ' ὁ ἐκ βαλαντίου, indicans, opes superbiam ceu filiam parere. Mũdus ergo aurum habet in cornu, quia nihil nisi splẽdidum suu ostentat amatoribus, sed in cauda alligatũ gestat fœnum, quod in huius vitæ fine per caudam animalis postremam partem significato, decoquet sordidã & luteam hominum cupiditatem. Porro hic versus Anselmi argute cõpactus est ex duobus hemistichiis Horatij & Virgilij conuersis. Ille enim 1. serm. sat. 4. ait:*

Fœnum habet in cornu.

Hic autem Ecloga 11:

Occursare capro, cornu ferit ille, caueto.

EPISTOLA III.

DOMINO DILECTISSIMO, REVErendo monacho Roberto: Frater Anselmus Beccensis, inter sanctę conuersantes tantũ minimus: sic in tẽpotalibus velle æternitatẽ, vt in æternis nolit temporalitatem

Eius preces, & Anastasii Commonachi amicitiam requirit.

CVm considero, strenue miles Dei, & mihi charissime, tuæ prouectus strenuitatem, & meæ sterilitatem inertiæ, vix suggerere sanctitati tuæ præsumo, mutuæ nostræ mentionem amicitiæ. Quia enim in cunctis tepidæ vitæ meæ actionibus nihil est, quod beneficiis tuæ dilectionis possit compensari, erubesco, vel à te debitũ amici exigere, vel saltem amicũ tuum nominari: Sed rursus, cum in reditum patriæ supernæ alios facile currere, me vero peccatis & tempore grauatum, in eadem via vix moueri intueor, magna necessitate cogente ad pręcurrentes me ex intimo corde clamare compellor, non vt velocitas eorum pstolata lentum, reddatur tardior: sed vt tarditas mea à currentibus rapta, fiat velocior. Quapropter cũ orationes meę tales sint, vt vel nihil vel parum psint mihi, quas tuas esse proposui offerre non psumo tibi: sed precor, vt seruore tuarum accẽdantur, quatenus efficaciter mihi prosim & tibi. Sic enim coram Deo vult cor meum, & sic ad Deum orat os meum: Et quicquid prodesse debet mihi, non minus psit tibi quàm mihi. Age ergo vir venerabiliter amabilis, & amabiliter venerabilior, certus esto dum viuo de hac nostra voluntate, & sollicitus esto de perficienda in me, quæ tua erit charitate. Si enim oraueris pro pximo, scio verũ esse, quod mihi retribuetur, & si impetraueris, scito tuum esse, quicquid mihi tribuetur. Quod vt efficacius efficias, precor obsecro, vt illi sancto viro Anastasio, cuius desiderabili societate frueris, me commendando, quantum absentẽ postea notum facias, vt & illum amicum tuum meum cõmunices, & me seruum tuum cum illo participes. Quatenus ex hac die dum viuimus p te & tecum & ego illũ venerer amicum alterũ Robertum, & ille possideat seruum eundẽ Anselmum. Quia enim non sum dignus, non audeo petere, quod tamen velle præsumo, vt ego velut alter Robertus vtat eodẽ Anastasio, & ipse me fruat quasi altero Roberto: Cuius bonus odor iam p multos huius

patriç suauiter diffusus: quantò delectabilius animæ meæ fragrat, tantò ipsa ad eius amicitiam & notitiam ardentius flagrat. Quas iam ex quo vitam eius audiui habeo & amplector, quantum possum [illegible], otes & ipse mecum, vt [illegible] nobis crescaut, q[illegible] tantum in Deo crescere po[illegible]nt. Ambo charissimi valete. Obsecro in Babylonia sentire id ipsum, vt in Hierusalem participetis in idipsum. Non hoc dico quasi timens vobis aliquando discordiam venire, sed vere cupiens à vobis nunquam concordiam abire.

EPISTOLA QVARTA.

DOMINO REVERENDO, FRAtri charissimo, amico certissimo, Domino Gondulfo: frater Anselmus salutem.

Etsi infrequentius scribat non tamen oblitum esse eius, ad quem esset frequentius scribendum.

CVm tibi propono scribere anima dilectissi[illegible] meæ, cum tibi propono [illegible]ere: in[illegible]tum vnde puritissimoni exordiar allocutionem meam. Quicquid enim de te sentio, dulce & iucundum est cordi meo: quicquid tibi opto, id est, quod optimum excogitat mens mea. Talem enim te vidi, vt quomodo tu scis te diligeré: talem te audio, vt quomodo scit Deus, te desiderem: vnde fit vt quocunque tu vadas, amor meus te prosequatur: & vbicunque ego remaneam, desiderium meum te complectatur. Et cum rogitas me tuis nunciis, hortaris me tuis literis, pulsas me tuis donis vt memor sim tui: a *Adhæreat lingua mea faucibus meis si non memor fui tui* si non proposui Gondulfum in præcipuis amicitiç meæ. (b) Nō hic dico Gondulfum laicum meum patrem, sed Gondulfum monachum, nostrum fratrem. Qualiter namq; obliuiscar tui? Is enim qui cordi meo vel [illegible] imprimitur, quomodo memoriæ meæ subtrahetur? Præterea cur, sicut audio, tanto mœrore quereris, quod nunquam literas meas videas, & tanto amore quæris vt eas sępe accipias, cum meam conscientiam tecum semper habeas? Te quippe silente, ego noui quia diligis me, & me tacente, tu scis quia amo te. Tu mihi conscius es quia ego non dubito de te: & ego tibi testis sum, quia tu certus es de me. Quoniam igitur nobis nostrarum conscii sumus conscientiarum de inuicem, hoc tantum restat, vt ea quæ erga nos sunt mandemus adinuicem, vt pariter vel gaudeamus, vel soliciti simus pro inuicē. Quæ autem [illegible]ga me sint, & pro quib. te velim mecum gaudere vel esse solicitum, melius disces per huius schedulæ latorem, quam per epistolæ scriptorem. (c) Saluta Dominum Lanfrancum nepotem reuerendi Domini & patris nostri Lanfranci Archiepiscopi, & offer eis fidelis nostri seruitii voluntatem: Quoniam enim tam propinquus & dilectus est eius quem ite amando veneror, & venerando amo, vt amem, quod amat; & quia mores eius amabiles audio: si dignatur & ei fidelitatem nostram offero, & eius amicitiam expostulo. Saluta Dominum Osbernum qui vobiscum est. [illegible] dilectum fratrem nostrum (d) pro Os[illegible] dilectissimo meo [illegible] vt rogem te, & [illegible] amicos meos, quantum scio sermone [illegible], & quàm possum aff[illegible] maiori vbicunque Osbernus est, anima [illegible], anima mea est. Accipiam igitur in illo vtuus quicquid ab amicis [illegible] poteri sperare defunctus, vt sint [illegible]. Vale, vale mi charissime, & vt [illegible] tibi, [illegible] memento mei, & ne obli[illegible]. Quod si [illegible] me [illegible] Henrico mitialt tam epistolam [illegible] vestris nominibus per omnia, [illegible].

EPISTOLA QVINTA.

DOMINO ET FRATRI CHArissimo Henrico: frater Anselmus salutem.

Se Henricum impensius amare propter bonos mores & religiosam conuersationem.

QVanto dilect[illegible] conuersationem tuam erga cunctas ad morum honestatem cum religione sanctitatis indies crescere mihi fama testatur: tanto vtique cor amici tui desiderio videndi quod amando ardet & fruendi quod audiendo amat inflammatur. Quoniam autem nos adinuicem non dissimiliter amari non ambigo: nosmet quoque abinuicem similiter desiderari non dubito. Quorum enim mentes in vnam ignis (a) dilectionis conflat, his non immerito molestum est, si eorum corpora locus conuersationis disiungat. Sed b quoniam siue viuimus, siue morimur, non nostri sed Domini sumus; plus est attendendum nobis, quod fi[illegible] de nobis Dominus, cuius sumus; quā [illegible] quod nos volumus, qui nostri non sumus. Sic er[illegible] o feruentius desiderium fraternæ charitatis, vt seruiamus imperio supernæ voluntatis, & sic exhibeamus obedientiam subiectionis, quam [illegible] omnipotens dispositio vt retineamus affectum dilectionis, quam largitur diuina distributio. Non enim melius Dei ordinationem nostræ vtilitati valebimus contemperare, quam si in nostra dispositione eius voluntati voluerimus obtemperare. Denique quoniam vterque plures præsentes quos ab iis dilecti pariter diligimus habemus, ipsis cum rationabili delectatione fruentes, eisdem non cum delectabili ratione fruendos apremus: & vt quandoque cum præsentibus & absentibus amicis simul præsentes ipso Deo conferui possimus instāter oremus. Cum enim superna ducente clementia ad patriam, ad quam anhelamus, [illegible] etsi non eodem tramite peruenemus eo lætiores quo quasi ex diuersis exiliis reuocati conuenienus. Non sic hortor serenitatem tuam charissime [illegible] quod ita non [illegible]cias, sed cupiendo quatenus ad id quod ben[illegible]cis, [illegible] deficient[illegible] proficias. Commendo tibi Dominum Herluinum (c) dilectum & dilect[illegible] nostrum, sicut ex eius conuersatione cognosc[illegible] qui melius tibi [illegible] sint erga me. & pro quibus tuam rogem dilectionem poteris dicere, quā [illegible] ego [illegible] breuitate. Literas quas Domino (d) Gondulfo misi, [illegible] nomine [illegible], & suas [illegible]puta. Quicquid enim dilectio [illegible] aut [illegible]odo, aut aliquid rogando [illegible] aut [illegible], hoc ipsum dicat & tibi [illegible] Quoniam pro [illegible] mihi anima (e) Osbern[illegible] est fratris nostri nec Deum [illegible], nec hominis [illegible]gare possim quod mihi suffi[illegible]: [illegible] tibi, quia quicquid Domino Gondulfo pro ea scribo, tibi dico. Salutat te & D[illegible]

[illegible] propo[illegible] de [illegible] lac. [illegible] 36. [illegible] [illegible] dissimulare.

[illegible] fit [illegible] infra 19. 22 [illegible] & [illegible] lib. 2.

[illegible] Osbern[illegible] adole[illegible] & [illegible] me[illegible] petu.

[illegible] sanctissimus in [illegible] domū [illegible] ea amicitiam [illegible] emendatam [illegible] Eduuardi [illegible] Anselmum pro [illegible] anima [illegible] anno [illegible] charitate videlicet, [illegible]

a Alibi vin.

b ad Rom. 14.

[illegible] Herluinum [illegible] Anselmum [illegible] [illegible]

d sup. epist. 4.

[illegible] Osberno [illegible] epist. 4.

Gundulfum Dominus Abbas & tota fratrum nostrorum congregatio: gratias magnas agentes pro vestris donis, sed multo maiores pro moribus vestris & studiis bonis. Vale & animam Osberni alteram meam, non vt eius, sed vt meam habe.

EPISTOLA VI.

DOMINO MERITO SANCTITATIS reuerendo, & fratri debito charitatis diligendo Hugoni: frater Anselmus in hac vita sanctè viuere cum prosperitate, in futura fœliciter cum æternitate.

Breuiter, doctè pieque instruit Hugonem vt se gerat cum Prælato moroso & duro: ep stola digna est qua legatur à cœnobitis & aliis, quibus res est cum austeris rectoribus.

Literis vestræ beatitudinis breuiter respondeo, quia in præsenti opportunitatem multa dictandi non habeo. Si cum eo cum quo vobis res est onus concorditer ferre non potestis, salubrius ambobus est, vt vos humiliter ab eo postulata & concessa licentia ab ipsius oneris sollicitudine quiescatis, quam sub ipso pondere discordantes inuicem, vos grauiter lædatis. Quod si ipse vobis non concesserit, melius est vobis onus etiam inutiliter sustinere per obedientiam, quam procedere impatienter per inobedientiam. Et si experti estis, quia consilio vestro non corrigitur, sed læditur; melius etiam vt obmutescendo & silendo à bonis cum (a) Propheta, secundùm Apostolum, (b) quod ex vobis est, cum omnibus hominibus pacem habeatis, quàm bona inutiliter loquendo occasionem maligno præbeatis. Nam quoniam nō vobis sed illi principatus curæ commissus est, non à vobis exigitur si neglecto vestro cōsilio, potioris culpa grex bene non regitur; nec vobis tamen contendum est quamdiu ipse vos non cogit à bono in malum diuertere, vt subiectionem stabilitatemq; quam professi estis, audeatis, nisi eo concedente migrando, contemnere: si sub eo vnum cunque consilium facultatemque benè viuendi vobis videtis suppetere. Quod si in aliquo vestris studiis est impedimento eius prælatio, vt tamen viam salutis non obstruat, satius est vt occulto Dei iudicio vos indignos maiori gratia iudicantes, in minoribus bonis humiliter sine peccato viuatis, quàm ad maiora per peccatum in otris tendatis. Non enim quis spoore mortem debet incurrere, nisi cum aliter peiorem mortem non potest euadere. Omnipotens Deus, & Dominus noster Iesus Christus admirabilis consiliarius, & magni consilii Angelus sic doceat vos facere voluntatem suam, vt donet vobis videre gloriam suam, Domine sanctè & frater charissime.

a Psal. 83. b ad Rom. 12

EPISTOLA VII.

GVNDVLPHO ANSELMVS.

Roberti & Abbatis Beccensis iussu gratias agit Gundulpho propter beneficia ab eodem in Beccenses collata.

Ideo tam amicus tam am[illegible] orationē meam tam breuiter prænotare volui, quia sic dilecto affectum meum opulentius intimare non potui. Quisquis enim benè nouit Gondulfum & Anselmum cum legit Gondulfo Anselmus non ignorat quid subaudiatur vel quantus subintelligatur affectus. Quod vt quomodo velis intelligas tibi quod est alteri mihi existimo relinquendum, & ad executionem epistolæ stylum conuertendum. Instat Dominus Robertus, & cogit Dominum Abbatem & me & totam congregationem nostram, vt multorum beneficiorum tuæ charitatis gratias tibi referamus: sed nos inotti hoc facimus, quia modus vitæ tuæ gratias io ore mentis assiduè tibi & libentissimè susurramus. In inuitiam quippe tuam fieri videtur, si inter tot tua bona vnum hoc tacitis maioribus cum gratia in redditione velut singulare prædicetur, vel si tuæ charitatis propositum, fomento laudum & inclinatione adhuc indigere iudicetur. Denique sic te per supernam viuere gratiam amando optamus, optādo oramus, orando speramus: vt cum aliquid in operibus tuæ charitatis gratis inuestigatur dignum, nihil in actibus tuæ voluntatis laudibus inueniatur indignum. Quatenus vita tua non tantum amantium te linguas laxet quædam laudanda exhibendo quantum admirantium te voces lassct se simul totam probabilem ingerendo. Et dum ora laudantium inquiruot partes in quantum prædicatione aperiantur, incurrant totum, à cuius plenitudine obstinantur: Sicque mentem tuam familiaris virtutum consuetudo & consuetus amor quasi inebriando afficiat: vt non solum quicquid in actionem depromperis, internum affectum sapiat, sed vel posse quenquam eandem ebrietatem non sentire in se animus in te stupeat. Cui enim tale viuendi constat esse propositum, quò amplius in proposito succedit profectus eò liberiùs non tantùm admirantium fauorem spectatur, quantùm sectantium errorem miratur: vt igitur tandem nostram, & vt credo tuam sententiam super tuorum actuum acceptione propalemus, quicquid erga nos vel quemlibet alium laudabiliter agis, gratissimum habemus, sed laudes eius in illum diem, cum (a) laudabuntur omnes recti corde. & (b) cum lauserit vniuique à Deo, seruandas censemus. Reuerendum & diligēdum Dominum & patrem nostrum Archiepiscopum Lanfrancum, & (c) nepotem eius & dilectos fratres nostros qui cum eo sunt ex nostra parte sicut tibi videtur saluta. Præterea qm omnes adhærentes mihi, adhærent tibi, eu adhæreo quos tibi per Dominum (d) Herluinum mandaui nostræ penitus astringi velle familiaritati: eos interioti cubiculo memoriæ tuæ tibi, vbi ego assiduus assideo, quod & ipsi mecum precantur. colloca mecum in circuitu meo, sed animam Osberni mei rogo, chare mi, illam non nisi in sinu meo. Vale, vale amice ideo dulcissime, quia verissime: vale, & mei certe serui tui, certe amici tui, certe dilecti tui si obliuisci non potes reminiscere: Cum tibi loquor, Dominum (e) Henricum alloquor. Ambo igitur valete.

a Psalm. 63. b 1. Cor. 4. c Cui & romē erat Lanfrancus epist. 48. d Herluini meminit in principio epist. 5 & sequentis. e ad eum est epist. 4. supr.

EPISTOLA VIII.

DOMINO: FRATRI DILECTO: Herluino frater Anselmus salutem.

Parænetica est epistola ad sæculi odium vehementer accendens.

INcœpisti mi charissime gustare, quoniam dulcis est Dominus: Caue ergo ne sic impleatis sapore sæculi qui tibi opulenter (a) affluit, vt euacueris sapore Dei, qui citò & furtim incautis *defluit. Pensa mi frater sæpissimè, & scito certissimè, quia quos allicit dulcedo sæculi, eos occupat æterna amaritudo: & quos attrahit suauitas Dei, eos sauat perpetua beatitudo. Certè verum est, non est falsum, verum, inquam est, quod dicit Scriptura Dei per os amici Dei; (b) quia amicus sæculi huius, constituitur inimicus Dei; vtique sic est omnino est immutabile. Non sunt verba tantùm audienda, sed est res terrificè metuenda. Si igitur non amas constitui inimicus Dei, horre execrādo esse amicus huius sæculi. (c) Amicus autem sæculi huius est, quicunque sæcularis delectationis amicus est. Rogo ergo te amice, ne ames sæcularia oblectamenta. Cum absunt noli ad ea cor extendere, cum adsunt noli illis cor apponere: sed cum absunt & cum adsunt, semper te velis ab illis abscondere. Si mundus vel aliquid eorum quæ sunt mundi ridet tibi, noli arridere illi. (d) Certè frater non ridet tibi, vt in fine risus tu rideas: sed simulat risum vt te irrideat. Esto igitur dilectissime semper cautus vt anticipes eum, & retorqueas fraudem eius in eum: & cum ille tibi fallaciter ridet, tu veraciter irride eum. Et certè nunquam (e) veraciùs irridebis illum, quam si, cum ipse riserit contra te, tu fleueris contra illum. Ad has quidem lachrymas tantò studiosiùs te debes exercere quantò melius est contra falsum risum ad modicum ex voluntate flere, quam sub vera irrisione in æternum ex necessitate lugere. Legat hanc epistolam Dominus Gondulfus; (f) non, vt faciat quod legit, sed vt legat quod facit. Quod si fecerit eius deuotionis hanc epistolam vult esse suam, pro tuo nomine ponat suum, & sit sua. Ambo valete.

a Agnoscendi in... vt euacueris... *D.Bern. ...non defluit.
b Iacob. 4.
c quicunque amicus fuerit...
d ...ridere ... tandem irrideat.
e qui mādus irridetur.
f lapidaret ... rideo.

EPISTOLA IX.

DOMINO ET PATRI VENERABILI Abbati (a) Gerberto: frater Anselmus suus.

Gratulatur Abbati, quod suo rogatu vidua afflictata succurrerit.

SIcut nobis credendum est, quia vbi abundauit peccatum superabundauit gratia, ita nobis faciendum est, vt vbi abundet miseria superabundet misericordia. Si enim ibi dilatatur gratia, vbi maior est offensio, quomodo contrahetur misericordia, vbi maior debetur compassio? (b) *Quoniam enim quæ seminauerit homo hæc & metet: (c) beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur.* Hac itaque consideratione de vestra benignitate confidens ad sanctitatis vestræ me velit pia mente prosternens intercedens... eadem vidua paupercula, cuius animam in tribulatione ne viduitatis & paupertatis misericorditer protect Deum ... gerat..., cum ei illud tantillum ... quod à paupercula vestræ magnitudini

a Gerbertus ... Ab. Fontanellensis ... in paruam appellationem... Proba ... Gerbertus ... Abbati eadem...

soluebatur me interueniente relaxastis. Precor igitur quantis valeo supplicationibus, vt manum consolationis, quam ei porrexistis, cum tātum viduitate & paupertate premeretur, nunc ne retrahatis cum multiplicatis ærumnis etiam dolore defuncti filii anima eius miserabiliter torquetur. Et quidem scio quia præsumptionis existimari queat quod homuncio (cui nihil debetur, & qui nihil retribuere potest) quicquam sua intercessione concedi quærat. Si adeo mutuæ dilectionis immensitas me & prædictum fratrem filium eiusdem viduæ vita eius hoc exigente duos videlicet conglutinauit, vt eo defuncto matri eius me velim filium pro eo substituere, quatenus pro matre mea iam me non pudeat vel importunè solicitum esse. Verùm esto vt hæc importunitatis meæ impudentia à quolibet iudicetur: dum vestræ benignitatis clementia à viduis & orphanis prædicetur: & à Christo, (d) qui in illis recipiet, & pro illis retribuet, approbetur.

Gerbert ... no 1089. ex epitom. M.S. Chro. Beccl.
b ad Gal. 6.
c Matth. 5.
d vt profitetur in hac verba Matt. 25. Quandiu fecistis vni ex his fratribus meis minimis, mihi fecistis.

EPISTOLA X.

MERITIS ET MORIBVS REuerendo Domino: charitate & proposito dulcissimo fratri, Domino Rodulfo: frater Anselmus.

Purgat se de mendaci relatione cuiusdam nebulonis, qui dixerat Anselmum obstitisse, ne Beccenses libri Rodulfo commodarentur.

LIteras vestras, literas, inquam, verè dilecti & veri dilectoris mei olim accepi, quæ ex his quæ interius à facie ferebant, pia compassione me compunxerunt, sed ex his quæ exterius à tergo gerebant intolerabili mœrore me vulnerauerunt. Cuius liuoris dolorem nisi prius per satisfactionem detersero, & oster animus ad ea quæ amica desiderat compassio mœrore languidus & pudore mutus deficiet & nostra mens sinceritatis dicta velut simulationis ficta quasi iure despiciet. Omnino enim pan non potest mens vobis & cæteris dominis nostris dilectissimis vestræ, immo quod lubentius dico si dignamini nostræ congregationis fratribus deuotissimis: omnino inquam pari non potest vt vel suspicemini ex ore meo exisse, quod non amplius vobis libros nostros præstabimus: hoc namque si vnquam dicere potui: & vos credite & ego contineor me nunquam vobis amicum fuisse veracem: sed simulatorem, fallacem. Quomodo enim, quantum ad me attinet, aliquid illis possum negare, pro quibus animam non dubitem dare? Quod tamen si qua mea non cruditas ventris sed crudelitas mentis euomuisset tam sublimi illud humilitate, tam admirabili patientia, tam summa satisfactione & satisfacienti summissione retulissis, vt me nihil vnquam simile dixisse profundius pœniteret, me alius pœniteret. Literas quoque, quæ vobis pro remittendis libris missæ sunt, nec ita fieri iussi, nec ante recitationem eorum qui libros attulerunt ita factas esse sciui. Domino igitur Abbate concedente, me volente, nullo fratrum resistente, nostro pariter & vestro compensato commodo libenter vobis quoscunque libros, vel potius quæcunque habemus mittemus quādo exigetis, quos vero de n... si s... habetis dimittemus quandiu indigetis. Delectabilius

lius scripsissem charissimo meo in spirituali certamine anhelanti, & amici compassionem piis geminibus prouocanti, licet non indigeti sed tamen cupienti qualem possem consortationem: quam ne quid de me inimicum amicus crederet mei excusationem. Sed quoniam & illud erit recuperabile, & hoc pro amico erat intolerabile, & epistolaris angustia poterat in vtroq; affectus capere latitudinem: distuli quod delectabat vt excluderem quod lædebat. Adeo enim frater dilectissime de tua puritate charitatis omni modo sum certus, vt si de mea erga se quicquam crederent imminutum, id te sine tristitia vel cogitare non posse nullo modo sim incertus. Quomodo igitur non transferre illum dolorem in animum meum vel ponus quomodo non dicam illum dolentem animum esse meum qui sic dolet propter amorem meum. Rogo igitur, charissime, vt si quid deinceps audieris de me quod erga te extra regulam videatur charitatis; non credat hoc indiscussum animus tuus alter meus, ne lædatur animus meus alter tuus. Saluta ex nostra parte omnes dominos meos fratres tuos. Inter quos enim nullum inuenire possum nõ dilectum: ex illis nullum eligere possum, vt dilectum. Qui tamen diuturnior experientia plùs tecum de mea confidant fidelitate, nec tuam nec illorum latet sinceritatem. Vale tu, & valeant illi.

EPISTOLA XI.

DOMINO RODVLFO FRATRI verè dilecto: frater Anselmus.

Post amicitiam in Rodulfum memorata, eundem erigit animo consternatum propter ingruentia sua prepositura negotia, quæ à frequentiori lectionis & orationis opere reuocabant.

Vt non taceam animi affectu admonitus, quod dicere non audeo vestris literis prohibitus, quem timui dominum meum vocare in salutatione, audebo saltem ostendere me seruum eius in epistolæ prosecutione. In qua enim charitate diligo Dominum Rodulfum vt fratrem meę non carnis sed animæ, in ipsa eidem seruire paratus sum vt seruus. Quapropter si hoc me iuberis tacere, quod vtiq; vt ex conscientia loquar, mihi est ex iuorũ qualitate, vel hoc mihi liceat confiteri, quod vobis sum ex prima voluntate. Taceat igitur frater Anselmus Domino suo Rodulfo & loquar fratri Rodulfo seruus Anselmus. Literas frater charissime tuæ charitatis accepi, & in illis desiderium meũ legi. Quod enim te charitas tanto desiderio succendit, vt vbicunq; maneam, tu sis mecum: idem est quod cor meum flagrat, vt vbicunq; sim ego, viuã tecum. Et vt tu petis à me consilium, vt ita possit esse: sic ego à Deo precor auxilium, vt aliter nõ possit esse. Qui si nos audire dignabitur, talis sit eo iuuante nostra cohabitatio, vt tota in vita nostra sit illi gratiarum actio. Quoniã autem nec ego, nec tu nostri sumus: (a) *Siue enim viuimus, siue morimur, Domini sumus*; si aliter, quam velimus, disposuerit nos, qui nouit melius nobis, quid placeat sibi, vel expediat nobis: pariter toleremus quicquid illi de nobis senserimus placere si nolum' ipsi nos displicere. Quàm nabreuis est vita nostra tam prope est, vt de ipsius & nostra mutua præsentia iam non amplius diu ' llenda congratulemur, si ipso dante in omnibus bene acquiescendo hanc ipsam breuitatẽ transcurrere vitæ curemus. Interim tamen quæcunq; nos locorũ vel propinquitas conoreat, vel longinquitas distineat: charitas semper vnũ de duobus nobis animum conficiat. Ad illud verò quod me tam solicitè rogas impetrare ab Archiepiscopo Lanfranco cum de Anglia venerit si mecum esse non poteris; respondeo quia sicut de te quod Deo gratius & tibi intelligo vtilius desidero, ita conabor vt fiat si potero. Interim hilariter, quod agis, age, quod operaris operare: (b) hilarem enim datorẽ diligit Deus. Quod verò per hoc quod agis, conquereris, à legendi vel orandi te præpediri instãtia, sit tibi hoc non modica consolatio, quia (c) *charitas operit multitudinem peccatorum*. In quo enim tu retraheris, alius attrahitur; in quo tu curuaris, alius erigitur: in quo tu grauaris, alius portatur. Et memento, quia seruus, qui vacuus domum redit, velocius currit, sed onerato domus tota lætior occurrit: Nec quia tardius venit, à quoquam corripitur: sed quia vtiliter est fatigatus quiescere præcipitur. Si verò dicis, quia iniuncto tibi officio strenuitas vel industria tua nõ sufficit: respondeo secundùm tuam de te existimationẽ, non secundùm meam: quia nec oculus lippus & solus in capite videndi officium explere sufficit; & tamen ab eo quod potest, quia solus id in suo corpore potest, non deficit. Quoniam verò iam modum excedit epistola, & alia quæ scripsisti, plùs egent colloquio, quàm scriptura qua abundant sacri libri: ea interim Deo fidenter committentes & assiduis orationibus prosequentes colloquium pari voto expectemus, & epistolam communi consensu terminemus.

a ad Rom 4.
b 2 Cor. 9.
c 1. Petri 4.

EPISTOLA XII.

DOMINO REVERENDO, PATRI diligendo: venerabili Archiepiscopo Lanfranco: frater Anselmus suus.

Ex ingressu epistolæ indicantur penetralia. Is autem Lanfrancus est ad quem scribitur epist. 1. supr. & infra 13. 19. & 24. 31. 41. 48. 57. 63. 68 huius primi libri.

Gratias magnas dicit vobis epistola nostra pro magnis muneribus quæ suscepimus de vestra largitate, sed valde maiores in cordis arca vobis seruamus, pro maioribus quæ prompta scimus in vestra bona voluntate. Cum enim ex sola spontaneæ vestræ benignitatis exundantia, tanto seruo vestro affluant, satis claret quanta opulentia se benignus ex intimo vester affectus effunderet, si qua dilecti vestri, quod non impudẽter nec inexpertus dico, necessitas exigeret. Nec hoc dico quasi munera præfata vestræ paternitatis affectum erga me nunc primum me doceant intelligere, sed quoniam ignoranter quantũ de ea confidere debeã, hinc possim ex parte colligere. Nequaquã enim ad plenum beneuolentiam vestram ostẽdins per pallium & aurum: de eo quem arctè diligitis super palliũ & aurum. Quod quanquam vos nõ ingrato facere benè sciatis, tamẽ non piget me scribere, quia hoc opto, optando oro, orando propono, vt nunquã id immemoro faciens. (a) De Gundardo, quia ppter multa debita à nostra conuersatione retrahitur, & de quo id, quod in vestra promptu erat misericordia mandastis, D. Robertus vobis dicet, quid mihi videatur & quid pro possibilitate vestra fecerim vt eleemosyna vestra pficiat. Qui si ad vos venerit & inter vos & ipsum vsq; ad summum

a Ad Gundardum vide epist. sequentem.

mum æris effectum non conuenerit: hoc postulo ego seruus vester misericordem vestrā benignitatem; vt propter iter, quod faciet, vestra fiducia, & nostro consilio eius nec debita crescant nec habita decrescant, nec ex labore dolor & mœror accrescant.

EPISTOLA XIII.

GIRARDO MONETARIO DE Attrebato, fratri Ainerti: frater Anselmus salutem.

Obaratum & seculi relinquendi cupidum monet adire Lanfrācum, à quo acc piet, quo æs alienum dissoluat. Attrebatum verò est oppidum populorum, quos Cæsar lib 2. vocat Attrebates finitimum Ambianis Tornacensibus & marinis, gallicè Arras.

VEnerabilis Archiepiscopus Anglorum Lanfrancus (qui fuit Prior in nostro monasterio, & Abbas de (*A*) Cadomo, quem tu ipse vt puto vidisti) nuper audiuit voluntatem tuam & impedimentum tuum. Itaq; sanctitas eius commota miseratione tui, mandauit nobis, quia si certus esset te venturum ad nostram conuersationem, daret tibi propter Deum (*a*) certū solidos de Anglica moneta adiutorium ad soluēda debita tua. Addidit quoque, quia si necesse esset, adhuc aliquātulum adderet. Quaptopter damus tibi consilium, vt quam citius poteris, pergas ad eum: & si quamlibet securitatē quæsierit à te, aut fidem tuā, aut sacramentum; per eandem securitatem vel quomodocunq; iusserit: expone ei quantùm debeas & quantū te de tuo habere confidas, & constitue ei terminum quem benè possis seruare, intra quem ad nostrum monasterium venias ea intentione vt monachus fias, si tātum misertus fuerit tui vt pecuniam quam debes, reddere possis. Ne dubites facere quod consulimus: quia (*C*) misericordissimus est idem reuerendus Archiepiscopus, & præcipuè erga salutem animarum; & est valdè deditus eleemosynis, & sufficienter abundat auro & argento. Et si tantum debes vt tibi nolit tantum dare quod tibi ad te exoluendum sufficiat, certi sumus quia primum propter Deum, deinde propter nostrum amorem, qui confidenter de eius magna misericordia damus tibi hoc consilium, tantum tibi dabit, vt in eundo ad eum non te pœniteat vel laborasse, vel aliquid expendisse. Porta etiam illi has ipsas literas vt sint tibi in testimonium, quia nos te mittimus ad illum. Si autem te poteris à debitis exoluere, fac vt Dominus Engelardus hoc sciat; &, vt cum veneris ad nos, det tibi aliquod signum, quo possimus agnoscere eum tibi esse testem quia sis exolutus.] Ne moreris facere quod monemus. Mandauimus enim (*b*) eidem Archiepiscopo hoc ipsum, quod tibi scribimus. Valete.

a Centum [illegible] Anglice [illegible] quem [illegible] Frā [illegible] Gallica moneta. So[illegible] [illegible] de. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] a[illegible]

b [illegible] grace.

ANNOTATIO IN EPISTOLAM XIII.

DE (*A*) Cadomo:] *Emendatius, expreßiusq́; dici Campidomum Cenalis lib. 2. de re Gallica periocho quarta demonstrat. Vsus tamen potentior obtinuit, necnon vulgi*

(Quem penes, arbitriū est & vis & norma loquendi) authoritas granior, vt concessius diceres Cadomum nō Cadonum, vt in excusi Gemmeticensis lib. 7. Histor. Norman. Ducum cap. 2. Est verò Cadomum Normanniæ oppidum episcopo Baiocensi obnoxium, academiaq; non contemnenda celebre, vulgo Caën. At hoc in loco Anselmus posuit pro monasterio S. Stephani Protomartyris memoriæ statuto, à Benedictinis sodalibus hactenus habitato. Quod quidem magnificè curauit condi is [illegible]

Nobilis ille Nothus (quem pridem fata tulere)
Pater erat Augusto; maiestas illa subegit
Anglos: sic regem dux induit; arbor in altum
Fudit radices. &c.

Elogij seu epigrammatis 400 abhinc annos à Rienallensi monacho Anglo scripti, & apud nos MS. de Wilhelmo conquæstore dicto. Suburbanū verò solum, vbi id Abbatia stat extructū, eam ob rem vocatur Abbatis Burgus. Porrò sacri ad sicit causam Biographus Lanfranci hanc. producit. Lanfrancus cōtradicebat nuptijs filiæ comitis Flādriæ (quam ipse sibi Dux copulauerat matrimonio) quia proxima cornus consanguinitate iungebantur. Vnde auctoritate Roman. Papa tota Neustria fuerat ab officio Christianitatis suspensa & interdicta. Quapropter Lanfrancus iterū Romanum Papam adijt. Iam enim antea Romam petierat causa cuiusdam clerici nomine Berengarij, qui de sacramentis altaris aliter dogmatizabat, quam tenet Ecclesia. Lanfrancus autē locutus cum Papa Nicolao ostendit, quia eius sententia illos tantùm grauabat, qui eos nec coniunxerant; nec separare poterant. Nam Dux puellam, quam acceperat, nullo pacto dimittere volebat. Hoc audiens & verum esse aduertens Summus Pontifex, dispēsatione habita coniugium concesit, eo tamen modo quatenus Dux & vxor eius duo monasteria construerent; in quibus singulas congregationes virorum aut mulierum coadunarent: qui ibi die noctuq; sub norma sanctæ religionis Deo deseruirent, & pro salute eorum supplicarent. Paruit Dux Apostolica dispēsationi, & ædificarunt duo monasteria in prædio quod antiquitas Cadomum nuncupabat; Dux vnum monachorum in nomine S. Stephani protomartyris; & vxor eius alterum sanctimonialium in nomine sanctæ & indiuiduæ Trinitatis.

MIsericordissimus (C) est idem Reuerendiss. Archiepiscopus.] *Sanè Guillelmus Malmesburiensis lib. 1. de gestis Pontificum Anglorum hac vna virtute potißimum commendat Lanfrancum his verbis: Interea cum pater Lanfrancus omnibus virtutibus solidaret ingenium componeret animum: tum eleemosyna præcipuè aiunt eius (c) prognosticon fuisse. Date eleemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis. Quo ille accepto ab acclamantibus hilari vultu ad Dominum dixit: Certemus ergo mutua vicißitudine, tu dando, ego dispertiendo. Respondit cælestis pietas prædicabilis viri voto: affluebantq; ibi tanta, quæ quantumlibet ambitum possent explere. & r[illegible]cere. Nec ille segnis erat in erogando, auar tiam sanctè re[illegible] Longobardus vitiū ex sua persona prop[illegible]lsans & cacutiens. Et erat non inconsideratus Doctor, nec deperibat eius liberalitas, quā discretio & animi condiebat alacritas Lux vultus eius non cadebat in terram, sed erat accipientibus gratißima sicut sol mane nouo exoriens, qui discußis nubibus tranquillat ventos, & serenat aera. Expendebātur ergo pauperibus d panes, calcei, & prorsus quæ ad victū pertinent & vestitū Dinarij non (e) dabantur maturiori tractatu, profundiori consilio, quod huius temporis & vulgi (f) insfarcinato etiam marsupio*

—— Sicco concoquat ore famem.

Et quasi sacrosanctum vitat dare pro victu nummum, ne debilitet numerum. Clericis egentibus, & monasterijs immensum quantum nummorum cumulat, plerunq; vero conditores ad rogandum inuitaus. Nec pudebat Archiepiscopum altè succinctū pauperibus cibos apponere, & tenuioris fortunæ scholares ad disputationē [illegible] tero. Post verba vtrinq; [illegible] abibant, [illegible] præmium, & victus acciperet verecundiæ solatium [illegible] rursum;

c *Idē nocat Becc. Chron. prognosticon verò illud est Christi Luc. 11.*

d *Auari a familiaris Longobardi, idem versu logi in Becc. Chron. Et transtulit ex Iob 29.*

e *Cur Lanfrancus non daret [illegible] eum ego [illegible].*

f *Persius Arbitri[illegible] conmisticum.*

sum, Nec in aeuum abolebitur communis in omnes, singularis in vnumquemq́, charitas illius. Quod nullum vnquã tristem permitteret, sed si quem subnubilum videret, statim sciscitaretur causam, & quæ rer. t, cognita impiger mederetur: vltroneus inuenib. offerre denarios, quibus necessitudinum propriarum inopia occurrerent. Si autem datum fortuitò excideret, geminare. idq́, etiam aliu eff. prae pere. Hac Guillelmus de Lanfranci verè Christiana & perfecta misericordia in egenos: quæ etsi forsan prolixiora, non taeduit exscribere, vt lector virtutu amans hab at quidquam de tanti viri & Catholici doctoru sanctimonia prater quam quod maxime Anselmi verbu consonent.

Epistola XIV.

DILECTO DILECTORI DILEctus dilector: Domino Gondulfo frater Anselmus quod Gondulfo Anselmus.

Verbis amica dulcedine conditis testatur singularem in Gondulphum amorem, confer epist. 4. & 7. supra.

INstat & instat mihi conscius alterius suæ conscientiæ, id est, meæ vt ad se trans mare volitet, & volitent sæpius literæ meæ quasi volens discere statum amicitiæ meæ. Sed quid te docebit epistola mea quod ignores ô tu altera anima mea? Intra in cubiculum cordis tui, & considera affectum veri amoris tui, & cognosces amorem veri amici tui. Quanquam enim pares non sumus morum æqualitate: tamen non audeo dicere impares: sed certè dissimiles non sumus mutui amoris qualitate. Namque fateor quamuis erubescens, fateor inquam, quia tepida mea charitas à tua feruida charitate superatur. sed non dissimiliter, quia eadem regula formatur. Sicut enim tu satagis vt nõ minori feruore diligas me, quàm teipsum, ita ego studeo vt non maiori tepore amem te, quàm me ipsum. Si plus exigis, certè nec minus volo, nec plus possum. Denique impetret mihi orando amor tuus vt me amem, quantum expedit, & amabit te amator tuus vt ipse dicas nunc sufficit. Memento non dico mei, quia id te facere ipse pro te affero, sed eorum quos tibi olim commẽdare curaui. Saluta eos quos ex nostra parte soles salutare. Scito quia domino Abban & nobis fratribus tuis grata valdè sunt dona tua, sed multo gratius est nobis quod adiuuas de vita tua. Optamus igitur & otamus, vt omnipotens Deus bona quæ in te operatur augendo seruet, & seruando augeat: vt sic vnde tibi retribuat regnum æternum, idem benedictus Dominus in æternum, fiat, fiat.

Epistola XV.

DOMINO ET FRATRI DILEctissimo Henrico, frater Anselmus salutem.

Ne amicis dissuadentibus, Italiam contendat ad sororem iugo seruitutis lib. randam.

QVoniam teste conscientia mea minus te quam me diligere nolo: valdè mihi repugno, si aliter tibi quam mihi cõsulere volo. Consilium autem nullum vtilius vel vniuersalius inuenio quàm illud, quo nobis per sapientiam consulitur, vt ne pœnitentia nostros actus subsequatur: omnia faciamus cum consilio. Quod quoniam sicut est sapientissimè datum, ita est verissimè ratum: inquantum illud quisque negligit, intantum de actibus suis non lætari, sed pœnitere eligit. Quisquis igitur tibi consulit, vt hoc veris consilio, non negligentius consilium eius est audiendum, quàm illud ipsum cui ab omnibus & in omnibus est obediendum. Ideo tecum hæc dilectissime loquitur amicus tuus de consilio, quia de quodam negotio audio te disponere contra amicorum tuorum consilium. Vis enim, vt mihi dictum est, ire de Anglia in Italiam sororem tuam defendere, quam audis quendam diutem indebitæ seruituti calumniose subiicere. Quod charissime obsecro pet, si qua in te est, mutuam nostram amicitiam, per, si quam nihi vis esse de te, lætitiam, ne facias. Quid enim, dilectissime monachorum interest & eorum, qui se profitentur velle fugere mundum, qui quibus vel quo nomine seruiant in mundo? Denique nonnè (a) *omnis homo ad laborem nascitur, & auis ad volandum.* Nonnè omnis vel pene omnis homo, aut sub nomine præstandi aut sub nomine famulandi seruatur. Nonnè (b) seruus vocatus in Domino libertus est Domini, & liber vocatus in Domino seruus est Christi? Si ergo sic omnes laborant & seruiunt, & sic est seruus libertus Domini, & liber seru' Christi: Quid refert, excepta superbia, quantũ vel ad mundum, vel ad Deum, quis vocetur seruus vel liber? Apostolus dicit: (c) *Si seruus vocatus es, non sit tibi curæ:* & nos quod pro nobis curare vel prohibemus vel non indigemus, pro aliis tanti opere curabimus? (d) Et si enim bonum sit velle liberare hominem violentæ conditioni addictum: hoc vtique, quod intendis, non tam bonum est vt dignum sit pro quo tenens aratrum Christi tam longè retro respiciat; pro quo monachus propositum suum tanta intercapedine interrumpat; pro quo se tot corporis & animæ laboriosis periculis, & periculosis laboribus tanta & tam singulari voluntate committat; pro quo, vt secundum charitatem conscius, consilium amicum increpem, tam solitaria, tam rigida sententia omnium amicorum, minorum, parium, maiorum, & prælatorum consilio resistat. Cum igitur hæc tot, etiam tanta certa incommoda vel potius mala sint, si illud vnum tam inopportunum, tam incertum, tam noxium bonum conferatur, quis intelligens illud bonum ac non potius non bonum vel magis malum dixerit? Crede igitur charissime plus consiliis amicorum, si te solum sapientiorem omnibus illis non æstimas, quam tuæ deliberationi. Quia enim meis tua magnum affectum suum cum aliquantulo bono illo ponderat, idcirco ea quæ sola compensanda sunt seipsam falleus æqua libra non trutinat. Quod si in propria voluntate persistiteris, quod Deo protegente non erit, sicut eris contra omnium amicorum tuorum sensum, ita nullum eorum in te tibi noxia habebis assensum. Salutat te Dominus Abbas, vt filium charissimum: qui cuncta hîc à me scripta, sua dicta vult esse. Acquiesce igitur eius & nostris monitionibus, vt obediendo benigno patri, & concordando amico fratri, lætifices si diligis patrem & fratrem. Saluta ex nostra parte dilectos fratres nostros Dominum Herluinum, & Dominum Osbernum: Vale, & si quid apud te possum, cum citius poteris, manda mihi qualiter in voluntatem, carnaliter aliuin diligentis tuam dico te reclines, vel in sententiam te spiritual ter diligentium declines.

a Iob 5.

b 1. Corin. 7.

c supra.

d Huc refer D. Basilium constit. monast. c. 21. & Petrum Damianũ c. 2. Apolog. ad quos explicandos conducet D. Th. 2. 2. quæstio. 187. art. 2.

EPISTOLA XVI.

DOMINO ET AMICO CHARISSIMO Anesgoto: frater Anselmus salutem.

Causatur impedimenta ob quæ commendati iuuenis curam nequeat suscipere.

IN principio nostræ responsionis præfigo; quia nostra testatur conscientia quod loquitur epistola. Gratias itaque ago, quoniam aliud ad præsens non possum charitati vestræ, quæ sic se ad obsequendum vtilitatibus nostris promptam reddit, quemadmodum scriptio vestra patefecit. Cui certe simili voluntati respondeo, sed vtique doleo, quia id in prima petitione vestra opere probare non valeo. Non enim eiusmodi studii (in quo possit proficere dilectus ille vester, de quo scripsistis) est mihi nunc licentia, nec intentio, vel opportunitas, sicut fuit olim, vel putat vestra sanctitas. Precor ergo, ne aliquatenus vestra erga me dilectio turbetur, cum mihi semper anim9 sit amicitiæ vestræ obsequendi, quamquam facultas non pariter comitetur. Potest enim esse vera (a) amicitia, vbi semper viget bona voluntas, etiamsi nunquam inster flagitandi necessitas, nec presto sit prestandi facultas. Denique ad id quod mihi dicitur in epistola (b) vestra:

Scire tuum nihil est, nisi te scire, hoc sciat alter:

Quanquam id Persius dixerit, vt ostentationem reprimeret, non vt exprimeret: respondeo:

Scire meum nihil est, si quale sit, hoc sciat alter.

Quod vero quæritis, cur fama (c) Lanfranci, atque (d) Guitmundi plus mea per orbem volet: vtique quia non quilibet flos pari rosæ fragrat odore, etiamsi non dispari fallat rubore. Valete.

ANNOTATIO IN EPISTOLAM XVI.

CVR (c) fama Lanfranci.] *Guilhelmus Malmesberiensis loco nuper citato sic in hanc rem scribit:* Exiuit fama (eius Lanfranci) remotissimas latinitatis plagas, eratque Beccum magnum & famosum litteraturæ gymnasium. *Et iterum libr. 3. de gestis Reg. Anglorum eum vocat* virum antiquis scientia & religione comparandum: De quo sene dici potest; TERTIVS è CÆLO CECIDIT CATO: adeo cœlestis sapor pectus eius & palatum infecerat, adeo latinitas omnis in liberaliũ artium scientiam per doctrinam eius se incitabat. *Sigibertus in Chronico ad annum* 1080. Claret in Anglia Lanfrancus doctrina & pietate conspicuus, ex Abbate Cadonensi ordinatus Cantuariæ Archiepiscopus. *Ingulphus Abbas in Historia sua sic scribit.* Stigando Cantuariensi Archiepiscopo successit Reuerendissimus Patriarcha Lanfrancus, ex Abbate Cadoniensi omnium liberalium artium Doctor laudatissimus & luculentissimus. *Sed pene vnum mihi excidit tanta celebri atua gumentum illustre, quod Guilhelmus Malmesberiensis refert lib. 1 de gestis Pontificum Anglorum his verbis.* Erat Lanfrancus tunc temporis in doctrina & mundi sapientia famosissimus, & quem veneraliliter suspiceret Alexander Apostolicus: honoris maximum indicium fuit, cum Romam venienti sequestrato illo Romani supercilii fastu dignanter assurgeret, professus, hanc se venerationem, non illius Archiepiscopatui, sed magisterio litterarum deferre: Quapropter se fecisse, quod esset honoris, illum debere facere, quod esset iustitiæ; vt pro more omnium Archiepiscoporum Sancti Petri Vicarii vestigiis aduolueretur. Reddidit ille debitum. &c. *Id etiam repetit lib. 3. de gestis Regum Anglorum, sub finem: Hinc pedem non refero, nisi addidero & alium Guilhelmus Gemmeticensis loco ex lib. 6. historiæ ducum Northmannorum cap. 8. his verbis.* Ortus Italia quidam vir erat, quem Latinitas in antiquum ab eo restituta scientiæ statum tota, supremum debito cum amore & honore agnoscit, nomine Lanfrancus. Ipsa quoque in liberalib. studiis gentium magistra Græcia discipulus illius libenter audiebat & admirabatur: *Et paulo post de eodem facto Beccensi monacho inquit:* Rumor, vt hoc factum prodidit, longe lateque protulit, & fama viri præclarissima Beccum & Abbatem Herluinũ breui per orbem terrarũ extulit. Accurrunt Clerici, Ducum filii nominatissimi, scholarum latinitatis magistri, laici potentes, alta nobilitate viri, multi pro ipsius amore multas eidem Ecclesiæ terras contulerunt. *Hactenus ille ex Gilberti Beccensis verbis ipsissimis, in vita Herluini Protocœnobiarcha Beccensis MS. in Chronic. Beccens.*

EPISTOLA XVII.

DOMINIS ET FRATRIBVS SVIS sponte diligentibus, & merito dilectis Gulielmo & Rogerio: Frater Anselmus salutem.

Suarum Orationum communionem pollicetur.

DOminus & Amicus noster Ermerna, postq̃ Roma rediit, vestram mihi postulationem, vt vestri memor in orationibus meis essem, tanta supplicatione retulit, vt & pudor me cogeret dare, quod tam obnixe petebatur: & conscientia prohiberet, quoniam non erat in me quo sperabatur. Cum igitur & libenter & verecunde plenius concessissem, quod prius quoque faciebam, vestræ erga Deum deuotionis, & erga me dilectionis per alios mihi sinceritate iam cognita, non minori aliquãto tempore post, idẽ amicus noster & vester poposcit instãtia, quaten9 hoc vobis nostra testaretur epistola. Superna igitur annuente clemẽtia me pro vobis oraturũ promitto, & si qd boni diuinus in me respectus operatur, eius vos mecum pariter participes in vera charitate promitto: sed vtrum vobis profuturum sit, illi à quo omne bonum est committo. Minus autem charitatis vobis peragentes, quod ex nobis est, humiliter petimus, vt idipsum nobis persoluatis, quod ex vobis est. His itaque concessis, quæ si vobis profutura sint, conscius mihi meorum meritorum ignoro: ea vos vt charissimos amicus & fratres admoneo, quæ sicut noxia si negligãtur, ita salubria si obseruentur non dubito. Ad hoc solum a[mi]chissimi discite, vt veritatis, quæ (a) Christus est, possitis esse capaces, & sic viuere, vt Christi, qui veritas est, probetis vos esse velle sequaces. Dominum Lambertum magistrum vestrum (quem cunctis amabilem, & ingenii sinceritate, & mo[rũ] probitate, plurimorum didici relatione) qui me salutare, & vt pro eo orem, rogare dignatus est, per clericum ab illis partibus venientem, vestræque dilectionis mihi nuncium deferẽtem, sic volo, vt ex nostra parte salutetis, & illũ [am]oris mihi vinculo colligetis. Valete.

a Ioann. 14.

EPISTOLA XXI.

DOMINO ET FRATRI CHARISSIMO Rodulpho frater Anselmus beatam æternitatem & æternam beatitudinem.

Rodulphum obtestatur describere notis musicis Antiphonarium.

REuerendus Dominus Prior Helgotus dilectus & dilector noster & vester, suis vos precibus ad notandum (A) Antiphonarium adhortari desiderat, sed nonnullis in re ipsa pondus laboris imminere considerat. Cum igitur suas preces venerabili humilitate nolit quanquam possit tanti pendere, vt pondus impendens possint suspẽdere, obnoxè flagitat, quatenus nostras cum suis contra præfatum laborem curemus appendere. Sed quoniam nec ipse nec nos operis optati, sic onus amicis postulationibus leuigare tentamus: vt indiscretis vos supplicationibus onerare nitamur: contemplantes & vobis proponentes proximorum vtilitatem & charitatis & obedientiæ vestræ mercedem hoc vestram rogamus fraternitatem, hoc vestræ consulimus dilectioni vt tempus quod aliis quibuslibet scripturis spontè vos nõ piget insumere, vel hoc ad opus quod exigimini, non grauemini addicere. Quod si dicitis esse nihil vel minimũ, idipsum nihil vel minimum sicut vos certi estis quod minimè sufficiat ita nos non dubii sumus quod aliquãtulum proficiat. Vt autem vestræ largitatis amplitudo aliquid plusquam præsumit nostra petitio superaddiciat: sic bonam vestram cum gratiarum actione annuimus voluntatem vt penitus abluamus grauem incommoditatem. Vir ille qui à vobis nuper moriens monachicum sumpsit habitum, si etiam benedictionem assumpsit, mandate nobis nomen & diem obitus eius, vt in nostro (B) calendario scribatur.

ANNOTATIO IN EPISTOLAM XXI.

VT (B) in Calendario.] *Calendarium propriè significat tabulas Almanakistarũ per ordinem dierũ dispositas; & potissimũ has quas habemus præfixas codicib. horariar. precũ, vbi dies festos profestosq́; cernere licet suis rubricis & titulis distinctos. Porrò Anselmus hic accipit pro codice, in quo singula regulares ecclesiæ annotant diem quo quisq́; fratrum vel beneficorum obierit: hinc est quod nonnulli hanc Ephemeridem, obituũ vocitent: alij dictione latinograeca mortilogium, quidã aptius, necrologium, id est, librum defunctorum seu mortuorũ. Sic Beda lib. 4. cap. 14. hist. Anglicana appellat codices in quib. defunctorũ adnotaretur depositio. Has autem diaria funebria originẽ habuerunt ab illis duplicibus tabulis (quas Græci δίπτυχα dixere) ex quarum singulis pagellis Diaconus alta voce sub sacris missarum solemniis recitabat suo loco & viuorum nomina oblationesq́; defunctorũ. vt latius explicat Ioan. Stephanus Durandus vir vndecunq́; doctissimus, lib. 2. de ritib. ecclesiæ Catholicæ, cap. 34 & 43. in quo vt aduertit apud Alcuinum corruptè legi dipterus pro diptychis: Ita obseruaui in plerisq́; Gratiani codicibus impressis perperã haberi dictis is etiam in his quos euulgauit Antonius Contius, Causa sanè 24. quæst. 2. Stephanus Tornacensis Episcopus horum decretorum primus Cõmentator (non Ioannes Seneca, vt scribit Genebrardus in Chron.) vir politioris literaturæ, & Ioannes Flauentinus eiusdem Gratiani scholiastes, ambo MS. in nostra Bibliotheca viderunt, hoc nondum docentes, aliàs legi diptycha sic etiam legunt duo Gratiani MS. nostra exemplaria.*

EPISTOLA XXII.

DOMINO PATRI, FRATRI, AMICO Anselmo: Lanfrancus peccator perpetuam à Deo salutem.

Est Lanfranci Cantuariensis Archiepiscopi, preces & Anselmi & aliorum, pro Anselmi supplicationes efflagitantis.

QVid mihi expediat, beatitudo vestra optimè nouit. In Anglorum enim terram veniens, siue (a) Romam proficiscens, omnia sanctitati vestræ reseruaui quæ reseruanda esse tunc temporis pro mearum necessitate iudicaui. Sic ergo orate, sic ab amicis ac familiaribus vestris orari deposcite, quatenus omnipotens Deus aut ad meliorẽ fructum me perducat, aut de ergastulo huius carnis animã meam in sui sancti nominis confessione educat. (B) tot n. tantisq; tribulationibus terra ista (in qua sumus) quotidiè quatitur, tot adulteriis aliisq; spurcitiis inquinatur: vt nullus ferè hominum ordo sit, qui vel animæ suæ consulat, vel proficiendi in Deum, salutarem doctrinam saltem audire concupiscat: Literas, quas per Dominum Rotbertum transmisistis, lætus suscepi, lætior legi: cum quãto autem gaudio adhuc eas relegendo recolo & recolendo relego: literis explicare non possum. Pro eo videlicet, quod (sicut in eis scriptum est) dulcissimum mihi fratris mei filium, (quem sicut animam meam diligo) cum ingenti lætitia suscepistis: quod maiorem ergo vos mei amoris fiduciam ex hac occasione concepistis, & præcipuè ac super omnia, quod onus Prioratus quod importabile antea videbatur, ex eius aduentu leuigatum vobis prohibuistis. De quo breuem veracemq; sententiam vobis dico. Si inter paganos etiam ipse viueret, plùs cæteris paganis ego ipsos diligerem, & prodessem eis si quid in hoc sæculo possiderem. Quibus de rebus quantas possum Deo & Dom. Abbati, vobisque omnibus gratias refero, quia quales volo, tales vos erga me & omnes qui diliguntur à me semper esse cõperio. Sed quia accedẽs ad seruitutẽ Dei, & maximè id ætatis homo multis variisq; tentationibus per tentatorum spirituum suggestiones intrinsecus laniatur, multis diuersisque carnis titillationibus intus & exterius cruciatur, oportet valdè vt vestri eum colloquii participem sæpissimè faciatis: omnesq;, quorum doctrina salubris ei esse potest, colloqui cum eo quoties expedit, iubeatis. Discedenti ipsi à me rogãdo præcepi & præcipiendo rogaui, (b) ne hoc anno aliquam vel in refectorio, vel in capitulo aut monasterio lectionem legeret, quoad vsq; psalmorum scientiam suiq; ordinis aliquem vsum haberet. Hanc voluntatem meam omnino despexit, & vt legeret suatum precum nimietate à vobis extorsit. Pro quare amarissimas literas transmittere sibi disposui, sed visis aliis literis vestris, conceptum aduersus eius temeritatem mentis rancorem omisi.

a Anno 1071. Romam profectus est Lanfrancus ... pallij recipiendi gratia, cum ... de litis inter se & Thom. Ebor. ... Archiep. ... quis de more nolebat Archiepiscopo Cantuari... obedientiam polliceri.

b Est pene idem sed ... interdictum ... Statut... ... Nouitius ad legendum in refectorio ... ad ... non ... ponendus est: donec vsum & ordinis disciplinam perfectius sciat. ... sacerdos, vel diaconus, vel subdiaconus fiet ... ad ... promouetur, donec Abbas iusserit: sic nostra statuta ... exercitiorum spiritual. alphab. 13 tit. 4. quod ... tribuit Anselmo, nescio an Veneti typographi hominis lapsum ...

parua etiam culpa concipio. Omnipotens Dominus sua nos gratia protegat, benedicat, atque ab omnibus peccatis clementer absoluat.

ANNOTATIO IN EPISTOLAM XXIII.

SED (b) interueniente venerando patre Domino Anselmo, cui, sicut Deo, obedire desidero:] *Hinc aduertere est insignem modestiã tanti victoris, tam humiliter de se, tam magnifice de discipulo sentientis. Ita & in extrema suarum epistolarum se vocat peccatorem, consiliiq; diuini ignarum, Anselmum verò Dei spiritu plenum. Gilber. us Crispinus in vita Herluini reliquit posteritati mutuum humilitatis certamen inter Abbatem & illum.* Abbas, *inquit*, ex grandæuo laico verebatur subditam sibi tanti doctoris celsitudinem. Ille nullam pro eminenti scientia gerens insolentiam, humillimè ad omnia parebat, attendebat, mirabatur & prædicabat quã ipsi in intelligendis scripturis gratiam Deus concesserat. *Anonymus Beccensis MS. in vita eiusdem obseruat quod Herluinus Beccensis Archimandrita profectus in Angliam:* Cum ad Archiepiscopum, *inquit*, peruenisset, quę tunc inter eos submittendi pia contentio? Summus Antistes, & in transmarinis vices Apostolicas gerens, submittebat se suo quondam Abbati, vt alius quiuis monachus. Secundus vbique ab eo, (nisi ad missarum solemnia) residẽdo, & manum illius, cum aliqua ab eo accipiebat (nisi raptim ille retraxisset) osculãdo. Illi sedes eminentior, ac imperandi ius omne tribuebatur. Donabat famulorum delinquentium reatus, ac cætera in domo pro velle faciebat. Domini nomen alius, ille auctoritate gerebat. Quantò curia sua frequentior, quantò vtriusq; ordinis personarum totius regni excellentium conuentus fiebat numerosior, tantò maiori coram omnibus illum Archiepiscopus præferebat obsequio. Multum mirabantur vniuersi, maximè Angli, Cantuariensem Archiepiscopum sic summitti. Abbas verò, quam debebat dignitati tantæ summissionem conabatur exoluere: sed nullatenus permittebatur. *Rursus ibidem referens, cum Beccum templi dicandi causa aduenisset, subiungit:* Cum venisset ad descensum montis, qui ipsi cœnobio imminet, fertur annulum de digito extraxisse: nec postea quamdiu Becci moratus est, nisi ad missarum solennia resumpsisse. Ad Abbatis (Herluinum signat) iam senio incuruati osculum accedès tam magnus Antistes, ad pedes aduolui conatus est. Verùm illo econtra ad ipsum conante, longo vtrinque luctamine, dum alter alterum sustentat, neuter expleuit quod satagebat: Post multos diuque optatos amplexus, cum fratribus in claustro sedit Archiepiscopus vt quiuis alius, iuuenes, senes, atque infantes, & vnumquemque sigillatim compellans, & iuxta vniuscuiusque qualitatem debita confortatione adhortans. Quis enarrare sufficienter queat, quantam humilitatem, & benignitatem omnibus condescendẽdo exhiberet? Ad mensam dextrorsum, & sinistrorsum fratres cum Archiepiscopo sedere, ac communi calice & scutella cum eo coguntur cibum sumere.

EPISTOLA XXIV.

DOMINO REVERENDO, PATRI verè diligendo & dilecto, Catholicæ matri amplectendo Archiepiscopo Lanfranco: frater Anselmus suus, quod dignius potest totus suus.

Lanfrancum gaudere de suo nepote Becci suscepto ad religiosa probationis tyrocinium. confer epist. 22.

QVotiens vobis est gratum aliquid mihi esse gratum, vtique mihi & hoc est gratum: & illud fit gratius, quod prius erat gratum. Significastis vos inter lætos, esse quia ego, vt de aliis taceam dilectissimum nostrum nepotem vestrum valdè gaudens suscepi. Tanto igitur & hac vestra lætitia sum lætificatus, & gaudium quod habueram de prædicto charo nostro quamuis semper vigeat, augendo est renouatum: quantò, id quod non verecundor fateri, me scilicet ex magna parte illum sic suscipiendo intendisse, ad votum prouenisse cognoui de meo meritis Domino, fide fratre, solicitudine filio Mauricio, quem vos pro vobis separatis ab illo, à quo plus amabat quam ab alio, & quem plus amabat quam alium: vos ipsi iudicate quo illi debeatis. Quamlibet namque vile sit quod sic amat, & à quo sic amatur: nimirum hoc illi debetis quod non minus amet, & à quo non minus ametur. Quoniam igitur & ego noui iustitiæ vestræ rectitudinem, & vos nostis mutuam nostram dilectionem omnem eius supersedemus commendationem. De ægritudine capitis eius, vestram pietatem, quantum apud vos possim rogo præcipuè quatenus propter Deum & æternæ salutis retributionem, vobis instantibus à dilecto amico nostro Domino Alberto medico, quantum potest perquiratur & curetur.

EPISTOLA XXV.

DOMINO ET FRATRI DILECTISsimo Henrico: frater Anselmus diuturnam præsentis vitæ incolumitatem, & futuræ æternam fœlicitatem.

Mauricium Beccensem monachum ex capite laborantem commendat: vt eius curæ sedulam Albertus medicus impendat operam.

CRedo quod consensu mihi citis qualiter dilexerim Dominum & fratrem & filium nostrum Mauricium, quem vobis mittimus. Quoniam igitur dilectos nostros à dilecto & dilectiore nostro diligi non dubitamus: securè vobis illum vt dilectum dilecto commendamus. Inueniat me in vobis, quem quasi relinquo pro vobis. Idcirco namque hunc & non alium paternæ dilectioni vestræ misimus, quia hunc eam petere specialiter audiuimus. Estote igitur (a) nostro Mauricio frater Anselmus, & ego vero vestro Holuardo Dominus Henricus. De infirmitate capitis eius vos rogo precipuè quatenus vestra instantia Dominus Albertus dilectus amicus noster eam inquirat, & quantum Deo dante poterit, ei subueniat. *a confer epist. 24 supr.*

sanit, quas vehementius alij sibi ingerunt recusauit; & in patria, in qua tunc incolumem armis militem. monachum fieri, portentum habebatur. Sed ipsius Gilberti verbis umbraticam carptim prosequimur expositionem. A Danis, qui Normanniam primi obtinuerunt pater eius originem duxit. Mater proximam ducum Flandriæ consanguinitatem attigit. Ansgotus ille, ista Heloys nomen habebat.

Gillebertus Brionensis Comes primi Ricardi Normanniæ Ducis nepos ex filio consule Godefrido illum enutrituum penes se inter omnes curiæ suæ primates habuit acceptissimè. Habilis hic ad arma plurimum erat, nec mediocri ea animositate gestabat. Omnes tot ius Normanniæ familiæ in electis illum habebant armis, omniumque rei militaris vsu & cultu corporis sui attollebant. Ab inhonestis auertebat animum, honestis, quæ curiales magnifaciunt, impendebat omne studium. Vita huius in mundissimo statu annos iam ille excesserat triginta septem: cum tandem diuino metu, succendi amore illius mens cœpit, & ab amore mundi tepescere. Ab exterioribus oculum cordis conuertens ad seipsum, ibat frequentius ad ecclesiam, orabat deuotè, ac sæpe prorumpebat in lachrymas, sæpe totum ieiunus transigebat diem. In armis, in cultu corporis non idem studium, quod prius satis indicabat alterationem animi illius, quam adhuc seria dissimulatione celabat. Militia ac cætera res secularis summa erat voti: verum, quo se conferret, quod viuendi genus assumeret, ignorabat. Rarus in Normannia tunc recti tramitis index aut præuius erat. Sed sicut spiritus vbi vult spirat, ita quẽ aspirat, vnctio eius docet de omnibus. Abrenuncians ergo militiæ, vili tegumento indutus, barba & crine intonsis inter aulicos diu seruiuit, vt prædia sua Deo secum lucraretur exiturus ab Ægypto verus ille Hebræus. Iam domini sui assidens mensæ, inter multimodas epulas pane asperiori vescebatur & aqua. Ridebatur ab vniuersis, amentia, quicquid agebat reputabatur. Minis, promissis, iniuriis, efficitur, dominus & vniuersi satellites non poterant à proposito suo eum auertere; nolebat tamen sine domini, cui seruiebat, discedere. Interea Comes Gillebertus ob damnum sibi perniciosum, quod quispiam compatriota moliebatur, misit Herluinum ad Robertum Normanniæ Principem. At vir pacis ferre damnosa alicui machinamenta penitus recusauit: perstat dominus in sententia, hortans, comminans, vt consilij sui verbum ad dominum suum perferendo referat. Agitur vt iam ostendat miles ad vtrumlibet positus, cui seruire superno an terreno domino malit. Abdicata igitur omnino legatione discedit à curia. Quod vt cognouit Comes, iussit mox abripi vniuersa eius bona, pauperesque eius clientes: quorum nomine ad Comitem rediit, innoxiorum causam acturus; inter quæ dixit: Quæ mea sunt vniuersa distrahantur, modò pauperibus, qui vestram nullo crimine iram meruerunt, sua restituantur. Motus ad pietatem Gilbertus quem mundana fastus celsitudinis plurimum obtinebat, adducto in partem Herluino perquisiuit animi tantam commutationem, & finem consilij. Cui paucis verbis, multis lachrymis respondit. Seculum amando & tibi obsequendo nimiùm Deum ac meipsum hactenus neglexi: Quæ corporis erant cultui omnino intentus, nullam animæ meę eruditionem accepi. Quapropter precor, si quid vnquam bene merui à te, liceat vitæ quod superest in monasterio transigi, saluo circa me amore tuo, & da mecum Deo quæ habui. *Corde in lachrymas concitato nequit sustinere, vlteriùs loquentem clientisque expetit eam sui suorumque omnium facultatem. Protinus Herluinus Burneuillæ (Bonnouillam dicunt) extruendum Dei seruitio opus arripuit. Ipse igitur non solum præsidebat operi, sed ipsum quoque efficiebat terram fodiens, fossam efferens, lapides, sabulum, calcemque humeris comportans, ac ea in parietem componens. Quibus alij horis aberant, ipse congerebat, quæ ad opus exigebantur, excludens otium ab omni parte diei; quantò vanitate tumida olim delicatior, tantò vera humilitate nunc ad omnem laboris tolerantiam propter Deum patientior.*

Cibum, præter quibus non licebat diebus, accipiebat nec exquisitum; & parcè satis, expleto cum die opere suo. Et quia interdiu nequibat studere, ediscendo psalterio noctem pene totam impendebat. His exercitiis multa iocunditate nouus tyro Christi exercebatur.

Prima literarum elementa didicit, cum iam existeret annorum propè quadraginta, & diuina opitulante gratia eo vsque processit, vt etiam apprimè eruditus, in exponendis ac intelligendis diuinarum Scripturarum sententiis meritò haberetur mirabilis. Quod re solius diuinæ gratiæ tribuatur, nocturnis tantum horis studio huic vacabat: nec propter lectionem, nunquam diurni operis intermisit executionem. Noua rursus contra eum hostis antiquus inuenit.

Cœnobium quoddam Herluinus adierat gratia exquirendi de vita monachorum: Oratione facta accessit omni cum reuerentia, multo cum tremore ad hostium claustri, velut ad claustrum paradysi, desiderans summè scire, quis monachorum habitus, qui mores, quæ in claustro sedendi sit religio. Sed vidit longè aliam ab ea, quam cœnobialis ordo exposcit grauitatem, haberi. Turbatus est, iam incertus quod viuendi genus approbaret.

Ad hæc, qui monasterij custos erat, vt illum sic introrsum attendentem conspexit, furem suspicatus, immisso, quanta vi potuit, collo illius pugno per capillos foris vsque ad hostium extrusit. At vir patientissimus pro illata sibi iniuria nullum monacho verbum impatientia respondit. Nec tantùm semel sed vbique hostis ab eo victus Deo vincente succubuit.

Sacrata tandem, quam construxerat ab Episcopo Lexouij Heberto, comam totondit. ab eodem sacræ religionis habitum indutus, & paulò post consecratus sacerdos, pluribus iam ducatus illius iam addictis fratribus Abbas præficitur.

Tutò imitandus aliis præponebatur, qui per annos tres improperium vitæ spiritalis patientissimè tulit coram secularibus. Quos autem regendos acceperat, arctissimè, sed more Patrum priorum, regebat.

Videras peracto in Ecclesia officio Abbatem, collo sementem, manu rastrum vel sarculum gestantem ad agriculturam præire, monachos omnes operi sub dies terminum insistere. Victus quotidianus panis filigineus, & herba cum sale & aqua. Aqua non nisi lutulenta: quia fons nusquam præter ad duo milliaria habebatur.

Cœleste prædicabant beneficium, cum panis melior, & caseus, vel aliquod aliud edulium vndecumque habebatur: exemplum magistri & conatus omnem murmurandi excludebat aditum. Abbas prior ad opus, ab opere discedebat vltimus. Similis se inibi seruituti propter Deum nobilis mater eius addixit, & concessis Deo prædiis quæ habebat, ancillæ fungebatur officio; seruientium Deo pannos abluens, & quicquid iniungebatur exterius operis accuratissimè agendi.

Ad opus seruorum Dei quadam die cum annonam torreret, nescio quo casu domus vndique succensa est. Cucurrit quidam, eiulando nuntians Abbati domos combustas, & matrem illius combustam. At ille, licet lachrymis suffusus, ad Deum manus leuauit: Gratias

ftudeat, atque aliorum mores aut loci consuetudines, si contra diuina præcepta non sunt, etiamsi inutiliter videantur, diudicare refugiat. Gaudeat, se iam tandem inuenisse, vbi se non inuitum sed voluntarium totâ vitâ mansurum, omni transmigrandi sollicitudine propulsâ deliberet: & quietus ad sola piæ probatæque vitæ exercitia exquirenda sedulo vacet. Quod si sibi videtur maiora quædam ac vtiliora spirituali feruore appetere, quàm illi præsentis monasterii institutionibus liceat, æstimet aut se falli siue præferendo paria paribus, vel minora maioribus, siue præsumendo se posse, quod non posit, aut certè credat se non meruisse, quod desiderat. Quod si fallitur, agat gratias diuinæ misericordiæ, qua ab errore suo defenditur; ne sine emolumento aut etiam cum iactura locum vel vitæ ordinem mutando, inconstantiæ leuitatisque frustra crimen subeat, aut maiora suis viribus experiendo fatigatus, deterius in priora, aut etiam in peiora prioribus, deficiat. Si autem verè meliora illis, quæ in promptu sunt, nondum meritus optat, patienter toleret diuinum iudicium; quod vlli aliquid iniustè non denegat: ne per impatientiam iudicem iustum exasperans, mereatur, quod non habet non accipere, & quod accepit, amittere; aut quia non amat, inutiliter tenere. Dei verò misericordiam seu iudicium erga se in illis, quæ non habet & optat, persentiat, lætus ex his quæ accepit largitati supernæ gratias dignas persoluat. Et quia ad qualemcunque portum de procellosis mundi turbinibus potuit pertingere, caueat in portus tranquillitatem ventum leuitatis & impatientiæ turbinem inducere. Quatenus mens constantia & mansuetudine tutantibus quieta, diuini timoris sollicitudini & amoris delectationi sit vacua: Nam timor per sollicitudinem custodit, amor verò per delectationem perficit. Scio, quia hęc maiorem aut scribendi aut colloquendi exigunt amplitudinem, vt plenius intelligatur, quibus scilicet dolis antiquus serpens ignarum monachum in hoc genere tentationis illaqueet, & econtra, quibus rationibus prudens monachus eius callidas persuasiones dissoluat, & annihilet. Sed quoniam iam breuitatê, quam exigit epistola, excessi, & totum, quod hic dixi, aut dicendum fuit, ad custodiendam mentis quietem pertinet, huius breuis exhortatio epistolam nostram terminet. Nec putes, charissime, hæc me dicere idcirco, quod suspicer, te aliqua mentis inquietudine laborare: Sed quoniam prædictus Dominus Vrsus cogit me aliquam admonitionem tibi scribere, nescio, quid potius mooeam, quàm cauere hoc, quod sub specie rectæ voluntatis scio Nouitiis quibusdam solere subripere. Quapropter amice mi & frater dilectissime, consulit, monet, precatur te tuus dilectus, dilectorotis cordis visceribus, vt totis viribus quieti mentis studeas, sine qua nulli licet callidi hostis insidias circumspicere, vel semitas virtutum augustissimas prospicere. Ad hanc verò monachus, qui in monasterio conuersatur, pertingere nullatenus valet sine constantia & mansuetudine, quæ mansuetudo indissolubilis comes est patientiæ: & nisi monasterii sui instituta, quæ diuinis non prohibentur mandatis, etiam irrationem eorum non peruiderit, vt religiosa studuerit obseruare. Vale, & omnipotens Dominus perficiat gressus tuos in semitis suis, vt non moueantur vestigia tua, vt in iustitia appareas conspectui Dei, & satieris, cùm apparuerit gloria eius. Ora, vt & ego tecum, quia & ego oro, vt tu mecum.

ANNOTATIONES IN EPISTOLAM VIGESIMAM NONAM.

PRIOR.

LAnzoni. (A)] *Sic quinq; nostra manuscripta Exemplaria. Edinerus in edit. ... Gmlbelm. Malmesberiensis lib. 5. de gestis Regum Anglorum, & libr. 3. de gestis Pontificum. Perperam igitur Exemplaria excusa habebant antehac Lauron m. Quantos verò putatis fructus ex hac emente ab Anselmo iacta legerit, hinc manifestum euadit, quòd Cœnobium Sancti Pancratii Leuensis in Anglia (cui præfuit) Diœcesis Selesiensis tanta religionis claruerit fama, vt cæteris monasteriis fax le paimani eriperet. Is autem Lanzo Cluniaci (quod Cœnobium in Gallia diœcesi Matisconensi, Guilhelmus Pius Aquitanorum Dux tam magnificè struxit vt Paradinus lib de antiquo statu Burgundiæ cap 12. testetur. se eminus spectantem præ stupore subsistisse) prius monasticum egerat tyrocinium: & vt n ru, quam fuer t religiosi tenax institutis, licet suprema ægrotatione sic excruciaretur, vt nec sedens nec ambulans, nec iacens nec stans, m momento quid m tr-nq-illus fuerit: nunquam tamen* (inquit Bibliothecarius Malmesberiensis lib. 5. de Regib. Anglis) *noctibus est locutus: rogantibus fratribus vt silentium solueret, non acquieuit, ne monachatus sui pudicitiam libarent, eò quod nunquam postquam monachicum accepisset habitum, à Completorio exiens, vsq; ad sequentis diei primam locutus fuisset. Hic autem* (vt paulo post idem Bibliothecarius aduertit) *quæ præ cæteris sui cuis hominibus regulam S. Benedict. obseruabat, Beatam Dei genetricem eiusq; solemnia singulari veneratur affectu, contulit, vt solita sibi consuetudine, & in transitu Sancti Benedicti, & in festiuitate Sanctæ Mariæ (quæ Annunciatio dominica dicitur) maio em Missam in Conuentu celebraret, & octauo à prædicto Sancti Benedicti transitu die præuentus infirmitate, octauo nihilominus die ab Annunciatione dominica migraret ad Christum. Porrò huius epistolæ no ninatim meminit Anselmus epist. 104. ad Gueruerium lib. 3. Edinerus Lonam partim adduxit lib. 1. vita eiusdem Anselmi cap. 15.*

ALTERA.

Sic (*b*) infœlix monachus.] *Eò non insulsè respicere videtur illud Lyrici epist. 14. libr. 1:*

Cui placet alterius, sua nimirum est odio sors.
Stultus vterq; locũ immeritũ causatur inique.
In culpa est animus, qui se nõ effugit vnquam.

POSTERIOR.

Qui (C) Cœnobitarum aggreditur propositum, expedit ei, vt in quocunque monasterio professus fuerit, nisi talis fuerit, vt ibi malum facere cogatur, se radicare studeat.] *Locus exp ... ad confirmandos quamplurimum Cœnobitarum anim s, qui duri ris vitæ rapti desiderio, plerumq; ad alium transeunt monasterium, vnde paulo post, quoniam oneri sunt impares, coguntur exire non sine graui mœrore, & grandi, cui exeuntes obijciuntur, tentationis afflictione. Magister Adam de Sancto Victore, vir æqualis*

iucundiora sibi prophetando dicat: O Deus, si in tali loco & ordine essem, quàm bene & deuotè me habere vellem, nec de aliquo amplius conqueri vel turbari. *Hæc pauca ex multis quæ Thomas suos cōmonet: vbi subijcit exemplum cuiuspiam Canonici Regularis*, qui diutino huius occultæ tentationis prælio tandem prostratus defecit ad eremitas Augustinianos. Mox, vt eò peruenit, tyrocinii monastici veste indutus est, & quidem tanto pectoris æstuantis feruore, vt eodem die, si patribus visum fuisset, nomen dedisset: vix fluxerant octo dies, cùm grauissimo percellitur mœrore, prioris cœnobii desiderio, adeo, vt nec cibum nec somnum valeret capere. Quamobrem coactus aperit intestinum dolorem: mirantur patres, leuitatem puerilem obiurgant acerbissimè, reddunt habitum canonicum, redit in paternam domum, vbi castigatur, postea suæ inconstantiæ malo, euasit melior & constantior.

Ioannes Gerson epist. superius producta Considerat. tomo 11. aliquantulum simile quid narrat, sed horribilius de Ioāne Borbonio, Celestino: Is n. sub nubecula districtioris ordinis receptus à Franciscanis nuncupatis de Obseruantia: paulo post abcessit & duxit vxorem, à cuius propinquis occisus est, cum reuerteretur Roma. Anno 1598.

Reuerendus Pater noster Ioannes Hurtaldus Parisiensis, Episcopo à sacris vicibus, cùm ex Fōtebraldo rediens visitationis munere peracto, pertransiret Andegauos, accepit Franciscanum quēdam Bammetianum, (id autem Cœnobii haud procul ab vrbe situm est) præpostero arreptum zelo expetiisse Capucinos: vbi mox à Dæmonio meridiano impetitus, & cucullam & catholicam abiecit fidem, professus Salmurii, oppidi in Archiepiscopatu Turonensi, Caluinianismum.

Dum inuiserem aliquando Fulienses monachos in Parisiēsi suburbano degentes, & cum venerabili eius asceterii Præposito hisce de rebus confabularer, asseruit, se vidisse duodecim externos monachos tyrones, quorum vnicus in eorū permansisset ordine.

Est mihi quispiam notus adolescens Canonicus Regularis, miræ simplicitatis, qui inter mutua colloquia ingenuè fassus est, se huiusmodi insana tam furentet percussum procella, vt vniuersa sui Cœnobii instituta floccifaceret, donec ad se reuersus, grauiorique potitus aura, exclamārit: Hem quid ago! est animus hinc aliò migrare, vt potius viuam? Ecquando foris euadam disciplinæ Canonicæ studiosior, cùm eam domi negligentius seruem? Hac correptiuncula factus animosior, postea impugnantem constanter risit Dœmonem.

Sciscitatus sum, dum hæc elucubrarer, religiosissimū quendam virum (nomen verecunde sileo) quid hac de re sentiret: dixitque, id licere, cum quis [illegible] *Ordinis Cyclopædiam absoluit: sed & tum vires animi corporisque ad vnguem exploranditas. Imo licet hæ videantur firmissimæ, tamen ob ingentia, quæ has mutationes comitantur, salutis discrimina, maturè* [illegible] *tractandam. Cæterum, qui infirmiores valeant* [illegible] *astus diaboli, has religionis vices suadentis, & insidias detegere, quotidianaque prælia vel ex institutis monasticis remissari custodia, vel ex quorundam licentiosorum Fratrum peruersitate* [illegible] *perferre, docet Thomas Campensis supra, cæterique spirituales Patres.*

Ad hæc refer vniuersa. Lanfranci super his dubiis monasticis interrogati responsum, quod noster Anselmus ex-scripsit sub finem sui Poematis de Contēptu mundi. Quin [illegible] *apponam* [illegible] *D. Stephani Muretensis, Grandimontensium* [illegible] *Institutoris decretum, quod legitur in eiusdem regula calamo scripta apud nos, vbi sic præcipit in Titulo de viris alterius religionis non recipiendis.* Alterius religionis, viros in hac religione recipi, omnino prohibemus. Nam vestri mores ab eorum moribus plurimùm differunt: vos quippe fimum & ligna portantes, & clibanum calefacientes, panē & alia multa facere consueuistis: nullos enim nisi vosmetipsos habetis famulos. Vobis enim talia facientibus frequēter improperarent, dicentes: Nunquam de huiusmodi vilibus in nostra religione tractabamus, facilius etiam potest in disciplina teneri, qui nunquā in vlla fuit, quando recenter sæculum relinquit, quàm reuocari ad ipsam, qui semel eam excessit. Insuper si post longum tempus vestris perscrutatis moribus ad pristinæ religionis habitum remeare vellent; ipso pastore, cuius obedientiæ se prius submiserunt, eos recipiente quasi oues suas, absque licētia, calumniam vestris facere possent, vnde & vobis & ipsis aliquod contingat opprobrium, nullo modo recipiantur. Hinc Salomon ait: Cor ingrediens duas vias, non habebit requiem. Hinc Iacobus ait: Vir duplex animo, inconstans est in omnibus viis suis. *Hactenus vir sanctissimus, in quo cum monachos eremos à suis excipi vetuerit, manifestissimè* [illegible] *nec* [illegible] *suos alterius sectæ cœnobitas debere trāsmigrare. Huc facit cap. 15. Lib. de Mortificat. one Iulij Facias, edit. Lut. t. 1598. Venerabilis Pater Nicolaus Gremerius, ante annos 36. nostri Cœnobij Prior, & quidem integritate prior, nulloque suorum posterior doctrina, lect. 4. in regula D. Sancti Augustini exsutis* [illegible]*, qui vir religiosus in irreligiosa Cœnobiarchia queat viuere, quam deserere nolit adactus Fratrum charitate, scandali futuri metu, aut ex fragilitate & propria trepidante conscientia.* Tum (*inquit Gremerius noster*) sperandum est, quod sine peccato in monasterio suo irreformato persistere possit, modò tamen illic sobriè, piè & iustè viuat: has conditiones obseruans, vt scilicet super sui monasterii irreformatione doleat, eius reformationem in substantialib. & præsertim in bonorum cōmunitate desiderans. Itē, vt pro reformatione introducenda, quod in se est, faciat; atque vt bona sibi cōmissa sine expressa sui Superioris permissione non dispensēt: Nec sæculariter se habeat, sed (vt dictum est) viuat piè, sobriè, ac iustè. Piè Deo, vt rectè & catholicè sentiat, diuinumque officium, vt potest sollicitè & reuerēter persoluat. Sobriè sibi, vt abstineat, iuxta suasum apostolicum, à carnalibus desideriis, quæ militant aduersus animam. Iustè aliis, vt in omnib. se exhibeat sicut Dei ministrū, præcauens ne quemquam verbo aut facto, quantum commode poterit, malè ædificet, præsertim vt neminem eorum, quibus conuiuit, offendat. *Sic Gremerius.*

EPISTOLA XXX.

DOMINO ET FRATRI CHArissimo Arnulfo. Frater Anselmus salutem.

Monacho suadet, non eligere locum vbi doceat, sed doceatur.

QVod vestra petit fraterna dilectio, vt simul præsentes inuicem colloquamur, [illegible] atque ex quo habitum sanctæ conuersationis [illegible] pluribus

psistis desideraui & desidero: sed quia meus nec sum, nec esse volo, nondum communis effectum desiderij consequi potui, nec scio si potero. Breuitesigitur pro temporis breuitate literis ad ea mandasstis respondeo. De fratre adolescéte quod petitis, nec Dominus Abbas nec nostra congregatio concederet, nisi prius eius vitam diuturnæ conuersationis experimento cognosceret. Quod autem aliquò ire proponitur, vbi secundum propositum vestrum viuere possitis, laudo & hortor. hoc tamen præmoneo, vt & per licentiam Abbatis vestri hoc faciatis: & vt (quocunq; iter vestrũ Deus direxerit) regulariter sub Abbatis obedientia, & non in ꝓpriæ voluntatis arbitrio, si monachi præmium consequi vultis, viuatis; nec locum vbi vos alijs ꝓdesse aliolq; instruere, sed vbi vos per alios proficere, & ab alijs ad spiritalem militiam instrui possitis, eligatis. Sic enim ordinatè ꝓficietis, si prius duceri quàm docere appetieritis. Præterea, quòd studio scholarum vitam vestram, ex quo sæculo renunciastis, impédistis, nullatenus vobis expedire cognoscetis, si & vestri finem ꝓpositi, & quo exercitio illuc perueniatur, consulitis. Valeat mihi vestra dilecta dilectio, & licet in hac peregrinatione separari ad patriã velut diuersis itineribus tendamus; oremus tamen pro inuicem vt in patria de Deo simul æternaliter gaudeamus.

EPISTOLA XXXI.

DOMINO ET PATRI SVO DESIDERatissimo, matri Catholicæ cum amore reuerédo, cum reuerétia amando Archiepiscopo Lanfranco: Frater Anselmus suus in præsentis vitæ sanctitate diuturnum fulgere, in futuræ vitæ fœlicitate æternum gaudere.

De Lanfranci nepotis archiepiscopi sancto profectu, & quod sit valde grauedinosus.

SI tam facile dictare & scribere, quàm loqui possem, nunquam illi, cui tam sæpe loquitur cor meum, epistolarum copia mearum deesset, nisi cum inopia mihi latorum adesset. Sed quoniam tam multa sunt, quæ me dictare impediũt, vt hoc ipsum scilicet quàm multa sint meditando nunc enarrare impediant, precor, ne mihi patiés vestra succenseat sublimitas, quod raro ad se seruuli sui epistolæ perueniant. Quamuis namque rubigine stylus manu cessante ru escat: absit tñ, vt torpore animus lingua tacéte tepescat. Verùm his nunc omissis de dulcissimo & dilectissimo dilectore meo nepote vestro, cuius conuersationis vos scio semper præsentem, habere velle nuntiũ; hoc vobis mando, quod mea testatur conscientia. Sic vnque cauet, à quibus est cauendum, vt nulli nostrũm iure videatur reprehensibilis: sic studet humili benignitati, & benignę humilitati: sic quieti & silentio atque orationi, vt merito sit omnibus amabilis. Vnde certè quoddie & ipse me de se lætum facit lætiorem, & ego illum, vt de comuni proximorum dilectione taceam, vestro & suo merito dilectum habeã dilecturem. Sed est quiddam, quod quamuis vere credam, quia clemẽter ei facit diuina prouidentia, non tamen illud videre possum absq; charitatiua compassionis molestia. Dolore namque capitis tam per plures mẽses sic eum paterné diuina affligit castigatio, vt & aliquando à conuectu communi eius læta dilloci-etur conuersatio, & omnino à lectione aut aliqua studiosa meditatione eius prohibeatur interotio. Quod idcirco vobis mando, vt & ego apud vos nun sim reus huius rei silentio & vos aliquo si potestis eidem charissimo meo per (a) D. Abbatem subueniatis auxilio. Et vt per aliqua signa morbi genus medicus idem cognoscat, ferè semper quasi verberãtur ei tempora, frons semper ponderosa, sed maximè inclinato. Lux omnis & sonus quantò maior tantò molestior. Sæpe maximè autem post cibum vultu toto valde rubescit, & simul non solo vultu, sed toto capite ignescit. Dominum verò (b) Guidonem, quem magisterio puerorum addidimus, sic suauis commendæ obedientia, & in strenuitate humilitas, vt pariter gloriari possimus, & vos per quem, & nos quia eum talem habemus. Dominus Osbertus vester, vtrique & pietans affectu hilaritate condita indies venerabiliter pinguescit, & scientiæ profectu per studij instantiam & ingenij serenitatem renaceq; memoriam quondie laudabiliter crescit. Nonsolum igitur ideo, quia nos vestra pariter copulat paterna, qua nos fraterné iactamus, dilectio, sed & eius exigentibus meritis tanta dilectionis inuiuæ iucundamur conglutinamurque delectatione, vt iam separari non possimus absque vtriusq; animæ scissura quadam, & cordis læsione. Sed quando hoc vestra cum iussione reuocante contingeт, mea scissura in suo hiatu permanente ipse suam consolabitur per resolidationé alterius maioris, quàm nunc patimur. Verùm quiddam est, vnde me sibi compatiẽdo dolere compellit. Crescente namque infirmitate quadam, quam vobis notam esse dicit, sic sæpissime grauatur, vt aliquãdo vsque ad vitę periculum perducatur. Inprimis enim subitum frigus totum caput illi, deinde cor & totum corpus vehementer afficit: & mox cor immoderata pulsatione laborans, simul cum omnibus corporis sensibus & viribus, sicut exhaustis sanguine fieri solet, deficit. Ex quo defectu, postquam quasi reuiuiscit, statim velut febricitis totius corporis ardure ignescit. Sequitur quoque dolor capitis, & quasi vomere debeat, grauis perturbatio. Sæpe etiam, maximè cum cantat, sic capitis perturbatione vexatur, vt locus in quo est in vertiginem illi rotari videatur. Quem quoniam nec scio nec possum melius, quàm à vobis amet', amare, supersedeo pro eo paternitarem vestram rogare. Audiui quod sanctus Dunstanus regulã vitæ monachicæ instituerit: Si igitur sic res habet, vellem libenter famosam vitam & instituta tanti Patris videre.

a Is est, ad quem epist. ol. 28. & 34. 35. & o. supr. eius sit mentio.

b Hic Guido sodalis erat Lanfranci & nepotis, quondãsq; se B. cõs ... supplemãto regularem derans.

EPISTOLA XXXII.

DOMINO FRATRI, AMICO HENrico: Frater Anselmus, in hac vita perseuerantem sanctitatem, in futura æternam fælicitatem.

Habet gratias pro Monacho diligenter curato

HOc pro certo landabiliter fulsiuis, ꝙ charitatiuè debetis, cum cuminuni fratri nostro Mauorciu vos, sicut ipse mihi scripsit, benignos ac beneficos in omnibus exhibetis. Sed tamé me non modicè gratiarum eũ vobis debitorem efficios, quò illi beneficia vestræ charitatis oh amurem mei propentius impenditis. Verum quoniã nequaquam nunc recenter dicimus: ego & vus

quid

quid summum de vobis possimus pro nobis con- [illegible] dignius æstimari, easdem gratias in arca mentis clausas seruare, quàm non ignorari inchartulis describere. Cuius enim semper promptam bonam voluntatem esse non dubito, non solùm cum per [illegible] dubitam sibi oportunitatem operatur; sed se nuper gratiis dignum existimo. Quoniam tamē meritis vestris ad præsens opere aptiùs responderé non valeo: monachis vestris, qui mecum sunt, quantum possum quod tribuitis, retribuo. Quia desideratam mihi aliisque fratribus vestris vestrā præsentiam nuper promisistis, si Reuerēdus Dn. Archiepiscopus mare non esset hoc tempore trāsiturus: speramus, quia terminus à vobis mandat⁹ præterit, quod idem Venerabilis Pater ad nos sit ante Pascha venturus. Quod vtinam cum eius ꝓspera hilaritate & hilari prosperitate fiat. Si verò ipsum sicut existimamus non viderimus; scitote, quia vos à debito promissionis vestræ, nisi vos videndo non absoluimus. Quippe ꝙ scripsistis, vos de aduentu nostrò sperare futurum: ita tenemus acsi polliceremini euenturum. Valete.

EPISTOLA XXXIII.

SVO SVVS, AMICO AMICVS, Fratri frater, Gondulpho Anselmus: pro amore fælicitatis perseuerantia in sanctitate, pro præmio sanctitatis æternitatem & fælicitatem.

Non esse scribendum amico, cuius memoria perpetua fit in corde.

ET meus Gondulfus, & tuus Anselmus testis est: quia ego & tu nequaquam indigemus, vt mutuos nostros affectus per epistolas nobis inuicem indicemus. Quoniam enim anima tua & anima mea sese abinuicem nequaquam esse patiuntur absentes, sed sunt indesinenter se mutuo amplectētes, nihil nobis inuicem deest de nobis, nisi quia corpore non sumus nobis præsentes. Cur autem tibi dilectionem meam describam in charta, cùm eius veram imaginē assidue serues in cordis tui arca? Quid enim aliud est tua dilectio erga me, quàm imago meæ dilectionis erga te? Inuit et igitur oīe nota mihi tua voluntas, vt propter corporalem nostram absentiam aliquid tibi scribam: sed quia nobis noti sumus per animarum præsentiam, nescio quid tibi dicam; nisi Domin⁹ tibi faciat, quod ipse scit tibi placere, & tibi expedire. Vale.

EPISTOLA XXXIV.

FRATRI ET FILIO CHARISsimo suo Mauricio: Frater Anselmus dilectionis suæ integritatem, integritatis DEO protegente perpetuitatem

Gratulatur Mauricio de bona valetudine restituta.

NOn quia vel me dignum, cui à quoquam paterna debeatur reuerentia putem: vel qa dilectionem meam alicuius momenti existimem huiusmodi salutatione epistolam tuæ dilectioni destinatam prætitulaui: sed quoniam ex quo te noui, semper erga te & fratris dilectionem & patris diligentiam, & si non potui tamen adhibere curaui. Quam meam, quoniam notam & gratā esse tibi [illegible]cio voluntatem, idcirco gratum fore tibi non dubito, si me dilectionemque meam apud te confido, in aliquam extollere dignitatem.

Quoniam igitur præcessit quasi superbæ salutationis excusatio, subsequatur iam fraternæ allocutionis executio. Sicut enim non dubito, quod & tua erga me serueas, & mea erga te gaudeas dilectione: ita certus sum, quia quotidie desiderādo expectas, expectando desideras, separationem, quam à dilecto dilectore tuo pateris, consolari alicuius mei nuncii auditu vel lectione. Susceptis dilectionis tuæ litteris, maior animum amici tui dilatauit lætitia, quàm te, fateor, à nobis discedēre contraxit mœstitia. Te namque discedente leuius dolui, quia quod euenisse mandas, hoc euēturum desiderando expectabam: nunc autem verius gaudeo, quia hoc euenisse mandas, quod euēturum expectando desiderabam. Quod quia nimis tardè videbatur ad meam peruenire notitiam, literas pro hoc ipso discutiēdo dilectioni tuę dirigere, antequam tuas accepissem, proposueram. Inprimis igitur pro his, quæ mihi scripsisti, erga te bona esse, gratias ago Deo, à quo est omne bonum: deinde omnibus illis, qui tibi exhibēt nostræ dilectionis occasione charitatis bonum. Te vero charissimum mihi moneo, quatenus gratiam & beneficia eorum, cum quibus degis, quæ ante tuæ conuersationis agnitionem potuisti obtinere, deinceps per eiusdem conuersationis ostensionem merearis retinere. De reditu tuo ꝙ te desiderare significas, sub silentio adhuc decreui supprimere: donec tempore oportuniori Reuerēdo Domino & Patri nostro Archiepiscopo Lāfranco, cuius voluntati nos obedire oportet, desiderium nostrum rationabiliter valeamus suggerere. De (A) regula Sancti Dunstani scripsi Domino Archiepiscopo. Tu tamen insta Dominō Henrico & Domino Gundulpho ex nostra parte, vt eandem regulam, & (b) Bedam de Temporib. propter ea, quæ in nostro scis esse corrigēda, qualescunque quantò tamē meliores possunt in illis partibus [illegible] requirentes mihi cito eosdem libros remissuro debeant accommodare. Omnipotens Dominus te sibi semper & vbiq; custodiat frater, & quoniam hoc maius audire fili charissime, vale. Nostras literas ratò expectando ꝓpter sterilia impedimenta mea, tuis rogo me sæpe lætifica: Iterum dico, quod semper volo, vale.

b Librū Bedæ de Temporib. MS Becci vult Anselmus emendare.

ANNOTATIO IN EPISTOLAM XXXIV.

DE regula (A) Sancti Dunstani.] Sanctiss. Dunstanus Glastoniēsis Abbas, postea Wigorniens. Episcopus, deinde Archiepiscopus Cāntuariensis, sedit annis 27. iacet in metropolitana ecclesia S. Trinitatis supra altari suo nomini dicato iuxta maius altare eiusdem S. Trinitatis: cuius festum est 14. Calend. Iunii. *Sic de Dunstano MS Tabula Cantuariensium Archiepiscoporum in nostra Bibliotheca Vnde refertur error Petri Equilini, scribentis lib 8. c 49. Catalogi Sanctorum: Dunstanum ad Superos migrasse 7. Idus Septemb. Plura de illo sanctissimo viro scriptu reliquêre Osbernus Cantor Ecclesiæ Cantuariensis, Guilhelm Malmesberiensis l b 1. de gest Pontific. Anglor. & lib. 2. de gest R g. Anglor. c. 7 8. 9. 10. Specialius verò in duobus libris de eius vita lucubratis (teste Baleo cent. 2 Scriptorum Britan) Henricus Hungtidoniensis Archidiaconus lib 5. sua histor Roger Houed. priori parte Annal. ab anno 919. (quo illum esse natum refert) ad 98. Guido Abbas Sandionysianus MS. in nostra Bibliotheca c. 5. sui sanctilogij ad 14. Calend. Iunij.*

Regula verò Sancti Dunstani meminit Anselm. supr. epi. 31. & Baleus centur. 2. nom nat m. quam inscribit Regulam vitæ monasti a: Cui annumerat Benedictionarium Archiepis copale lib. 1. Ordinationes cleri, super Regulam Sancti Benedicti, de occulta Philosophia. Leges decimarum contra sacerdotes ad Pap m. Solution 1 dubiorum Eucharistiæ. Epistol. ad diversos. Cæterum ad epist. 19 lib. 3. eum, opitulante Christo, vindicabimus ab impia Matthæi Parkeri Pseudoarchiepiscopi Cantuarienses scurrilitate.

EPISTOLA XXXV.

FRATRI, ET FILIO SVO CHARISSIMO Mauritio: Frater Anselmus diuinam in prosperis custodiam, in aduersis minuitionem.

Quod non scribat ob penuriam Tabellariorum.

SI hoc esset, quod questa est tua dilecta mihi dilectio, in secunda sua mihi destinata epistola, quod scilicet te negligendo nullis te nostris literis, postquam mare transisti, visitauerim, quoliber afferente, me nimis inconuenienter egisse, non defenderem, & omnibus tacentibus ipse me non modicè reprehenderem. Absit enim, vt quem à puero, & à prima cognitione tanto studio pro modulo meæ possibilitatis te teste dilexi, nunc te negligam: cùm ad morum probitatem & amorem Dei, quantum largiri dignata est superna clementia, profeceris, & indies nitaris proficere: quod semper de te desiderauit cor meum, & fatigit studium meum. Vtique antequam tuas mihi priores literas transmitteres, meas tibi trasmittendas per primum, qui se opportunum exhiberet nuncium, paraueram. Sed cum eundem epistolæ tuæ latorem, congruum existimarem meæ relatorem: contigit eum præter spem & votum suum & meum tam diu demorari, vt mea epistola tuę prion respondens iam scripta à tua visione tamdiu differretur, donec secunda tua mihi deferretur. Licet enim multi Normanni ad Anglos transeant, paucissimi tamen sunt, qui me sciente hoc faciant, in quibus paucissimis vix est aliquis, quem nostram legationem sine dilatione & non negligenter facturum confidam. Sed & res ipsa me apud meum excuset criminatorem, duas meas epistolas duabus tuis respondentes mitto per tuatum latores. Et quoniam cum importuno mihi tes est, quod sigillatim suisque temporibus facere non potui: saltem simul ad persuadendum incredulo, & satisfaciendum suspicioso facere disposui. Illud, propter quod tantopere me reuerendæ Domini & patris nostri Archiepiscopi instare sanctitati postulasti, quantò studiosius secundum tuam voluntatem potui, in quadam mea illi missa epistola facere tentaui. Si igitur, cùm eius semper nobis amplectendâ gratia, te ad nos, secundùm quod tibi expedit, & ego & tu desideramus, redire contigerit: quod scriptum erit de aphorismo, tecum affer. Interim tamen, quantum sine tuo incommodo potes, de textu primum effice: deinde, si nihil licuerit, de glosis, hocante omnia seruans, vt quicquid ex eo detuleris, diligentissimè sit correctum. Si quid verò te redeunte residuum inde fuerit; si opportunè Domi nus Gondulfus per aliquem hoc perficere poterit, eius curæ designatum dimitte. Multò tamen melius ent, si exemplum ipsum, vt mihi accommodetur, idem Dominus Gondulfus potent impetrare. Saluta Dominum Herluinum, monens vt & sibi & mihi memor sit mei. Vale.

EPISTOLA XXXVI.

DOMINO, FRATRI, AMICO in Christo amaro, & ad Christum desiderato Alberto: Frater Anselmus pro cœlestibus terrena despicere, pro terrenis cœlestia percipere.

Mirificas refert gratias Alberto Medico Anglo, de Mauritij Beccensis cura, cui assiduè insistere rogat.

NON solum præmium, sed vel gratias, fateor me secundum mentum vestrum & desiderium meum, pietati vestræ non posse rependere, pro misericordia, quam dilecto fratri meo Mauritio in infirmitate sua dignamur impendere: quoniam tamen alterum vtcumque valeo, ad alterum tamen nullatenus sufficio: iniustus mihi videor, si in eo, quod possum, deficio. Gratias igitur tantas, quanta mea possibilitas est, refero: sed præmium vobis multò opulentius a CHRISTO reddendum reseruo, cui, (a) ipso infirmo, curam exhibetis ipso teste in suo foruo Mauritio. Precor etiam quatenus, sicut vos mercedem non tædebit perfectam percipere: ita non pigeat, quàm tum in vobis est, sanitatem inceptam perficere: Sed his præmissis, quæ debeam pro gratiarum actione; quæ sequuntur, erunt de quadam, quam vobis adhuc debeo, responsione. Olim namque, cùm literis vestræ dilectionis rescripsi, non totum, quod mente conceperam, descripsi. Quatenus vestra prudentia nimis fastidiosè perciperet, quod scriptum sibi minus verbosè perspiceret. Ad eandem igitur responsionem pertinet, quod in sequenti epistola præsens hæc continet. Cum verè dilectam mihi honestatem vestram, tanto studio dilectionem vilis homunculi meam dico affectare intueor: vtique illam tanta sua supplicatione maius aliquid mereri, quàm meus sit amor confiteor. Sed quoniam aliud quid, quod vobis dare possim, maius amore non habeo; ipsum, quàm maiorem pro meo modulo possum, exhibeo. Maiorem verò dilectionem puto, quod à me nemo valet exigere, quàm vt vebmeum tanquam meipsum diligere. Quapropter si vobis consulo, quòd me mihi, cum tic essem, sicut vos nunc estis, singulariter consului, consulendo tenuisse, tenendo amare, amando habitu profiteri, & tota vita niti cognoscitis: vos ipsi iudicate, si illud respuere debeatis, cùm hoc ego vobis fideliter exhibeam, quod vos à me suppliciter exposcitis. Denique ipsa venerabilis Domini & patris nostri Archiepiscopi authoritas (cuius iudicium sua nec prudẽtia falli, nec iustitia fallere permittet) ipsa, inquam, decernat, vtrum vos deceat, aut mihi non sit iniuriosum, vt nostram vobis dilectionem expetendo asseratis placere, & eandem ipsam eius vsum, in quo illa verior est, contemnendo probetis vobis displicere. Sed quanquam non vos lateat, ad quid velim deuenire consilium tamẽ meum, imò non meum sed Dei non me piget clarius aperire. Si igitur iam experti estis, quoniam

a Matth. 25. *Infirmus eram & visitastis me. Sic D. Greg. Pa. Christi in specie leprosi cubitum & portatum à Martyrio monacho. D. Greg. 19 Euan. Tu me non rubuisti ... per terras ... ego te non ... erubescam.*

quoniam (b) omne quod est in mundo, concupiscentia carnis est, & concupiscentia oculorum, & superbia vitæ, quæ non est ex Patre, sed ex mundo est: si iam cognoscitis, quia mundus transibit & concupiscentia eius: si legistis, (c) quia *amicus sæculi huius, inimicus Dei constituetur:* si creditis, (d) quia, *quicunque reliquerit domum suam, vel fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut vxorem, aut filios aut agros propter nomen meum, centuplum accipiet, & vitam æternam possidebit:* hortor (e) vos, *nolite diligere mundum, nec ea, quæ in mundo sunt:* sed relinquite ea, & sequimini paupertatem Christi, vt pro eis centuplum accipiatis, & vitam æternam possideatis. Amen, fiat.

b 1. Ioan. 2. c Iacob. 4. d Matth. 19. Mar. 10. Luc. 18. e 1. Ioan. 2.

EPISTOLA XXXVII.

DOMINÆ EXIMIÆ, ET MERITO sanctitatis cum amore reuerendæ, cum reuerentia amandæ Frodelinæ, Frater Anselmus Beccensis, vita peccator, habitu monachus, seruus seruorum & ancillarum Dei, vitæ præsentis perseueranter crescentem sanctitatem, & vitæ futuræ æternam fœlicitatem.

Precatur sanctissimæ mulieris participare orationibus & meritis.

POstquam odorem vestræ bonæ famæ, quæ longe lateque suauiter redolens circumuolat, persensi, semper desideraui ad vestram notitiam aliqua commoda occasione peruenire, vt per notitiam mererer aliquatenus ad amicitiam pertingere; vt qui bonis meis meritis me video valde indigere, vestris me possem aliquantulum per charitatis communionem miscere. Sed gratias ago Deo quia dum hanc voluntatem gererem, & voluntatis affectum cupidus expectarem, intimatum est mihi per communem in Christo fratrem & amicum nostrum Dominum (a) Hudonem inclusum Cadomensem, quia sanctitas vestra non dissimili affectu similem de se apud me præstolaretur euentum. Quapropter quoniam comperio, & comperiens gaudeo, Christum desideria vestra, quæ nouit ex sua nasci dilectione, nobis ignorantibus exaudisse, atque nos etiam nescientes paribus votis, simílique dilectione iunxisse, iam non timens notam præsumptionis, mitto vobis litteras meas per confidentiam mutuæ dilectionis. Et quidem, Domina charissima, & ideo Domina & charissima, quia vitæ meritis valde præstantior: ego scio in me nihil vel minimum aliquid esse, quod dignum sit ad augmentum vestræ sanctitatis expectari. Quoniam tamen vestris maioribus bonis desidero participare, nescio qua fronte possim vobis participationem meorum bonorum, qualiacunque sint, cùm eam desideretis, negare. Si quid igitur boni IESVS CHRISTVS Dominus noster in me operatus aut operaturus est; oro ego, & concedat ipse secundùm veram DEI & proximi charitatem, vt vobis non aliter, quàm mihi imputetur. Peto etiam, licet mea merita nequaquam vestris possint æquari; vt vestra beatitudo me in eandem charitatem suorum meritorum communioni aliquatenus dignetur admittere. Quamuis autem mens vestra diuino spiritu feruenter afflata non indigeat admonitione: debere tamen ego pro debito meæ professionis aliquam exhortationem scribere vestræ sanctitati, nisi epistolæ timerem prolixitatem. Quod debitum donet Deus, vt aliquando, vel colloquendo, vel scribendo persoluam. Omnipotens Dominus sic vos in temporali vita ab omnibus malis custodiat, vt vos post hanc vitam in æternis bonis constituat. Domina multùm in Christo amanda & reuerenda. Ipse sic inuicem me vestri & vos mei memores in suo amore faciat, vt & illi placeat, & nobis ad vitam prosit æternam. Amen.

a ad eũ scribit epist. 22. lib. 2.

EPISTOLA XXXVIII.

DOMINO REVERENDO, AFFECTU toto diligendo & dilecto Guilhelmo, Frater suus Anselmus, pro amore fœlicitatis perseuerantiam in proficienti sanctitate, pro præmio sanctitatis æternitatem in sufficienti fœlicitate.

De litteris Guilhelmi sibi redditis gaudet, eumq́ in pietate promouere hortatur.

LItteræ, dulcis mihi vestræ dignationis, quas suscepi cor meum dilecti vestri nominis titulo lætificauerunt, sublimis humilitatis odore refecerunt, profundæ charitatis sapore saginauerunt, piæ conquæstionis affectu compunxerunt. Quarum petitioni, cùm nunquam velim deficere, vtique fateor, responsioni me nequaquam posse sufficere. Cùm enim in toto me & in omnibus, quæ in me sunt, conscius ipse mihi sim, nihil esse dignum tanta postulatione; & vestra beneficia, & quod valde maius & mihi charius est, vestra erga me dilectio plus mereatur de me quàm meipsum: certè nulla sufficit affectui meo verborum deuotio, qua vobis, quia plus non possum, offeram memetipsum. Quatenus vestra sanctitas nec iugem memoriam sui, in me velut in suo dubitet non esse, & si quid diuinitus fit in me, certa sit, velut quod sui est, suum esse. Quoniam igitur non solum orationis, sed & monitionis & omnimodæ solicitudinis debitorem me scio illius saluti, cuius me ipsum esse profiteor; rogat, monet dilectus fidelis vester, ne arescat (a) per amorem sæculi semen bonæ voluntatis, quod in vobis per diuinum respectum cœpit germinare: ne teneantur laqueis sæculi pedes vestri, qui iam non solum per opera misericordiæ, sed & per celsioris tramitis intentionem in via æterna cœperunt ambulare: Sed solicitè (b) auertendo oculos mentis vestræ, ne videant vanitatem, semper eos per indeficientem intentionem conuersos habeatis ad veritatem.

a Respicit ad illud Christi de semine & seminante, Lucæ Quod autem in spinas cecidit, hi sunt. &c. b Psalm. 118.

EPISTOLA XXXIX.

SVO DILECTISSIMO AMICO ET fratri, & quoniam hoc charius auditur, charissimo filio Mauritio: Frater Anselmus, salutem.

Se accepisse munera transmissa.

PRænosum munus, pretiosæ mihi tuæ dilectionis, cum charitate, qua missum est, suscepi; & in eum vsum, ob ampliorem tui memoriam, quem postulas penes me mansurum constitui: non tantum, vt recipiam aliud, sicut promittis, quàm, quia sic tibi placere, & ego scio, & tu significas

tuis dictis. Pro quo gratias tibi scribeodo referrem, nisi tu scites, quia plus aliquid paratus fui tibi semper tribuere, antequam esset, quod possem retribuere. Semper enim fui, & sum memetipsum, & quod possum tibi & pro te paratus impendere. Festinat lator, cogor, quæ conantur erumpere, animi verba reprimere: hoc tamen subinfero, quod tibi fui, hoc persisto. Vale.

EPISTOLA XL.

DOMINO ET PATRI REVERENdo, amico dulcissimo Helgoro: Frater Anselmus vitæ præsentis diuturnam prosperitatem, & futuræ æternam fœlicitatem.

Commendat Abbatis fratrem.

DOminus Abbas Rogerius certus de vobis, & de me: quia sic nos in cor vnum & animã vnam ignis charitatis conflauit, vt quod alter alterum scire noluerit, hoc ipse nolle non possit: petit à me quatenus eius frater Gunfridus, qui (a) Cadomi moratur, vestræ sanctitati commendaretur per me. Non vt aliquando, aut eius iniustitiæ in aliqua causa à vobis faueatur, aut aliquid de eius seruitio, quod Domino Abbati & monasterio vestro debet, per vos relaxetur: sed vt charitatem, quam vos omni proximo scitis debere, familiarius illi, cùm id ratio videbitur exigere, propter amorem vestrum dignemini exhibere. Si igitur iudicat prudẽtia vestra, quia quod tantus amicus me postulat, non indecenter, nullatenus possum negare decenter. Nihil aliud restat, nisi vt, quod omnibus est honestum amicis, concedatis libenter. Salutate Ducem & Venerabilem Patrem & Dominum nostrum Abbatem, & omnes dilectos dominos & fratres nostros, qui vobiscum sunt. Pax Dei, quæ exuperat omnem sensum, custodiat corda vestra, & intelligentias vestras.

a *Hic Cadomum pono pro vrbe, de qua ad epist. 13. supr.*

EPISTOLA XLI.

SVO DOMINO ET PATRI ARchiepiscopo, reuerentia, culto & amoris affectu dignissimo Lanfranco, suus subiectione & amote seruus & filius, Frater Anselmus quod suus.

Lanfranci modestiam de munerum tenuitate prædicat.

SIcut paterna vestra dilectio nescit non esse mihi, & cùm non largitur munifica; & cùm secura est, sollicita: Ita certo, imò scitis fidelitatem nostram, & cùm tacet, nunquam esse ingratam. Cùm enim misi, non mittitis ex vsu dilectò dilectori vestro prætiosa munera, blande satisfaciendo pretiosiorem mandatis excusationem, & cùm certi sitis, me nihil contra Christianam fidem sentire, satagitis tamen, ne quam de me prauitatis vel falsam aliquis possit habere opinionem. Quippe talis, qualis illa fuit, quam mihi fecistis, munerũ excusatio: cum à ráto, tantillo fit: munus est multò pretiosius purpura & auro. Quod vtiq; munus non misistis, ideo quod eo me indigere putaretis, cùm ne quaquã ignoretis illud mihi in cordis arca semper recõditum: sed quia benignitas vestra nũtium à se ad me vacuum transire pati non potuit. Neque enim cùm vestra suscipio dona, opus habeo eorum commendatione, quę nullatenus dubito vera mei dilectione fieri: neque cum non affluunt, indigeo excusatione; quia certus sum, ea cessare aliqua iusta ratione: quam si vobiscum intelligerem, eligerem vobiscum. Quod autem præcipitis, vt circa quasdam non meas, nec alicuius Christiani assertiones simpliciter quam me scitis tenere veritatis sententiam, proferam, gratissimè accipio, & libentissimè obedio. Didici in schola Christiana quod teneo, teneo do assero, asserendo amo: quia (a) si quis eorum, qui habeot substantiam mundi dederit indigenti vel calicem aquæ frigidæ, propter verum amorem Dei & proximi, eleemosynam facit, & non perdet mercedẽ suam. De monachorum vero abstinẽtia, hoc sentio; quia (b) quantò maiore amore Dei aut proximi monachus ab appositis sibi alimentis abstinuerit, tantò maiorem & facit eleemosynam, & acquirit mercedem.

a *1. Ioan. 3. Matth. 2. Marc. 9.*

b *Monachus quanto maiori Dei vel proximi amore abstinet ab appositis, tanto amplior eius est recompensatio mercedem.*

EPISTOLA XLII.

DOMINO, AMICO, FRATRI CHAtissimo Henrico Frater Anselmus vitæ præsentis prosperam diuturnitatem, & futuræ fœlicitatis æternitatem.

Dolet, quod sæpius scribere nequeat ob claustralia impedimenta.

QVamquam vera dilectio semel accensa semper flagret sine ventilationis instantia, non tamen parum iucunditatis ab amicis ex ea percipitur, siue à præsentibus, ex mutuæ conuersationis; siue ab absentibus, ex alicuius commonitionis frequentia. Quoniam igitur superna sic disponente prouidentia mutuis aspectibus inuicem non possumus iucundari, vel alternis missis salutationibus, & si non quantum volumus, saltem quantum possumus ab inuicem debemus lætificari. Quapropter si mihi tam sæpè liceret, quàm sæpè vellem, vtique sæpissimè schedulam & nostram vobis dirigerem, & mihi vestram exigerem. Mihi quippe, meis id peccatis agentibus, sic non solùm dictandi, sed & legendi & meditãdi siue orandi opportunitatem video remotam: vt credam à me Dei misericordiam amotam. Vnde licet, non quantum ad eandem reuocandam misericordiam diuinam sufficiat, inconsolabiliter tamẽ doleo: quia cùm tantum sit misero mihi quiens impedimentum, nullum me consolatur inquietudinis emolumentum. Quamuis cùm non iniustè mihi videar viles & steriles, quas tamen negligere non audeam, occupationes accusare: nequaquam tamen rem interius discutiens, meam valeo ignauiam excusare. Adeo namque vilis mens mea quasi quadam naturali arctatur angustia, bonæque voluntatis languet imbecillitate, vt vni quamlibet paruæ curæ, cæteris exclusis, tota non sufficiat, & cuiuslibet oneris tentationisque grauedine victa succumbat. Quapropter mi charissime frater & domine, quoniam ex charitate, & mea merita, si qua essent, vestra esse vellem; & quæ vestra sunt, mea esse confido: De mea desperans ignauia, vestram precor & exhortor strenuitatem: vt qui me ex meo minus proficiendo defectu sentio reprobari, per vestram ande-

indeficientem profectum merear reuocari. Valeat & [illegible] leat nunc & in æternum dilecta mihi vestra fraternitas.

Epistola XLIII.

DOMINIS ET FRATRIBVS ET amicis charissimis, Herluino, Gondulfo, Mauritio: Frater Anselmus, ascendendo de virtute in virtutem peruenire ad Christum summam Dei virtutem.

Parænetica est epistola ad Beccenses monachos, in Cantuariensi Ecclesia tum degentes.

QVoniam & vnum est, quod vos pari intenditis proposito, nec est diuersum, quod ego de vobis communiter desidero: Idcirco vos simul vnius epistolæ allocutione coniungo. Si bene meminit dilectio vestra, quales vos semper optem videre præsentes: sufficienter nouit, quales vos assiduè desiderē audire absentes. Quoniam namque, vt vestra mihi testis est conscientia, omnibus vobis fratris dilectionem, & insuper vni vestrûm patris diligentiam ex corde non dicam impendi, sed volui impendere: nullum interiacentis terræ marisque spatium affectum vestri à me valuit abrumpere. Licet igitur Reuerendi Domini Patris nostri Archiepiscopi præsens vobis consilium & admonitio, singulorumque vestrûm continua, quid suus habitus profiteatur, meditatio, mutuæ quoque in sancto feruore collocutionis freqnēs accessio sufficiant, quibus vestra studia bene incepta quotidie ad meliora proficiant: exigit tamē indeficiens dilectio, vt exhortationes nostræ, qualescunque sint, vobis quamuis absentibus & non indigentibus non deficiant. Moneo itaque & precor charissimi, quatenus (a) nihil sit, quod mentem vestram à sui reuocet custodia, solicitè discutiat, quid quotidie acquirat proficiendo, ne quid (quod absit) perdat deficiendo. Sicut n. in virtutibus (b) difficilius est aliquid non habitum conando assequi, quàm desidia carere: ita grauius est recuperare, quod per negligentiam amittitur, quàm adipisci, quod nondum quia habuisse cognoscitur. Semper igitur dilectissimi, præterita quasi pro nihilo sic deputetis, vt & illa, ad quę profecistis, temerè non contemnatis; & his aliquid addere, licet per infirmitatem nequeatis: tamen per importunitatem semper contendatis. Quoniam namque, (c) inter multos vocatos pauci sunt electi; certi sumus omnes veritate dicēte: sed quàm pauci sint, incerti sumus cuncti veritate tacente. Quapropter quicunque, nondum viuit vt pauci; aut vitā suam corrigat, aut inter paucos se colligat; aut cū certitudine reprobationem timeat: qui verò iam sibi videtur de paucis, non statim de securitate electionis confidat. Quippe quoniam nemo nostrûm scit, in quantam paucitatem redigantur electi: nullus itaque nouit, si iam sit inter paucos electos, licet iam paucorum [illegible] inter multos vocatos. Nullum igitur retro respiciendo penset, quàm multos in via cœlestis patriæ præcedat: sed indeclinabiliter in anteriora intentus, solicitè consideret, si iam pariter cum his de quorum electione nemo dubitat, incedat. Videte igitur charissimi, ne qualibet occasione timor Dei quem concepistis, tepescat: sed semper quam in-

a Ab hoc loc. [illegible] ad fine [illegible] dicit [illegible] 2. supr.

b [illegible]

Matth. 20. 22.

deficienti studio ventilatus, indies feruescat, donec vobis in securitatem æternam immutatus lucescat. Valete amici mei amantissimi, & rogo vos, per fraternam charitatem, quam mihi debetis, orate solito instantius, ne ego qui vos hortor ad profectum, perficiam quem tam olim verè incepi, & iam nunc ferè effeci miserabilem defectum.

Epistola XLIV.

OLIM SOCIO ET FRATRI COÆqua familiaritate diligendo, nunc Domino & Patri cum dilectione reuerēdo Roffensi Episcopo (A) Hernosto: Frater Anselmus in hac vita integram incolumitatem, in futura perfectam fœlicitatem.

Acerrimis oppressum doloribus ad patientiam excitat.

CVm audio, quod frequentibus & grauibus molestiis ferè vsque ad mortem caro vestra atteritur, contristat me humanâ miseratione meus affectus: sed cùm considero, quia per hæc anima vestra ad æternitatem nutritur, consolatur me spirituali lætitia vestri profectus. Notum quippe est Sanctitati vestræ, quia in tribulatione carnis & per vstionem rubigo peccatorum exuritur: & per patientiam iusti vita perficitur. Scriptum namque est, quia (b) *flagellat Deus omnem filium quem recipit*: Et quia (c) *tribulatio patientiam operatur, patientia probationem, probatio spem, spes autem non confundit*. Et quia (d) *patientia opus perfectum habet*. Vnde proculdubio cognoscitur, quia tanto affectu est in tribulatione gaudendum, quanto certiùs est per spem & operis perfectionem ad æternorum hæreditatem nitendum. Cum enim semper gratum sit Deo, si nunquam ab eius ordinatione dissentimus, tunc vtique valde illi placemus, si & in nostra aduersitate eius voluntati hilariter consentimus. Et quanquam sit iustissimus, nequaquam tamen, cùm sit misericordissimus, coget nos peccata in futuro sæculo vindicta repetita luere, quos hic videt vltioni cum animi hilaritate occurrere. Tantò itaque districtum iudicem expectare poterimus leniorem, quantò nunc patienter sustinebimus seueriorem. His igitur & aliis huiusmodi meditationibus, mi Reuerende Domine, sicut scit paterna vestra Sanctitas ex carnis defectu, animæ considerando profectum, ex carnis ægritudine, animæ salutem; ex vstione, indulgentiam trahat; ex ipsâ tribulatione, consolationem, & ex mœrore, [illegible]. Omnipotens & clementissimus Deus, sic vos in hoc sæculo per omnia suæ faciat concordare voluntati, vt ipse in futuro per omnia vestræ concordet fœlicitati; dulcissime mi Pater, & Reuerende Domine, precor vt paterna vestra sanctitas non obliuiscatur serui sui corpore absentis, sed mente adhærentis. Valeat semper in Domino corpus & anima vestra.

b Prouerb. 3. Heb. 12 Apo. 3

c Rom. 5

d Iacob. 1.

Annotatio in Epistolam XLIV

ERNOSTO [illegible] Alias Ernosto, seu Hernesto. [illegible] in Tabulis [illegible] operum Rofensis [illegible] legitur his verbis: Post restaurationem [illegible] an-

 [illegible] Ar-

co Archiepiscopo Hernostus monachus Becci fit Episcopus. *Tantum illa. In huius autem Hernosti consecratione, cum super altari inuentus fuisset iste versus:*

Cito proferte stolam primam. &c.

Lanfrancus prænunciauit, eum breui moriturum: Neque enim eum fefellit Sancti Archiepiscopi vaticinium: quare eodem anno excessit, post acerrimos diuturnosque corporis dolores, ad quorum constantem tolerantiam Anselmus hic exhortatur & solatur. Cæterum Rowestrensis, Rocestrensis aut Ronecestrensis sunt dictiones iam exoleta & formata à Rocestria seu Ronecestria, vt etiam legit Henricus Huntidoniensis lib. 1. hist. in hoc versu:

Testis Elyforum fastus, Ronecestra visu.

Hodie dicitur Roffa ciuitas Cantuariensis Comitatus in editore fisa. à qua Roffenses Episcopi denominati. Superius autem de Arnosto recensita, recensuit Lanfranci Biographus MS. in Chronico Beccensi.

EPISTOLA XLV.

REVERENDIS DOMINIS, DILECTISSIMIS auunculis, dulcissimis nutritoribus suis, Lamberto & Folceraldo: Frater Anselmus, bona temporalia pro æternis despicere, æterna pro temporalib. percipere.

Ne lethargico mundi somno corripiantur. Huc refer epist. 18 supra.

QVamuis nos locorum temporumque spatia (vt patent) arbitrio superno disponente: nulla tamen causa vestræ dilectionis affectum valet aut valebit mihi minuere, diuinâ gratiâ protegente. Et quoniam certum est cordibus vestris, similem affectum erga me non dissimiliter inhærere; vtique dubium mihi non est, quod sicut ego ea, quæ circa vos sunt; ita vos ea, quæ circa me sunt, nota semper desideretis habere. Sed ea per huius schedulæ latorem plenius poteritis discere & notificare, quam breuitas epistolaris sufficiat intimare. Quale autem desiderium cor meum gerat de vobis, ille à quo, & ad quem, & cui soli notum est idem desiderium, sic intimet & persuadeat vobis, quomodo ipse scit expedire vobis: vt tamen aliquid de cordis abundantia eloquar, nihil magis de vobis timeo, quàm ne in amore sæculi & sæculari vita perseueretis, dormientes vsque in finem; & nihil aut parum quid inueniatis cum viris diuitiarum in manibus vestris, cùm euigilaueritis post finem.

EPISTOLA XLVI.

SECVNDVM CARNEM CONSANguineo in Christo fratri charissimo Folceraldo: Frater Anselmus, sic ire de virtute in virtutem, vt videat Deum Deorũ in Sion.

Se miro eius visendi teneri desiderio, sed detineri per milites vbique grassantes.

COgitaui ipse ego ad te venire, & ad pedes reuerendi Abbatis tui prostratus, quanta possem humilitate, postulare, ne animæ (me & te dico) tanto conglutinatas vinculo carnis & spiritus, violenta conuersationis separatione non tantum disiungeret quàm scinderet. Sed tam crudeli, tamque effrenata maliuolorum hominum in Francia debacchatur sæuitias, vt nec me, nec aliquem monachum, aut quempiam equitem audeam tanto committere periculo. Re enim vera Dominus Rodulfus cùm te reducto rediret, in Archiepiscopatu Rhemensi cum famulis, equis ablatis omnibus captus est; quanquam se sub Archiepiscopi Rhemensis tuitione ire clamaret. Qui aliquandiu detenti, vix tandem vno equo retento, relaxati sunt. Denique etiamsi possem absque omni te adire periculo, Rex tamen & Dominus Abbas noster, in quorum potestate sum, nolunt mihi eundi dare licentiam: nec tamen ab illis, vt te possim habere, vllum recupero auxilium aut consilium, nec sui esse honoris existimant, quod tanto studio de tam longinquo, tamque humilibus & amicabilibus literis frustra bis poposcerunt, tertiò fortitan frustra te poscere. Hæc idcirco tibi scripsi, charissime, vt tu haberes, per quem mihi desideranti scire, quæ circa te sunt, mandare posses, & simul scires, quia iam nullum ab homine expecto auxilium, quoniam tantopere desideratam conuersationem assequi possim: Quatenus solius DEI nostro desiderio fauorem, secundùm suum beneplacitum, orantes expectemus, & interim eius de nobis dispositionem obedienter patienterque toleremus. Sic enim citius & benignius desiderium nostrum perficies; si non quod nos volumus, sed quod ipse vult, nos desiderare, perspicies. Quanquam enim tu valde sufficienterque te consoleris ex sancta paternaque benignitate Abbatis tui, quàm à te inuentam sæpe mihi præsens gaudendo prædicare solebas: ego tamen, quod ex te desidero, desiderare non desistam. Orationes, (a) quas tibi, cùm mecum esses, scribi feceram, nescio per quem tibi mittere possim. Lator enim præsentium eas ferre tibi non est ausus, timens, ne sibi auferrentur. Cùm enim eum prima vice ad te misi, dicit se captum & expoliatum, vestesque suas, si quid fortè in eis, quod tolli posset, inueniretur, discussas. Rogo, manda mihi per epistulam, quæ circa te sunt. Dominus, (b) *qui custodit Israel, custodiat te ab omni malo, custodiat animam tuam Dominus.*

a Folceraldus Scriptor Orationum ab Anselmo compositarum.

b Psalm. 120.

EPISTOLA XLVII.

CHARISSIMO SVO CONsobrino Petro, Frater Anselmus, ea bona quæ necessario amittuntur, sponte dimittere, vt ea quæ æternè tenentur possit recipere.

De Consobrinis sanctis gaudens profectibus ad puriorem concitat vitam.

DIcere non possum, Dilectissime, quanto gaudio exultauit cor meum, cum audiui à dilecto fratre & consobrino nostro Domino Folceraldo, te non solum ad hanc, quam habes ætatem, peruenisse: sed etiam bonis honestisque studiis profecisse, & indies proficere. Sed & huic meo gaudio multum est additum, cùm mihi dixit, quia me desiderabas videre. Memor enim & seruator magnæ amicitiæ, quæ olim fuit inter me & auum, & patrem, & matrem tuam: & immensæ dilectionis, quam habui erga te, cum adhuc pue-

rulus esses: eaque semper de te desidero, quibus meliora non possum: & cum bona de te audio, sic gaudeo vt plus non possim. Accensus igitur desiderio tui in Deo, oro Deum vt det nobis simul in hac vita, quamdiu victuri sumus, conuersari; & in futura conglorian. Vnde hortor, precor, obsecro mi dilectissime, crede verum esse quod veritas dixit, & ama quod relinquentibus seculum propter se promisit. Incipe parare tam magnum quæstum, accelera ad tantum lucrum: vt(a) quæ mundi sunt relinquens, centuplum accipias, & vitam æternam possideas. Quod si tibi Deus inspirauerit, rogo charissime, ne dubites propter itineris laborem venire ad amicum, & consanguineum tuum, te desiderantem. Quoniam si simul vixerimus, quantò mutuum nostrum gaudium de nobis inuicem præsens nobis erit, tantò quicquid graue videbitur, leuius erit.

a Matth. 19.

EPISTOLA XLVIII.

DOMINO ET PATRI SVO REuerendo Archiepiscopo Lanfranco, frater Anselmus suus, quod suus.

Expostulat cum Lanfranco, quòd ad se scribens potius vocitet dominum & patrem, quam seruum & filium.

SICVT Zacharias Propheta ad commendandam suæ prophetiæ authoritatem ferè per singulos versus repetit: hæc dicit Dominus. Sic mihi ad inculcandum, quis, cui, & quo animo loquatur: libet vt tam sæpè epistolæ nostræ, quas vestræ dingo paternæ celsitudini, in fronte pictum præferant: Domino & patri; & suus, quod suus. Sic enim hanc non dicam scio simulare, sed sculpsi in mente mea cypressum: vt quicquid proponam in incipienda nostra salutatione, hoc in consummata appareat expressum. Cum igitur hoc titulo vobis tam sæpè scribā, quærendo quæror, & quærendo quæro, cur mihi nunquam rescribatis; sed nescio cui vestro domino, & patri prima literarum notato: Aut si seruo, & filio vestro scribitis: cur, quod destruere non potestis per oppositam negationem, submetere tentatis per relatiuam oppositionem? Precor itaque vt quotiens literas dignationis vestræ suscepero, aut videam cui scribitis: aut, vel non videam, cui non scribitis.

EPISTOLA XLIX.

DOMINO REVERENDO ET AMIco, Domino Priori Henrico, frater Anselmus salutem.

Plus laudatur dantis animus, quàm munus.

GRATIAS vobis magnas scribo pro auro, quod misistis: sed multò maiores corde teneo, pro bona erga me voluntate, quam retribuitis. Quam quotidiè multò melius & charius experior in dilecto meo communi fratre nostro Mauritio, quàm in millibus auri & argenti. Ab his enim, qui ab eo veniunt, audio vos eum tanto honore & amore tractare, vt appareat vos non modico me dilectorem eius amare. Literas, quas charissimo filio vestro fratri nostro Saluino misistis, legi: in quibus tam benignè, & vestram erga eum expressistis dilectionem, & mei, plus quàm merear, indidistis mentionem: vt ibi animaduerterem magnam quandam sapienter latentem, & latèter sapientem deprecationem; quatenus ego, quem sic describitis, benignum erga alios, illi, quem sic diligitis, impendam meam curam & dilectionem. Et ita fiat, quandoquidem ita vultis. Cum enim eum amem propter Deum & propter seipsum: & quia confitetur se amicū esse Dominī Gundulfi: adhuc crescat amor, quia est dilectus Domini Prioris Henrici. In eisdem literis, cuiusdam culpę veniam spontanea benignitate eidem dilecto vestro & meo, concessam inueni: & quia seruulus vester, frater noster Osbernus, cum eo pariter se non per superbiam sed per imprudentiam, peccasse cognoscit, nec sibi sentit indultum esse; mœstum pro culpa & solicitum de venia percepi. Precor igitur, vt quod in me laudatis; mecum in vobis exuberatis: quatenus mecum super afflictionem eius pia gestantes viscera, sicut Saluino indulsistis propter vestram solam bonitatem, ita Osberno dimittatis, si quid in vos peccauit propter vestram benignitatem, & nostram charitatem.

EPISTOLA L.

FRATRI FRATER, DILECTO DIlectus, Gondulfo Anselmus, in hac vita diuturnam, & indies proficientem sanctitatem, in futura vita æternam, & semper sufficientem fœlicitatem.

Familiarissima est epistola, & dulciori suauissimi amoris melle respersa.

OMNES quotquot veniunt à Domino Gondulfo, referunt, quod literas meas desiderat Dominus Gondulfus. In quibus benè noui, quia nihil aliud expectas, nisi vt mutuum nostræ dilectionis affectum legas. Quod quidem certus sum quia non facis vt amor tuus, ne obdormiat, literis excitetur: aut, vt amor meus, quomodo vigilet, intimetur. Quippe sicut de tuo affectu erga me certus es, ita de meo erga te non dubitas. Idcirco igitur tantoperè scripta mea postulas, vt quod in intima mente formatum pariter gerimus, in charta scriptum videas, videndo legas, legendo congaudeas. Sed (a) quid si nec oculus vidit, nec auris audiuit, sed solùm in cor hominis ascendit: quem affectum præparent diligenna corda diligentibus se? Testis enim mihi est experta conscientia, quia nec visu, nec auditu, sapor huius affectus à quoquam percipitur: nisi quantum mente ab vnoquoque concipitur. Cum igitur scias, quia (b) dilectionis nec oculis, nec auribus agnoscitur; sed solo cordis ore delectabiliter gustatur: quibus verbis, aut quibus literis meis, & tuus amor describetur? Et tamen tu instas mihi importunè, vt faciam, quod fieri nō potest. Sufficiant nobis conscientiæ nostræ, quibus nobis inuicem conscii sumus quantum nos diligamus. Omnipotens Deus sic te diligat, & diligendo protegat, vt nihil fiat à te, aut in te, aut de te, nisi quod illi placeat, & tibi expediat.

a 1 Corint. 2 & Esa. 64.

b Dilectionis sapor gustatur cordis non corporis ore.

EPISTOLA LI.

DOMINO, AMICO, FRATRI, filio charissimo Mauricio, frater Anselmus sic proficere de virtute in virtutem, vt adhæreat virtuti virtutum.

De acceptis Mauricij literis & proximo in Normanniam reditu.

PErlectis dilectionis tuæ, nuper dilectori tuo missis literis; & affectus tui expressione sum iucundatus, & reditus tui promissione sum lætificatus. Sicut enim cum diligenti mihi pariter diligendo respondes, congaudeo: sic dilecti dilectoris mei præsentia semper frui desidero. De quo reditu tuo, nec reuerendus mihi quicquam Archiepiscopus mandauit, sicut olim te opinari in epistola quadam tua monstrasti: nec Domino Abbati, si tedieris, displicebit: quod in eadem scriptura te timere significasti, & mihi valdè placebit, quod vt puto nunquam dubitasti. (a) Glossas Aphorismi, si omnes potes scribere gaudeo: sin autem eas, quæ sunt Græcorum aut inusitatorum nominũ, deseras, admoneo. Quod tamen temporis in libello de pulsibus insumere deliberas, malo, vt ad perficiendum quicquid est in Aphorismo, impendas. Non enim eiusdem libelli scientia vtilis est, nisi frequentissimo & diligentissimo vsu, scilla occupantibus. Si quid tamen post Aphorismum, & de hoc potes; libenter accipio. ( ) De vtroque hoc præcipuè moneo, vt quicquid feceris, studiosissima exquisitione correctum, dignum sit dici perfectum. Malo enim in ignota inusitataque scriptura, partem integram veritate, quàm totum corruptum falsitate. Ante omnia gratias tibi quantas possum, ago: quia vbicunque sie viuis, vt quanquam non ego, sed spiritus sanctus te bene viuere docuerit: tamen honor mihi etiam sit inter ignotos, & alienigenas talem nutrisse discipulum. Tantò vtique eris Deo, & amicis Dei charior, quantò fueris in periculosa conuersatione inuentus probatior. Vale, & caue, ne promittendo reditum, & non redeundo, amicum tuum deludas. Saluta dilectum fratrem nostrum Dominum Herluinum.

a Horū glossarum & aphorismi inusitatorum. mem. epist. 14 supra, & idem Abaensio aucdudaus interim legeret videat. Anselmus curam in corrigendis libris non tantum sacris, verum etiam profanis. L. de pulsibus aut de pulsibus opere &c. De pulsibus in Galeno nomine libro. Item fragmenta & plusquam Aegineta ... vigilantissime in libris per alios castigandis.

EPISTOLA LII.

DOMINO ET FRATRI REVErendo, amico charissimo Fulconi, frater Anselmus sic in præsenti vita per diuinam gratiam disponi, vt in futura sanctis mereatur apponi.

Fulconem vt in oblata dignitate suscipienda vel abiicienda se gerere debeat, breuiter præmonet. Is autem Fulco ex Beluacensi thesaurario factus Beccensis monachus Anselmo Priore, tandem relictus & inuitus postea ad Beluacensem Episcopatum reuocatus est, vt liquebit ex epist. 13 lib. 2 cap. 34. quod etiam hic innuit. Cæterum quid quis in oblato honore sit acturus, iterum docet Anselmus epist. 115. & 134. lib. 3.

COgit me dulcis mihi sanctitas vestra suis precibus promittere, quod semper seruitus mea non promittendo prompta est, prout potest, efficere. Tanta namque vilitate deprimi scio in conspectu Dei meas orationes; vt alicui eas pollicen me pudeat: Et sic me vestrum deuoui, vt pro vobis possibilitas mea quotidie orare studeat. Quapropter & in hoc, de quo mihi literis suis dilectio vestra nuper mandauit negotio: & in omnibus quæ ad vos pertinent, orationes nostras, qualescunque sint, vobis non deesse sciatis. Consilio autem nostro licet vestra prudentia non egeat, tamé quia iubetis, breuiter illud schedula præsens exhibeat. Scimus quidem quàm tutius est homini, infirmitatem suam semper timédo, quantum in se est, tám magnum onus refugere, quàm de viribus confidendo humeros facilè summittere. Sed (a) quoniam scriptum est (b) nemo nostrûm sibi viuit, & nemo sibi moritur: sed siue viuimus, siue morimur Domini sumus: sic nos oportet inter timorem (c) propriæ infirmitatis, & obedientiam Dominicæ voluntatis, ita discretionis incedere: vt neutrum videamur abiicere. Inprimis ergo vos diuinæ pietati puro mentis affectu, vt vitam vestram in beneplacito suo disponat, commendate. deinde simplici mente, & humili conatu, quibuscunque modis potestis, excepto solo peccato, onus subire recusate. Quod si nisi per peccatum declinare non potestis, obedienter subite & solicitè portate. Omnipotens Deus nihil à vobis, aut de vobis fieri permittat; nisi quod illi placeat, & vobis expediat.

a Hoc scriptum ... b Rom 14. c In hanc rem ... D. Gregor. in past. D Thom. 2 2 q. 185. art. 1. & 2. Ivo Car ... epist. 202.

EPISTOLA LIII.

DOMINO, ET PATRI VENERABILI Abbati Gualtero: frater Anselmus Beccensis vita peccator, habitu monachus præsentis vitæ sanctitatem futuræ mereri fœlicitatem.

Non esse tam leuiter abiiciendam gregis commissi curam.

CVM scriptum sit: *Omnia fac cum consilio & post factum non pænitebis*: Et alibi: (a) *quoniam quasi peccatum ariolandi est repugnare, & quasi scelus idololatriæ nolle acquiescere*: Valdè nobis cauendum est, ne nostram contra omnium consilium, nimiũ sequamur voluntatem; etiamsi recta nobis videatur. Neq; enim quicquid singulis rectum videtur, rectum est: quoniam scriptum est. (b) *via stulti recta in oculis suis*: & *sunt viæ, quæ videntur hominibus rectæ, quarum finis vsque ad profundum inferni deducit*. Quapropter ne more stultorum, errorem, rectitudinem indicantes, teneamus vias quarum finis vsq; ad profundum inferni descendit; nequaquam vnusquisq; suo inexaminato iudicio, vitæ suæ debet ordinem committere: sed diligenter, ne plurimorum, & maximè sapientium iudicio aut obedientiæ, aut misericordiæ, aut denique charitati repugnet, perpendere. (c) Vnde magis est mirandũ, cur vestra sanctitas, vestraq; prudentia ferè contra omnium consiliũ, contra obedientiam sibi diuina dispositione per Archiepiscopũ suum & regularem electionem iniunctam, contra misericordiam & charitatem, oues sibi commissas pastorali cura destitutas, lupis infestantibus lacerandas deserendo exponit: quamdiu vel vnam considerat, sua cura ad salutem posse proficere. Acquiescat igitur vestra charitas, & tot orationibus astricta ad monasterium suum redeat; curamq; abiectam misericorditer resumat: vt desolatos consolando, & adiuuando, diuinæ consolationis & auxilii

Eccl. 32 ... a 1. Reg. 15 b Prouer. 12. c Ad idem ... D Bernard. epist. 82 ... Ivo Ca... Gratian ... q. 1. ...

xilii recompensationem mereatur. Nam calumnia, quæ vos maximè terrere solet, ab Abbate S. Arnulfi sic est per communem eius & fratrum monasterii vestri consensum extincta, vt iam nullo modo vos impediat.

EPISTOLA LIV.

DOMINO, ET PATRI SVO CHArissimo, Domino Priori Henrico: frater Anselmus vitæ præsentis integram prosperitatem, & futuræ æternam fœlicitatem.

Maleuolorum voculis & calumniis consternatum erigit ad patientiam: is autem Henricus erat Prior Cantuariensis, ad quem est epist. 49. supr. & 58. & 64. infrà. Chron. Becc. MS. in vita Lanfranci eum appellat Decanum Cantuariensem, virum omnibus ecclesiasticis disciplinis instructum.

SI per vestrũ nuncium didicissem, qua infamia diffamaretur charitas vestra, quo dolore, qua miseria afficeretur: & exinde meum consilium, & auxilium quæsissetis, sicut dicitis: & nullum reddidissem responsum: fateor, quia merito admiraremini, & diceretis me fecisse, quod non debuerim. Sed credat mihi sanctitas vestra, quia nunquam huiusmodi nuncium vestrum memini me audisse. Audiui tamen à quibusdam, non qui se nuncios vestros faterentur, quia non bene eratis apud Dom. Archiepiscopum: Sed cum quærerem propter quid, circumeundo significantes quædã inconuenientia nihil certum exprimebant. Dum igitur expectarem certiorem rerũ notitiam: audiui inter vos integram venisse reconciliationem. De desiderio autem, cuius vos velle licẽtiam habere à Dom. Abbate, & à me significatis: sic olim audiui nescio iam à quo, vt intelligerem meum ad hoc desiderari auxiliũ, non tamen expeti responsum. Sed quoniã certissimus eram Dom. Abbatẽ id nunquam esse concessurũ, meliùs rem penitus silentio tegẽdam, quàm frustra verbo detegendã putaui, & puto. Quod autem scribitis, quod miserãte Deo claruit veritas, cõfusa & obscurata est falsitas & eius inuẽtores: scitote me verius gaudere de soliditate veritatis, q̃ credo: quàm doluisse de figmento falsitatis, quam nunquã credidi. De inuidis verò, quos adhuc oblatrãtes insidiantesq; patimini, hoc dico quod scitis: quia (a) semper inuidet vitium virtuti. Si igitur inuidiæ persecutione carere vultis, aut locum, vbi lateatis vitiosos, inuenite aut virtutibus renunciate. Sed neutrũ horum facietis, quia alterũ est impossibile, alterũ execrabile. Quid igitur restat, nisi vt armati armis iustitię, à dextris, & à sinistris transeatis, cum (b) Apostolo per gloriã, & ignobilitatem, per infamiã & bonam famã: & quicquid ipsi moliantur, nunquam ad eos, sed ad gressus vestros, forti & quieta mente intẽdatis. Si enim (c) oculi vestri semper ad Dominũ, ipse euellet de laqueo pedes vestros: (d) ipsi verò incident in foueã q̃ fecerunt: & captio, q̃ absconderunt, apprehendet eos: cum, sicut iam cœpit, eminebit libera veritas, ad gloriam, & obruetur confusa falsitas in ignominiã. In quo tamẽ solicitè vos, sicut decet perfectũ seruum Dei, obseruate oportet: ne inimicorum confusione gaudentes, eam exprobretis, exprobrãdo prædicetis, prædicando diuulgetis diuulgando augeatis: ne in conspectu Dei, vltione inimicorũ delectari iudicemini. De vestra igitur liberatione, in secreto mentis, in conspectu Dei, gratias illi agendo gaudete: illorum vero peccatũ, siue euentũ pro illis orando, miti mẽte dissimulate. Quod aũt vos super frequenti cõmotione illius, quem ferè super omnes diligitis homines, affligi monstratis: nullũ aliud video cõsilium, nisi illud, quod est optimũ: Sola virtutis patientiæ, q̃ iamdiu viriliter tenuistis, consummatione opus habetis. Nullo n. modo efficacius, aut quãtũ ad vos honestius, vtiliusve fugietis ad mentis quietẽ, aut illum placabitis; aut hostem occultũ, qui vos hac ipsa tribulatione impugnat, superabitis: vt coronã victorię percipiatis. (e) *Nõ enim coronabitur, nisi qui legitimè certauerit*: nec legitimè certat, qui non vsq; in finem, aut suũ, aut impugnationis perseuerauerit. Scriptũ est namq;: quia (f) *patientia opus perfectum habet*: Et (g) *in patientia vestra possidebitis animas vestras*. Si verò mẽte amplectimini patientiam, & tribulationẽ declinare satagitis: scitote, inutio sciens patiẽtiam non esse nisi in tribulatione. (h) *Gaudete igitur in tribulationibus, scientes quia tribulatio patientiã operatur, patientia probationem, probatio spem, spes autem non confundit*. Dicitis vos nullo modo posse esse vobiscum sine integra Archipræsulis gratia. Hîc autem respondeo vestræ prudentiæ, (i) nusquã vos benè esse posse, si eam, quod ex vobis est, nõ habueritis: si verò eam habere non contempsentis, sed non poteritis, vt necesse sit vos alibi esse, quàm cum illo: nusquam vos melius, quia rectius esse posse, quàm vobiscũ. Nulla enim ratione Dom. Abbas, & fratres vestri aliter concederent. Nam nostram parui æstimatur, aut iam parum amatur sanctitatis vestræ strenuitas: vt qui eam iustè potest tenere, spontè aut facilè velit ea carere. Omnipotens Deus sic vitam vestram protegat & disponat, vt omnibus impugnationibus & aduersitatibus præualeatis: vnde coronam sempiternam percipiatis. Orate pro me.

a Virtuti semper inuidet vitium.
b 2. Cor. 6.
c Psalm. 24.
d Psal. 8. & 34.
e 2. Tim. 2.
f Iacobi 1.
g Luc. 21.
h Rom. 5. & Iacob. 1.
i Nusquam quis melius est, quam secum.

EPISTOLA LV.

DILECTO SVO FRATRI ET FILIO Mauricio frater Anselmus.

Gratulatur quod audiat Arnulfum Grammaticum.

AVDIVI, quod legas à Dom. Arnulfo. Quod si verum est, placet mihi, qui semper profectum tuum, sicut ipse ex parte expertus es, desideraui: nec vnquam vtique plusquam modò. Audiui quoque, quod ipse multum valeat in declinatione: (a) Et tu scis, quia molestũ mihi semper fuerit pueris declinare. Vnde valdè minus quàm tibi expediret, scio te apud me in declinandi sciẽtia profecisse. Hortor itaque, & precor, & vt filio charissimo præcipio: quatenus, quicquid ab eo legens, & quicquid aliud poteris, diligẽtissime declinare studeas. Nec pudeat te sic in hoc studere etiam quibus te putas non indigere, quasi nunc id recẽtissimè incipias Quo & ea quę scis, eius auditu confirmata, securius teneas: & eo docente, si in aliquo falleris, id corrigas; & quod ignoras, addiscas. Si autem nihil tibi legit, & tua hoc est negligentia, displicet mihi: & volo, quatenus vt fiat quantum potes, satagas; (b) & præcipue de Virgilio, & aliis authoribus, quos à me non legisti, exceptis his, in quibus aliqua turpitudo sonat. Quod si aliqua te obstante non

a Anselmus pueros docuit inflexiones dictionum.
b Poëtae tũ florebãt monachis enarrãte Anselmo.

potes ab eo legere, vel hoc ſtude, vt librorũ quos legiſti, quoſcunque potes, & quibus horis potes, totos à principio vſque ad finem, diligentiſſimè ſicut ſuprà monui, declines. Oſtẽde etiam eidem chariſſim. amico noſtro hanc epiſtolã, in qua breuiter & multùm eiùs pro te deprecer dilectionẽ: pero, vt tibi oſtendat quantùm de vera eius confidere poſſum amicitia: & iudico, quia quod tibi faciet, non alteri quam cordi meo faciet. Diu enim eſt, ex quo ego & ipſe de mutua certi ſumus amicitia, ſi ipſe, quod ego nunquam obliuiſcar, reminiſci dignatur. Saluta illum, quàm reuerentiùs potes ex noſtra parte, & Dominum Priorem, & Dominum meum Gondulfum, alioſq; dominos & fratres noſtros qui tecum ſunt. Vale fili mi dulciſſime, & ne contemnas conſilium paterno te diligentis affectu. Vale.

EPISTOLA LVI.

DOMINO ET PATRI REVErendo Abbati Guillelmo: frater Anſelmus in hac vita diuturnam proſperitatem, in futura æternam (a) fœlicitatem.

a Impreſſi codices recẽſent ordine octauam.

De comite excommunicato, qui ſacris ſe immiſcebat, de presbyteris incontinentibus: & de lapſis ſacros ordines habentibus. Hanc epiſt ſeparatim memorat Trithem. & ante illum Dodechinus Abbas in appendice ad Marianum Scotum, qui & eius argumentum deſcribit. Hic autem Willelmus erat Abbas Hirſaugienſis, ex monacho S. Emerani Ratiſponenſis; obiit anno 1091. 4. Non. Iul. Trithem. in ſcriptor. Eccleſiaſt. & Arnold. Vuion lib. 2. ligni vita, cap. 58.

EX quo veſtra probitas mihi ſuam dignata eſt præbere notitiam, tantam eius concepi dilectionem, vt ſemper eius mihi dulcis ſit memoria. Quod expertus ſum non immerito fuiſſe, quoniam & vitam veſtram amore, & reuerentia dignam agnoui exiſtere; & paternitatem veſtram non ſine affectu dilectionis, erga paternitatem meam eſſe. Sæpè namque fratres à vobis venientes, me non ſolùm ſanctitatis veſtræ relatione ædificauerunt: ſed & dignationis veſtræ ſalutatione honorauerũt. Quare licet, quicquid eſt in me toto, minimè poſſit tantis meritis reſpondere: meum tamen eſt, quantùm amoris & reuerentiæ poſſum exhibere. Sed hæc Deo in nobis ſeruanda & augenda committens, ad ea, de quibus meam paruitatem veſtra conſulere dignata eſt prudentia; non præſumendo, ſed obediẽdo reſpondebo; fortè non quod ſufficiat, ſed quod mihi videtur. (b) Comes quidem veſter, qui excommunicatus, vobis diuina celebrantibus ſe miſcet; mihi videtur humiliter admonendus: ne contẽnendo ſententiam eorum, quibus Deus affirmat (c) ſe audiri, cum audiuntur: & ſperni, cum ſpernuntur: ſe (d) ligare, cum ligent: & ſoluere, cum ſoluunt: aggrauet ſuper ſe Dei iudicium, à quo fugere nuſquam homo poteſt. Quare melius illi eſſe, vt per ſalubrem humilitatem abſtineat ab his, à quibus eum Apoſtolica ſegregat ſentẽtia: quàm per præſumptionis cõtemptũ ſe ingerat in illa, quæ nunquam niſi per humilitatem quæſita proſunt, & ſemper inordinatè præſumpta, obſunt: Nec debere eum nullo ſuo commodo, & grauiſſimo ſuo malo cogere vos; vt cum eum offendere nolitis; Deum, & ſedis Apoſtolicæ auctoritatem grauiter

b Conſule Iacobum de Graffiis lib. 4. deciſ. conſcientiæ c. 12 n. 16. & 17. Iuuat etiam ſi libet, Iuon. Carnot. ep. 81.
c Luc. 10
d Matth. 18.

irritetis: ad quos pacandos illum adiutorem habere non poſſitis: Facilius quoque, atque benigniùs (e) Apoſtolicum eius rationes ſuſcepturum: ſi ſuam illum ſententiam cognouerit reueritum. Quod ſi Comes idem hanc admonitionem reſpuerit, ſcis quia plùs eſt Deus timendus, quam homo. Quapropter, aut ſecundum iam prolatam Apoſtolicam ſententiam, erga illum agendum: aut ipſum Apoſtolicum, ſiue aliquem eius vices gerentem, de hoc ipſo denuò conſulendum exiſtimo. De presbyteris verò, qui ſe apertè reproba libidinis cõuerſatione Deo reprobabiles exhibent; (f) omnino tenendum eſt, quod Apoſtolica prouidentia eccleſiaſtico iuſtoque rigore conſtituit. Nempe nullatenus conuenit, vt ibi reuerenter aſtetur, vbi pertinaciter aperta & impudenti libidine fœtentes, Dei & ſanctorum prohibitionem contemnendo, ſacris altaribus deſeruiunt: immo non deſeruiunt, ſed quantùm ad ipſos, commaculant. (g) Non (c) quò quis, ea quæ tractant, contemnenda, ſed tractantes execrandos exiſtimet: vt qui Dei & angelorum præſentiam non reuerentur, vel hominum deteſtatione depulſi, ſacra contaminare deſiſtant. Nec vllatenus oportet, vt illi ſint conſortes de altari participantium, qui per immunditiam ſe faciunt exortes altari deſeruientium. (h) De lapſis autem ſacros ordines habentibus, & ſpontanea humilitate, ſecretè, quibus debent, confitentibus, (i) nequaquam eſt aſſerẽdum quod eiſdem ordinibus ampliùs vti nullatenus poſſint: ſi per ſacrificium ſpiritus contribulati, cordiſq; contriti & humiliati Deum placantes, ad virtutum profectũ ſtudioſè contenderint. (k) Nam nec apud Deum reprobatur officium alicuius, propter culpam quam ipſe ignoſcit: nec apud homines decoloratur ſacri ordinis dignitas propter perſonam, cuius ipſi peccatum non cognoſcũt: quibus duabus cauſis carnalis lapſus prohibet ad ſacros ordines acceſſum, aut reditum. Sed quoniam fermè ſemper occultum eſt, (l) *quorum remiſſa ſint iniquitates, & quorum tecta ſint peccata*: quorum verò minimè: tutius ſemper eſt conſcium ſibi criminis, ab his, quæ placatam Deo perſonam expoſcunt, per laudabilem humilitatem abſtinere, quàm per culpabilem ſecuritatem præſumere. Illud namque ſemper poteſt, Deo non improbante: hoc vero non debet, niſi Deo approbante. Qui autem huic ſententiæ quæ ad ſacri ordinis officium reditũ poſt lapſum concedit, nequaquam aliqua ratione niſi authoritate fulciatur ſcripturarum, vult conſenſum attribuere: legat epiſtolam beati (m) Calixti Papæ, decretum vniuerſis Epiſcopis per Galliam conſtitutis: & (n) beati Gregorii ad Secundinum incluſum: vbi ipſi hanc ſententiam ſic firmis & penè eiſdem rationibus & auctoritatib. confirmant, vt nullatenus aliorum probatione indigeat. Sed quoniam idem B. Gregorius idipſum in aliis ſuis quibuſdam epiſtolis ſtudioſè prohibet, ne ſibi ipſe cõtrarius ſit: (o) de apertis quidem prohibuiſſe, de occultis vero poſt dignam pœnitentiã conceſſiſſe intelligitur. Nam crimen quod à Deo non imputatur, nec ab hominibus eſſe putatur: non reprobat nec decolorat, vt iam dixi: cum tamen in tali re cuique tutius ſit coram Deo plus timere quàm confidere. Prohiberi autem inuitum debere, qui occultum crimen humili confeſſione, ſponte & occultè detegit, minime exiſtimo: ne (p) multis obſtruatur via salubris confeſſionis; qui potius

e Apoſtolici nomine Papa deſignatur: vide notas e. piſt. 65. lib. 3.
f Inſinuat Gregor. 7. anathema quo ſacerdotes mulieratio. a diui... vtrumque ſa... cris interdixit laicis, vt teſtatur Marian Scot. ad annũ 1074. Sigebert. in Chron. Sca... naam hiſtor. German. ... quos ...
g Aliquid ſ... ... Carnot. epiſt. 81. poſt medium.
h Gratian. diſt. 50. & ante eum Iarlandus Chryſopolitan in ſuo opere MS retulit multa in id argument...
i Raban... pœnitent. cap. 1 id ſcribe...
k Poteſt ... referri Iuo Carnot. ... proxima
l Pſalm. 31
m extat to... Concil. ... ep. 13 lib.
o Raban. l... pœnitenti... c. 1 Qui deprehenſi ... ſunt publicè in periuri... ſiue atque fornicatione & cæteris ... huiuſmodi criminibus, ſecundum ... torum ... tuto à gra... ſ... pœnitentia ...

potius eligēt penitus in mortem occultari, quàm hac occasione in incertitudinem vel suspicionem alicuius criminis adduci. Nec enim illi cui cōfitetur, statuitur ad peccatum, si confitentem absque eius consensu cessare à sui ordinis officio non cogit: sed potiùs magni criminis reus esse videtur, si cogit: quia sic, & confitentem pœnitere confessionis, & plures nondum confitētes horrere confessionem compellit. Nam satis patet quàm minus malum sit, cuilibet peccatori ad altare cum amore confessionis peractæ, & spe misericordiæ humili mente accedere: quàm se cum odio confessionis & desperatione veniæ, indurato corde, desiderio aut etiam actu ingerere. Ille itaque, cui confessio fit, nequaquam particeps æstimandus est minoris culpæ, in qua alium permittit nō consentiendo, sed maiorem prudenter præcauendo: maioris verò criminis author esse videtur, ad quod multos impellit, etiamsi non volendo, [illegible] eninordinatè plus quod minus, quam, quod [illegible] eitat [illegible]ncendo. Sed manifestum est, quia illi qui humili confessione superbam verecūdiam conculcando semetipsos iudicantes, iudicenti cessationem sponte consentiunt: multò tutius ministrant permissi, seu etiam iussi: quàm illi qui verecundia humana inter Deum & se iustè iudicare refugiūt licet iis, cui confitentur, valdè periculosius prohibeat istos inuitos, vt suprà dictum est, quàm illos spontaneos. Et cum vtrisque necessarium sit, vel ad tempus abstinere, puto quia illi qui non libēnter cessant, ad quod nō benè properant, sunt tantùm relaxandi; hi verò, qui sponte abstinent, ad quod non præsumunt, etiam reuocandi. Nam in illis, si reuocentur, obedientiæ tegmine præsumptio palliatur: in istis verò humilitas, obedientiæ robore adiuuatur. Quæ reuocatio non indifferēter, sed magna Prelati confessionem suscipientis discretione facienda est. Sæpè namque contingit, vt quis non per immensum criminis horrorem, & per vim humilitatis humanam verecundiam superet: sed per stultitiæ tenebras, & impudentiæ duritiam, fœditatem sceleris & pudorem non sentiat, & per negligentiam officium suum non appetat. Qui autem huiusmodi est, nūquam ad sacrum officium suum aut vocandus aut reuocandus est. Sed cum pro ipso pœnitente supplicat humilitas, suggerit contritio, intercedit vitæ mutatio: tunc nimirum si Prælatus non tam de meritis aliquibus, quam de magna misericordia, & de multitudine miserationum Dei illum confortans ad sui vsum inuitet officii: puto quia non tam temerè quam prudenter egisse videatur. Est enim sæpè in huiusmodi præuenienda pusillanimitas, excludenda contemptus suspicio, ostendenda beneuolentia, exhibenda compassio. Hoc enim modo qui tales sunt quantò benignius, tantò efficacius ad perfectionem prouocantur, & tantò strictius in bono proposito ligantur. Potui plura de scriptis Patrum his intexere, sed quia epistolaris breuitas, quæ iam se nimis extendi reclamat, non consentit: simpliciter quid de interrogatis sentirem, paternitati vestrę iussus exposui. Omnipotens Dominus vos, & in his, & in omnibus, quæ vobis agenda sunt sic in rectitudine veritatis dirigat, vt pro eis seipsum vobis retribuat. Si præsens essem coram vobis & coram sancta congregatione vestra de qua multa bona à multis concorditer audio, supplici mente corpus totum prosternerem: & vt me bonorum, quę Deus operatur in vestro monasterio, in perpetuum participem in fraterna charitate concederetis, peterem. Sed quoniam ego hoc non possum, præsumo non de meis meritis, sed de vestra sanctitate rogare vt vos hoc pro me non humiliato corpore, sed benigna mente ab eisdem filiis vestris mihi petatis, & cum illis concedatis. Valete.

ANNOTATIO IN EPISTOLAM LVI.

NOn (C) quò quis, ea quæ tractant, contemnenda, &c.] *Interdictis Pont fic̄ꝫ Anselmus verissimam reddit rationem: cui simul in aliquam non excogitantes partem, contendunt Gregory VII. prohibitionem sanctam & piam: aly verò impiam & aduersantem Euangelio: Sigibertus, Gregorio aliquis infensissimus, vt apparet ex opusculo aduersum eum scripto affirmat id nouo exemplo, &, vt inquit,* multis visum est inconsiderato præiudicio, sancitum cōtra Patrum sententiam, asserentium, sacramenta ecclesiastica æquè per bonos ac prauos ministros operari: *Reliqui scriptores Sigiberto posteriores eius dicta dicunt, & sine vllo delectu aliunde que [illegible], suis commiscent; scil. Matthæus Paris, Thomas de Walsing. in hypodigm Neustriæ, Vincent Beluacensis, Nauclerus, Ioannes Frasquetius MS. in nostra Bibliotheca. Achill. Gassarus in Epitome Chronicorum; vbi exemplo Henrici tanorum Episcoporum Vormatiæ [illegible] Anno 107[illegible]. Gregorium vocat necromanticum. Sed longè aliter de eo loquuntur omnes historici etiam Germani vt doctissimus Genebrardus lib. 4. Chronicorum, & Papirius Masso in lib. 5. de vitis Pontificum Romanorum diligēter obseruarunt. Nec id nouo exemplo, aut contra sanctorum Patrum mentem à Gregorio fuisse institutum liquet ex his quæ retulit Gratian dist. 32. can. Nullus missam: & can. Præter hoc autem: in quo Vrbanus Gregory successor argumentum ex patribus ductum dissoluit. Licet Gregorius non interdixerit sacerdotum coniugatorum sacrificiis vt inanibus sed vt hac verecundia permoti ad se redirent. Reliqua quæ nonnulli obtendunt incommoda & scandala hinc orta, non legis sed hominum iniquitati vertenda quilibet cordatus fateb tur. Nam vt rectè D. Hieronym. epist. ad Amandum scribit:* Putridæ carnes ferro indigent & cauterio: nec est medicinæ culpa, sed vulneris, cum clementi crudelitate non parcit Medicus, vt parcat: sæuit, vt misereatur. *Gregorium igitur Necromanticum cum impiè appellauit Gassarus, is ho. valde dissentiens à Volaterrano, quem se in Paparum enumeratione secuturum pollicetur in epistola liminari: Nam Anthropologia lib. 22 fi. de Gregorio scribit:* Hic præter omnes, quod vir pius, & Christianę religionis acerrimus defensor fuerit, labores magnos pertulit: *Hartmannus Schedelius Regulus Chronicorum ætate sexta, Gregorium nominat virum Deo & hominibus gratissimum, prudentem, iustum, clementem, pauperum, pupillorum, ac viduarum patronum & Ecclesia Romana contra hæreticorum improbitatem, & malorum Principum potentiam res ecclesiasticas per vim occupare conantium vnicum ac acerrimum defensorem, eumque sanctè & piè mortuum esse. Hæc Schedelius Germanus scriptor, & Gassaro antiquior, quem & Volaterranum, à Genebrardo prætermissos adduxi, ne quis testium deesset Gregoriana innocentia.*

Episto-

EPISTOLA LVII.

DOMINO ET PATRI SVO REuerentiæ honore & amoris affectu matri Catholicæ colendo Archiepiscopo Lanfranco: frater Anselmus suus quod suus.

De Lanfranco Archiepiscopi nepote fausta refert, nec non de Osberno Cantuariensi monacho qui ad bonam frugem Becci fuerat correctus.

LICET rarius quam debeat, humilitatis meæ literas paterna sanctitas vestra suscipiat: fidelitatem tamen vobis debitam cor meum non alibi quam in seipso scriptam integram seruat. De charissimo meo nepote vestro copiosius nuncius vester, qui ea quæ circa ipsum sunt, vidit & ab eodem audiuit, potest interrogantibus dicere quàm epistola mea possit describere. Quod autem ad me attinet, sic me sibi non inuitum cùm propter vos, tum propter seipsum, vt taceam fraternæ charitatis astrinxit, vt in nullo eius commodo quod possim me velim subtrahere. Dominus Osbernus, quem ad se reduci auctoritas vestra iubet, fateor, adeo menti meæ glutino dilectionis adhæserat, vt eius separationem cor meum non nisi cum quadam sui scissura toleret. Testis enim est illi non tam stylus meus, quàm conscientia; quia sic nobiscum est conuersatus, vt ab omnibus, bonæ propositum voluntatis sincerè diligentibus, plus mereatur affectum charitatis, quàm asperitatem seueritatis. Quamuis itaque admonitione non egeat sancta vestra benignitas, quæ semper bonis adesse solet: compellit me tamen meritis præfati fratris comparata dilectio toto precari conatu, quatenus non solum quia ipse meruit, sed & quia fidelis seruus vester desiderat; desiderando postulat illum benignè suscipiendo, benignè nisi aliter vitam eius ipsi mereri videatis, tractetis. Præterea quoniam non audeo dicere vt illum ad nos aliquando remittatis: hoc, vt spero, licenter dico, quia nunquam ab eo viuens dissociari vellem. (a) Epistolas beati Pauli vestro mandato libenter parentes vobis mittimus: sed quoniam, quod in eodem Codice de vestro opere est alibi non habemus, satis scire potestis quid vos aliquando factum ire desideremus.

a Hic Anselmus innuit Lanfranci Elucubrationes in Diui Pauli epistolas à Trithemio recensitas in lib. de scriptoribus ecclesiasticis.

EPISTOLA LVIII.

DOMINO ET AMICO CHARISsimo reuerendo Priori Henrico: frater Anselmus, in terra seminare sanctitatem: in cœlo metere fœlicitatem.

Priori Cantuariensi commendat Osbernum ex nequam factum hominē frugi post aliquantam conuersationem & institutionem Anselmi.

DILECTVS meus Dominus Osbernus vester, qui ad vos redit, sic pristinę vitę peruersitatem sponte accusat, & execratur: atque, inquantum ex ea quam nobiscum habuit conuersatione palam & secretè experiri potui, sic vitæ laudabilis amore accenditur vt nō immerito interior homo eius in meliùs aut iam mutatus, aut proculdubio facile mutandus existimetur. Et vestræ quidem notum est prudentiæ, quia nunquam tanta benignitatis opus est exhibitione, quāta in noua & rudi de reprobis ad probos mores conuersione: ne bona incepta, quæ nutriri, & ad profectum duci possunt per fomenta benignitatis impediantur, aut certè frangantur per austeritatem seueritatis. Precor igitur dilectam vestram sanctitatem, quatenus sicut vestri decet discretionem regiminis & præfato fratri expedit, omnem præteritæ peruersitatis eius dissimulantes memoriam lacte perspicuæ dilectionis propositi nutriatis melioris infantiam, nisi forte quod non puto in pristinam non ex infirmitate offenderit, sed ex voluntate redierit malitiam. Nollatenus enim illi opportunius probatis latuisse dilectionem sub seueritate quam sensit in errore quàm si nunc patuerit in erroris correctione. Denique; vt mihi videtur, ad rectæ vitæ tramitem nullus debet impelli, nisi qui non potest attrahi. Precor etiam, seu potius exigo ex debito quod sibi inuicem debent amici, vt sicut omnes dilectæ mihi fraternitati vestræ dilectos volo diligere: sic Dominus Osbernus in adipiscendo meam dilectionem multum sibi gaudet vestram creuisse. Valete.

EPISTOLA LIX.

SVO DOMINO, SVO FRATRI, suo amico charissimo Domino Gondulfo: frater Anselmus quod suo suus.

De muneribus à Gondulfo ad Anselmum missis.

CVM tu non potes precibus monere pigritiam meam, vt tibi salutatorias literas mittam: conuertis te ad aliud consilium, & pulsas me tuis donis; vt vel gratias remittam. Et quem blanditiæ nequeunt ad scribendum attrahere, saltem pudor queat ad gratias agendum impellere. Ago igitur tuæ dilectioni, quæ dulcis est cordi meo, gratias, non quātum mihi chara sunt dona tuá, sed quantum mihi charior est charitas tua qua fiunt & condiuntur, & quam mihi sapiunt munera tua. Tanto namq; charior est mihi charitas tua, quàm quicquid mihi donare potes: quātò ea quæ donas, potes à te longè transmittere & charitatem non potes à te dimittere. Illa enim possunt sine te mare transire, sed ista non potest de corde exire tuo: hanc certe siue dones, siue nō dones mihi, aliquid semper scio in te seruere; huic siue loquor, siue taceam, semper scito cor meum simili affectu respōdere. Dominus (a) Hugo, & Domina Basilia vxor eius magnas tibi gratias agunt pro gratiis tuis quas mandas, pro donis tuis quæ mittis, pro orationibus tuis quas prō eis facis, & quas eis promittis. Ego ipse præsentaui eis munera tua, & legi literas tuas, & retuli verba tua, quæ omnia gratissimè & lætissimè susceperunt.

a de hoc Hugone, & Basilia q; uxor leges aliqua ad epist. 26. lib. 2.

EPISTOLA LX.

DOMINO ET DILECTISSIMO fratri & filio Mauricio frater Anselmus sapientia & gratia proficere apud Deum & homines.

Quemadmodum vbique & ab omnibus amatur, sic Deum vbique amet.

DIu est quod nostris nos inuicem literis non visitauimus, quoniam de soliditate mutuæ nostræ dilectionis non dubitauimus: & quia nunciorum

ciorum sermonibus, cum opportunum fuit nos salutauimus. Sed ne qua occasione amor ipse ab aliquo putetur tepere; expedire puto, vt aliquando scedulis quasi scintillis ab inuicem emicantibus videatur feruere. Hoc enim ipso quia desultantem te desiderans habere mecum non possum, nequaquam minus sed magis te diligo: quia cum te sic diligo à maioribus me, vt te dimittere nolint, video: plus te diligendum intelligo. Vnde fit vt pene dubium mihi sit, vtrum quia sic te facis amabilem; plus gaudeam: an quia tam amabili frui non possum, plus doleam. Verùm, quoniam scio, quia non tantum propter me quantum propter te à me debes amari: soluta quæstione, certum est, quia plus debeo de bonorum præsentia, quæ tecum est, congratulari; quàm de corporis tui absentia, quæ mecum est, contristari. Denique semper, vt Deo & bonis hominibus amabilis esses, desideraui: & pro mea possibilitate, vt mihi conscius es, studui, quamdiu mecum fuisti; nec tamen desiderium idcirco tepuit, quia studium operari non potuit, plus quam mecum, cum non fuisti: verum non, vbicunque amaris, esse potes; sed vbicunque sis, amari & bonus esse potes. vt igitur ibi, & talis sis vbi, & qualem te esse vult Deus, & tibi expedit salno tamen mutuo nostro quod exigit mutuus amor desiderio. Exoretur Deus, & quoniam iam vbicunque sis bonis amabilem te fecit: benedictus Deus. Saluta dilectos fratres & amicos nostros Dominum Herluinum & Dominum Gondulfum, Dominum Almerum & Dominum Hulnuardum consobrinum Domini Osberni.

EPISTOLA LXI.

DVRANDVS SOLA DIGNATIONE Dei Abbas CasæDei, Domino Anselmo æternam salutem.

Anselmi laudat scripta non propter verba, sed rem è verbis manantem: rogatur & alia, si quæ scripserit: Est autem hic Abbat a Casadei in el erna diœcesi Claromonte si ad limites Burgundionum condita à D Roberto Aruerne si eiusq; protocœnobiarcha anno 1050.

BAIOCENSES duo literis imbuti, iuuenes præclaræ habitudinis in omni modo se habendi; minor eorum vocabulo est Rogerus, alter est Willelmus: duo illi & præter eos plures, sed maxime illi distillarunt auribus nostris oleum & suauitatem tui & nominis & religionis. Deinde: (a) *terret me vita mea; namque diligenter discussa*, cum eo quod sequitur. Scriptum hoc & præter hoc alia piissimè de contrito spiritu tuo. & de pietate contriti tui cordis edita & scripta: pias præstant nobis lachrymas tuas legere, nostras edere: ita vt vtrumque miremur, & in corde tuo redundare tantæ rorem benedictionis, & inde susurro descendere inde riuum in cordibus nostris. Nam ita est verè: Pietas scriptæ tuæ orationis excitat in nobis pietatem sopitæ compunctionis: adeo vt quasi mente prosiliendo congaudeamus ea diligendo in te, vel potius in eis te, semper ea, & per ea Deú & te. Intercede igitur, quia intercedere potes pro nobis intercedentibus pro te, vt possimus & mitte alia, si qua habeas à te scripta, quæ non habeamus. Notus & rogatus in dilectione quæ continua & nobis vtrobique. Rogamus etiam in cor-

a Posuit enim eam meditationem quam habes lib. 1. meditat. D Anselm.

pore ipso congregationis vnitatem societatis, & te pro nobis in eo fungi legatione mittimus: quia redundans tu charitate fideliter poteris hoc rogare, & rogata ipse dare. Parati etiam nostræ dilectionis dare pignus, pignus exigimus à vobis: vos eligite quod possumus à nobis, nos eligimus epistolas Pauli à vobis. Neque prætendimus in eo dolos quasi primi parari accipere, & non primi parati dare, quod remotissimum est à sacramento dilectionis, quæ Deus est. Verùm ardentes charitate, non præuidemus quomodocunque postulemus, omnibus sanctæ huius professionis paratis; nos & nostra commodè petita non negare. Hi igitur duo fratres tui desiderio accensi, te opitulante habeant in omnibus, quia de te pendet voluntas omnium in omnibus.

EPISTOLA LXII.

DOMINO ET PATRI MERITO sanctitatis, cum amore reuerendo, cum reuerentia amando, Durando Abbati Cœnobii, quod dicitur Casa-Dei: frater Anselmus Beccensis, vita peccator, habitu monachus, sic in hac vita perseuerare in proficienti sanctitate, vt in futura gaudeat in sufficienti fœlicitate.

Est responsio ad præcedentem, præclara Anselmi humilitate emicans.

VESTRÆ paternitatis epistola percepta, magnum se cordi meo gaudium infudit: sed vita mea respecta, non solum idem se gaudium ferè totum de corde meo refudit: sed insuper dignus mœror mentem meam grauiter perfudit. Nam ex eo quod vestram sanctitatem, me ignotum homunculum adeo dilexisse cognoui, vt me suis literis de tam longinquo visitare & salutare dignaretur: non immeritò sibi visa est mea debere exultare humilitas. Sed cum considero me nequaquam à vobis diligi, nisi quia existimatis me aliquid esse, cum nihil sim: intelligo quia non diligitis vilem & contemptibilem coram Deo & hominibus personam (quod ego sum;) sed strenuum & alicuius virtutis virum, quod ego vnque non sum. Quapropter timens no solùm, ne mihi nihil aut parum prosit vester amor, quia nō sum quod diligitis: sed ne mihi nimiū obsit meus tepor, quē in me non cognoscitis: precor, obsecro, ne me puteris, aut ametis, quasi iam alicuius spiritualis prouectus sim: sed ad hoc me diligite, diligendo orate vt sim. Sic enim vestra erit, & vera de me æstimatio, & vera erga me dilectio, & secura mihi de vestro amore exultatio. Rogo itaque, quanta possum humilitate, reuerendam paternitatem vestram: agite sanctis vestris precibus, quatenus, & quod ego adhuc noxiè sum, à me auferatur: & quod nondum vtiliter sum, mihi tribuatur: & vobis, quod misericorditer indigenti proximo impenditis, retribuatur. Nostras vero pro vobis orationes, quia peruiles sunt, reuerēdæ vestræ beatitudini promittere nō audeo, sed eas, quia poscere dignamini, negare nō debeo. Quare si aliquid vel sunt, vel vestris suffraganibus meritis futuræ sunt: in vera charitate vestræ sint, & sanctorum, qui monasterii vobis diuinitus commissi vel sunt vel futuri sunt. Et quamuis aut minimum quid, aut nihil sit quod vobis ex me concedo: aliquid tamē magnum à vobis deposcere præsumo. Prosternit

itaque

itaque se mens mea coram reuerenda vestra paternitate,& coram omnibus vestræ sanctæ congregationis fratribus, humili supplicatione rogans: quatenus me seruum vestrum, vestri monasterii fratrem, velut vnum ex vobis in perpetuum concedaris,& nomen meum vltimum vbi vestra scripta sunt nomina subscribi faciatis. Ea vero quæ vestris mandatis respondentur, & quæ mandantur, reuerendi Domini & fratres nostri filii vestri, qui ad nos venerunt, melius loquendo, quàm nos scribendo narrabunt. Omnipotens Deus sic vos det conuersari in Casa-Dei in hoc sæculo: vt inter beatos qui habitant in domo Dei in sæcula sæculorum laudetis Deum. Domine pater & domini in Christo fratres: Amen.

EPISTOLA LXIII.

DOMINO SERVVS, PATRI FIlius, reuerendo Archiepiscopo Lanfranco frater Anselmus.

Vt legat & examinet à se editum opusculum, scilicet monologium: vide monitionem meam ad Lectorem pro for ibus illius positam.

OPVSCVLVM illud, quod paternæ vestræ censuræ misi, libentius ipse mer,si opportunum fuisset, coram ipsa examinanda legissem. Quod quia nunc esse nō potest, vellem multum precari, quatenus dulcis mihi paterna vestra prudentia illud non dedignaretur, vel quolibet alio legente audire: & quod, ex eo fieri deberet præcipere, nisi timere indiscretè molestus esse dignitati vestræ: quam multis magnisq; rerum maiorum consultationibus indesinenter occupatam non dubito. Quapropter quoniam nihil sic mihi volo placere, vt vobis displiceat: sicut solius est vestræ experientiæ, iudicare, quantùm vobis hoc quod me multum velle significo, liceat: ita sit vestri arbitrii eligere, vtrum vobis id libeat. Hoc tamen etiam cum importunitate à vestra auctoritate non desinam exigere, quatenus de eodem opusculo siue audito siue inaudito quid fieri debeat, vestra decernat authoritas. Titulum autem nullum illi præposui: quippe quod nequaquam tanti existimaui, vt illud suo nomine dignaret. Si igitur vestro sederit arbitrio, vt quod scripsi sepeliatur: a quo habebit firmitatem, ab eo habeat & nomen: & per vos detur sermo vestro, dilecto fratri & conseruo meo Dño Mauricio, qui vnus est ex illis quorum maximè factum est instantia. Si (a) autem aliter vestro placuerit examini exemplar, quod vobis mitto, nec mihi nec præfato fratri reddatur: sed aliquo elemento aut obrutum, aut demersum, aut consumptum, aut dispersum de medio fiat. Quicquid autem inde vestro placeat iudicio, vt mihi aliquo modo notum fieri iubeatis, efflagito. Quatenus exemplat quod petiui, non aliam fortiatur sententiam, quam illud quod misi. De dilectissimo meo, nepote vestro, ex corde, & ore, & epistola, quantum possum, deprecor: vt eum primum illum sanitatem receperis cognoueritis, nequaquam eius me amabili cōuersatione diutius carere faciatis: vestrum quippe dico vob[is] [ta]lem se exhib[uit] mihi,& [qu]ia nostris bonos amantib.maiores præsentem: vt illum si abs[ens ...]ua incommoditate, quem nullo modo vellemus, reduci possit, desiderare cogamur absentem.

(a) Si: profectò Eidemus to[...] t. Anselmo Lanfrancum tamen fuisse venerit[a]...mori, post aperiri vel... [ill]orum, ve... [se]risset in ... manere, permansisse.

EPISTOLA LXIV.

DOMINO, ET FRATRI CHARISsimo, Domino Priori Henrico: frater Anselmus per diuturnam bonam vitam, mereri æternam beatam vitam.

De obedientia sedulò & patienter seruanda.

DOminus Abbas,& fratrum vestrorum congregatio læti susceperunt, laudauerunt, amauerunt munera vestræ charitatis: sed multò vtique magis ipsam charitatem, quæ nunquam non vult, quantùm potest, & semper vult plusquam potest. Gratanter quoque suscepit Dominus Abbas,& gratanter legit & audiuit me ... quod prudentia vestra c... ilium eius,& pa... et, & ... vt fratris petiuit: & secundum illud pe... se facturum promisit. Sic nempe decet ... tem, sapienti scilicet viri consilio. Sapiens qui ... consilium est, sicut satis, quod consulit ... recum consilio. Cum igitur totum ... consuluisti, conuit at e ... ntilium in ... patientia: & ... fit (a), quia obediens ... Deus qu... sacrificium: & qui (b) patientia opus perfectū habet. nullus iustius penas & ... cipiis coram tem, quàm illius, cui debetis obedientiam: & nul... seruatis perfectius, quàm cum fortiter ... tientiam. Hoc igitur consulit Dominus Abb..., hoc rogat, & vt no solum consilentur ... vestra strenuitas acquiescat: quod ... audistis & præcipienti obediat ... re mandum: hoc ... hoc ego frater & ... vester con[su]lo, ... vt totius vitæ status his duabus nitatur ... scilicet obedientia & patientia. Et quidem de patientia, bene nouit dilectio vestra: quod non solum cum meritis puni... tur, violenter est exigenda: sed etiam cum immeritus affligitur, libenter est exhibenda. Ibi enim exercanda est impatientia, ne nocens inferius damnetur: hic tenenda est patientia, vt innocens fœlicius coronetur. De obediēntia verò hoc mandat Dominus Abbas quod non dubitare vos arbitror: quoniam quicquid reuerendo Domino ac patri nostro Archiepiscopo Lanfranco obeditis, sic illud accipit, velut si sibi obediretur: imo tātò gratius quā sibi obedireris, quātò ipse per semet sibi obedire desiderat: & quantò in eo quod non solùm ipsi, sed & alii propter ipsum obeditis: maiorem ipsam vestram obedientiam considerat. Quem quam si consideremus nos & illum, cui vos obedire innitamini: multa proculdubio in nobis,& in illo sunt: cur nos illi sponte studioseque obedire debeamus. Valete.

(a) 1. Reg. 15. (b) Iac. 1.

EPISTOLA LXV.

DOMINO ET FRATRI, FILIO charissimo Mauricio: fr[at]er Anselmus seruit reuerentiam, fratris affectum, patris dil[ectio]nem.

De Mauricij ex Anglia reuersione ad Beccum.

SEMPER te dilectissime fili desidero, semperque te me desiderare non dubito. Sed quoniā ... est, nec sumus ... al terutrum ... charitati affectu ... & horror, quatenus quamdiu ... præposuit diuina dispositio, ...

separatos: nullam contra voluntatem eorum exquiramus cohabitandi accelerationem: & si benignè nostro desiderio consenserint, nullam inferamus dilationem. Quapropter quod audiuimus per Dominum Robertum, quia Dominus noster Archiepiscopus promisit, se nobis remissurum in proximo tuam dilectionem: si benignè tuæ fauet voluntati, nec Domino Abbati displicet: & mihi valdè placet. Si autem non benignè fauet supplicanti, sed cum aliquo rancore permittit extorquenti: nec Domino Abbati nec mihi placet, vt sic redeas. (a) Scripturam, quam te instante & quibusdam aliis fratribus feci, & quam tu tibi debere transmitti precaris, Domino & patri nostro Archiepiscopo examinandam per Dominum Robertum mitto: & per epistolam illum rogo, vt si illam destrui debere non iusserit, tibi reddat exemplar, quod suscipit. Roga igitur eum, si in proximo rediturus es, vt priusquam redeas, præcipiat de eadem scriptura quod præcepturus est: Quatenus aut confirmatam eam tecum deferas, aut destructam esse mihi referas. Quod si illa suscepta redire tardaueris, mitte mihi exemplar illud, quamcitius per fidum nuncium poteris. Quatenus si quid in eo idem Dominus noster Archiepiscopus correxerit, secundum illud corrigatur, etiam illud quod mecum retinui: & ego vnum ex his duobus tibi citò remittam. Si vero sic sententiam confirmationis idem opusculum susceperit, vt nullius correctionis indigere iudicetur: tene missum exemplar quamdiu volueris: tantùm siue ita sit, siue aliter, quicquid inde Dominus noster Archiepiscopus iudicauerit, aut quo nomine illud titulari iusserit, manda mihi per epistolam, cum primùm poteris. Saluta dilectum fratrem nostrum Dominum Herluinum: & hortare eum vice mea, quatenus à bono incepto, quod in eo vidi, nullius transitoriæ delectationis amore deficiat: sed sicut de die in diem vltimæ diei appropiat: sic quotidiè ad contemptum temporalium & amorem æternorum proficiat. Saluta Dominum Arnulfum Beluacensem: Dominum Hulnuardum Anglum consobrinum Domini Osberni, & Dominum Vitalem, Dominum Rogerum, fratrem Samuelem, Cadomenses. Vale & proffice in Domino semper charissime.

a de illo agitur epist. 63. supra.

De hoc Arnulfo plura in epist. 117. lib. 1.

EPISTOLA LXVI.

AMICO SVO DILECTISSIMO, & dilectori fidelissimo Lanfranco: frater Anselmus corporis & animæ profectam salutem.

Lanfranci Beccensis neophyti reditum in Northmanniam concupiscit.

QVOTIENS vestræ dulcis mihi reminiscor dilectionis, vtique tædet me tam longè vestræ dilationis. Qui vtinam enim hactenus spes vestræ recuperandæ salutis maximè consulata sit cordis mei angorem de vestra absentia: tam tamen nequeo contristari, quia tam longè & vobis ipsi sanitatis perfectio, & mihi vestra desertur amabilis præsentia. Ete im, non vt vulgò dici solet, quia quod longe est ab oculis, longè est à corde: non inquam, sic quantò benigna vestra mansuetudo longiùs, vel loco & tempore à me abest, tantò amor eius in me tepescit: sed quantò minus illa frui voto possum, tantò magis desiderium eius in vero dilectoris vestri mente feruescit. Quapropter quamuis cum illis sitis, de quo nec audeo dicere quod vos tantum diligam, quantum ille: nec debeo exigere, vt me tantum diligatis, quantum illum: tamen rogare præsumo, quatenus quando primum cum eius benigna concessione, & sine vestro incommodo potueritis, vestro reditu me vestrum amicum lætificetis. Saluto vobiscum Dominum & fratrem meum charissimum Dominum Guidonem: Quem certè, vt simpliciter conscientiam cordis mei aperiam, mecum esse per amorem desidero indesinenter: & per obedientiam mecum non esse tolero, nisi impatienter. Quem, vt delectus dilectum moneo, & precor, vt studiosè inter ipsas suas occupationes vitam suam discutiat: & in bonis, quæ de illo ab omnibus inde venientibus audio, quotidie proficiat: & si qua in eo adhuc veteris hominis superstites vestigia, ab his assiduè deficiat. Ambo valete.

EPISTOLA LXVII.

SVO IN CHRISTO DILECTO, desiderato, sperato, expectato Rogerio: frater Anselmus suus dilector, quod Deo gratius & sibi est salubrius prudenter eligere, perseueranter tenere, fœliciter consummare.

Desideratissimè præstolatur venturum Rogerium.

QVOD solius Dei committimus consilio: non audeo proprio decernere arbitrio. Licet mihi tamen meū promere desiderium: vtique vexat me dilatio tua, vtque torquet me expectatio tui longitudine sua. Etenim nec vult, nec potest cor meum obliuisci, quam certo non dico promisisti, sed prædixisti mihi me posse expectare rediturū & mansurum. Et certè quod dixisti, serio dixisti. (a) Ergo intendunt oculi mei in eloquium tuum dicentes: *Quando consolaberis me?* vtinam non fallar, quoniam speraui in te, vtinam non erubescam, quoniam expectaui te, vtinam non irrideantur nec dicant illi, quas præmisisti primitias fructus tui, & pignus aduentus tui: Cur eos impegeris illuc, quò eos vel præcedere, vel subsequi contempseris: præsertim cum ipsi libentissimè sint ad nos ingressi, & à nobis suscepti spe tuę subsecutionis. Dirigat Dominus in conspectu suo viam tuam, & dirigat corde tuo, tribuat tibi Dominus secundum cor tuum, & omne consilium tuum confirmet.

a Psalm. 118.

EPISTOLA LXVIII.

SVO DOMINO, ET PATRI, AMORE & reuerentia filiorum, ecclesiæ Catholicæ digno Archiepiscopo Lanfranco: frater Anselmus suus subiectione seruus, affectu filius, doctrina discipulus, quod melius potest.

De nonnullis à Lanfranco animaduersis in Anselmi opusculo: cuius habetur mentio epist. 63. & 65 sup.

GRATIAS immensas agit cor meum vestræ celsitudini, quæ inter tot & tantas sui dignitatis

gnitatis occupationem, nec grauatur nec dedignatur uciositatis meæ verbositatem paterna benignitate attendere, & benigna sapientia corrigere. Quod enim rogatis ne pro his erga vos dilectio mea tepescat, quia teste Deo & Sanctis eius hoc dilectione facitis, & ego utique huius rei conscientiæ vestræ testis sum. Absit ergo, vt mihi sit molestum suscipere consilium: quod de transmarinis partibus, & ego magno desiderio gero, & vos sincera dilectione mittitis. Grataanter itaque paternam admonitionem vestram suscipio, & humiliter responsionem nostram suggero. De illis quidem, quæ in illo opusculo dicta sunt, quæ salubri sapientique consilio monetis in statera mentis solertius appendenda: & cum eruditis in factis eodicthus conferenda, & vbi ratio deficit, diuinis authoritatibus accingenda, (a) hoc & post paternam amabilemque ... admonitionem, & antè feci, quantum potui. Nam hæc mea fuit intentio, per totam illam qualemcunque disputationem, vt omnino nihil ibi asserem, nisi quod aut canonicis, aut beati Augustini dictis incunctanter posse defendi viderem: & nunc quotiescunque, ea quæ dixi, retracto, nihil aliud me asseruisse percipere possum. Etenim ea quæ ex eodem opusculo, vel ... literis inseruistis: & quædam alia, quæ non ... : nulla mihi ratiocinatio mea, quantum libet videtetur necessaria, persuasisset, vt primus dicere præsumerem. Ea enim ipsa sic beatus Augustinus in libro de Trinitate suis magnis disputationibus probat, vt eadem quasi mea breuiori ratiocinatione inueniens, eius cōsisus auctoritate dicerem. Quod dico, non aliquid eorum, quæ dixi apud vos defendendo, sed ea me non à me præsumpsisse, sed ab alio assumpsisse ostendendo. Quomodocunque enim sese habeant, scriptura ipsa vel seruanda vel delenda de vestra auctoritate missionem expectat. Quædam tamen quæ ibi dixi melius aliter potuisse dici, & a me sic esse dicta non benè vt facilius possint intelligi male quam bene: & sic diffido de mea insipientia, vt non negem: & sic confido de vestra sapientia, vt ea posse corrigi sperem. Quapropter quod de eodem opusculo vobiscum conferendo dicitis, vtinam secundum benignam voluntatem Dei fieret, vt & de illo & de quibuscunque vellem liceret.

a Ansel. responsio modesta ad castigationes per Lanfrancum indicatas.

EPISTOLA LXIX.

OLIM DILECTISSIMO FRATRI, nunc dulcissimo patri, olim & nunc reuerendo Domino venerabili Episcopo Gondulfo: frater Anselmus semper suus, sic explere episcopale officium, vt æternum consequatur beneficium.

De Pontificio gaudet honore, dolet de casu acerbiore. Hic autem Gondulfus ex Beccensi monacho fuit suffectus in locum demortui Hernosti Rofensis Episcopi (ad quem est epist. 44. supr.) à Lanfranc. anno 1071. vt constat ex Biographo eiusdem MS. in Beccen. Chron. Edmer lib. 2. de vita Anselm. c. 2. Et MS. tabula Rofensium episcoporum in nostra Bibliothec. vbi hoc ... Gondulfus Becci monachus ... qui præfuit Westmon ... quibus habemus eum antea fuisse Westmonasterij cænobiarcham.

Willelm. Malmesbur lib. 2. de gestis Pontif. Angl. eius gesta perstringit, notans ludicrum omen sui episcopatus ex reuelatione sul orum. Cuius carmus simile est exemplum epist. 50. Blosen. Gondulfus autem Non. Mart. anno 1108. excessit Rogero Honed. supra.

Antequam mihi liceret dulcissimæ sanctitati vestræ literas exultationis pro vestra exaltatione mittere, audiui quod non ad regimen, sed ad laborem, non ad iucunditatem, sed ad tribulationem vobis prouenerat pontificalis electio. Ex vna igitur parte, volo vestræ paternitati congaudere: sicut illi, cuius præteritam vitam diuinam gratiam sibi placere ostendit: in hoc quod vos inter Principes Ecclesiæ suæ connumerare dignatur. Ex altera vero parte cogor vestræ fraternitati condolere: velut illi qui eo ipso quò magis exaltatus est, maiori tribulatione grauatur. Sed item cum considero, quoniam teste diuina Scriptura de tribulatione nascitur patientia, quæ opus perfectum habet, & probatio, quæ operatur spem, quæ non confundit: video me non intelligo non tantum esse condolendum vestræ sanctitati in tribulatione propter laborem quem ex illa suscipitis, quantum congratulandum propter perfectionem & spem, ad quas per illam proficitis. (a) Gloria igitur in excelsis Deo, cui vita vestra sic placuit, vt eam ad exemplum exaltaret: & gloria in excelsis Deo, qui sic vos dilexit, vt vos in igne tribulationis collocaret. Quatenus opera vestra vsque ad perfectionem, & spem vestram, vsque ad debitum robur excoqueret. Nam (b) si diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum, cur diligentes eum non in omnibus exultantes gratias agant pro bonu. Sic tamen hoc agere debent, & quoniam nescit homo, vtrum amore dignus sit an odio; seruiant Domino in timore, & exultent ei in tremore. Hoc tamen omnis seruus Dei observare debet, ne tribulationem putet, quod tribulatio non est: Ne, cum id quod nec sit ite debet, tribulationem deputat, ibi iudicandus sit eo ipso quod dolet, quod dolere non debet ex infirmitate temeritudine succubuisse, vbi se putat per patientiæ fortitudinem superasse. Sic enim æstimando se esse aliquid, cum nihil sit, ipse se seducit. Hortor itaque sanctitatem vestram, vt nullo modo tribulationem putetis, quod nec corpus, nec animam lædit. Nec si aduersitas earum rerum, quas seruus Dei contemnere debet, vos contristat: probetis vos plus quàm oportet transitoria diligendo, minus quàm decet æterna diligere. Aperte enim vnusquisque homo ostendit se ea diligere, quorum læsionem pati non potest sine tristitia. Nemo enim molestiam pati existimat, nisi cum in his quæ diligit, aduersitatem tolerat. Dilectum fratrem nostrum Richardum, ea qua possumus charitatiua sollicitudine vestræ paternitati commendo: quatenus non illi obsit, quod à nostra conuersatione seiungitur, sed magis illi prosit, quod vestræ familiaritati coniungitur.

a Luc. 2.

b Rom. 8.

Ecclesiast. 9. Psalm. 2.

EPISTO-

EPISTOLA LXX.

DOMINO, FRATRI CHARISSIMO, Domino Mauricio: frater Anselmus Deo placere & hominibus.

Discipulum commonet sui propositi non esse immemorem, & curet esse quod audit.

LICET, quò te magis diligo, eò te magis mecum velim habere: plus tamen inde te diligo, vnde te non possum habere. Quoniam enim te non tam mihi, quàm Deo & tibi diligo: plus te diligo, quia talem te exhibes; vt qui te habent, difficilè velint dilectum remittere: quàm si facile vellent neglectum dimittere. Precor itaque te vt fratrem, & moneo vt filium charissimum, ea cura & diligentia, quam me semper ergà te habuisse benè mihi es conscius: quatenus magis ac magis ad mores bonos proficias: & separationem nostram quamdiu iubebit noster Dominus & pater venerabilis Archiepiscopus Lanfrancus, mecum patienter vt diuinam dispositionē toleres: nec in aliquo, id vnde te magis diligo per impatiētiam minuas. Quamuis namq; te valdè diligam & desiderem, vt mihi mecùm cōuersando cohæreas, plus tamen opto vt bonis moribus indissolubiliter inhæreas. Tota igitur cura tua sit, vt vbicunque sis, sic viuas: vt bonum hominem & seruum Dei decet, & certus esto, quia Deus tibi prouidebit, quod tibi expediet.

EPISTOLA LXXI.

DOMINO ET PATRI ABBATI, Reuerendo & diligendo Paulo: frater Anselmus sic sanctè viuere in temporali prosperitate, vt beatè viuat in æterna fœlicitate.

Lætatur de eius promotione ad Abbatiam beati Albani Anglorum protomartyris anno 1077. 4 Cal. Iulias: quam Lanfranci auxilio & consilio restaurauit, vtpote inopem & rerum & religionis; obiit anno 1113. 3. Id. Non. inbumatus ad suam ecclesiam. Is autem fuit monachus S. Stephani Cadomensis. Matth. Paris in hist. maiore. Biographus Lanfranci MS. in Chron. Beccen.

GLORIA in excelsis Deo, cuius conspectui sic in occulto vita vestra placuit: vt eam ad exemplum in aperto sublimaret, & eam de terra ad cœlum per semitam virtutum tendentib. peruiam constitueret: Quatenus non solùs suæ sanctitatis retributione in regno cœlesti lætetur, sed pro multis, quos Deo lucrabitur gaudium illi fœlicitatis æternæ multiplicetur. Quamuis enim barbaris vestra præclara sit sanctitas, quos verbis docere propter linguarum diuersitatem non potestis: non tamen omninò vos apud districtum iudicem excusare valetis, si aliòs lucrari Deo negligitis. Quod enim illis sermone nō potestis dicere, vita potestis ostendere. Tantò namq; efficacius bonum exemplo, quàm verbo persuadetur: quantò boni mores in tacente diliguntur, & facundia in torpente contemnitur. (a) Plus itaque studete diligi ab omnibus mansuetudine & misericordia; quàm timeri nimis austera & nulli parcente iustitia. Gaudeant cuiuslibet ordinis homines vobis commissi, sese commendatos esse patri & pastori: non horreant sese traditos esse tyranno & exactori. Lætentur affines cōsultorem & adiutorem sibi à Deo venisse: non conquerantur alienarum rerum inuasorem, aut persecutorem à sinistra parte irruisse.

> a Appetat quā timeri.

Sunt enim multi Prælati nostri ordinis, qui quasi soliciti ne destruatur res Dei in manibus eorum, agunt, vt dissipetur lex Dei in cordibus eorum. Nam tantùm conantur esse prudentes, ne decipiantur ab aliis, vt fiant astuti ad decipiendum alios. Adeo sunt cauti, ne fiant prodigi, & quæ habent irrationabiliter perdant: vt auari fiant, & quæ seruant, inutiliter putrescāt. Sic studiosè seruis & pauperib. Dei, & sancto loco semper satagunt aliquid acquirere: vt dolosè semper alicui tentent aliquid auferre. Sic animantur zelo corrigendi stultos, vt accendantur crudelitate, aut cupidine colligendi nummos. Hæc igitur vestra prudentia sollicitè caueat: Ita exteriora vobis commissa disponite, vt interiora vestra mandata Dei disponant, & semper mens vestra dicat Deo: (b) *De vultu tuo iudicium meum prodeat.* (c) Sic vos defendite per prudentiā à nocentibus, vt per simplicitatē nulli velitis nocere, sicut scriptum est. (d) *Estote prudentes sicut serpentes, & simplices sicut columbæ.* Sic custodite res monasterii vestri, vt non obliuiscamini quod scriptū est. (e) *Si quis habuerit substantiam mundi viderit fratrem suum necessitatem habere, & clauserit viscera sua ab eo: quomodo charitas Dei manet in eo:* Et alibi. (f) *Date & dabitur vobis.* Sic easdem res augere curate, vt à mente non excidat: (g) *Non concupisces rem proximi tui.* Taliter peccantes arguite, vt nec credulitas adsit, nec auaritia; quia scriptum est: (h) *Si præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos qui spirituales estis, huiusmodi instruite in spiritu lenitatis: considerans te ipsum ne & tu tenteris.* Et rursus: (i) *Neq; auari regnum Dei possidebunt.* Non idcirco hæc dilectissime mihi, vestræ paternitati scribo, quod putem vos aliter agere, sed quoniam & vos iussistis, & ego volui vt literæ nostræ vos sequerentur: quod vt fieret, necesse fuit aliquid dicere.

> b Psalm 16. c Idem pene Anselmus cū Hieronymo in hunc locū. Deuitent per prudentiam insidias, per simplicitatē non faciant malum.
> d Matth 10
> e 1. Ioan 3.
> f Luc. 6
> g Exod 20.
> Deut 5.
> h Galat. 6.
> i 1. Corint 6.

EPISTOLA LXXII.

DOMINO ET FRATRI IN CHRISTO charissimo Humfrido, frater Anselmus Beccensis, vita peccator, habitu monachus terrena pro cœlestibus despicere, cœlestia pro terrenis percipere.

Orat pro tabellario, vt eius institutioni sedulius vacet & alacrius sibiq;.

PRIMVM gratias ago, & debitam dilectionem retribuo pro vestra gratuita beneuolentia, quam in vobis erga me huius lator schedulæ se cognouisse affirmat. De qua non parum ipse confidens multum me rogat, vt illum apud vestram dilectionem adiuuem: quatenus vestræ doctrinæ beneficia, quæ illi misericorditer impenditis, nostris precibus inuitati intentius impendatis. Quod si vobis esset aut noxium, aut inutile, non dicam pro alio, sed vtique pro me ipso, aut nullatenus aut vix rogare præsumerem. Nunc autem quoniam nec noxium, nec inutile est; sed incomparabiliter vtilior vobis erit diuina retributio, quam huic vestra largitio: nec audacter nec impudenter, vt æstimo, sed amicabiliter precor & obsecro, quatenus reminiscamini quod scriptum est: (a) *Gratis accepistis, gratis date.* Nam et si ab homine forsitan, vt vos

> a Matth 10.

doceret emiſſis, auribus quidem inſtrepere ille potuit, ſed cor ad intelligendum aperire non potuit, niſi Deus, cui nullus prior dedit, vt retribueretur ei. Si enim amicos, qui nos recipiant in æterna tabernacula, facere iubemur de Mammona iniquitatis: quantò magis de intelligentia veritatis? Quod ſi pro me nihil facere vultis, quia nihil mihi debetis: vel facite, vt me debitorem veſtrum faciatis. Hæc locutus ſum pro alio, ſed pauca pro veſtra dilecta fraternitate, pro qua plura vellem, ſubiungam. Mementote, chariſſime, & ſine intermiſſione mente pertractate, quod
b 1.Ioan.2. ſcriptum eſt: (b) *Nolite diligere mundum, nec ea quæ in mundo ſunt: quoniam mundus tranſibit & concupiſcentia eius: & quia amici ſæculi huius, inimici Dei conſtituuntur.* Rogo, obſecro, nolite credere mundo, etiam cum fauet: quoniam non fauet vt foueat, ſed vt ſuffocet. Mundus enim in tenebris eſt, & gloria eius non eſt gloria, ſed ignis vorans. Nolite ergo, chariſſime, nolite currere in eum; ſicut papilio volat in nocturnum ignem: quoniam quem demulcet claritate, hunc poſtea torquet vſtione. O quantò conſultius, quantò fœlicius relinqueretis mundum, & ſequeremini
c Matth.25. Chriſtum! (c) vt cum in maieſtate ſua venerit Chriſtus, iudicaretis mundum cum Chriſto, &
d Matth.19. (d) centuplum recipientes, vitam æternam poſſideretis: quod vtinam fiat. Amen.

EPISTOLA LXXIII.

SVÆ REVERENDÆ ET CHARISſimæ Dominæ, generis ſimul & vitæ nobilitate chariſſimæ Comitiſſæ Idæ: frater Anſelmus de virtute in virtutem proficere; de terrena dignitate ad cœleſte regnum aſcendere.

Commendat à charitate in Beccenſes famulos & quoslibet. Hæc Ida fuit Euſtathij Bullonij comitis vxor, & mater celeberrimi illius æternumque memorandi principis Gotofredi Bullionenſis, Lotharingorum Ducis, & Hieroſolymorum Regis Anno 1100. Cæterum monaſterium, quod Anſelmus dicit ſuum eſſe, reuera non fuit ſuum regimine, ſed origine & fundatione: Nam & illam fuiſſe matrimonio iunctam apparet ex epiſt. 24. lib. 2. Cœnobium autem hic memoratum, vocatur Merkenſe à Meyero in Camp. Chron. Fland. quod Ida & Euſtathius maritus condiderunt ad Caliſium vrbem. De Ida lege ampliùs Guilielm. Tyrium lib. 9. belli ſacri, cap. 5. & 6. eius quoque extat mentio lib. 1. vita S. Godefridi Ambianenſis Epiſcopi, cap. 3. apud Sur. tom. 6.

VT taceam alia veſtra bona opera, per quæ nomen veſtræ nobilitatis longè lateque circumquaque ſuaui ſanctitatis fragrat odore: certè hominibus cuiuslibet ordinis ad veſtrum monaſterium, vel de noſtro monaſterio euntibus, tot & tanta impenditis beneficia: vt ſic iam illis ſimus aſſueti, & ſic nobis ſint familiaria: Quatenus vobis poſſit eſſe oneroſum ſi gratias vobis, verbis, vel literis mandemus per ſingula, nec in nobis ſit, quod retribuere poſſimus ſecundum veſtra merita. Quapropter ad Deum vos mittimus: & illum inter nos & vos ponimus, vt ſicut propter illum facitis quod facitis: ita ipſe vobis retribuat, pro vobis, quibus facitis. Inſtante tamen illo fratre, quem à ſuis perditum nobis miſiſtis, & in magna deſolatione benignisſimam exhibuiſtis conſolationem: hanc reuerendæ ſanctitati veſtræ ſcripſi epiſtolam, in qua cognoſceretis, quia non aliter mihi gratum eſt, quod illi feciſtis; quàm ſi mihi ipſi eſſet factum: & quia verum eſt quicquid ipſe & de ſuo caſu dixit, & quia præceptum veſtrum in omnibus, quæ vobis per illum mandaſtis, ſeruauit: & veſter homo ſecundum veſtram iuſſionem illi fideliter ſeruiendo benignè illum ad nos perduxit. Retribuat vobis Deus pro his & aliis veſtris bonis operibus beatitudinem ſempiternam. Bonum autem facientes nolite deficere, tempore enim ſuo metetis non deficientes.

EPISTOLA LXXIV.

DOMINO ET PATRI REVERENdo Abbati Rainaldo: frater Anſelmus ſalutem.

Opuſculum, ſcilicet monologium, quod mittit, non eſſe communicandum hominibus helleboro indigentibus.

OPVSCVLVM illud quod à me tanto ſtudio de tam longè petitis: nequaquam vobis mitterem, ſi veſtræ voluntati non obedire potuiſſem. Timeo enim ne cum venerit in manus aliquorum, qui magis ſunt intenti reprehendere quod audiunt, quàm intelligere: ſi forte ibi legerint aliquid, quod antea non audiuerint, nec animaduerterint, ſtatim clamant, me inaudita, & veritati repugnantia ſcripſiſſe. Quibus cum longè poſitus reſpondere non potero, non ſolum ipſi veritatem negando, veritati ſe fautore opinabuntur: ſed & aliis temerè, antequàm audiant, quid ſit quod ipſi reprehendant, credentibus, me falſitatis aſſertorem perſuadebunt. Iam enim talium paſſus ſum nimis accelerâtam reprehenſionem, ex eo quod ſecutus (a) beatum Auguſtinum, dixi de perſonis & de ſubſtantia Dei. Qui tamen nunc cognoſcunt, ſe non conſideratè reprehendiſſe, & hac occaſione quod prius non animaduertebant, gaudent ſe cognoſcere. Neſciebant enim ſic non dici propriè de Deo tres perſonas quomodo tres ſubſtantias, quadam tamen ratione ob indigentiam nominis propriè ſignificantis illam pluralitatem, quæ in ſumma Trinitate intelligitur, Latinos dicere tres perſonas credendas in vna ſubſtantia: Græcos verò non minus fideliter tres ſubſtantias in vna perſona confiteri. Quapropter veſtram vehementer efflagito ſanctitatem, vt idem opuſculum non verboſis & litigioſis hominibus, ſed rationabilibus & quietis oſtendat. Quod ſi contigerit, vt aliquis ſic aliquid ibi reprehendat, vt eius ratio digna vobis, cui reſponderi debeat, videatur: Rogo vt mihi quid, quaue ratione reprehendat, charitatiuè aut eius aut veſtris literis mandetis: Quatenus charitatis pace, & amore veritatis vtrinque ſeruato, aut me illius reprehenſio, aut illum mea corrigat reſponſio.

a Sic docet lib. 7. de Trinitate cap. 4. Quod enim de perſonis ſecundum noſtram hoc de ſubſtantiis ſecundum Græcorum conſuetudinem oportet intelligi. Sic enim dicunt illi tres ſubſtantias vnam eſſentiam, quemadmodum nos dicimus tres perſonas vnam eſſentiam, vel ſubſtantiam. huc refer præfationem Anſel. in ſuum monologium vbi hoc notabiliter docetur.

EPISTO-

EPISTOLA LXXV.

DOMINO, FRATRI, AMICO, dilecto dilecto Gilberto: Frater Anselmus, quod scribere non valet.

Se amici absentiam ægerrimè ferre.

DVlcia mihi sunt, amice dulcissime, munera dulcedinis tuæ: sed nequaquam consolari possunt desolatum de te cor meum à desiderio dilectionis tuæ. Certè si mittas omnem aromatum odorem, omnem metallorum nitorem, omnem lapidum pretiositatem, omnem texturæ varietatem, renuet; smmò non poterit consolari à scissura sua, nisi recepta altera parte sua scissa anima mea. Testis est angor cordis mei, hoc ipsum cogitantis: testes lachrymæ obtenebrantes oculos, & rigantes faciem & digitos idipsum scribētes. Et quidem tu sciebas sicut ego ipse, ergate dilectionem meam, sed vtique ego ipse nesciebam eam. Qui nos scidit ab inuicem, ille me docuit quantum te diligerem: verè non habet homo scientiam boni vel mali, qui non experitur vtrumque. Nesciebam enim non expertus absentiam tuam, quàm dulce mihi erat esse tecum; quàm amarum sine te esse. Sed tu habes ex ipsa nostra disiunctione præsentem alterū, quem non minus aut certè plus amas: mihi verò tu, tu inquam, es ablatus, & nullus pro te oblatus. Te igitur in consolatione tua gaudente, solum mihi vulnus remansit in mente, forsitan gaudentes de te, offenduntur à me, ista tibi dicente: Sed si ipsi gaudent, quod desiderabant tenentes, cur prohibent vel dolere, quod semper amāt perdentem? Ex se excusent me, si me vident in se. Alioquin vel tu intellige, quàm compatienter, quàm consolanter ipsi hæc faciant: & vnde mitescat dolor meus, quem nemo vult consolari qui potest: nemo potest qui vult. Sed ille, qui omnia quæ vult potest, sic consoletur me, vt nullum contristet; sic nullum contristet, vt amorem tui integrum vbique conseruet. Amen.

EPISTOLA LXXVI.

DOMINO SPONTE DILIGENTI meritò dilecto, non vt ignoto, sed vt familiari amico Gualtero: Frater Anselmus quod suus.

Pro sanctis monitis gratias refert, & propositæ quæstionis insolutionem excusat occupationibus & tædio.

SI cor meum esset lapide durius, & glacie frigidius, vtiq; deberet calescere igne vestræ dilectionis, & mollescere oleo vestræ dulcis allocutionis. Tanto namque flagrant charitatis ardore, tanto fragrant benignitatis odore, tantā suauitate sunt iucundæ, sic sunt salubris admonitionis facundæ litteræ, quibus meæ paruitati vestra dignata est se notificare dulcis dilectio, & dilecta prudentia; vt nolit quiescere mens mea, donec videant oculi mei vultum eius, & audiant aures meæ vocem eius, & fruatur anima mea præsentia eius: qui me tanto ignotus ignotum amore gratis anticipauit: qui me tam vtiliter absentem litteris exhortari ad profectum studuit; qui me tam prudēter bona, si qua sunt in me, custodire præmonuit. Et vtinam sic vera esset existimatio, quam fama hominum temerè loquentium quod nescisit, de me vos docuit, quomodo necessaria mihi est vestra admonitio, quę ex abundātia bonę voluntatis, & ex prudenti intuitu humanæ fragilitatis processit. Per omnia benedictus DEVS, qui vos tanta charitate ditauit, tam charitatiua sollicitudine incitauit. Videat ipse desiderium meum, vt aliquanto merear in DEO placita conuersatione sic vestra societate lætari, vt nulla possimus viuentes mutatione dissociari. De quæstionis solutione, quam à me scribi poscitis, scitote, quia nec otium nec facultatem habeo, vt ad hoc credam me sufficere. Habetis vobiscum Dominum & Patrem nostrum Reuerendum Abbatem (a) Gerbertum, qui vobis de ea, quam scripsistis, quæstione, & de aliis pro quibus vos velle meam adire paruitatem significastis, melius potest præsens colloquendo, quàm ego vel loquendo vel scribendo satisfacere. Precor tamen, ne despiciendo meam fatuitatem, contemnatis visere nostram charitatem. Plus (b) enim debetaınari charitas, quàm scientia: Scientia (c) *enim inflat, charitas verò ædificat.* Denique quoniam vtilis omnis scientia pendet ex charitate: *ex* (d) *ea quippe vniuersa lex pendet & Prophetæ.*: & (e) *quoniam vbi duo vel tres congregati fuerint in nomine* veritatis, ibi ipsa se esse in medio eorum dicit: confido in promissione veritatis, si conuenerimus in eius nomine cum affectu charitatis; quia aderit nobis scientia veritatis. Quod si scirem, vobis esse voluntatem veniendi ad nos, mandarem certum tēpus, quando hoc congruè fieret, ne fortè aliquando cum domi non essem, venientes, vobis vanum laborem, & mihi tristitiam faceretis.

a Ad hunc scripsit ep. 70.
b Plus est amanda charitas, quàm scientia.
c 1. Corin. 8.
d Matth. 22.
e Matth. 18.

EPISTOLA LXXVII.

REVERENDÆ DOMINÆ SVÆ Comitissæ (a) Adalæ, Frater Anselmus Beccensis, vita peccator, habitu monachus, per præsentis vitę diuturnam prosperitatem, transire ad futuræ æternam fœlicitatem.

Vt militi veterano militiæ vacationem impetret.

QVamuis me nihil apud vestram Celsitudinem meruisse, aut nostris precibus annuere debeat, cognoscam; nisi, quia ex quo paruitati meæ innotescere dignata est, semper eam coram Deo volui participem existere nostrarum orationum, qualescunque sint; si tamen hoc dignum est vel memoratu: tamē instat mihi Dominus Engelhardus de Castro, quod vulgo dicitur Lenis, amicus noster, vt illum apud vestram pietatem, ipse eam adiutricem habeat apud filium vestrum. Iam enim grandæuus & fractæ ætatis homo, vult dimittere militiam, imò (b) malitiam; quam, hactenus dum potuit, efficaciter exercuit, & hoc tantil-

b Lepida alluquę ac vera Paronomasia. quam D. Bernhardus capite 2. sermone ad milites templi vsurpat dicens. Quis igitur finis fructusuè, huius, non dico militia, sed malitiæ, si & occisor lethaliter peccat, & occisus æternaliter pereat?

tantillum vitæ quod superest sic transigere, vt si bona non potest efficere, saltem à malis possit desinere; ne peccans vsque ad finem puniatur sine fine. Quapropter sperat, desiderat, obsecrat, vt per me vestrũ adiutorium habeat & per vestrum adiutorium quietem prædiorũ suorum à filio vestro obtineat. Sed vestra prudentia benè nouit, omnes homines esse debere adiutores bonorum studiorum, & cooperatores bonorum operum; esse consortes præmiorum. Quapropter, licet nihil meruerim à vobis, non tamen impudenter egò seruus vester rogo sanctitatem vestram, vt prefatum virum propter Deum ad adipiscendum quod vult adiuuetis, quia & vobis proderit; & hoc facere etiam non rogata debetis.

ANNOTATIO IN EPISTOLAM LXXVII.

ADalæ. (A)] *Sic legitur apud Guilbelmum Malmesberiensem lib 3. de gest Regum Anglorum, & in histor. Matthæi Parys. Verum quia id nomine proximè accedit ad dictionem Anglicam Adeling i. e. nobilem seu magnatem, hoc quoq́, Adala fuerit filia Guilbelmi Victoris, cognomine Nothi, Regis Anglorum: optime rectius legi Adela, vt etiam in epistolis Iuonis Carnotensis ad eandem 5. 82. 138. 145. 150. 161. 203. & Guilhelmi Gemmeticensis lib. 8 Histor. Ducum Northmannorum, cap. 34. & 39. In huius Adelæ gratiam Hugo Floriaci ad Ligerim monachus, scripsit historiar. lib. 6. ab Abrahamo ad nepotes Caroli Magni, quorum autographum misit Iuoni Carnotensi anno 1110. vt notatum est in exemplari scripto Bibliotheca Victorianæ, necdum typis dato. Hac tandem calcata sæculi pompa, Stephano Blesensi Comite & coniuge extremum diem functo videns filios esse legitima ætatis ad res gerẽdas, Deo nupsit in Parthenone Marcíniacensi cum Petrus Venerabilis præesset Cluniaco: cuius authoritatem respicit id Parthenonis: in quo Adela post vitam religiose peractam excessit anno 1137. Stephani Anglorum Regis filij sui secundo, vt Gemmeticensis loco proximè citatò animaduertit: Guilbelmus Malmesberiensis & Matthæus Parys memorant religiosam eius professionem.*

FINIS LIBRI PRIMI EPISTOLArum, Beati Anselmi.

LIBER

LIBER SECVNDVS EPISTOLARVM B. ANSELMI, QVAS SCRIPSIT, FACTVS ABBAS BECCENSIS.

EPISTOLA I.

DOMINO ET PATRI REVERENDO Archiepiscopo Lanfranco, Frater Anselmus seruus conseruorum suorum fratrum Beccensiũ, cum eisdem Dominis suis diuturnam huius vitæ prosperitatem, & æternam futuræ fœlicitatem.

De Lanfranci in Beccenses liberali & opportuna eleemosyna.

GRATIAS semper agimus multimodis beneficiis, paternæ vestræ Celsitudinis. Nam licet non semper hoc dicamus, semper tamẽ hoc in corde seruamus. Et certè sicut
a Psalm. 9. scriptum (a) est: *Adiutor in opportunitatibus in tribulatione*, benedictio vestræ largitatis viginti scilicet libræ, quas Dominus Abbas Herbertus nobis nuper attulit, in tanta oportunitate, id est, in tanta constitutis egestate venit quasi imber nobis temporaneus & serotinus: vt cum citissimè tota per saporem consumpta fuerit, non tamen vlla vesti-
b Genes. 41. gia saturitatis reliquerit; quàm cum (b) somnio Pharaonis fertiles spicæ, & pingues vaccæ à sterilibus & quasi inedia consumptis deuoratæ sunt. Sustinuit nos tamen, & vix vsq; modo, ne penitus deficeremus: Nempe nimis exhauserunt nos caræ emptiones leguminum & auenæ ferè per totum tempus (C) post obitum Domini Herluini Abbatis, & terrarum quas similiter post eiusdem obitum emimus, vt taceam signum magnum, quod ex vno fracto & altero discordante improuidi incepimus: sed multò plura quàm præcogitaueramus, addendo & insumendo vix perfecimus, & plura alia, in quibus multa præter prædicta expẽdimus. Et quidem multum tetigit nos annus, de quo sumus vtcunque egressi: sed valde propius
d Psalm. 13. minatur nobis in penuria multarum rerum annus, in quem sumus ingressi. Sed Deus (d) qui de cœlo prospexit super filios hominum, respiciat super nos de cordibus abundantium. Præterea, cum semper egeamus vestro consilio & auxilio, nunc multum vestra & cl[illegible] indigemus subuentione, in his videlicet Ecclesiæ nostræ negotiis, quę per viuam præsentium latoris vocẽ vobis necesse habuimus intimare. Quibus cognitis, si quid scitis, quod ad ea nobis prodesse valeat, quantociùs precamur Sanctitas vestra remãdare studeat. De his enim omnibus (e) placitare cogimur coram Rege Dominica die post festum Sancti Apostoli Andreæ.

e *Hoc verbũ vniuersis media ætate Scriptoribus perplacuit L. Eo enim percrebrò vtuntur, vt dicant quod Galli Plaider. Inde apud eosdem, placitator, plaideur placitum pro loco iudicij lex placiti, nec non pro actione forensi. Et in prima quidem actione reperies Concil. Mogunt. can. 12. & c. 19. Addit. Capitular. Caroli Magni.*

ANNOTATIO IN EPISTOLAM PRIMAM.

POST obitum (C) Dn. Herluini Abbatis.) *Beccensis videlicet & fundatoris: de cuius interitu fidem pollicitam ad epist. 28 lib. 1. hîc factu addo, commodiorem post hac locum in nunc offensurus. Anno 1077. 10. Cal. Nouẽb. Lanfrancus venerat Beccũ, ampliores Basilica (cuius is secundũ fundamẽti collocârat lapidem) consecrãda ergò. Post cuius consecrationis diem tertium recessit, recedentem verò ad duo milliaria prosecutus est Herluinus, eum supra omnes amans, & ab eo amatus: Chron. Beccens. sunt verba. Vt verò Cœnobium repedauit, & in cellam se recepit, laxas dans lacrymis habenas dixit:* Nunc dimittis Dñe seruũ tuum in pace, quia viderunt oculi mei, quod vt viderem, antequam morerer, summopere optabam, & indesinenter orabam. Adimplesti quæ volui, nunc seruus tuus lætus ad te ibit, quacunq; hora tibi placuerit. *Sic quidem loquendi, non lacrymandi finem fecit. Erat is annus Christi 1077. 7. Calẽd. Nouemb. Abhinc visus est lento pede ad mortis limen procedere, quoniam membris omnibus captus debilisq; effectus est, fuitq; ad 13. Cal. Sept. anni consequentis, quo die moribundus decubuit lecto. Id verò vt audiere monachi, ipsa Mœstitia effecti sunt mœstiores. Interea tertius, id est, antepenultimus vitæ Herluini dies illuxit, quo supremum sibi ipsimetq; Ecclesiæ subsidium se muniri petijt.* Tunc (*inquit Chron. Becc. MS.*) adsunt filii valefacturi amantissimo Patri, lachrymis ac singultibus Psalmos & cæteras orationes interrumpentibus. Tandem ventum est ad confessionem agendam: Confiteri cœpit, verùm remanentium pietate filiorum superatus & ipse in lachrymas effusus nihil dicere potuit: vix tamen eluctatus in vocem absoluit filios,

Lanfrãcum intelligit, vt indicat hist. series.

lios, dansque benedictionem & pacem omnibus tam absentes quàm præsentes immortali eos Patri commendauit: ac discedentes (quia plus non poterat) vt pro se orarent postulauit. Dolor & lachrymæ orationes fiebant, quia vix ab eis Psalm* continuari valebat, dum quisque alterum respiciebat, quasi iam cerneret patrē fratre orbatum, erumpebat in lachrymas. Coram illo plangere nequaquam audebant, quia spe bona lætabūdus, non lachrymantes sed lætantes eos omnes videre volebat. Si cuius in lachrymas concitati singultum sentiebat, confestim solitā grauitate compescebat. *Tandem die Sabbathi mediam circiter noctem 7. Cal. Sept. sanctissimam efflauit animam, Christi incarnati anno 1078. suæ ætatis anno 84. monachatus 44. Cadauer in media exedra cœnobiticæ areæ conditum, integroq; lap. de variis effigieb. calato tectum fuit, quem ipsis oculis vidi.*

Tres titulos eidem factos habebat Cod. Beccens. quorum duos, quia apud G mmet. lib. 6. hist. Ducum Normannorum cap. 9. videre est, mitto, admissurus tertium, qui sic habet.

Humanum lapsum, quem vincere non potuisti,
Conditione vetus, Pater Herluine subisti.
Primò quidem miles, quæ sunt mundi tenuisti:
Sed miserante Deo mundum pòst deseruisti,
Paupertatis onus patienter sæpe tulisti:
Nam tua pauperibus sapienter distribuisti.
Becci fundator primus fieri meruisti,
Ipsiusq; loci monachus Rectorq; fuisti,
Viuere quiq; gregem sanctum tecum voluisti,
Si quid eum premeret, de more patris doluisti,
Munere diuino tibi commissos docuisti:
Ecce sub hac tumba cineri, cui membra dedisti.
Laudibus ergo pius Beccenses te venerentur,
Detq; tibi Dominus regnum cœlestè, precentur.

Necrologium Becci his pauculis eius obitum memorat.

VII. Calend. Septem. obiit Venerabilis memoriæ Dominus Abbas Herluinus, primus Pastor & fundator huius Cœnobii.

EPISTOLA II.

SVO REVERENDO DOMINO ET Patri benignissimo Archiepiscopo Lanfranco, Frater Anselmus cum conseruis & Dominis suis fratribus Beccensis Cœnobii, quod sui.

Iterum Lanfranco referuntur gratiæ ob humanitatem Beccensibus exhibitam.

GRatias magnas mādamus in charta, magnæ & frequenti vestræ largitati; & immēsas seruamus in corde immensæ & continuæ bonæ voluntati. Cum enim Deo largiente tanta sit vestra abundantia, vt totiens supplendo nostram inopiam nequaquam decrescere possit: vtiq; tanta est bona voluntas, vt abundantia citius exhauriri, q̃ bona voluntas minui possit. Et (a) Deus, qui dedit vobis & velle & operari pro sua voluntate, cōseruet vtrumque, quem vestræ sanctitati tot bona nobis tribuenti optamus (b) retributorem; immo fœneranti damus pro nobis debitorem & sponsorem. Securè igitur & hilariter cum millena v-sura recepturi impendite, sicut bene incepistis: quia fallere nec vos nec nos volumus, nec fideiussor

a Philip. 2.

b Respicit ad illud Prouerb. 19. Fœneratur Domino, qui, &c.

noster potest. Seruos & filios vestros fratres nostros ad vestra mittimus vestigia: & sicut vestra cunt iussione, ita vel maneant, vel redeant, vel quidliber agant, quicquid nos ordinauerimus vestra dispositione. Filius vester Abbas, vt aiunt, Beccēsis, mutuauit à seruo vestro fratre Anselmo aurum quod pro calice misistis. Nam & iste qui calicem faceret, non habebat; & ille interim auro opus habebat. Sed secundùm pactum aurum reddetur formatum in calicem, & ea forma quæ vobis magis placet in calice. Interim autem vtetur seruus vester eo calice, quem Becci Prior habuisti, & succedenti Priori (c) dedistis: sed scitote quia aurum illi nullatenus crederet, nisi vestra fideiussione: vos enim fideiussistis, quia iussistis. Satis autem patet cui sit fidendum, ne sub patris & domini fideiussione filius seruum fallat.

c De so loquitur in ter. [illegible] persona, n. [illegible] ex Edm. Cic. [illegible] & nota tion nostras [illegible], Dixisse [illegible] [illegible] [illegible] Cadomēsis [illegible] [illegible] est.

EPISTOLA III.

DOMINO ET AMICO PATRI ET Fratri reuerendo & dilecto Episcopo Gondulfo: Frater Anselmus, quod olim quod ex quo magis nos dileximus

Rofensi Episcopo Beccenses in Angliam profecti commendantur

QVanquam dignitas Episcopalis, & reuerētia sanctitatis sic vestram mihi personam superexaltet, vt me valde infra deserat: semper tamen quod non timore sed amore dicò: pristina familiaritas & familiaris amicitia ad æqualitatem me subleuat, vt quantumcunque dignitate & meritis strenuus Episcopus & ignauus monachus separentur; semper tamen (a) Gondulfus & Anselm* familiari dilectione copulentur. Quapropter nūquam minùs præsumam de vobis ꝓpter vestrum Episcopatum, nunquam minùs confidam ꝓpter vestram sanctitatem; quia semper vnum cor sumus ꝓpter parem dilectionis familiaritatē. Imò tantò magis vbi ratio exiget, quantò magis vobis suppetit, & in terrenis facultas ex dignitate; & in spiritualib. opportunitas ex sanctitate. Cum enim in hoc par sit voluntas in vtroque, vt quisquis velit alterum prodesse quantum potest: necesse est, vt plus ille prosit, qui plus potest. Oportet ergo, vt plus vestram mihi magnam deuotionem apud Deum prodesse curetis, quam meam (quę vtique aut verè nulla, aut ferè nulla est) ꝓdesse vobis expectetis. Nec hoc dico, vt pro vero amico meo non orem, sicut possum; sed vt ostendam, quia nimis parum est quod possum: quatenus ille, qui plus potest, adiuuet illum, qui minus potest, vt ad illius & suum opus plus possit. Nec idcirco vestra pro me debet oratio frigere, quia mea pro vobis non valet æqualiter feruere. Quisquis enim (b) diligit aliquem, aut per dilectionem prodest alicui: scitote, quia plus sibi ꝓdest, quàm aliis. Multò namque maius est, quod tenet ipsam charitatem, quàm sit id quod pręstat aliis per charitatem. Istis enim id solum, quod charitas ad tempus potest, tribuitur; illi verò & hic ipsa charitas tribuit, & in futuro quantum ipsa est retribuitur. Commendo vestræ paternæ charitati, & charitatiuæ paternitati fratres nostros & vestros, quos in Angliam mittimus; quatenus vbi opus erit, vestro sustineantur auxilio, vestro regantur consilio: vestra diligentia vita eorum exquiratur, & vestra cēsura approbetur vel corrigatur.

a Ad hunc plurimas epistolas legere est, vt [illegible]

b Qui per charitatem diligit alterū plus sibi quā dilecto prodest.

EPISTOLA IV.

DOMINO ET PATRI REVERENDO Abbati Balduino. Frater Anselmus, in hoc sæculo sanctè, & in futuro beatè viuere.

Hic Balduinus fuit Abbas Sancti Edmundi, Regis & Martyris, in Anglia, diœcesi Noruuicensi. Obijt Vir ille ex mira religionis, & Gallus genere, anno 1087. 2. Calend. Ianuar. vt adnotauit Rogerus Houedenus priori parte Annalium. Iterum capit esse commendatos sibi mos Beccenses fratres in Angliam nauigantes.

QVamuis de vestra sanctitate me nihil promeruisse nisi sola bona voluntate cognoscam: tamen vestra nota multis benignitas facit, me de se præsumere; vt cum opus est, non dubitem, quod vos non dedeceat, expetere. Nam & ego paratam nostram fateor voluntatem ad obediendum si vestra paternitas a mea paruitate aliquid exigeret faciendum. Quippe & charitas, quam semper nobis inuicem debemus, sicut paratos nos facit ad obsequendum, ita fidentes reddit ad poscendum. Quapropter confidens de præcepto charitatis, & experimento vestræ benignitatis, & conscientia nostræ voluntatis: commendo vestræ paternæ charitati, & charitatiuæ paternitati fratres nostros, quos in Angliam mittimus: quatenus, vbi opus erit, vestro sustineantur auxilio; vestro regantur consilio, vestra diligentia vita eorum exquiratur, & vestra censura approbetur, vel corrigatur.

EPISTOLA V.

DOMINO ET FRATRI CHARISSIMO Henrico: Frater Anselmus salutem.

Pro ijsdem Beccensibus.

LICET charitatem vestram fraternitas nostra rarius alloquatur in epistola: nequaquam tamen dilectio tepescit in conscientia. Postquam enim de vera ratione dilectio inter rationabiles nascitur; nequaquam ipsa, quamdiu radix viuit, extinguitur. Quapropter nec ego, nec vos de mutua dilectione debemus dubitare, quoniam vti mutua præsentia non valemus: sed semper in eius certitudine perseuerare, quamdiu causam originis eius immutabilem tenemus. Commendo (a) vestræ fraternæ charitati, & charitatiuæ fraternitati, fratres nostros, & vestros, quos in Angliam mittimus: quatenus, vbi opus erit, vestro sustineantur auxilio, vestro regantur consilio; vestra diligentia vita eorum exquiratur, & vestra censura approbetur, vel corrigatur.

EPISTOLA VI.

SVO (A) CHARISSIMO DOMINO Ricardo, & suæ charissimæ Dominæ Rohaidi: Frater Anselmus & frater Ricardus paruulus monachus, cum tota congregatione Beccensi salutem & fideles orationes.

Quartò & postremò Beccenses in Angliam missos commendat.

MAGNAS gratias reddimus inprimis Deo, à quo est omnis bona voluntas, & pro cuius amore omnia bona nobis fiunt: Deinde vobis, pro omnibus bonis, quæ nobis facitis, & promittitis. In hoc enim monstratis benè, quia amor vester, quem semper habuistis ad nostrum monasterium; nunquam decrescit: sed plus & plus crescit. Quantò enim plura bona nobis facitis & promittitis, tantò certiorem amorem ostenditis. Omnipotens Deus & sancta mater eius Maria, quos quotidie rogamus pro vobis, & pro quorum amore nobis facitis omnia, illi vobis retribuant in regno cœlorum. Fratres nostros vobis mittimus, sicut iussistis. Commendamus ergo vobis illos, vt sicut vadunt in Angliam vestra iussione & vestra spe: ita omnino sit in vestra cura & vestra prouidentia, quid illi faciant, aut quomodo aut vnde viuant.

ANNOTATIO IN EPISTOLAM VI.

SVo (A) charissimo Domino Ricardo, & suæ charissimæ Dominæ Rohaidi.] *Non ex hoc tantum titulo, sed & ex insequentibus epist. Anselmi verbis hisce:* Quantò enim plura bona nobis facitis & promittitis. *liquet eos esse de quibus Herluinus protocœnobiarcha Beccensis sub finem diplomatis, vbi & eleemosynas in suum collatas cœnobium & collatores recensuit; & de his quidem sic:* Eidē monasterio dedit Ricardus filius Gilleberti Comitis mansiones duas, Torine & Estrahanı, teste & assentiente vxore sua & filiis, Rogerio & Gilleberto, & duas partes decimæ de Hondemetesto, & de Cypestedebe, & de Gnentum, & de Blacingeleth, & de Beccesurdum, & de Tornecrusto, & de Vualenterona. Et Rohais ipsius Ricardi vxor per consensum illius dedit eidem monasterio hoc quod in dominio habebat ad Hameccleslan, tam in terris, quàm in aliis rebus. *Sic in diplomate signato. Per Ricardum paruulum, quem in fronte epistolæ notat Anselmus, puto esse illum ipsum Helsensis monasterij postremum Archimandritam de quo infra ad epist. 128 lib. 3. Sed & hunc parentesque eius fuisse Anglos, claret ex vocabulis Anglicis rerum donatarum nunc enumeratis, & ex Anselmo sub finem epistolæ aiente:* Commendamus ergo vobis illos, vt sicut vadunt in Angliam, &c. *Insuper nomen Rohais, pleno gutture personat Anglismum.*

EPISTOLA VII.

FRATER ANSELMVS, DICTVS ABbas Beccensis, fratribus & filiis charissimis, Ricardo & aliis, de Beccensi congregatione in Anglia conuersantibus, salutē & paternam cum dilectione benedictionem.

Vt Beccenses in Angliam delati religiose viuant

SI sanè, si prospetè, si denique concorditer & secundùm Deum viuitis; congratulatur charitati vestræ fraterno & paterno affectu aĩa mea. Testis enim est mihi conscientia mea, quia nihil me tantùm lætificat, quantùm eorum, qui meæ paruitati, nescio quo diuino iudicio cōmissi sunt, prosperitas & rectitudo: nihil me tantùm mœstificat, quantùm eorūdem aduersitas & tortitudo. Quapropter precor vos vt fratres, moneo vt filios charissimos, vt semper memoriam monachicæ religionis perpetuam habeatis, vt quod habitus vestræ religionis profitetur, vita & morib. exhibeatis. Quippe nec locus nec tempus aliquod excusat aliquem, quin benè possit viuere, cùm & bonam voluntatem nemo vnquam alicubi à cordibus hominum ipsis nolentibus possit excludere; & morum compositio in qualibet rerum perturbatione secundum rerum congruētiam ordinata queat consistere. Opera namque Deus nequaquam exigit vltra possibilitatem, vbi bonæ voluntatis & bonorum morum conspicit integritatem. Sic igitur desidero, vt in omnibus vosmetipsos absque omni excusatione exhibeatis, vt vos nun mundi, nec eorum quæ in mundo sunt, sed Dei, & eorum quæ Dei sunt amatores ostendatis: Quatenus de bona vestra cōuersatione aliis Deū laudantibus, vos in præsenti & futura vita in Deo possitis gaudere, & ego verè possim fratrib. & filiis meis cōgaudere. De Domino Henrico, (*A*) qui Camerarius fuit, audio, quia in multis inordinatè se agit, & maximè in bibendo: ita vt in (*b*) Gildis cum ebriosis bibat, & cum eis inebriet. Quod si verum est, dicere nō possum, quantum cor meum de tanta fratris perditione doleat. Non enim diu sola erit ista miseria, sed nisi se citò Deo respiciente correxerit, per eam ad alia trahetur mortis præcipitia. Quantum igitur Abbas debet prohibere monacho, tantùm ego qualiscunque peccator sim ex Dei & Sanctorum eius & nostra auctoritate prohibeo, ne postquam hanc nostram prohibitionem cognouerit, amplius in Gilda, aut in conuentu eorum, qui ad inebriandum solùm cōueniunt, viuere audeat: hoc quoque præcipio, vt de præterita inordinatione, si eam negare non potest, Domini nostri Lanfranci Archiepiscopi, aut Domini Episcopi Gundulfi, aut vestro iudicio pœnitere non negligat: & deinceps curam se custodiendi ab ebrietate, & à malitiosis verbis cū Dei auxilio habeat. At si se corrigere noluerit omninò, malo contempta omni vtilitate, quam per eum in Anglia debemus habere, vt ad nos sub disciplina regendus redeat: quàm vt longe à disciplina perdendus remaneat. Dominum verò Henricum de Gornaco benignè rogo, vt de eo quod in literis suis iam studiosè postulat, patienter & quieto animo toleret, donec Dns Ricardus, (qui ad nos in proximo iturus à Rege anglorum venturus est,) veniat: & quod tunc de illo & de vobis omnibus qui propter eundem Dn̄m Ricardum missi sunt, nostro & fratrum nostrorum consilio dispositum fuerit, benigna patientia, & patienti benignitate sustineat.

b Gilda vox Anglica, significat forū venalium, in quo dū mercatores necessaria mercātur aut vendūt, sibi plerunq; temulentiam nimiè necessariam eodem pacto mercātur. vnde & plus ebrietatis, quàm æris referunt

ANNOTATIO IN EPISTOLAM VII.

DE Domino Henrico, (*A*) qui Camerarius fuit.] *Id nomen non vnum significare comperimus apud Abbatem Ioachimum, qui cap. 1. Apoc. enucleans posuit pro Amanuensi:* Nec, inquit mirum, si cœli Camerario (Ioannem Euangelistam notat) scribitur, cui supra pectus Domini recūbenti, &c. *Si neutrum occurrat, positum erit pro quodam cucurbitarum genere, quod quia cameras & pergulas opiris reptantibus flagellis & capreolis innitentibus, hinc opinatur dictum & dictum Marius Grapaldus l. 1. Apothecæ, Onuphrius in explanat. obscur. vocum eccles. huic etymologi. subscribens, aliò tamen respiciens docet, Camerariū (extincto Archidiaconi S. R. E. nomine) sic vocatum fuisse quod pecuniarum ecclesiasticarum, quæ in Camera asseruantur, curam haberet: hocq; vocabulum habuerit tempore Gregorij VII. Huic augurio consentit nomen Camerarij positum in epist. 152. lib. 3. vbi obseruaui ad marginem illum Petrum (de quo illic) fuisse ex Cluniacensi monacho Camerarium Vrbano II. & Paschali. In veteribus Floriacensis ad Ligerim Cœnobij statutis legi, quod feria quinta hebdomadæ sanctæ:* Finito sermone, iubente Domino Abbate surgit Camerarius, & suffraganeus eius, & per eos fratribus noua calceamenta erogantur. *Lib. 1. Statutorum nostrorum c. 10. explanatius partes eius, cui est nomen, memorātur in hanc sententiam,* Ad officium Camerarij pertinet, vt omnes census & reditus monasterij siue de villis siue de terris, siue de molendinis, siue de quibuslibet aliis rebus statuto tempore & perquirat & recipiat. De receptis a. pecuniis ad Abbatem ac p̄dictos depositarios singulis hebdomadis, quantum fieri potest, se exoneret. Horrea etiam, aratra, & terræ arabiles, & cæteræ culturæ monasterij, necnon & pecora & omnes nutrituræ communes ad eius curam spectant: vt ipse prouideat, quæ in omnibus instaurandis & exercendis siue conseruandis necessaria sunt: In monasterio omnis cura exteriorum, & totius curiæ prouidentia ad eum pertinet: stabulum & omnis supellex, & quæ ad stabulum & equos pertinent; tum & ibi seruientes sub eius sunt prouidentia. *Et post pauca:* Granarium & cellarium & horreum ad curam & prouidentiam Camerarij spectant. *Et capite præcedenti:* Expensas autem monasterij Celerarius faciat, sicut Camerarius receptas colligit. *Hactenus Statuta Victoriana, ex quibus Camerarij ministerium enucleatius expositum, huic loco Anselmi rectissimè quadrat. Regulæ S. Benedicti 31. cap. Cellarius videtur hoc fungi munere, quo Camerarius Victorianus: sed vniuersa eius munia tam sigillatim priuatimq; non exprimuntur. Ex Edinero autem liquet, diuersa esse Camerarij & Cellarij officia; famulis quoq; cubicularijs video à quibusdam hanc esse inditam appellationem, quæ tamen olim Regij cubiculi præfecti summi & primi maxime erat, vt legi in epistol. 190. Iuon. Carnot. vbi Galerannus Regis camerarius dicitur. Et in diplomatibus Ludouici Crassi Francorum Regis, filijq; eiusdem Ludouici VII. Prius quidem Corbaliaci datum 1113. subscriptum est ita.* Signum Guidonis Camerarij. *Posterius Lutetiæ Parisiorum à Ludouico Crassi filio eblanditum ad asserendam Patris mei in successionem Victorianos nostros datum anno 1137. Parisius in basilica,*

ca. vni

ta tui fuberat hoc chyrographum: Signom Hugonis Camerarii. *Alios mitto locos, ex quibus similia potuissem argumenta proferre. si in re tam leui morosiorem me quàm studiosiorem lectori me ostentarem. Vnicum addam, scilicet illum, quem in plerisq; monasteriis procuratorem aut œconomum appellitant, hic Camerarium nominari, apud nos Chambrier, vt etiam nostrates Galli vernaculè nuncupant Papæ Camerarium: Sed & quondam cubicularius regius hoc vocabatur nomine, vt palam fiet ex hoc epistolari titulo Laurentij Primfacty ad librum de Senectute à se gallicè versum, Anno 1405.* A tres excellent, glorieux & noble Prince Loys oncle du Roy de France, Duc de Bourboo, conte de Clermont & de Forestz, signeur de Beaujeu, grand Chambrier, & premier pair de France. *Huius autem versionis duo exemplaria manuscripta prostant in nostra Bibliotheca. Quem verò Laurentius Primfactius eiusdem Ludouici Borbonij Clericus appellauit,* grand Chambier, *hodie dicunt,* grand Chambellan, *aut,* premier Chambellan.

Epistola VIII.

FRATER ANSELMVS, DICTVS ABbas Becci, dilecto fratri & filio suo Mauritio salutem & Dei benedictionem.

De monacho, absq; Anselmi facultate diutius morante in Curia, qui secretò monitus, si non emendet, pro delicti grauitate punietur.

ERGA fratrem illum, de quo mihi, quod res exigebat, scripsisti; quia pro libitu suæ volũtatis, neglecta claustri conuersatione moratur in Curia Regia: volo vt ita deinceps & tu & cæteri fratres nostri, qui tecum sunt, vos habeatis. Si venerit ad vos, permitto vt eum suscipiatis, fraternę ei charitatis officium impendatis. Ostendite sibi tamen ex vestra parte, vos videri, ne id displiceat mihi: Arguite illum, debita tamen modestia, de sua tanta temeritate & inobedientia. Nam neque nostra iussione aut permissione iam remoratur, imò iussioni nostræ apertè contraire non veretur. Nec illi mando, vt redeat; nec concedo vt remaneat. Quasdam enim causas intueor, quib. hanc eius præsumptionem tolerare adhuc dissimulando compellor. Verùm nisi celerius se correxerit, postpositis omnibus his, quibus eum adhuc expecto, causis, regularem in eum me exercere seueritatem necesse erit. Mallem tamen illius spõtaneam correctionem, quàm vllam ei inferre austerioris disciplinæ correptionem. Præterea, scriptum illud, quod de ea quæstione, quomodo scilicet cùm malum nihil esse dicatur, nomẽ eius aliquid significet, rogatu quorundam fratrum, de talibus me frequenter, vt nosti, interrogantium, nuper feci; p præsentium latorem tibi modo, vt postulasti, huic annexum epistolæ direxi. Si malum nihil (a) est, quomodo nomen eius aliquid significat? Rursus, si audito nomine mali intelligimus aliquid, quod horremus & vitandum censemus: quomodo aut malum nihil est, aut mali nomen nihil significat? Sed & ipsum nihil, quid est? Verùm cùm nequaquam differant nihil esse, & non esse aliquid: quomodo dici potest, quid sit, quod non est aliquid? Ipsum tamen, quod dicimus nihil, si nihil significat, id est, si non significat aliqd nomen non est; sed nomen est. Quanquam igitur nullus dicat, nihil esse aliquid, sed semper nihil esse, nihil cogamur fateri: nemo tamen potest nomẽ nihili significatiuum esse diffiteri. Verùm econtrà; si hoc ipsum nomen non significat nihil, sed aliquid, id quod significatur, videtur non posse esse nihil, sed magis aliquid. Si ergo quod significatur non est nihil, sed aliquid; qualiter verum erit, vt significetur per hoc nomen, scilicet nihil? Quippe quod verè nihil dicitur, verè nihil est, & idcirco nõ est aliquid. Quare si quod significatur hoc nomine, non est nihil sed aliquid: quemadmodum consequẽtia videtur ostendere; falsò & incongruè vocatur hoc nomine. At econtrà, si secundum iudicium omnium, id quod nominatur nihil, verè nihil est, & nequaquam est aliquid: vsquam ne videtur aliquid consequentius, quàm vt hoc ipsum nomen nihil significet, idem nõ significaret aliquid? Quid igitur est, quia hoc nomen, videlicet nihil, non significat nihil, sed aliquid, & non significat aliquid, sed nihil? An fortitan non repugnant, significare nihil & aliquid? Sed si non repugnant, aut inueniẽda res est aliqua, quæ sit aliquid, & nihil; quod non potest intelligi: aut ista vox diuersa consideratione significat nihil & aliquid. Constat namque, quoniam hæc vox scil. nihil, quãtum ad significationem, nullatenus differt ab eo, quod dico, non aliquid. Nihil quoque hoc apertius, quàm quod hæc vox, scil. non aliquid, omnem rem penitus, & omne quod est aliquid, intellectu remouendum, nec omninò vllam rem, aut penitus quod aliquid sit, ponẽdum sua prolatione significat. Sed quoniam remotio alicuius rei significari nullatenus potest, nisi cum significatione eius ipsius, cuius significatur remotio, necesse est vt hæc quæ est nõ aliquid, destruendo id quod est aliquid, significet aliqd. Quoniam verò auferẽdo omne quod est aliquid, nullam significat essentiam, quam audientis intellectus quasi existentem retineat: idcirco non aliqd vox, nullam rem, aut quod sit aliquid, significat. Igitur hæc vox non aliquid his diuersis rationib. aliquatenus significat rem & aliquid, & nullatẽnus significat rem aut aliquid: significat enim negando, & non significat constituendo. Hac ratione nil nomen, quod perimit omne quod est aliquid: & destruendo non significat nihil, sed aliquid, & constituendo non significat aliquid, sed nihil. Quapropter non est necesse nihil esse aliquid: ideo quia nomẽ eius significat aliquid quolibet modo: sed potius necesse est nihil, quia nomen eius significat aliquid hoc modo. Hoc itaq; modo non repugnat malum nihil esse, & mali nihil esse significatiuum: si sic aliquid perimendo significat, vt nullius rei sit constitutiuum. Sed cũ hac ratione malum & nihil, verè significent aliquid, & tamen quod sic significatur, non est malum, vel nihil est; tamen & alia ratio, qua significant aliquid, & quod significatur est aliquid, sed non verè aliquid, sed quasi aliquid. Multa quippe dicuntur secundum formam, quæ non sunt secundum rem, vt timere secundum formam vocis dicitur actiuũ, cum sit passiuũ secundum rem. Ita quoq; cæcitas dicitur aliquid secundum formam loquendi, cùm non sit aliquid secundum rem. Sic enim de aliquo dicimus, quia habet visum, & visus est in eo: ita dicimus, quia habet cæcitatem,

(a) De significationib. nominum mali & nihil, dialectica ubiq; disputatio: Exacitatus Anselmus excitat 10. & 11. Dialog. de casu diaboli.

& cæcitas est in eo, cum hæc non sit aliquid; sed potius non aliquid: & hanc habere, non sit habere aliquid, imo eo carere, quod est aliquid. Cæcitas namque non est aliud, quàm non visus, aut absentia visus, vbi visus debet esse. Non (b) visus verò, vel absentia visus, non magis est aliquid, vbi debet esse visus, quàm vbi non debet esse. Quare cæcitas non magis est aliquid in oculo, quia ibi debet esse visus, quàm non visus, vel absentia visus, vt in lapide, vbi non debet esse. Multa quoque alia similiter dicuntur aliquid, secundum formam loquendi, quæ non sunt aliquid: quoniam scilicet loquimur de illis, sicut de rebus existentibus. Hoc igitur modo malum & nihil significant aliquid, & quod significatur est aliqd, non secundum rem, sed secundum formam loquendi. Nihil enim non aliud significat, quàm non aliquid, aut absentiam eorum, quæ sunt aliquid: & malum non est aliud, quàm non bonum aut absentia boni, vbi debet aut expedit esse bonum. Quod autem non est aliud, quàm absentia eius, quod est aliquid, vtique non est aliquid. Malum igitur verè est nihil, & nihil non est aliquid, & tamen quodammodo sunt aliquid, quia sic loquimur de his, quasi sint aliquid, cum dicimus nihil vel malum fecit, aut nihil vel malum est quod fecit: sicut dicimus, aliquid vel bonum fecit, aut aliquid vel bonum est quod fecit.

b Reuera nō est aliquid amplius, sed dic ... aliq: desse: nā a ... mlo promittitur, a lapide negatur abesse.

E P I S T O L A IX.

DOMINIS ET FRATRIBVS DILEctissimis in Beccensi Cœnobio Deo seruientibus: Frater Anselmus, seruus & conseruus eorū semper sanctè viuere, & sanctæ vitæ præmium percipere.

De prospero sui in Angliam aduentu.

SCiens & certè sciens dulcissimam mihi vestrā dilectionem omnium meæ incolumitatis & prosperitatis toto affectu desiderare, non potui eam dilatione aliqua fatigare. Ipsa itaq; die, qua Domin⁹ Girardus, hora, quæ dicitur prima, à me mare ingresso discessit: Diuina (a) protectio me vestris orationibus in Anglicam terram prospera nauigatione & sine molestia, (quam multi nauigantes pati solent) perduxit: & ad Dominum & Patrem nostrum Archiepiscopum Lanfrancum vespere peruenire, & cum gaudio suscipi apud villam ipsius nomine Limingia concessit. In crastina verò has literas scripsi, quibus & præfatum desiderium vestrum adimplerem, & sanctum propositum vestrum semper feruere, & ad meliora proficere commouerem. Precor igitur vt frater, hortor vt pater, vt hic studeatis in pace, & religione monachica cōuersari; quatenus & vos ex vestri studii retributione valeatis beatificari, & ego de vestra beatitudine quandoque congratulari. Omnipotens Dominus sua nos protectione ab omni aduersitate defendat, & suam vobis misericordiam per continuā corporis & animæ prosperitatem ostendat. Mandate (b) matri & Dominæ

a Anno primo quo fuit abbas constitutus, vt animaduertit Edm... Anglus lib. 1.

b Non est hæc ... genetrix: nam Ermenb... nomen erat, & ante Anselmi religiosam professionē concesserat in ata. De hac autem Eua dicemus ad epistolam insequentem, de suo primogenito ad epistol. 10. huius libri.

nostræ Euæ, quod de filio suo primogenito vobiscum audire pari desiderio expectat, & vt oret quo sicut suis orationibus vobiscum impetrauit me à vobis timentibus cum prosperitate abire, ita impetret, vt possim ad vos gaudenter cum gaudio redire.

E P I S T O L A X.

FRATER ANSELMVS, DICTVS ABbas Beccensis, suo olim amico desideratissimo, nunc Domino & fratri, & filio charissimo nouo Christi militi Rudolfo: per cōtemptum terrenarum & falsarum diuitiarum adipisci cœlestes diuitias.

Lætatur de Rodulfo ad religiosam vitam conuerso, accommodat proposito canticum angelicum Luc. 2. huius Rodulfi meminit epist. 39. infr. vbi eum Beluacensem ... scribit.

GLoria in excelsis Deo, qui in terra dat hominibus bonā voluntatem: cuius excelsa dextera secundum desiderium meum mutauit voluntatem dilecti & desiderati mei à vanitate sæculi: quæ nulli in fine prodest, & omnibus se amantib. obest. Ad veritatem, quæ nulli vnquam obest & omnibus se quærentibus prodest. Breuiter tibi loquor, dulcissime cordi meo, literis, quem super oēs homines teste cōscientia videre, & cui multū loqui ore ad os plusquam alicui in terra viuenti, desidero. Noui enim malignam diaboli inuidiam, quia de manibus suis, imò de ore suo te tendens tabescit euadere. Vnde certus sum, quia te ... modis, scilicet, aut grauitate seruitutis Dei, quam elegisti, aut delectatione seruiendi illi per amorē sæculi, quam reliquisti, tentabit decipere. Quare quoniam spero per Dei gratiam contra omnes eius astutias, quoniam in falsitate & imbecillitate sunt: si certa spes in Deo non abest, me tibi posse consulere: & pro certo scio nullum consilium ad plenus desiderio tuo magis quam meum sufficere: non habebit anima mea requiem, donec videant oculi mei desideratum meum; & alloquatur os meum dilectissimū filium meum, & instruat cor meum contra diaboli iacula nouum commilitonem. Precor igitur omnipotentem Deum, qui te ab amore secularis vanitatis segregauit, & sanctissimā matrem eius, quæ te ad se fugientem sub sua tutela suscepit, vt te ab omni perturbatione incepti propositi custodiant. Teq; rogo per illum, cuius gratia inspirante hoc incepisti, ne te teneant vllæ insidiæ vel suggestiones inimici. Ad hoc n. idem inimicus te molestare nititur, vt de te victo gaudeat: sed Deus ad hoc illi permittit, vt habeat, vnde tibi victoriæ coronam ipse tribuat: nemo enim coronabitur, dicente Apostolo, nisi qui legitime certauerit. Expecta igitur, donec veniam: quia consolationem omnium, quæ tibi nunc molesta sunt, suscipies. Dominus custodiat te ab omni malo:

A M E N.

E P I S T O-

EPISTOLA XI.

DOMINO ET PATRI CVM DIlectione Reuerendo, & cum reuerentia diligendo Lugduněsi Archiepiscopo Hugoni: Frater Anselmus, dictus Abbas Beccensis, quod dilecto patri fidelis filius.

Hic est Hugo, quem Gregorius VII apostolicũ in Gallias legatum creauerat, & Vrbanus II. Gregorij successor confirmauerat: sed refragabatur vir modestus ob horrendos Ecclesiæ Gallicanæ tumultus, vt clarет ex Iuon. Carn. epist. 18. In qua & pluribus alijs eiusdem Hugonis laus propalatur. De quibusdam Anselmi opusculis ab Archiepiscopo requisitis.

SI velim scribere, quàm magnum & quàm gratum sit mihi decus & dulcedo vestræ familiaritatis, quam ex vestra promissione me cõfido habere: quantumque eam, & si non merui accipere, desiderem vel fideli volũtate, si aliter nequeo mereri, non amittere: forsitan aut subtrahendum erit aliquid, aut videbor veritati superaddere. Sed in epistola non audeo sufficienter commendare, in scrinio cordis curabo Deo dante fideliter seruare. Per præsentium latores fratres sanctitatis vestræ, vt cognoui, dilectores celsitudini vestræ de scriptis nostris mitto, quod iussistis. In qua re non tam alicuius me vtilitati, quàm vestræ scio seruire voluntati. Quapropter si in illa legendo vos frustra tempus insumpsisse pœnituerit; quia, quod non putatis, inuenietis: non mittenti, sed exigenti imputare debetis. De quæstionibus vero de quibus me velle scribere dixi, & reuerentia vestra me si dixero, quantum dictare impediat: ab vllo, qui meam non nouit conuersationem, credi non potest. Si quando tamen inde mihi per Dei gratiam quod volo efficere licebit, vestræ, si potero, prudentiæ notum erit. Fratres prædicti lachrymabiliter de interitu monasterij sui conquerentes destructione, pio me obsecrarunt affectu, vt nostris precibus paterni vestri consilij in tribulatione sua releuentur consolatione: sed sicut nostro consilio non eget vestra sapientia, ita nec precibus beneuolentia. Si tamen placet, vt dicam, quid illis ad præsens expedire, donec visitatione supernæ gratiæ in eorum ecclesia per regularis Abbatis p̃sentiam monachica restauretur religio, sentiam: æstimo quia melius est, vt vestra licentia interim eligant, vbi secundum propositum suum viuant vtiliter, quàm vt ibi cogantur manere, vbi indigentia bonorum corporis & animæ tristes viuant inutiliter, aut eadem indigentia intolerabiliter grauati, discedant inobedienter. Quod in titulo opusculorum nostrorum nomini nostro addidi nomen (a) Abbatis, non ideo feci, vt personam monstrarem honoratiorem, sed vt nominis excluderem æquiuocationem.

a Necessariò fuit addendũ quod eodem tempore vers aliquot insignes erant eiusdem nominis, nempe Anselmus Laudensis. Rhemensis. Montuanus quorum Scripta commemorat Trithemius in Catalogo Scriptorum Ecclesiasticorum.

EPISTOLA XII.

SERVVS SERVORVM DEI IN Beccensi monasterio commanentium, Frater Anselmus: fratri dilecto, filio desiderato (a) Helinando, benè incepta fœliciter perficere.

a Hæc epistola primariat in Codicibus antehac impressis.

Rudem Christi militem docet Sathanæ insidias & artes quibus eludat.

BEnedictus Deus, (b) à quo omne bonum datum optimum, & omne donum perfectũ descendit: qui (c) auertit oculos tuos ne viderant vanitatem, & erexit animam tuam, ad sequendam veritatem. Restat igitur, mi desiderate, vt sedula sollicitudine pertractes, quia (d) *nemo mittens manum ad aratrũ & respiciens retro, aptus est regno cælorũ.* Antiquus (e) enim hostis tanto enixius non cessabit multimodis te calliditatibus inuadere, quanto te videt studiosius velle laqueos eius euadere. Sæpe (f) namque reducet ante mentis oculos, quam delectabilia sint ea, in quibus solitus es conuersari: vt continuo subinferat, quam difficile sit assueta voluptate carere: quàm sit impossibile, in quodam austero rigore, & rigida austeritate tota ætate perseuerare: Quatenus ex memoria assuetę delectationis plus horreat animus sobrietatem vitæ sublimioris. Aliquando (g) sub specie discretionis finget se salubrius tibi, quàm propositum cõsulere, vt scilicet prauitatem deserens in clericali proposito religiosè viuendo vel persistere: vt & per vitę correctionem animam tuam possis saluare, nec per indiscretionem subeas onus, quod non possis portare. Quod (h) si te ab intentione perfectionis vitæ nullatenus auerti posse cognouerit, quam tecum ire approbãdo propositum se simulabit: sed iuxta iter laqueos ponere multimodos non cessabit. Aliquando quidem hinc oblata opportunitate peccandi, illinc stimulante tentatione suasione callidus addet huiusmodi: Tam bonum est quod decreuisti facere, vt quamlibet immensitatem scelerum possit destruere. Inimici ergo satisfacere voluntati tuæ cur hæsitas? cum certe sine mora sint pauca peccata tua sint, pariter delendo non dubitas? Aliquando (i) verò tibi et conabitur decipere; bonum quidem est quod vis facere, sed non opportunè iam, nisi cum tepescente lasciuia iuuenili, quæ pondus illius regularis censuræ non tolerat, ipsa maturitas ætatis religiosæ grauitati se contemperat. Quod (k) si viderit te [illegible] ferventem, vt impediri possit tua intentio, si [illegible] omnino, conabitur, vt his à quibus [illegible] aut vi aut amore aut aliqua persuasione [illegible], quasi per occasione publicetur. Promittet (l) [illegible] bonum quod intendis aliquantum differre volueris, multo fructuosius atque vtilius facere hoc poteris, & plurimorum salute, quos tecum attrahes, & commodo pecuniæ monasterio profuturæ, quam vndique colliges: Quid etiam est, quod te leuitate & inconsiderata accelerationе tentabit arguere: quia te non solum p̃mittendo, sed & pignus (m) promittendo, indissolubili voto voluisti constringere: cùm nihilominus & fortasse melius idipsum libera posses voluntate perficere. Ad hæc omnia charissime, quid respondendum sit, vellem aliquantò diffusius scribere, nisi lex epistolę cogeret me breuitatem non

b Iacob. 1.

c Psalm. 118.

d Luc. 9.

e Diabolus tanto frequentius ... quanto fortius & diutius ... infringere nititur pedicas.

f Primo diaboli insultus, cum memoratio voluptatum veterum.

g Secundus, mediocris vita fuco arctius.

h Tertius, duob. prioribus periculosior.

i Quartus, bonum eius frustra gemate procrastinat.

k Quintus.

l Sextus, ex monachi sine dilatione vberius polliceatur bonum.

m Aliàs ponendo.

n Ad singulas impugnãtis Dæmonis machinas repercutiendas & deiiciẽdas arietes singuli, & hic quidem primus.

excedere. Breue igitur & verum amici tui suscipe contra ista consilium. Qui (n) putat voluptate seculi carere, & in exercitio perseuerare virtutum, munus austerum & impossibile, nũquam gustauit quantum sit non seruire sed imperare vitiis per amorem & spem cœlestis regni, laudãdum & delectabile. Qui (o) putat melius sibi esse in habitu clericali religiose sibi viuere, quàm subire monachicæ vitæ põdus importabile: consideret per totum mundum, quanta hilaritate vtrique sexui, omni ætati, & omni generi hominum sit pondus illud cantabile. Sciat (p) etiam; quia valde difficilius est inter sæculares per liberam voluntatem, quàm inter claustrum monachorum sub disciplina custodire vitæ sanctitatem. Non dico nunc, quod ꝓpositum vitæ inter omnes vitas altiorem gradum contingat humilitatis, quem altior sequitur exaltatio: nisi quia nullus, vt melius viuat, monachi propositum deserit, & omne genus hominum ad monachicam vitam, vt magis Deo propinquet, concurrit. Qui (q) peccata addit peccato, quia peccatorum omnium expectat remissionem, amando peccatum, probat se non amare: & ideo non mereri peccatorum remissionem. Qui (r) differt in futuram & forsitan non futuram ætatem, vitam suam corrigere, certum bonum dimittit pro dubio, & contemnendo, quod perdit, probat se non amare quod expectat & meretur non accipere. Qui (s) certus non est, se tantæ esse constantiæ, vt nullo modo flecti possit a bono proposito omnino celet bonam voluntatem, vt non nisi cùm in opus exit, appareat in publico. Qui (t) bonum, quod vult facere, vt melius fiat, differt: bonum est, si melius, certum est. Quod si melius bonũ dubium est, & perdere minus bonum, nimis est damnosum & irrecuperabile: consilium est, vt acceleret facere bonum minus, ne nimis expectando maius, non faciat maius nec minus. Qui (u) iudicat leuitatem voto velle se ligare ad faciendum, quod bonum est, vt iam non sit liber ad non faciendum: iudicet doctorem leuitatis, illum qui dicit: *Vouete & reddite.* Nullatenus enim reprehendẽdus est, qui quod bonum est, nouit; sed qui nõ reddit, quod nouit. Certum quippe est, quia qui benè vouet, ipso voto Deo placet: Qui ergo aliquid boni vouit, non pœniteat, quia fecit, vnde Deo placeat: sed festinet reddere quod vouit, vt plus placeat. Hæc, fili charissime, consilia, has consolationes in præsenti maximè tibi necessaria iudicaui, hæc paterna sollicitudine ego quem patrem & consiliarium non mea dignitate, sed tua voluntate elegisti, dictaui, hæc interim reminisci non desinas, donec quod Deo inspirante vouisti, ipso adiuuãte perficias. Vale desideratæ cordi meo, & festina satisfacere de te desiderio meo, quod vtinam facere placeat Omnipotenti Deo: Amen.

o Aries 2. p Aries 3. q Aries 4. r Aries 5. s Aries 6. t Aries 7. u Aries 8. Psalm. 75.

EPISTOLA XIII.

DOMINO ET PATRI REVERENDO Archiepiscopo Lanfranco: Frater Anselmus Seruus seruorum Dei Becci commanentium, cum eisdem Dominis suis, quod Domino fideles serui, & reuerendo patri reuerentes filii.

Vt parum more faciat in Anglia.

DE Domino Gisleberto, vt enim vobis mitteremus, vestræ satisfecimus iussioni: quod autem tardius, q̃ iussistis, verum est: quod nõ est factum negligẽtia; sed ob multa, quæ nunc enarrare longum est, impedimenta. Sed scitote, quia si quis fecerit, vt ipse in Anglorũ terra remaneat, nimis graue & maius, q̃ breuiter dici possit, damnum in præsenti & in futuro, interius & exterius Ecclesiæ nostræ & tristitiam faciet. Quapropter precamur & obsecramus, quantũ salua iussione & vestræ sanctitatis reuerentia nobis licet per pietatem & per charitatẽ, quam erga nos vestra semper habere paternitatẽ cognouimus, vt si absque Dei volũtatis obuiatione fieri posse videritis: potius fratribus & amicis desiderantib. ad certã suam salutẽ, & aliorum vtilitatẽ per vestrãm instantiam, reddatur q̃ quibuslibet alienis ad periculũ sui damni, & illorum vtilitatem dubiã ingeratur. Breuiter, ꝙ multum volumus, & expedire credimus, obsecramus; quia sapiẽtiæ vestræ pauca verba sufficere non ignoramus. Quod si diuinã dispositionem nostræ sic resistere petitioni vestra cognouerit prudentia, vt aliter fieret necesse sit: ꝙ mihi si præsens essem vestra prudentia de re ipsa concedere aut facere consideret, vestræ committo potestati.

EPISTOLA XIV.

FRATER ANSELMVS, ABBAS BECci, Fratribus (*A*) Beccensibus apud Confluentium cõmanentibus salutem.

Vt monachus profugus repetat monasterium

MIttite nostras literas Benedicto monacho de S. Petro supra (*b*) Diuam, qui propter scholas moratur apud Parisium, & conuersatur in monasterio S. Maglorii. Mando n. illi & consulo vt ad monasteriũ suum redeat, à quo extra voluntatẽ Abbatis sui abest. Promisit n. idem Abbas eius mihi, se illi misericordiam pro nostro amore, si redierit, exhibiturum. Quod si facere voluerit, omnino illum sicut monachum de nostro monasterio charitatiua sollicitudine benignè iuuate. quatenus aut equo vsq; ad nostrũ monasterium, aut naui vsque Fraisnosam venire possit. Quod Dn. Rodulfus mandauit vobis de equo suo, & de monacho S. Germani facite: sed hoc à me mãdatum esse dicere nolite: sed à Dn. Rodulfo valete, & scitote, quia miserante Deo de ægritudine quam nuper habui, benè conualesco, & hoc amico nostro Dn. Vrioni notum facite. Epistolas nostras, quas Dn. Mauritius nobis mittere debuit adhuc expectamus: Iterum valete.

b Germanis dicereturs Iuam, qui est fluuius per Angliam & gò le pase ne Ange en Normandie, a. fluens, Sancti a Lexouiis dormiens, easdemq; oppidoque ad Parisiensibus irrogatum, ad Parisiolam, Varaunillo, mare influit. Anselmus, quam vernacule dicitur la kinorelle Iue, sensa quoq; redditur.

):(

ANNO.

ANNOTATIO IN EPISTOLAM XIV.

Beccensibus (*A*) apud Confluentium.] *Ex huius vocabuli amphibologia fateor influxerat in animum error, vt arbitrarer esse illud oppidum Germaniæ Cisrhenanæ dictum Confluentem. (vt Gregor. Turonensis lib. 8. histor. Franc. cap. 13. repetitum verbum) quod illuc Mosella fluminis non incelebris, Rhenusque, confluant. Nec huic mea coniectationi quid obuiclaret; esset, videbatur, nisi quod postea offendi in paruo Beccens. Chronic. MS. scilicet.* Anno 1080. Iuo Comes de Bellemonte super Isaram, & Adelidis vxor eius, volentes B. Honorinæ de Confluentio à monachis Deo deseruiri, dederunt eam, & omnia ad illam pertinentia Beccensi monasterio, sub libera potestate & ordinatione Abbatum præfati Cœnobii. Huic donationi Reuerendus Episcopus Parisiensis Goffridus de Paroëcia, & beneficio (vt semper mos est bonos bene actis fauere) cum Canonicis Ecclesiæ Sanctæ Mariæ Parisiēsis consensit. *Et paulo post:* Anno 1081. fundata est domus de Confluentio sub dominio Abbatum Becci. Anno 1085. translatio monachorum Becci apud Confluentium commorantium à veteri ecclesia (quæ Capella dicitur) ad nouam Ecclesiam cum corpore Sanctæ Honorinæ. *Confluentium igitur (de quo nunc sermo) est Compolis, à Lutetia Parisiorum distans sex millibus ad Occidentem vbi Isara & Sequana confluunt: vnde eius nomen Conflant, forsan rectius Confluent. Habes eiusdem appellationis vicum mille passibus à Lutetia, contra Orientem, sic nuncupatum ob Matronam & Sequanam iuxta confluentes.*

EPISTOLA XV.

DOMINO ET PATRI REVERENdo Abbati Fulconi: Frater Anselmus orationum & seruitii fidelitatem.

Vt mitius agatur cum Apostata monacho, postulante misericordiam & iudicium.

Filivs vester, qui à paternitate vestra inordinatè abierat, pœnitens ad omnem satisfactionem secundum vestrum iudicium paratus humiliter redit. Qui non tam postulat, vt illi pœnam quam meruit remittatis, quàm vt vel vltimum illum intra gregem, quem sua culpa dimiserat, vestra misericordia constituatis. Precor igitur ego Sanctitatem vestram, vt non tam consideret districtio vestra, quod facit humiliter pœnitendo. Precor etiam atque etiam Fratres ac Dominos nostros, alios filios vestros, vt peternitatis vestræ misericordiam pro eo exorantes gaudium se monstretis habere: quia *frat rerum mortuus fuerat, & reuixit, perierat, & inuentus est.* Qua verò mensura erga eundem fratrem iudicium siue misericordiam vestram ostendere debeatis, sicut scriptum est, misericordiam & iudicium cantabo Domine: vestræ potestatis est, & vestræ prudentiæ tantum vt superexaltet misericordia iudicio.

EPISTOLA XVI.

SVO DILECTISSIMO, OLIM DIVIna dispositione filio, nunc Dei gratia Coabbati Gisleberto (*A*) Frater Anselmus in hac vita diu sanctè viuere cum prosperitate, in futura fœliciter cum æternitate.

Congratulatur Gilberto Beccensi monacho ad Abbatiā Westmonasteriensis in Anglia regimen assumpto.

Etsi tardè propter ægritudinem (*b*) impeditum dilecto dilectori meo pro noua sibi diuinitus data gratia scribo: non tamen tepidè quātum ad voluntatis beneuolentiam pertinet, dico: (*c*) *Gloria in altissimis Deo, & in terra gaudium & pax hominibus bonæ voluntatis*; qui iudicium suum de te manifestauit, quod hactenus apud se occultum, licet semper dete pro humana æstimatione bona crederemus, seruauit. In eo namque vitæ proposito, in quo te custodiendo semper eius gratia & sapientia erudiuit, & in sanctitate nutriuit, patrem & doctorem pastoremque animarum te constituit. Multò enim melius de te sperandum est, & de similibus tuis, quorum vita est in sancta conuersatione nutrita, quàm de me, & de similibus meis, quorum vita olim est sæculari conuersatione detrita: De vobis enim sperandū est, cùm ad aliorum curam promouemini, quod dum & alios ad vestri similitudinem instruitis, iustitia vestra perficiatur: de nobis verò timendum est, cùm tanto pondere grauamur, ne iniustitia nostra occulto Dei iudicio augeatur. Quantò igitur melius est de tua sanctitate in suscepto officio sperandum, tantò magis est. & secundus de nobi concessa gratia gaudendum. Omnipotens Deus, qui te custodem aliorum constituit, ipse te sua gratia sic adiuuet & custodiat, vt pro tua & illorum iustitia æternam tibi beatitudinem retribuat.

b *Huius ægritudinis fecit mentionem ep. 14. supr.*

c Luc. 2.

ANNOTATIO IN EPISTOLAM XVI.

Gisleberto. (*A*)] *Sic Gemmeticensis, & Chron. B ccensis MS Trithemius, & Trithemium secutus Sixtus Senens. Gislibertus legunt: at in huius vocula E, metathesis aducta. Gisleberto autem fuit agnomen Crispinus & huius quidam causam in Chron. Becc. hanc nactus sum, e narratione huius.* Antequam Normanni Duce Wilhelmo Angliam debellarent, fuit in Neustria (quæ nunc Normannia vocatur) vir egregius nomine Gislebertus, genere & nobilitate præclarus; qui ab habitudine capillorum, primus Crispini nomine dicitur insignitus. Nam in sua primæua ætate habebat capillos crispos & rigidos, atque sursum erectos, &, vt ita dicam, reburfos, ad modum ramorum pini, qui semper tendunt sursum: quare cognominatus est Crispinus, quasi crispus pinus. Quam capillorum reburfionē videmus adhuc in iis, qui de ipsius Gisleberti genere descendunt. Vnde & ipsi eodem cognomine à cæteris Normannorum filiis dirimuntur.

Hic ergo Gulebertus cognomine Crispini not. itus ex vxore sua Gunnore tres filios suscepit, Gislebertum Crispi-

ium de Tegulariis (quod castri Guilhelmo Notho duce Normannorum fuit in Ebroicensi tractu conditum, vulgoq́; dictum Tillieres vel Tuillieres) Robertum, qui ob virtutem militarem, honoremq́; sibi ab Imperatore delatum, tandem veneno ab inuidis Græcis propinato interijt, & Guilhelmum nostri Guleberti patrem, qui, vt ad epistol. 20. supra monuimus, vxorem duxit nomine Euam, quæ peperit Gulebertum, (de quo impræsentiarum) & nominis & agnominis referentem auum. Pater Guilhelmus hunc in tenera ætate (*inquit Chron. Beccens.*) Deo nutriendum sub disciplina regulari obtulit Beccēsibus patribus. Et multa de reb. suis temporalis vitę subsidia cũ puero ministrauit. Quorũ informatus doctrina & sanctæ conuersationis exēplis, sic cum diuino profecit auxilio in diuinis & philosophicis institutis, vt omnes artes (quas liberales vocant) ad vnguem addisceret, & earum riuulos pluribus ipse præfectus in religione propinaret. Cuius tanta fuit in actiua & speculatiua vita perfectio; vt cùm Deus Lanfrancum Cantuariēsi Ecclesiæ in summo pontificatu præficeret, eum Lanfrancus ad regimē Westmonasterij Deo vocante prouideret, tantaque sanctitatis gratia (vt credimus) Deo & hominibus placuit: vt humilitatem præ cunctis sui temporis Prælatis & specialius prætenderet, & sublimius prædicaret. Hic 32. annis loco magis ꝓfuit, q̃ præfuit: & in senectute bona plenus dierum & sanctitate, patribus suis appositus huius vitæ terminum clausit. *Sic de Gisleberto filio monacho & Abbate Westmonasteriēsi Chrō. Beccens. quem locum hic esse appositissimum, videbit, qui non tantum epistolæ argumentum, sed & Anselmi verba legerit. Defuncti verò Guleberti annum 1117. numerat in Chronic. Florentius Wigorniensis, cuius computatio collata cum numero annorum, quibus præfuit Gulebertus, reddit insimul annum suæ electionis, scilicet 1084. Eius doctrinam secularem & diuinam (vtraq; enim excelluisse dedit memoria Guilhelm. lib. 7. histor. D. cum Normannorum cap. 22.) Herluini Beccensis institutoris vita lib. 1 in MS. Chron. Beccen. iterum iterum fit mentio in vita Lanfranci ibidem MS. & apud Gemmeticens. supr. Præter hæc homil. 47. in Cantica Canticorũ, quas apud Eberbacenses extare monet Additiuncula in Trithem. in Isaiam Prophetam lib. 1. de casu diaboli lib. 1. de anima lib. 1. ad Cantorem Sagiēsem lib. 1. Disputatio cum quodam Iudæo, & aduersus Iudæos emissa, cuius solius meminit Trithemius, quamq́; seruat MS. nostra Bibliotheca, ex quo huc retulimus prologum, vt lector præcipuam huius laboris occasionem nosset, (his adde, quod putem nondum exijsse in lucem) his exordientem verbis:*

a Westmonasteriũ est cœnobium celeberrimũ Anglorum regũ sepultura illustre, situm in occidentali suburbio Lōdini, vnde et nomen sum psit, ad alterius cœnobii diaphoram. quod in ipsa ciuitate ad Orientē, Estmonasteriũ vocabatur. vbi nunc est Diui Pauli Londinēs. ædes magnifica.

Reuerendo Patri & Domino Anselmo Abbati, suus seruus ac filius Gislebertus, qui est Westmonasterij (a) Cœnobij procurator & seruus ꝓsperam in hac vita diuturnitatem, & beatam in futuro æternitatem.

Paternitati & prudentiæ vestræ discutiendum mitto libellum, quem nuper scripsi: paginæ commendans, quæ Iudæus quidam olim mecum disputans contra fidem nostram de lege sua proferebat, & quæ ego ad obiecta illius pro fide nostra respondebam: Nescio vnde ortus, sed apud Maguntiam educatus, legis & literarum etiam nostratum benè sciens erat, & exercitatũ in scripturis atque disputationibus contra nos ingenium habebat: Plurimum mihi familiaris sæpe ad me veniebat, tum sui negotij causa, tum mei videndi gratiâ: quoniam in aliquibus illi multum necessarius eram; & quoties conueniebamus, mox de Scripturis, de fide nostra sermonem habebamus.

Quadam ergo die solitò magis mihi & illi Deus otium concessit, & mox, vnde solebamus, inter nos quæstio cœpit. Et quoniam quæ opponebat, conuenienter satis & consequenter opponebat, & ea, quæ opposuerat, non minus conuenienter prosequendo explicabat. Nostra verò responsio, vicino satis pede ad propositum illius respondebat, & Scripturarum æquè testimonio vtens, eidem ipsi concessu facilis esse videbatur & approbanda.

Rogauerunt quidam qui aderant, vt memoriæ darem hanc nostram disceptatiunculam, fortasse aliquibus profuturam. Scripsi ergo, & tacito mei & ipsius nomine, scripsi sub persona Iudęi cum Christiano de fide nostra disputãtis; scriptũq; & exaratum hoc opus vestræ transmitto examinandum censuræ. Si res approbanda est, vestro placebit approbata iudicio: si verò respuenda est, seu tota, seu pars eius aliqua; quicquid respuendum erit, accipite amico dictum in aure: & quod soli amico innotuit, silentio supprimatur, nec alicui hæc ad legendum pagina communicetur. Saluo quidem amore mutuo, & integra prorsus pace mutua, deleatur, quicquid delēdum esse vobis placuerit: aut resecetur, si quid est, quod resecari posse vobis visum fuerit. Fateor, quamlibet protuleritis sententiam, animo libenti excipiam, & aure obtemperãte audiam. Tamen quidam ex Iudæis, qui tunc Londoniæ erant, opitulante misericordia Dei, ad fidem Christianam se conuertit apud Westmonasterium coram omnibus fidē Christi ꝓfessus baptismum petiit, accepit: & baptizatus Deo se ibi seruiturum deuouit, & monachus factus, nobiscum remansit. Sic ergo Iudæus ille disputator aliis pluribus interpositis, me prouocando adorsus est.

Hæc tantum ex Guleberto excerpsimus, vt lector curiosus paucis haberet totius rei summam: integrum enim librum describere extra rem fuisset, quem etsi polliceremur, tamen præstare nequiremus integrum, videntur enim aliqua deesse: quicquid verò est, non spernenda antiquitatis apparet, descriptum pergameno, & caractere vetustiori.

Epistola XVII.

DOMINO ET PATRI VENERABILI Archiepiscopo Lugdunensi Hugoni: Frater Anselmus in præsenti sęculo sanctè viuere, in futuro beatè.

Mutandos esse titulos duorum opusculorum, quæ Anselmus miserat ad Archiepiscopum: Confer epistol. 11. suprà.

POndus vestrę authoritatis facit me dare pondus meis nugis. Cum enim Celsitudo vestra tanti pendat opuscula nostra, vt ea petere & legere dignetur, nonnihil mihi, ꝙ tanto viro placet, esse videtur. Quapropter nullatenus apud vestrã prudentiam me [illegible]ndendum existimo, si qualiter aptius titulari debeant eadem opuscula considero. Precor igitur, vt si libellos, quos sanctitatis vestræ iussu misi, recuperare potentis: illud quod in ipsis titulis positum est, scilicet de ratione fidei,

velut

velut superabundans recideotes: illum, quem (a) monoloquium nominaui, monologion vocetis: & alterum, (b) non alloquium sed prosologio o ticuletis: & secundum titulorum correctionem finem præfatiunculæ minoris libelli, quæ de eisdem titulis loquitur, emendetis: Cur autem hanc mutationem fieri rogitem: exponere, si tantum fiat nec adeo est necessarium: nec hac epistolari breuitate, quam proposui, congruum. Quod si secundum oostram petitionem feceritis, hoc vestræ paternitati volu retribuere: vt si Deus mihi ea quæ desidero, dederit scribere aspectui vestro, nolim ea vt puto non minus prioribus placitura subtrahere fidelitatem vestram, quam semel cordi meo commendani protegente Deo seruat & seruabit, nec dissimiliter de gratia vestræ sanctitatis sperat & sperabit.

a Hic lanfranc. est contra titulus horum ... & secundum. Hec Landing habet in operib. Anselm.

Epistola XVIII.

CHARISSIMIS ET DESIDERATISsimis Dominis suis seruis Dei Becci commanentibus seruus eorum frater Anselmus de virtute in virtutem proficere, vt Deum deorum in Sion mereantur conspicere.

Iterum de secunda sui in Angliam nauigatione.

MOx vt de mari exiui in Anglicam terram die Dominica mediæ quadragesimæ hora tertia dictaui has literas, vt vestram dilectionem de nostri itineris prosperitate lætificarem. (a) Dei enim gratia fauente vestris orationibus omnia prusperè & honorificè vltra spem meam mihi & iis qui mecum sunt in terra & in mari, postquam à vobis discessi, euenerunt. Precor itaque, vt sicut fecistis hactenus, ita & deinceps peregrinationem nostram orando adiuuetis: sed multò magis precor, vt reditum nostrum benè viuendo lætificetis.

a Ex locis permanet qua scribit Edmerus lib. 1.

Epistola XIX.

SVO IN DEO DESIDERATO, DIlecto & vtinam desiderano dilectori Guillelmo frater Ansemus dictus Abbas Becci periculosam & ærumnosam contemnere vanitatem, & securam atque beatam quærere veritatem.

Seculi militi suadet dare nomen militia Christi.

TANTA mi dilecte atque desiderate dilectione tui animam meam omnipotens Dominus sua gratia non meis meritis occupauit: vt inter desiderium salutis tuæ, & timorem periculi tui angustata diurnis ac nocturnis solicitudinibus eam pro te stimulantibus quiescere non possit, & benedictus Deus in donis suis, qui vtinam sic abstulisset à te odium animæ tuæ: quomodo dedit mihi amorem salutis tuæ. Sustine me dulcis amice, & tolera dilectorem tuum: si importunius tibi videor, & durius quam velis, tecum loquor. Amor enim animæ tuæ cogit animam meam: nec patitur eam pari, vt tu odetis eam, cuius amorem semper haber secum. Suscipe ergo charissime cum amore, quod oro vt Deus tibi det dicta amatoris tui. Tu es dilectissime, tu es quod dicit amor cum dolore & dolor cum amore: qui, quod Deus auferat à te, odisti dilectam animæ meæ animam tuam: quoniam (a) *qui diligit iniquitatem, odit animam suam.* Iniquitas certe & iniquitates sunt, quò tanto affectu properas mi dilecte? Iniquitas & iniquitates sunt, quò te trahit impetus torrentis mundanæ ruinæ, mi desiderate? (b) Iniquitas enim est cruenta bellorum confusio. Iniquitas est insatiabis falsitum bonorum, & (c) falsarum diuitiarum auiditas. Ad hæc, heu me video illum, quem tantùm diligendo retinere desidero, trahi ab hoste callido decipiente cor eius. Amice hominum & liberator Deus ne pertrahat seruum tuum inimicus. Dicis mihi frater desiderate. Non ista diligo, sed in eis inuolutum fratrem meum, & idcirco festino in eis conuolui cum eo vt adiuuem, & custodiam eum. Væ ærumnosus dolor de ærumnoso errore filiorum Adæ! Quare ô homo non potius dicis, non ista diligo sed Christum Deum meum: & idcirco ista fugiens festino ad eum vt adiuuer & custodiar ab eo. Ac tu audito fragore ruentis mundi super fratrem tuum contemnens vocante Christo curris sub ipsam ruinam, vt homunculus homunculum, vermiculus vermiculum sub tam confuso pondere, & ponderosa confusione adiuuet & custodiat. Responde frater quia adiuuabit & custodiet te illum adiuuantem & custodientem Deus, quem minus studes sequi quàm ipsum fratrem tuum: Christum vocantem te contemnis sequi in pace & in patria & inter propinquos & amicos, vt hæres quidem Dei, cohæres autem eius possideas regnum cœlorum & per tot & tantas itinerum difficiles asperitates per marium turbines & procellosas tempestates, in bellicosam confusionem curris ad fratrem tuum vt videas eum, vt multum dicam (d) tenentem regnum Græcorum, & tu putas, quia Deus plus adiuuet & custodiat illum per te quam sine te, aut teipsum propter illum quam propter seipsum: imo minus hoc faceret. Irascitur enim si vult vllum ab vllo amari plusquam se. Sed forsitan dicis: Si incipio sequi Christum, timeo ne imbecillitate mea deficiam. Iterum & iterum dolendum & lugendum de errore filiorum hominum. Ad ea quæ deficiunt, imo ad ipsum defectum currendo toto effectu non timeor defectum, & ad Deum nunquam deficientem & suum auxilium promittentem non audent proficere timendo defectum. Gaudent deficere, vt deficiant; & timent proficere, ne deficiant. Crede rogo consilio Dei & committe te totum auxilio Dei, & non sentries defectum in seruitio Dei: Iacta amate, & desiderate & dulcis amice: (e) *Iacta cogitatum tuum in Domino*, & certus esto, promittente Spiritu sancto, quia ipse te enutriet. Ne differas tantum bonum tuum, & comple de te desiderium meum: vt habeam te in eundo post Christum socium meũ, & conemur simul quatenus tu me tuum, & ego te

a Psalm. 10.

b Cruenta bellorũ confusio iniquitas est.

c Diuitiarũ falsarum cupiditate insatiabilis est iniquitas.

d Ex his verbis colligo (nisi me fallat ratio) hunc Willelmum (ad quẽ hæc epist.) fuisse filium Willelmi Gerrini in Northmannia nobilis viri, & fratrẽ Willelmi Munsteriolũ. De quo sic Gemmeticensis lib. 7. hist. Northm. Ducum: in Apulia magna sublimitate usque eraт: Græcos & Lõgobardos armis premebat, & Vicario S. Petri Apostoli subdebat Monachatũ tertius Willelm.

Confirmauerit Herluini verba ista in diplomate. Prædicto Cœnobio factus in eo monachus Willelmus Geroii filius dedit siluam qua vocatur Roussera per consensum Comitis Normannorum & Rogerii de Bellomonte, & Rodulfi de Conchis, de quorum beneficio erat ipsa terra. Atque ex his liquet vel hanc epistolam esse transpositam, cum in primo libro sibi vendicare locum videatur, quia eius monachatum contigerit sub Herluino 1. Abbat. Becc. vel eodem patre fuisse binos huius nominis filios.

e Psal. 54. paulo aliter habet versio vulgata.

go te possem videre in hæreditate Christi ipso dante consortem meum. Ne pudeat te rumpere vincula propositæ vanitatis, quia non dedecus sed honor est transire in libertatem veritatis. Pudeat te Deum minus (f) thesaurario Beluacēsi diligere qui tuæ aut minoris adolescens delicatus & pulcherrimus valde diues & nobilissimus, & immoderatus amator sæculi: olim cum similiter, vt modò sum, in Anglia essem, nescio qua causa veniens (g) Beccum, statim recessurus subita sancti spiritus gratia mutatus, se monachum ibi permansurum tonsura statim & habitu nostro sumpto spopondit: se nunc læriorem, quam vnquam in vita sua fuisset affirmans. Ne erubescas profiteri te pauperem Christi, quia (h) tuum erit regnum cœlorum. Ne timeas facere te militem tanti regis, quia rex erit ipse in periculo tecum. Ne tardes amplius in hac vita meliorem, quam cōstituisti viam incipere, ne forte in alia vita moreris coronam beatam percipere. Moneo, consulo, precor, obsecro, præcipio vt dilectissimo: vt dimittas illam Hierusalem, quæ nunc non est visio pacis, sed tribulationis: & thesauros Constantinopolitanos, & Babylonios cruentatis manibus diripiendos, & incipe viam ad cœlestem Hierosalem quæ est visio pacis, vbi inuenies thesauros, non nisi istos contemnentib. suscipiendos. Inuitus finio longam epistolam, quia ex abundantia cordis multum tibi loqui cupit os meum. Omnipotens Deus, qui de illo quem supradixi, quamsimili sed impari desiderio, quia minori spe quam te desiderabam gaudere, facit plusquam sperabat cor meum non frustretur maiorem de te spem & maius desiderium meum. Quod si Deus cordi tuo ante reditum meum inspirare dignatetur: ita est Deus Becci cum fratribus nostris me absente, sicut me præsente. Dominus dirigat cor tuum secundum voluntatem suam, & satisfaciat voluntati meæ de te secundum misericordiam suam: Amen.

f Huic Fulco erat nomen, quem post aliquātos annos Beluacēses Episcopū receperunt, vt suo dicemus loco. at cum Ansel testetur eum monachissimum olim accedisse, liquet sa Prio re Na epist. 52. lib. 1. vt ,e habitu mō sit in refutando Bellouacorū episco. docet.

g Fulconis conuersio citissima.

h Matth. 5.

Epistola XX.

DOMINO ET PATRI REVERENDO Abbati Henrico: frater Anselmus huius vitæ diuturnam prosperitatem, & futuræ æternam fœlicitatem.

De Folceraldo Anselmi consanguineo Beccum transmittendo.

LATOR præsentium retulit mihi vestram paratam esse sanctitatem de Domino Folceraldo filio suo nostram facere volūtatem. Cui nuncio cum nec literas vestras nec sigillum vestrum certum literarum testimonium video, nō omnino sum credulus: nec cum reminiscor, quia (a) amicus amico tres panes petente, & si non surgat, eo quod amicus eius sit propter improbitatem, tamen surgit & dat illi quotquot necessarios non sum penitus incredulus. Si enim somnolenti amici pigritia vincitur mediæ noctis importunitate, quantò magis tot amicorum importunitas impetrabit à vestra charitate. Si ergo Deus posuit in corde vestro, vt præfatum filium vestrum ecclesiæ nostræ sub Abbatū eius regimine penitus concedatis non enim peto difficultaté precor per eandem importunitatem, quatenus epistola vestro sigillo signata indubitabilem mihi vestram ostendat voluntatem. Postquam vero certi erimus, nostræ solicitudinis erit, qualiter illum habeamus.

a Luc. 11.

Epistola XXI.

SVO IN CHRISTO FRATRI, IN carne consanguineo Folceraldo i frater Anselmus salutem.

Coniunge præcedentem.

SI Dominos Abbas Henricus te nostræ ecclesiæ perpetuò concedere paratus est, aliter enim non consulo te venire, quia non expedit: nec facile est monachum ire & redire tam longo itinere: debuisti instare, vt hoc mihi suis literis & sigillo intimaret, sicut mandaui, ne pauperem hominem frustra cogeres tanto itinere laborare. Non enim decet vt pro solo verbo talis homunculi tantam rem suscipiam. Moneo igitur quatenus aut literas cum sigillo Domini præfati Abbatis sicut dixi mittas, aut omnino quod fieri nullatenus potest, dimittas: & dispositionem vitæ tuæ totam diuinæ misericordiæ committas.

Epistola XXII.

DOMINO ET AMICO CHARISsimo, Hugoni incluso frater Anselmus dictus Abbas Becci à malis excludi in bonis includi.

Quibus monitu erudiat seculares se conuisentes suggerit. Huius facit mentionem epist. 37. infra.

DVo viri laici nuper ad me venerunt dicentes, se à vestra dilectione missos, quatenus ex nostra exhortatione aliquid acciperent, vnde se ad patris cœlestis amorem accenderent. Per quos etiam, vt referebant, postulastis vt aliquid à me breuiter scriptum acciperetis, vnde secularium mentes hominum vos adeuntium ad huius seculi contemptum & æterni regni desiderium incitaretis. (a) Quod vos tantò melius per vos efficere potestis, quantò liberius haurit is vitæ dulcedinem cœlestis. Nam quod ego quasi a longè intueor, vos gustu sentitis, & quod ego mente ieiuna, ore rumino: vos cordis affectu glutitis: quod enim ego de sanctæ vitę rectitudine, vtcunque intelligo, vos operibus tractatis: & quod ego vtcunque loqui possum, vos faciendo gustatis. Quantò ergo satur suauius quàm ieiunus eructat, tantò dulcius vestra commonitio quod persuadere nititur, inculcat. Sed quoniam vestræ aliquid negare nequeo voluntati quāuis hoc quod à me petitis in latitudine sacræ Scripturæ, multo melius inueniatis: tamen dicam aliquid secundum petitionem vestram, ne me velut eius contemptorem arguatis. Sic itaque aliquem illic tantum, & qui altiora capere non possit ad beatitudinis æternæ desiderium existimo posse inuitari. Frater charissime: (b) Regnum cœlorum clamat Deus se habere venale. Quod quidem regnum cœlorum tale est, (c) vt eius beatitudinem & gloriam, nec oculus hominis mortalis possit videre, nec auris audire, nec cor cogitare: vt tamen aliquo modo illud possis cogitare, quisquis

a Anselmi modestia.

b Cœlorum regnum est venale.

c respecit 1. ca. 64. 1 Corinth 2.

quis ibi regnare meruerit quicquid ipse volet hoc erit in cœlo & in terra: quicquid vero nolet, non erit in cœlo nec in terra. Tanta enim erit dilectio inter Deum & eos, qui ibi erunt, & inter seipsos inuicem: vt omnes se inuicem diligant, sicut seipsos: sed omnes plus ament Deum, quàm seipsos. Et (d) propter hoc, nullus ibi volet, nisi quod Deus: & quod vnus volet, hoc volent omnes: & quod vnus vel omnes, hoc ipsum volet Deus. Quapropter quicquid vnusquisq; volet hoc erit, & de seipso & de omnibus aliis, & de tota creatura, & de ipso Deo. Et sic singuli erunt perfecti reges, quia quod singuli volet, hoc erit & (e) omnes simul cum Deo vnus rex, & quasi vnus homo, quia omnes vnum volent, & quod volent, erit. Hanc mercem clamat Deus de cœlo se habere venalem. Si quis quærit, quo pretio? respondetur illi: non indiget terreno pretio, qui vult dare regnum in cœlo, nec aliquis potest Deo dare quod non habeat, cuius est totum quicquid est. Nec tamen dat Deus tantam rem sine omni pretio, quia non dat illam non amanti. Nemo enim dat, quod charum habet, illi cui charum non est. Quoniam ergo Deus tua re non eget, nec dare debet tantam rem contemnenti amare illam, non quærit nisi amorem, sine quo non dari debet. Da ergo amorem, & accipe regnum [illegible], & habe. Deniq;, quoniam (f) in cœlo non est aliud quam sic conglutinari cum Deo, & cum omnibus sanctis Angelis & hominibus per dilectionem in vnam voluntatem, vt omnes vtantur simul vna potestate. Ama Deum plusquam teipsum, & iam incipis tenere, quod ibi perfectè vis habere. (g) Concorda cum Deo & hominibus, si tantum à Deo ipsi non discordent: & iam incipis cum Deo, & cum omnibus Sanctis regnare. Nam secundum quod tu concordabis modo cum Deo, & cum hominibus: in illorum voluntate concordabit Deus tuus & omnes Sancti tecum in tua voluntate. Si ergo vis esse rex in cœlo, ama Deum & homines sicut debes: & merebetis esse quod optas. Hunc vero amorem non poteris habere perfectum nisi euacuaueris cor tuum ab omni alio amore. Quippe sic est de corde hominis, & de hoc amore quomodo de vase & oleo. Nam sicut vas quantò magis aquam aut alium similem liquorem, tantò minus capit oleum. Ita cor, inquantum occupatur alio amore, intantum excludit istum. Est & aliud, quia sicut fœtor est contrarius odori, & tenebræ luci: sic omnis alius amor, huic amori. Sicut igitur contraria nunquam simul integre conueniunt, sic nec iste amor cum vllo alio amore in vno corde. Hinc est quod qui cor suum implent dilectione Dei & proximi, nihil aliud volunt nisi quod vult Deus, aut quod vult alius homo tantum si non sit circa Deum. Hinc est quod inhærent orationibus, & cœlestibus colloquiis, & cogitationibus: quia dulce est illum desiderare Deum, & loqui, & audire, & cogitare de illo quem tum amant. Hinc est quod gaudent cum gaudentibus, flent cum flentibus, miserentur miseris, donant indigentibus, quia alios homines tanquam seipsos amant. Hinc est quod contemnunt diuitias, potestates, voluptates, & honorari aut laudari. Qui enim hæc amat, sæpe facit aliquid circa Deum & circa proximum. Sic (h) enim ex his duobus præceptis vniuersa lex pendet & Prophetæ. Qui ergo vult habere illum amorem perfecte, quo regnum cœlorum emitur, amet contemptum: paupertatem, laborem, subiectionem, sicut sancti viri fecerūt. Sic qui se humiliat, exaltabitur. Breuiter vobis hæc charissimi, sicut postulastis, dixi: sed in horum expositione prudentia vestra multò plura proferre poterit, quam dixi. Si tamen de plenitudine beatitudinis æternæ aliquid à me latius dictum sanctitas vestra legere voluerit: in fine libelli mei, qui (i) Prosologium appellatur: vbi de pleno gaudio tractaui: reperire hoc poterit. Valete & orate pro me.

b Matth. 22.

i Prosologiū Anselmi.

EPISTOLA XXIII.

DOMINO ET PATRI ABBATI reuerendo Petro frater Anselmus dictus Abbas Becci per præsentis vitæ sanctitatem adipisci futuræ fœlicitatem.

De monacho Beccensi qui ante susceptionem, candidatus fuerat alterius cœnobij.

FRATREM me vestræ sanctitatis sicut mandastis, & fraternitatem hanc me velle seruare sicut possim, confiteor. Quod quia clerico, qui apud vos petitionem & votum monachi fecit, & nunc apud nos manet, vultis apparere, nihil vtique vobis minus de illo faciemus quàm à vestra charitate nobis fieri postularemus. Scitote namque, quoniam apud nos, priusquam apud vos, petitionem & votum monachi fecit. Si ergo per hoc vos putatis iustè illum posse reuocare, quibus posterius hanc petitionem & hoc votum importunitate precantium victus fecit: multò iustius possimus non illum retinere: quibus hoc prius & longè veniens spontanea voluntate, non vlla vestra persuasione coactus fecit. Ille quo multò magis est debitor seruare veritatem in prima & libera promissione, quàm in eiusdem primæ promissionis violatione. Nam si præfatæ petitionis & voti testes habetis, & eiusdem confessionem non plus habemus, quia voluntatem ipsius tenemus cum testibus & cōfessione & priores suscepimus eius promissionem. Denique vestram non latet prudentiam, quia quanto tempore nouitius in incolumitate sui, sponte petens monachicam conuersationem in monasterio conuersatur ante professionem, (a) secundum regulam nostram differtur propter stabilitatis probationem. Nec interim eum nullus cogere potest ad remanendum, sed libera ei conceditur potestas ad discedendum. Non dico, quod non placet, si acceptam bonam voluntatem deserat, & (b) quod sæpius ore benè promisit, diabolica persuasione deceptus exhorreat: sed dico, quia quamuis coram Deo mendacii arguantur: non est tamen Abbatis, vt quod ille promisit, ab eo violenter exigat. Quoniam rationem & nobis & vobis pariter seruandam esse cognoscimus. Quapropter si prædictum clericum vultis ad vos reducere, mittite pro eo: & si voluerit, liberam habeat potestatem à nobis recedendi: si autem noluerit, non à vestra discretione calumniam pati

a Reg. D. Bened. cap. 58.

b Regula D. Bened. locus proximè signatur Anselm. fuerit luci. & lectori: sic enim Bened. Si veniens quis ad conuersionē, non ei facilis tribuatur ingressus, sed sicut ait Apostolus: Probate spiritus si ex Deo sint. &c. post hæc D. Benedict. præcipit. si is per, euerauerit, aliquot diebus manere in hospitium. & mox in cella nouitiorum: tunc q; maturum quendam monachum debere eius vitam curiosius rimari, asperaq; religionis exercitia patefacere. Post hæc, si promiserit de stabilitate sua perseuerantiam, &c. Loco notato, vbi video illam promissionem ab Anselm. commemoratam.

pari debet nobiscum remanendi: nec in nobis vlla debet esse voluntas illum expellendi. Hoc enim modo me erga vos fraterno affectu vti, quod poscatis existimo, si quod à vobis mihi ordinatè fieri peterem, vestræ fraternitati facere non renuo. Ad calumniam vestram quam dicitis, rationem excusationis nostræ exposuimus: sed quoniam inter nos & vos res hæc agitur consilium vobis dare non audemus. Quo tamen nos vtamur in re fieri, consilio dicere non prohibemur. Nostrum vtique semper est consilium, vt nullum ante illam sui deditionem, quam per cucullæ spontaneam acceptionem facit si ad aliud monasterium ire voluerit inuitum teneamus nouitium: sed in quantum possumus, illum absoluentes, nostrum simul si poterit impendimus & auxilium. Quod si bonam deserens voluntatem monachus esse noluerit, à voto, cuius se debitorem fecit, non absoluimus, sed nullam illi vim per nos inferentes illom Dei exactioni, cui se debitorem fecit, dimittimus. Si autem prædictus clericus nobiscum manserit, & res eius quas prius sicut seipsum nobis dedit, quàm apud vos petitionem & votum monachi faceret tetinere voluerit, nullam à nobismet calumniam sustinebitis. Valete.

EPISTOLA XXIV.

DOMINÆ SVÆ DILECTISSIMÆ

generis & morum nobilitate clarissimæ Comitissæ Idæ frater Anselmus seruus seruorum Dei Becci commanentium cum eisdem Dominis suis in flagranti desiderio Dei vsque in finem manere, de desiderato conspectu Dei sine fine gaudere.

De beneficiis in se ac reliquos, sui gratia collatis. Ad hanc scribit epist. 3 lib. 2. supr.

GRATIAS agere reuerendæ vestræ celsitudini tota mente vellemus, sed vtique dignas secundum magnitudinem beneuolentiæ & beneficiorum, quæ nobis & multis pro nobis impenditis, non valemus. Illum igitur propter quem nobis, & quibuscunque potestis tanta bona facitis: oramus, vt ipse vobis secundum multitudinem diuitiarum suarum retribuat sicut optamus. Ex abundantia tamen charitatis hortamur, vt benefaciendo non deficiatis, quatenus tempore suo indeficientet metatis. Dominus Ricardus lator huius epistolæ promisit nobis se ad nos si Deus illi concesserit, rediturum, & nobiscum deinceps permansurum. Precamur igitur reuerentiam vestram, vt illum, secundum quod vestra scit prudentia confortetis: & in omnibus, in quibos vestro opus habebit auxilio propter Dei & nostrum amorem adiuuetis. * Dominum nostrum Comitem virum vestrum, & filios vestros, vos ipsa ex nostra parte, quia fideliorem nuncium à nobis ad illos non habemus, sicut pro vestris fidelibus salutate.

* *scilicet Eustathium Bononiæ Comitem ... Godefredum Bullionium, ... Baldeuinum & Eustachium, qui ... Hierosolymam receperunt Anno 1099. de quibus vide Guiliel. Tyrium historic. & cæteros eius ... auctores.*

EPISTOLA XXV.

SVO DILECTO SVO DILECTORI

suo desiderato Goillelmo frater Anselmus dictus Abbas Becci non diligere mundum, nec ea quæ in mundo sunt: sed à Deo amari & Deum amare.

Si diligat Anselmum, veniat Beccum.

QVOD prius dicam in epistola mea dilecto dilectori meo, nisi quod maximè postulat de dilectione mea. Anima namque dilecta animæ meę mittendo literas dilectione flagrantes & dilectionem fragrantes petiit à me signa dilectionis literas consolationis. Quid autem dulcius, quid iucundius, quæ maior consolatio dilectioni, quàm dilectio? Quid igitur scribam quod magis consoletur te dilectionem meam, quam quia sic te diligit anima mea: vt nisi te teneat, nó consoletur de te cor meum, nec satietur desiderium meum: Cum enim tanta dilectione, tanta postulatione rogas vt te diligam: vtique facis vt te non solum voluntate diligam, sed & necessitate desiderem: & certè nihil consolatur desiderantem, nisi quod sanat desiderium, & nihil magis torquet quam dilatio. Optat dilectio tua consolari epistola dilectionis meæ, desiderat dilectio mea delectari præsentia dilectionis tuæ. Si ergo non vis torquere animam meam, satis quod tam studiosè tam vehementer accendisti desiderium meum. Quomodo enim mihi dicis quia me diligis & vt te diligam anima mea finis torquete præcordia mea: Denique si eadem feruent dilectione, intima tua, quia & mea, necesse est vt eodem desiderio liquescat anima tua quo & mea. Sed quomodo vel possibile est vt tu velis me diligere te, & tu non similiter diligas me? Ne ergo sis crudelis in animam tuam & meam, veni & consolare tuam & meam. Sed cum (a) exiens de ciuitate tua, esto Loth: non respicias retro. Oculos habeante, vt discas viam ad veniendum, ne habeas eos retro vt obliuiscatis viam ad rediendum. Quatenus cum (b) Apostolo obliuiscaris ea quæ retro sunt, & extendas te ad ea quæ ante sunt. Apertè dico sic veni vt simul conuersemur, si vis vt inuicem nos consolemur. Possem mi charissime commonere dilectionem tuam ex multis sacræ Scripturæ dictis, vt mundum & concupiscentiam eius contemneres: si ea, quæ tibi dicturus essem, ipse nescires. Memento charissime, quia per vanitatem transimus ad veritatem. Noli amare vanitatem, si vis obtinere veritatem. Scito quia in Angliçam terram, ante mediam hanc quadragesimam proficiscor: circa Penrecosten Deo annuente monasterium nostrum reuersurus. Si tamen Deus inspiraret tibi quod desidero, & quod tibi expediret: scis, quia semper (c) ne vis differre p ratu. nec deessent qui te cum gaudio susciperent, sicut susceperunt olim me absente (d) similiter Dominum Rodulfum filium Lanscelini. Omnipotens Dominus præueniat omnes voluntates & actiones tuas suo consilio, & subsequatur suo auxilio, amice mi dulcissime, cordi meo.

a Genes. 19.
b Philipp. 3.
c Lucæ 14.
d Hic est Rodulf. ad quē scribit epist. 20. supr.

EPISTOLA XXVI.

DOMINIS ET FRATRIBVS CHArissimis seruis Dei Becci commanentibus: frater Anselmus seruus eorum semper ad meliora cum humilitate proficere, & nunquam deficere.

Quod Beccenses etiam absente cœnobiarcha viuant integerrimè.

BENE fecistis, quia de rebus Domini Hugonis defuncti, & de his, quæ erga vos sunt, mihi mandastis, & gratia Dei vos & vestra protegi intimastis: me semper hoc desiderante valde lætificastis. Quoniam autem vos scio non dissimiliter desiderare nosse, quæ circa me sunt: scitote quoniã ex quo à vobis, vestris me prosequentib. orationibus egressus sum, omnia mihi prosperè per Dei misericordiam euenerunt, & his qui mecum sunt. Vbicunque vel eundo vel morando sum: non aliter quam in nostra re propria Deo donante sum. Quoniam verò (a) Rex cartam nostram de rebus, quas habemus in Anglia, non nisi præsentibus datoribus qui non omnes in curia Paschali affuerunt voluit confirmare: iussit me vsque Pentecosten ad curiam suam, vbi omnes simul iam conuenerunt, expectare: qua confirmatione peracta, Deo vestris fauente precibus, ad desiderantes & desideratos meos desidero remeare. Notum est dilecti mei dulcedini vestræ, quia religio vestra munda & immaculata apud Deum & Patrem est desiderium meum, & bona vita vestra, est in hoc sæculo gaudium meũ. Si quid ergo de vestra charitate pro hac voluntate bene merui, vt taceam, bene viuendi, primum quod maius est, precor obsecro, vt bene viuendo lætificetis absentes & præsentes cor meum, & de bono vestro impleans desiderium & gaudium meum. Et (b) pax Dei, quæ exuperat omnem sensum, custodiat corda vestra & intelligentias vestras: vt magis ac magis (quod gratia Dei estis,) soliciti (c) sitis seruare vnitatem spiritus in vinculo pacis. Dominum (D) Hugonem de Gornago dilectissimum nostrum, & Dominũ (e) Odonem antiquum amicum, & nouum commilitonem nostrum: & (F) charissimas Dominas & matres nostras Dominam (g) Euam, & Dominam Basiliam ex nostra parte, quantò dulcius potestis, salutate: & eos, sicut vos & illos decet, & nostram scitis voluntatem; seruiendo & honorando confortate: Si, plusquam dixi moram fecero, tolerate: quia spero in Deo non erit sine aliqua vtilitate.

a hic est Guil[e]lmus cognomento Rufus, [A]nglorum [Rex] filius [Gui]lelmi cognomento Bo[st]ar., si liceat [L]amberto [Sch]afnabur[g.] verbo [...] aut [...]gatome. [...]quenothũ [...]ssitas Ba[st]ard. non [...]flar. vnde [a]pparet hanc [...]ulam castigandam.

b Philip. 4.

Ephes. 4.

c [...]detur ... [...]ssis ... epist 2.

De hac E[...] mentio in[...] ... epist. 9. ...

ANNOTATIONES IN EPISTOLAM XXVI.

DOminum (D) Hugonem de Gornago,] *alias, emendatiusq.* Gornaco, *sic etenim epistol. 7. super. & apud Gemmet. lib. 8. cap 8. hist. antiquam Norman. & in Diplomate Herluini legitur in hanc sententiam:* Eidem monasterio dedit Hugo Gornacensis decimam de tribus mansionibus quas in Anglia habebat. *iterumq; in alia perio'o:* Eidem monasterio dedit Hugo de Gornaco dimidiam moltam villæ, quæ vocatur Boscis Girardi: quod postea concessit vxor eius, & filius. *testes Aufr. dus monachus: Rodulfus filius Toraldi. Rogerius Cochelin, & alij plures. Gornacum verò, de quo ad præsens est oppidum Normanniæ & Bellouacu finitimum, spectansq; ex occidente Bellouacum: quod aduertere non otiosum duxi: quoniam est eiusdem nominis castellum quarto à Lutetia lapide, ad præterfluentem Matronam, in conspectu Cale sij Parthenonis.*

CHarissimas (F) Dominas, & matres nostras, Dominam Euam, & Dominam Basiliam.] *Non absre vt ambas has matronas Anselmus appellat; vtraque etenim materno fuit in Beccenses animo. Porrò Eua, natione Franca, illustri genere nupsit viro quoque illustrissimo Willelmo cognomine Crispino. Neaslij Toparcha, & Normannici Vulcasini Vicecomiti, Comisi.* Eua autem, *inquit Chron. Becc MS.* se coniugis aptans moribus, cœpit ecclesiam Beccensem præ omnibus amare: Abbatem & monachos quasi ex se genitus totis visceribus amplecti, magna deuotione venerari: vestes, & quæcumque in ornamentis pretiosa habebat, in vsus ecclesiæ & fratrum expendit; ipsamque domini matrem, & eius Beccensem ecclesiam toto corde dilexit. Defuncto viro eius Willelmo, totum se ad Dei seruitium conuertit, viuens in sancta viduitate, ieiuniis & orationibus intenta: quarum sexus vel ætas patiebatur, carnem & saginã vsq; ad finem vitæ non gustans, eleemosynas multas indigentib. faciens. Post aliquot annos à Willelmo Rotomagensi Archiepiscopo velata, in subiectione Beccensis Cœnobii permansit vsque ad mortem; & defuncta sepulta est iuxta virum suum. *Hucusque de Eua in narratione de viro eius Willelmo qui sub extrema vitæ dies monachalem induit cucullam Becci; & mortuum ibidem sepulturam obtinuit iuxta claustrum, vbi ecclesia ædificanda erat. Post vnam paginam Chron subdit narrationem de eadem Eu., Basilia & Aufrida eiusdem nepte, quam hic attexam vt pareat iterum, vnde Anselm. duas priores appellet matres; sic ergo ait Chron.* Tempore sancti Anselmi Abbatis Becci, tres matronæ nobiles se dederunt in subiectionem eiusdem loci, Basilia scilicet vxor Hugonis de Gornaco, & Auffrida neptis ipsius Basiliæ, & Eua vxor Willelmi Crispini. Quæ tres cum simul Becci viuerent, quasi condixerunt sibi, vt de hoc mundo vna post aliam transueheretur, & tres dominicas elegerunt, in quibus vitam finirent. Et prima Auffrida Basiliæ neptis, quæ anus erat ætate, virgo autem corpore, vt dicebatur, & Deo sacrata. Quæ cum proximam mortis expectaret horam, dixit Prioribus Baldrico & Rogerio, & aliis qui ad exitum illius conuenerant: Quando oculos claudo, videtur mihi domus ista plena albis & nigris personis. Responderunt, Domina cum albatis pergetis ad Dominum, nec multo post exspirauit profunda nocte: Dominica 4. Non. Ianuar. Qua sepulta cœpit infirmari Basilia Domina eius: quæ cum per aliquot dies graui corporis incommoditate molestaretur, velata est à Willielmo Rotomagensi Archiepiscopo: sicque defuncta est alia Dominica 16. Cal. Februar. & sepulta, vt talem personam decebat: Tertia eius non diu superuixit. Nam ætate & ieiuniis attenuata cœpit repente viribus corporis destitui. Post mortem enim viri sui Willielmi Crispini, omni continentiæ se mancipauit, Beccique vsque ad finem vitæ in Dei seruitio perseuerauit. Hæc ante plures annos sacrum velamen acceperat à prædicto Willielmo Rotomagensi. Cumque in dies languor cresceret, & ipsa quotidie ad ecclesiam pergeret, die festiuitatis S. Vincentii, manè se fecit in ecclesiam duci; ibique à toto conuentu visitata, atque inuncta ante altare Crucifixi, cætera quæ morientibus

Chri[sti]-

Christianis solent exhiberi, persoluta sunt ei. Cumque conuentus recederet, eleuata manu signauit eos dicens: Deo vos commendo filii. Diligebat enim tam tenerè eos, quasi omnes peperisset. Dein domum reducta, dum ad focum sederet, dixit: videtur mihi quod ego & ignis iste sumus in ecclesia. Sic dicta, & sequentem noctem trāsigit. Cum iam ad exitum propinquaret, aderant fratres, vt Psalmis & orationibus ei subuenirent, quando opus esset. Inter quos fuit quidam nomine Rodulfus filius Lancelini, qui eam rogauit, vt si possibile esset, post mortem illi apparens diceret quid inuenisset. At illa spopondit, si Deus concederet sibi: sicque defuncta est tertià Dominica 10. Cal. Februar. & humo tradita & apposita ad populum suum. Et paucis interpositis diebus postquam defuncta est apparuit monacho dormienti, qui eam rogauerat, vt sibi quod inuenisset, renunciaret. Quam cum vidisset, ait: Quid est Domina? Quomodo te habes? Respondit se sexaginta annos pœnitentiæ accepisse. At hoc cum ille obstupuisset, & quæsiuit causam, & ait: Quia paruos canes, & alia huiusmodi vana amaui, & vltra modum in his delectata sum: ideo tam longam pœnitentiam accepi. Ita hæ tres Dominæ tribus Dominicis à seculo migrauerunt: & vna quidem prima parte noctis, vt diximus, defecit: alia media nocte dum cantarentur matutinæ: tertia manè, dum cantaretur prima, vltimum spiritum exhalauit. *Hucusq; Chron. Becc. Caterum quam Willielmus Crispinus, eiusq; vxor Eua fuerint in Beccenses benefici, hac diplomatis Herluinam clausula propalam dedit:* Præfato Cœnobio dederunt per consensum comitis Normanniæ Willielmus Crispinus, & vxor eius filium monachandum, & cum eo beneficium quod Osbernus filius Vallonis tenebat de domo eorum, & ecclesiam, quæ sita est in Burgo, qui vocatur Blanzeium cum omnibus pertinentibus ad eam: *Testes Arnulfus presbyter, & Radulfus Dastin. Et rursus haud procul à fine diplomatis:* Eidem monasterio dedit Willielmus Crispinus decimam molendini, & totius dominii sui quod habebat in Maisnilfulbert. *Testes Paganus de Mortania, Gillebertus Dastin. Tertioq;* Prædicto monasterio dedit Willielmus Crispinus ad luminaria altaris in Burgo Pacei 20. solidos de Teloneo, & in burgo Estrepignei de teloneo 20. solidos in eādem rem, & tredecimam totius annonę, quam habet in eadem villa, & vnum hospitem. Dedit quoque quatuor libras denariorum præter supradictos 20. solidos datos ad luminaria in prædicta villa Pacei, & totam partem, quam tenebat in molendinis eiusdem villæ, hoc est, sextam partem molendinorum, & medietatem totius sylux pertinentis ad se in eadem villa. Dedit etiam de Telonio Burgi Linaroli 40. solidos præter supradicta dona. Dedit de Teloneo Blanzei 40. solidos. Dedit quoque medietatem clausi quod vocatur Blancart ad præsens absolutè, & reliquam partem mediam post mortem Euæ vxoris suæ ipsa volente & consentiente. *Caterum Normannorum Comitem suprà memoratum alium putes quàm Willelmum cognomine Spurium. Nam in Diplomate Herluini non semel sic vocatur, & quod ille ipse sit, qui Anglos deuicerit, aperte palam, dicens in sequentia hac verba:* Hanc donationem confirmauit Willielmus rex Anglorum, cum esset Comes Normannorum. *Et quidem quamplures illic recensentur viri nobiles, at Comitis nudo contenti nomine, Vnicus Normannorum Dux, appellatur Comes Normannorum.*

EPISTOLA XXVII.

DOMINO ET FRATRI DVLCISsimo Roberto frater Anselmus salutem & vitam consequi sempiternam.

Monachus qui relicto monasterio suo absque causa Beccum venerat, eò reuertatur.

DICTVM est mihi, quia postquam iui in Angliam, noluistis in monasterio vestro conuersari. Quod si factum est bono animo, & propter rationabilem causam, vtcunque potest tolerari: si vero aliquo rancore factum est, scitote me multum mirari. Nam etiam si habetis aliquam causam, quæ vobis recta videtur, vt à monasterio vestro vos alienaretis, vel propter amorem nostrum, deceret vos expectare, donec mihi rem ipsam, quæ vos offenderet, intimaretis: & deinde nostro consilio cor vestrum sicut seruum Dei deceret pacarens. Precor igitur, vt si me & consilium meum diligitis, sicut ego vos semper dilexi & diligo: ad monasterium vestrum veniatis, & ibi cum aliis pacifica & benigna conuersatione Deo seruiatis. Si autem mihi acquiescere nolueritis, scitote quia animę vestrę non expedit & me contristatis. Quod si vobis graue est (a) placita tenere quæ vobis commendaui magis volo vt illa dimittatis, quàm quod animam, aut famam vestrā lædat, faciatis. Non dico modo verba inconuenienta, quæ de vobis pro hac occasione dicuntur in Anglia. Valeat mihi dulcis charitas vestra: & ne faciat quod me contristet, quia iucunda est mihi benignitas vestra.

(a) *Les pro rei que tu vo c ray recommand. Ided nim, & a s fign ficare breuiter n o s munus ad valeam ep ut illius ideo.*

EPISTOLA XXVIII.

SVIS DILECTISSIMIS ET DEsiderantissimis consanguineis Hainoni & Rainaldo frater Anselmus seruorum Dei Becci commanentium tota virtute vanitatem contemnere, & toto effectu ad veritatem contendere.

Becci cucullam induant qui è longinquo illuc venerant Anselmi conuisendi ergo.

CVM audiuit animæ dilectissimæ animæ meę quas sicut se diligit, & de quibus, quod de se, desiderat anima mea; cum audiui vos de tam longè quæsiuisse faciem meam, exprimere nequeo, quantum gaudium perfudit cor meum, quantum dilatata est spes mea de vobis: quantum prius ardens vehementius exarsit desiderium meum de vobis: Concupiscunt iam dilectissimi mei, concupiscunt oculi mei vultus vestros, extendunt se brachia mea in amplexus vestros: Anhelat ad oscula vestra os meum, desiderat conuersationem vestram quidquid restat de vita mea vt in pleno gaudio futuræ vitę vobiscum gaudeat anima mea. Hoc optant, hoc orant de vobis ardenna pro vobis intima mea charissimi, hoc iam fidentius sperant, & ad hoc ardentius anhelant, quia vos in Normanniam addùxit voluntas altissimi. Spero enim orando, & oro sperando in eo, qui sua gratia tantum [illegible], quod secundum votum meum perficiet, quod incepit. Sed quoniā,

donec videam quod opto, stimulat me desiderium meum, interim ex cordis abundantia loquitur os meum. (a) Gustate amantissimi quam suauis est Dominus, quod nequaquam scire potestis quamdiu dulcis est vobis mundus. Scitis dilectissimi mei, quia (b) mundus transibit, & omnis gloria eius. Qui ergo diligit mundum, sectatur vanitatem, & consequetur miseram indigentiam: qui autem contempto mundo eligit Deum, sequitur veritatem & inueniet beatam sufficientiã. Sed quid cunctet apertè dicere desiderium cordis mei: Dicam ego, persuadeat Deus. Desiderati mei nihil tam bene potestis, quàm monasticæ vitæ propositum arripere, nusquam melius hoc potestis, quam cum illo qui vobis in hoc desiderat & potest Deo dante seruire & consulere. Vtrique non fallo, quia amicus sum: certè nec fallor, quia expertus sum. Simus ergo monachi, simul, seruiamus Deo, simul: vt de inuicem nunc & in futuro gaudeamus simul vna caro, vnus sanguis, vna anima, vnus spiritus simus: Denique accessistis, accedendo succendistis, succẽdendo conflastis, conflando consolidastis animam meam cum animabus vestris. Scindi potest, secerni iam non potest: Trahere illam ad sæculum vobiscum non potestis. Aut ergo cum illa manebitis, aut illam scindetis. Sed si illi cohæretis, non solum consanguinei, sed & conspirituales estis. Si vero illam scinditis non (c) consanguinei sed verè sanguinei & carnales estis. Si ad hoc venistis, vos ipsi iudicate, qui & quales dicendi estis. Sed absit charissimi, sed auertat Deus dilectissimi, ne tam insanabiliter vos diligentem, & erga vos innocentem lædatis, ne tam intolerabiliter spem de vobis bonam confundatis. O quomodo inter præcordia mea feruet amor meus, quomodo laborat totus erumpere simul affectus meus! Quomodo quærit se verbis exprimere, sed nulla verba sufficiunt; quanta vult expromere, sed tempus & carta non capiunt. Dic tu ô bone IESV cordibus eorum, sine quo nulla vox valet auribus eorum: Dic illis, vt (d) relinquant omnia, & sequantur te. Promitte illis, quia cum veneris iudicare, sedebunt tecum & iudicabunt tecum. Nec separes à me, quibus me tanto carnis & spiritus affectu iunxisti: sed aggrega eos illis, quibus tibi seruientibus me seruire iussisti. Domine, tu testis es interius, & lachrymæ quæ me hoc scribente fluunt, testes sunt exteriùs. si mecum, quod opto fecerint; quomodo gaudẽs erit cor meũ, si alibi hoc fecerint, quã melius illis scio, quid talibus expediat, qualiter timida & suspensa erit mens mea: si sæculum tenuerint, quam dolens & tristis erit anima mea. Nimis loquor, sed immenso amore cogor Amati & desiderati: Valete, & manete: Manete inquam, & permanete. Quod vtinam prius audiam inceptum, quam veniam, & cum venero, inueniam.

a Psalm. 33.
b 1. Ioan. 2.
c Amandi. spi.
d Matth. 19.

EPISTOLA XXIX.

DOMINO, FRATRI, AMICO HENrico frater Anselmus dictus Abbas Becci: bonæ voluntatis profectionem & effectum.

Vt quantocius mundum relinquat. Hæc epist. 3. erat in impressis.

BENEDICTVS Deus in donis suis & sanctus

in omnibus operibus suis, qui vestræ dilectioni tantum de nostro desiderio, propter quod concessit efficere: quem oramus vt quod deest adhuc de voto nostro & de vestra mercede dignetur perficere. De qua re consilium nostrum per fratres nostros mando. De gratia & dilectione ducis, & qua mihi scripsistis: multum gaudeo & pro ea Deo & illi & vobis gratias ago. Quod etiam illi per literas facere cogito: cum nuncii vestri sicut audiui constitutum esse, ad illum redibunt. Et quoniam nescio si hoc necesse erit fieri antequam redeam, cum primum poteritis mandate mihi prænomen eius, & nominis vxoris & filiorum eius. Solum enim nomen eius teneo, quia Vitalis vocatur. Sed quoniam dulcis mihi vestra dilectio, sic me sibi sua probitate conglutinauit: vt idem de vobis quod de me desideret cor meum, vnde iam spem magnam ex vestris sermonibus concepi: non potest mens mea quiescere donec ipsum meum desiderium de vobis satietur. Quamuis igitur nullus sermo mihi sufficiat, donec Deus, quod opto, perficiat; pauca tamen, quia non nescienti loquor, pro hoc ipso amica familiaritate commemoro. Pensa igitur dulcis amice, quantalibet mundi gloria potitus fueris, quis sit finis, & in fine quis fructus: quod præmium & contra quæ sit expectatio mundi gloriam calcantium. Si dicis (a) non soli monachi ad salutem perueniunt, verum est. Sed quis certius, qui altius: illi qui solum Deum conantur amare: an illi qui amorem Dei & amorem sæculi simul volunt copulare? (b) Sed fortitan dicet aliquis: quia & in ordine monachorum est periculum. O homo qui hoc dicit, quare non considerat quid dicit! O rationalis natura: an est hoc rationabile consilium, vt quia vbique est periculum ibi eligas manere, vbi maius est periculum? Denique si ille qui solum Deum nititur amare: seruat propositum vsque in finem, certa est salus. Si vero ille, qui mundum vult amare: non deserit suum propositum ante finem, aut nulla, aut dubia, aut minor est salus. Et certè satis probat: quia nullatenus, aut parum aliquod bonum diligit, qui illud vbi certius & melius cognoscit, non eligit. Sed dicunt multi: (c) Grauius irascitur Deus peccanti monacho quam alii, quia de proposito altiori cadit. Hoc (e) verum est quamdiu est in peccato. Sed certè benignius & familiarius suscipit Deus monachum pœnitentem, si ad suum propositum redit quam non monachum, qui ad idem propositum non venit. Plus namque placet Deo etiam post graue peccatum, cuius propositum est & ante & post, quo maius habere non potest: quam ille qui nec ante nec post simile peccatum vult proponere, quo melius non potest. Si ergo & innocentibus & pœnitentibus melius est ad vitam monachicam venire, & redire, quàm abstistere, quid moraris? Si prius de hac vita tolleris: damnum est irrecuperabile. Multa charissime de monachicæ vitæ altitudine & certitudine, de quiete & iucunditate dicere possem, si epistola modum non excederet: fe-

a Obstendere sæculares vt soli monachi fere saluandi occurrit Ansel.
b Secundo. etiam in monachatu periculum esse.
c Tertiò. Deum grauius irasci peccanti monacho quam alteri.
e Verum est ait D. Thom. 2.2. quæst. 186. art. 10. in respons. si religiosus venialiter vel non, sed ex contemptu & propter scandalum sine neutro horum peccet, leuius peccat eodem genere peccati, quam secularis: quia peccatum eius si sit leue, quasi absorbetur ex multis operibus bonis quæ facit: & si sit mortale, facilius ab eo resurgit, propter intentionem quam habet erectam ad Deum: quæ etsi ad horam intercipiatur, de facili ad pristinum reparatur. hæc D. Thom.

stina ergo ad tantum bonum, quia nullo bono efficacius venies ad summum bonum. Plures vidi hoc promittentes & differentes, quos ita mors tulit, vt nec hoc perficerent quo se impediebant, nec hoc inciperent quod promittebant. Quod valde timeo de te, sed auertat Deus à te charissime. Vale & noli tardare.

Multos Anselm. vidit promittentes monachismum, & differentes, quos repentina mors abstulit.

EPISTOLA XXX.

DOMINO ET PATRI REVERENDO Episcopo Vuintoniensi Gualchelmo frater Anselmus orationum & seruitii fidelitatem.

Sic in nostris tabulis Episcoporum Vuintaniensium, sed apud Iuonem Carnotens. epist. 111. vocatur Guacelinus Episcopus Vintoniensis: in aliis cod. Vakelinus. Is ante episcopatum fuit monachus S. Stephani Cadomensis, obiit anno 1098. 3 Non. Ian. Est autem Vintonia seu Vincestria sedes episcopalis in Anglia ad Austrum.

De monacho ad tempus dato, quem Episcopus volebat secum perpetuò tenere.

SECVNDVM quod vestram sciui voluntatem locutus sum cum Domino Abbate de monte sanctæ Trinitatis. Concessionem à Domino Abbate Rainero antecessore suo vobis factam esse de Domino Stephano monasterii sui monacho penitus negat. Hanc autem negationem mihi sic putat asserere, quia dicit se vestris precibus eundem fratrem eo tenore concessisse, vt quandocunque ab ipso, aut post ipsum à Priore sui monasterii reuocaretur, absque excusatione rediret, vestramq; reuerentiam eundem non inuitum suscepisse. Persuasi tamen quantum potui, vt nihil contra voluntatem vestram accelerarer. Quid tamen scribere velit vobis aut iam scripsit, aut scripturus omni interim de dilatione reditus fratris offensione remota. Interea si quid plus potero, secundum quod scio vos inde velle apud illum efficere tentabo. Dominus Robertus frater, & sub vestra sanctitate conseruus noster, quem & dilectorem vestrum volo dicere, quia scio, sed nō audeo: quia forsitan non omnis qui audit, credit: nescio quid supra me confidens per me nimis mihi instat quatenus apud me pietatem vestram pro fratre meo Gislèberto intercedam. Sed valde graue mihi semper est, aliquid à quoquam petere contra eius voluntatem, maximè ab illo cuius nunquam volo offendere benignitatem. (a) Itaque angustiæ mihi sunt vndique. Si enim precibus pietatis non moueor, omnis ero durus: si autem aliquid precib. ab inuito extorqueo, etiam quod sponte tribuendum sit, timeo videri importunus. Quoniam igitur nec tacere audeo, nec rogare: saltem ad discendum liceat seruo vestro benignam vestram prudentiam humiliter interrogare: (b) *Labia enim sacerdotis custodiunt scientiam, & legem requirunt ex ore eius: quia angelus Domini exercituum est.* Doceri ergo à vestra sapientia cupio; si (c) apud Deum pater non portat iniquitatem filii, nec filius iniquitatem patris: vtrum apud propinquum, frater portet iniquitatem fratris. Videmus enim hoc fieri non solum apud multos extraneos, sed & apud quosdam propinquos, quorum authoritas facile reprehendenda non est. Denique

a Daniel. 13. *b Malach. 2.* *c Ezech. 18.*

quomodo verum est, quia (d) *sicut anima patris, ita & anima filii, Dei est*: ita verisimile videtur, quia sicut caro fratris, ita & caro fratris consanguinei est: & si cuiuslibet culpa in propinquum transit, propinquior est filius patri, quam frater fratri. Si ergo vestræ pietati solubilis videtur hæc quæstio: præfatum Gislebertum, quia prope est, doceat suā solutionem & super ipsum erit dubitanti mihi susceptam mandare responsionem. Valete.

d Ezech. 18.

EPISTOLA XXXI.

(A) GREGORIVS EPISCOPVS seruus seruorum Dei Anselmo venerabili Abbati Beccensi salutem & Apostolicam benedictionem.

De celeberrima Anselmi fama.

QVONIAM fructuum tuorum bonus odor ad nos vsque redoluit: quam dignas grates Deo referimus, & te in CHRISTI dilectione ex corde amplectimur, credentes pro certo, tuorum studiorum exemplis ecclesiam Dei in melius promoueri, & tuis similiumque tibi precibus etiam ab instantibus periculis Christi subueniente misericordia posse eripi. Nosti frater: si (b) iusti apud Deum præualuit oratio, quid iustorum? præualebit equidem, immo impetrabit sine dubio, quod petierit. Ipsius etiam veritatis authoritate cogimur hoc confiteri: (c) *Pulsate*, inquit, *& aperietur vobis: petite, & accipietis*. Pulsate simpliciter, petite simpliciter hæc etiam quæ sibi placeant. Simplex est ostium, simplex dator vult peti simplicia; & quæ sibi conueniant: hoc modo aperietur, hoc modo accipietis, hoc modo iustorum exaudietur oratio. Vnde volumus tuam tuorumque fraternitatem assiduè Deum orare, vt ecclesiam suam, & nos (qui ei licet indigni præsidemus) ab instantibus hæreticorum oppressionibus eripiat, & illos errore dimisso ad viam veritatis reducat. Querimoniam apud nos fecit quidam peregrinus de quodam conuerso tuo: (d) *Iustus Dominus iustitiam dilexit, æquitatem vidit vultus eius.* Imitare Dominum tuum, imitare Magistrum, à quo habes doctrinam vitæ. Præcipimus etiam & nos, vt ei iustitiam facias coram Huberto dilecto filio nostro, & (vt intelleximus) amico tuo.

b Iacob. 5. & 3. Reg. 17. *c Matth. 7.* *d Psalm. 10.*

ANNOTATIO IN EPISTOLAM XXXI.

GREGORIVS Episcopus:] *Hic est Gregorius Septimus huius nominis Papa, dictus antea Hildebrandus, & post à quibusdam, ironice: curiosus: is est ille, quem Lanfrancus his increpat literis*: Lanfrancus Hu. literas tuas, quas mihi per portitorem mearum misisti, suscepi & legi: & displicuerunt mihi quædam quæ in eis inueni. Non probo quod Papam Gregorium vituperas, quod Hildebrandum eum vocas: quod Legatos spinosulos nominas: quod Clementem tot & tantis præconiis tam properè exaltas: Scriptum est enim non esse laudandum hominem in vita sua, nec detrahendum proximo suo. Adhuc incognitum est humano generi quales nunc sint, & quales futuri sint in conspectu Dei.

Ecclesiast.

Sic Lanfrancus breuiter & acriter obiurganit cauillatorē ὀνομαλόλογον linguaq; bellantem. Clemens verò, quem ridiculus ille Encomiastes tertium ad cœlum vsq; efferebat, antea vocabatur Gilbertus Corrigianus Rauennatiū Antistes: quem triginta Episcopi stantes à partibus Henrici Imperatoris Gregorio infestissimi creauerunt Papam in schismate, quod perdurauit annis 17. scilicet ab anno 1084. ad 1101. Quantus verò fuerit Gregorius, quamque Ecclesia sibi commissa inuigilauerit, abundè testatur Registrum epistolarum eius. Cæterum has Gregorij literas fuisse reddi tas Anselmo annum circiter 1085. postremum Gregorij ad gito monstrat, quod responsum hic non habeamus; quod tamen proculdubio fecisset, quemadmodum Vrbano Gregorij successori: His adde quod Anselmus fuerit in Abbatem sublectus anno 1077. Gregor. 1073. & post electionem suam varia scripsit ante hanc Gregor. acceptam epistolam.

EPISTOLA XXXII.

VRBANVS (a) EPISCOPVS SERVVS seruorum Dei Anselmo venerabili & dilectissimo Abbati salutem & Apostolicam benedictionem.

Vt Episcopo rerum ecclesiasticarum imperitiori adsit consulat & dirigat.

RELIGIONIS ac scientiæ tuæ prerogatiuam scientes, (b) Beluacensi Episcopo, quę in eius ordinatione iniusta videbantur, indulsimus: & in tuæ studio industriæ cōfidentes curā (c) ei Episcopatus inuito renitentiq; iniunximus. Nunc ergo tibi eum commendamus attentiùs: quatenus ei in omnib. (d) vt filio tuo adiutor, monitor, corrector, atque consultor assistas; & cum ipse adesse nequiuens, quemlibet ei fratrem tuorū, (qui super ipsum spirituali zelo sollicitus sit) præsentem esse mandabis: vt quod minus cernitur, bonis inposterum profectibus valeat operari. Si quid autem tibi vel per eundem Beluacensem Episcopum, vel per filium nostrū Rogerum de seruitio S. Romanæ Ecclesiæ mandabimus, vt talem virū decet, impiger & paratissimus exequens. Sanè monachum tuum (e) Ioannem nostræ ecclesiæ filium apud nos retinere volumus: super quo in vos querela Romanæ pēdet Ecclesiæ quod ipsius clericum monachare & altioribus gradibus promouere præsumpsisti. Veruntamen Beluacensis Episcopi precibus inclinati eum ad te sub hoc tenore remittimus, vt ante exactum à præsenti quadragesima annum aut illum ad nos remittas, aut ipse veniens tecum ducas: & si quem alium de vestra congregatione nobis vtilem noueris. Porro quantò ipse citius potueris, sedem Apostolicam visitare ne differas, vt dilectionis mutuæ præsentia, deuotione debita perfruamur. (f) Huberti verò nostri Subdiaconi, qui apud vos defunctus dicitur, si quæ res apud te discussæ sunt, ad nos citius destinabis. Cum enim à Dn. Prædecessore nostro sanctæ memoriæ Gregorio legationem in Anglorum regno acceperit, multa ex (g) censu beati Petri dicitur collegisse: quę si apud vos sunt, citius ad nos volumus destinari necessitate sanctę Ecclesiæ profutura.

a Vrbanus II Papa, natione Gallus Rhemensis, oppido Castellione inauguratus est anno 1088. 4. Id. Martii.

b Cui nomē erat Fulco vt apparet epist. 32. lib. 1.

c Anno circiter 1089.

d Is enim antea fuerat Beccensis monachus.

e Hunc Vrbanus præfecit Abbatem monasterio Saluatoris in Capua ad Telesinā vrbem. Malmesb. in lib. 1. de Pontif. Anglor.

f Is Hubertus fuit S. Roman. ecclesiæ Subdiacon. cuius meminit Lanfrancus in epistola ad Alexandr. II. quam citauimus annot. ad epist. 31. lib. 1. & Gregor. præcedenti epist. Hubertum vero fuisse quæstorem ad colligendos in Anglia S. Petri denarios, vt postremo scribit Polydor. Virgil. testimonium.

g Intelligit sacrum illud vectigal, quod annuatim præstabat Anglia Roman. Ecclesiæ, ex antiqua maiorum consuetudine. de quo nos alibi, vsitius.

EPISTOLA XXXIII.

DOMINO REVERENDO, ECCLESIÆ Catholicæ summo Pontifici Vrbano: frater Anselmus seruus seruorum Dei Becci commanentium cum debita subiectione fidele seruitium.

Post gratias Papæ actas, commemorat Beluacensis Episcopi cruces.

GRATIAS ore & corde celsitudini vestræ, quantas possum, ago: quia paruitatem meā dignata est suæ benignitatis epistola honorare, & Apostolica benedictione lætificare. Pro vestra & Romanæ Ecclesiæ tribulatione, quæ nostra & omnium verè fideliū est, non cessamus orare Deū assiduè: (a) vt mitiget vobis à diebus malis donec fodiatur peccatori fouea. Et certi sumus, etiamsi nobis moram videatur facere: (b) quoniam non relinquet virgam peccatorum super sortem iustorum: quia hæreditatem suam nō derelinquet: (c) & portę inferi non prę ualebunt aduersus eam. De dilectissimo nostro Episcopo Beluacensi (d) quē ea diligentia qua sciui & potui, exquisito eius introitu: vt onus Episcopale susciperet, coegi; sic multimodè coactus regis Francorum & Cleri Beluacensis & multorum aliorum religiosa (inquātum cognoscere poteram) instantia: cum assensu Remensis Archiepiscopi, nullo resistente: vt nisi hoc facerem, Deum timerem offendere. Nouit sanctitas vestra, qua voluntate post susceptum Episcopatū olim eam petiit, quid fecit, quomodo rediit. Cur autem nunc quoq; vestræ se maiestati repræsentet, plenius per eius vocem quàm per literas nostras innotescet. Scio namque quoniam ipse mendacium, & maximè in hac re coram vobis execratur, & sperat ob puritatem conscientiæ, quia veritas in hac causa sibi non aduersatur. Verùm rei ipsius serie pertractata, nec vestra prudētia nostro consilio indigebit, nec iustitia precibus opus habebit. Solum igitur hoc nunc intimo, quod si ad vestram iam venit (sicuti est aut venturum est) notitiam, per alium nescio scilicet: quia non minimam idem Episcopus persecutionem patitur, propter iustitiam, quam per iussionis vestræ seruare nititur obedientiam. Nam in tantum eius odium canonici, & presbyteri eius Episcopatus paucissimis exceptis, & quidam laici exardescūt: & extraneos, quoscunq; possunt, & quibuscunq; modis valent, accēdunt: vt non solum ipsum, sed & illos immoderatè detestentur, & detestabiles monstrare conentur: qui ei aliquod solatium impendunt: vt eum Propheta ipse dicere possit: Tota (d) die verba mea execrabantur, aduersum me omnes cogitationes eorum in malum: Inhabitabunt & abscondent: ipsi calcaneum meum obseruabunt. Canonici quidem, & presbyteri hoc illi faciunt: (e) quia eos à prauis cōsuetudinibus, & maxime à mulierum reproba conuersatione vult prohibere; (f) & filios eorum, siue, quos sibi

a Psalm. 93.

b Psal. 124.

c Matth. 16.

d Fulco (sic enim dicebatur, vt alibi obseruaui) Pōtificatum Bellouacum suscepit coactus ab Anselmo, cum tamen ille potissimum refragaretur: sic n. Chron. Bec. refert: Quidā monachus Beccipetebatur ad episcopatum ecclesiæ Beluacensis Cūq; S. Ansel. Abbas huic electioni assensum prębere nollet, dixerunt petitores: Domine, nos eū legimus cū; non se ingerit: quare non vultis concedere, quem petimus? At ille: si, inquit, ipse Deus me eligeret, adhuc timerē: quia ipse per Prophetam elegit Saulē & per semet ipsum Iudā traditorem: qui ambo reprobati sunt. Sic Chron.

d Psalm. 55.

e Iuxta canonem quem habes Grat. dist. 27. Diacon. & c. presbyterum. ib. d. dist. 28. can. decernimus. Quando assumis presbyter, & tota distinct. 32. Greger VII lib. 4. Regist epist. 10. Ex authoritate sanctorum Patrum, & ja. vita interdicit, & ex choro subet pelli concubinarios clericos. Iunge Dionys. Carthus. lib. de vita Canon. art. 12. 13. 14. Regula Canon. secular. art 12. 13. 14. 15. Ioan. Molan. lib. 1. de Canon. cap. 18.

f Filios presbyterorum ipsemet Vrbanus remouit edicto conditionali, in Concil. Claremont. apud Malmesb. lib. 4. de reg. Angl. cap. a & Grat. dist. 56. c. presbyterorum. & c. Cenomanensem ibid. & Alex. I. Lobed. a Apostolica. ad hæc facit Hildeb. Canom. epist. 35.

ſecundum placitum hæredes eligunt, à præbendarum hæreditaria ſucceſſione, atque à ſacrorum ordinum promotione, conatur arcere. Laici verò, idcirco quia inuaſionib. rerum eccleſiæ inordinatè factis non vult fauere. Quapropter vt eum veſtris literis vehementer roboratum remittatis, valdè neceſſarium exiſtimo: & vt Dominum ſupplex ſeruus poſtulo: Sicq; illum authoritas veſtra Remenſi Archiepiſcopo, & aliis vicinis Epiſcopis & Clero ciuibusq; Beluaci & eiuſdem Epiſcopatus nobilibus commẽdans contra maleuola machinamenta muniat, vt in executione mandatorũ veſtrorum non tam eos aduerſarios, quàm adiutores inueniat. Præſumo aliquam gratiam de veſtræ largitate pietatis eccleſiæ Beccenſi poſtulare: ſed hæc præſumptio non tantum de mea aſcendit temeritate, quantum de veſtra reuerenda mihi & chariſſima deſcẽdit benignitate, quæ ſe meæ paruitati literis per præfatum Epiſcopum Beluacenſem miſſis, & verbis mihi per illum & quoſdam alios relatis dignata eſt monſtrare. Eſt enim nouares, noſtrum monaſterium nec adhuc vlla antiquitate, aut vllius Apoſtolici authoritate, aut priuilegio confirmatum: ſed veſtris temporibus, & veſtræ clementiæ iuſſioni diuinitus ſeruatum. Vt ergo aliquo veſtræ authoritatis dono, prout veſtræ viſum fuerit religioſæ diſcretioni, ſe gaudeat honorari & confirmari: nulla noſtra merita obtendimus, ſed diuinæ voluntati & veſtræ pietati committimus. Non enim ignotum eſſe puto veſtræ excellentiæ: Quia plures Epiſcopi non tantùm gaudent monaſteria paterna pietate nutrire, & epiſcopali cura erudire, quam auſtera quadam dominatione, & propria voluntate grauare. Quod tamen ſub paterna ſanctitate reuerendi (B) Archiepiſcopi noſtri Guillelmi fidelis dilectoris noſtri non timemus. Serui veſtri, conſerui & Domini mei fratres noſtræ congregationis, qui pro veſtra paternitate quotidie mecum non ceſſant orare, deſiderant ſe mecum orationi & benedictioni veſtræ commendari.

ANNOTATIO IN EPISTOLAM XXXIII.

ARchiepiſcopi (B) noſtri Willelmi.] *ſcilicet Rotomagenſis, ad quem eſt epiſt. 68. lib. 3. cuiusq; non ſemel Chron Becc. MS. meminit. Succeſſit autem Ioannis teſte Will Gemmet. lib. 8. cap 3. hiſtor. Duc. Norm. (ad quẽ legi nonnulla Lanfrãci epiſtolia) vita functo anno 1079.* Is, vt alibi monuimus, fuit nepos Rathbodi, ceu, *vt legunt Victoriana Sagienſ. Epiſcopor tabula MS.* Rathbandi Epiſcopi nepos, & monachus S. Stephani Cadomeolis, tandemq; Abbas poſt Lanfrancum: Illi autem nuncupato Rothomagenſi Archiepiſcopo Cadonienſes ſurrogarunt Gillebertum Conſtantinienſem: *vt notauit Guillelmus Gemmeticenſis lib. 7. hiſt. ducum Northmannorum, cap. 26. Anno 1081 habuit ſynodum apud Liſſebonam multis aſtantibus Epiſcopis, & Willelmo Notho Anglorum rege, teſte Mattheo Paris in hiſtoria Maiore: Solus ille Archiepiſcopus, quaſi nihili faceret vbique tonantia Pontificiorum anathematum fulmina, inceſtas effecit nuptias Philippo Francorum regi, & Bertrada Fulconis Rechini Andium Comitis vxori, ſicut vniuerſi Francorum annales recitant: Hanc tamen Bertradam inter vxores Fulconis non reperio in tractatu Comitum Andegauenſium quem ſeruat ſcriptum Bibliotheca Victoriana. His vero connubiis male & perperam à Willelmo coniunctis, Vrbanus Papa tanto Domini furore in eum eſt accenſus, vt multis annis interdictum vix Anſelmus alioquin Vrbano amiciſſimus, potuerit reconciliare: quod notat Willelmus Malmesberienſis lib. 5. de geſtis regum Anglorum. Imò non reconciliauit. Nam Paſchalis epiſtol 140. lib. 3. epiſtolar. noſtri Anſelmi ſub finem ait:* Rothomagenſis Epiſcopi cauſam & interdictum iuſtitia dictante prolatum tuæ deliberationi commiſimus. Quod enim indulſeris, indulgeo, &c. *Porro hunc eſſe electi Willelmi annum ſuperius recenſitum, & Antonij Democharis, vt noſtra tabula MS. Rothomagenſium Archiepiſcoporum confirmant, extat ad eundem 80. Iuonis Carnotenſis epiſtola: obiit anno 1110. ſucceſſore Gaufrido Cenomanenſi Decano, ex earundem tabularum notatione, & Guillelmi Gemmeticenſis cap. 14. lib. 8. ſua hiſtoria.*

EPISTOLA XXXIV.

SVO REVERENDO DOMINO Chriſtianorum vniuerſali Pontifici Vrbano frater Anſelmus quod ſuus.

Timet, ne Epiſcopus ſub grauamini ærumnarum cadat pondere: eumq; optat epiſcopatu abſolui.

DE (a) Beluacenſi Epiſcopo, quod ſentio breuiter, ſed magno affectu dico, & vt multum ſit veſtræ pietati deſiderio. Nihil proficit in epiſcopatu, ſed & ipſe à ſui cuſtodia impeditur, nec rebus eccleſiæ prodeſt, nec in futuro ego, aut aliquis eorum, qui rem nouerunt, & ſecundum DEVM eam conſiderare volunt, aliquid melius ſed deterius expectamus. Non quia in eius innocenti vita aliqua culpa malæ voluntatis ſit, ſed quia non eſt talis, qui tantum onus poſſit ſuſtinere, tantam malitiam irruentem, tantas inſidias circumſtantes cauere. Vnde valde timeo, ne (b) abundantiori triſtitia abſorbeatur: in qua cum nimio dolore cor eius verſatur, & in qua nullo alio vinculo, quam ſola veſtra iuſſione ligatur. Quapropter ego & alii ſecundum DEVM amici eius corde cum ipſo proſternimur ad veſtigia veſtræ miſericordiæ, vt ei viſcera ſua aperiat, & de tanto malo & periculo, in quibus ſine vtilitate eſſe ſe ſentit, clementer eripiat. Ne prohibeat agnum mitem, de medio circumuenientium & irruentium luporum & leonum fugere: nec (c) puerum innocentem de Chaldeorum fornace exire. Quod qualiter meæ paruitati fieri poſſe congruentius videatur, per eundem ipſum excellentia veſtra poterit audire, ſi dignatur. Eo enim modo, niſi aliter prudentiæ veſtræ videbitur, nequaquam gloriabitur ſe malitia per falſitatem præualuiſſe, ſed innocentia gratulabitur per libertatem mentis euaſiſſe. Mirari poteſt fortiſan veſtra ſapientia, cum ſic mihimet contrarius videar exiſtere: vt quem Epiſcopum fieri coëgi, epiſcopatum velim deſerere. Sed fateor illi, cui conſcientiam meam celare non debeo, quia mala quæ patitur, prius ſenſi & prædixi, cum ad epiſcopatum peteretur: ſed illi in me ſententiam meam obruerunt, qui illum petendo cum magna importunitate concorditer in me irruerunt,

a qui nominabatur Fulco, vt proximè aduerti: hunc ep. 106. & 107 ſcribit Iuo Carnot.

b 2. Cor. 2.

c Puerorum hiſtoriã convectorum in fornacem adſpicias. Dan. 3.

ruerunt. Timebam enim in corde meo asserere DEUM magis esse in meo solo sensu & voluntate, quàm in multorum se simpliciter enim propter DEUM petere clamantium vnanimitate. Ingerebat se etiam hoc menti meæ; quia sæpe Deus magis operatur per vitam (d) quærentium quæ Dei sunt, quam per astutiam quærentium quæ sua sunt. Ecce in conspectu vestro est, cur (e) eum Episcopum fieri concessi; & cur nunc mutare desiderem, quod coactus concessi: & iudicio vestro subiacet, si puniendum aut corrigendum, aut suscipiendum sit, quod facio & quid feci. Paternam vestram sanctitatem omnipotens Deus diu nobis in integra prosperitate conseruet Amen. Soli vestro conspectui hanc epistolam notam esse (si vobis placet) quidquid de illa vobis videatur, desidero & flagito.

d Phil. 2.

e Annotat. epist. 31 suprà & scholium. ad literam d.

EPISTOLA XXXV.

DOMINO ET FRATRI DILECTO Ioanni frater Anselmus semper ad meliora proficere.

De falsa & impia assertione cuiusdam Trinitarij: adde epist. 41. infr.

AD literas, quas mihi dilectio vestra misit, de illo qui dicit in Deo tres personas, esse tres res, aut Patrem & Spiritum sanctum cum Filio esse incarnatum: Ideo tamdiu moratus sum respódere, quia volebam plenius de hac re loqui. Sed quia multis me occupationibus impedientibus, postquam epistolam suscepi, non mihi licuit: interim inde breuiter respondeo. In futuro vero, si Deus dare opportunitatem dignabitur, voluntatem habeo copiosius inde tractare. Quod ergo dicit tres personas, tres res: aut vult intelligi secundum tres relationes, id est, secundum id quod Deus dicitur, Pater, & Filius, & à Patre & Filio procedens Spiritus: aut secundum id, quod Deus dicitur. Sed si ipsas tres relationes, dicit tres res esse, superfluè hoc dicit. Nullus enim negat hoc modo tres personas, esse tres res: Sic tamen vt diligenter intelligatur, quomodo ipsæ relationes dicantur res, & cuiusmodi res, & si aliquid faciunt eædem relationes circa substantiam, quemadmodum multa accidentia, an non. Quamuis videatur non intellegere, hoc modo tres res quas dicit: ex eo quia subiungit trium personarum vnâ esse voluntatem, aut potestatem. Nam tres ipsæ personæ non habent voluntatem aut potestatem secundum relationes, sed secundum hoc, quod vnaquęq; persona Deus. Quod si dicit tres personas, esse tres res, secundùm quod vnaquæq; persona est Deus: aut tres deos vult cóstituere, aut nó intelligit quod dicit. Ad ostendendum quid sentiam de sententia præfata, ista interim dilectioni vestræ sufficiant. Quod autem pentis mecum conuersari, antequam Romam proficiscamini: scitote quia quãtum ad dilectionem honestatis vestræ pertinet, libenter vellem. Sed inquantum intelligo, & vobis parum esset vtile propter multas occupationes meas, & impedimentum esset vobis. Omnino namq; persensi, quia nisi cum Episcopo manseritis vsque dum proficiscamini; aut nihil, aut parum vos ipse iuuabit ad hoc quid facere debetis: nec ego aliquid quod valeat ad iter agendum vobis facere possum.

EPISTOLA XXXVI.

AMICO, FRATRI, DOMINO, patri, dilecto dilectori reuerendo Abbati Gisleberto frater Anselmus perseuerantem in longa vita cum prosperitate sanctitatem, & indeficientem in æternitate fœlicitatem.

Ad eundem scribit epist. 16. supr. Laudat vita ab Abbate institutæ rationem.

SI velim scribere mutuæ nostræ dilectionis affectum, timeo ne aut videar ab ignorantibus veritatem excedere, aut necesse sit aliquid veritati subtrahere. Qui affectus, quantus & quàm verus sit, cum multum cognoscerem: quando sese oculo ad oculum, osculo ad osculum, amplexu ad amplexum ostenderet: nunc multò magis experior, cum absesse illum irrecuperabiliter, in quo tanta iucunditate delectabar, intueor. Sicut enim abundans nescit, quid sit indigenti: vt qui deliciis affluit, ignorat quid sit esurienti: Ita qui amico fruitur, non sentit languorem animæ carentis. Quoniam ergo nec scribi sufficienter potest, quid nobis inuicem sit, nec ignoranti loquor: his interim omissis oro vobiscum, vt aliquando nos inuicem videntes oculo ad oculum, osculo ad osculum, amplexu ad amplexum non oblitum amorem recolamus. De his autem, quæ de vitæ suæ conuersatione charitas vestra mihi dignata est exponere, gratias ago Deo: quia nihil ibi videre possum, quod non sit laudabile. De fratre illo, quem in claustrum reduxistis, quod vultis, donec vobis aut nobis aliter videatur, concedo: sed occulta eius, vestra discutiens prudentia, prout iudicauerit, illi consulat. De damno vestro quod mandastis, miror, & condoleo. Quod dignatur vestra charitas excusare se, quia non potest modo facere quod vellet: gratias ago vestræ dignationi, & bonæ voluntati. De Dom. Lanfranco nihil melius scio, quam potui quàm quod in Anglia feci, & dixi. Valete.

EPISTOLA XXXVII.

REVERENDÆ ET CHARISSIMÆ Dominæ suæ Comitissæ Idæ frater Anselmus per bona temporalia ad æterna pertingere.

Ad hanc est epist. 24. supr. debet niti ad profectum, qui cupit defectum vitare.

SICVT verus amor, quem secundum Deum erga reuerentiam vestram habeo, à sua integritate non potest deficere. Ita nunquam debet à salubri exhortatione deficere. Quamuis igitur semper sperem, prudentiam vestram vndiq; sibi prospicere, ne callidus hostis aliqua fraude violare valeat bonæ vitæ propositum: nequaquam tamen, si vel tantum suggero vt instantius faciatis, quod bene facitis, indicandum est esse superfluû. Nullus enim gradum bonæ vitæ, quem iam conscendit, custodire sufficit, qui semper ad altiorem proficere non appetit. Semper igitur necesse est, vt nitatur ad profectum, qui semper vult vitare defectum. Sic itaque se reuerentia vestra, immò Deus cor & os & actus vestros semper & vbique

custodiat, vt vita vestra nunquam, & nusquam in magnam vel paruam culpam decidat. De monasterio vestro, quod à me petebatis, regi Anglorum retuli: sed certe non laudauit vt facerem. Argentum domni Ricardi, per præsentem latorem mittite nobis. Valete.

EPISTOLA XXXVIII.

DOMINO ET PATRI ABBATI reuerendo Roberto frater Anselmus dictus Abbas Becci huius vitæ prosperitatem, & futuræ fœlicitatem.

Peccare statuens & diuinitus impeditur, si postea lætetur se non peccasse, reus non est.

RESPONDENS vestræ reuerentiæ de re, vnde per filium suum Willelmum meam paruitatem dignatur consulere, vellem exempla & authoritates proponere: sed eius festinatione, & mea occupatione, sicut ipse testis est impediente, vix mihi licet rei ipsius veritatē simpliciter exponere. Nullius Catholici ignorat prudentia, quia sicut ille, qui bonum opus facere volens, prohibetur: & postea gaudet se facere non potuisse, quod beae voluit: non est laudādus, fecisse bonum quod proposuerat. Ita ille qui prauum opus agere disponens, non permittitur: & postea lætatur se non esse concupiscentiæ suæ traditum, nequaquam iudicandus est crimen egisse, quod voluerat. Nā, etsi quamdiu est aliquis in criminis voluntate, si nulla vitam terminat, de crimine iudicandus sit: magna tamen distantia est inter illum, quem ira superni iudicis vsque in reprobam actionem deserit, & illum quem gratia à præcipitio seruans operis in bonam voluntatem restituit. Multum igitur est criminandus ille, cui pariter illis crimen conatur impingere, quorum prauas voluntates diuina sapientia tam diuersè voluit disponere. Ille namque nomine facinoris notandus est, qui aut in actum labitur, aut in malitiosa intentione deseritur: non ille, qui nec in opus malitiæ præcipitatur, & à peruersa intentione eruitur. Hic enim in hoc seruatus est, vnde gaudendo gratias possit agere: ille in hoc desertus est, vnde dolendo veniam necesse sit petere. De hoc certum est, quia pro huiusmodi gaudio præmium accipiet: illi multum est, si pro dolore peccati pœnam effugiet. Plura vellem scribere, sed quia sicut dixi, mihi non licet, ista vel ad testimonia eorum quæ prædictus filius vester de nostra viua voce vobis referet, licet intercisa, sine reprehensione suscipite. Valete.

EPISTOLA XXXIX.

DILECTO ET DESIDERATO IN Christo Lamberto frater Anselmus Abbas Beccensis, toto corde sæculi huius vanitatem contemnere, & ad æternam veritatem contendere.

Nobilem virum ad nobiliorem vitam, nempe monasticam hortatur.

TANTA mihi charissimus frater & filius meus Dominus Rodulfus Beluacēsis olim socius tuus, nunc verus amicus & desiderator tuus retulit de nobilitate & morum tuorum, quæ generis nobilitatem exornat, honestate; vt non paruo affectu cogatur cor meum te desiderando diligere, & diligendo desiderare. Quapropter quoniam animam tuam anima mea nec minus vult, nec plus potest diligere quam seipsam: non aliud potest desiderare de illa, quàm de seipsa. Hoc igitur est de te desiderium meum, vt mundum relinquēdo Christum sequaris, & per temporalem humilitatem & paupertatem, exaltationem & diuitias æternas consequaris. Non te detineat mi dilecte, nec moretur vlla occasio carnalis, quia vtiq; non est consilium, non expedit bonum æternum perdere, aut minuere, aut vel differre pro temporali. Quod si superna gratia tibi, quod vtinam videāt oculi mei, inspirare dignabitur secundum desiderium meum, & ad hoc eligere dignabetis consortium & consilium meum, iam dilatata in amplexus tuos obuiam cantat tibi anima mea. Paratum cor meum dilecte mi paratū cor meum, vale dulcissime, vale, & quam dubia & breuis sit vita hominis, & quam infinita sunt quæ sequuntur bona vel mala incessanter memorare.

EPISTOLA XL.

DOMINÆ IN DEO DILECTÆ Ermengardæ frater Anselmus Abbas Becci salutem & fidelem orationem.

Ambo coniuges mutuam iurauerant continentiam: idcirco vir monachus vult fieri, vxor non vult: orat Anselmus vt annuat.

QVAMVIS vos non cognoscam visu, tamen quia eius ordinis sum, qui omnibus hominibus debet bene velle, & salubriter consulere, nulli mirum videri debet si vestram reuerētiam, secundum quod audio expedire, cōmoneo. Audiui charissima Domina, qualiter sit inter virum vestrum & vos, quoniam nobilitas vestra nō hoc patitur occultari, sed longè lateq; facit publicari. In qua re primùm gratias ago Deo, à quo est omne bonum: qui eidem viro vestro dedit tanta Iacob. constantia temporalem gloriam contemnere, & vobis concessit tot tribulationes pro tuenda castitate tam viriliter sufferre: ita tamen vt ille in ipso mundi contemptu non plus diligat seipsum quam vos, nec vobis aliquid in hoc mundo sit charius illo. Certè ambo in hoc Deo & bonis hominibus amabiles ambo estis laudabiles, vtrique in tanta & tam vera mutua vestra dilectione non tam corpora vestra diligere credendi estis quàm animas: Corpora namque vestra nulla cura, nullo mutuo amore potestis à morte temporali eripere: animabus vero vestris, si ipsum vestrum amorem regere scitis, vitam æternam potestis acquirere. Quid ergo est fœmina reuerenda, fœmina probatæ castitatis, quid est quod te cogit impedire virum tuum, ne perfectè quærat salutem animæ suæ, quam non minus diligis, quam tuam? Nullatenus enim vel cogitādum est vt hoc facias propter vilem carnis delectationem, quam tantum, postquam ipse à te discessit contempsisti; vt ne virum alterum susciperes: cum hunc habere non posses, multas passa sis tribulationes, multas respueris persuasiones. Quod si detines animam eius à salutis suæ profectu, propter glo-

riam & commoda temporalia quæ amas, & quæ te per illom speras posse retinere: quomodo diligis animam illam, cuius certo & æterno commodo dubia, vilia, & transitoria tua proponis commoda? Aut qua ratione potes ab eo exigere, vt ipse æterna bona animæ suæ postponat temporalibus bonis corporis tui, si tu bona corporis tui, præponis bonis animæ illius? Vide ergo, charissima Domina, vide fortis & prudens mulier: vide si hoc facis, qoàm non benè tegas amorem tuum, quàm non rectè diligas diligentem te virum tuum. Quid si illum cogis, vt deserat consilium animæ suæ pro voluntate tua, & tunc morte tua vel illius occurrente, aut alio casu sicut solet irruente, ille non prosit tibi, & tu noceas illi: vòque si ooces animæ illius, ooces animæ tuæ. O quantò melius, reuerenda Domina, quantò laudabilius ostenditis vos diligere virum vestrum, si non solùm permittitis, sed etiam consulitis & iuuatis, vt quod incepit Deo inspirante, hoc conetur perficere ipso adiuuante: si boonum illius amando vestrum facitis; si certissimè creditis, quia, quantò fortius propter amorem Dei & proximi humanū auxilium dimittitis, tantò familiarius & securius vos diuinæ protectioni committitis. Confidat ergo in Deo prudentis vestra fortitudo, & fortis prudentia: & sicut si mortuus esset vir ille, absentiam eius sufferretis, noleodo sine vllo eius & vestro proficuo: ita dum viuit, sponte illam tolerate pro magno eius & vestro præmio. Concedite vt liberè faciat, quod desiderat, quatenus cū illo participetis mercedem. Si enim Deus curam gerit de viduis, quæ non propter illum sunt viduæ: multò charius illam fouebit, quam pro suo amore videbit sponte viduam. Quod si contigerit, (quod forsitan non erit) vt terrenum perdatis honorem, oolite dolere, quia in cœlo recipietis meliorem. Et certè quod a melioribus & sapientioribus multùm contemnitur, noo est multùm dolendum, si perditur. Plus aliquid vellem consulere, sed oon audeo: orare tamen non timeo. Omnipotens & misericors Deus ita det tibi mundi contemptum, sicut dedit viro tuo, vt in cœlesti regno par sis viro tuo; soror & Domina in Deo dilecta.

EPISTOLA XLI.

DOMINO ET AMICO CHARISSIMO, Reuerendo Episcopo Beluacensi Fulconi: Frater Anselmus dictus Abbas Becci salutem.

De Roscelino, qui Lanfrancum & Anselmum insimulabat heresios trinitaria. Con iungo epistol. 35. suprà. Et notationem nostram ad libr. de incarnatione verbi.

AVdio, (quod tamen absque dubietate credere oon possum) quia Roscelinus Clericus dicit in Deo tres personas, esse tres res ab inuicem separatas: sicut sunt tres Angeli: ita tamen vt vna sit voluntas & potestas: aut patrem & spiritum sanctum esse incarnatum, & tres Deos verè posse dici; si vsus admitteret. In qoa sententia asserit venerabilis memoriæ Archiepiscopum Lanfrancum fuisse, & me esse. Quapropter dictum est, Coocilium (A) à venerabili Remēsi Archiepiscopo Rainaldo colligendū esse in ꝓximo: Quoniam ergo puto reuerentiam vestram ibi præsentem futuram: volo vt instructa sit, quid pro me respondere debeat, si ratio exegerit, (B) Archiepiscopom quidem Lanfrancum, vita eius multis religiosis & sapientibus viris oota, quia de eo nūquam aliquid tale sonuit, ab hoc crimine satis excusat: & absentia & mors eius omnem de eo nouam accusationem recusat. De me autem hanc veram omnes homines habere volo sententiam. Sic teneo ea, quæ (c) coofitemur in symbolo cùm dicimus: *Credo in Deum Patrem Omnipotentem creatorem cæli & terra.* Et (d) *Credo in vnum Deum Patrē Omnipotentem factorem cæli & terra.* Et (e) *Quicunque vult saluus esse, ante omnia opus est, vt teneat Catholicam fidem,* & ea quæ sequuntur. Hæc tria Christianæ religionis principia, quæ hic proposui, sic inquā, hæc & corde credo, & ore confiteor: vt certus sim quia quicunque horum aliquid negare voluerit, & nominatim, quicunque blasphemiam, quam suprà posui me audisse à Ruscelino dici pro veritate asseruerit, siue homo, siue angelus, anathema est: & confirmando dicam, quandiu in hac perstiterit pertinacia, anathema sit. Omnino enim Christianus oon est: Quod si baptizatus, & inter Christianos est nutritus, nullo modo audiendus est: nec vlla ratio aut sui erroris est ab illo exigeoda, aut nostræ veritatis illi est exhibenda, si mox vt eius perfidia absque dubietate innotuerit, aut anathematizet venenum, quod proferēdo euomuit, aor anathematizetur ab omnibus Catholicis, oisi resipuerit. Insipientissimum n. & infinitum est, propter vounquemque non intelligentem, quod supra firmam petram solidissimè fundatum est, quæstionum reuocare dubietatem. Fides enim oostra contra impios ratione defendenda est, non contra eos, qui se Christiani oominis honore gaudere fatentur. Ab his enim iustè exigendum est, vt cautionem in baptismate factam, inconcussè teneant: illis vero rationabiliter ostendendum est, quàm irrationabiliter nos contemnant. Nam Christianus per fidem debet ad intellectum proficere, non per intellectum ad fidem accedere: aut si intelligere non valet, à fide recedere. Sed cùm ad intellectum valet pertingere, delectatur: cùm verò nequit, quod capere ooo potest, veneratur. Has autem nostras litteras ad prædictum Concilium à vestra sanctitate portari: aut si fortè non iueritis, per aliquem de vestris literatum mitti deposco. Quæ, si ratio oominis mei exegerit, in totius Cooventus audientia legantur: sin autem non erit opus vt legantur. Valete.

c In symbolo ab Apostolis articulatim vtcissimq; dictato & velato à D. August. ser. 115. de temp.
d In symbolo 2. Constant. Synod. quod Latini sub diuinis recitāt.
e In symbolo Athanasii.

ANNOTATIONES IN EPISLOTAM XLI.

COncilium (A) à venerabili.] *Huius Concilij rursus meminit Anselmus cap. 1. libr. de incarnatione Verbi. Archiepiscopi etiam, ad quem extat 13. Iuonis Carnotensis epistola, vbi (sicut & in Præfation. libr. Anselm. de incarnatione Verbi) vocatur Rainaldus: sed purius Rainoldum dixeris: Sic enim legis in Tabulis Rhemens. Archiepisc. apud Demochar. & in Priuilegio, quod ipse anno sui Pontificatus tertio, contulit Theoderico secūdo Abbati S. Huberti Ardennensis.*

ARchiepiscopum (B) quidem Lanfrancum vita eius mulos religiosis nota, &c.] *Nescio qua fronte hic nebulo (Roscelinum dico) ausus sit Lanfrā-*

eum virum alioquin integerrimum, ne leuiusculè quidem suspectum hæreseos, imò hæreseon hostem infestissimum, tam graui insimulare errore. Verum, et quid nō audeat in viros sanctissimos, si cum ipso Deo gygantum more bellare non dubitet? Licet autem fides & authoritas Anselmi satis apud omnes Catholicos purgent Magistrum de obiecto crimine, grauior tamen potentiorq; futura purgatio ex eiusdem verbis Lanfranci elicita, quam præstabimus, prius posita Roscelini conclusione, quam sic Anselmus refert: Roscelinus Clericus dicit, in Deo tres personas esse tres res ab inuicem separatas, sicut sunt tres Angeli: Ita tamen vt vna sit voluntas & potestas: aut Patrem & Spiritum sanctum esse incarnatum, & tres Deos verè dici posse, si vsus admitteret. *Lanfrancus verbis hisce ad Rainaldum Pictauensem scribens ut poterit impiam Roscelini conclusio deijcit.* Dominus Iesus Christus in eadem persona verus homo, & verus Deus: secundum humanitatem quidem esuriuit, sitiuit, cæterasque humanæ naturæ infirmitates assumendo hominē præter peccatum assumpsit: secundum diuinitatem verò, qua Patri & Spiritui sancto per omnia æqualis est, nihil horum sustinuit. *Et post pauca:* Vnigenitus Patris ita in mundum venit, vt tamen à paterno sinu nunquam discederet. *Et post pauca:* Hoc locutionis modo superius dictum est: quia homini assumpto à filio Dei ictus & vulnera impetū passionis afferrent. *Tertioq;:* Alioqui, si prælatus Doctor (*D. Hilarium Pictauensem intelligit, quemq; purgat à Gerardo nuper B.r. garium Sacramentarium congestionem eum Hilarium*) contra omnium Sanctorum Patrum definitionem, carnem insensibilem & doloris expertem intelligi voluisset, assumptū à filio Dei hominem, similem nobis hominem, in prædicta sententia minimè retulisset. *Lanfrancus autem cum dicit his in locis Christum in eadem persona hominem verum Deumq; verum: et quæ q; soli tribuat humanæ naturæ assumptionem, manifestè aperitur, solum Christum fuisse incarnatum: sed & innuat in eadem persona, verum esse Deum, ac secundum diuinitatem fuisse per omnia æqualem Patri & Spiritui sancto non obscure docet, minime duos posse res dicos. Et enim cum numeri ad significandam rerum multiplicitatem sint instituti vbi quid, tam vnicum reperitur, vbi sola prorsus erit multiplicatio: At Christus à Lanfranco secundum diuinitatem per omnia æqualis Patri & Spiritui sancto hoc est, prorsus idem creditur, & est iuxta symbolum Athanasii, Qualis pater talis filius, talis Spiritus sanctus. Naturam igitur numero candem Roscelinus impius ac iniquus distinxit calculus. Extremum quoq; effatum Lanfranci, dicentis, Vnigenitus Patris in mundum venisse vt tamen à paterno sinu nunquam discesserit plane demōstrat, inseparabilemq; diuinarum naturarum cōnexionem. Quod enim ab alio nunquam separatur, quo pacto ab eo dici potest separatum? Vtinam superiorum nostrorum diligentia consuluisset eiusdem Lanfranci Commentarius in epist. D. Pauli recensitus à Petro Christianilla monachus Beccensi monachus ... Bibliotheca Beccensis, anno 1483 vel ... in Bibliotheca Becc. Haberemus multò plura promptissimum testimonia, quibus Roscelinum vero postularemus Stellionatus.*

Ab hoc crimine satis excusant, & absentia, & mors eius.] *Non qualibet modo excusat, sed aptissimum, quo anno illo præcipue hæreseos sinister rumor, vt de Lanfranco paulò ante Anselmus testificatus est. Mors autē eius incidit in annum Christi 1089. sui Pontificatus vicesimum. Wilhelmi cognomento Rufi, Anglorum Regis tertium, testibus Henrico Huntingdon. l. 7 Mattheo Westmonast. in flor. hist. Rogerio Houed. in Annal. &*

Archiepis Cantuariens. Tabulis MS in nostrâ Bibliotheca, his verbis: Anno tertio Guilhelmi Rufi, Regis Anglorum, Lanfrancus Cantuariensis Metropolis Archiepiscopus defunctus, in Basilica Sanctæ Trinitatis (quam ipse mirifico opere construxerat) ante Crucifixum sepultus est. Sedit annis nouem, & vacauit sedes annis quinque. Gemma sacerdotum, & flos monachorum Lanfrancus Cāthuariorum Archiepiscopus v. calend. Iunii obiit in Anglia. De isto venerabili Patre multa loquūtur (*qua literis dedit Gilbertus Crispinus Herluini Lanfrancíq; contemporaneus & Beccensis monachus*) in gestis sanctæ memoriæ Herluini Abbatis, ac Anselmi eius successoris: & in gestis Normannorum. *Sic tabulæ MS de Lanfranco*

Porrò Scriptores non conueniunt de mense obitus, nec de die. Nam Roger Houed. priorisque Annalium Flores. Wigorniensis in Chronic. numerant 9 Cal. Iun. Matt. Westmon. ait 9. Cal. Apr l. Matt. Parkerus in antiquit. Eccles. Brit. 4. Iun. Petrus Equilin. l. 6. catalog c. 47. 3 Non. Iul. Baleus cent. 13. Script. Britan. 5. Calēd. Iul. Tabula Cantuar. & Chron. Becc. MS. Cal. Iunias. Si forsan quis me causificetur scrupulosiorem aut curiosiorē ephemeridum, noris ibi maximè prospectum, suumq; scrupulus (si vrgeretur aliquos) occurrisse me. Ex his enim, quanquam dissentaneis ephemeridibus magis eo scrutandum potest colligere supputationem. scil. mensem in quo Lanfrancus defunctus sit. Nec solum mortis annus discrepantiam habent authores: ex quibus superiores non sum seq; sunt & scribunt, horumq; sententia supra adstruitur, in vnctionis, scil. annum 1070. quem notant Wilhelmus Malmesburiensis l. 1. de gest. Pont. Angl. Roger. Houed. in eūdem, Matth. Paris in hist. maiore, & narratio electionis vnctiq; Lanfranci descripta in limine suarum epistolarum Cat. ri, qui eius morte referunt, ad annum 1090 vt Wigorniensis & Georgius Lilius in Chron. Anglorū Regum, recensent eius ordinationem anno 1071 sicut & Cantuariens. Tabula. Liliusq; in hoc conueniunt quod dicant archiepiscopatum vacasse annis quinque. Tantum in hoc omnes conueniunt, ... Lanfrancum sedisse annos vndeuiginti, licet, vt prænotaui, sit multò verior sententia Malmesberi nsis, qui flaccescente Lanfranco florescebat. Nam & idem gubernata Ecclesia Cantuariensi, is tempus, & cessationis sequat, annos plus quatuor cōnumerat in reliquis annum mortis Lanfranci & Anselmi in eius locū subditi incohatū aliquot mensibus, sum e pro ex epist illo significat tribus eiusdem verbis plus quatuor: atqui vere ad hunc annum posset numerare quia Anselmus electus Martio mense anni 1093. suscepit regimen pridie Non. Decēb. cum sacro delibutus oleo, & pontificum adornatus est insignibus. Si quis ergo annum 1070 sui partam fore inceptum (vtpote perductum ad Septembrem, quo fuit consecratus Lanfrancus) dicat eum obiisse anno 1089. aliâs, 1090. Neubrigensis l 1 rerum Anglicarum c. 2. opinatur Lanfrancum obiisse item anno 1087. Contrà, ait hoc memorialis historiarum, vir antiquis diligentissimus, anno 1096.

Sed cum priora, quæ in connexo sunt, necessaria fint; sint etiam, quæ consequuntur, necessaria. Volaterrano parcere, foret religio: Ait enim lib 3 Comment. tit. de Gallia Narbonensi sub finem Lanfrancum Honorio Tertio Papa egisse Ludimagistrum. Post tamen lib. 22 notat Honorio Tertio successisse Innocentium Tertium, i. e. anno 1216. Sed & nescias ibi Anselmum magistrum audiuisse Lanfrancum: Illum tamen claruisse anno 1058. obseruat lib. 13. eorundem Comment.

Nunc historica dissensione diiudicata, prosequamur quæ restant in Tabulis Cantuariensibus notata de Lanfranco obitu. Multa, inquiunt, super illum Cantuarii me-

tec.. ..a

tro seu prosa prompserunt: multa quoque Beccẽses, quos ipse docuerat, aliique sophistæ de charismatibus, illi diuinitus datis, ediderunt.

Archiepiscopus non diuitias nec honores,
Lanfrancus subiit, sed curas atq; labores:
Natus in Italia, Papiensi de regione,
Ciuibus egregiis, & honesta conditione.
Monachus atq; Prior fuit, hinc Cadomensis
Abbas, post Præsul primatus Cantuariensis.
Totius Anglorum fuit Ecclesiæ reparator,
Et Northmannorum nihilominus auxiliator.
Huius doctrinam pars maxima senserat orbis.
Et commune fuit viduis solamen, & orbis,
Claudis, contractis, leprosis; dæmoniacis,
Surdis & cæcis, necnon etiam vitiosis,
Post exhortamen, non spreuit ferre iuuamen.
Sed dũ vixit erat spes omnibus atq; leuamen.
Et quamuis epulæ cum potu delitiosæ,
Et vestes fuerint sibi molles & pretiosæ:
Ipse tamen semp tectus fuit asperitatis
Amictu; de vili viuens & paupere victu:
Verus iustitiæ, non falsus in ordine cultor,
Nequitiæq; fuit rectissimus & pius vltor:
Asper in elatos, nulli pro munere supplex,
Innocuisq; bonis, & nullo tempore duplex.
Castis & incestis parcendo subueniebat:
Iustos & iniustos tolerando corripiebat,
Sic se conseruans Domino p cuncta placebat,
Sic alios curans pastoris opus faciebat.
Hic vir tam sapiens, & in hoc luctamine fortis,
Non potuit tandem laqueos euadere mortis.
Et gens Anglorum quantos amisit honores!
Quo gemitu Cler⁹, quo fletu monachus orat!
Et quantus dolor est, quo sexus vterq; laborat!
Si quis confidit se totum dicere posse,
Hunc ego confirmo, se totum dicere nosse:
Et qui Lanfranco se iudicat æquiparandum,
Illum iure facit psumptio vituperandum.
Sole sub vndecima geminos subeunte dieta,
Fælicis vitæ ibi ponitur vltima meta.
Rex æterne Deus, regum rerumq; creator,
Sis sibi perpetuus defensor & auxiliator:
Virgo Redemptoris mundi sanctissima mater
Illum conserua, ne spiritus noceat acer.
Omnes electi precibus meritisq; iuuate
Lanfrancum vestris: pro nobis consociate.
Vosquoq; qui vitam gratãter adhuc retinetis,
Et spem futuræ, donec superestis, habetis:
Hortor & admoneo, q eidem subueniatis.
Vt quod feceritis post mortem percipiatis.
Nam qui ꝓpter eum supplex & sedulus orat,
Pro semet supplex & sedulus ipse laborat.

Beccensis autem Anselmus supradictam compatriotæ sui memoriam heroico carmine volumini lachrymabiliter indidit. *Hæc sq. Victorianus Codex, & Beccens. MS. Quibus, si plura quis desideret, adeat Malmesberiensem, Gemmeticensem, Rogerium Houedenum, Matthæum Paris, Thomam Walsinghamum in Ypodygmate Neustriæ ad annum 1071. Florentium Wigorniensem in Chron. Vincentium Beluacensem Speculo histor. l. 26. c. 36. 37. & 43.*

His collectaneis funeratis adnexi neuiꝰ(?) illud, quod, etsi Lanfranco superstite contigerit, tamen quia sic fuit tectum, vt sola mors eius detexerit, sic nos hic tantũ retexemus: Beccense verò Chronicum MS. suppeditauit in hæc verba.

Reuerendissimo Patri Wilhelmo, & cunctæ Congregationi Sanctæ Mariæ Beccensis, Frater Wilhelmus Abbas Cormeliensis vestræ pietatis alumnus.

Rem, Domini & Fratres charissimi, nulli (vt reor) mortalium, nisi soli mihi cognitam, refero vobis de venerabili Patre Herluino, atq; eius Priore Lanfranco, quam ipse Lanfrancus proprio ore singulariter mihi retulit, & vt nemini dicerem, quoad ipse viueret, penitus interdixit. Cuius interdictum hactenus custodiens, nunc tandem securus enuncio, cùm iam me nulla cohibet interdictio. Huius autem enunciationis ipsam Veritatem, Deum videlicet, inuoco testem; quem scio mendaciloquorum omnium esse perditorem: dicit enim Psalmus: *Perdes omnes, qui loquuntur mendacium.* Hic igitur Lanfrancus tempore prædicandi Herluini Patris, conuersionis gratia Beccum humillimè suscepit, susceptum strenuissimè vsque ad finem vitæ gratia diuina se protegẽte seruauit. Erat tunc Beccus ædificiis paruus, pauper fortuna, pauperior religionis norma. Pater quidem præfatus Dei amore pollebat, sed fratrum vtilium consolatione carebat. Verùm, secundum quod scriptum est: *Iacta cogitatum tuum in Domino, & ipse enutriet te*; cum assiduus Dei clementiam ipse excitaret precibus, quatenus sibi talẽ virum dirigeret, cuius solatio foueretur, consilio animaretur, adiutorio sustentaretur: Lanfrancum liberalium artium eruditione peritum, morum probitate conspicuum, ratione diuina suffultum, discretionis virtute subnixum, ei direxit, qui sibi ad omnia vtilis, ad cuncta, quæ piè volebat, accommodus fuit. Nam ipsius bonitate atq; industria, doctrina atque efficacia illud Cœnobium, vt cunctis notum est, superna pietas sacræ religionis ordine informauit, multis honoribus, terris & prædiis ampliauit, pluribus etiam personis nobilibus atque honestis, ad laudem & gloriam nominis sui sublimauit. Sed ad rei relationem, cuius occasione ista prælibaui, pertingam. Cernens Lanfrancus fratrum inertiam, morum prauitatem, ordinis transgressionem, coniiciens etiam aliquos sibi inuidere, qui sibi metuebant, eum proficiendum fore: Ignorabat, quid ageret, quò se conferret, tædebat eum conuersationis inhonestæ, inhiabat ardenter ad solitariæ dulcedinem vitæ. Simulata igitur infirmitate, Fulcrannum hortulanum rogauit, vt ei quotidie afferret radices rotundum carduorum, quos sibi asserebat afferre solutionis remedium. Hoc autem faciebat, vt corpus suum assuefaceret tali edulio, quasi disponebat viuere in eremo. Cùm ergo iam corpus & animum præpararet ad fugam nocturnæ elapsionis, Domino Herluino Abbati nihil de hac re suspicanti, dum in lecto quiesceret, egregiæ indolis Hugo puer, qui nuperrimè obierat, in veste candida apparuit filius Baldrici de Auuerulla, nepos eiusdem Abbatis. Cuius aspectu in nullo turbatus, amabiliter sic eum abbas affatur: Quid est fili? quomodo te habes? Et puer alacriter. Ego pater benè habeo, quia per Dei misericordiam & per tuam intercessionem, liberatus sum ab omni tormento: sed DEVS misit me ad te, vt dicam tibi, quia, si tibi non prospexeris, Magistrum Lanfrancum non habebis. Abbas admiratus: Quomodo, inquit, fili? Puer ad hæc: Quia vitam solitariam desiderat, & de monasterio egredi deliberat. Nam

mores

mores fratrum & vita non sibi placent: Vide ergo quid facias, quia tibi non expedit. His dictis puer disparuit. Abbas attonitus in iis quæ audierat, reliquum noctis vigiliis & orationibus insomne peregit. Summo a. mane mox vt hora loquendi se dedit, Lanfrancum asciuit, secum singulariter sedere fecit. Cor Abbatis intimo dolore cruciabatur, vox intra fauces premitur, lachrymę vberrimè erumpentes dolorem cordis aperiunt. Lanfrancus hæc videns, in terram prosternens se, cur Abbas sic plorat aperiri sibi suppliciter precatur. Tandē Abbas in hæc verba prorupit: Heu mihi, cui tale damnum minatur Deus! Væ mihi! qui meum cōsilium perdidi, meum auxilium amisi, multotiens per magnos gemitus Deum rogaui, vberrimis lacrymis diuinæ supplicaui misericordiæ, vt talem præstaret mihi virum, cuius consilio & auxilio locum istum emendarem, & quæ essent Deo placita monachorum vsibus instaurarem. Et quando Frater Lanfrance, huc te Deus adduxit, p̄ces meæ humilitatis exauditas credidi. Ego in te onus meum trāsferre cogitabam: Ego te totius oneris mei sarcinam supportaturum sperabam. Nunc autem (nescio qua de causa) hinc discedere me derelicto satagis, & ad deserta pergere cupis. Lanfrancus intelligens, voluntatem suam detectam, & propositum cordis sui, quod occultum putabat, euidenter ꝑpalatum, Abbatis pedibus illico aduoluitur, & qualiter sibi innotuissent talia, humiliter sciscitatur. Tunc ei Abbas blanda voce visionem aperuit, & quid sibi diuinitus per puerum reuelatum sit, sicut supra retexuimus, explicat. Lāfrancus obstupefactus, & Dei gratiam in Abbate vehementer admiratus, humique prostratus, per confessionem patri protinus, quicquid in voluntate habuerat, corde compunctus exposuit: pœnitētiaque accepta & absolutione impetrata, spopondit, se nunquam ab ipso discessurum, eiusque præceptis per omnia obtemperaturum. Abbas ingentes omnipotenti Deo gratias referens, q̄ citius potuit, Lanfrancum Priorem constituit, & quicq̄d ditioni monasterii subiacebat intus & exterius, ipsius curæ commisit. Quos ita vnanimes esse tribuit diuina ꝑtectio, vt nulla inter eos vnq̄ fuerit orta dissensionis occasio. Hanc visionem Lanfrancus nec volens propalare, nec animo occultare, indicauit illam cuidam monacho nomine Guilbelmo, quem à puero nutrierat & docuerat, plurimumque amabat, præcipiens, ne alicui diceret, quamdiu ipse in corpore viueret. Quod ille seruauit vsque ad vltimam senectutem. Post mortem verò Lanfranci, cùm iam nulla prohibitione vrgeretur, scripsit rem sicut audierat, & abbati ac monachis Becci, prout supra digessimus, dixit. *Hucusq; Guilbelmi epistola, cuius summarium Biographus Beccensis in eiusdem Lanfranci vitam contulerat, ex qua vnicum illud adq; supere miraculum, nempe, quod cum Cantuariensis Basilica ab ipso Lanfranco primùm inchoata, tandemq; ad vmbilicum perducta à Guilbelmo Gurbolie[n]si tertio post ipsum Archiepiscopo foret sacranda, pro more vniuersi inhumatorum tumuli effossi fuere, tunc q; monachus aliquis præcidit casula Lanfranci partem aliquam, qua cunctos olfacientes fragrantissimo afflauit odore.*

)? (

Epistola XLII.

FRATER ANSELMVS, QVAMVIS indignus tamen Abbas monasterii Beccensis, fratri Lanfranco monacho eiusdem Cœnobii declinare à malo, & facere bonum.

Hic est Lanfrancus Archiepiscopi Lanfranci nepos, de quo creberrimè lib. 1. epist. De monacho, contra voluntatem consiliumq; sui Præpositi in Abbatem designato.

EGo frater Anselmus in Deum dilector tuus, fidelis Consiliarius tuus, diuina dispositione & tua electione Abbas tuus, tibi, frater Lanfrance, in nomine Domini nostri Iesu Christi moneo, consulo & præcipio; vt plusquam bis aut ter intētè perlegas hanc fidelem epistolam meam, & intra cor tuum assistens coram districto iudice, in cuius conspectu semperes, pertractes verba, & consilium meum. Quod si aliquo modo factum fuerit, vt alius illam te non habente aut legere nolente, legat, adiuro eum per omnipotentē Deum vt non substrahat animæ tuæ salubre consilium: sed hanc præmissam meam iussionem tibi aut audienti aut legenti aperiat, & ipsam epistolam totam tibi legendam exhibeat: quod si facere noluerit, peccatum tuum ab illo requirat Deus, ita vt nulla sit excusatio in die reuelationis iusti iudicii Dei. Antequam donum Abbatis acciperes, dicebam tibi & aliis, secretè & publicè, corde & ore, me nolle vt acciperes: non approbare, non cōsulere, nunq̄ me esse præcepturum: & si sine iussione mea acciperes, nunq̄ te benedictionē Abbatis ab vllo Episcopo, meo assensu, esse accepturum. Et tamen, nescio quo superno iudicio celabatur mihi, quid sensurus eram, cum idem donum acciperes. Sed postquā factum est, subito se ingessit cordi meo graue pondus rei, & aperuit se terribile iudicium Dei: (a) *Audiui & conturbatus est venter meus: Consideraui & expaui.* Contritum est cor meum in medio mei, contremuerūt omnia ossa mea. — a Abac. 3.
Sensi rem detestabilem esse coram Deo & coram omnibus illuminatis ab eo. Vnde (q̄ tristis dico) tu primum, & per te totus noster ordo & maximè dolens & erubescens ego pater tuus, & mater tua Ecclesia nostra (b) *facti sumus opprobrium vicinis nostris: subsannatio & illusio his, qui in circuitu nostro sunt:* & omnibus audientibus factus es exemplum dedecorandi & destruendi Ecclesiam Dei, cuius rei te fecisti principium, & principem nostris temporibus in hac patria. Sustine me sic grauiter loquētem, fili, quia non me impellit furor ex odio, sed cogit me dolor ex amore. Desiderat enim tristis frater subuenire pereunti fratri suo: festinat tremens pastor eruere de faucibus leonis ouem tremendi Domini sui. Prosequitur dolens Pater, vt reuocet in infernum properantem dolendum filium suum. Redi ergo, redi ad cor: tuum discute factum, & concute mentem tuam. Reprobasti consilium æternum, & tenuisti consilium reprobum. Nam (c) *Dominus reprobat consilia Principum, consiliū autem Domini manet in æternum.* Non enim te facit Abbatem Christus veritatis, sed tua cupiditas; & eorum, qui non percipiunt quæ Dei sunt, temeritas. *Memento (d) quia qui non intrat per ostium in ouile ouium, sed ascendit aliunde, ille fur est & latro: fur non venit, nisi vt furetur, & mactet, & perdat:* fili mi, non intrasti per ostium, quia non intrasti per

Christum

b Psalm. 78.
c Psalm. 32.
d Ioan. 10.

Christum. Non intrasti per Christum, quia non per veritatem: Non per veritatem, quia non p rectitudinem. Non n. intrat monachus in Abbatiã per rectitudinem, qui non intrat per regularẽ electionem & per obediẽtiam. Non te excuses. Dices mihi: non intraui per inobediẽtiam, quia non prohibuisti. Sufficit ad remouendam rectitudinẽ quia non per obediẽtiam introisti. Verum est, quia non dixi prohibeo, aut præcipio ne facias: Videbam n. intelligenti sufficere, quia incessanter dicebam. Non vult, non approbat cor meum, non consulit, non præcipit nec præcipiet os meum. Si acceperis sine mea iussione Abbatiam, nunq̃ habebis ab Archiepiscopo benedictionem. Non n. debet monachus expectare oris imperium, si nouit voluntatem Abbatis sui, aut consilium. Si ergo non intrasti per ostium, graue mihi est dicere: sed tu cõsidera & intellige, quem te nominet veritas, ad quid te venisse testetur.

EPISTOLA XLIII.

DOMINIS ET FRATRIBVS CHArissimis, Domino Gualtero, Priori Monasterii S. (a) Vuandregisili, & aliis monachis eiusdẽ monasterii, qui cum eo sunt: Frater Anselmus post præsentem tribulationem, temporalem & æternam consolationem.

Afflictorum Monachorum dolorem lenit.

Dominus (b) Normannus petiit à me ex vestra parte, vt dilectioni vestræ aliquam scriberem consolationem, & nostrã ostenderem de Lanfranco (c) voluntatem. De consolatione quidem hoc mihi scribere pro tẽporis breuitate sufficit, quod S. Scriptura dicit: *Omne (d) gaudium existimate fratres mei, cum in tentationes varias incideritis: scientes, quod probatio fidei vestræ patientiam operatur, patientia autem opus perfectum habet.* Et alibi: *Oportet (e) nos per multas tribulationes introire in regnũ Dei.* Et: *Fidelis (f) Deus qui non patietur vos tentari suprà quàm ferre potestis: sed faciet etiam cum tentatione prouentum, vt sustinere possitis.* Cùm ergo ex tribulatione tot nobis bona veraciter ꝓmittantur, nec frangi, nec desperare, nec à bono proposito vllo modo deficere ꝓ vlla tribulatione debemus: sed tanto magis in proposito bonæ voluntatis secundùm multitudinem grani sinapis feruere: quantò magis tribulationum atterimus. Confidite ergo quia annuẽte Deo post tribulationem lætitia cõsequetur. Si quis a. ex vobis in hac tribulatione defecerit, dicitet (g) *De nobis exiit, sed non erat ex nobis*; quia non erat nobiscum radicatus. De voluntate autem nostra hoc mens nostra dicit & lingua; quia si olim venissem & præcepissem, vt Lanfrancus esset Abbas vester, quod certè non feci: tam crudelem se super vos ostendit, vt iam nec velle possem; valete.

b Dominum Normannum vocabatur Robertus Guil. Reg. Angliæ frater.
c De quo in epist. procem.
d Iacob. 1.
e Act. 14.
f 1. Cor. 10.
g 1. Ioan. 2.

ANNOTATIO IN EPISTOLAM XLIII.

Sancti (a) Vuandregisili.] *Id Cœnobij sic ab eius Conditore etiamnum dicitur, vulgo S. Vvandrile, octem circiter à Rotomago milibus. Alias dicitur Fontanella in vita S. Audoeni; vel Fontenella apud Gemmet. lib 7 Ducum Norman. c. 23. idq́; ob fontem iuxta scaturientẽ. Euersum illud à Normannis, exstauit Ricardus 2. Dux Norman. Gemmet sup. c. 22. Extructum est id Cœnobij ab ipsomet Vvandregisilo, decimo à Rotomago lapide.*

EPISTOLA XLIV.

DOMINO ET PATRI ABBATI Reuerendo Gisleberto, eiusq; Sanctitati cõmissis Dominis & Fratribus, in Cadomensi Cœnobio commanentibus, Frater Anselmus, quod seruus fidelis & Frater.

Fuit ille Gislebertus 2. Abbas S. Stephani Cadomensis vt notauimus ad epist. 33. supr. De molestissima Anselmi febre.

Postquam à vestra desiderata præsentia nuper vi, quam scitis, abstractus recessi: Beccum ante festiuitatem S. Benedicti ob multa impedimẽta videre non potui. Intra quod spatium, cùm multis curis & doloribus corporeis affectus essem in Frãcia; insuper febris subitò irruit in me, ferociter cõminans, me non amplius vos, aliosque Dominos nostros Beccenses, visurum: multumq́; exterritãtibus ausa est tangere seruum vestrum: Sed cum videret me intẽtissimè meditãte, vt ad vos & quoscunq́; possem, mitterem pro auxilio, & succursu orationum, exterrita fugit exterritum. Sed illud tantillum, quod habebam saporis edendi & dormiẽdi & virium corporis, auida nocendi accelerando rapuit, & secum tulit. Tanta igitur eius hæc mancipia, fastidium scilicet & insomnium, & horum sociam imbecillitatem (quæ eius semper sequi solent tetra vestigia) à me dum expellere possum. Hæc idcirco mando vestræ charitati, quia statum meæ paruitatis semper vobis notum esse volo: & ad ipsum velle nõ ignoro. Scitote, quia donec vos videam, semper me debitorẽ ad vos veniendi cognosco. Iuuate ergo me vestris orationibus, vt secundum votum meum possim soluere debitum meum: valete nunc & semper.

EPISTOLA XLV.

DOMINIS ET AMICIS ET FRAtribus charissimis, Dn. Priori Henrico, & aliis, in Cantuariensi Cœnobio Christi Ecclesiæ seruis Dei commanentibus: Frater Anselmus in sanctæ vitæ proposito semper ad meliora proficere & nunq̃ deficere.

Hic Henricus antea Beccensis fuerat monachus, & à Gilberto Crispino in vita Herluini protocœnobiarchæ Beccensis, recensetur inter viros illustres, qui Herluino superstite ad Cœnobia ecclesiasuè moderandas fuerant acciti. De monacho refuga, cui est in votis redire ad ouile, & pecuniã mutuatam soluere.

Moyses charissimus frater noster, qui claustrum sanctæ conuersationis vestræ sua iuuenili leuitate & aliena deceptus fraude deseruit, vtpote filius Euæ matris nostræ, quæ in paradyso decepta, paradysi amænitate caruit; superno protegente respectu nec (a) dissipauit substantiã suam cum meretricibus, nec inedia coactus, pauit porcos extraneos, nec desiderauit saturari siliquis quas porci manducãt: sed nondum exhausta mẽtis satietate; quam de spirituali mensa vestra acceperat, ad nostrum monasterium, quasi ad notũ portũ post multos mundani maris discursus, tandem applicuit. Qui, quamuis ob reatus sui cõscientiam, seueritatem iustitiæ sibi timeat: Apostolo di-

a Accommodat parabolam Lucæ 15.

d Ephes. 5 lo dicente: (d) *nemo vnquam carnem suam od o habuit*: tamen intra gregem, in quo lactatus & nutritus est, omni modo recolligi cupit. Et quoniam non se dignum vocari filium, aut fratrem iam iudicat; saltem fieri se sicut vnum de mercenariis ve stris tantum inter vos esse mereatur, desiderat: famulo quoq; suo, quem ipse ad consensum & obsequium sui delicti attraxit, tantò magis quàm carni suæ timet; quantò si ille aliqua vindicta puniatur iusto iudicio, ab anima sua exigendum videt. De pecunia etiam aliena sub pacto ted dimonis ac cepta, quam incautè per alienam fallaciam expēdit, ita solicitus est, vt tusi per largitatis vestræ auxilium & per licētiam vt vndecunq; poterit se adiuuari postulet, ab eo debito contigerit, omni exonerari nunq̄ speret cor suum ex hac verecundia posse consolari: Sed quoniam ad tot & tantas tes preces suas considerat nec posse nec debere sufficere; me seruum vestrum, quoniam nec fideliorem vobis, nec quem magis confidat à vobis aliquid posse impetrare ad præsens habet, pro se rogat intercedere. Verùm cùm nulla maior sit intercessio, quàm pellis pro pelle, animæ pro anima positio, dicente Domino: (e) *maiorem dilectionem nemo hab. t, quàm vt animam ponat quis pro amicis suis.* Dominum Moysen à planta pedis vsq; ad verticē in circuitu pelle serui vestri fratris Anselmi indutum, & os eius os meum esse vestra sciat dilectio. Si quis ergo vestrum est, in quem aliquando spōtè peccaui, primus in illo pro prædicta culpa pellem meam percutiat, & os meū à cibo prohibeat. Post hanc vero culpam, pellem meam fratri Moysi studiosissimè commēdo, sicut suam diligit ad custodiendum: vobis a. non à Deo ad parcēdum. Nam si eius culpa pellis mea læsa, aut grauius excussa fuerit, ab illo exigam: si quis a. ei pepercerit, illi gratias agam. De famulo v. eius, scitote, quia aliā pellem non habeo, quoniam salus eius salus mea; anima eius anima mea est. Quoniam a. quid de argento postulat, est ad faciendum facile, nō enim, vt puto, apud misericordiam vestram ad impetrādum difficile. De his omnibus anteq̄ incipiat, redire voluntatē vestram per litteras vestras desideramus audire. Non quia ipse recuset, si iubetis, etiam ad tormenta properare: sed quoniā cum bona spe lætus ad eos, quos desiderat, optat remeare. Valete.

e Ioan. 15

EPISTOLA XLVI.

DOMINO ET PATRI, AMICO verissimo, reuerendo Episcopo Gondulfo: Frater Anselmus in huius vitæ perseuerare sanctitate, in futuræ manere fœlicitate.

De eodem refuga.

SI vestræ beneuolentiæ & vestrorum beneficiorum in gratiarum actione retributionē esse sciremus, vtiq; multas pelles ouium gratiarū actionibus impleremus. Sed quoniam nō in voce irreuocabili, nec in scriptura putribili, sed in æternę plenitudine fœlicitatis mercedem vestram nouimus cōsistere: ideoq; supersedemus per singula vestra beneficia gratias remittere. Mutuam verò vestram dilectionem, sicut in vobis manere immutabilem non ignoramus; ita in nobis eam seruare inuiolabilem curamus. De F. Moyse Cantuariensi iuuene, qui nunc est in monasterio nostro, & vult in Angliam ad suum monasterium redire; vestram precamur sanctitatem, vt & vos ei veniam delicti sui ꝓpter nostrum amorē, sicut de vobis confidimus, tribuatis: & vt à Dn. Henrico Priore, & à tota congregatione benignè excipiat, efficiatis epistolam, quam de hac re prædicto Priori & congregationi misimus, placeat vestræ sanctitati legere: & secundum q̄ in illa postulamus, anteq̄ à nobis F. Moyses proficiscatur, cōmunem voluntatem vestrę benignitatis per litteras vestro sigillo signatas, mereamur accipere. Valete.

EPISTOLA XLVII.

DOMINO SERVVS, AMICO amicus, dilecto dilectus, Domino Abbati Gisleberto Frater Anselmus sempiternum gaudere.

Iterum ad Abbatem Cadomensem de sua febre.

SI sanè, si benè, si prosperè cuncta sunt erga Dominum Abbatem Gislebertum dilectum dilectorem meum; verè inde gaudet cor meum, quia certè sic est desiderium meum. Si dilectionē & beneficia, quæ nobis & nostris rebus impendiris, vtiq; gratiarum magnam actionem in scriptis & voce exhiberemus, ne deficeret. Sed quoniam hoc ille facit, de quo nunq̄ possumus desperare: sufficere credimus maiores gratias cū semp prompta voluntate, præsertim cum hoc ipsum non ignoretis, indeficēter in cordis arca seruare. Scio quia vestra dilectio quomodo se habeat status noster, desiderat cognoscere: qui, Deo protegente, secundum modum nostrum, & secundum temporis huius varietatem in cunctis benè esse & ꝓsperè: nisi, quia cum nuper in Francia aliis quibusdam affectum laboribus leuis quædā febris subitò irruens plus me terruit, quàm læsit. Sed cùm videret mentē meam intētissimè conuersam, vt ad amicos nostros pro auxilio mittere morationum, exterrita hisce tactū fugit exterritum. Vnde aliquādiu post passus sum, cum edendi fastidio dormiendi difficultatem, & membrorum maiorē imbecillitatem. Dominos & fratres nostros dilectissimos filios vestros, quanta possū deuotione saluto; de quorū erga me dulci dilectione re mihi cognita, quoties recogito, exulto. De Ricardo seruiente vestro, qui vos in Angliam secundū iussionem vestram secutus est: vellem vestram, si vobis non displiceret, benignitatem rogare, quoniā quem Deus suo iudicio ab impacto crimine excusauit, si ipse ab incepto fideli seruitio non deficit; iam nihil est, q̄ bonæ vestræ voluntati, quam de eo incepistis, debeat obuiare. Iustius n. est, & plus decet honestatis vestræ authoritatem, vt vestra cōstantia cuiuslibet peruersitatis impetus circa illum repellat, q̄ vt aliena non laudabilem pertinacia laudabilem intentionem beneuolentię vestræ reflectat: valeat semper dulcis mihi vestra dilectio.

EPISTOLA XLVIII.

DOMINO ET FRATRI DVLCISsimo Gualtero: Frater Anselmus Abbas Becci salutem.

Laicum recenter conuersum, in spiritu lenitatis instruendum esse.

DOminus Robertus de (a) Briodna gratias magnas agit vobis pro benignitate, quā illi, supra quā sperare vnq̄ potuit, exhibetis: & cum gra-

a Briodna vel Brion. à est villa citra milliare posita a Becco.

gratiarum actione testis vobis est, quia & ab ipso & ab aliis ꝓpter eũ multa molesta passi estis: Vnde ego cum amore gratias ago, & cum gratiarum actione laudo, & laudando ꝑcor discretionẽ vestram: vt memor, quia (b) calamus quassatus non est conterendus: & (c) quia sani non egent medico, sed qui malè habent; in hoc ꝙ incepit ꝑseueret. Sperandum n. est, quoniam, qui per vestram tolerantiã iam aliquatenus misericordia Dei efficiente profecit: si in eo, ꝙ incepistis, perseueraueritis, per eandem Dei misericordiã ad maiora ꝓficiet. Nam hoc ipsum magnũ signum est ꝓfectus eius; quia illi, per quẽ se ꝓfecisse cognoscit, multum commẽdari per me amicum vestrum desiderat; non vt vitiis suis consentiatis, sed vt infirmati eius, vt ab illis paulatim sicut æger leuetur, cõdescendatis. Nondũ n. audet promittere, se mores suos, ꝑn quib. aliter quàm expediat, nutritus est, in ꝓximo penitus deserturum: sed cũ voluntate & desiderio promittit, quotiens ceciderit, se Deo adiuuante per vestrũ auxilium & consilium, & ꝑ vestras orationes resurrecturum, & quandoque in bonis morib. constanter staturũ. Salutate Dominos & fratres nostros vestræ cõgregationis monachos ex nostra parte: Quos rogo vt fideles & amicus, quatenus (d) soliciti sint seruare vnitatem spiritus in vinculo pacis, si (e) templũ volunt esse spiritus sancti: qui, sicut scindi non potest, ita in discordia habitare non potest: Valete.

b Marth. 12. Esa. 42.
c Luc. 5.
d Ephes. 4.
e 1 Cor. 6.

EPISTOLA XLIX.

DOMINO ET PATRI REVERENdo Morinorum Episcopo Girardo: Frater Anselmus dictus Abbas Becci, ꝙ suus.

Perantiqua est Morinorum appellatio, nota Cæsari, Mela, Virgil. (extremiq; hominum Morini) in extremis vers. 8. Æneid. Straboni: quos tamen dicimus Tarauanenses.

Vt Beccensis monachus viuat quietius Episcopi Tarauanensis ope.

MVLTA propter necessitatem rei dicere expediret, at ꝓpter multa mihi nõ licet. Breui igitur alloquio & magno affectu vestram depcor paternã pietatem, vt & vos faciatis, & Domino nostro Rhemensi Archiepiscopo, ex vestra & nostra parte persuadeatis, ꝙ ad prudentiæ vestræ pertinet discretionem; quatenus hic frater noster diutius frustra non vexetur, nec ad Ecclesiam S. (a) Vulmari, eius occasione, conuenienti cõsilio, & ordinatione priuetur. Impossibile n. est, eum amplius in eadem ecclesia, ob multa, q̃ longũ est narrare, in pace consistere; aut aliquã vtilitatem, vel cum nimio labore ꝓficere. Quapropter iterũ iterumq; precor, ne tãtum authoritatis vestræ cẽsuram attendatis, vt animam ꝓximi insanabiliter vestro rigore frustra frãgatis. Nolite obsecto amplius agnum fugientẽ ad lupos reducere: nolite oui catulos leonum domandos committere: nolite innocentẽ & reclamantem in fornacem Chaldæorum ad nullius boni effectum impellere. Permittite vt alius in loco eius constituatur, cuius inẽs paratior sit interiora & exteriora bella circa prauos mores tolerare: & qui tenter, ꝙ ipse sese non posse probauit; si quo modo Deo auxiliante possit vtiliter cohabitantibus concordare. Quod si vestra sententia aliquid immutabiliter senserit, ꝙ non optamus, prius in prædicta Ecclesia pacẽ & bonam volont. tem ædificate, & sic pacatum &

a Huius me- ... Ioan- Molanus ... alo rum ... gu. Eccle ... m autem ... m mona- ... ceptam ... leo. & ca- ... regu- ... h. data ... in Ne- ... g nostro ... us Febr. ... Ioannem ... arum ... bol. Paris ... nostrum ... onicum ... or. fu, ... Abbatem

beneuolum in domum pacis inter beneuolos reuocate. Valete.

EPISTOLA L.

AMICIS AMICVS, DILECTIS DIlectis, Dño Ioanni & Dño Bosoni: Frater Anselmus huius vitæ & futuræ inuiolabilem lætitiam.

De aliquot schedis Anselmi deperditis.

QVAMVIS delectabiles & dulces sint sapiẽtia & dilectio; tamen in huius vitæ lubrico generant dolorem & amaritudinem aliquando: quæ, quantò veriores & maiores sunt, tantò hoc faciunt rarius, & tanto grauius. Rarius n. sapientiores falluntur, sed cùm hoc contingit magis læduntur: Et qui verius diligunt, rarius quos diligũt offendunt. Verùm quãdo hoc accidit, grauius se affligunt. Quapropter, cùm vos modicum quid incautè fecisse (si tñ incautum iudicandum est, qd de quaternionibus nostris fecistis) vos tam grauiter ferre mandastis; vtiq; non hoc ex consuetudine, nec ex negligẽtia descendisse, sed ex ea necessitate, quia non est homo, qui non peccet, monstrastis. Vnde vos ꝓbatis pro certo in cautela prudentiores, & in dilectione feruentiores. Quod, quantò verius intueor, tantò rectius læsionẽ cordis vestri cor meũ lædere debere confiteor. Cùm ergo mihi vulnus cordi vestro infixum ob dilectionem mei, quẽ timuistis vos offendisse, scripsistis: non dissimile vulnus cordi meo infixistis. Quantum n. vos dolere studio mei amoris cognoui; tãtumq; doluistis, rectè & ego dolui. Sanate ergo vulnus vestrum ne doleat, sicut vultis sanare meum, ne condoleat. Saluum n. est, quod perditum esse timuistis; & habemus, ꝙ in tuto reliquistis. Salutate reuerẽdum & dilectissimum nobis Dn. Abbatem Rodulfum, & dilectos fratres nostros, sibi commissos. Musicam, quam petitis à Cadomensi Priore, cui eam præstitimus, repetemus; & eam, quantociùs poterimus, vobis mittemus.

EPISTOLA LI.

DESIDERATIS DESIDERATORIbus suis, Dño Priori Baldrico & aliis, qui cum eo sunt, fratrib.: F. Anselmus, suus illorum semp bene esse intus & extra.

Ad Priorem Fratresq; Beccenses scribit, de diuturniore sui mora in Anglia.

NONDVM vobis possum aliquid mandare, de vtilitate nostri itineris in Angliam, quãtum pertinet ad nostram Ecclesiam. Differt enim adhuc Rex respõdere nostræ petitioni: quamuis (a) ipse & alii Principes Angliæ mihi nimis vltra mensuram meam amorem & honorem exhibeãt. De incolumitate mea lator præsentium monach. Dñi (b) Abbatis Gisleberti, melius quàm epistola nostra, docere vos poterit, quem volo vt valdè benigne excipiatis. Reditum nostrum ante quadragesimam non spero futurum. Mandate mihi literis de his quæ circa vos sunt, ea q̃ scire me debere scitis. Mittite mihi orationẽ (c) ad S. Nicolaũ quam feci, & epistol. quã contra dicta (d) Roscelini

a Hic subscribit Edm. Le... vita eiusdem Anselmi.
b Hic est Gislebertus Abbas Westmonasterii in Anglia, cui scribuntur epistol. 16 & 10 suprà.
c Hæc oratio, vt pleraq; eiusdem Anselmi, nunc primùm extu... a est.

d Roscelini fit mentio suppresso nomine epistol. 25. nominatim epist. 42 supr. Hanc autem, quam se inchoasse fatetur, nullam enumeratarum esse opinor, sed lib. de incarnat. verbi, quem cap. 1. eiusd. in vocat epistolam.

scelini facere inchoaui: & si quas de aliis vestris epistolis habet Dn. Mauririus, quas nō misit. Salutate matres nostras, dominam Euam, & dominam Basiliam: Valete.

Epistola LII.

DOMINO ET PATRI ABBATI Ernulfo frater Anselmus, salutem præsentis vitæ & futuræ.

Professionem à monacho factam & seruatam, non esse iterum ab eo exigendam.

DOminus Nicolaus frater, vester dixit mihi ex vestra parte, vt vobis consilium nostrum mandarem de eo; quia Episcopus Baiocensis inuitat vos ad benedictionem, quæ vestræ debetur electioni. Sed ego, quicquid inde sentio, iam vestræ dixi præsens dilectioni. Scimus enim, quia semper profiteri ore, & opere exhibere debemus maioribus nostris regularem obedientiam. Quā scripto repetem, quamdiu eam nō abnegasse cognoscimus, superfluum certè est, quod si quis nos vult cogere, cùm ad Abbatiæ prælationem promouemur, sine vlla ratione fieri videtur. Cùm enim ꝓfessi sumus confessionem morum nostrorum, vtique promisimus obediētiam, non solum Abbatibus, nec solum, quamdiu essemus sub abbate: sed omnibus maioribus nostris, & quandiu viueremus. Eadem enim regula docet, vt monachus omni obedientia se subdat maiori, & vt ad exemplum Domini obedientiam seruemus vsq; ad mortem. Qui ergo monachicam semel scripsit & legit professionem, si nunquam eam abnegauit, frustra aliquis ab eo aliam exigit: vale.

Epistola LIII.

DOMINO ET PATRI REVERENDO Archiepisc. Lanfranco Frater Anselmus & tota Beccensis Cœnobii congregatio, quod sui.

De Lanfranco ex dysenteria laborante: vt notat Mal. l. 1 de Pont. Angl.

DE ægritudine paternę vestræ sanctitatis grauiter dolentes, pro salute vestra Deum orare non cessamus: quoniam ægritudinem vestram tribulationem nostram, & salutem vestram, incolumitatem nostram esse putamus: nec solum nobis, sed & matri Ecclesiæ, quantum nomen vestrum extendi potest, vitam vestram necessariam esse intelligimus. Iussio vestra de conductu Longobardorum amodò Deo annuente seruabitur. Dn̄m Balduinum, quem in Angliam mittimus ꝓ necessitatibus nostris, quas ipse vobis narrare poterit, secundùm quod eas cognosceris, & paternę vestrę benignitati placebit, vt adiuuetis, sicut mos vester est, supplicamus. Omnipotens Deus diu nobis & Ecclesiæ suæ vitam vestram in salute & prosperitate, etiam in grata sibi sanctitate conseruet: Amen.

AD LECTOREM.

FOrsitan imprudentia me argues, quod epistolam de Lanfranci ægritudine postposuerim illi, nempe 42. in qua legeris, eum iamiam defunctum. Huius autem mei erroris, quem vt dolens agnosco, sic lætus ignoscas, velim, causa hæc fuit, quod ea longè extra suum ordinem nactus sim: nam & ipse Scriba immemor easdem epistolas variis in locis descripsit, commiscuit & confudit plurimas. Hinc est, quod huiusmodi transpositionem tantū deprehenderim in exemplis, quæ Bibliopola curauit exscribenda. Licet antea perlegissem omnia, suisq; colis, casis & punctis distinxissem. Vale.

FINIS LIBRI SECVNDI EPISTOlarum Beati Anselmi.

LIBER

LIBER TERTIVS EPISTOLARVM D. ANSHELMI QVAS SCRIPSIT CANTVARIENSIS ARCHIEPISCOPVS.

Epistola I.

SVIS DILECTISSIMIS ET DESIderatissimis Dominis fratribus & filiis, seruis Dei Becci commanentibus: Frater Anselmus post Deum corde suus illorum, sancti Spiritus semper regi consilio, & consolatione gaudere.

De se licet inuito grauiterq; reluctanti facto Archiepiscopo.

QVAECVNQVE scripta, vel dicta, cõmuniter vel singuli de affectu cordis vestri mittitis dilectissimo & desideratissimo vestro: & q̃ nec lingua potest exprimere nec calamus, omnia expresse & aperte scripta sunt in corde meo. Insuper & multa alia ex affectu & intellectu meo, quę vtinam similiter scripta & expressa essent in corde vestro: Ibi scilicet in intimis meis, ibi ea lego & relego, voluo & reuoluo sępe coram Deo. Quod, quo affectu faciam, videt ipse intus & foris; restantur lachrymæ meæ, & voces, & rugitus à gemitu cordis mei, quales nunq̃ de me vllo dolore memini exiisse ante diem illã, in qua (a) sors illa grauis Archiepiscopatus Cantuariæ visa est, super me cecidisse. Quas voces, gemitus, vt puto, non simulauerunt confectiones: sed gladii doloris animam meam penetrantes extorserunt, & adhuc extorquent confixiones. Quod ignorare nequiuerunt illi, qui ea die vultum meum inspexerunt, quando me Episcopi & Abbates aliique primates ad Ecclesiam trahentes, & contradicentem rapuerunt: ita vt dubium videri posset, vtrum sanum insani, an insanum traherent sani; nisi quia illi canebant, & ego magis mortuo quàm viuenti colore similis, stupore & dolore pallebam: & illi, qui postea ipsa die me insuetatè lugentem, dolore rationem superante, cum interitè mihi licuit cogitare, & vestram dilectionem, & onus, quod meæ imbecillitati imponebatur, de longè audientes accurrerunt, & videntes me, aut animam aut sensum amissurum timuerunt; & hoc timore aqua benedicta me aspergentes, eam (b) mihi potandam porrexerunt. Forsitan mihi erubescendum est, quia vulnera doloris, sic animam meam totam intentam in scissuram sui ab animabus vestris, & in graue periculum suum superauerunt, & adhuc sic superant, vt gemitus profundos fluentibus lachrymis sępè toleret. Sed certe non erubesco confiteri, quia timor Dei & charitas hominum, maximè vestra, sic eam vulnerauerunt, & vulnerant. Quæ omnia testimonium perhibent conscientiæ meæ, quo desiderio, quaue procuratione expectaui celsitudinem, & onus Archiepiscopatus, & quo gaudio suscipio. Quod si aliqui de me aliter suspicantur, quàm mea de se conscientia, coram Deo iudicet: consolatur me, quia pro minimo mihi debet esse, vt ab illis diiudicer, aut ab humano die. Et quia hanc vitam transituri sumus per infamiam, & bonam famam; & seductores, & veraces, sicut qui ignoti & cognoti, tantum conscientia mea non me excuset ante Deum. Huic autem leme electioni, immo violentiæ, hactenus, quantum potui, seruata veritate reluctatus sum; sed iam velim, nolim cogor fateri, quia quotidie iudicia Dei magis ac magis conatui meo resistunt; vt iam nullo modo videam, me ea posse fugere, nec sine graui malo corporali & spirituali ex vtraque parte: nec sine ira Dei intentionem conceptam me posse, aut vllum alium, aliquatenus impedire. Vnde iam non tam hominum, quàm Dei, contra quem non est prudentia aut fort[illegible] victus violentia; hoc solo intelligo me vi[illegible] consilio; vt postquam orani, quantum [illegible], & conatus sum, vt si possibile esset, calix iste transiret à me, ne biberem illum, & orationem meam video repelli conatumque frangi: Iam dicam Deo, verumtamen non sicut ego volo, sed sicut tu vis. Cum enim ex vtraque parte Deum timeam, nec aliquid, nisi Deum, & homines propter Deum vtrumque diligam: nihil mihi puto tutius in re tam periculosa, quàm vt meum sensum & voluntatem postponens, me sensui & voluntati Dei penitus committam.

Et quamuis in hac re mihi nimis sit graue, dare & accipere consilium, quod circa meum & vestrum affectum sit: tamen quia ego & vos magis sumus

a Scilicet pridie Nõ. Martias. Anno 1093.

b Nota veterem vsum aquæ lustralis in potû sumendæ.

Rom. 14. sumus Dei, quàm ego vester aut vos mei: *siue eni m viuimus, siue morimur, Domini sumus*: nun audeo in causa Dei & in tanta necessitate mihi commissis ad consulendum, quicquid homines suspicentur meum coram Deo substrahere consilium. Consulo igitur dilectissimis dilectoribus meis, vt nulla res faciat vos pertinaciter ordinationi Dei obuiare, quia quasi peccatum hariolandi est, nolle acquiescere: & durum nimis est, contra Dei stimulum calcitrare. *1. Reg 16. Actor. 9.* Ad hoc enim res ista indubitabiliter iudicio Dei perducitur, vt necesse sit me, si quid boni dignatur per me operari, seruire & prodesse vobis, & multis aliis: aut omnino nec mihi nec vobis nec aliis, non deficiente voluntate, sed potestate.

Quod si ob vestram pertinaciam contigerit, facietis senectutem meam in inconsolabili tristitia deduci & deficere, ꝓpter magna & multimoda mala, quæ inde sequentur, & mihi & vobis iustè videbuntur imputari, etiam ab iis, qui modo ea non præuident. Si enim sciretis, ipsa sola dilatio quanta mala iam fecit corporibus & animab. & quàm execrabilis illa sit, & illi pariter, ꝑ quos fit melioribus & prudentioribus, ipsi quoque populo Angliæ: puto, quia & vos (si inhumani non estis) eandem dilationem execramini. Mirum forsitan vobis videtur quod dico, & multi, qui me intus non vident, & præcipites sunt, alienas conscientias, quas ignorant, iudicare; de me peruersum aliquid iudicabunt: quia sic vobis de hac te loquor. *Psalm 36.* Sed coram Deo loquor, *cui reuelo viam meam, & spero in eo, vt ipse faciat*: quia non me accusat coram eo conscientia mea, quod me concupiscentia terrenarum diuitiarum, aut celsitudinis, ad hæc dicta trahat.

Si quis deinceps aliter de me senserit, puto q̃a aduersus veritatem erit: & Deus mihi testis aduersus illum erit. *Psalm. 24.* Valete; & Dominus *qui dirigit mansuetos in iudicio, & docet* non rigidos, sed *mites vias suas*; dirigat sensus vestros & voluntates in huius negotii iudicio.

EPISTOLA II.

DOMINO SANCTISSIMO, ET charissimo electo Anglorum Archiepiscopo Anselmo, suus quod semper erat, & semper esse desiderat seruus & filius Frater Osbernus, ita rectis consiliis agi, vt Deum recta consilia dantem, valeat promereri.

Est Beccensis monachi, suad[illegible]elmo subire onus Cantuariensis Archiep[illegible]

CVM te, charissime Domine, in omni veritatis cognitione scientissimum esse sciam; mirum valdè, quod in hac sola re, sic omnimoda veri cognoscendi scientia aufugerit, vt quod Deo placitum sit in eo, quod communis de te sanctæ Ecclesiæ sententia tulit, ignorare possis. Aut si animus tuus in hanc potissimum sententiam vergit, vt quod generalis electio, vel omnium, vel certè quam multò maximè plurium, & eorum sapientissimorum Deo placere clamat, solus tu displicere contendas. Verendum (pretiosissime Domine) ne præ omnibus hominibus melior sanctiorque videri velle videaris; dum, quod illi rectissimè intelligunt, rectius quasi à te intellectum defendere coneris.

Vt enim inoffenso dulcissimo mihi amore tuo loquar, aut cunctis (quod non credimus) meliorem te fateberis: quippe cui soli reuelatum est, quod vniuersæ Anglorum Ecclesiæ fas non erat reuelari, aut facias necesse est, quod vniuersalis Ecclesia suadet, hoc est, vt Pontificalis infulæ principatum, inter Beatos Apostolos suscipere non renuas.

Sed fortè expectas, Deum maioribus, quod cœpit, indiciis probaturum: non ausim dicere, propterea quod te sapiẽtissimum scio; sed timeo ne talia quærenti ex obliquo respondeatur: *Non tentabis Dominum Deum tuum.* *Matth. 4. & Deut. 6.* Quid namque insignius ad te eligendum ostenderet Deus, quàm vt tu promoueteris Regem, triumphis nobilem, seueritate cunctis (a) formidabilem, lecto decubuisse, ad mortem vsque ægrotauisse, te autem prouecto, statim eundem respirauisse, conualuisse, atque ex fero & immani mitissimum pariter ac mansuetissimum redditum fuisse. *a De Guillel. Rufi Anglor. Regis morbo loquitur.* Quid, inquam, aut ad effectum (b) dulcius, aut ad innocentiam præstantius, quàm te ante lectum ægrotantis violenter pertractum, dextram aliorum dextris impudenter de sinu extractam, virgam (c) cæteris digitulis pertinaciter occlusis pollici atque indici crudeliter impactam, post hæc toto corpore è terra te eleuatum, episcopalibus brachiis ad ecclesiam deportatum, ibique adhuc te reclamante, & importunis minis obsistente, *Te Deum laudamus* esse cantatum? *b Confer epl. 1. suprà.* *c Lege id scriptum articulis per Guil. Malmesb. in narratiõ. de Ansel. quam posuimus in elogiis.*

Quid, inquam, vel ad diuinas laudes magnificentius, vel ad humana spectacula gaudentius, quàm quod in tua electione, exclusis omnibus transactæ tempestatis afflictionibus, omnia ad proprii iuris possessionem veluti iubileo termino concurrerunt: dum vincti ad expeditionem, carcerati ad lucem, captiui ad libertatem, oppressi dirissimis exactorum furoribus, redierunt ad erectionem?

Omnia hæc te loquuntur, tibi famulantur, tuis meritis ascribuntur. Quod si omnes hæ diuinæ blandinæ ad consentiendum te nunc excitauerint, profectò noueris, districta animaduersione æquissimum iudicem tecum acturum, taliterque in die extremi iudicii aduersum te propositurum.

O homo meis vberibus nutrite, meis laboribus adulte, meis virtutibus ditate, meis doctrinis illuminate, meis honoribus sublimate, quam tibi molestiam ingessi, vt me præceptorem fugeris? monitorem contempseris? imponentis mei iugum erecta ceruice abieceris? Nonnè sanius erat, nihil mihi de tuo eruntulisse, quàm quæ mea fuere crudeliter abstulisse? Annon constabat per tuam negligentiam ablatum, quod per tuam mihi diligẽtiam non est allatum? Cur non cogitabas, infinita hominum millia te occidisse, dum paucorum volebas saluti consulere? Ecce etenim sponsa mea, sancta Cantuariensis Ecclesia, Apostoli mei Petri benedictione à principio sanctificata, piissimo piissimi Gregorii studio (d) nobiliter fundata, SS. Bonif. Honor. Agathonis *d Beda lib. 1. histor. ecclesiast. Angl. c. 23. & Ioan.*

Diaconus lib. 2. vita S. Gregor. Papa cap. 8. Bonifacii Papa anno 601. studium in Ecclesi. Angl. refert Beda l. 2. c. 8. 10. 11. de Honorio, eiusdem libr. c. 17. 18. & 19.

thonis & cæterorum orthodoxorum Patrum singulari semper priuilegio donata, ad quam, salua Romanæ & Apostolicæ sedis authoritate omniũ circa regionum ecclesiæ in suis oppressionib. cõfugere, atque ab ea tenendę libertatis pręsidia expetere simulac suscipere solebant? Ecce illa talis omnium peripsema effecta, omnium pertranseuntium pedibus cõculcata; nonsolum nulla perditæ libertatis iura cæteris restituere, sed nec sua multo tempore valuit illibata custodire. Homines autem, quos ei ad custodiam castitatis deputaui, à quibus seruandæ integritatis illius fidẽ accepi, nonmodo ipsi nihil defensionis aduersus alios incæsti cupidos parauere: Imò ipsi flagitiosissimũ corruptionis negotiũ meditati sunt. Cumq; illa non immemor, quam fuerit magno acquisita, quam legibus coniuncta, quamq; denique muneribus dotata reluctando succlamasset, illi abreptis ornamẽtorum suorum vestibus, nudam, venalem & confusione plenam eandem reliquerũt. Exclamat itaq; multiplex filiorum caterua, quos in lauacro secundæ natiuitatis ipsa mihi genuerat & infra gremium sanctæ dilectionis tenerius outrierat, maternæ cupiens verecundiæ mederi, eiusque nuditatem oppanso velamine tueri. Et ecce qui matrem afflixerant, grauiorib. in filios molestiis desæuiunt, dum hunc ab vberibus raptum, miseranda cæde discerpunt, illum ferrugiendo stridore præmunt, alter cæca latibula inhabitat, alius longa exilia deplorat. Quodq; ad scelus pręcipuum fuerat, dum se adulteri homines scelerata calliditate innocentes prodere vellent, intantum aqud terrenas potestates odium matrẽ cum prole adduxerunt, vt quicunq; eos interficeret, obsequium se præstare Deo arbitraretur. Vltimũ vero & quasi palmare totius mali flagitium extitit cuius radix si in lucem Solis huius perlata fuisset, nonsolum hanc exhorreret Christianus, verumetiam omnis execraretur paganus, Iudæus atque hæreticus. Ego autem vltra non ferens tantam sponsæ meæ calamitatem, ex tota hominum plenitudine te, Anselme, elegi, atq; ad zelandum ꝑ me amicum sponsi exhibui, doctrinam contuli, virtutem largitus sum. Præmonstraui (e) oracula, comprobaui miraculis; verùm tu mihi prætulisti Normanniæ comitem Deo vermem viuenti mortalem latitudini Anglorum, angustę solitudinis nidum. Excessitnè animo, Petrum Apostolũ Antiochiæ inthronizatum, nec tamen vllorũ singultibus, ne Romanos (F) experiretur furores, præpeditum? Cur te fugit Pauli caput Miletinorum atque Ephesiorum fletibus irroratum? nec tamen à sulcando æquore, ꝙ eum ad exteras trãsmitteret nationes, prohibitum? Rogo hominum sapientissime, si talibus te sententiis iudex impeteret, nonne rationum pondere pressus, para, iudex, reclamares? Iam verò, si illam, cui tu nouiter articulatus es, Ecclesiam nõ tanti apud Deum meriti esse dixeris; grande eius meritũ licet ignoscas. Laurentium (g) namque Archiepiscopum multo verbere à præfato Apostolo nouimus flagellatũ, ꝓpterea quod paganorum metu cõterritus fugam inierit, & eandem Ecclesiam adhuc in fidei perceptione rudem derelinquere tentauerit. Idem beatissimo Confessori (h) Dunstano idem Apostolus cũ Coapostolis Paulo & Andræa splendẽs apparuit, eique tradens gladium, verbo Dei inscriptum futurum illum, vt postea euenit, eiusdem ecclesię Pontificem pręfigurauit. Quod

e Sed aureo anulo, quẽ tum Anselmo lecto reperisset, imprudens Lanfrãcum pronunciauit, eum futurũ Episcopum. Pet. de Natal. catal. Sanct. l. 4. c. 97 & ante illum Edm. ... vita eiusdem cap. 18.

g Is fuit 2. Cant. Arch. Bed. hist. Eccl. Anglor. 2. c. 6.

h ... in eius vita ab ... ber mon. ... a apud ... Sur. tom. 3.

si tanta Christi & Apostolorum dignatio super eandem Ecclesiam ab initio fuisse perhibetur, magno tibi prouidendum est opere, qui sanctissimam scientiam habes, ne huius dignationis participium refugias, cùm neque sis priuata gratia exhibitus, neque mercenarius, neque Simonis discipulus: sed quem & diuina vocauit electio; & Apostolica informauit institutio. Præterea, quamuis monitore non egeas, pro affectu tamen monere te audebo, vt nihil inconsultè agas, nec alieno multùm à nobis consilio, siue id in consecratione tua sit, siue in rebus ecclesiæ dandis aut mutandis: Ideo quòd nouimus, sanctissimum prædecessorem tuum multa primo aduẽtus sui tempore ordinasse, quæ omni tempore postmodum sibi displicuere. Sunt n. plures, qui circa destructionem Ecclesiæ semper laborauerunt, qui nũc putant, quàm maxime se regnaturos, dicentes, te cum Deo semper acturum, res Ecclesiæ non curaturum, quasi res Ecclesiæ curare, non sit cum Deo agere. Sed Deo auxiliante, cum te cognouerint quemadmodum ego, puto illos secus dicturos ac sensuros. Iam nunc repeto omnibus medullis quod promisi salutando: orans Deum, ita te rectis consiliis agi, vt Deum recta consilia dantem valeas ꝓmereri Domine sanctissime, sapientissime, & super omnes animo dulcissime.

ANNOTATIO IN EPISTOLAM II.

ROmanos (F) experiretur.] *D. Anselm. epist. 7. infra ape. tẽ dicit, D. Petrum Romam migrasse. Id tamen adhuc negatur a nostris & Germanis & Anglis Gnosticis: Dolẽdum profectò homines si e Argo o ulatiores, in hoc caecitores talpa nondum vidisse apud Iren. lib. 3. c. 1. & 3. Tertull. l. de Bapt. & de præscrip. ion. Ignat. ad Mariam Cassiob. Euseb. Cæsar. l. 2. hist. Eccles. Ruffino interprete, c. 14. 15. & 25. Epiph. hæres. 27 Ambros lib. 3. de Sacr. c. 1. Hieron. in Catal. Optat. Mileuit. lib. 2. August. de hæ es. ad Quoduultdeum hær. 1. cont. lit. Petil. l. 2. c. 51. & alios quamplures, quos lubens sil o, ne manifestior fiat eorum cæcitas.*

Quis igitur non faciat risum plusquam Democriticũ, de illa ridicula thesi agitata a Germanis, atq; Lutheranis Anno 1520. An Petrus Romæ fuerit? *vt notatum est in Schol. margin. ad Abbatem Vsp.rg. vbi de Petro. Et eius quidem positionis negantem partem propugnat impudenter & (de more) falsò Ioannes Balæus Anglus Sudoluogius. peregrinusq; apud Germanos (vt gloriatur, hæresq; ob causam Germanis Theologastris à me coniunctus) pro Christi (sic Antichristum ipse ipso Christi mẽtitur nomine) professione.*

Porro ipsissima sunt eius verba, centuria prima Script. Britann. p. 16. edit. Basil. 1557. Petrus cùm ex Christi Domini iussu ac præcepto Circumcisionis Apostolus fuerit, Gal. 2. ęquum ꝑfectò non erat, vt relicto Iudæorũ grege 25. annis (vt somniãt Papistæ) apud gẽtes incircumcisos Romæ sederet, aut illis gentiliũ Regum more imperaret. In Iudæa ergo ac finitimis regionibus, Christi mãdato obstrictus permansit, prædicans in maritimis vrbib. euangelium regni Dei: ꝙ & ipsa testãtur miracula, q̃ per illum Deus operabatur. Nam Lyddæ paralyticum Æneam sanitati restituit; Tabithã Ioppe à mortuis excitauit. In Cæsarea, Cornelium Centurionem baptizauit, atque alia plura fecit. Quæ oĩa declarãt, illum nec sedisse, nec mortem obiisse Romæ. Vnde Bapt. Mantuanus in 6. Fast. libro.

Vrbibus Assyriis Christi post funera, postq̃
In cœlum reditus, bis septẽ dicitur annos
Impendisse, graui vexans mala numina bello.
Mox maria ingressus, longaq; ambage viarũ
Circumlatus, iter vertit Bythinica versus
Littora, Cappadoces, Galatas, Pontũq; pagãs:
Quotquot erãt illis Iudæa ab origine regnis
Edocuit Christum, veteriq; retraxit ab vsu.

Hieronymus etiam atq; Lyranus super illa Christi verba: *Ecce ego mitto ad vos Prophetas ac Sapientes, &c.* asserunt, Petrum fuisse à Iudæis Hierosolymę crucifixum: quod & illis verbis aptissimè respondet. *Sic quidem Baleus, sed vtrum sic se habeant hæc, videamus. Inprimis Euangelium, Petro creditum, non sic conclusit Christus intra Ecclesiæ Iudaicæ parietes, vt ad gẽtilium aures non perueniret: Imò Act. 10. per vas quadrãgulum cœlitus allatum refertumq; impuris animantibus, iussus est Petrus etiam ipsis gentibus euangelizare. Hinc postea illis audientibus, professus est, Deum non esse acceptorem personarum, sed cuiuslibet gentis iustum ei placere et qui dominetur vniuersis. Quamobrem ait Lucas ibidẽ c. 1. sub fin.* Obstupuerunt ex circumcisione fideles, qui venerant cum Petro: *quia & in nationes gratia Spiritus sancti effusa est.*

Mantuanus verò à Baleo citatus, ne verbulum quidem habet de Petri morte aut supplicio, tantum abest, vt neget, præterquam quod nullam vrbium à se recensitarum in Palæstina reperias, quod grauissimo est argumento; Petrum reliquisse Iudæam, vt incircumcisas doceret gentes, contra Balei mentem & iudicium. Nam vt diuino iussu aliquãdiu Iudæos, sic & eodem postea Ethnicos docuit. Quod autem Mantuanus sinceriter scripserit, D. Petrum Romæ necatum fuisse, liquet ex lib. 1. de agone D. Dionysii Areopagita, quem multo labore Romam venisse, describens magistri sui D. Pauli visendi ergò, ait.

Sed fuit euentu eluasus labor ille sinistro,
Nam licuit paucis, heu præceptor, diebus
Et sancto sermone frui: quia fata repentè
Demersere noui duo maxima lumina mundi
Vidit ab excelso Petrum suprema trahentem
(Heu facinus visu horrendum, suspiria ligno.

Rursusq; in 10. Fastorum de eod. in Dionysio sic canit:

Per freta deuenit Romam post funera Petri,
Post obitum Pauli, qua tempestate tenebat
Nauiculam Petri Clemens Romanus, &c.

Sed Baleum suis confutamus armis: Nam 6. Fastorum citato (vide hominem ipso mendacio mendaciorem) ait Mantuanus de Petro loquens:

Multa mari & terris discrimina passus ad vrbẽ
Romuleam mundi dominam rerũq; potẽtem
Venit: vbi æterni iaceret primordia regni.

Hieronymus locis indicatis, & à me integrè religioseq; exscriptus, iterum traducet Baleum ipsis etiam Cretensib. mendaciorem. Hieronym. lib. 4. Comment. in Matth. ad caput 23. explanans Euangelistæ verba: & ex illis occidetis, & crucifigetis, & flagellabitis; *subiungit varia esse dona discipulorum Christi.* Alios, *inquit*, Prophetas, qui ventura prædicant: alios sapientes, q̃ nouerunt, quomodo debeant proferre sermonẽ. Alios Scribas in lege doctissimos: ex quibus lapidatus est Stephanus: Paulus occisus: Crucifixus Petrus; Flagellati in actibus Apostolorum Discipuli: & persecuti eos sunt de ciuitate in ciuitatem expellentes de Iudæa ad Gentium populum trãsmigrarent. *Sic Hieron. qui ne apicem quidem de Petro in Iudæa crucifixo scripsit: quin potius, si eius verba ad vnguẽ exploremus, Petrum à Iudæa expulsum, sicq; ad Ethnicos emigrasse habemus. Quod si quis Balei nomine perfrictius inficietur, iure efficiam, & D. Paulum in Iudæa peremptum fuisse. Interea reclamantibus antiquissimis probatisq; Historiographis, Stephanum à saxorum grandine obrutum, narrat Act. Apost. lib. Verum nec mihi nec Baleo, sed ipsimet Hieronymo (qui litem videtur excitasse) iudicium deferatur: In scriptoribus ecclesiasticis ait:* Simon Petrus & princeps Apostolorum, post Episcopatum Antiochensis Ecclesiæ, & 2. Claudii anno, ad expugnandum Simonem Magum, Romam pergit, ibiq; 25. annis cathedram sacerdotalem tenuit, vsq; ad vltimũ annum Neronis. *Rursum ad Damasum Papam 2.* Mihi cathedram Petri, & fidem Apostolico ore laudatam, censui consulendam. *Et post pauca:* Cum successore piscatoris, & discipulo crucis loquor. Ego nullum primum, nisi Christum sequẽs, beatitudini tuæ, i. e. cathedræ Petri, communione consocior, super illã petram ædificatam ecclesiam scio. *In Comment. in ep. ad Galat. in illud ipsum caput, ex quo Baleus perpetuam in Iudæa mansionẽ constituit, D. Petro, obseruans D. Hieronym. pleraq; desiderari in historia actuum apost. addit illud postremum inquiens:* Denique primum Episcopum Antiochenæ Ecclesiæ, Petrum fuisse accepimus, & Romam exinde translatum. quod Lucas penitus omisit. *Expedit mihi ex catalogo Scrip. ecclesiast. testimonium haud aspernandum, quo Hieron. ait:* Clemens &c. quartus post Petrum Romæ Episc. &c. *Lyranũ, quia eadem cum Hieronymo dicit, prætereo, cõtentus detexisse impudentem Balei malitiam.*

EPISTOLA III.

GONDVLFVS GRATIA DEI ROFENsis Episcopus, Dominis & amicis suis charissimis, seruis Dei Becci consistentibus salutem & fideles orationes.

Non tristentur Beccenses de erepto sibi Abbate.

CHarissimi, vestræ dilectioni cognitum est, quantũ temporis sit, ex quo Anglica Ecclesia proprio est orbata & destituta pastore, atq; omni paterna desoluta consolatione. Sed Deus plorat* orphanorũ, gemitus & suspiria hactenus longissima viduarum, preces quoq; fidelium suorum miseratus exaudiens, eamdẽ sua gratia eam consolãdo visitare dignatus est. Ipsius namq; inenarrabili potentia operãte, dedit Dñs noster Rex Anglorum consilio & rogatu Principũ suorum, Cleri quoq; & populi petitione & electione, Dño Abbati Anselmo Cantuar. Ecclesiæ gubernationem. Quod quidẽ piissima Dei operatione & ordinatione factum esse, nõ dubium est. Quapropter humiliter mandamus, & vehemẽter precamur vt fratres charissimos, quatenus oẽm tristitiam vel cordis indignationẽ, si qua est, deponẽtes, diuinæ voluntati, operationi, & bonorũ virorum electioni, nequaq̃ resistatis: sed Deo gratias agẽtes, quod factum est cũ gaudio & bona voluntate concedatis. Est etiam aliud, quod vos latere non debet. Impediri quidem res ista fortassis ad tempus potest, omnino autem remanere nullo modo potest. Verum n. dico vobis, notitia & consiliũ huius rei multum processit, & sine dubio vsq; ad sedem Apostolicam iam peruenit. Vtimini igitur sapienti consilio, & per charitatem facite sine dilatione, quod quandoque facturi estis sine dubitatione: Valete.

EPISTOLA IV.

DOMINIS ET FRATRIBVS ET filiis dilectissimis monachis Beccensibus: dilectissimus & Abbas eorum frater Anselmus continua Dei protectione & consolatione gaudere.

Quid Beccenses Anselmo & regi debeant scribere ob electionem Pontificiam.

QVOD humiliter per Dominum Balduinũ & Dominum Tesonem petiuistis, & si præsens eisdem supplici deuotione per vos petiuissetis: paterno & pio affectu omnibus petentibus vt filiis dilectissimis concedo, quod ex me est: & oro Deum, vt ipse misericorditer concedat, quod ex ipso est. Cum de sorte Archiepiscopatus, quæ super me diuina cecidit dispositione, loquor vobiscum: valde alienum & à me & à vobis videtur, si consideretur mutuus vester affectus me vobis inde consulere & vos mecum consilium accipere. Si quis consideret, quia plus Deo quam nobismetipsis debemus: non ei mirum videbitur, si ego in causa Dei commissis mihi ad consulendum quos nullo modo eisdem ipsis testibus à recto volo deuiare, consulo circa meum & illorum affectum, secundum voluntaté Dei. Bene fecistis, quia concessionem vestram mihi per Dn. Tezonem mandastis; quàdoquidem res nec per me, nec per vos mutari potest: sed melius facietis, si per epistolas vnam regi, alteram mihi mandabitis: quia quod Deus dignabitur de me disponere, & idem rex & omnes qui domini sunt Ecclesiæ nostræ ordinauerint secũdum timorem Dei, & Archiepiscopus noster religiosa & ecclesiastica ratione iusserit & mihi videbitur: humili deuotione propter timorem Dei conceditis, & me Deo & Ecclesiæ eius committitis. Hoc retento, vt inquantũ possibile vobis erit nostro semper fruamini (quamdiu viuam) consilio. Hoc consulo, hoc hortor, quia sic oportet fieri, vt & vos plus voluntati Dei quã vestræ subditos esse ostendatis: & regis gratiam, quæ vobis necessaria est sine omni profectu, imo cum damno maximo non perdatis, & mentem meam multis molestiis onustam, onustiorem dissensione vestra non faciatis. Comitissæ (a) Letmendési, quæ ad nos venit vt audiui, larga & benigna voluntate honorificè omnibus modis, quibus potestis secundum voluntatem eius seruite. Grandis enim vester honor est, & multum hoc nostræ profuturum est ecclesiæ, sicut spero: illam ex nostra parte dulciter salutate. Valete.

a Hic comitatus est inter Belgas, Rhemos Atrebates & Ambianos, finitimus, cuius caput est Augusta Veromanduorum, vt vulgò dicunt, oppidũ S. Quintini Veromadis.

EPISTOLA V.

DOMINO SANCTISSIMO, PATRI dulcissimo, iam nunc quòd nó sine desperatione, dico. Anglorum Archiepiscopo Anselmo seruus & filius suus Osbernus salutes luctu & lachrymis plenas.

Vt acceleret suam inaugurationem omnium votis expetitam.

QVOVSQVE, dulcissime Domine, desideria nostra suspendis, quousque animas nostras tollis. (a) Si tu es qui venturus es, veniendo ad nos, ostende: nec velis diutius bonum differre, quod ab æterno consilio profectum humano generi Christus dignatus est impertiri. Alioquin, mi dulcissime, (b) commouisti terram & conturbasti eam, ponitusq; esset, mortis nos dispendia sustinuisse, quam super tuo nomine aliquid vnquam accepisse. Quid enim putas, qui luctus, quę lachrymæ aduersum te hodie funduntur? Quæ maior potest esse miseria, quam homines, quibus quasi noxiis humoribus corpus ecclesię grauabatur, nuperrimè vidisse exclusos, & nunc eosdem non modo nó exclusos, verum etiam videre corpori ecclesiæ incorporatos? Puta mi dulcissime omniũ aduersum te istas esse querelas. Hiccine est ille, de quo tãtum gaudebamus, de quo tam magna audiebamus? Ecce, quomodo nos decepit, quomodo animas nostras interfecit: Expectabamus pacem, & non est bonum tempus medelæ, & ecce clamor. Hiccine est ille, quem Osbernus hos tredecim annos ad populum tãtopere laudauit, quem in omni sermone magistrum & sanctissimum, & sapientissimũ prędicauit: Ecce, (c) quomodo fecit nouissima nostra peiora prioribus. Credas, nunq̃ hęc desinent dici, nisi desieris elongari. Veni ergo, tãtummodo (d) inuocetur nomen tuũ super nos, aufer opprobrium nostrum; (e) festinandum tibi est, princeps esto noster. Erit hoc Deo ad laudem, tibi ad mercedem, nobis ad vitá. Recuperemus in te, quod in mortuo sanctissimo patre Lanfranco nos cũ toto mundo perdidimus: quem mortuum semper dolebimus, quoad vsq; illũ in re viderimus. Deus omnipotens, quicunq; Anselmum ab incepto præpedierit, anathema in medio hominum sit. Credas me in maxima lachrymarum alluuione ista scripsisse, & vsque ad mortem solicitum de te esse. Mater & omnes filii te salutant.

a Imitatio loci, Ioan. 10. Matth. 11.

b Psalm. 59.

c Luc. 11.

d Esai. 4.

e Esai. 8.

EPISTOLA VI.

DVLCISSIMO DOMINO, ET PAtri suo, diuinitus sibi olim dato Abbati Anselmo: Humiles Beccensis Ecclesiæ serui & filii sui continua Dei in omnibus viis suis protectione dirigi semper & muniri.

Beccenses Anselmum manumittunt.

AVDITA concessione Domini nostri Normanniæ Principis, & Archiepiscopi nostri Rotomagensis, quam de vobis ad petitionem regis Anglorum, & omnium fere eiusdem gentis Principum fecerunt, vt ad culmen scilic. promoueamini Archiepiscopatus: pro ea etiam, quæ ad nos de vobis pertinebat, & à nobis expectabatur, confessione, omnes in vnum congregati sumus, vnusquisque nostrum de sua sententia, ab eo qui præsidebat, nominatim est requisitus. Multa hinc, & diuersa nobis sensa, & dicta sunt, quæ modo replicanda & exponenda minimè sunt, finem tantum ipsius rei propter quam conuenimus, breuiter vobis intimabimus. Pars quædam nostrum, quamuis pro dulci & vnico pietatis erga vos affectu valdè dolens atque tristis, propter Dei tamen metum, cuius id nutu atque consilio agi creditur, libenter ad honorem & commodum ecclesiæ Dei, secundum quod vos etiam consulitis, quod de vobis petitur, concedit: pars vero nostrum altera suo potius quam vestro vtens atque fidens consilio ardentius, atque vt sibi videtur, rectioris amoris vestri zelo minimè id concedit, nec ad concedendum vllis

maiorum se sine minorum persuasionibus aliquo modo acquiescit. Quæ autem pars alteram, aut numero aut ratione præponderet: (a) Dominus Lanfrancus, qui interfuit, & omnia hîc apud nos gesta siue dicta & vidit & audiuit, plenissimè per seipsum, & sufficienter vobis dicet. Nos enim ista succinctè & celeriter multum dictamus, quia vrgebat nos festinans lator præsentium, vt sic agamus. Omnipotens Deus vitam vestram in beneplacito suo rectè disponat, & ad communem fidelium suorum vtilitatem & gaudium diu eam in præsenti custodiat. Amen.

a Is Lanfrancus monachus erat Lanfranci Archiepis. Cantua. nepos, de quo sæpissimè in li. 1. dictum est.

EPISTOLA VII.

SVIS DILECTISSIMIS DOMINO Priori Baldrico & aliis seruis Dei in Beccensi cœnobio commanentibus: seruus & conseruus eorum frater Anselmus diuino semper regi consilio, & protegi auxilio.

Ægerrimè fert se à Beccensibus esse distractum; nec iuxta quorundam maleuolorum calumnias, ficta humilitate refutasse Archiepiscopatum. Hic verò Baldricus (ad quem Anselmus scribit) ante monachatum fuerat coniugatus, vt palam fit ex hac Herluinianì diplomatis clausula. Tēpore quo Baldricus se, suumq. filium monachico ordini tradidit, donauit suprascripto cœnobio quicquid terra ad eum pertinebat de Sarnaruilla: gessit autem Prioris honorem duobus Abbatibus, nempe D. Anselmo, & Willelmo Monfortio, quo extitit.

QVAMVIS diuina dispositio me à vobis corporaliter non sine graui proque cordis mei dolore separet, oro tamen Deum, vt dilectio, qua ipso dante anima mea vos in vtero suo complectitur, indissolubiliter perseueret. Per quam Deo prospiciente semper vester ero seruus, quia semper quantum Deus mihi dabit, ero vestris voluntatibus intentus. Nam & si tanta sit ipsa dilectio, vt sæpe, cum intentè cogito animos vestros de tam insperata, & contra voluntatem nostram separatione statim sua quadam tempestate, velut mare ventis intumescat, & conturbetur cor meū, & pluant oculi mei: dulcius tamen mihi est hoc ab illa me tolerare, quam illa à me separare. Nouit enim Deus, ante cuius conspectum secundum conscientiam meam loquor, quia plus vos dilexi Deo & vobis, & meipsum vobis, quam vos mihi siue prælationem, aut dominationem, aut possessionem terrenam, quas habebam pro vobis. Quamobrem plus me grauat vestra tristitia de qualicunq;, si apud vos est, mei indigentia, quam me consoletur aliqua terrena celsitudo vel opulentia. Ecce nunc in hac ipsa locutione, qua vobis absens loquor dictando, testes mihi sunt lachrymæ, quas continere nequeunt oculi mei: & vim mihi facientes singultus gutturis mei inundantes à gemitu cordis mei, obturantes & interrumpendo tardantes scriptori verba oris mei. Quamuis sint (a) quidam, vt audio, (qui autem sint, Deus scit) qui aut fingunt malitia, aut suspicantur errore, aut coguntur dicere indiscreto dolore, quod magis trahar ad Archiepiscopatum vitiosa cupiditate, quā cogor religiosa necessitate. Quib. nescio quomodo possim persuadere, quæ sit in hac re conscientia mea, si illis non satisfecit vita & conuersatio mea. Sic enim vixi iam per triginta (b) tres annos in habitu monacho, tribus scilicet sine prælatione, quindecim in Prioratu, totidem in Abbatia annis, vt omnes boni me diligerent qui me nouerunt, non mea industria, sed gratia Dei faciente: & magis illi, qui me interius & familiarius nouerunt, nec aliqui in me viderunt aliquod opus, vnde me prælatione delectari cognosceret. Quid ergo faciam? Quomodo propulsabo & extinguam hanc falsam & odibilem suspicionem, ne animabus eorum noceat, qui me propter Deum diligebant? Charitatem illis minuendo, aut eorum quibus qualecunque consilium, aut exemplum meę paruitatis prodesse poterat, me peiorem, quam sim illis persuadendo: aut etiam horum, aut aliorum, qui me non nouerūt & hoc audient, malum illud exemplum proponendo? Deus, tu qui omnia scis, non me iustifico secundùm examen districti iudicii tui: quia ille magnus Apostolus tuus, qui dicere potuit: (c) *nihil mihi conscius sum*, cum hoc dixisset, subdidit: *sed non in hoc iustificatus sum, qui autem iudicat me Dominus est*; & (d) *vir ille simplex & rectus, timens Deum & recedens à malo*, cui, teipso teste, *non erat similis in terra, dixit*, (e) *verebar omnia opera mea*: sed secundum quod anima mea comprehendit, conscientiam suam coram te, dico eam, vt omnes qui hanc meam epistolam legent, aut audient, sub tuo testimonio sciant & credant eam. Tu Domine vides, & tu esto testis meus, quia nescio, sicut mea mihi conscientia dicit, quid me rapiat, aut alliget ad consensum Archiepiscopatus, ad quem subito raptus trahor: amor alicuius rei, quam seruus tuus contemptor mundi debeat contemnere, & quia, si mihi (f) liceret seruata obedientia & charitate, quas propter te, quantum dedisti volo custodire; potius eligerem sub prælato sicut monachus seruire & obedire, & ab illo consilium animæ meæ & necessaria corporis mei accipere, quam aliis hominibus dominari aut præesse: siue ad animarum gubernationem, siue ad corporalem sustentationem, aut terrenas diuitias possidere. Tu vides, & tu esto testis meus, quia sicut mea mihi conscientia dicit, nescio quomodo me sine peccato possim euoluere, ab hac me eligentium intentione, & quia timor tuus, & charitas, & obedientia, quas tibi & ecclesiæ tuæ debeo, me cogunt, me ligant, vt non audeam religiosis precibus eorum & magno sicut mihi ostendunt desiderio, pertinaciter contradicere. Domine si fallit me conscientia mea, ostende mihi meipsum & corrige me, & (g) *dirige in conspectu tuo viam meam*. Et siue mihi placeat, vt quod inceptum est ab hominibus de hac mea electione fiat, siue potius vt non fiat, (h) *Deduc me in via tua, & ingrediar in veritate tua*. Domine tu vides, sicut dixi, conscientiam meam, tu esto mihi testis ad eos qui aliter de me suspicantur, & ostende illis eam, ne lædant suas aut aliorum animas, malè eam iudicantes. Ecce dilectissimi fratres mei audistis vere conscientiam meam de Archiepiscopatus desiderio siue contemptu. Si enim Deo sciens mentior, nescio cui verum dicam. Si quis deinceps contra hoc, quod de hac re sub testimonii Dei inuocatione dixi, me voluerit apertè vel callidè male alicui commendare, puto quia Deus erit mecum aduersus eum, & pro me respondebit ei: ego vero consolabor me sub testimonio Dei. Certus autem sum, quia quicquid hæc talis suspicio alicui animæ vel nocebit: pec-

catum

a Inter quos videtur esse, ad quē scribit epist. 10. infra. Porrò vide contigisse D. Augustino teste Possidonio c. 4. vitæ eius, scilicet ... quem de eo ad ep. ... vberti in eo fonte ... interpretatione ...

b annos egerat Anselmus triginta tres ante quam Archiepiscopatum susceptum.

c 1. Cor. 4.

d Iob. 1.

e Ibid. 9.

f Lubentissimè si per charitatem licuisset, Anselmus exuisset Archiepiscopatum, malens monachus sub esse, quā in Anglia præesse: id etiam epist. 11. infr. repetit.

g Psalm. 5.

h Psalm. 85.

earum hoc super se suscipient, si plures sunt authores eius, & siue vnus siue plures sint: maxime super eum erit, qui maximè author eius est. Ad ea vero, quibus quidam vestrum putant, me potuisse rationabiliter electioni prædictæ resistere, breuiter respondeo. Dicunt enim. Quando coactus est, vt noster Abbas fieret, tradidit se nobis in seruum in nomine Domini. Bene, quia hoc feci in nomine Domini. Quid hic intelligunt? An putant me iurasse vobis seruiturum per nomen Domini? vtique, non hoc feci. An, quod Dominus dicit: *Si quid petieritis patrem in nomine meo*, sic intelligendum est, ac si diceret: Si iuraueritis patri petendo aliquid per nomen meum? Aut quando dicimus, (*d*) *adiutorium nostrum in nomine Domini*, aut quotiens aliquid siue dicimus in nomine Domini, totiens iuramus per nomen Domini? Nequaquam: Quomodo autem illa intelligantur, nihil nunc ad me: quod vero tunc dixi in nomine Domini, intellexi & intelligo in Domino, hoc est, in Deo. Quæ in Deo fiunt, secundum Deum, id est, rectè fiunt: Cum ergo tradidi me vobis in seruum in nomine Domini, tradidi me vobis in seruum quantum potui secundum Deum. Iudicate nunc, si hoc modo abnegaui, aut si potui secundum Deum abnegare dispositionem Dei de me, cui vellem nollem rectè subiacebam, aut obedientiam, cui me penitus tradideram. Cum enim professus sum monachum, abnegaui meipsum mihi, vt deinceps meus non essem, id est, nun viuerem secundum propriam voluntatem, sed secundum obedientiam: vera autem obedientia aut est Deo, aut ecclesiæ Dei, & post Deum maximè prælatis. Hanc ergo non abiuraui, nec abnegaui; sed potius seruaui, cum dixi; in nomine Domini. Discite itaque quid vobis tunc dedi. Hoc vtique, vt me vestro non possem subtrahere propria voluntate seruitio; nec quærere vt subtraherer, nisi ea cogente dispositione & obedientia: quarum prius secundum Deum seruus eram. Quod autem feci, si aliter fecissem quam dixi, certe vos monachi non essetis, si quod contra Deum vobis promisissem, exigeretis. Nunquam, antequam concederetis me ad Archiepiscopatum promoueri, hanc meam vobis factam deditionem alicui exposui; sed obiiciebam eam quasi firmissimum obstaculum, ne promoueret, donec intellexi me volentes promouere, in tanta suæ voluntatis persistere constantia, vt & hoc nihil obesse intelligerent, & ab incepto nullatenus, aut velle, aut debere existere, asserereńt. Dicunt etiam quidam, quia & vobis secundum Deum datus eram; & quibus rectè prælatus eram, non rectè me posse auferri ab illis, nec me concedere. (*e*) Beatus Marcus secundum Deum Abbas erat: & tamen monachis est ablatus, & clericis, & monachis, & laices viris & mulieribus est prælatus. Petrus Apostolus, puto quia secundum Deum Antiochiæ cathedram episcopalem tenebat; nec tamen dicit aliquis, quia peccauit, cum deserendo eam, studio maioris fructus (*f*) Romam migrauit. An ideo dicendum est, quia non diligebant priores discipulos suos, aut quia postea minus eos dilexerunt, aut quia Deus contempsit & deseruit eos, quia sic eos corporaliter deseruerunt? vtique nō est dicendum fratres, non me comparo magnitudini eorum, sed tamen nō ideo sum damnandus, si de me facit Deus aliquid ad similitudinem eorum. Forsitan dicit aliquis; Non es homo, cui tanta res cōueniat, hoc ipsum de me corde & ore iudico. (*g*) Sed dicunt mihi, qualiscunq; sis: te volumus, te non dimittimus. Renunciuntur quidam, quia dicere solebam, quod nollem viuere, nisi vobis, & quia nunquam aliam prælationem haberem, quàm Beccensem. Sed hoc secundùm affectum meæ voluntatis dicebam, & secundum hoc, quod in defensione & responsione mea fiad aliam prælationem vocarer, cōfidebam. Sed quid si Deus ordinat, vt etiam aliis viuam & seruiam? An debeo superbè resistere? Er ego & vos plus sumus Dei, quam ego vester, & vos mei. Princeps Apostolorum dixit Domino: (*h*) *Non lauabis mihi pedes in æternum*. Talis erat voluntas eius. Sed quid Dominus? (*i*) *Si non lauero tibi pedes, non habebis partem mecum*. Et Petrus quid? *Domine, non tantum pedes, sed & manus & caput*. Tamen non ideo illum Deus damnauit, quia sententiam suam pro diuina mutauit, imo ad pedes eius se humiliauit. Præsumam de fortitudine & ingenio meo ad me defendendum, sed fortior & ingeniosior me Deus fuit, & ideo præsumpno mea nihil fuit. Insipiēter me locutum esse forsitan dicet aliquis, quasi me iustificando & dignum Archiepiscopatu probando, sed falsi calumniatores mei me coegerunt, ne vos aut aliquem alium, veneno suæ falsitatis inficiant. (*k*) Nec tutor me dignum Archiepiscopatu probare, sed falsum crimen expurgaui. Sed de his vnde hactenus locutus sum: nunc ista sufficiant. De consolatione verò vestra pauca subiicio. Precor itaque vos fratres mei dilectissimi, vt non contristemini vltra modum propter absentiam meam. Certè tristitia vestra mea est tristitia, & consolatio vestra, mea consolatio est. Non sit in homine spes vestra, sed in Deo, quia si quid vobis profui, non à me fuit, sed ab eo. Multi propter me, & ferè omnes Beccum venistis, sed nullus propter me monachus factus est, nec propter spem retributionis meæ vos Deo vouistis, ab illo cui totum dedistis quod habuistis, ab illo expectate totum, quo indigetis. (*l*) Iactate cogitatum vestrum in Domino, & ipse vos enutriet. Conuertite totam curam ad illi seruiēdum, & ipse suscipiet totam curam vestram ad vos nutriendum. De me vos precor, ne minus me diligatis, si Deus de me facit voluntatem suam, & ne propter hoc perdam, si aliquādo volui facere voluntatem vestram, quia non audeo, nec debeo, nec possum Deo resistere, nec adhuc video quomodo me possim ecclesiæ Anglorū subtrahere nisi Deo resistendo. Appareat, quia non me vobis solummodo dilexistis, sed & Deo & mihi. Orate pro me, vt quidquid fiat de me, bono fine per gratiā Dei cōsummetur. Abbatem vestrum ex hac hora nolite me expectare, sed dilectorem vestrum & solicitum pro vobis, quamdiu viuam, Deo seruante voluntatem quam mihi de vobis dedit: scitote. (*m*) Nunquā tamen dimittā potestatem ligādi & soluen-

Marginal notes:

c Ioan. 16.

d Psalm. 123.

e Quin sicut Marcus, ... etiam post ... inquisitionē ... Hic etenim Marcus, de quo Pallad. Ioseph Zenon Vita Patrum, fuit Antonium Eremita, reliquo ad episcopatum euectis, carent titulo monachi.

f D. Petrus ex Antiochena migrauit Romam vberioris fructus ergo: vide quæ contrà Baleum dixi in epistolario à suprà.

g Quorundā Beccensium respondet obiectioni.

h Ioan. 13.

i Ioan. 13.

k Cur has calumniatoribus respondere.

l Psalm. 54.

m Quid post simile sibi seruauit. Iuo Carnot. Deposita S. Quintini Bellouaci præfectura, his verbis epist 17. Si quis autem inter vos anhelat inquietè, hunc mihi per epistolam notate, vt congregatis vobis & meo spiritu dignam eu possimus ... tatecoe ... Rursus, epist. 20. Ego etsi depono prælationem: non desero illius ecclesiæ societatem.

ſoluendi & vobis conſulendi, quam habui in vobis, quamdiu Abbas qui poſt me erit, & vos, qui ſub illo eritis, hoc mihi concedetis flendo & vix dico. Domino noſtro IESV CHRISTO, &
e Ioan. 21. piæ genetrici eius Mariæ, & beato Petro; (e) cui ipſe commendauit oues ſuas, & beato Benedicto (ſecundum cuius regulam profeſſi eſtis) & alijs ſanctis Dei vos commendo dilectiſſimi fratres mei. Ipſe qui vos redemit ſanguine ſuo, eorum meritis & interceſſionibus ſit veſter Abbas, ſit veſter cuſtos, ipſe faciat vos poſt hanc vitam beatè viuere in regno ſuo. Ibi ſua pietate tribuat mihi vos videre, & vobiſcum ſine fine gaudere, qui eſt Deus benedictus in ſæcula, Amen. Mirantur multi ex vobis, quos tam dulci & familiari dilectione amplectebar, vt vnicuique videri poſſet, me nullum alium pariter dilexiſſe: cur non illis ſingulis aliquam noſtræ dilectionis commemorationem ſcribo. Sed ſciant, quia non hoc facit obliuio mea, ſed multitudo eorum. Et forſitan faciam cum magis opportunum erit, & ſi non omnibus, ſaltem aliquibus. Hoc tantum ad præſens illis dico, vt reminiſcantur, quia non ob aliud eos ſic dilexi, niſi vt ipſi Deum & animas ſuas diligerent. Ipſi ſunt mihi teſtes, hoc de illis ſemper, & de omnibus vobis deſidero, hoc precor, hoc moneo, hoc conſulo: hoc faciant, & ſic ſemper dilectionem meam inuiolabilem erga ſe ſeruabunt: Abbatem vobis ſubſtituere feſtinate, expedit enim vobis: Valete. Hanc epiſtolam noſtram quibuſcunque poteſtis pro excuſatione falſæ ſuſpicionis oſtendite, & maximè reuerendis Dominis & patribus meis, qui me propter Deum ſua gratia dilexerunt, Epiſcopis & Abbatibus, de quibus me magis grauat, ſi de me aliquid ſuſpicantes peruerſum falluntur. Nolo enim dilectionem eorum vllatenus perdere, ſed ſemper eos venerando & diligendo illam mereri & cuſtodire.

EPISTOLA VIII.

DVLCISSIMIS ET DELECTISSIMIS ſuis: Domino Priori Baldrico & alijs monachis Beccenſibus frater Anſelmus, qui hactenus ſub Abbatis nomine ſeruiunt à Deo ſemper cuſtodiri & protegi.

Quem Beccenſes Abbatem in ſuum locum ſurrogare debeant.

DEo, de me quod vult vt de creatura ſua, velim nolim, diſponente; & reuerẽdo Domino noſtro Principe Normannorum Roberto cõcedente. Et (a) Archiepiſcopo noſtro Guillelmo
a ſcil. Rothomagenſi. præcipiente, & vobis à Deo coactis fauẽtib. à veſtra cura ſum abſolutus, & maiori inuolutus. Si Deus vobis dederit eam gratiam prędicti Dn. noſtri Principis, vt de eccleſia noſtra vobis velit dare Abbatem, & noſtrum inde dignetur audire conſiliũ: illi & vobis dico, quia de nullo (B) mihi melius videtur (c) quam de Dn. Guillelmo, qui Prior fuit apud Pexeium. Et ſi iuſſio glorioſi Dom. noſtri Principis in hoc fuerit, quod vtinam ita fiat. Ego quoq; tibi frater Guillelme in nomine Domini per ſanctam obedientiam, pręcipio, vt hanc curam in ſpe auxilij Dei tuam poſtponens requię

c Idem ſenſus & conſilium epiſt. 14. infr. Ino autem familiar. ſuis fratrib. [illegible] tamen (ſuc. [illegible]) epiſt. 17 Iterũ inquit, moneo, vt aliquem ſubſtituatis loco meo: non quod velim fraternitatem veſtram deſerere: ſed (ſi ita diuinus ordo ſe habet) aliquando ſub eo, quem meo conſilio præfeceritis, militare.

pro fratrum tuorum vtilitate humiliter ſuſcipias. Iſtas literas congruo tempore & Domino noſtro & congregationi, & quibus oportebit, volo pręſentari. Tibi quoque Baldrice Prior, per ſanctam obedientiam præcipio, vt quicunque ſit Abbas, Prioratum non deſeras, niſi eius & meo conſenſu, dum viuo. Valete.

ANNOTATIO IN EPISTOLAM VIII.

DE nullo (B) mihi melius videtur, quàm de Dño Guillelmo, &c.] *Hinc certo certius eſt Anſelmum intus & in cute huius noſſe Willelmum; cum ſpeciale non tãtum de eo in ſui locum legendo det conſiliũ, ſed & votum faciat: quæ quidẽ certiſſimo ſunt argumento probitatis & ſanctimoniæ Guill lmi. Agedũ, videamus illum puſionem, ſenſimq; adoleſcẽtem: videamus tyronem, cum hic videamus futurum non dico veteranum militem ſed ducem. Anonymus Beccenſ in prologo hiſtoriæ eiuſdem pollicetur ſe eius ſucceſſorumq; vitam poſteris relictuũ: vnde eſt quod certius ei credamus narrationem hoc verborum ſtamine ordienti:* Venerabilis Abbas Becci Guillelmus, nobili Normannorum proſapia originem trahẽs in veteri caſtro ſuper Rillam, quod dicitur Monsfortis, claris parentibus eſt exortus. Pater eius Turſtinus, mater Albereta dicebatur, Rogerij de Bellomonte, patris Roberti Comitis ex ſorore neptis. Qui puer dum adhuc in cunis iaceret, graui moleſtia tactus pene viſum amiſit. Territa mater pro filio lugens cucurrit ad quandam eccleſiã S. Germani in eodem caſtro ſitam, & obtulit illũ ſuper altare eiuſdem eccleſiæ, vouẽs Deo, & beatiſſimæ Dei genetrici Mariæ, ſanctoq; Germano, quòd ſi puer illam incõmoditatem oculorũ, eorũ au[illegible]o euaderet, illum ſeruitio Dei nutriret, literiſq; imbuendum traderet, ſimulq; rogauit Deũ, vt ſi aliter puerũ ſanare nollet, in ſe, i. e. in matrem infirmitatem illã cõuerteret. Quid plura? Annuit petitioni, & voto bonæ matris gratia Saluatoris noſtri, pietaſq; eius ſanctiſſ. genetricis, nec nõn & beatiſſ. confeſſoris Germani: & infans integræ reſtitutus eſt ſoſpitati: matrè verò infirmitas corripuit, nec multò poſt extinxit. Creuit puer, & cum ad cõgruam perueniſſet ætatem, traditus eſt literarum ſtudijs imbuẽdus. Cœpit itaq; boni indolis eſſe amore Dei feruere, honeſtis incedere, ab inhoneſtis animum reuocare. Iam mundi luxum ſpernebat, iam ſermone, actu & habitu talẽ ſe exhibebat, vt iam tunc quaſi monachus ab omnib. haberetur, quantum ad vitæ morumq; ſpectabat informationẽ. Si quando à cognatis & amicis ad ſcholas aliquid pecunię ſibi mitteretur, quaſi rem malam vitabat ſuſcipere; ſicut condiſcipuli eius ſoliti erant referre: ita auaritiã perhorrebat. Cũq; 25. ageret ætatis annũ, deſiderans vocem Domini
implere, dicentis: Qui non renunciat omnib. quę Luc. 14.
poſſidet, nõ poteſt meus eſſe diſcipulus: &; ſi quis Matth. 16.
vult poſt me venire, abneget ſemetipſum, & tollat crucem ſuam, & ſequatur me. Renuncians mundo, Becci factus eſt monachus ſub ſanctiſſim. Abbate Anſelmo. Ingreſſus monaſteriũ intentiſſimè religioni monaſticæ operam dabat: lectioni & ſilentio aſſiduus vitam ſuam honeſtè cuſtodire admodum ſtudebat: Ita Deo placere cuprẽs, hominibus charus, in caſtris Domini Sabaoth, eius ſigna ſequens, per 15. annos ſtrenui militis officio functus, huic militiæ B. Anſelmo duce militauit tam ſtrenuè, vt omnes eum diligerent, & nullus

de eo

de eo côquereretur, fama bonitatis eius circumquaq; bonum Christi odorem de eo spargebat. Igitur B. Anselmo in Angliam translato, & Archiepiscopo facto, cuius fastigiũ virgæ prædictus Willelmus antea cum veneratus fuisset, postea suscipere meruit. *Huc vsq; Chron. Beccen. de Willelmi incunabulis pueritia & monachismo; insequentia etenim, quoniam hinc in quartum Anselmi ferè tra'ucta elogiũ, vetuer, ut rem mirabundus, qui Biographus ille prateriserit, quod Willelmus fuerit Prior . rixiensis, vt Anselmus peculiariter designauit. Sed, vt contingam d funcia, tandem vniuersorum calculi in Willelmi electionem conglobati sunt.* Post hæc, *ait Chron.* vocatus venit, & in ordine suo sedit. Tunc Prior dixit ei, quod ad regimen Beccensis ecclesiæ illũ eligerent; & vt Abbatis officium, & curam animarum susciperet ex parte Dei, & S. Mariæ, atq; omnium Sanctorum; nec non ex parte reuerendissimi patris Anselmi, præcepit. At ille in terram prostratus, precor Dominum, aut de hoc quod iubetis omnino absolutũ dimittite me: aut quomodo id adimplere possim, docete. Prior ad hæc, vt dimittamini, ait, non est opus laborare, sed suscipite hanc curam in nomine Domini: & nos vobis ex animo obedientes erimus. Statim ipsa die Abbas Rogerius & Prior, & quidã alii fratres cum eis assumpto electo suo ad curiam properarunt, & Roberto Normannor. duci præsentarunt. Quem alacriter, & cũ magno honore suscipiẽs, dedit ei Abbatiam more antecessorum suorũ. Aderant u. principes, Robertus comes Mellenti, & Robertus Anschitilli cõsobrini eiusdem Willelmi electi Becci, qui de eius promotione valde sunt gratulati. Tunc Comes Mellenti præcepit Roberto filio Anschitilli, vt nouum electum Becci ad monasterium cõduceret, mandans omnib. ministris suis, ne quis ipsi Abbati vel hominib. eius in aliquo molest⁹ esse præsumeret. Dedit tunc Comes Mellẽti Robert. vt res quæ ad victum fratrum emebãtur quietæ essent ab omni consuetudine: quæ vsq; ad illud tempus de rebus ad cibum monachorum pertinentib. vbicumq; emerentur, etiã in coquina Becci à ministris Briodum castri exigebãtur. Procedente tempore dedit idem Comes Mellenti per totam terrã suam, vbicumq; suũ erat, hoc exigere, vel dimittere; ne omnino Dominicæ res monachorũ Becci ad victum vel vestitum pertinentes, vbicumq; monachi essent, ad quorũ vsus emebantur, siue in claustro, siue extra claustrum in negotiis monasterii quietæ forent ab omni cõsuetudine, quæ telonei vel trãsitus vel alio nomine nuncupatur. Hoc fecit pro amore Dei & Willelmi Abbatis Becci cognati sui. Multa quoq; alia beneficia Beccẽsi cœnobio contulit dum vixit, causa eiusdẽ Abbatis. Itaq; nouus electus accepto à duce Roberto, vt dictum est, Abbatiæ dono, & à Willelmo Rotomagensi Archiepiscopo animarum cura cũ gratia Principis rediit à curia cũ suis. Venit aũt Beccum serò post completorium die ante festiuitatem dedicationis: quæ festiuitas est X. Cal. Nouemb. & eo anno Dominica die euenit. Surgens ad matutinas venit nouus electus in chorũ, & stetit in loco iuxta sedem Abbatis, & totum officium festiuitatis, nocturnum & diurnũ decenter vt Abbas compleuit. Acta sunt hæc anno Dominicæ incarnationis 1093. In ipsa die Willelmus electus, sedit primùm vt Abbas in Capitulo, ab illo die disponens omnia intus & extra cõuenienter, monasterii negotia; gaudentib. cunctis, quod talem Deus Anselmo successorem, & sibi dederat pastorem. Tamen ante benedictionem, nec in sedem Abbatis intrauit, nec virgam pastoralẽ portauit. Sed & de benedictione acceleranda, nullã, vt videbatur, curam habebat: quæ benedictio dilata est vsque ad Augustum mensem anni insequentis. Verum Anselmus non oblitus quod inceperat, rogauit Willelmum Rotomagensem Archiepisc. de benedictione Abbatis Becci; & hoc ipsum per literas Priori Baldrico, & conuentui notificauit. Intrante Augusto mense Baldricus Prior, & alii quidam fratres cum eo perrexerunt Rotomagũ cum Archiepiscop. locuturi de benedictione Abbatis. Qui diem benedictionis cõstituit in proxima festiuitatis S. Laurẽtii. Reuersus Prior dixit cõuentui quæ ab Archiepisc. acceperat. Die festiuitatis S. Laurentii, cum Archiepisc. ad altare staret infulatus, atq; electus Becci esset vestib. sacris indutus, & instaret hora, vt ad benedicendum præsentaretur, audiuit à referentibus, quod Archiepisc. non benediceret eum, nisi professionem faceret: sed respondit se nullo modo facturũ. Tunc Prior Becci Baldricus cum aliquantis monachis perrexit ad Comitem Normanniæ Robertum, intimans ei, quod Archiepisc. exigeret ab Abbate Becci professionem, quã antecessores eius non fecerant. Illico dux misit Guillelmũ de Britolio, & Guillelmũ filium Ricardi de Bardiuilla cum Ernulpho Cãcellario suo, mandans & præcipiens Willelm. Archiepisc. vt Abbatem Becci sine mora benediceret, nihilq; ab eo exigeret, nisi quod constaret à Beccensib. Abbatibus antecessoribus eius factum esse. Audiens hoc Archiepiscop. iratus est valde, perfecit tamen quod inceptũ erat: & Abbatẽ benedixit sine professione, quia præceptum Principis illũ cogebat. Postea Abbas locutus est cum Archiepisc. atq; in tantam gratiam illum præsul accepit, vt nullum in Normãnia Abbatem chariorem vel familiariorẽ haberet. Postera die rediit ad monasterium: Archiepisc. verò præcepit Guillelmo Cormeliensi Abbati, vt simul cum eo pergeret, & in sedẽ Abbatis vice sui introduceret. Venit autem cum maiori, qua potuit, humilitate, nudis pedib. & susceptus est à fratribus cum magno honore & gaudio in ecclesiam ductus. Tunc Abbas Cormeliẽsis, vt sibi iussum erat, eum in sedem misit, & incipiens: Te Deum laudamus, osculatus est omnem conuentum. *Huc vsq; Cod. Becc. de Guillelmi electione, quẽ, vt posteri nouerint dignissimũ Anselmi successorem, dignũq; patellam inuenisse operculum, citra pij lectoris vt spero fastidium. (nam de probis habitus sermo etiam pullulãtem suffocat nauseolam, tantùm abest, vt excitet:) Suppingam breuiora quædam & crassiora virtutum eius lineamenta ex Becc. eadem tabula:* Iste, *inquit,* vir bonus de quo loquimur Abbas scil. Guillelmus magnæ sapientiæ, bonis moribus ornatus, magnorum virorum propinquus, regi & primorib. regni acceptus, ita se modestè, humiliter & mansuete habebat, vt aliquãdo nescius & pene idiota videretur quibusdam: verùm si propius accederes, & velut perscrutando eius sensum de rebus dubiis interrogares, altam prudentiam, profundum cõsilium, & maximæ honestatis documentum inuenires. Erat quoque Deo deuotus maioribus summissus, subditis benignus, mansuetis bonus, seuerus indisciplinatis: supra mensuram suam nihil vsurpabat, diuinis rebus omnem reuerẽtiam exhibebat, Deum timebat, peccatũ quasi virus mortale odio habere fugiebat: Si quis benedictionem ab eo po-

sceret,

[Margin notes:] Ban Wenh. … Beccens. … fuerat Abbas … — … Meulanum.

sceret, verbo magis quàm manu benedicebat, dicens nō esse suum manu benedicere, sed Episcoporum. Nullus Abbas, qui maiorem solicitudinē gereret continentus sui, talem illum fuisse sciunt, qui illi familiarius adhæserunt. Quippe ita cōpositus homo, vt nec turpiloquium ore proferret, scurrilitatis omne genus abhorreret: immunditiā mentis & corporis, vt virgo ab vtero matris ignoraret: cibo potuq; temperatus, honestè verecūdus indole religiosa decorus, bono ingenio sanè intelligebat, blando sermone placebat: doctrina & exemplo vtilis erat, &c. *Propè mihi ceciderat locus Gemmet lib. 8. sua histor. cap. 6. vbi Guillelmum nostrum agnominat Bellomontanum ex genere materno, vt videre est in exordio huius narrationis.*

Epistola IX.

DOMINO ET PATRI REVERENdo Abbati Rogero frater Anselmus in hac vita prospere viuere in sanctitate, in futura fœliciter in æternitate.

Huius epist. meminit Biographus Abbatis eligendi. sic: mense Octob. aduenit quidam Abbas nomine Rogerius Becc. monachus, vir bonus & multum religiosus, quem Anselm. (vt aiebat) iusserat literis suis Beccum venire, & in eligendo Abbate Beccenses quantum posset iuuare. Sic MS Becc.

SIc nobis inuicem conscii sumus ego & vos mutuæ dilectionis in Deo, vt nec putem me indigere precibus, vt ipsa semper in nobis, quamdiu viuens, viuat: nec vos indigere persuasionib. quia Deo annuente, quamdiu viuam in me non deficiet. De Ecclesia Becci, (quia nihil in hoc mūdo purius dilexi, nec diligo) si vestra sanctitas supplicationib. indigeret, vtique corde & literis quia verbis præsens nequeo, quantum possem supplicarem, quatenus illi vestra consolatio & vestrum consilium & auxilium nō deesset, & vt filios eius velut primogenitus & maior frater eorū, paterna sollicitudine & materna dulcedine foueretis. Sed quoniam vestra prudentia, & vestræ charitatis sinceritas, hoc vobis psuadere sine mea exhortatione sufficiunt: & ego propter cordis abundātiam omnino tacere non valeam, hanc breuem cōmotionem sufficere ex nostra parte existimo. Mementote Dominici verbi ad Principem Apostolorum, velut ad fratrum suorum primogenitū: a Luc. 22. (a) *Et tu aliquando conuersus confirma fratres tuos.* Salutate dominos & fratres nostros filios vestros, & eis precibus nostris & vestra cōmonitione persuadete; quatenus dilectio, qua me olim ꝑpter Deū dilexerunt, sic non deficiat: sicut non deficit ille, propter quem inceperunt. De cōscientia mea ad Archiepiscoparum incunctanter credite & securè aliis asserite, quia nulla cupiditas (coram Deo loquor) quæ in corde serui Dei contemptoris mūdi esse non debeat, me trahat aut alligat: sed timor, aut charitas, aut obedientia Dei & ecclesiæ eius. Literas istas aut exemplum earum Becci videri facite. Valete.

Epistola X.

SVO DILECTISSIMO PATRI REuerendo Dn. Ebroicensi Episcopo Gisleberto frater Anselmus quod fidelis seruus & filius.

Se non honoris cupiditate suscepisse onus Archiepiscopatus. Ad hunc autem Gislebertum est Ivon. Carnot. epist. 178. in fragmento. De Guillel. Conquest. notatur, quod diuina re confecta cū sarcophagum iamiam esset terra mandandum: Magnus Gislebertus Ebroicensis Episcopus in pulpitum ascendit: & prolixam locutionē de magnificentia defuncti Principis eloquenter protelauit. *In fine vita Herluini proto cœnobiarcha Beccensis, notatur quod eius exequias celebrarit, vbi à vita & scientia præstantia laudatur.*

IN principio meæ epistolæ apud reuerendam mihi paternitatem vestram me excusare desidero, quia ꝙ tardè illi scribo, postquā sors grauis mihi Archiepiscopatus super me cecidit, non hoc fecit negligētia vel obliuio, sed magna valde perturbati cordis mei dubitatio. Sic n. intra me luctabātur timor Dei, & timor oneris quod subire cogebat, & dilectio earū, à quibus sine magna tristitia separari nō poteram, vt cum ordinationi Dei resistere pertinaciter non auderem, & graue pondus & scissuram animæ meæ ab illorum animab. quos sicut me diligebam, & quibus solis viuere volebā, nimis horrerem: quoniam in mentis parte Deum volebam offendere: omnino dubiū mihi esset, quid magis deberem eligere, aut ad quid potius auxilium amicorum expetere. In qua re, hoc vnum & tutissimum vt mihi visum est elegi consilium, vt, sicut scriptum est: (a) *Iacta cogitatum tuum in Domino,* omnino me cōmitterem diuino moderamini, & cōsilio. Ita tamen vt facerē quicquid possem sine peccato, vt quod volebāt de me facere qui me eligebant, non fieret: & nihil facerē ꝙ sine peccato dimittere possem, vt fieret. Quod quo affectu, qua simplicitate facere volui, vel in q partem cor meum magis pependit, coram Deo ipse nouit, ad cuius regulam, intentionem meam in hac re pro meo intellectu & possibilitate volui dirigere. veniam ad hoc, ꝙ me non parum contristat si verum est. Nouit enim prudentia vestra, mi pater charissime, quoniā quantò sincerius aliquis diligit, & à dilecto diligitur, tātò molestius illi est, si dilectoris eius dilectio aliquo modo minuitur. Quod autem vestra celsitudo paruitatem meam dilexerit sincere, dubitare non possum, quia hoc certissimis argumētis beneficiorum, quæ mihi & ecclesiæ Beccensi, cui hactenus sub nomine Abbatis præfui, in dictis & factis, & in multa benignitate & dulci pietate impendistis, probare possum. Quod, quoniam nullis obsequiis aut beneficiis me prius meruisse, aut postea retribuisse cōsidero valdè me reprehensibilem ego ipse iudico, si paternam vestram sanctitatem fideliter non diligo. Quantò ergo vos diligo sincerius, tantò si vestra dilectio erga me aliquatenus obnubilatur, mihi est amarius. Hoc idcirco dico reuerende mihi pater & Domine, qm̄ audiui, quod paterna vestra sanctitas suspicetur, me aliquatenus cupiditate Archiepiscopatus, ad quem dolens & tristis, & timēs multis lachrymis testantib. trahor, illaqueari: vnde valde timeo, mentis vestræ benignitatem erga humilitatē meam quamuis nequaq̄ hoc merear, decolorari. Deum n. inuoco testem, in cuius conspectu mentiri non debeo, & quem mendacii testem inuocare nefas esse scio: quia secundū quod meam coram illo comprehendo conscientiam mallem, si hoc seruata charitate & obediētia (quas Deo debeo & Ecclesiæ Dei propter Deū) possem monachica paupertate seruiendo & obediendo Abbati regulariter subesse, quam vni, vel multis, vel omnibus hominibus dominando in terrena celsitu-

a Psalm. 54. vulgata versio & ... habet Iacta super Dominum curam tuam. Hebræa, ... rony. Proiice super Dominum ... Chald. ... Iacta in Deum cogitationem ... Vnde ... Anselmum habuisse ... exemplum ... plerasq; ... dissimi...

celsitudine & opulentia terrenarũ rerum præesse. Certè (mi reuerende pater) coram Deo similiter loquor, non mentem meam trahit aut alligat ad Archiepiscopatum terrenę alicuius rei, quam seruus Dei contemptor mundi contemnere debeat cupiditas, sed timoris Dei cogit, quam adhuc nõ video quomodo rumpere possim sine peccato, necessitas. Quod autẽ Dño nostro Comiti Normannorum Roberto, & patri nostro reuerendo Archiepisc. Guillelmo, & fratribus nostris Beccẽsibus mandaui, me nullo modo posse amplius sine peccato resistere, & quia voluntati Dei nullatenus possem obsistere, & idcirco consilio virorũ spiritualium, & plus timentium Deum quam hominem ageret idem Archiepiscopus, & mihi præciperet sicut monacho, qui non nisi per obedientiam venire vult: quid mihi potius faciendũ esset, & quod scripsi prædictis fratrib. rem ad hoc perduci ineuitabiliter: vt aut illis & aliis prodessem, si ordinationi Dei adquiescerent; aut nec illis, nec aliis prodessem: sed in tristitia viuerem deinceps, si pertinaciter agerent: & idcirco illis cõsului, sicut mihi commissis ad consulendum, vt nihil nisi consilio spiritualium de concessione mei, quæ ab illis exigebatur, facerent. Quidam nõ intelligentes, quid me cogeret, putauerunt cũ hæc legerent, me cupiditate Archiepiscopatus esse deuictum. Sed certè non ita fuit, nec est: (a) sed videbam ex ipsa sola dilatione, quia non determinabatur qd futurum esset de me, iam præsentia multa & grauia mala corporib. & animabus multorum oocitia nasci, & multò plura & grauiora nascitura, si diutius differrentur, quæ nunc non est opus dicere. (b) Inter quæ mala, erat distinctio Beccensis Ecclesiæ, & vt intelligebam, irreparabilis, sicut erat ineuitabilis. Quam si viderem in tanta tristitia deinceps viuere, nec mihi, nec vlli vtilis essem. Sciebam etiam quia propter concessionem, vel contradictionem eorundem fratrum nostrorum nec maius, nec minus quod inceptum erat, fieret: & idcirco volebam, vt illi sine culpa & sine omni occasione imminentis periculi essent; quidquid fieret. Quod verò significaui, volũtate fieri quod fiebat cui non possem obsistere: non ita intellexi, quasi certus essem, qua Deo placeret; sed quia siue misericordi siue irata voluntate tamẽ Dei (cui resisti non potest) fieret. Solemus etiam dicere, etiam cũ certi sumus, quia iratus aliquid facit Deus, nullũ posse voluntati eius resistere. Deniq; quicquid aliquis intelligat in literis meis de Archiepiscopatu, ego certus sum quia in simplicitate cordis mei, inquantum eam coram Deo seruare potui, locutus sum. Precor igitur dilectam mihi paternitatem vestram, vt potius senriã in dolore & timore meo miserationis vestræ consolationem. Quod non solum à vestra pietate, sed & ab hominibus qui me propter Deum hactenus dilexerũt, desidero impetrare, ne aliquid paruum de me iniustè suspicantes eandem dilectionem malint abiicere, quam seruare. Sed quid quid illi faciant: Oro Deum, & spero in Deo, quia ego semper eos diligam. Vestram autem rogo paternitatem, sicut de eius confido dilectione, vt quotiens opus fuerit, apud alios fiducialiter me defendatis à prædicta cupiditatis suspicione. Ecclesiam Beccensem, quam plusquam vitam corporis mei dilexi, & diligo, & quam tristis, tristem de mei amissione quantum ad corporalem præsentiam nõ dubito, vestræ pietatis consilio & auxilio, veluti animam meam toto cordis affectu lachrymis fluentibus commendo: Quatenus illam non solum per vos, sed & per quoscunq; potestis illos ad eiusdem ecclesiæ miserationem pia vestra miseratione conuertendo sustentetis. Omnipotens Deus diu vestram paternitatem in hac vita sub suæ gratiæ cõtinua protectione custodiat, & ad vitam ęternam perducat. Sigillum hæc epistola non habet, quia Abbas iam non sum, & Archiepiscopus nondum sum: nec me delectat pingi, quod non sum.

(a) Dilatio electionis vel mutationis erat, ... mala oriebantur.
(b) Beccensis monachorum distractio ... si Anselmus præfatis deinceps viueret, nec sibi nec aliis esset vtilis.

EPISTOLA XI.

DVLCISSIMO ET DELECTISSIMO suo dilecto Episcopo Beluacensi Fulconi frater Anselmus: æterna Dei protectione & consolatione gaudere.

Est ordine nona hac inter ex. usas. Eiusdem est argumenti quàm praecedens & 7 supr.

SCIO mi dulcis amice, quantum dilectio vestra de illius (quem super omnem diligit hominem) in se pietate (a) corporali amissione contristaretur, nisi se sapienter diuinę dispositionis considerationе consolaretur. Sicut enim in cordibus diligentium se inuicem spes & opportunitas confruendi se, nutrit quandam delectabilem dulcedinem: ita eiusdem rei desperatio ingerit molestã amaritudinem. De qua re vestra prudentia meam potest cognoscere cõscientiam. Sic enim cognosco vestræ dilectionis erga me sinceritatẽ, vt certus sim vos nõ ignorare meę dilectionis erga vos, & erga illos, quibus illam ostẽdebam, & maximè erga monachos Beccenses, veritatẽ. Nam nullus sic cognoscit amici veri cõscientiam, sicut ille qui veram gerit amicitiam. Considerate ergo, quæ possit esse in corde meo integra lætitia; quem tot amicorum me desiderantium, & à me desideratorum contristat irreparabiliter perditain hac vita præsentia. Vnusquisq; eorum de mei solius amissione corporali dolet, & anima mea de omnibus: quia ab eorum præsentia inuita tam inopinatè scinditur, dolet. Nam etsi maior multitudo similem exuberantium dilectionem in Anglia me videatur lætificare: nullatenus tamen tam longo tempore radicatam & nutritam priorem dilectionem de corde meo valet eradicare. Vera n. charitas non diligit minus priores amicos iuterius, etiamsi exterius pariter nequeat operari, cum ad plures extenditur, sicut nec à prioribus: si veri amici sunt nimus non timet diligi, cum à pluribus diligitur. Et quidẽ si qua mihi consolatio est multitudinis amicorũ præsentium, ad augorem, quẽ gero de priorum absentia, illud vtiq; efficere nequit, vt non contrister de illorum, qui quantò me magis diligunt, tanto magis contristantur de absentia dilecti & dilectoris sui tristitia. Delectat me cùm dulci amico meo scribo de charitatis sinceritate, & de eius efficacia diu tractare: sed quoniã epistolaris breuitas hoc non patitur, cum & aliud velim dicere, necesse est me iam materiam mutare. Quidam (vt audiui) suspicantur me Archiepiscopatus concupiscentia, ad quem dolens & timens trahor, detineri. Quod siue suo errore, siue aliena persuasione faciant, pateat illis Deus, qui videt, quia falluntur & peccant. Non me excuso apud vestram fraternitatem mihi dilectissimam, quæ, ex quo me cognouit familiarissima & longa conuersatione: meam indubitanter didicit & credidit de secularis honoris ambitione consci-

(a) Antea mendose, legebatur separata.

ennam. Quam tantò verius cognouistis, quantò securius vos & totam vitam vestram sensui meò iudicioque meo commisistis. Sed apud eos me excuso quicunq; hanc lecturi sunt epistolam, vt sciant quid mihi dicat conscientia mea corã Deo, & aliis ignorantibus eum opus erit, respondeant pro me: si non p ›pter me, vel propter Deum. Multum enim nocet infirmis in ecclesia Dei opinio alicuius vitii: siue vera, siue falsa sit de aliquo homine, & maxime de eo qui sic est in ecclesia Catholica cõstitutus, vt & verbo & exemplo vitę aliis debeat & possit prodesse. Sciant ergo omnes, sicut mea conscientia mihi dicit coram Deo, quẽ inuocare testẽ mendacii, nefas esse scio: quia non me rapit aut alligat ad Archiepiscopatum Anglorum cupiditas alicuius rei; quam seruus Dei contemptor mundi cõtemnere debeat: sed timor Dei me cogit pati, vt quamuis dolens & timens ab ecclesia Dei trahar: & quia, si mihi licebit seruata obedientia & charitate, quas Deo debeo & ecclesiæ eius matri meæ propter eum; (a) potius & libentius eligerem sub Abbate & sub regulari disciplina in monachica paupertate & humilitate esse, & obedire, & seruire, quam regnare in hoc mundo sæculariter, aut dominari, aut Archiepiscopatum siue Episcopatum possidere, vel Abbatiam, aut hominibus quibuslibet pręesse ad animarum gubernationem, siue ad corporum sustentationem, in magna terrarum & rerum terrenarum possessione & opulentia. Quod ego ipse non imputo mihi tantum ad virtutem; quãtum ad hoc, quia talem me scio tam parum vtilem, parum fortem, parum strenuum, parum prudentem, parum iustum: vt potius mihi congruat & expediat subesse prælato, quam aliis præesse; obedire, quam præcipere. seruire, quam dominari: ministrare, quam ministrari. Cogor hæc de me confiteri, sed malo hæc in simplicitate mea (vt puto) sine omni duplicitate de me dicere quam pati, vt alii homines peccent in me: aut vt malum exemplum sumant per ignorantiam & errorem suum de me. Qui mihi hæc de me confiteri credit, certus sit, quia hoc credendo non fallitur si mea conscientia coram Deo non fallit: & qui non credit, verum est, & quia ipse falso & temerariè de me iudicando se fallit. Omnipotens Dominus faciat vos in hac vita & in futura indeficienti sua protectione, & consolatione gaudere.

a Idem Edinerus prodidit lib. 2 vita Anselmi. quin et ex epist. 7 idem testificatus est.

EPISTOLA XII.

DOMINO ET PATRI REVERENDO Episcopo Parisiensi Ioisfrido, frater Anselmus Dei disponentis omnia dispositione electus Archiepiscopus Cantuariæ: præsentis vitæ Deo placitam sanctitatem, & futuræ æternam fœlicitatem.

Extat 10. in lib. impressis. Clericos monachismum amplectentes, non esse ab Episcopo reuocandos.

QVAMVIS diuina dispositio valdè longè à reuerẽtia vestra meam separet paruitatem: nulla tamen longinquitas debet minuere meam, quam vestra multis modis meruit benignitas, fidelitatem. Quapropter si quid de vestra celsitudine audio, vnde mihi sit congaudendum: semper volo congaudere, & si quid cognosco, quod vestram dignitatem mutare deceat, familiari fiducia eam charitatiue & humiliter debeo commonere. Didici quod Dominus Walcrannus charissimus amicus noster cantor ecclesiæ Deo inspirante habitum sanctæ conuersationis studiosè & intensissimè petens (a) in monasterium S. Martini de Campis eò gaudio quo debent sit susceptus, & inde violenter à vobis, quemadmodum non necesse fuerat, abstractus. De quare, quamuis vestra prudentia meo consilio non egeat: cogunt tamen fidelitas & dilectio, (quas vobis & illi debeo,) mentem meam, vt vestræ reuerentiæ aliquid suggerat. Non loquor sapienti tibi me quasi docendo, sed velut ea quæ melius me scit breuiter commemorando. Mi pater, si (b) omnia facienda sunt cum consilio, cuius magis consilio, quàm eius, qui (c) admirabilis consiliarius Deus fortis dicitur? Ipse quippe consulit ad perfectionem nitentibus & sequentibus, vt omnia relinquant & se sequantur. Ipse (d) omnia relinquentibus & sequentibus se promittit, quia sedebunt cum illo in iudicio iudicantes duodecim tribus Israel. Ipse est qui inuitat laborãtes, & oneratos amore & curis sæcularibus, vt ad se veniant & requiescant. Hoc cõsilium magis in monachico quam alio vitæ proposito impleri sancti Patres intellexerunt. (e) Beatus namq; Gregorius in lib. 14. Registri: scitis, quid mandet Desiderio Episcopo de quodam, qui diuina inspiratione compunctus gratiam monachicę conuersationis appetierat: quo modo scil. hortetur eundem Episcopum, vt propositum eius nullo modo impediat: sed magis eum, quantum valet, pastorali admonitione succendat, ne feruor conceptus in eo tepescat, nec vllatenus debere eum, qui monasterii portum penit: rursus ecclesiasticarum curarum perturbationibus implicari. (f) In Toletano Cõcilio IV. legistis (g) clericos monachorum propositum appetentes, quia meliorem vitam sequi cupiunt, liberos esse debere ab Episcopis ad monasteriorum ingressus. Pauca dixi de multis. Si ergo dicere contra Dominum, & contra tot sanctos Patres, dicta Domini veraciter intelligentes est peccatum, facere contra, manibus non dicam quomodo, sed quo modo vos scitis quid est? Et qui (h) separat pretiosum à vili, id est, animam à sæculo tanquam os Dei (sicut scriptum est) erit: ille cuius os & manus retrahunt animam adhærentem post Deum ad sæculum, quid erit? Absit mi Domine: nolit Deus vt super Episcopum cadat quod Deus dicit: (i) *qui non colligit mecum, dispergit: &, qui non est mecum, contra me est.* (k) Horrendum est etiam auditu, vt quod Christus elegit de mundo, Episcopus religet in mundo: Et quod Christus trahit ad portum, de procellis & tempestatibus mundi, hoc Episcopus retrahat à portu in naufragos turbines mundi: Et quod Christus abscondit in ouili à multitudine insidiantium luporum; hoc Episcopus rapiat, & exponat multitudini luporum. Mi reuerende pater, ne sit molestum prudentiæ vestræ, quia sic loquor. Non enim hoc dico, quia velim ostendere quod huiusmodi sitis: sed quia desidero, vt huiusmodi nõ sitis. (l) Consideret, & retractet prudentia vestra quod fecit de prædicto suo canonico: & si quid fecit, quod mutandum

a Id habitus est Lutetiæ Parisiorum in monasterio S. Martini, idem forsitan a cognomen e Campis aut Campestris: quod huic loco subnixo, (in eo) solo rex Henricus I. Roberti Fratris regis filius illud extruxit D. Martino; Campellis nomen effectis & Campestribus abundarent.

b Eccl. 32.

c Esai. 9.

d Matth. 19.

e Iuxta diuisionem Registri, quod extat, ad scriptum est lib. 10. epist. 40.

f Canon. 49. & dist. 19 q. 10. e clerici cons. iunge D. Thom. 2. 2. q. 189. art.

g Non tantum monachorum, sed etiam Canonicorum Regularium; ciuitatem appetentibus clericis concessit Vrbanus II. his verbis: Si q in eccl sua sub Episcopo populũ retinet, si afflatus spiritu sancto, in aliquo monasterio vel regulari Canonicorum salutem voluerit, etiam episcopo suo contradicente eat liber auctoritate nostra. Iusto enim est lex posita: sed vbi spiritus Domini, ibi libertas. Sic Vrbanus 100. hinc annis relatus à Stephano Tornacensi in epistolis suis p. 6 v. Cod. N a bro Parisiensis.

h Hierem. 15.

i Matth. 12

k Horrendum est auditu Episcopum velle reuocare in mundum, quem Christus hinc euocat.

l Mendosus & mancus erat hic locus in exempl. prioribus.

sandum intelligit: non eam pudeat facere, quod magis deceat. Non enim adeo mirandum si sub- ... motu de tam strenui clerici amittione aliquid non præmeditatæ ... sed hoc valdè est laudandum, si mutatis, quod mutandum intelligitis. Saluto dominos & amicos nostros canonicos vestros, quos, etiamsi singulos nó cognoui: omnes tamen diligere & seruire volui. Quos omnes vobis supplex precor, (d) vt consecrationem meã, quæ (e) in dominica (qua cantatur populus Sion) ordinata est Deo annuente fieri: suis orationibus non meis meritis, sed sua charitate præueniant. Omnipotens Dominus sic vos vsq; in finem vitæ dirigat & custodiat, vt post hanc vitam æternam beatitudinem vobis tribuat. (f) Sigillum hæc epistola non habet, quia & Abbas iam non sum, & Archiepiscopus nondum sum: nec me delectat pingi quod non sum.

d Consecratio Anselmi ... e hanc diem ... pridie Non. Decemb. infra ... 15 eodem ... f ... epist. 10 supra.

ANNOTATIO IN EPISTOLAM XII.

IOffrido,] *alias Goffrido, Gaufredo, Gauffrido, tam variæ sunt & discrepantes scriptorum, impressorumq; voluminum lectiones. Paulus Æmilius lib. 4. annalium habet, Gotofredus; quem Eustathij Comitis Bononiensis fratrem fuisse asseuerat, & Franciæ Cancellarium, virumq; non modo in re sacra, sed & profana potentissimum. Sane de Cancellarij dignitate eoll vetus testimoniũ in Diplomato Philippi Francorum regis dato Aurelianis anno 1075 in quo vocatur regis Cancellarius, & Parisiorum Episcopus. Vnde palam est illum multos annos Parisiensem Ecclesiam gubernasse. Sed hæc ut resentiarum fatis sint nam plura dicturi sumus in historia episcoporum Parisiensium, quam præmeditamur, det Deus huic quoque finem.*

Vt (D) consecrationem meam, quæ in Dominica, qua cãtatur populus Syon, ordinata est, &c.] *Hæc est Dominica secunda Aduentus, quæ cum hoc anno inciderit in 4. Decemb. seu prid. Non. Decemb. ut Anselmum designat epist. 15 sequens, necessario prima Dominica Aduẽtus celebrata est 27. Nouemb. quo principio, Aduentus nullum habet altius: sicut nec inferius 2. Non. Decemb.* Pridie ergo Nonas Decembris, Anselmus qui sanctus dicitur, & meritò, ex confinio Burgundię ortus. Becci monachus, & secundus Abbas: postea Cantuariæ Archiepiscopus consecratus est à Wakelino Wintoniensi, & Mauricio Loodoniensi Episcopis; *Hi enim verba tabulæ Cantuariensis MS. in Biblioth. S. Victoris Paris. recitant ad eius inauguratione: quæ eodem anno vid. l. 1093. facta est, quo electio, assertoribus Edinero lib. 2. vita eiusdem. Malmesb. Rogero Houedeno Thom. Walsinghamo, Matth. Paris. Non sunt igitur audiendi Matth. Palmer. in add. ad Chronicon Eusebij scribens, Anno 1090. Anselmus Cantuariensis Episcopus bonitate vita & ingenij acumine claret in Anglia. Nec Georgius Lilius ... tradens anno 1095 multoque minus Sigibertus asserens anno 1097. Lanfranco defuncto Anselmum successisse in præsulatu Cantuariensi. Non sunt inquam audiendi ac inprimis Palmerius: Tantum enim abest vt Anselmus, tum in Anglia claruerit, cum ne quidẽ degeret. Nam ex Lilij computatione nec est annus defuncti Lanfranci: Imò illa vltima eiusdem ægritudine. Anselmus erat Becci in Normannia vel quies ex epist. 31. lib. 2. ad eundem lecto decumbentem ex dysenteria. Sigebertus & Lilij errorem prodesse ... alterum testimonia qui Edinerum Anselmi conuictorem secuti sunt.*

Epistola XIII.

DOMINO ET AMICO CHArissimo Waleramno olim Cantori Parisiensis ecclesiæ frater Anselmus Archiepiscopus Cantuariæ semper ad meliora proficere & nunquam deficere.

Vt arreptum vitæ monasticæ propositum strenue persequatur.

AVdiui amice charissime, quia propositum sanctę conuersationis eligens monasterium sancti Martini sub charissimo amico meo Domino (a) Priore Vrsone ingressus fueras, & valdè de tanto bono amici mei lætatus sum. Sed postea didici, quia dominus noster Episcopus tuus te inde vi retraxerit, & tristis factus sum. Et quoniam honestatem tuam, de cuius dilectione certus sum, sine figmento dilexi, & diligo: reprehendit mea conscientia, si te visitare meis literis & pro possibilitate mea in tanto periculo tibi consulere charitatiue non studeo. Timeo enim ne diaboli calliditas animam tuam dilectam mihi decipiat: ne tibi, quoniam vi abstraheris & nolens à sancto proposito posse in clericatu licitè & sine culpa solum permanere persuadeat. Certus esto charissime, quia nullo modo hoc potest anima tua sine sui reprobatione suscipere: quamuis hoc Episcopi sui authoritate velit defendere. Christus enim dicit: (b) *Nemo mittens manum suam ad aratrum, & retrò respiciens aptus est regno cœlorum.* Mens tua ab aratro Christi retro respicit, si à proposito, ad quod te vocauit Christus, & quod incepisti, aliqua occasione tepescendo deficit. Sicut enim Episcopi seruant sibi authoritatem, quamdiu concordant Christo: ita ipsi sibi eam adimunt, cum discordant à Christo. Omnis Episcopus qui habet vocem Christi, Christus est: & oues illum sequuntur, quia sciunt vocem eius. Lege in Euangelio post hæc verba: (c) *Alienum non sequuntur, sed fugiunt ab eo: quia non nouerunt vocem alienorum.* Si persecutio corporis fugienda est de ciuitate in ciuitatem, quantò magis persecutio animæ? Annon est animæ fugiẽda persecutio, animam prohibere sequi Christi consilium? Amice, charissime, si multa nõ legisses, & rationabilis ingenij non esses: multa tibi dicerem, vt quam bonum sit quod incepisti: & quam malum, si ab incepto deficis, ostenderem. Breuiter dico nihil salubrius potuisti incipere, nihil periculosius potes relinquere. Nihil igitur separet animam tuã à proposito monachico, quod incepisti. Lege in (d) Concilio Toletano Quarto de clericis petentibus vitam monachicam, & in 14. libro Registri epistolã ad Desiderium Episcopum de clerico facto monacho. Omnipotens Dominus dirigat & corroboret, & consoletur cor tuum. Amen.

a Fuit iste primus huius cœnobii præpositus, ex quo Philip. I. Francor. rex inde clericos incontinentiores expulisset, sodalesq; C... x... Vrsonis meminit item epist. 29 lib. 1.

b Luc. 9.

c Ioan. 10.

quære locum ... integrum.

d relate in epist. antecedente.

Epistola XIV.

DOMINO, ET AMICO CHARISsimo Eudoni: frater Anselmus salutem & fideles orationes.

Quem velit & consulat ecclesia Beccensis præfici.

DIV est, quod literis vestris de eligendo Abbate in Beccensi ecclesia respondi: sed (sicut audio) lator mearum literarum in mari captus, ad vos venire prohibitus est. Quod tandè sciens,

iterum mando Domino nostro Comiti, & vobis de re prędicta nostrum secundum iussionem eius consilium. De nullo fratrũ eiusdem ecclesiæ volo, aut consulo tantũ vt Abbas fiat in illa, (a) quantum de Dn. Willelmo, qui Prior fuit apud Pexeium, quatenus plures alii sint inter eos Dei gratia hac prælatione non indigni. Vobis autem gratias ago quantas possum, vt verissimo amico, pro eleemosyna vestra, & propria cura quam habetis de Ecclesia Becci, quam vobis commendo sicut animam meam, quia plus eam diligo quam præsentem vitam meam. Nulli enim confidentius commendo rem tam charam cordi meo, quam verè dilecto dilectori meo. Precor, obsecro, vt nõ solum per vos eam vestro cõsilio & auxilio adiuuetis: sed & ad alios ad eius miserationẽ & sustentationem, & dilectionem, quantum potestis conuertendo eam sustentetis. Et si contigerit, vt aliquando aliter aliquo modo sese habeat (q; Deus auertat) quam oportet, confidenter eam vt verus amicus corripite & arguite, & donec corrigatur charitatiue insistite. Dilectionem meã & fidelitatem, quas erga vos habui, ex quo vos cognoui, & quæ tantò magis in corde meo creuerunt, quantò magis vestram erga me dilectionem veriurẽ probaui; scitote (Deo annuẽte) quamdiu viuam perseueraturas. Omnipotens Dominus vos sub sua continua protectione sic in hac vita custodiat, vt ad vitam æternam perducat. Amen.

a Idem vult & consulit epist. 8. suprà.

EPISTOLA XV.

DILECTISSIMIS SVIS DOMINO Priori Baldrico, & aliis monachis Becci: frater Anselmus semper velle, & facere quæ Deo placent, & quæ expediunt.

De suauissimis literis Roberti Normannorum Ducis ad se missis.

GRatia Dei faciente Dominus noster Princeps Normannorũ misit mihi literas plenas magna benignitate & excusatione sui, si quid aut credidit aut dixit de me aliter quam decuit, amore meo, & dolore de amissione mea cogente ob meam ad Archiepiscopatum electionem. In quibus literis, & de Abbate vobis constituendo petit benignè meum consilium: quod non solum in hac re, sed & in aliis rebus se libenter accepturum promisit. Consilium autem de hac re illi mando, & vobis remando, quod mandaui per Dn. Girardum fratrem nostrum. Rex Anglorum vobis mandat salutem, & auxilium suum & custodiam rerum vestrarum quę sunt in sua potestate quamdiu meo consilio agetis & viuetis. Si autem illud spreueritis, in illo proficuum non habebitis, cum ex vestra parte aliqua mihi mittitur epistola, secretè & mihi soli legẽda: non minus sit gracilis scriptura. Postquam enim illud, quod de me inceptum esse mecum doletis, contigit: multæ (a) diurnæ & nocturnæ lachrymæ visui meo nimis nocuerunt. Non enim celsitudo aut opulentia Archiepiscopatus eas tãtum valu[illegible]unt suas copias reprimere, quãtum timor & [illegible]m eius eas potuerunt su[illegible] per[illegible]tione exprimere. Amice mei compatimini mihi, quia ego compatior vobis. Orate pro me, quia ego si possim oro pro vobis. Consecratio (b) mea ordinata est [illegible] tua die Dominica post festiuitatem S. Andreæ, pridie videlicet nonas Decembr. (c) Præuenite eam vestris orationibus: & mandate hoc mon[a]chis & sanctimonialibus per Normanniam inclusis, & claustralibus & amicis nostris in Francia. Valete.

a Visui D. Anselmo ... ex ... ren. ... [illegible]

b [illegible]

c Vrgendam Ansel. flagitat vniuersorum monachorum monialiumque Normannorum & Francorum precum auxilio.

EPISTOLA XVI.

ANSELMVS SERVVS SERVORVM Dei vocatus Archiepiscop. dilectissimis in Christo filiis Willelmo Abbati & cæteris Beccensis ecclesiæ monachis, salutem.

Accommodat odam Angelicam suo instituto Luc. 2. sic epist. 1. lib. 1. & 10. lib. 2. De Abbate à Beccensibus in suum locum surrogato gratulatur præcipiens monachis, hunc patris: & Abbati filiorum loco sibi esse. De huius Willelmi in Abbatem subiecti virtutibus est notatio ad epist. 8. suprà; & hoc Guillelm. Gemmet. elogium lib. 8. hist. Duc. Normann. cap. 5. quo religionis commendatur nomine. præter quem est potissima testificatio Anselmi.

GLoria in excelsis Deo, & in Ecclesia Beccensi pax fratribus bonæ voluntatis. Grates immensæ clementiæ Dei, quæ sicut vobis pastorali solatio destitutis visitationis suæ gratiam voluit impartire, ita eandem longa rerum expectatione noluit protelare. Iterum ago grates clementiæ illius, quod licet non omnino, sicut vellem, aliquo tamen modo animi mei desiderio dignata est occurrere: dum me superstite aliũ in præfata ecclesia Abbatem secundum suge desiderium meum constituent. Sed cum illud indesinenter esset intentionis speculatione desideratem, vt & vobis ante mortem meam consultis, finem vitæ cum gaudio expectate, & ab omni mundanarum specie rerum segregatus quietam inter vos vitã possem agere, noluit in hac parte superna prouidentia desideriũ meum adimplere, sed ad magnum (vt valdè pertimesco) animæ tuææ detrimentum maioribus quam ante rerum tumultibus voluit implicare. Proinde quantum in vno, quod à Deo exauditus sum, gaudeo, tantũ in alio quod exaudire me noluit, doleo. Paternam tamen nunc, sicut semper, solicitudinem pro vobis gerens, moneo vos sicut filios meos charissimos, & sicut eos quos in visceribus Christi tenerrimo semper affectu dilexi & diligere volo: vt secundum B. Apostoli vocem ad (a) ipsum inuicem sentiatis, propositum animi ad meliora quotidie dirigatis: & ei, quem diuina pietas vobis præesse voluit, humilem in omnib. obedientiã exhibeatis, memores illius præcepti quo nos idem Apostolus admonet, dicens: (b) *Obedite præpositis vestris, & subiacite vos eis.* Tibi aũt charissime frater Willelme & in omni sanctæ religionis obseruãtia animo meo probate, quem Dei gratia tam sancto monachorũ gregi rectorem post me fieri constituit, hanc facio suggestionem: vt ita de animabus fratrum sub tuo regimine consistentium solicitus existas, quatenus callidi hostis insidiæ nulla eis arte protegente Deo nocere valeant, sed solicitudinis tuæ custodia, vallata boni pastoris tutamina se inuenisse gaudeant. Sicque te in omnibus, quæ agis, moderatum exhibere festines, vt neque iustitiam gratia, neque gratiam iustitia qualibet vnquam priuata subreptione excludat. Sed ita altero semper alterum coniungas, vt in vtroque monasterii ordo inuiolata rectitudine seruari valeat. Nunquam ab animo m[eo]

a Rom. 12.

b Heb. 13.

m... ratio excidat, quod Dominus negligēti pastori per Salomonem dicit: *Fili mi, (a) si spoponderis pro amico tuo, defixisti apud extraneum manum tuam: illaqueatus es verbis oris tui, & captus propriis sermonibus tuis.* Plura me loqui delectaret, si aut epistolaris breuitas permitteret, aut tua sanctitas melius facere, quam ego dicere nesciret. Omnes tamen vos hac postrema supplicatione conuenio, vt expertum semper dulcedinis vestræ amorem erga me tepescere non sinatis, quoniam ego, etsi corporali præsentia vobiscum esse nequeo, cordis tamen amore vobiscum manere nunquam desisto. Memores etiā estote, qua ratione semper ecclesiæ Beccensi amicos acqrere consueui: & hoc exēplo amicos vobis vndecunque acquirere festinate, hospitalitatis bonum sectando, benignitatem omnibus impendendo, &, vbi facultas operis defuerit, affabilis sermonis gratiam porrigēdo. Nec vnquam satis vos habere amicos credatis, sed siue diuites siue pauperes omnes vobis in amore fraternitatis conglutinate: quatenus hoc, & ad vestræ ecclesiæ vtilitatem proficere, & ad eorū quos diligitis salutem valeat pertingere. De benedictione tua frater Wellesme Comiti & Archiepiscopo mandaui, atque vt omnia decenter fierent rogaui. Literis tuis, quas per Dominum Gislebertum, & Dominum Ioffridum misisti, ideo nō respondi, quia & istæ literæ antea scriptæ fuerunt & portitor earum multum festinauit.

(a) Prouerb. 6.

EPISTOLA XVII.

ANSELMVS VOCATVS ARCHIEPISCOPUS, dulcissimis & dilectissimis filiis suis iuuenibus & adolescentibus Beccensibus qui & suas in Angliam miserunt epistolas Dei & suam quantum valet si quid valet benedictionem.

De literis à Beccensibus ad Anselmum missis.

LEGI in literis vestris dilectissimum & dulcissimum affectum vestrum erga dilectum dilectorem vestrum: quas sæpe legi & sæpe interiora cordis mei vestræ dilectionis consideratione piè commouerunt, & faciem meam lachrymis meis fluentibus perfuderunt. Ad quod, cum vnius vestrum sola sufficeret dilectio, tātò plenius tamen & vehementius hoc fecerunt, quantò in vestris dictis similem animum & affectum aliorum cogitabam, qui literas non miserunt. Sic enim dilectio vestra conglutinata est animæ meæ, vt eam intentè cogitare nequeat, sine quadam magna sui vulneratione, de dilectorum filiorum suorum violenta ablatione & separatione. Quod autem significastis, vos mecum desiderare semper esse, certè, & ego desidero. Sed quoniam aliter disponit Deus, quam desideremus, nec video opportunum esse anima vestris, quas sicut meam, & se vestra conscientia, diligo, vt mecum possitis conuersari precor, moneo, cōsulo: quatenus mecum supernam dispositionem patienter toleretis, & vestram tristitiam tolerando mitigantes meam quoque mitigetis, vestra namq; tristitia mea est, & vestra consolatio mea est. Quod non solum vobis dico fratres dulcissimi, sed & omnibus qui eandem molestiam vobiscum ferunt pro absentia dilectoris sui dilectissimi. Scio, quia si speraretis vos adhuc in hac vita aliquanto tempore mecum conuersaturos magnæ consolationis vobis esset. Quantò ergo maiorem consolationem habere debemus, si in futura vita nos in æternum simul victuros & congratulaturos speramus? Consolamini igitur filii mei, consolamini, & vos subiicite voluntati Dei, qui melius scit quid vobis expediat quam vos ipsi: Quatenus aliquid maius vobis retribuat Deus pro hac patientia, quam vobis prouenire posset ex mea præsentia. Certi estote, quia nulla locorum distanna, nulla temporum diuturnitas dulcedinem amoris vestri sicut spero in Deo à corde meo poterit separare. Et illis, qui meam in literis suis se significauerunt velle absolutionem, & illis qui quamuis eam per literas nō petierunt, tamen eam volunt, mando meam coram Deo absolutionem & benedictionem, & oro vt Deus omnipotens illos ab omnibus peccatis absoluat, & in vitam æternam benedicat: Amen.

EPISTOLA XVIII.

ANSELMVS SERVVS SERVORVM Dei, vocatus Archiepiscopus reuerēdę & diligendæ vitæ merito Comitissæ Idæ, sic in hac vita Deo seruire, vt in futura mereatur cum Deo regnare.

Hortatur Comitissam ad sanctimoniæ perseuerantiam; ad eandem scripsit epist 73 lib 1. & 24. lib. 2.

SCIO & certus sum (Domina mihi in Deo charissima, soror dilectissimā, filia dulcissima) quia sancta tua dilectio, (qua me semper in corde tuo præsentem quasi patrem spiritualem reuerenter & delectabiliter amplecteris) incessanter desiderat ea, quæ de me & erga me sunt, cognoscere, & ex mea parte aliquid audire & legere: quatenus mihi secundū veræ charitatis regulam congaudeat aut compatiatur. Cui tuæ dilectioni cor meum vtique simili respondet affectu: Quoniam ergo & per epistolam congruum non esset narrare nunc, quæ de me facta sunt hoc anno siue qualiter cor meum illa sustineat: & Dñs Rainerius dilectus amicus noster, clericus vester multa per se vidit & plura me narrante didicit, illum precatus sum, vt ea, quæ de me intenus & exterius cognouit, sicut qui ad hoc ipsum se à vestra reuerentia missum fatetur, viua voce viuis vocibus notificet. Et quoniam, iam olim certissimè expertus sum filiam in Deo mihi dilectissima, monita mea cor tuū delectabiliter suscipere atq; animam tuam curæ meæ penitus te cōmisisse memini, aliquid necesse est quod ad exhortationem tuam pertineat subiungere. Amica charissima in Deo, Dominus dicit. Multi sunt vocati; pauci vero electi. Nunquā ergo secura sis, te inter electos computari debere, donec ita viuas vt pauci sint qui bus vita tua debeat comparari, & cum te in numero paucorū esse cognoueris, adhuc time: quia adhuc dubium est, si inter paucos electos fueris, donec te, de illis paucis videas, de quorū electione nulla manet dubietas. Qui enim dixit, pauci sunt electi, nō vtique dixit, quam pauci: vt quantumcunque nobis videamur profecisse, semper iudicemus, nos nondum nisi ad initium proficiendi peruenisse. Hortor igitur & consulo filiæ meæ, vt quæ se meo commisit consilio, vt bene viuendi studium quod olim incepit nullatenus languescat, sed quasi quotidie incipiat, per singulos dies feruescat. Omnipotens Deus ab omnibus pec-

Matth. 20.

catis te clementer absoluat & benedicat in æternum, & quantum mihi diuina gratia concedit, meam semper habeas absolutionem & benedictionem. Amen.

Epistola XIX.

ANSELMVS SERVVS SERVORUM Christi vocatus Archiepiscopus: dilecto & reuerendo Episcopo Gurgornensi Vulstano: sic in arrepto sanctitatis proposito perseuerare, vt mereantur in æterna beatitudine sine fine regnare.

Inter Lanfranci epistolas reperi vnam ad eum scriptam, Archiepiscopum Cantuariensem ab omni æuo dedicasse villas sui iuris constitutas in aliorum Episcoporum diœcesibus.

Sanctitas & sapientia vestra, quæ in diuturna ætate per Dei gratiam in vobis multum creuerunt, & certitudo dilectionis vestræ quam erga me indubitanter cognoui, hortantur me, vt in negotiis nostris, (cum res exigit) ad vestræ reuerentiæ recurram consilium. Quapropter de quadam calumnia, quam quidam Coepiscopus noster, Londinensis scilicet, contra antiquam consuetudinem quam Ecclesia nostra liberè & quietè possedit in præteritis & antiquis temporibus, vsque ad præsens tempus, ingerit mihi, vestrum quæro consilium. Quippe testante omni genere hominum, qui sunt in Cantuariensi diœcesi, & in aliis episcopatibus, qui sunt circa eandem diœcesim, semper Archiepiscopus Cantuariæ hanc habuit potestatem & consuetudinem, vt intra cuiuscunq; Episcopi diœcesim haberet ecclesia Cantuariæ villam aut ecclesiam, quæ eiusdem Archiepiscopi proprii iuris essent, quidquid de eadem villa vel ecclesia pertineret ad episcopale officium, siue dedicatio, siue aliquid aliud. Adhuc viuunt innumerabiles homines, qui viderunt antecessorem (C meũ venerabilis memoriæ Lanfrancũ Archiepiscopum dedicare ecclesias villarum suarum intra diœceses aliorum Episcoporum ipsis scientibus sine calumnia. Quod etiam sanctus Dunstanus & alii prædecessores mei fecisse probantur ipsis ecclesiis, quas dedicauerunt, adhuc stantibus. Hanc dignitatem & potestatem tamdiu inconcussè ab ecclesia Cantuariensi possessam conatur hoc nostro tempore prædictus Episcopus suffraganeus scilicet Archiepiscopo, & primati suo filius matris suæ auferre & annihilare. Quamobrem in hac re vestrum peto consilium & auxilium, quatenus vt fidelis filius matris vestræ contra filium non dicam infidelem, sed volentem eam exhæredare subueniatis: & si quid scitis, quod ad nostram valeat, literis vestris nobis studiosè intimetis. Valete.

Hunc Episcopo nomine erat Mauritius, Willelmi Nothi Cancellarius, qui magnificam D. Pauli Londinensis ædem inchoauerat, obiit anno 1107. ex lib. 2. de gest. Pontif. Ang. Huntis. lib. 7. Matt. Paris. Houedenus eius fatum narrat anno 1108.

Annotationes in Epistolam XIX.

Vulstano.] *Non parum dissentanee legitur id nominis. Aliquando Wulstanus, aliàs Wolstanus & Vlstanus: sed crebrius Vulstanus, vt hic & in MS. tabulis Wigorniensium episcoporum in sta Bibliotheca, ita* Aldredus Vigorniensis Episcopus ecclesiam in ciuitate Glouornia à fundamentis construxit: & in honorem Apostolorum principis Petri ædificauit; & postea regis licentia, Vulstanum Vigorniensem monachum à se ordinatum Abbatem constituit. Ibidem MLXII. Sanctus Vulstanus fit Episcopus ab Aldredo prædicto tunc Eboracensi Archiepiscopo, Stigando Cantuariensi interdicto. Huius S. Vulstani gesta habentur. Cuius festum est 14. Cal. Febr. *Tantum ille: Plura verò Willelmus Malmesbir. lib. 4 de gestis Anglorum Pontificum, obiterq; lib. 3 in Eboracensibus Archiepiscopis: Rogerus Houedenus Annalium priori parte ad annum 1062. singularia queq; commemorat & satis prolixè, & 1095. Senatus Brauonius Vigorniensis monachus concinnauit epitome gestorum eius: apud Surium tom. 1. Polydor. Vergil. hist. Anglic. lib. 8. 9. 10. passim & honorificè sanctissimi Antistitis meminit, nec non Matthæus Paris historia maiori anno* 1088. *&* 1095. *vbi prolixiorẽ texuit narrationem vita & morum eiusdem. Thomas Walsinghamus etsi de eo narrarit paucula, dicitur tamen deliria & præstigia in historiis reliquisse, non meo, sed Matthæi Parkeri Pseudo-Archiepiscopi Cantuariensis, & Anglo-Caluinians iudicio: qui Walsinghamo coniungit Matthæum Paridem in Præfatione ad historias Walsinghami, sua cura & opera Londini editas anno* 1574. *Et ne aduersario me audacius imponere quis existimet, legat ipsissima eius verba ad hanc sententiam.* Quis hodie, *inquit*, putat vel Dunstanum Archiepiscopum, diabolum operi illius insidiantem naso suspẽsum tenuisse, vel Wlstanum Wigorniensem iuxta D. Eduardi sepulchrum, baculum marmoribus ita infixisse, vt nec à Lanfranco, nec aliò quocumq; nisi solo Wlstano euelli posset? Ista omnia antiquitatis deliria cognoscere salus est adolescentulis. *Et post pauca, lectorem monens ait:* Nec antiquissimas istas patriæ tuę historias prorsus reiicias, quoniam in illis falsa miracula produntur.

O hominẽ emunctæ naris, & lyncei visus! qui probè nouerit purpurã iuxta purpurã diiudicare, falsaq; miracula à veris secernere. Vtinã & adolescẽtulis, quorũ saluti metuit, explanasset discrimẽ falsorum & germanorum miraculorum, ne pro sole amplecterentur nubem. Quid enim velit, profiteor me non tenere: nisi per falsa miracula, significet ea, quæ antè verbis eiusdẽ descripsimus: in quibus si quidpiam falsitatis delitescat, solus ipse detexit: Si enim horũ optimus iudex, planeq;, quod dici solet, [illegible] apponatur scriptura sancta, (quam illi cæterisq; Caluinians aut Protestantibus, non tamen nobis sufficere exploratum est) nihil tamen fitti aut mẽdacii arguetur. Nam, vt à sanctissimo Dunstano exordiamur, neminem fugit, sicut ad decipiendos primos parentes serpentis organo & malitia vsus est diabolus, ita ad deliniendos quoslibet, potissimumq; viros sanctitatis & pudicitiæ studiosos assumere fallax mulieris spectrum. Iam vero si contrariorum contraria sint consequentia, vt sunt: quis ibit inficias; cum (a) Abraham bonos angelos virilem habẽtes speciem, exceperit hospitio, lauerit, alloquutus sit, (b) Loth quoq; in hospitium suũ compulerit: imo Iacob (c) sit cum Angelo luctatus, plurimaq; alia sacris literis mandata homines cum bonis angelis virilem ostentantibus speciẽ egerint; non potuisse D. Dunstanum compresso naso detinere victum, vinctumq; diabolum: si Iacob datum sit arctissimè bonum angelum constringere: Ad Wlstanũ festino, cuius præclarũ facinus etsi meo nec præconio nec patrocinio indigeat: saltem illarã breuiter retorquebo calumniam, a qua inferenda nõ potuit sacrilegam hæretico manum prohibere. In hoc igitur diuino cœlestique opere quid deprehendi potest, aut delirii aut præstigii forsan, quod marmor eodem pene tempore & molle & durum fuerit. At quis nisi diuinarum literarũ expers, non videat

a Genes. 18.
b Ibid. 19.
c Ibid. 32.

Videat esse sacris historiis simillimum? Exod. 9. enumerātur aliquot plagæ, quibus vltionum Deus percussit Ægyptum: iis tamen Gessen Ægypti regio fuit immunis. 4 Reg. 6. idem ferrū eodem pene tēporis momento fuit graue vt caderet in fundum aquæ: leue, vt enatans sursum ascenderet. Daniel. 3. idem ignis, eodē tempore, & Nabuchodonosoris tortores incendit; & sanctos pueros in fornacem coniectos ne leuissimè quidem attigit: imò velut ros matutinus leuiter perfudit. Eiusdē maris aquā & stabilē Chro & Petro instabilē narrat Matth. 14. Quid ergo his S. Script. locis obstat, marmor sepulchrale & mollitiē simul & duritiem præbuisse: mollitiē, cum lituus pontificius defixus est; duritiem, cùm aliquis præter Wlstanum tentauit reuellere? Has verò refutatiūculas vt lector facilius accipiat, breui vtriusq; causam dico. Beatus Dunstanus aliquando quidpiam artificiosi operis cudens, vidit ex improuiso diabolū puellari specie: qui & muliebri risu & procacibus verbis adortus est virum Dei. Petulantior autem sermo hostem indicauit. Quamobrem derepētè ignitis forcipibus nasum crispantem cachinnos tam fortiter corripuit Dunstanus, vt horribilē eiulatū doloris inflicti testem diabolus daret. At si Parkero videatur id operis ridiculum propter nouitatem, saltē persimile mul... a canicie venerand... in quandam cōciliauit reuerentiā. Illud ipsum de Apelle fabro ferrario Nitriensisq; Eremi incola referunt hist. Lausiaca Palladij c. 60. Tripar. lib. 8 c. 1 & Sozom. lib. 6 c. 28. D. Wlstanus anno 1078. adfuit Synodo Londini habitæ: in qua Willelmo rege agente, & Lanfranco iubente ob imperitiam (etsi aliter Senatus Brauonius, Malmesb. & Matth. Paris loquantur) coactus est insignia episcopalia deponere. Et reuera deposuit dicens: honore & onere me indignū profiteor: verum à quo accepi, ei deo reddo. *Vix ea fatus erat, cum se vestimenta pontificia exuit & ad D. Eduardi monumentum profectus, tam alte pedum in lapidem infixit, vt nullius vi potuerit extrahi nisi eius qui fixisset. Hoc miraculo & rex & Lanfrancus territi efferunt, vt resumeret lituum, & poderem reinduens sacerdotio ab Eduardo collato poteretur. Ecce vtriusq; rei summariū: iudicet lector, quid insit deliri. Liberet quidem manifestius ostendere deliria illius scriptoris sic delirantis: vt cætera quælibet præclare gesta existimet deliria: verū minimè licet. Nā extra chorum saltādum foret. Præterquā quod idem ille pleraq; alia enarret somnia (vt vocat) ad quæ explicāda & pluribus paginis & vigiliis opus fuerit. Quoniam autem Dunstani, superius & hic incidit cum Wlstano mentio, visum est operæ pretiū, aut potius necesse breuiter hæc discutere. Porrò cum Anselmus iam Archiepiscopus factus scripserit ad Wlstanum, crassissimus error, qui in eius vitā Surij to. 1. insertam irrepsit, facile deprehenditur, deprehēsusq; facilius potest emendari: scil. quod obierit anno 1097 reclamantib. Thoma Walsinghamo in ypodigmate Neustriæ, Matth. Paris. Florentio Wigorniens. Chron p. 462. (qui ante p. 421. amplius de eo scribit) & Rogero Houedeno: nēpe mortuū esse anno 1095. Quod certe necessarium est cum alibi ostenderimus Anselmum sub finem anni 1093. consecratum fuisse Archiepiscopum. Quo quidem argumento licet careremus, tamen alia pleraq; in Anglorum historias relata coarguerent non esse hunc defuncti Wlstani annum. Et ex his quidem perspicuū est, quando has ad Wlstanum literas, Anselmus dederit, nempe anno 1094. cum superius ostenderimus Anselmum vnctum fuisse sub finem anni 1093. Wlstanum expirasse in initio 1095.*

Qui viderunt antecessorem (c) meū venerabilis memoriæ Lanfrancum.] *Anselmus quidem ignorantem dixit & asseruit ex rumore populari, exercuisse Lanfrancum in villis Cantuariensis ecclesiæ quidquid ad munia pontificia pertinet. Lanfrancus vero in epistola ad Stigandum Wintoniæ antistitem paulò subtilius rem hanc differere videtur, inquiens.* Clerici Villarum nostrarum, qui in vestra diœcesi existūt, questi sunt nobis, quod vestri Archidiaconi repertis occasionibus pecunias exquisierunt, & a quibusdā iam acceperūt. Meminisse debet fraternitas vestra, quia contra morem antecessorum nostrorum atq; vestrorum nobis concessimus, eisque imperauimus, quatenus ad synodos vestras irēt: & ea, quæ ad Christianæ religionis nonnihil prodesse possunt, sine interpellatione vel discussione aliqua, à vobis audirent. Si quæ in ipsis culpæ inuenirentur, suspēsa interim vindicta ad nostrū examen seruarentur: & nobis vel in miserando, vel in vlciscēdo obnoxii tenerētur. Mandamus itaq; vobis vt malè accepta sine dilatione reddi iubeatis: & ministris vestris, ne vlterius id præsumant seruādę charitatis studio prohibeatis. Nos vero presbyteris nostris, qui extra Cantiam constituti sunt, omnino præcipimus, ne ad vestram vel alicuius Episcopi synodus amplius eant; nec vobis, nec aliquib. ministris vestris pro qualibet culpa respondeant. Nos n. cum ad villas nostras veniemus, quales ipsi vel in morib. vel in sui ordinis sciētia sint, pastorali auctoritate vestigare debemus. Chrisma tantùm à vobis accipiāt, & ea, quę antiquitus instituta sunt, pro chrismatis acceptione persoluant. Sicut namq; ea, quæ antiquitus vsq; ad nostra tempora antecessores nostri habuerunt, solerti vigilantia cupimus illibata seruare: Ita aliis debita (quod absit) aliqua vsurpatione denegare nolumus.

EPISTOLA XX.

ANSELMVS DEI DISPOSITIONE vocatus Archiepiscopatus Cantuariensis reuerendo Episcopo Exoniensi Osberno salutem.

Vt Exonienses clerici non sint monachis graues, eosq; sinat Episcopus diuinas preces campanarū sono distinguere. Porrò huius Osberni antecessores dicebantur Cridienses à Cridia villa Deuoniēsis comitatus in Anglia, quā vulgò dicunt Deuonshyre: quęq; fuit antiqua sedes octo primorū episc. vsq; ad pōtificatū Leofrici, siue Leourici (vt legūt nostra tab. MS.) qui sedē episcopalē transtulit Exoniam 12. millib. positam à Cridia, sicq; dictam ab Exa flumine, quo alluitur. Mortuo tādem Leofrido successit Osbernus, seditq; ad 4. Henrici 1. Anglorum regis annum.

EPiscopalem decet dignitatē quoscūq; potest ad seruitiū Dei inuitare: & volentes Deo seruire, quib⁹ valet consulēdo & adiuuando cōfortare. Hac igitur fiducia reuerēn. vestrā obsecro, vt monachos de monasterio, quod vulgo dicitur de Bataille in vestra ciuitate morantes propter Deū, & propter nostrū, si qd ad hoc valere potest, amorē paterna & Episcopali pietate adiuuetis, & ab omnibus aduersariis pro possibilitate vestra (sicut vos decet) defendatis: quatenus si qd boni Deus per illos operari dignabitur, cū illis à Deo retributionem recipiatis. Audiui n. quod quidā de clericis vestris fecerunt illis quædam, quæ fieri non oportuit. Vnde precor, vt prędictis monachis eā iubeatis fieri satisfactionē, vt deinceps iustè conqueri nō possint de clericorum vestrorum indiscretione. Eosdem quoque clericos fraterna charitate & paterna fiducia precando moneo, quatenus sic se habeant erga eosdem fratres, vt ipsa chari-

taris exhibitione & benigna familiaritate probent sibi placere profectum illorum, & studium ad seruiendum Deo. Quod autem prohibetis eos pulsare signa sua secundum ordinem suum, nusquam rectè solet fieri, nisi vbi monachi in maiori ecclesia ciuitatis deseruiunt: vbi enim canonici in maiori ecclesia ad seruiendum DEO sunt constituti vnusquisque ordo canonicorum, scilicet & monachorum secundum opportunitatem seruitii sibi iniuncti, tardant vel festinant signa pulsare absque omni recta prohibitione. Quapropter ratione ipsa commoniti, eos signa sua secundum ordinem suum pulsare deinceps prohibere ne velitis. Hoc quoque petunt ipsi fratres, & ego cum illis & pro illis, vt si quando in aliquo conuentu populi auxilium postulare volunt ad ecclesiæ suæ constructionem, nullatenus prohibeantur. Valete.

EPISTOLA XXI.

DOMINIS ET FRATRIBVS CHArissimis Domino Abbati Willelmo, & seruis Dei Becci commanentibus frater Anselmus vocatus Archiepiscopus deduci in via Dei & ingredi in veritate eius.

Qui valeat, ex ore nunciorum accipiendum esse.

SCIO dilectissimi mei, quia semper quæ erga me sunt desideratis cognoscere: nec puto esse in hac vita, qui mihi fidelius compatiantur, aut congaudeant. Sed quoniam per Dominum Willelmum, & per Austindum seruientem nostrum plenius potestis discere quid mihi sit, quam per breuem epistolam: & quoniam, quia iam magna ex parte audistis per Dominum Farmannum, & alios, qui nuper à me ad vos venerunt: existimo non opus esse in præsenti; epistolam longius de hac re producere. Vt autem pro me dilecto dilectore vestro in maiori quam vnquam habui necessitate, (vt puto) oretis: spero, quia precibus non indigetis. Ad quod mihi sufficere videtur, vt sciatis, quia nimis indigeo dulcissimos filios ante tempus ablactatos meos (adolescentes dico) quæ propter ætatis teneritudinem & naturalem mobilitatem, sæpe sui memoria affectuosè monent cor meum: illos specialiter moneo, precor, & obsecro: vt in rota vita sua mei, & dilectionis quam erga se in me experti sunt, memores nulla vnquam peruersitate contristetur cor meum, & sciant pro certo, quia si secundum desiderium meum & secundum admonitionem, quas à me perceperunt, vixerint, in qualibet tribulatione multum consolabuntur animam meam; & si aliter fecerint, nimis peccabunt contristando eam: Spero enim adiuuante Deo quia non me latebit vita eorum, quoniam semper sollicitus ero inquirere conuersationem illorum.

Omnipotens Deus sic vos deducat, vt ad conspectum gloriæ suæ perducat.

EPISTOLA XXII.

ANSELMVS ARCHIEPISCOPVS vocatus dilectissimo fratri & filio Bosoni Dei & suam benedictionem.

Non esse pigritiæ vertendum quod ad Bosonem literas non dederit.

MIRARI potest homo forsitan, cuius conscientiam sic noui, vt nullum hominem supra me diligat: & quem tantum diligo, vt nesciam quem plus diligam; cur tanto tempore absenseum dolentem de mea absentia aliqua per literas visitatione non sum consolatus. Sed certus esto, quia nō negligentia, nec obliuioni tui factū est. Sicut n. certus sum, quia tu semper velles esse mecum, ita ne dubites quia ego semper vellē esse tecum. Si autem Deus pacem & opportunitatem mihi dare dignabitur, vt tuæ dilectionis mihi liceat frui præsentia: scito quia hoc vt fiat, curabo libentissimè: & si non semper, vel tantùm quantū permittet ratio. Quidquid vero fiat serua, dilectionem meam charissime, quia ego tuā seruare desidero. Saluta dulcissimum filium fratrem tuū (a) Rainaldum: Consurta quoscunque potes de fratribus tuis sępe, & maxime adolescentes & nouitios. Omnipotens DEVS te semper ab omni malo custodiat.

a *Rexelina Bosonis mater tres ex cōiuge Hasmerico suscepit filios quorum hic Rainaldus tertius fuit. Boso autem secundus: Chron Beccens MS. notante. Insuper D Anselm Abbate hunc primumq; eius fratrem Gilbertum obedien[?] ancillam induisse. ac post eq; Bosonem.*

ANNOTATIO IN EPISTOLAM XXII.

BOSONI.] *De hoc Bosone dicam quæ offendi; licet breuius, vt fugiam pleraq; à suo Biographo memorata nullius aut perexigui fructus momenti, vt quæ lectori molestas crearent moras. Sanè quam dignus sit Boso longiori laudis memoria, indicat mutuus, & plusquam Pyladeus amor, quo Anselmus illum, & ille Anselmum redamaret. Quod & si ex eius non agnosceremus literis, saltem honorificum eius elogium, quod extat apud Gemm l. lib. 8. hist. ducum Norm. cap 24. etiam caco indicaret. Rem igitur sui Biographi ordinamur verbis: In diebus Willelmi regis, qui Anglos armis perdomuit, in pago Rotomagensi, fundo, vulgò Mortiuilers au pais de Caux, monasterij villaris, Boso parentibus Hasmerico & Lezeline genitus est, eorumq; cura sic bonis artibus pieta[t]eq; imbutus, vt in medijs fluctibus mundi nihil prorsus immundum, contraxerit. &c. ne contraheret ad Beccum sese contulit, monasticaq; ea potissimum de causa, quam exponit Eadmerus l. b. 1. vita D. Anselmi cap. vlt. quamq; hic & iterum in Chron. Beccens. enotatam mox inde repetemus; prætereuntes quoq; & illud quod de eo simul in Anselmi elogia hinc transfusum est. prosecuturi Chron. Beccen. paralipomena quæ sic incipiunt:* Inter hæc obeunte Baldrico Priore, iubente Willelmo Abbate successit ei in Prioratu. Erat enim honorabilis vitæ & multæ prudentiæ, humilitate cōspicuus, spiritu consilii prouidus, fortitudine firmus consolabatur desulatos, omnibus omnia factus. Inquantum poterat vnicuiq; subueniebat: benignus erat in exhortādo, modestus in corripiendo, pauperibus dapsilis, hospitibus affabilis, fide firmus, spe in Deo certus, charitate diffusus, cum nō haberet quod tribueret, monebat speru in Deo ponendam, asserebat in pro-

zumo

ximo subuersionem Dei affore, nondum finem mundi venisse. Talia iocando dicebat, sed corde Deum suppliciter rogabat: qui persæpe his secundum fidem suam subueniebat. Sapientiam, consilium, atque bonitatem animi eius non solùm subiecti, sed etiam Principes terræ, Episcopi & Abbates, simulq; religiosi & seculares, multi comperientes, quasi thesaurum pretiosum, ac velut diuinum miraculum admirabantur. Tanta ei inerat DEI gratia: & sic spiritus consilii in eo vigebat, vt ad se venientibus causa consilii subtiliter & sufficienter ad inquisita respondebat. Per idem tempus mandauit Rex Henricus Willelmo Abbati, vt Priorem Becci Bosonem daret comiti Theobaldo nepoti suo ad faciendum Abbatem in terra sua. Quod vtrùm amore an cordis rancore sine agrorum immissione rex petierit, vt inde Boso pelleretur de regione, incertum habemus. Audiens hoc Abbas, contristatus est nō modicè, misitq; ad regem, mandans & multum deprecās, vt ecclesiæ & sibi parceret; atq; à tali iussione animum reuocaret, Priorem q; sibi non tolleret. Iam enim Abbas senio & infirmitate confectus, viribus corporis destruebatur. Pacatus rex hac deprecatione, dimisit Priorem. Cumq; Abbas Willelmus longa ægritudine confectus tam morti proximus videretur, duo Beccēses monachi accesserunt ad regem Henricum, qui tunc Becci & circa Beccum propter incursiones quorundam, qui contra eum rebellauerant, morabatur, dicentes, quia Boso, si succederet Abbati Willelmo, (sicut conuentus quærebat) hominium, vel fidelitatis sacramentū nullo modo sibi faceret: Ideoque alium, quem nominabant & laudabant, pro eo substituere deberet: hoc agebant, quia Priorem nolebāt habere Abbatē. Verùm cur illi infensi erant, nescimus. His auditis Rex, nimium efferatus est animo, & tunc quidem iram dissimulauit. Illi autem callidè agentes, ignorante conuentu contra regulam B. Benedicti, sine eorum consensu volebant superponere sibi, cum hoc esse constat contra decreta Patrum, qui dixerunt, vt nemo inuitus ordinetur; sed conuentus ecclesiæ debet sibi secundùm timorem Dei pastorem eligere. Sed hæc calliditas malignantium licet aliquantum conuentum conturbauerit, tamen quod moliebatur efficere non valuit. Defuncto namque Abbate Willelmo totus conuentus elegit Bosonem. Omnes Episcopi & Abbates, Clerus & populus, vicini & remotiores, qui eum nouerant, hanc electionem laudabant, eumque summo honore dignum affirmabant. Itaque Conuentus, vt eis assentiretur, obnixè rogabat. Ille suæ infirmitatis multas opponebat causas: Illi in terram prostrati deprecabantur; ille toto conamine negando reluctabatur. Perlata est res ad regem; at ille recordatus, quod de hominio à duobus monachis audierat, sicut suprà retulimus: erat enim inde nimis iratus. Interea Gaufridus Rotomagensis Archiepiscopus vir prudens & honorādus; & Ioannes Lexouiensis Episcopus, qui ad curiam regis venerant: qui tunc obsidebat Bridoum castrum, quod contra eum tenebant homines Comitis Mellenti, venerunt Beccum, & locuti sunt cum fratribus de eligendo Abbate. Tunc in terram omnes prostrati (nam in capitulo sedebant) rogabant Priorē, vt sæpedictæ electioni assensum præberet, & Archiepiscopum, vt illum præcipiendo cogeret. Archiepiscopus admirans fratrum vnanimitatem, laudauit eorum religiosam voluntatem, & erga Priorem suum tantū amorem. Deinde conuersus ad illum, monuit, rogauit, ad postremum præcepit per obedientiam, vt acquiesceret voluntati fratrum: & contra ille asserebat, hoc se non posse facere propter magnam corporis sui debilitatem, & alia quædam grauia quasi peccata opponebat, quibus ad hoc indignum se esse dicebat. Esne monachus? Respondit, velle esse: Tunc Archiepiscopus: Reuera, inquit, si viginti homines occidisses, non te dimitterē: quandoquidem tantum ac talem erga te video affectum. Nunquā ait hominem occidi. Tunc compulsus est aperire quod latebat, & accipiens Archiepiscopum cum Episcopo seorsum, dixit: Papam sibi interdixisse, ne vnquam laicæ personæ hominium faceret: & ideo illam obedientiam non audebat suscipere, ne cogeretur, aut prohibitionis Apostolicæ transgressor existere, aut regem offendere. Archiepiscopus, cum audisset, sapienter tulit: Lexouiensis verò Episcopus grauiter accepit: quia Prior Becci dedignabatur facere, quod ipsi & omnes Prælati Normanniæ faciebant antiquo more patriæ. Archiepiscopus præterea Beccenses iuuabat quantū poterat apud regem, loquēs cum ipsis & pro ipsis, & sine ipsis. Quadam die cum de hac re loqueretur cum rege, dixit ei Rex: Nec mihi faciet hominium, nec vobis professionē. At verò paulò post mitior factus Rex duobus Beccensibus forte occurrentibus cōsuluit, vt generali quapiam obtestatione id negotii Deo commendarent. Nec frustrà. Rex etenim postea iussit Priorem venire Rothomagum, vbi ei regimen solo verbo dedit; rogauit præterea pro duobus monachis, quos electioni eius fuisse contrarios diximus; ne illis obesset, quod contra eum sensissent. Non erat apud illum grauis labor indulgere delinquenti. Archiepiscopus videns regem tam liberè quod petebatur fecisse, sicut promiserat, voluit honorabiliter facere, quod de hac re ad se pertinebat. Venit ergo ad festiuitatem Pentecostes, & ad Tertiam, quando cantor incepit Veni creator spiritus, ingressus chorum Archiepiscopus cum honore misit illū in sedem Abbatis. Deinde in octauis Pentecostes iussus perrexit ad benedictionem. Veruntamen ante missam locutus cum Archiepiscopo, rogauit, ne se cogeret ad professionem, quam nullo modo facere vellet: quia si faceret, magnū scandalum in monasterio generaret. Ad hæc Archiepiscopus, sine, ait: bene erit. Cumq; tempus missæ aduenisset, oblatus est ad benedicendum. Tunc Archiepiscopus stans sacris altaribus interrogabat eum iuxta morem, donec ad illud ventū est, vt diceret: Vis obediens esse huic ecclesiæ & mihi, & successoribus meis? At ille, volo. Tunc cœperunt aliqui de circumstantib. clericis vrgere, vt diceret profiteor: At ille iterum dixit, volo. Atq; cum instarent, vt profiteor responderet, dixit tertiò, volo & ex corde volo. Tunc Ioannes S. Romanæ Ecclesiæ legatus, qui ibi forte aderat: Non auditis, inquit, q dicit? quid amplius vultis? Sicque Archiepiscopus benedixit eum. Altera die Abbas reuersus est Beccum. Conuentus verò sacris vestibus indutus ordinata processione exiuit obuiam venienti: At ille occurrit humiliter nudis licet infirmus, & susceptus est cum gaudio. *Tantum Chron. Beccense quadam alia Latini [illegible] contexens oratione, inter quæ illud præterire religio videbatur nempe quod cum aliquis nuntiasset, minimè expleri quæ iussisset, ro-*

EPISTOLA XXIV.

DOMINO, ET AMICO CHARISSIMO, reuerendo Lugdunensi Archiepiscopo Hugoni frater Anselmus, siue iubente Deo, siue permittente vocatus Archiepiscopus Cantuariæ diu in hac vita lucere, & semper in futura gaudere.

Quid in multis aduersis sibi facto sit opus, consulit Lugdunensem primatem.

SI omnia facienda sunt cum consilio, illa maximè facienda sunt cum diligenti consilio, in quibus nihil, nisi quod obediat voluntati Dei, quærendum est. Precor igitur sanctitatem, vt propter Deum, & propter charitatem quam scio in illo erga me, petat à Deo cõsilium quod mihi det, vt breuiter loquar. Audistis vt puto, qualiter subito raptus sim ad Archiepiscopatum. Antequam prębere m assensum, (a) palam dixi me fauere Domino Papæ Vrbano, & (b) Guiberto aduersari: & feci, & dixi per sex menses, quod potui sine peccato, vt dimitterer. Tandem timore Dei ob multas rationes coactus subdidi me dolens præcepto Archiepiscopi mei, & electioni totius Angliæ, & sacratus sum: forsitan illic (c) trepidaui timore, vbi non erat timor: sed nescius, Deus scit, & adhuc nescio. Paulo post Rex noster iturus in Normanniam, multa pecunia indiguit. Antequam à me quicq; peteret, cõsilio amicorũ promisi illi pecuniam non paruam: nouit Deus, qua intentione. Spreuit quasi modicam, vt plus darem, sed nolui. Gratias Deo quo miserãte simplicitate cordis mei hoc factum est, ne si nihil aut parũ promisissem, instam videretur habere causam irascendi, aut si accepissem, verteretur mihi in grauamen, & in suspicionem nefandæ emptionis. Ex illa hora visus est quærere occasionem cõtra me. Loquutus sum de pallio, (d) noluit vt illud peterem quãdiu ipse nullum reciperet Apostolicum: aut, vt saltẽ huius dilationis excusationem Dn. Papæ intimarẽ. Sustinui vsq; nunc consilio Episcoporum propter vitandã infructuosam dissensionem, si fortè Deus aliquid interim operaretur, vnde illi Domini Papæ receptio persuaderetur. Petiui vt Concilium conuocaretur, quod permultos annos in Anglia factum non fuerat, quatenus corrigerentur quædam in eodem regno, quæ nullatenus toleranda videbatur. Ipsum quoq; monui, vt quędam, quæ mihi aliter quã oportere t facere videbatur, corrigeret: ex his aperte iratus me amorem suũ perdidisse manifestauit. Respõdi me malle vt ipse mihi irasceretur, quam vt Deus illi, & sic à præsentia eius discessi. Postera die rediens ad eum, dixi me libenter facturum illi rectitudinem, si quã culpa in me aduersus illum inueniretur, quam tamen ego nesciebam: & rogaui, vt amorem suum mihi redderet: respondit se nec rectitudinẽ tunc recepturum, nec amorem redditurum, nisi diceretur cur illum mihi reddere deberet. Visus est mihi velle pecuniam quam dare nolui, ne culpam quæ non erat videret fateri. Iratus in tantum, vt diceret quę non debuisset: & quasdã terras non paruas, quas Archiepiscopus Lanfrancus tempore patris eius, & tempore ipsius quietè vsq; in diem sui obitus tenuit, militibus partim daret, partim dare disponat sub occasione cuiusdam voluntariæ iustitiæ secundum quam de terris eisdem me vult (e) placitare, cum ego dicam, quia non me debet placitandum cogere de terris quas Archiepiscopus antecessor meus tamdiu quietè tenuit, & ipse mihi dedit, sicut ille tenuit. Hæc autem est illa, quam dixi voluntaria iustitia. Quoniam terras easdem, antequam Normanni Angliam inuaderent, milites Angli ab Archiepiscopo Cantuariæ tenuisse dicuntur & mortui sunt sine hæredibus, vult asserere se posse iustè, quos vult eorum hæredes constituere. Intendat igitur prudentia vestra, & consideret quid ex prædictis sentiã, quatenus sententiam meã literis vestris aut approbetis, aut ostensa ratione infirmetis, & me in eo quod magis tenendum est, cõfirmetis. Hæc enim est cogitatio mea: Rex mihi dedit Archiepiscopatũ, sicut eum Lanfrancus vsq; in finem suæ vitæ tenuit, & nunc aufert ecclesiæ, & mihi: quod illa, & ipse idem Archiepiscopus quietè tamdiu tenuit, & ipse mihi dedit. Certus autẽ sum, quia Archiepiscopatus iste nulli dabitur post me, nisi quemadmodum ego illum in die obitus mei tenebo, nec si alius Rex me viuente venerit concedet mihi, nisi quod tenẽtem inueniet. Si ergo ita tenuero Archiepiscopatum imminutum vsq; ab obitũ meum, hoc modo perdet ecclesia per me. Si quis enim alius ad quẽ ecclesiæ custodia nõ pertineret, hanc faceret ei violentiam aut factam patienter sustineret, palã esset quia in futuro nihil dici posset, cur res ecclesiæ ad eam redire non deberent. Nunc autem, cum & ipse Rex aduocatus eius sit, & ego custos, quid diceretur in futuro, nisi quia rex fecit, & Archiepiscopus sustinendo confirmauit, ratum esse debet. Melius igitur mihi est coram Deo, vt possessionẽ terrarum ecclesię non sic teneam & officium Episcopi more Apostolorum pauper faciam in testimonium illatæ violentiæ quam vt illam imminutam tenendo irrestaurabilem faciam eius imminutionem. Est & aliud, quod similiter cogito. Si Metropolitanus sacratus Episcopus per totum primum annum nec Papam viuentem, nec palliũ requiro, iustè ab ipso honore remouendus sum. Quod si hoc facere nequeo sine amissione Archiepiscopatus, melius mihi est, vt mihi violẽter auferatur: imo melius est, vt ego Archiepiscopatum renuciã, q̃ Apostolicum abnegem. Sic cogito, & sic facere volo, si mihi non scribitis cur hoc facere nõ debeam. Omnipotens Dominus sic sanctitatem vestram in hac vita sub sua gratia custodiat, vt eã in futura æternam fœlicitatem tribuat. Amen.

a In Concilio quodam non tamen Anglia celebrato apud Bockingam Vt in Edinerã, ex Malmesb.
+ Anselmo.
b b. ede gestis Pontif. Anglorum, &c.
hal Gelberto.
c Psalm. 14.

d Pallij Archiepiscopalis recepti mentio: & epist. 56 & infr. Sec Papam appellat iterum epist. 77. 87. 92.

e verb placitare vsus est iterum epist. 1 lib 4.

EPISTOLA XXV.

PATER FILIO, FRATER FRATRI, dilectissimus dilectissimo. A. B. quod ille, illi.

Non scribis frequentius ob varium dissidiumq; regnum. Confer epist. praeced.

GRATIAS ago sicut ego tibi pro epistolari visitatione tua, pro cõsilio, pro consolatione, pro desiderio tuo: Et quoniã, quamuis super omnia mundana me desideres, plus tamẽ pendet cor tuum ad consolationem tribulationis meæ, quam nouisti quàm ad satietatem desiderii tui, quo maius inter ea quę mundi sunt, habes. Nouit dulcedo dilectionis tuæ erga me dulcedinẽ dilectionis meæ erga te, & nouit affectus meus ergã te, affectum tuum erga me. Alter alterius intima ex intimis suis cognoscit, quia vera sinceritas, veram sinceritatem intelligit, & experimentum

certum

certum in neutro dubitationem oriri permittit. Vera itaq; & ex Deo dilectio mutua habuit principiũ,&in hoc nõ precor,vt in quo hactenus perseuerauit,perseueret: sed in spe Dei fiducialiter pronuncio,quia perseuerabit. Literas non tibi sæpe secundum desiderium meum & tuum mittere possum; quia, etiamsi opportunitatem haberem,scandalum tamen aliqua occasione à Rege, qui omnia quæ à me sunt, & quæ me diligunt, odit,& aduersus ecclesiam nostram aut aduersus latorem, si quo modo cognosceretur, timerem. (a) Librum quem edidi,cuius titulus est: *Cur Deus homo*, Dominus Ermerna charissimus filius meus & baculus senectutis meæ, monachus Becci, cui tantum debent amici mei quantum me diligunt, libenter ecclesiæ Beccensi: vt filius eius transcribit. Quoniam Domino Abbati ecclesiæ nostræ propter causam prædictam scribere nolo, tibi commendo memoriam mei, vt in codicibus eorum, quos sicut animam meam dilexi ipsis testibus,& dum viuam,Deo dante diligam, frequens tua commonitio veterascere & euanescere eam non permittat. Audiui, quia Dominus (b) Folcheradus consobrinus noster est nobiscum. Si est, precor vos omnes pro eo, sicuti pro carne mea. Nam ipse exul est propter Deum, & olim factus est monachus Becci. Saluta eum, & esto illi pro me. Omnipotens Deus animam & corpus tuum benedicat. Saluta quos scis,& vis.

a *Liber Ansel. cur Deus homo, cuius verò memi-nit cap. 1. lib. de concepta virginali.*

b *Ad hunc sunt epist. 40 lib. 1 & 21. lib. 2.*

EPISTOLA XXVI.

SVIS DILECTISSIMIS ET DESIderatissimis Domino Abbati Willelmo, & alijs seruis Dei in Beccensi cœnobio commanentibus frater Anselmus professione & corde Beccensis, Dei dispositione vocatus Archiepiscopus Dorobernensis, præsentis vitæ continuam prosperitatem, & futuræ æternam fœlicitatem.

Vt pro eo indesinenter orent, & in sancto proposito constanter perseuerent.

QVONIAM nec nouum, nec insperatum, nec extraneum est, quod fraterna charitas pia compassione succensa suis orationibus assiduè mihi in assiduis necessitatibus diuinum implorat auxilium, nec ignoratis, quia cor meum vestra dilectio totum implet & possidet: non puto opus esse gratiarum actiones me vobis in epistola depingere, quas non ignoratis me semper in cordis scrinio seruare, vbi enim tanta cordis esset animarum vnitas, plus ipsæ sibi inuicem sunt notæ conscientiæ, quam lingua aut stylus possit exprimere. Et vt in hoc, quod assiduè facitis, perseueretis, maiores preces non habeo, quam vt repetam quod scitis; vt videlicet animam meam, vbicunque corpus sit, vestram semper esse,& ad vos, quantum in ipsa est, desiderare,& absentia vestra tabescere nullatenus dubitetis. Nisi enim eius tribulationem diuinæ dispositionis consideratio temperaret, nullatenus immensitatem eius sine grauissima læsione toleraret. Nihil igitur me modo magis dilectioni vestræ delectat scribere, quã vt in sancto proposito ad quod conuenistis, studeatis proficere,& ex nulla parte, clam vel palam antiqui hostis insidias in vos permittatis irrumpere. Quod vt efficacius efficere valeatis, inuicem vos charitatiuè custodite, monete, corrigite, & hæc ab inuicem velut magna beneficia vobis impendi benignè sustinete. Prælati subditos studiosos benignitate sustineant: tepidos, exhortatione accendant: si qui sunt petulaces, disciplina coerceant. Subditi prælatis non ficta obedientia, & maximè Abbati subiacete, & vos non graues sed faciles ad portandum exhibete: valdè namq; subditi coram Deo peccant, si prælatos non metuunt suis moribus grauare, qui eos solo Dei timore, & fraterna charitate suscepere portare. Occasione equitandi claustrales nisi cogente obedientia non solum non exquirant, sed nec occurrentes suscipiant. Qui enim claustra monasterii libenter exeunt, non solum sibi sed & aliis suo exemplo noxii sunt, quoniam aut murmurationis, aut vagationis illis authores sunt. Nec Dominus Abbas vllatenus hoc concedere debet, si rigorem ordinis vult seruare, hospites cum gaudio suscipientes, illis secundum facultatem vestram cum omni hilaritate ministrate. Constitutionem nostram & vestram de eleemosyna pauperũ, nullo modo minui permittatis: sed potius, si poteritis intelligere, qualiter eam rationabiliter augere possitis, augete. Omnipotens Deus voluntatem & actiones vestras dirigat in beneplacito suo, & faciat vos ab inuicem videri in regno suo. Amen.

EPISTOLA XXVII.

ANSELMVS VOCATVS ARCHIEpiscopus, dilectissimo fratri, Domino (a) Priori Baldrico salutem & benedictionem Dei, & suam, si quid valet.

a *Huius meminit epi. 74. & supra. & 72. lib. 2.*

Laudat ob bonam famam, & quod Beccensis Abbatis laborem minuat pro virili.

GRATIAS ago Deo, à quo est omne bonum,& dulcissimæ dilectioni vestræ pro omnibus bonis, quæ de ea mihi referuntur ab omnibus, qui à vobis ad me veniunt. Et quamuis vestra bona voluntas, bonumque propositum iam longo visu probatum confirmatumque sit, vt frequenti non egeat monitione: dulce tamen mihi est, vt vos rogem toto corde, vt perseueretis in Deo grata intentione; quatenus in futura vita gaudeatis de beata retributione. Et cum de omnibus vestris bonis studiis, & operibus gaudeã, in illo maximè cor meum exultat, quod Domino Abbati benigna obedientia concordatis & laboriosum eius onus, & onerosum laborẽ vestra consolatione leuigatis, nec pati potestis, vt aliquis eius ordinationibus aut detrahat, aut resistat. Certum enim est, & experimento sæpe cognitũ, quia monasterium, in quo subditi facta prælati diiudicant, benigna Dei dispositione non disponitur: sed per abrupta vitiorum dissoluitur & discordia scindente destruitur. Vbi vero prælati facta & ordinationes velut à Deo inspiratæ ab omnib. communiter suscipiuntur, ibi Deus inhabitat, & quasi propriam domum, cuius tota cura super ipsum iactatur, disponit & ordinat. Hoc ergo super omnia precor & moneo, vt feructis, & in hoc studio instanter perseueretis. Omnipotens Deus dirigat omnes actiones vestras frater charissime & ad vitam perducat æternam. Amen.

EPISTOLA XXVIII.

DILECTISSIMO DOMINO Reuerendo Flandriæ Principi Roberto Anselmus seruus seruorum Christi IESV vocatus Archiepiscopus Cantuariæ fideles orationes.

Hortatur ad iustitiam magis magisq; sectandam. fuit autem hic Robertus, cognomento Hierosolymitanus, secundus Flandria Princeps, Roberti Frisonis & Gertrudis Saxonicæ filius: cuiusq; meminerunt Leodienses Clerici in epistola contra Paschal. II. obiit anno 1111. sepultus in D. Vedasti Attrebatensis. Meyerus in Compend. Chron. Fland.

QVONIAM chara mihi est excellentiæ vestræ benignitas, quam mihi, quotiens vobiscum locutus sum, dignati estis ostendere: debeo vel literis aliquando significare eius memoriam apud me nūquam veterascere, & me Deum orare quatenus ipse vos sua benignitate dignetur ab omni malo defendere. Et quoniam mihi iniūctum est, vt io huius vitæ exilio, quos valeo ad cœlestem patriam nō desinam exhortari, hoc certè seruitiū illis non debeo subtrahere, quibus scio me dilectionis debito copulari. Suggerit igitur vestræ sublimitati non corripiendo, sed de bonis ad meliora inuitando mea humilitas, vt assiduè cogitet illud, quod sacra iubet authoritas. (a) *Diligite iustitiam, qui iudicatis terram.* Quantò autem illorū, quibus terra commissa est ad regendum præeminet potentia, tantò magis si iustitia deuiant non tegunt, nec adiuuant humanum genus, sed perturbant & grauant sua violentia. Talibus vtique fratribus illa comminatio intenditur. (b) *Potentes potenter tormenta patientur, & fortioribus fortior instat cruciatus.* Semper igitur in actibus suis seruet iustitiam vestra prudentia, & in offensionib. quæ sibi fiunt, indulcet eam sua misericordia. Nam & hoc iustitia imperat, vt qui sibi vult misereri, misericordiam aliis impendat. Breuiter monui, quæ cor meum assiduè desiderat, sed omnipotentem Deum precor, vt sic ipse vobis terrenum principatum gubernare tribuat, quatenus in futura vita regnum cœleste vobis retribuat. Salutant vos vt fideles serui Dominum fratres nostræ ecclesiæ, pro quorum necessitatibus in Flandriam præsentes mittimus. Qui mecum vestram pietatem flagitant, vt sicut ipsi in his quæ Deo in se placent, si qua sunt, vos fratres esse desiderāt, sic vos hoc dignari, cum opus & oportunum erit iu vestra tuitione percipiant. Salutamus pariter ego & illi vxorem vestram vt Dominam charissimam, quam sic adiutricem nostram vobiscum esse, cum res exiget, deposcimus; sicut eam vobiscum in dilectione & orationibus complectimur. Valete.

a Sap. 1.

b Sap. 6.

EPISTOLA XXIX.

ANSELMVS GRATIA DEI ARchiepiscopus Dominis & filiis suis charissimis Domino Priori Henrico & Suppriori Antonio Domino Ernulfo & Domino Osberno, & aliis seruis Dei in ecclesia commanentibus semper delectari in Domino, & eius perpetua benedictione tueri.

Vt Cantuarienses cœnobitæ sic obediant Priori & Suppriori, ac sibi.

AVDIO inter vos esse scandala & murmurationes, quia quidam sunt inter vos, qui se Dn. Priori subiicere contemnunt, & ea quę licentia eius facienda sunt, illo omnino nesciente, & sine eius licentia passim faciunt: & cum ab eo vel ab aliquo reprehenduntur in capitulo, eius se iudicio regulari humilitate subdere despiciunt: & insuper hoc se totum nostra authoritate facere affirmant. Vnde quasi diuersæ sectæ & partium diffidentium lites inter vos nascuntur & discordiæ. Qua de re vestram dilectionem scire volo, quia nunquam in nostra voluntate fuit, nec Deo protegente erit, vt in ecclesia mihi ad regendum cōmissa tanta & tam reprobanda inordinatio oriatur, aut si aliquo casu oritur, nutriatur aut permittatur. Præcipio igitur, vt omnes sicut mihi nostra seruata prælatione, & in petendis licentiis & in exequendis mandatis & in iudicandis negligentiis Domino Priori, & post illum Suppriori subditi sitis humili benignitate & benigna mansuetudine. Et quoniam præfatæ murmurationis causam & pondus super Dominum Willelmum quidam maxime imponunt: de illo nominatim dico, quia nunquā voluí nec volo, vt aliquo modo Priori inobediēter resistat, nec de illo aliud sta tuo quàm quod vobis audientibus in capitulo de illo precatus sum, & cōsului tum propter memoriam Domini & Patris nostri Archiepiscopi Lanfranci, tum propter infirmitatem eius. Quod tamen non sine discretione & humili obedientia fieri vllatenus cōcedo. *Pax Dei, quæ exuperat omnem sensum, custodiat corda vestra, & intelligentias vestras.* Amen. Philip. 4.

EPISTOLA XXX.

ANSELMVS VOCATVS ARCHIEpiscopus Cantuariæ Sororibus & Filiabus charissimis reuerendæ Abbatissæ Wittoniensi Mathildæ, & aliis ancillis Dei sub illa commaneotibus, electo sponso Christo semper placere.

Obsecrat preces suo inchoatas nomine perpetuari, & moniales pietati assiduè vacare.

GRatias ago sanctitati vestræ, quia sicut audio pro me assiduè orare non cessat. Et precor supplex, vt quod charitatiuè incepit, perseueranter faciat donec appareat, quid diuina dispositio de me intendat: Quatenus vestris orationib. exoratus Deus mihi in tribulationibus meis sit clementior, & vobis pro impensa charitate sit benignior. Præterea & officium à me iniunctum exigit, & dilectio, quam in vobis erga me sentio, me inuitat, & charitas qua vos diligo mihi persuadet, vt vestrum secundum studium ac propositū mea exhortetur commonitio, semper ad meliora proficere, & nunquam ab his, ad quæ gratia Dei adiuuante attingitis, negligentia vestra grauante deficere. Quod vtique efficaciter implere poteritis, si illud considerantes quod scriptum est: *qui* (a) *modica despicit, paulatim decidit:* Et: (b) *qui timet Deum, nihil negligit*, etiam minima ordinis vestri non negligentis. Tantò enim vigilantius à minimis excessibus debemus cauere, quantò eos sie quētius cognoscimus se nobis ingerere, & quantò callidius deceptor noster nullam in eis esse culpam aut cōtemnendam, si qua est, nititur nobis persuadere. Quod non solum in exterioribus operibus, sed etiam in intimis cogitationibus debetis seruare, nec minus Deo displicere indecentem cogitationem, quam honur bus reprobandam

a Eccles. 19.

b Eccles. 7.

bandam actionem debetis iudicare. Deniq; sicut spōsæ carnalium virorum exteriorem fœditatem execrantes; per pulchritudinem carnis & vestium aptitudinem student placere: Ita sponsæ spirituales regis regum filij Dei fœditatem interiorem detestantes per mentis pulchritudinem & ornamenta virtutum, vt illi placeant semper, debent studere. Pulchritudo certè mentis & nutrimen-
a Matth. 5 tum virtutum est cordis mūditia, (a) cui visio Dei spiritualiter promittitur; ad quam mundiciā nullus, nisi per magnam cordis custodiā perducitur.
b Prouerb. 4. Vnde scriptum est. (b) *Omni custodia serua cor tuum.* Ad quam custodiam post gratiam Dei quantum ad humanum studium pertinet, hoc est singulare & efficacius consilium, vt semper cor vestrum & vbique quandiu vigilatis, aut lectione, aut oratione, aut Psalmis, aut aliqua vtili cogitatione siue intentione sit occupatum. Vos (Domina Abbatissa) precor vt matrem, moneo vt sororē, hortor vt amicam, præcipio vt filiæ charissimæ: quatenus R. Episcopo (c) Osmundo omni benignitate sanctam & Deo placitam obedientiam, sicut decet, exhibeatis, & eius dilectionem & familiarem amicitiam atque consilium & auxilium in corporalibus & in spiritualibus habere, & illi, quod ex vobis est, exhibere in Christi charitate studeatis. Omnipotens Deus, sponsus vester, sit semper custos vester. Amen.

ANNOTATIONES IN EPISTOLAM XXX.

QVi modica (A) despicit, paulatim decidit:] *Eandem sententiam eisdem prorsum verbis Anselm. inculcat epist 40. huius libri. Pro verbo despicit, excusa Biblia & sex MS. nostra, habent spernit. se cum vox sit synonyma, rei non peruertit intellectum. Significatur autem ad virtutis cumulandam esse pernecessariam etiam paruulorum fugam, leuiorumq; præceptorum diligentissimam obseruantiam: vt passim & crebrò Anselm commonet, cæterique Patres, nempe D. Chrysost. homil. 27. in Matth. & ad populum Antioch. Hieron ad Rusticum monachum, & Eustochium de custodia virginitatis; Gregor. Nazianzen. orat. 1 in Iulianum, D. Ephrem tom. 1. tract. de intemperantia ab his verbis: væ illis, qui minimis leuissimisq;, &c. & Paræn. si 29 tom 2. Cæsarius Arelat. ser. 8. Rursumq; noster Anselm. apud Edmerum lib. 1 similitudine sumpta ex vinario. cuius rimæ quantumuis tenues, si non obturentur, confestim aquam in totam euacuant, vnde piscium consequitur interitum. Laurentius Canonicus noster Poëta non contemnendus, qui ante 400. annos parabat heroicum carmen in vniuersa Biblia, sed mors præueniens iamiam scribentis manum obstupefecit & compescuit. Quam ob causam reliquit tantum libros duodecim finitos in historia Ruth tertium quamprimum. Inter hæc & alia poemata, illud reperi ad rem præsentem cui titulo est:* Quod non sunt negligēda venialia: *Carmen sequitur huiusmodi:*

Qui bene cuncta fugis grauiora, tamen minima noxa
Hoc agens culpa sub leuiore cadat.
Culpa grauis, semper leuium contemptus habetur:
Paruaq; quæ fuerant, crimina magna facit
Quid vitasse lutum iuuat, ve mergaris arena?
Fortè lutum fœtet: non minus illa necat.
Sic & nidum frustrà maris alta pericula fugit:
Quem necat in tuto fluminis vnda vado.
Nec satis est gressu foueas vitare patentes,
Decipit & castos & via plana pedes.
Vt bene, quæ sese produnt incommoda vites.
Vtile sum specie noxia multa latent.

Hactenus Decastichon, quod antehac in vulgus non exierat, vt cætera sui authoris poemata, inter quæ vidi literas, vnas ad Adrianum IV. alteras ad Alexandrum III. summos Pontifices. Eò quoq; loci spectans Plutarchi suo vlt. capitulatim tractatus, quem inscripsit: Quomodo videre quis possit an in virtute promoueat.

ABbatissæ (C) Wiltoniensi Osmundo Episcopo.] *Saruberiensi vel Saluberiensi. Ante hunc reliqui Episcopi vocabantur Schireburnienses à Schireburnia in Anglia Westsaxonica, vico ignobili & mari vicino. Vnde mirum est tamdiu illic Episcopos sedisse. Tandem 1075. Synodus authore Lanfranco Londini est habita in qua, vt testantur acta eiusdem epistolis Lanfranci admixta, & decretis summorum Pontificum Damasi videlicet & Leonis: necnon ex Concilio Sardicensi atq; Laodicensi, in quibus prohibetur Episcopales sedes in villis existere, cōcessum est regia munificentia, & Synodali auctoritate præfatis tribus Episcopis de villis transire ad ciuitates: Hermanno de Syraburnia ad Scruberiam, &c. Vulgaris autem codicum impressorum lectio habet Saruberiam & Schireburniam; Tabula quoq; Saruberiensium Episcoporū in bibliotheca S. Victor. Parisiens. Hermānus igitur mox vt sedem inuexit Saruberiam, inchoauit ecclesiam primariam, cuius opus mors præueniens remorata est. Osmundus autem successor operi inchoato colophonem imposuit, vt notauit Malmesburiens. lib. 2. De gestis Pontificum Anglorum. Cæterum iuxta Saruberiam positū est cœnobium Wiltoniense ad Wilen flumen in vico non exiguo cui nomen Wiltuna, à quo & Wiltoniensis Parthenio vt sedam, ita & nomen traxit: Originem vero ab Edgaro rege, qui illuc introductis monialibus Benedictinis Antistitam præposuit filiam suam nomine Editham anno 974. vt Lilio placet. Serò quidem, sed non importunè (virorum enim sanctorū quolibet tempore memoria solet esse opportuna) in mentem venit annotare quæ D. Antonin scriptu dedit. 2. part. hist. tit. 24. c. 12. tempore hunc Osmundum quam Osmundum nuncupat ob sanctitatis famam, & miraculorum frequentiam in diuos relatum fuisse à Calixto III. Papa, anno 1457. officiumq; præscriptum, in eius memoriam fiendum nomine vnius confessoris Episcopi. Quæ quidem Osmundi apotheosis a Gregorio IX fuerat centata sed insurgentibus varijs in Ecclesiam tempestatibus prorogata, donec serenioris diei illucescente tam sanctum inscriptionis opus fieri posset religiosim & prudentius. Antonino erat in votis illic attexere epitoma mirabilium, sancti Osmundi precibus & meritis gestorum; sed abstinuit cum tædij vitandi ergo, tum quod libellum id argumenti continentem nisserit in ecclesia Saruberiensis tabulario seruari; ad quem mittit lectorem cupidum historiæ Ecclesiast. Præter Antonin huius quoque apotheoseos meminere Polyd Virgil. lib. 23. hist. Angl & ante illum, Matth. Palmer. Pisanum, Petrus à Natalib. lib. 12. c. 22. Schedel 6 ætate sui Registri Chron Bergom lib 15. supplement. Chron Sabellic. lib 6. Ennead. 10. Platina in Calixto III Sed in his quinq; posterioribus mire variata est orthographia, ita vt pro Osmundo, legas Hosimundum, Edmundum, Esdmundum vel Edmundum Nec est quod quis Sabell. Plat. Bergomēs. Schedel. putet intelligendos de sanctis Edmundo rege aut Archiepiscopo: cum ille longè ante, hic verò cælitum numero fuerit ascriptus anno 1246. teste Thom Walsingh. in Neustria. & Matth. Paris. aut 1243 vt notat Molan. in add ad Vsuard prid Non. Decemb. Huius plura refert Malmesb. in Episcopis Saruberiensib. iterumq; Polydor. lib. 9. Pauca quidem sed optima & præclara. Migrauit tandem ad superos sanctissimus Pontifex anno 1099. Episcopatus sui 24. Saruberiæ sepultus: consentientib. Henrico Huntidon. lib 7. & Matth. Parisio, prid Non. Decemb vt Baron. post Molanum aduertit. Quibus, quia hæc excideraut, collecta hic reposuimus.*

EPISTO-

EPISTOLA XXXI.

ANSELMVS VOCATVS ARCHIEpiscopus, fratri charissimo, Domino Abbati cœnobii sancti Vulmari Lanfrido; diuino regi consilio, & adiuuari auxilio.

Abbati volenti gregem relinquere ob varias molestias respondet. Coniunge epist. 49 lib. 2.

DE petitione vestra, qua mihi infatigabiliter instatis, quatenus ab Episcopo vestro consilio & precibus meis tentem impetrare vobis licentiam, Abbatiam, in qua vos diuina constituit dispositio, deserendi; sæpe multum mecum cogitaui, & cum aliis, in quibus consilium spirituale speraui, sum locutus: & intellexi, quamuis propter compassionem, qua tristitiæ fraternitatis vestræ compatior, valdè vobis congauderem, si Dei miseratione consilio & permissione Archiepiscopi & Episcopi desiderium vestrum assequeremini: periculosum tamen mihi esse, tam inusitatam rem petere & consulere. Timeo enim me non parum peccare, si mea instantia locus vobis commissus omni rectore destituitur, atque & rerum, & morum, & ordinis maiori, imo omnimoda vastatione destruitur. Si enim ad aliud, ibi vestra non prodesset præsentia, nisi quia non ibi regnare potest, nec liberè exerceri sine aliqua reprehensione malitia: nec ita malè ibi est, sicuti esset, si esset sine rectore, aut in ordinis, aut in rerum destructione: non tamen possetis conqueri, quasi ibi inutiliter viueretis, vbi tantum malum, & corporale, & spirituale, ne locum prædictum destrueret, comprimeretis. Quantò magis nunc se vestra consolari potest prudentia, cum sint aliqui sub illa, quia eius consilio & gubernatione vti desiderant, & voluntaria subiectione illi obediunt. Est & aliud vnde in tribulatione vestra debetis gaudere, quia nō est dubium vos illam bono zelo Dei habere, & timore Dei, cuius consideratione illam fugere non audetis sustinere. Certè vbi tot rationes sunt consolationis & spiritualis lætitiæ, non magnum pondus habere debet amaritudo tristitiæ. Quippe non solum considerat Deus, quantum studium alicuius in aliis proficiat, sed etiam aut forsitan magis quantum laborem in intentione proficiendi, & dolorem, quia non proficit secundum intentionem, sustineat. Nostrum enim est laborare & seminare, Dei vero est incrementum & effectum dare. Quod nostrum est, quamuis adiuuante sit, nobis retribuit, quod autem suum est, sibi attribuit. Quod si hæc mens vestra non vult, aut non valet suscipere, non prohibeo si per Episcopum vestrum, & per eos, ad quod res hæc pertinet, Deo disponente ad desiderium vestrum ordinatè potestis pertingere. Valete.

Et pertinet ep. 53 lib. 2.

EPISTOLA XXXII.

ANSELMVS VOCATVS ARCHIEpiscopus Cantuariæ, reuerendo Episcopo (a) Ambianorum Geruino salutem.

a vulgò Amiens in Gallia Picardiæ: da quorū Ambianorū caput apud Ptolom. dicitur Samarobriuum.

Non posse monachum in Abbatem ordinari, qui clam iussio Prælato abscesserit.

FRater ille Normannus ecclesiæ nostræ professus, quem Abbatem electum esse mihi man-

dastis, & cuius ordinationi me assensum præbere suadens, me & fratribus ecclesiæ nostræ ignorantibus trans mare abiit, vt nec iter eius, nec causam itineris eius agnosceremus. Quapropter nec vos, vt literis vestris intimatis, eum sine nostro assensu ordinare debetis, nec ego in hoc assensum præbeo nec præbere debeo, inquantum intelligere queo. Si ipse venerit ad me, & ad Ecclesiam suam, sicuti monachus, qui taliter de Ecclesia sua discessit, venire debet: & postea aliquis de eo mihi de præfata re locutus fuerit, respondebo inde, secundum quod respondere intelligam. Valete.

EPISTOLA XXXIII.

ANSELMVS GRATIA DEI ARCHIepiscopus fratri & filio Ricardo monacho salutem & benedictionem.

Hæc epistola vndecima erat in antehac editis: monachum professum non debere a-gi de voto peregrinationis à se facto in sæculo.

AVDIVI frater mi, quia antequam monachus fieres in ægritudine vouisti te iturum ad S. Egidium, & idcirco modo timidus & nimis sollicitus es de voto illo soluendo, ita vt quiescere non possit cor tuum, nisi ad S. Egidium ieris. De qua re non debes tantum credere tibi, quantum Abbati tuo, cuius consilio & ordinationi animam tuam commisisti, & aliis qui melius te sciunt, quid placeat Deo, & magis prosit animæ tuæ. Quapropter consulo tibi & præcipio, vt omnino dimittens intentionem præfati itineris, & sollicitudinem vou illius in proposito quod assumpsisti quietus & immobilis permaneas, & quietè ad hoc quod proposuisti, id est, ad obedientiam & pœnitentiam pro peccatis tuis, & ad alios bonos mores proficere studeas. Certus enim esse debes (a) quia cum teipsum Deo totum vouisti, & reddidisti per monachicam professionem, soluisti omnia vota minora quarumlibet actionum quæ prius sine iureiurando & fidei allegatione promisisti. Esto ergo quietus & securus, & ego te ea authoritate, quam per gratiam Dei habeo super te, ab illo voto absoluo. Vale.

a S. Th. D. Thom. 2 2 q. 88 art. 12 ad 1 & 3, & Abulensis quæst. 30 in c. 30 Numer. Dionys. Carthus. q. 3 in dist. 38 lib. 4. sent. Nau. c. cap. 12 n. 63. Enchir. confess. Iacob. de Graff. lib. 2. decis. cap. 10. n. 2 hic adiic epist. 176 sug. finem circa ter & 154.

EPISTOLA XXXIV.

ANSELMVS GRATIA DEI ARCHIepiscopus fratri & filio charissimo monacho Cestrensi Willelmo salutem.

Non esse tantum virtute, quantum carminibus eum monachus depingebat. Horum autem carminum meminit Lelandus apud Baleum cent. 10 catalog. scriptorum Britanniæ: qui quidem, si hanc vidisset epistolam, non hæsitasset de authore: nam aut huius Guillelmi, aut Edineri esse suspicatur.

QVamuis me talem nesciam, qualem me suis carminibus tua prædicat beneuolentia: nō tamen ingratus esse debeo, quoniam hoc facit dilectionis abundantia: Sæpe enim solet dilector dilecti vitia aut nō sentire, aut leuia iudicare: bona vero, quæ non sunt, opinari, & quæ sunt, exaggerare. Quod quādo sola facit charitas, nec error est suscipiēdus propter affectū amoris, nec amor est contemnendus propter culpam erroris. Sed

sic debet amor nutriri, vt error corrigatur. Sic error debet expelli, vt amor retineatur. Gratias tibi ago, quia me talem diligis esse, qualem me prædicas, & hortor, ne me talem opineris: sed potius ores vt talem Deus faciat, qualem esse me diligis, & existimas. Cum enim scriptum sit, (a) *ne laudes hominem in vita sua*: & alibi: (b) *orate pro inuicem vt saluemini*: non debet homo hominem in hac vita magno conatu laudare, sed magis vt laudabilis fiat, pio affectu orare: laudem vero Deo committere, cui proprium est, merita iudicare. Non dico bonorum virorum virtutes ad exemplum bene viuendi aliis non esse monstrandas, sed eisdem ipsis non esse exaggerandas. Quoniam autem opus charitatis nō debet esse sine retributione, pro carminib. prosam, pro laude reddo exhortationem: Certè fili mi cum in me amas & laudas bona quæ in me opinaris esse, ipso tuo opere testaris quia amabilis & laudabilis est omnis, qui studet bonus esse. Cum ergo omnes velimus non dico laudari, sed amabiles & laudabiles esse: nihil tantum studere debemus, quam; vt boni in conspectu eius, qui non fallitur, iudicemur esse. Bonus autem quisque fidelis ab eo iudicatur, qui in suo ordine perfectionem attingere conatur. Nam & si omnes ad perfectionis summam pariter peruenire non possumus, non tamen erimus extra numerum bonorum, sicut scriptum est. Imperfectū meum viderunt oculi tui, & in libro tuo omnes scribentur: si ad eam perfectionem incessanter & fortiter conari velimus. Conenuir igitur laici in suo ordine, clerici in suo, monachi in suo viriliter semper proficere: vt illi, qui superioris propositi sunt, eos qui inferioris sunt humilitate, in quantum homo magis proficit, tantò magis sublimatur, & aliis virtutibus excellit. Quapropter fili charissime, semper memor esto, cuius propositi gradum ascenderis, nec vnquam tibi vitæ tuæ sanctitas sufficiat, nisi ea illo, qui inferiorum graduum sunt, transcenderis. Sicut enim illi qui inferioris propositi sunt, laudabiliter ad virtutes superioris ascendunt: ita illi qui maiora sectari proposuerunt, vituperabiles sunt, si ad æqualitatem minora eligentium descēdunt. Quoniam ergo monachum te habitu profiteris, hortor, precor, consulo: vt semper in conspectu Dei intus studeas esse, quod foris in conspectu hominum videris. Non autem hic loquor, quasi hoc non facias, sed vt semper ad meliora paterna exhortatione succensus proficias. Vale.

a Eccles. 11. ubi editio vulgata habet. Ante mortem ne laudes hominem quemq. b Iacob 5.

EPISTOLA XXXV.

DOMINO ET REVERENDO Romanæ Ecclesiæ Legato & Cardinali Episcopo Walrero: Anselmus vocatus Archiepiscopus Cantuariæ fideles orationes & fidele seruitium.

Fuerat is Cardinalis Albanensis, creatus ab Vrbano II. Onuphr. in Pontif. Max. vbi eum vocat Gualterum. De Ecclesiæ necessitatibus non posse colloqui nisi haud procul à Cantuaria.

QVOD mandat mihi prudens vestra sollicitudo, vt aliquo loco conueniamus de causa ecclesiarum Dei fraterno ac charitatiuo ad inuicem consilio [illegible], & quæ corrigenda sunt, corrigantur: vnque secundum intentionem vestram laudabile est, & secundum quod expedit valdè vtile esset, si congruo tempore fieri posset. Sed vestra prudentia non ignorat, quia nos duo nihil efficiemus, nisi regi [illegible] essent, & eius assensu & auxilio ad effectum produceretur, quod disponeremus. (a) Est & aliud, quia ego à Cantuarberia elongari nullatenus audeo, quoniam quotidiè expectamus, vt hostes de vltra mare in Angliam per illos portus, qui Cantuarberiæ vicini sunt, irruant. Propter quod Dominus meus Rex ore suo mihi præcepit, antequam ab illo apud (b) Noringeham discederem, & postquam Cantuarberiam redii, mihi mandauit per literas proprio sigillo signatas, vt Cantuarberiam custodiam, & semper paratus sim, vt quacunque hora nuncium eorum, qui littora maris ob hoc ipsum custodiant, audiero, vndique conuocari iubeam equites & pedites, (c) qui accurrentes violentiæ hostium obsistant. Et idcirco de Cantuaria exire nō audeo nisi in illam partem, ex qua [illegible] expectamus aduentum. Precor igitur sanctitatis vestræ discretionem, quatenus æquo & pacato animo suscipiat has nostras rationabiles, & quæ infirmari nequeunt, quoniam veræ sunt, excusationes. Sciat pro certo vestra reuerentia, quia eundem animum quem habetis, vt corrigantur quæ corrigenda sunt habeo. Sed expecto reditū Domini mei regis & Episcoporum & Principum qui cum eo sunt: quatenus illis, quæ agenda sunt, opportunè & rationabiliter suggeramus. Et sic Deo adiuuante eius assensu & auxilio efficacius expleamus, quod desideramus. Si tamen vobis placet, vt per dilectissimum fratrem nostrum reuerendum Abbatem N. mihi consilium vestrum mandetis. De quibus rebus & quomodo cum rege loqui debeam, hoc libenter suscipio. Sed & si regi mouendo consulere aliquid de huiusmodi rebus per eundem Abbatem & reuerendum Episcopum Wintoniæ prudentiæ vestræ placuerit, laudo & postulo. Vale.

a Proxima est hoc dicto vulgaris in Anglia, ... nunciam ... tempo Cantuarberiæ ... Lanfranc. scribens ad Alexand: I b al. Notingham, vt in hystor Walsing Eiusvarb Notingham Comitatus caput, ... c Has proximas, indicans bellicam à Rufo susceptam contra Robertum Comitem Mulcroniam, cum Guillelmo & complures ... regno vtrumq primatis R. fuit. vt Walsingham ... dig. Neustr. ad annum 1095.

EPISTOLA XXXVI.

DOMINO ET REVERENDO EPIscopo (a) Albanensi & Cardinali Waltero Cantuariensi, diuina dispositione Archiepiscopus Anselmus orationum fidelitatem cum seruitio.

Causas reddit breuiorū colloquij cum Legato Apostolico & calumnias impositas excutit.

LIteris à vestra sanctitate mihi directis, si liceret, plenius quam epistolaris breuitas patiatur, respondetem. Pro temporis tamen opportunitate ad summā sensus illarum breuiter, quod ad me attinet, respondeo. Dicitis, quia opportuerat nos loqui simul de vinea Domini, quæ in hoc regno destruitur, ne penitus confunderetur, quoad vsque fanctus Petrus Apostolus per Vicarium suum (b) Vrbanum summum visitaret eam. Hoc vtique ego ipse voluissem, si congruo tempore factum esset idem, quando Dominus meus rex & episcopi, & principes huius regni vobis præsentes aut propinqui erant. Postquam verò licentiam accepistis à rege redeundi Romam, & Rex in expeditionem iuam cum Archiepiscopo Eboracensi, & quibusdam aliis episcopis & principibus suis iuit, & vos ab illis, & ego à vobis ita discessimus, veluti non vos in hac

a hic est omnis da idem ... Florent Wigorniensis ... 483. ... vb. mandu legatur Albanensis, ... non apud ... madentes, ... ra 1095.

b Nempe Vrbanum II Papam

hac terra amplius inuicem visuri: & postquam rex mihi præcepit, vt illam partem regni sui, in qua maximè irruptionem hostium quotidie timemus, diligenter custodirem, & quotidie paratus essem hostibus resistere, si irruerēt, sicut in periculo vastandi vel perdendi terram, cum nullo modo auderem me elōgare ab vrbe, in qua eram, nisi versus hostes qui timebantur, tunc motus vt vobis occurrerem, quatenus colloqueremur de his quæ corrigenda sunt in hoc regno, rationabilem & susceptibilem reddidi causam, quia propter prædictū periculū & præceptum regis venire nō poteram, & nihil efficeremus nos duo absente rege & aliis, quorum assensu, & consilio, & operatione ad effectum duci posset colloquiū nostrum. Ego enim ipse video quæ corrigenda sunt, & habeo voluntatem, quam nullus homo mihi potest augere corrigendi, Deo adiuuante, per assensum & auxilium Domini mei regis & aliorum, ad quos pertinet, cum locus & opportunitas erit. Quod autem conquerimini vos moratos esse, velut infructuosam arborem & peregrinum, non habentem adiutorium aut consilium; de aliis vos scitis: de me autem, ego scio, quia non prohibui vos fructificare, neque meum auxilium aut consilium vobis pro ratione & possibilitate mea denegaui tempore fructificandi: quod vero quæritis, cur & qua iustitia Episcopi alii me abnegantes à me discesserunt, nec sunt reuersi dignam agentes pœnitentiam: hoc potius ab illis quærendum erat quam à me. Ego enim nescio me fecisse, cur hoc facere deberent. Reuersi tamen hactenus sunt, vt illam obedientiam quam Cantuarensi sedi promiserant, se mihi seruaturos faterentur. Dicitis quosdam illorum vobis dixisse, ideo vos offendisse in me, quia permisi me à Catholica ecclesia transferri ad schismaticos, & ab illis consecrari si fieri, sicut additis, potest; & à schismatico rege inuestituram accepisse, & illi fidelitatem & hominium fecisse, quos omnes sciebam esse schismaticos, & diuisos ab Ecclesia Christi, & à capite meo Vrbano Pontifice, quem ipsi me audiente abnegabant. Certe nesciebam, nec scio eos schismaticos aut sic diuisos ab ecclesia fuisse, vt dicunt: Et si aliquis eorum, qui hoc vobis dicunt, me præsente hoc diceret, ostenderem rationabiliter, non ita esse. Illi enim non abnegabant Canonicum Romanum Pontificem quicunque esset, nec Vrbanum negabant esse Pontificem: sed dubitabant propter illam quæ mundo nata est dissensionem, & propter dubitationem illum suscipere quasi certum differebant: nec vllum indicium eos ab Ecclesia segregauerat, & omnino obedientiam Romanæ sedis tenere se fatebantur, & sub professione obedientiæ Romani Pontificis me consecrarunt. Denique Dominus Papa sciebat me esse consecratum, & à quibus, & cui regi feceram, quod feci: Et tamen palliū, (B) quod Archiepiscopus Cantuariæ solet habere, mihi per vestrā charitatem non vt schismatico, sed vt accepto; non vt reprobans, sed vt approbans misit, ⁘ sic quod de me factum erat, confirmauit. Ipse huius confirmationis author, & Dominus Gualterus Episcopus Albanensis, & Cardinalis hæc eadem sciés minister eius & executor. Si vobis hæc calumnia attendenda videtur, cur eam ante pallii concessionem mihi tacuistis? Si negligenda putatur, vos indicate, quam diligenter sit à vobis inculcanda. Plura possem adhuc dicere ad infirmandum verbum malitiæ eorum, qui hoc quod dicitis, vobis obtendunt ad excusandas excusationes in peccatis: sed sapientiam vestram scio non indigere apertæ rei multiplici ostensione. Videat igitur prudens simplicitas, & simplex prudentia vestra, qualiter super hæc quæ dixi, suscipere & exaggerare debeat confictas calumnias & calumniosas confictiones aduersum me ab illis qui fecerunt contra me pro excusatione sua, ne videamini velle confirmare, quod authoritate Domini Papæ & vestra executione non ignoranter est confirmatum. Nempe non (sic accepi) teste Angliæ regno) nomen Domini Vrbani Papæ in vanum, vt hoc me ab illo vel à fidelibus eius meruisse cognoscam. Dicitis vos causam meam, teste Deo defendisse, quantum potuistis, & ea occasione negotium, propter quod venistis, impeditum vsque nunc. Pro bona quidem voluntate, defensionis gratias ago: impedimentum autem hac occasione factum vobis vnque. Et si rei medulla diligenter consideratur sicut potest, & prudentia vestra me defendit quantum potest, certus sum, quia conscientia vestra in his quæ supra dicta sunt, accusare me non potest. Quod, sicut dicit, rex mecum, nec cum aliis loqui, sicut voluit, potuit vestra reuerentia carens obedientia Romanæ Ecclesiæ, sciat ipsa, cur non potuit. Ego autem scio me diu & multum desiderasse, & expectasse loqui vobiscum, antequam possem, & cum tandem potui, non tantum potuisse quantum volui. Rogatis me, vt fratres nostros Cantuariensis ecclesiæ quietè ac pacificè possidere dimittā res suas: Ad quod respondeo, quia nullus magis desiderat quietem ac pacem illorum quam ego, nec magis solicitus est pro vtilitate eiusdem ecclesiæ, & idcirco voluntas mea est, vt res eius Deo annuēte disponam ad vtilitatem præsentem & futuram, prout melius sciam & potero. Valeat beatudo vestra, & dignetur Deū, vt me & omnes actiones meas dirigat, orare.

De more ludit in Poronomasia.

ANNOTATIO IN EPISTOLAM XXXVI.

PALLIVM (B) quod Archiepiscopus Cantuariæ solet habere, mihi per vestram charitatē, &c. misit.] *Pallij ad se transmissi rursus meminit in sequenti epistola; Vrbanoq; gratias scribit eo nomine: quia vt honorifici ntissime missum (erat enim loculo inclusum argenteo) sic Anselmus deuotissimè, iuxta ac lautissimè excepit: nam Waltero Legato id d ferente obuiam iuit pontificia indutus vestimenta & nudato pede. Sacrum autem insigne depositum in altare suscepit & humeris composuit: sicque dein illa decoratus stola rem sacram peregit dominico die, quarto Idus Iunias anno 1095. (Hunc enim Florentius Vig rniensis, & Houedenus notarunt,) & reliquos astantes illud osculatos fuisse pro reuerentia Sancti Petri. Quem ritum, quia cognoscere operæpretium existimaui, lubuit obseruare. Pallij autem Archiepiscopalis formam, aliaq; sitin non indigna describit Onufrius in explicatione vocum Ecclesiasticarum, & Ioan. Durantus lib. 2 de ritibus ecclesiæ, cap 9. num. 41. 42. & cæteris Quid autem mysterij contineat, Iarlandus Chrysopolitanus lib. 5. sui operis (quod Candelam nuncupauit) docet ex Epistola Leonis Papæ in hanc sententiam:* Archiepiscopo pallii honor decernitur: vt purpureo crucis eiusdem vestimenti signaculo à tergo & pectore depicto demonstret populo signaculum

signaculum redemptionis nostræ: & pia cogitet mente de passione redemptoris, dicens: Mihi autem absit gloriari, nisi in cruce Domini nostri IESV CHRISTI. *Leonis coniunxerat Amalarium: Verum quia & hunc noster Hugo est imitatus lib. 1. de officiis Ecclesiasticis cap. vltim. vbi vice auctlary interpretatur spinulas eiusdem pallij. misi: præterquam quod rursus de illo agat lib. 2. de sacramentis, cap. 16. parte quarta Paschalis secundus scribens ad Guidonem Viennæ Galliarum Archiepiscopum singulare quodpiam mysterium aduertit à superioribus incogitatum:* Pallio ad missarum tantummodo solennia illis solummodo diebus vo fraternitas tua meminerit: qui tuis prædecessoribus Romanæ auctoritate ecclesiæ concessi sunt; cuius te volumus per omnia gremium conseruare. Huius enim indumenti honor, humilitas atque iustitia est. Tota erga mente fraternitas tua se exhibere festinet in prosperis humilem, & in aduersis (si quando aduenerint) inueniatur cum iustitia erecta, amica bonis, peruersis contraria, nullius vnquam faciem pro veritate loquente tremens: misericordiæ operibus iuxta virtutem substantiæ insistens; & tamen supra virtutem insistere cupiens; infirmis compatiens, bene valentibus congaudens, de alienis gaudiis tanquam de propriis exultans: In corrigendis vitiis piè sæuiens, in fouendis virtutibus auditorum animos demulcens: in ira iudicium sine ira tenens: in tranquillitate seueritatis instar censuram non deserens. Hæc frater charissime Pallii dignitas: quam si solicitè seruaueris, quod foris accepisse ostenderis, intus habebis. *Sic Paschalis in epist. quam Floriacensis Bibliotheca exhibet integram lectursenti. Peculiariter, quandoquidem ita tulit sermo, notabimus, Lanfranco collata fuisse duo pallia, vt ipsemet scribens Alexander III. con memorat epist 3.* Nunquam, *inquit*, res quælibet de arca pectoris mei eiicere quauis occasione poterit inauditam illam humanitatem: quam mihi extremo hominum, tantis indigno honoribus Romæ exhibuistis: quodque duo pallia, vnum de altari ex more, & alterum quo sanctitas vestra missas celebrare consueuerat, ad ostendendam circa me beneuolentiá vestram mihi impendistis. *Post Lanfrancum id prodiderunt Chron. Becc. MS. in eius gestis: & Willelm Malmesb. lib. 3. de Pontif. Anglis. Cæterò de honore. petitione & vsu pallij tota est centesima Gratiani distinctio: ex cuius 1. can. cum præcipiatur Metropolitanum fidem suam exponere tribus à consecratione mensibus, & ab ecclesia Romana pallium postulare, Meritò Rog. Houed suspectus videtur, parum fideliter notati anni, quo Anselmus pallium receperit. Cum enim testimonio suo, Anselm. fuerit subiectus & inauguratus Pontifex anno 1093. mihi profectò non fit verisimile eum virum Ecclesiastici non inscium recepisse pallium sesquianno post consecrationem. Vnde seipsum quodammodo damnans, doleusq., quod per Anglici regis malignam peruicaciam non daretur aut prorogaretur facultas eundi Romam, dicebat suprà ad calcem epist. 24.* Si Metropolitanus Episcopus per totum primum annum, nec Papam viuentem, nec pallium requiro, iustè ab ipso honore remouendus sum.) *Qua de causa Matthæus Paris exactius supputauit hanc receptionem anno 1094. in historia maiore.*

EPISTOLA XXXVII.

REVERENDO AC REVERENTER suscipiendo Catholicæ Ecclesiæ summo Pontifici Vrbano, Anselmus non suis meritis, sed nutu diuino Cantuariæ vocatus Metropolitanus Episcopus debitam subiectionem cum seruitii deuotione.

Quod hactenus Papam non adierit, causatur bella regis præceptum, ætatis imbecillitatem, quidq; facto sit opus, ab eodem moneri supplicat.

GRATIAS ago sanctæ munificentiæ vestræ, quod dignos Apostolicæ sedis legatos ad nos direxistis, quod Pallii beneficium sola gratiæ vestræ largitate mihi porrigi præcepistis. Nostri quippe, (fateor) ordinis & officii intererat, & præsentiam vestram ex more visitare, & eam (vt fieri decet) condigna reuerentia honorare. (a) Et id quidem, ex quo gradum Episcopalem suscepi, summo desiderio facere concupiui, tum quia ratio id fieri postulabat, tum quia consilio & alloquio vestro frui desiderabam: vt me de rebus necessariis tam publicis, quam priuatis interrogantem vestra prudentia doceret & authoritas roboraret. Quod me non exegisse, rogo ne ægrè sancta eminentia vestra, nec meæ negligentiæ, aut arrogantiæ ascribat. Testis enim mihi est conscientia mea, quia postquam in cacumine sanctæ ecclesiæ sublimatos vos esse cognoui, gauisus sum & reuerenter dilexi, & diligo, & quotidianum prouectum vestrum fieri optaui, & opto. & factum audiens exulto. Sed quia bellis vndique quatimur, hostiles impetus indesinenter, & insidias aduersantium metuimus. Dominus noster Rex extra regnum me procedere hactenus nó permisit, nec adhuc procedere posse vllatenus assentit. Præterea si nullæ aliæ causæ concurrerent, quæ me faciẽ vestram hoc tempore (quod valdè molestè fero) videre prohiberent: sufficit quod ætas quod ægritudo quod debilitas corporis mei, impatientem me agunt & prolixi itineris & immensæ viarum asperitatis. Sed inter hęc quo labore, quaq; anxietate grauatus iter arripere conarer, si Omnipotens Deus & in regno Anglorum bella sedaret, & in regnis & regnorũ prouinciis, per quas ad vos est eundum, illam pacem tribueret: vt quemadmodum oporteret, & expediret, iter ipsum explere liceret. Sed tamdiu id fieri non potest, quãdiu impossibilitas me retinet. Diuina clementia iuuante vbicunque fuero, vobis obedire ac seruire, & celsitudinem vestram honorare paratus ero. Et quia sicut desidero, quotidianas miseriæ querelas non licet mihi coram posito effundere in conspectu vestro, sanctas serenitatis vestræ aures paucis questibus & scriptis inquietare præsumo. Sancte pater, doleo me esse quod sum, doleo me non esse quod fui. Doleo me esse Episcopum, quia peccatis meis facientibus non ago Episcopi officium. In loco humili aliquid agere videbar, in sublimi positus præ grandi onere pressus nec mihi fructum facio, nec vtilis alicui existo. Oneri quidem succumbo, quia virium, virtutum, industriæ, scientiæ, tanto officio competentium inopiam, plus quam credibile videatur, patior. Curam importabilem cupio fugere, pondus relinquere: Deum è contrario, timeo offendere. Timor Dei illud

a Se id facere nequiuisse iterum dolet epist. 24. sup. Iuo Carnot. ob id se excusat Paschali epistol. 53 & Rotomagensem Archiepiscopum epist. 250.

me suscipere compulit, timor idem, onus idem sine retinere compellit. Si inter hæc voluntatem Dei agnoscerem, procul dubio voluntatē meam & actus meos pro possibilitate ad illam conferrē. Nunc quia voluntas Dei me latet, & quid agam, nescio: errabundus suspiro, & quem rei finem imponere debeam, ignoro. Postulo itaque sanctam clementiam, & clementem sanctitatem vestram, vt propter Deum, propter eam charitatem, qua Ecclesiam Dei contenditis adiuuare, penuriam consilii nostri vestrarum manu sanctarum orationum pascatis, ne cogitationum talium fluctibus agitatus, aut omnino ruam, aut nihil apprehendam. Rogo etiam, & summissis mentis gemitibus supplico celsam & piam paternitatem vestrā, vt in naufragio positus, si quando procellis irruentibus adiutorii vestri indigens ad sinum matris Ecclesiæ confugero, propter eum, qui sanguinem suum dedit pro vobis, pium & promptum adiutorium & solamen inueniam in vobis. Pro Domino Beluacensi Fulcone supplex oro clementiam vestram, prout vestra iudicabit prudentia. In munusculo nostro, magnitudo vestra (rogo) nō solam penset quantitatem; sed & bonam, qua missum est, voluntatem. Omnipotens Deus diu nobis paternitatem vestram in gratia sua & pace custodiat. Amen.

Iteratum petit a monasterio ... (margin note, partly illegible)

Refert epist. 32 lib. & 34. l. 2.

EPISTOLA XXXVIII.

ANSELMVS DEI DISPOSITIONE vocatus Archiepiscopus Cāturiæ, Domino & fratri in Deo dilecto Abbati Lamberto, misericordiam impendendo temporalem, misericordiam mereri sempiternam.

De profugo monacho recipiendo.

FRater iste comedens de ligno scientiæ boni & mali experimento didicit, quanta sit differentia inter delitias paradysi claustralis, & exilium vitæ sæcularis. Pœnitens igitur & dolens, sicut lachrymæ testantur, confitetur se nimis peccasse, & promittens, se deinceps mores suos correcturum, & secundum vestram dispositionem obedienter victurum; orat quanto affectu potest, vt intra ouile, de quo sponte miserabiliter aufugit, admittatur. Et quia supplicationem suam pro magnitudine reatus sufficere non putat, nostris precib. suas apud vestram clemētiam adiuuari precatur. Quamuis igitur ego de vestra Sanctitate nihil promeruerim, tamen quia inuicem compati, & pro inuicē orare iubemur, præsumō supplicare, quatenus (a) oui, quam Christus quæsitam & inuentam in humeris suis ad oues reportat, vestra paternitas ostium ouilis contra nō claudat: ne Christus idem perditam quærendo, & inuentam reportando, frustra laborasse videatur: & ipse apud amicos & vicinos, quos ad congaudendum conuocare debuerat, non tam ouem quàm seipsum & q̄ valde attendendum est, ombatum & à suo ouili exclusum esse conqueratur. Itaque (b) misericordiam & iudicium cantate Domino, & sic vt misericordia super exaltet iudicium: Vale.

a Sicut a ... parabola euangelica Luc. 15.

b Psalm. 100.

EPISTOLA XXXIX.

DOMINIS ET FRATRIBVS CHArissimis in Beccensi Cœnobio commanentibus, Frater Anselmus voluntate Beccensis monachus, necessitate vocatus Cantuariensis Archiepiscopus præsentis vitæ continuam sanctitatem, & futuræ æternam fælicitatem.

Quod Beccenses in ordinis obseruantia sint stabiles.

QVamuis nostram raro epistolam videatis, scio tamen, quia dilectionem vestram in intimis feruere non dubitatis. De qua dilectione, tanto esse certiores debetis, quanto eam de præterito cognoscitis: & hoc, propter quod, & ad q̄ vos dilexi, facere contenditis. Audio enim, quia gratia Dei inspirante & cooperante in studio benè viuēdi feruetis, & in paupertatis pressura rigorem vestri ordinis inflexibiliter tenetis. Sicut enim decet seruos Dei, vt quantò magis eos tribulationes præsentis vitæ angustant, tantò ardentius ad quietem æternæ vitæ tendant, & se ad virtutum profectum extendant. Sed quamuis sanctis moribus & religiosis operibus studio spontaneo insudetis, non tamen sinceritatem vestræ dilectionis, quia gratanter accipiet, si vos monuero, vt in hoc, in quo estis, perseueretis. Quod vt efficacius adimplere valeatis, necesse est, vt sancta vnanimitate colligati, & corde & voluntate Prælato vestro obediatis, facta & dicta eius non diiudicetis: sed sine omni retractatione quasi diuinitus inspirata venerādo mente benigna feruetis. Vbi enim Prælati iudices fiunt, aperte Dei ordinationi, cuius dispositione sibi Prælatus est, detrahunt & cōtradicunt; quibus Deus & suæ gubernationis subtrahit auxilium, & eos in proprii erroris præcipitari permittit consilium: vbi vero Prælatus cum veneratione tanquam Christus suscipitur, ibi tota domus Christi regitur consilio, & protegitur & sustentatur auxilio. Quantò enim subditi se vicario eius subiiciunt securius, tantò ille Prælato & subditis cuncta p̄curat benignius. Omnipotens Deus sua vos benedictione in æternū beatificet, fratres & amici charissimi: Amen.

EPISTOLA LX.

DOMINO ET PATRI, REVErendo Paschali Summo Pontifici: Anselmus seruus Ecclesiæ Cantuariensis, debitam ex corde subiectionem, & orationum, si quid valent, deuotionem.

Excusat se, quod nondum per literas eum salutauerit, & calamitatib. suis expositis, ne in Angliā redeat, obtestatur: Scripsit a. è Lugduno ann. 1100. qui erat Guilhelmi Rufi Anglor. Regis 13. & vltimus, paulò ante mens. Augustum: de Guilhelmo enim adhuc viuente loquitur, tamen paulò post, scil. 4. Non. Augustas, inocatus est, venās in saltu Itenensi, à Gualtero Tyrello quē sagitta in ceruū collimata, Regem percussit certo loco, vel prūdens vel imprudens. Omnes saltē fatentur, hac nece subita miseraq; dignas suorū scelerum luisse pœnas. Vide Neubrig. l. 1. Malm. Honed. Huntind. Gemmet. l. 8 c. 9. Flor. Wigor. Chron p. 470.

QVod ad vestram celsitudinem tantùm moratus sum nuncium mittere, postq̄ de certa

notitia vestra Deo gratias agentes gauisi sumus: Hæc fuit causa, quia quidam nuncius Regis Anglorum venit ad Venerabilem Archiepiscopum Lugdunensem pro causa nostra, non tamen afferens quod suscipiendum esset, & audiens responsum Archiepiscopi reuersus est ad Regem, promittens, se in proximo rediturum. Hunc expectaui, vt scirem, quid vobis de Regis voluntate notificare possem: sed non venit. Causam itaque nostrā breuiter intimo, quia, quando Romæ moratus sum, eam Domino Papæ Vrbano, & multis aliis, sicut scit (vt puto) sanctitas vestra, sæpe narraui. Videbam in Anglia multa mala, quorū ad me pertinebat correctio, quæ nec corrigere, nec sine peccato meo tolerare poteram. Exigebat enim à me Rex, vt voluntatibus suis, quæ contra Legem & voluntatem Dei erant, sub nomine rectitudinis assensum præberem. Nam sine (a) sua iussione Apostolicum nolebat recipi aut appelari in Anglia, nec vt epistolam ei mitterē, aut ab eo missam reciperem, vel decretis eius obedirem. Concilium (b) non permisit celebrari in regno suo, ex (c) quo Rex factus iam per tredecim annos. Terras ecclesiæ hominibus suis dabat: in omnibus his & similibus si consilium petebam, omnes de regno eius etiam suffraganei mei Episcopi negabant se consilium daturos, nisi secundum voluntatem regis. Hæc & multa alia quę contra voluntatem & legē Dei sunt, videns; petii licentiā ab eo, sedē adeundi Apostolicam, vt inde consilium de anima mea & de officio mihi iniuncto acciperem. Respōdit Rex, me in se peccasse, pro sola postulatione huius licentiæ: & proposuit mihi, vt aut de hac re, sicut de culpa, satisfacerem, & securum illum redderem; ne amplius peterem hanc licentiam, nec aliquādo Apostolicum appellarem, aut de terra eius citò exirem. Elegi potius exire, quàm nefandę rei consentire. Romam veni, scitis, & Domino Papę (d) rem totam exposui. Rex mox vt de Anglia exiui, taxato simpliciter victu & vestitu monachorum nostrorum, totum Archiepiscopatum inuasit, & in proprios vsus conuertit. Monitus & rogatus à Domino Papa, vt hoc corrigeret, cōtempsit; & adhuc in hoc perseuerat. Iam est tertius annus, ex quo sic de Anglia exiui: pauca q̄ mecū tuli, & multa quæ mutuatus sum, quorum adhuc sum debitor expendi. Sic plus debilis, quàm habilis apud venerabilem Patrem nostrum (e) Archiepiscopum Lugdunensem eius benigna largitate, & larga benignitate sustentor. Non hoc dico, quasi desiderem redire in Angliam; sed timeo ne mihi vestra sublimitas succenseat, si ei nostrum esse non notifico. Precor igitur & obsecro, quanto possum affectu, vt nullo modo me in Angliam redire iubeatis, nisi ita, vt legem & voluntatem Dei, & decreta Apostolica voluntati hominis liceat mihi pręferre: & nisi Rex mihi terras ecclesię reddiderit, & quicquid de Archiepiscopatu, propter hoc, quia sedem Apostolicam petii, accepit: vel certè, quod pro horum digna recompensatione ecclesiæ proficit. Aliter enim ostenderem me hominem Deo debere præponere, & iustè spoliatum esse, quia sedem Apostolicam volui requirere. Quærunt quidam minus intelligentes, cur ego Regem non excommunico: sed sapientiores, & rectum habentes consilium, consulunt, ne id faciam, quia non pertinet ad me, vtrumque & q̄rimoniam scilicet & vindictam facere. Denique ab amicis nostris, qui sub eodem Rege sunt, mandatum mihi est; quia mea excommunicatio si fieret, ab illo contemneretur. Ad hæc omnia authoritas vestræ prudentiæ, nostro non eget consilio. Oramus, vt Deus Omnipotēs faciat omnes actus vestros sibi placere, & Ecclesiam de vestri regiminis prosperitate diu gaudere: AMEN.

a Vrbanum intelligit.

b Idem scribit Malmes. li. 4. de Reg. Angl. fol. 91. p. 2.

c Nondum cōpleti erant. Nothumanum Rufi pater decesserat 4 Id. Sept. Anno 1087.

d Vrbano 2. Paschalis prædecessor.

e Cui erat nomini Hugo. vt liquet ex ep. 11. l. 2. & 24. huius libri, & aliquot Iuonis Carnot. Huius Hugonis, Gualteri Cabilonēs. Epis. & Odonis Ducis Burg. cōsilio & authoritate 21 monachi Molismenses dedere principium Ordinis Cistertiensi. Sigibertus in Chronic. & Guil. Malm.

EPISTOLA XLI.

HENRICVS DEI GRATIA, REX Anglorum, piissimo Patri suo spirituali Anselmo Cantuariensi Episcopo salutem, & omnis amicitiæ exhibitionem.

Has literas Anselmus accepit, cum ex Abbatia Casadei tantùm rediisset Lugdunum. Excusat se inauguratum ab aliis Episcopis ob ingruentes hostes, & Angliam citissime reuerti supplicat vt ter venā ū, vt diximus suprà: Quo nuncio accepto, Anselmus fleuit acerbissimè. Ediner. Harum autem epistolarum est mentio Centuria 10. Scriptorum Britannia.

SCias, Pater Charissime, quod frater meus rex Guilhelmus mortuus est, & ego nutu Dei à Clero & à populo Angliæ electus; & quamuis inuitus propter absentiam tui, Rex iam consecratus requiro te, sicut Patrem, cum omni populo Angliæ: quatenus mihi filio tuo & eidem populo, cuius tibi animarum cura commissa est, quàm citius poteris, venias ad consulendum: Meipsum quidem ac totius regni Angliæ populum, tuo eorumque consilio, qui tecum mihi consulere debent, committo: & precor, ne tibi displiceat, quod (a) regiam benedictionem absque te suscepi: de quo, si fieri posset, lubentius eam susciperem, quàm de alio aliquo: Sed necessitas fuit talis, quia inimici insurgere volebant contra me & populum, quem habeo ad gubernandum: & ideo Barones mei & idem populus, noluerunt amplius eam protelari: hac itaque occasione à tuis vicariis illam accepi. Misissem quidem ad te à meo latere aliquos, per quos tibi etiam de mea pecunia destinassem, sed per mortem Fratris mei circa regnum Angliæ ita totus Orbis concussus est, vt nullatenus ad te salubriter peruenire potuissent. Laudo ergo & mando, ne per Normanniam venias, sed per (b) Guitsand, & ego (c) Donerā obuiam habebo tibi Barones meos & pecuniam ad te recipiendum, & inuenies, Deo iuuante, vnde bene persoluere poteris, quicquid mutuò accepisti. Festina igitur, Pater, venire; ne mater nostra Cantuariensis Ecclesia diu fluctuans & desolata, causa tui amplius sustineat animarum detrimēta. Teste (d) Girardo Episcopo, & (e) Guilhelmo Vvintoniensi electo Episcopo, & (f) Guilhelmo de Vvarelmast, & Comite Henrico, & Roberto filio Haimonis & Haimone dapifero, & aliis, tam Episcopis quàm Baronibus meis: Vale.

a Apud Westmonasterium Lōdini a Thoma Eboracēsi Archiepis. & Mauritio Londin. præsule: vide authores proximè citatos.

b Guitsandi vulgo Onessans, portus est inter Bonon. & Caletum.

c Ediner legit Dofras, Polyd. Donetum. Iouius Dobram, oppidum à Cātuaria distās 12 milliarib. excelsa arce & portu celebro, cūm in hunc à Galatio Gall. Belgicæ sit breuissimus traiectus.

d Fuit Girardus Herefordiæ in Gallia Episcopus.

e Huic Episcopo fuit cognomento Giffardo.

f Alterum Wilhelmum egregiè depingit Malmesber. in Anselmo.

EPISTOLA XLII.

PASCHALIS EPISCOPVS SERVVS Seruorum Dei reuerendissimo Fratri & Episcopo Anselmo Cantuariensium Archiepiscopo salutem & Apostolicam benedictionem.

Det operam Anglicanæ Ecclesiæ restaurationi: & Anglorum Regem cum Normanniæ Comite conciliet.

SICVT iniuriis tuis & exiliis compassi sumus, sic reductioni tuæ & honori tuo largiēte Dn. congaudemus. Et tu, frater in Christo reuerēdissime, quia iniurias & procellas Romanæ Ecclesiæ, sicut in præsentia visas plenius nosti, pro eis in portu positus efficacius laborare non desinas: primò, vt Ecclesiarum in regno Anglico statum secūdum Romanæ Ecclesiæ sanctiones corrigi ac disponi facias. Dehinc, de Regis erga nos dilectione ac fidelitate debita censuque B. Petri restituendo, efficacius studeas. Sci enim quātis inopiæ circumuallemur angustiis: Nempe cum pro Ecclesiis omnibus Romana laboret Ecclesia, quisquis ei sua aufert, non ipsi soli, sed Ecclesiis omnibus sacrilegii reus esse dignoscitur. Significamus præterea dilectioni tuæ, Normannorum (a) Comitem questum apud nōs esse aduersus Anglorū Regem de fracto sacramento, quod ei pro eodem regno acquirendo fecerat, regnum inuaserit. Et nosti, enim (b) eidem Comiti debemus auxilium pro laboribus, quos in Asianæ Ecclesiæ liberatione laborauit. Idcirco volumus, vt si necdum inter eos pax composita est, te satagente nostris etiam nunciis interuenientibus, componatur. Pro his enim omnibus notum tibi, & à te quondam educatum tunc filium, nūc fratrem & Coepiscopum (c) Ioannem mittimus, & Tiberium familiarem nostrum. Quos petimus in omnibus, quæ apud vos agenda sunt, tuo consilio instrui, tuo auxilio adiuuari: per quos [illegible] sancta Romana Ecclesia tuæ religionis & sapientiæ tuæ efficacius experiatur industriam.

a Robertum [illegible]
b Consule [illegible] Gem. [illegible] Dux [illegible] ad finem [illegible] Ioā[illegible] [illegible] mētio [illegible]

EPISTOLA XLIII.

ANSELMVS ARCHIEPISCOPVS Domino & Amico charissimo Burgundio, & vxori eius sorori suæ dilectissimæ Ricezæ salutem & benedictionem Dei.

Gratulatur nepotem Deo in seruitutem di atum: qui postquam à Cantuariens. monachis humanas & diuinas addidicisset literas, à Paschale factus Cardinalis legationē egit in Anglia pallium q; attulit Radulfo Cantuar. successori auunculi, anno 1115. Vide Malmes in Radulfo, & Henrd. Sed & ante hac fuit Abbas Buriensis in Anglia. Illius iterū fit mentio infra epist. 66. 67. 77. & 83.

SCiaris, quia filius vester Anselmus charissimus nepos noster sanus & lætus est mecum apud Lugdunum: & ego, Dei gratia, prosperè me habeo. De filio vestro hoc vobis dico, quia gaudere potestis multum, quod illum Deo obtulistis. Amat n. Deum, & quod amare debet: vnde gratias agere debetis illis, & eos amare, qui eū in amore Dei & sui ordinis & in bonis moribus nutriunt. Et certè credo, quia propter hoc meritum, quod primogenitum vestrū Deo deuota mente dedistis, noluit Deus perdere illum de prole vestra, nec permisit eos, quos genuistis, vsq; ad illam ætatē, in qua peccatis & malitiæ huius mundi sordidarētur, peruenire, vt vitam æternam perderent; sed omnes eos bono fine de hac vita ad se transire fecit: Insuper si sapientes estis, & sapiēter consideratis, intelligetis, Deum fecisse vobis magnā misericordiam de vobis ipsis, quoniam abstulit vobis occasionē amandi hoc sæculum, & desiderandi ea quæ transeūt cum vobis abstulit hæredes in hac vita, & fecit filios vestros suos heredes & suos filios in æterna vita. Nunc agite gratias Deo, quia exonerati estis & expediti, vt libere toto corde, tota intentione & totis viribus curratis ad Deum, & soliciti sitis solummodo de salute animarum vestrarum, & vt illuc spontanea voluntate perueniatis, quò Deus filios vestros, qui mortui sunt, vobis nolentibus misericorditer traxit: & quò istum, quē Deo dedistis, Deo adiuuante, peruenturum expectamus: vbi pariter pater & mater, filii & filiæ in conspectu Dei in gloria æterna gaudeatis: & vnusquisq; tantum de singulis aliis quātum de se glorietur. Ego dilectissimi & amicissimi, frater charissime, & soror charissima; precor, obsecro, moneo, cōsulo, ne contemnatis misericordiam, quā Deus vobis non præmeditantib. fecit, & ne perdatis gloriam, quā Deus vobis, si culpa vestra nō fuerit, præparauit. Cognoscite, cognoscite; quia, quod Deus vos ita omnibus filiis orbatos in hac vita solos fecit, nō est ira Dei sed gratia Dei, vt qui iam soli remansistis, nihil habentes quod ametis, sine omni impedimento ad illum curratis, & ei vos & vestra reddatis. Omnipotens Deus sic vos suo amore accendat, vt omnem huius vitæ delectationē faciat cōtemnere, & ad se toto affectu tendere & peruenire: Amen.

EPISTOLA LXIV.

PASCHALIS EPISCOPVS SERVVS seruorū Dei, venerabili fratri & Coepiscopo Anselmo Cantuariorum, salutem & Apostolicam benedictionem.

Vt Anselmus se constanter gerat in tuēda Ecclesiæ Anglicanæ libertate.

NOn ignoras diuinæ voluntatis consilium, vt religio tua in Anglici regni regione prouideat. Cum n. peruersi (a) Regis odio declinans secessū elegisses, & procul ab Anglicis tumultibus tecum habitans, Deo viueres: de peruerso (b) Rege sic omnipotens Dn̄s Iudicia terribiliter perpetrauit: Te autē totius populi postulatione vehemēti, & noui Regis (c) deuotione mirabili, ad cathedrā, quē pro Deo dimiseras, reuocauit. Deo a. gratias, quia in te semper Episcopalis authoritas perseuerat, & inter barbaros positus non tyrannorū violentia, non potentum gratia, non incēsione ignis, nō effusione manus à veritatis annunciatione destitis. Rogamus itaq; vt quod agis, agas: quod loqueris loquaris. Non n. deficiet sermonum nostrorum operum q; principium, qui in principio erat verbū. Nec nos in ipso deficiemus, qui est Dei virtus & Dei sapiētia. Eundem n. cum patribus nostris spiritum habētes credimus, propter quod & loquimur. Et (d) verbū quidem Dei non est alligatum; nos a. humiliamur nimis. Cæterum in hac humiliatione cum Deo mente excedimus, in eius veritate hominum mendacia intuemur. Qua de re in (e) Synodo, nuper apud Lateranense Con-

a Wilhelmum Rufum intelligit.
b Sic testantur oēs Angl. Script. posita ad orā ep. 40. suprà.
c Henricus I. Willelmi cōquæstoris filio & Rufi frater
d [illegible] Psal. 115. v. 1.

Consistorium celebrata Patrum nostrorum Decreta renouauimus sancientes & interdicentes, ne quis(F) omnino Clericus hominiū faciat laico, aut de manu laici ecclesias vel ecclesiastica dona suscipiat. Hoc est enim (G) Simoniacæ prauitatis radix, dum ad percipiendos honores ecclesiæ secularibus personis insipientes homines placere desiderant. Idcirco Sanctorum Conciliorum renereoda maiestas secularium Principum potestatem ab ecclesiasticis electionibus decreuit arcendam: vt sicut per solum Christum prima in Baptismo ianua, vltima in morte vitæ aperietur æternæ; ita per solum Christum ouilis Christi ostiarius statuatur, per quem Christi ouibus non pro mercedibus ouium, sed pro Christo ingressus, & egressus ad vitam proeuretur æternam. Hæc frater charissime, prolixiori possent & oratione & ratione tractari, sed sapientiæ tuæ pauca suggessisse satis est, quæ orationib. abundat, & ecclesiast. est rationib. assueta: hoc ita doceas, sicut tuo sicus primatui expedire. Quem profecto ita fraternitati tuæ plenū & integrum confirmamus, sicut à tuis constat prædecessoribus fuisse possessum: hoc personaliter adiicientes, vt (b) quamdiu regno illi religionem tuam diuina misericordia conseruauerit, nullius vnquam legati, sed nostro tantum debeas subesse iudicio. Datum xvii. Cal. Maii.

b Anselmus nunquam à legat. romano iudicio ex Paschal. Papæ priuilegio.

ANNOTATIONES IN EPISTOLAM XLIV.

QVA de re (E) in Synodo ouper &c.] *De hac re lege Abbatem Vrsperg. 1102. Eis enim alia ab illa Lateranensi, in qua Henricus Quintus armatam enim rep. tua libertatem in estituram ecclesiasticarum. Anno 1112. duos post Anselmi obitum annos.*

Ne quis (F) omnino Clericus &c.] *Sic Vrbanus Paschalis antecessor in Concilio Claremontensi apud Malmesberiens. lib. 4. de Regib. Anglis cap. 2. & in Concilio Romano apud eundem in Angl. Pontif. lib. 1. de Anselm. & Houeden. anno 1099. Iuon Carnotens. epist 235. Paris in hist. maiore ad annum 1095. Flor. Wigorniens. Chron. p. 468 edit. 1592.*

Hoc est enim(G) Simoniacæ prauitatis radix.] *Inuestituri vocabulo nempe heresi appellauere simoniam: D Greg. Papa hom. 17. in Euang epist 51. l. 4 47. 115. 114 l. 7. 49. 51. 53. 54 55. l 9 prioris edition Petr. Damianus c. 6. 7. 27. libri epistolaru ad Henricum Rauenna Præsulem, & ep. ad Alexandrum II. signata a torain bibus epistola. Gregorius VII. censuit simoniam non haeresim tantum, sed & maximam haeresim esse, cum Simoniacos inscribat maximas hereti. 1 q. 3. perueniat ad nos fama. Ipsemet Paschalis (in cuius epist. hac congerimus obiter) 1. q. 3. Heresim. Tharasius Constantin. Patriar. ibidem Canon. Est qui asserit heresim Macedonia orum esse tolerabiliorem simonia & simoniacis: Abbas Vrsperg. heresim Henr. tanorum nominat sic cognominatam ab Henrico IV. Imperatore licentiosiore Episcopatuum Abbatiarumq, collatore. Iuo Carnot. ep. 238. excutiens, num rectè diceretur simonia haeresis, & simoniacus haereticus, hic maximè suam aperit mentem:* Si quis laicus ad hanc prorumpit insaniam, vt in datione & acceptione virgæ, putet se tribuere posse sacramētum, & rem sacramenti ecclesiastici, illum prorsus iudicamus hæreticum, non propter manualem inuestituram sed propter præsumptionem diabolicam. *Ioannes Lugdunensis archiepiscopus, cum hæc scribebat Iuo, respōdebat illam non esse, quod in haec trem vellet, affirmans.* Et licet, inquit, exteriores inuestituras per laicos factas, nō satis propriè hæresis nomine cēseamus, sentire tamen ac defendere fieri debere, indubitata hæresis est. *Noster Hugo l. 2. de sacr part. 10. c. 3. censet simoniacum esse haer tuum n opere, non in fide. Hugoni subscribens D. Thom 22. q. 100. art. 1. ad 1. concludit simoniam dici heresi n secundum exteriorē protestationem: quia in hoc, quod aliquis vendit donum spiritus sancti, quodammodo protestatur, se esse dom nū spiritualia dom, quod est hæreticum. Paulò superius dixerat simoniacum peccare tantum peccato irreligiositatis, quia emendo vel vendendo rem spiritualem, irreuerentiam exhibet Deo & rebus diui nis.*

Ex quibus vniuersis conficitur, cum his simoniam negat esse heresim, illa astruit, cardinem disceptationis versari in propria haeresis acceptione. Quamobrem simoniacos in hær ticos numerant Epiph. hæres. 21. August. lib. de hæres. ad Quoduultdeum, Isidor. l. 8 Etym c. 5. Damasc. l. de hæres. S. Antiochus hom. 132. Non ob sacrarum emptionem, venditionē aut collationem, sed quod Simon vnde Simoniaci vel Simoniaci, asseueraret impiè mundum fuisse creatum à superiori quadam virtute, non à Deo.

EPISTOLA XLV.

PASCHALIS SERVVS SERVORVM Dei, venerabili Patri & Coepiscopo Anselmo salutem & apostolicam benedictionem.

Paschalis epistola proxima factus anim sior Anselmus vt certius esparcat, de aliquot dubiis consulit.

Consulta illa, quæ per venerabiles nuncios tuos Baldeminum, & Alexandrum ad sedem apostolicam transmisisti, poterat vtique fraternitas & fratrum, qui circa ipsam sunt, collatione & datæ diuinitus sapientiæ & intellectus consideratione discutere. Cæterum, sicut in cæteris consuesti, in hoc quoque communi Catholicorum matri reuerentiam seruare curasti. Nos itaque Ss. Patrum, qui nos in sede apostolica disponente Domino præcesserunt, vestigiis inhærentes, hæc consultationi tuæ respondenda deliberauimus. *Anselmus:* Si (a) de manu laici liceat Episcopo vel Abbati accipere ecclesias, quas in suo dominio habent; cum eas non personæ, sed Episcopatui vel Abbatiæ donēt. *Paschalis:* De (b) manu laica Epsiam consecratus suscipere nō debet ecclesias, si in aliena parochia sint; si v. in sua sunt, licenter accipiat: hoc enim non videtur dare, sed reddere; cū ecclesiæ omnes per singulas parochias in Episcoporum esse debeant potestate: Abbates vero per Episcoporum manus suscipiant. *Anselmus:* De sacerdotum (c) filiis vel concubinarum; qui quosdam olim gradus acceperunt, & volunt omnino redire ad immunditias sæculi, nisi ad maiores promoueantur, promittunt religiosam vitam, quid agendum est? *Paschalis:* De (d) sacerdotum filiis vel concubinarum, quam vitam tenendam prædecessores nostri sedis apostolicæ Pontifices instituerunt, nosse te credimus. Nec nos ab illorū volumus aberrare vestigiis. Quod igitur tibi super his in barbaris regionibus sit disponendum, ex sæpius præcepti poteris collatione distinguere. *Anselmus:* Si à Presbyteris (e) fœminas habentibus liceat pœnitentiam & corpus Domini in periculo mortis accipere, cum nullus continens adest: & si licet, & illi dare nolunt, quia mille eorum contemnuntur, quid faciendum? *Paschalis:* In(f) periculum

a 1. quæstio Anselmi de ecclesiis & bannis à laicis accipiendis.
b Responsio.
c 2. quæstio filiis sacerdotum promouendis.
d Responsio.
e 3. quæstio Num confessionem a presbyteris concubinariis accipere.
f Responsio.

riculo mortis positum melius æstimamus de manu cuiuslibet Clerici dominicum corpus accipere, quàm de corpore siue viatico, dum religiosus sacerdos expectatur, exire. Si qui verò Presbyterorum ꝓ vitæ suç contemptu præterito in illo extremitatis articulo positis viaticum denegauerint tanq̃ animarum homicidæ districtiùs puniantur.

... quæstio de ... ecclesiarum ... quam rex ... ret.

Ansel. Si Rex (*g*) habet terras Episcopatus vel Abbatię, quas nullo modo reddere vult, & ꝓ eis vult dare aliquam Ecclesiã, quam in sua manu tenet, non minus valem, si liceat accipere, ne iudicetur emptio?

Responsio.

Paschalis: Pro (*h*) terris Ecclesiarum de manu Regis Ecclesias suscipere minus licet, ne sacrilegii dari videatur assensus. Diuina n. in nullius bonis sunt, & q̃ Deo semel oblatum est, in alienos vsus non expedit vsurpari. Porro sub huiusmodi commutationibus sęculari potestati securius indulgerur. *Anselmus*: Si nullus Clericus debet fieri (*i*) homo laici, & aliqua beneficia aut possessiones nõ ecclesiasticas debet tenere de laico nec laicus vult ei dare, nisi fiat suus homo, qd faciet?

... q. qui se ... et clericus ... niens ob... re Eccle... sum nisi fide ... dera laico. ... Galat. 4. Non sumus ... filio ... ora. ... Tim. 2.

Paschalis: Liberam (*k*) esse Ecclesiam Paulus dicit. Indignũ est igitur, vt Clericus, qui iam in Dei sortem est assumptus, & iam laicorum dignitaté excessit, ꝓ terrenis lucris (*L*) hominiũ faciat laico ne forrè dum reperitur seruis sæcularis obnoxius, vacet aut grauetur Ecclesia: Scriptũ (*m*) est enim. *Nemo militãs Deo, implicat se negotiis sæcularibus. Anselmus.* Sępe necesse (*n*) est aliqd de Apostolicis & Canonicis statutis ꝓ cõpensationibus relaxare, & maximè in regno, in quo ferè omnia sic corrupta & peruersa sunt, vt vix ibi aliquid omnino statuta Ecclesiastica fieri possit: peto vt per licentiam vestram possim quædam, prout mihi discretionem Deus dabit temperare. Quod petiiã Dño Papa Vrbano, & ipse posuit in mea deliberatione.

... quæst. de ... qd remit... di ... eccle... siastica.

Responsio.

Paschalis: Dispensationis (*o*) modus, sicut B. Cyrillus in epist. Ephesinæ Synodi loquitur, nulli vnq̃ sapientũ displicuit. Nouimus n. Ss. Patres nostros, & ipsos Apostolos pro temporũ articulis & qualitatibus personarũ dispẽsationibus vsos. Quamobtem nos de religione & sapiẽtia tua diu longéque spectata, nihil penitus ambigentes, tuæ deliberationi cõmmittimus: vt iuxta datum mihi diuinitus intellectum cum Ecclesiæ, cuius præpositus es, tanta necessitas expetit Ss. Canonum Decretorumq́; difficultatem oportuna & rationabili valeas tẽperare. *Anselmus*: Ranulfus, de quo vestrum olim petii consilium, à Rege restitutus est in Episcopatum. Si ergo vobis placuerit, inquirite vitã eius ab Episcopis nostris, qui nunc ad vos venerunt, ac de eo Archiepiscopo eius, & mihi Primati eius consulite. *Paschalis*: Ranulfi (*P*) Episcopi causam quandoquidem iuxta p̃ceptum nostrum in cathedram ꝓpriam restitutus est, indiscussam p̃terire non patimur. Eius enim facinora grauissima ad sedem Apostolicam multorum sunt relatione perlata: Volumus ergo, vt apud p̃sentiam vestram, in Episcoporum conuentu, q̃ de eo ad nos scripta sunt, plenius pertractetis. Discussione habita (*Q*) nisi se septima sui ordinis manu expurgare potuerit, mox cum literarum vestrarũ testimonio transmittatur ad nos. Si a. de conscientia sua trepidans ad examen nostrum peruenire noluerit, per experientiã vestram ab Ecclesia, quam occupat, depellatur; & in ea iuxta Canonicas Sanctiones Episcopus subrogetur.

ANNOTATIONES IN EPISTOLAM LXV.

HOminium (*L*) faciat laico.] *Var ̀e hac vox effertur: aliquando enim hominium, vt in hoc loco, & epist. præcedenti iudem omnino verbis. & apud Malmesburiensem lib. 4. de Regib. Angl. & lib. 1. de Pontificib. Angliæ in Anselmo sæpissimè. Houed. ad annum. 1108. Aliquando dicitur hominatum facere, apud Iuonem Carn. epist. 87. Frequentior est vsus tertia, nempe homagium, qua etiam vtitur noster Anselmus, postea Matthæus Paris in histor. maiore passim, Walsinghamus in Hist. Anglicana & Ypodig. Neustriæ, Tractat. de origine Comit. Andegauens. scriptus manu in Bibliotheca Victoriana, quiq; peruenit ad annum 169. supra millesimum: inter quem legendum id aduerte:* homagium eius acciperet & ligantiam; hoc etenim vinculo debitæ subiectionis exhibitorio &c. *In cursu Norm. antea Vict. Codex MS. vbiq; legit hominagium: & nominatim dist. 3. Tit. de hominagio. Ex his 4. dictionib. ficta sunt locutiones:* esse homo, vel fieri homo alicuius, i.e. fieri vasallus ꝓ eo, q̃ purioris loquelæ studiosi dicunt, autoramentum inire lege clientelarum, obedientiã, fidem clientelarem iurare, dare, promittere. *Exoletarum tandem harum vocum postremã, hodieq; nostrates Galli retinuerunt.*

Ranulfi (*P*) Episcopi causam.] *Vt in nominis, sic & cognominis orthographia aliquãtum dissentiũt libri. In his n. legas Ranulphum aut Radulphum, vt in Ird. Matt. Parisii: In illis Ranulfum, sicut in vno exemplari Dunelm. Episcoporum Codicis Victor. In altero n. scribitur Ranulfus:* Hic à Rege Henrico I. cõsilio Anglorum positus in vinculis, cùm euasisset, transiit in Normãniam, permouens Ducem Robertum contra Regem Henricum fratrem suum. *Hæc Vict. Cod. Impium a. facinus dum in Normannia degeret à se tentatum, & Iuonis Carnotensis laudabili vigilantia repressum, narrant eiusdem ep. 74 178. 179. & 181. In qua vltima reperio illi fuisse cognomini Flãmard, aut, vt Hou. dicit, Flãbard. Flor. Wigern. Passeflambardum. Quamquam hominis tam impuri etiã nomen scire ne minimi quidem fuerit momenti. Dunelmum a. cuius Episcopatum à Guillel. Rufo impetratũ anno 1099. gessit Ranulfus, est Northũbriæ in Anglia vrbs maritima spectans aquilonem, quam Weruspiscosus amnis attingit: vnde Dunelmenses Episc. dicti: cùm ante corpus S. Cuthberti eò translatum ab Eadmundo Episc. vocitarẽtur Lindisfarnenses ab insula Lindisfarnea, prima sed. illius Episcopi. De Ranulfo plura literis consignarunt Malm. l. 3. de pont. angl. Fato cessit anno 1129.*

Discussione (*Q*) habita, nisi &c.] *Purgat onem Canonicam intelligit, qua quis famosus iurabat se criminis obiecti purum: Compurgatores autem iureiurando affirmabant, se credere infamatum iurasse verum. Si Episcopus esset, Compurgatores Episcopos debebat habere. si sacerdos, sacerdotes. Numerus a. videtur fuisse indefinitus. Nam c. 2. q. 5. Omnibus vobis. duodecim Episcopos ad purgationem Leonis Papæ conuenisse scribitur. Et can. audiuũ est: ibidem relinquitur arbitrio Episcopi, quota manu sacerdos se debeat expurgare. Paschalis quoq; assignat tantum septem Episc. ad Ranulfi purgationem, quos vocat septimam manum sui ordinis, respiciens vt opinor, ad manualem sacri Euangelii tactum, qui fiebat iurando. De hac purgatione fusius Hostien. l. 5. sua Summa. Panorm. ad Rubricam de purgatione Canonica l. b. 5. Petrus Rauennas parte 2. Iuris Canonici. & plures alii.*

}:(

nobio monachorum, quod cõſtruxit Hugo Conſul Ceſtrēſis; ibi præfuit Abbas Ricardus monachus Becci. *Tantum illa.*

Werburga (a) tandem aliquando dicitur Vuirburga, Vuereburga. Biblioth. autem Malmsb. huius Cœnobij reparationem prodit l. 1. de Pontif. Angl. Rurſusq; l. 4. in Cest. Epiſ. vbi eiusdem virginis recenſet miraculum.

Benedictus Deus in donis ſuis, & ſanctus in omnib. operib. ſuis, qui ſuos facit & numero creſcere, & augmẽto religionis pficere. Quamuis enim de omnium ſeruorum Dei profectu gaudeam, in vobis tamen aliquid habeo ſpeciale, cur de veſtro lætati profectu debeam, quoniã per me Deus congregationis veſtræ eſt dignatus inſtituere principium, Abbatem Dominum ſcilicet Ricardum chariſſimum filium noſtrum. Gratias igitur ago Deo pro gratia ſua, quam oſtendit in vobis: & oro, vt ſicut eadem gratia vos præuenire dignatus eſt, ita indeſinenter ſubſequatur, quatenus nunquam vos de hoc ad quod vos prouexit, permittat deficere, ſed ſemper ad meliora donec pficere; quod pro certo ipſe faciet, ſi non negligentes fueritis bona, ad quæ iam peruenistis, ſeruare. Cum n. Dei ſit ſua gratia ſemper puenire: noſtrũ eſt, vt accipimus, eius auxilio ſtudioſè cuſtodire. Nam quãuis nec habere nec ſeruare poſſimus aliquid, niſi per illum, perdere tamẽ & deficere nõ eſt, niſi ex noſtra negligentia, quæ ſæpiſſimè (a) incipit à minimis, in quib. nos callidus hoſtis ſolet decipere, cùm nobis pſuadet, ea non magni pendere. Inde namq; ſequitur illud damnum execrabile, vt legitur, quia (b) *qui modica deſpicit, paulatim decidit.* Certiſſimũ namq; eſt, vt in multis Eccleſiis experimento didicimus, q̃ in monaſterio, vbi (c) minima diſtrictè cuſtodiũtur, ibi rigor ordinis monachorũ inuiolabiliter permanet; ibi pax inter fratres & in Capitulo pclamationes cõquieſcunt: vbi v. minimi exceſſus negligũtur, ibi totus ordo paulatim diſſipatur & deſtruitur. Si ergo de virtute in virtutẽ vultis aſcendere, ſemper timete in ſingulis minimis Deum offendere. Non debetis conſiderare, q̃ parua ſit res, quam contra prohibitionẽ facitis: ſed quantũ malum ſit inobedientia, quã pro parua re incurritis: Sola n. obediẽtia potuit hominẽ in paradyſo retinere, vnde per inobedientiã erectus eſt; neq; ad regnum cœlorum aliquis niſi per obedientiã perducitur. Abbati ergo veſtro obediẽtiam non ſolum in opere, ſed etiam in voluntate exhibete, & ad inuicẽ pacẽ & cõcordiam per mutuã dilectionẽ habete, q̃ ſic nutrire & ſeruare poteritis, ſi vnuſquiſq; nõ vt alius ſuã, ſed vt ipſe alterius voluntatẽ faciat, ſtuduerit. Otioſitatem quoq; ſicut rem inimicam animarũ à vobis excludite, & vnuſquiſq; conſideret, quia de ſingulis momẽtis vitæ noſtræ reddituri ſumus Deo rationem. Cuicunq; ergo Deus dat aliquam gratiã ad quamlibet vtilitatem, ea vtatur in quantũ habuerit opportunitatem. Qui enim nõ vtitur poteſtate benefaciendi quam habet, in die iudicij quaſi nõ habens iudicabitur, & ab illo auferetur hoc ipſum q habere videtur, quia & pmio q mereri potuit, carebit; & deinceps nullã alicuius boni operis poteſtatẽ in pœnis habebit. Quaſi a. alii dabitur, q ab illo auferetur, quando illi, q̃ benè operatur ſecundum q accepit plenium augebitur, quia iuxta illũ qui neglĩgẽter vixit, eius exemplo à bono opere nõ defecit. Gratias ago vobis

a *Confer epiſt. 10. ſuprà & ad eãdem notata.*
b *Eccleſ. 9.*
c *Vbi minima diſtrictè cuſtodiũtur, ordinis vigor permanet in uiolabiliter.*

quia pro me oratis, & oro, vt ab hac charitate nõ deſiſtatis.

EPISTOLA L.

ANSELMVS ARCHIEPISCOPVS Bernardo monacho Cœnobij S. Vuerburgæ, ſalutem & orationem.

Pluris eſſe monach: vnicam vapulationem ex regula ſtatuto, quàm innumeras alias ex proprio ſenſu.

Audiui à Dn. Abbate tuo, quod maioris meriti iudicas, cum monachus ſe aut verberat, aut ab alio ſe verberari poſtulat, quàm cum in capitulo ex præcepto Prælati, non ex ſua voluntate vapulat. Quid non ita? ſicut exiſtimas. Illud n. iudicium, quod ſponte ſibi aliquis indicit regale. Illud verò quod per obedientiam in capitulo ſuſtinet monachicum. Alterum ex ſua voluntate: alterum ex obedientia, nec ex ſua voluntate. Illud quod regale dico, ſæpè ſibi Reges & ſuperbi divites fieri præcipiunt: Illud verò quod monachicũ dico, non præcipientes ſed obediẽtes ſuſcipiunt. Regale tanto lenius eſt, quanto voluntati ſuſtinẽtis cõcordat. Monachicum autem tanto grauius, quanto à voluntate patientis diſcordat. In regali iudicio oſtenditur ſuſtinẽs eſſe ſuus: in monachico probatur nõ eſſe ſuus. Nam quamuis Rex aut diues, cum ſponte vapulat, ſe peccatorem humiliter oſtendat, nulla tamen alterius iuſſione huic humilitati ſe patiens ſubderet, ſed iubenti omnibus viribus reſiſteret. Cum autem monachus ex ſententia Prælati in Capitulo humiliter flagellis ſe ſubiicit, tanto maioris meriti hunc eſſe veritas iudicat, quãto magis & verius ſe quàm ille humiliat. Ille namque ſe ſoli Deo humiliat propter peccatorum conſciẽtiam. Iſte vero etiã homini propter obediẽtiam. Humilior autem, qui & Deo & homini propter Deum ſe humiliat, quàm qui ſoli Deo & non humanæ iuſſioni ſe humiliat. Ergò qui ſe humiliat, exaltabitur. Quod autẽ dixi, cum monachus vapulat, hoc à ſua voluntate diſcordare; non ita intelligas, quaſi nolit hoc obediẽti voluntate patiẽter portare: ſed quoniam ex naturali appetitu carnis dolorem nollet tolerare. Quod ſi dicis; non tam fugio publicam appellationem, propter dolores, quos & ſecretè ſentio, quàm propter verecundiam, ſcito, quia ille fortior eſt, qui hanc quoq; ſuſtinere gaudet propter obediẽtiam. Certus ergo eſto, quia (a) orationis meriti eſt vna vapulatio monachi tolerata per obedientiam, quam innumerabiles acceptæ per propriam ſentẽtiam. Sed cum talis eſt monachus, vt & ſemper habeat cor paratum ſine murmuratione per obedientiã vapulare, tunc ſiue ſecretè ſiue publicè vapulet, magni meriti eum debemus iudicare.

a *Sic Alanus Rupenſis in Tract. de ex. col. religionis quod etiam extendit ad cætera monachi opera.*

EPISTOLA LI.

ANSELMVS ARCHIEPISCOPVS, Stephano diacono ſalutem & benedictionem.

Vt Antiſtita à ſuperſtitioſo hominis defuncti cultu abſtineat.

Mando vobis, vt eatis (a) ad Rumeſei, & dicatis, & dicendo præcipiatis Dominæ Abbatiſſæ & Sanctimonialibus ex noſtra parte & ex parte Epiſcopi & veſtra, vt ſi nolunt me prohibere illis diuinum officium facere, tunc ex toto prohibeant,

hibeant, vt nullus honor, qui alicui Sancto exhiberi debet, exhibeatur ab illis, aut permittant ab aliquo exhiberi mortuo illi, quem quidẽ volunt pro sancto haberi: filium autem ipsius mortui ꝓpellite à villa, nec amplius conuersetur in illa.

ANNOTATIO IN EPISTOLAM LI.

Eatis (*A*) ad Rumesei, & dicatis &c.] *Haud leuis fuit labori hic locus fateor. Nam cum inter legendos Script. Anglos occurreret passim Ramesoia, Ramesiensisq́. & in ea degentes monachi, stabam dubius, videns in hac epist. expressum nomen Abbatissæ. Tabula verò Lincolniensis Ecclesiæ MS. in nostra Biblioth. iniectum exemère scrupulum bis pauculis.* Aluuinus Consul eo tẽpore Abbatiã Ramesciæ intra paludes fixit. *Quod attribuant fundationem Ramesiensis Cœnobij Aluuino Consuli, ita video accipiendum, quia ille plurimum operæ & opum suarum largitus sit ad id operis. Reliqui n. Scriptores, vt Malmesberiensis l. 4. de Pont. Angl. Honed. & Polyd. & Lel. us in Chron. ad annum 971. prædicant Sãctum Osuualdum Eboracensem antistitem, huius monasterij primarium & præcipuum institutorem. Malmesb. tamen & Honed. Annal. part. 1. anno 971. fatentur cõmunibus vtriusq́; ope & opibus ecclesiam fuisse conditam. In Honedeno autem, quem Aluuinum scripta tabula Lincolniensis vocauere Etheluuinũ: in Malmesb. Egeluuinus appellatur. Rumeseia verò de quo Anselmus hoc in loco, est parthenõ diœceseos Wintoniensis, excitatum ab Eduardo rege vt Honedenus testatur hisce verbis.* Anno 967. Rex Anglorum pacificus Edgarus in monasterio Rumeseie (*non Ramesiæ, vt corruptè impressi libri habent*) quod auus Rex Eduardus senior cõstruxerat, sanctimoniales collocauit: sanctamq́; Meruinã super eas Abbatissam constituit. *Malm. etiam l. 2. de P. A. recẽsens cœnobia Vvintoniensis diœceseos, eius meminit. & Rumeseiam vocat. discrepans ab Honedeno, quod Edgarũ non Eduardum conditorẽ asserat. Locorũ igitur, tẽporum & fundatorũ varietas aperte distinguũt hæc duo cœnobia, quib. litera vna mutata, idem prorsus erat nomen. Cæterum homo ille quorundã opinione sanctus, à cuius cultu & honore Anselmus præcipit Rumesienses virgines abstinere, est Valdeofus, Valtheofus, Valdefus seu Veldeofus, Comes nobilissimus, quẽ Gullelmus Nothus ob leuissimã coniurationis suspicionẽ capite damnauit. Innocentiã verò eius multa eaq́; præclara miracula significarunt: Testib. Mal. l. 4. de Pont. Angl. & Vvalsing. in Ypod. Neust. ad annũ 1075. Rumesiẽsis igitur antistita vel aliquibus miraculis permota ramusculo, aut iniqua Comitis nece publicas fundebat preces, votaq́; nuncupabat ei, quẽ nondum Ecclesia in Diuos retulisset. Quamobrem Anselmus meritò præcipit eã cessare: neq́; enim publici Sanctorũ honores pendent ex feruentioris cuiuslibet zelo, sed Apostolicæ sedis & Ecclesiæ Catholicæ iudicio: licet in Synodo Londinis habita anno 1102. eam ob rem id promulgatũ edictũ, quod Mal. retulit l. 1. de Pont. Angl. in hanc sententiam.* Ne quis temeraria nouitate corporibus mortuorũ, aut fontib. aut aliis rebus (quod contigisse nouimus) sine Episcopali authoritate reuerentiam sanctitatis exhibeat. *Quo interdicto voluit Anselmus compescere subitaneas quasdam plebeculæ superstitiones, ex immaturiori pietate genitas: non laudabilem & antiquam Ecclesiæ Romanæ consuetudinem in apotheosibus seruari solitam aspernari.*

EPISTOLA LII.

ANSELMVS GRATIA DEI ARchiepiscopus Cantuariæ, Gerardo Archiepiscopo Eboracensi salutem.

Docet inducias suo assensu fuisse datas sacrilego, qui sanctimonialem fœminam suo adiunxerat thoro.

Notum facio, dilecte mi, reuerentiæ vestræ, quia induciæ de causa illius, qui mulierem velatam in coniugium sibi copulare præsumpsit, quas dedit Episc. Lundoniæ vestra instãtia me fauente in tantam infamiam conuersæ sunt mihi & vobis & omnibus, quorum consensu datæ sunt apud Lundoniẽses, & apud omnes, qui hoc audiunt, vt nullus hoc nisi religioso carens pudore, si fugere valet, tolerare queat. Desperant etiam, vllum bonum aliquando prouenturũ Ecclesiæ Dei per illos Episcopos, qui in tam execrabilis sceleris protelationem consentire potuerunt. Quapropter decet nos, imo necesse est omnibus nobis, qui in hoc consensimus, si tam indecenti improperio subiacere nolumus, quatenus dies eiusdẽ causæ definiendæ constituatur celerius, in quo præsentiam nostram & vestram, aut si hoc esse nequit, aliquam rationabilẽ ex nostra & similiter ex vestra parte personam adesse cupimus. Quem diem in octaua die natiuitatis S. Dei genetricis Mariæ, quæ quis nobis nimis longinqua propter prædictam causam sit, tamẽ quia cognosco, vos velle interesse, ponimus. Quippe nec Episcopus, ad quẽ causa pertinet, vellet, si ego vellem: nec ego vellẽ, si ille vellet hoc differre diutius, si Deus nos ab omni impedimento defenderit. Nam tantum post colloquium nostrum didicimus de rei veritate, vt si acceleramus, quod differre proposueramus, nullus hoc sit in tali negotio leuitate.

EPISTOLA LIII.

VENERABILI CANTVARIÆ ARchiepiscopo, gloria & honore dignissimo Anselmo Hildebertus, humilis Cenomanorum sacerdos, salutem.

Grates persoluit ob Tractatũ de processione Sp. Sancti, contra Græcos scriptum, & ad se missum, qui hodieq́; inter Anselmi opuscula circumfertur, de quo & nos plura diximus illic. In epist. autem Hildeberti hanc præcedit altera, in ordine 21. qua petit, quod hic se accepisse gaudet & gratulatur.

Et dies lætus, & vultus solemnes cum tuo mihi Tractatu, Sanctissime Pater, accesserunt. Susceperam prius benedictionem tuam seruus ego seruus tuus, & egit gratias Domino Deo & tibi deuotus affectus, affectus meus. Humanum quidem fuit subuenire proximo per charitatis affectum: sed diuinum fidem defendere Catholicã per inhabitantẽ in te Spiritum sanctum. Vtrumq́; autem operatus est vnus ille atque idem spiritus, volens tibi virtutum exuberare gratiam, quẽ suæ processionis a filio reseruabat defensorem. In maleuolã n. animã non poterat introire sapiẽtia, nec habitare in corpore subdito peccatis. Vnde dignũ fuit, vt aduocatũ veritatis exẽplũ relinqueret religionis. Talis etiã pastoralib. excubiis cõgruebat,

eoi nihil deest ad plenitudinem, nihil ad integritatem doctrinæ: Beatum sane pectus, quod reuerendus conuentus reuerendum sibi penetrale consecrauit. Inde velut ex adytis diuina prodeunt oracula, nihilque aliud sacra verba profitetur, quàm cœlestis interpretem voluntatis. Eorum me sæpius recordantem stupor opprimit, & miratus nostri temporis hominem talia posse calamo Scribæ velociter scribentis omnia confiteor adscribenda cum Psalmista dicente: *A Domino factum est istud, & est mirabile in oculis nostris*: Vale Sanctissime Pater, sciens, quia desiderio desiderat anima mea te videre, non ægrè latura ventos aut pelagus, dummodo liceat consilium accipere abs te, quod nusquam esse credo, nisi sit apud te.

ANNOTATIO IN EPISTOLAM LIII.

Hildebertus.] *Robertus Cenalis l. 1. de re Gallica perioche 6. scribit Gildebertus, Guilielm. Gemmet. l. 6. hist. Ducum Norman. c. 10. Ildebertus, alij Ildeberdus: quam postremam, huiusq; epistolæ scriptionem promiscuè habent mi. Codices excusi autem Hildebertus, sed & in eiusdem gestis (quæ impetraui à V. Priore Tussero, Cœnobita S. Vincentij Cenomanensis) vtramq; vicissim reperi: Haeccine verò gesta, ne diutius lateant posteros, addemus hic.* Venerabilis Hildebertus ex Lauardinensi Castro mediocribus, sed tamen honestis ortus parentibus à Dño Hoelo (aliàs Boello) Cenomanensi Episcopo factus Magister scholarum, deinde Archidiaconus, & post decessum Dñi Hoeli in eius loco est substitutus. Hic itaque moribus placidus & modestus, primo initio sui Episcopatus satagebat restaurare ea, quæ antecessorum suorũ negligentia vel destructa vel amissa fuerant, infatigabili studio. Continuò namque domum Capituli à fundamentis cœpit construere: & vndique veteris illustrauit, & forniceo opere supertegere curauit. Eodem namque tempore bellum grauissimum exortum est inter Henricum 1. Anglorum Regem, & Heliam Comitem Cenomanensem, eò quod ipse Rex Episcopatum calumniabatur: ideoque ordinationi Episcopi moliebatur obsistere. Cum autem audisset ordinatum esse, manifestus bellorum incursibus patefecit: Cuius inceptis Comes Helias cœpit resistere. Quo comperto, Fulco Comes Andegauensis in ciuitatem aduenit & consensu ciuium in munitionibus ciuitatis custodiam posuit: ibique relicto filio suo ad alia properauit. Interea Rex Anglorum videns ciuitatem sui principis præsidio destitutum, huc accessit: ad Colonias accedit; consedit vrbem exercitu magno: postea cremauit Coloniam. Rex autem videns se esse illusum, cum exercitu suo discessit.

Ciues autem cùm ad pugnam se præparassent, comperta Regis fuga ad vrbem sunt reuersi Quo audito Comes Helias, timens ne Fulco Comes Andegauensis proscriptioni eius intenderet, mandauit ad se Episcopum Hildebertum, & quosdam ex primoribus ciuitatis, & cum eis cœpit excogitare, quibus modis ciuitatem Regis traderent, ipsumque à vinculis liberarent. Erat enim ipse comes Helias in vinculis Regis Anglorum: timebat enim, ne Comes Fulco regis muneribus deceptus, cum eo pacem faceret, & tradita ciuitate ipse perpetuò damnaretur.

Episcopus autem eius angustias miseratus, cũ eo de eius liberatione est collocutus. Ipse vero Rex paulòpost liberum & quietum abire permisit. Rex autem capta ciuitate, & munitionibus impositis, in Angliam transfretauit.

Quidam autem ex Clericis inuidẽtes promotioni Episcopi, & dolos insidiantes accusauerunt eum apud Regem Angliæ; dicentes, eum fuisse conscium proditionis, quando Comes Helias occupauit ciuitatem consentiẽtibus omnibus. Vnde Rex, suspectum habens Hildebertum, instanter ab eo exigebat, vt turres Ecclesiæ dirui præciperet (quibus dicebat sibi damnum illatum fuisse) antequam in Angliam transfretaret. Et vt turres dirueret, obtulit Pontifici maximum pondus auri & argenti ad ædificationem sepulchri Beati Iuliani, vt dicebat.

Quod ad ignominiam fieri videns Episcopus consilio accepto ad suam reuersus est Ecclesiam. Primùm detulit planè duo cimbala prætiosa, & optimam cappam de pallio, & duas pelues argenteas, cum aliis multis ornamentis. Interea præsul de præcepto Regis valde anxius, de vrbis incendio, de domorum suarum destructione, de ciuium expulsione, de Clericorum dispersione mœstissimus, Dei Omnipotentis clementiam iugiter precabatur, vt ab ecclesia & populo iram indignationis dignaretur auertere.

Misertus autem Dominus afflictionis illius, indignationem suam, vltra quam sperari poterat, mitigauit, & facies inimicorum eius confusione & ignominia repleuit; vt Canticum eorum verteretur in luctum, & organum eorum in vocem flentium.

Nam dum quodam die in syluam Rex venandi gratia petrexisset, ab vno ex suis militibus (qui secum erant) sagitta percussus interiit. Pacata ciuitate & hostibus fugatis, Hildebertus Romam proficiscitur; quem Paschalis secundus Papa recepit attentius. Deinde illi in Siciliam Apuliamque progressu, vniuersi quasi Angelo Dei honorem exhibebant.

Rogerius autem Dux Siciliæ, audita fama & scientia Præsulis, illum in maximo honore & reuerentia suscepit: & dedit ei idem Rogerius centum vncias auri ad faciendum opus Beati Iuliani: & ad victum Canonicorum decem libras monetæ dedit: Postea verò idem Episcopus ad Cenomanicam rediit prouinciam. Eodem tempore Comes Helias liberalis, lectum, in quo Beati Iuliani beata membra requiescebant, auro decorauit & argento.

Deinde anno Domini 1120. ad dedicationem Ecclesiæ accelerans, multa ibi necessaria ministrans; in octauo die Paschæ Hildebertus consecrauit eam in honore & nomine Sanctæ & Gloriosæ virginis Mariæ, & Beatorum Martyrũ Geruasii & Protasii ac piissimi Iuliani. Postea vero fecit ex proprio suo duas capsas auro & argento pulcherrimè circumtectas, in quibus reliquias Sanctorum Turibii & Victoris & Innocentii: & Sanctæ Tenestinæ & Odæ; & Sancti Hilarii Presbyteri, solemniter consignauit.

Post aliquãtum temporis Guillebertus Turonensis Archiepiscopus moritur, & in sede & in loco illius Hildebertus Cenomanensis Episcopus apicem est sortitus, concedente Ludouico Grosso Francorum Rege. Anno Domini 1129.

Tandem verò 15. Calend. Ianuar. id est, 18. Decemb. anno Domini 1136. in senectute bona obdormiuit in Domino, & sepultus est Turonis in Ecclesia Sancti Mauritii: rexitque Ecclesiam Turonensem annis septem, & mensibus sex: & Ecclesiam Cenomanensem annis 22. & fuit vita eius quasi 80. annorum. *Huiusq; schedula mihi transmissa.*

In quam vnum & alterum obseruare me compellit historica veritatis amor. Arnoldus Vuion. lib. 2. sui ligni vitæ cap. 39. ex chron. Cluniacensi MS. refert eum fuisse monachum Cluniacensem, cum tamen hæc narratiuncula breui commemorans Hildeberti cunas, dicat illum egisse postea Scholarcham & Archidiaconum, & antè audiuisse Berengarium præceptorem, Guillel. Malmesberiens. cæterique Historici; ad quam vitæ Hildeberti partem eius monachatus redigi possit, non video.

Præterea monachus (vt Iacobus de Graffiis monachus Cassin. notat parte 2. decisionum aurear. lib. 3. cap. 20.) nequit promoueri ad dignitates Ecclesiarum, quæ sint diuersæ professionis & habitus. Ecclesiam verò Cenomanensem tum (vt & nunc hodieque) Clericos Canonicos habuisse liquet ex superioribus. Imo ab initio Clericos regulariter & exemplo Apostolorum in ea vixisse, palam est ex cap. 3. vitæ S. Pauacij, Cenomanensis quoque Epi. capit: quod & Ioannes à Bosco notauit ibidem.

Electionem autem Hildeberti ad Cenomanensem Episcopatum cecidisse anno 1106, iuxta Chron. Cluniacense, nex Guillielmi Rufi Anglorum Regis superius memorata patrataque anno 1100. (testibus Sigiberto aliisque, ad epist. 40. oram notatum) palam obsistit. Ipse quoque eodem libro cap. 22. oscitantissimè dixit, Hildebertum creatum fuisse Archiepiscopum Turonensem anno 11 6 Si hunc lapsum tribuas labenti Typographo, tribue Remi sollicitius videamus. Scheda manuscripta habet, Hildebertum an. 1129 Turonensis Archiepiscopatus infulam gestasse: Tabulæ Cenomanenses apud Demochares & Vuion signant, sedisse Cenomani annis 29. & scheda manuscripta Cæsaroduni Turonum annis 7. & mensibus 6.

Priorem quidem Chronologiæ partem infirmant epistola Honorij Papæ secundi, (qui creatus fuit anno 1124.) ad Hildebertum iam Turonensem Archiepiscopum, & Hildeberti responsum ad Honorium, quæ quidem reperies ep. 67. & 68 Hildeberti. Ex aduerso occurrit epistola 124. D. Bernhardi eum hortantis ad Innocentij 2. renunciati Papæ anno 1130 tuendas partes.

Si tandem dicamus Hildebertum præfuisse Cenomanensi Ecclesiæ annis viginti nouem fuit vnctus saltem anno 1099 à quo ad 1100. tu annis ad finem Capitulare, (vt legimus in principio narrationis) anno que 11 3 translatus ad Turones, fato cessit 1136. computandoque, additis mensibus anni integri vice. Cui alludunt ita tum egisse Cenomani duos & viginti annos, cogetur enim fateri Pontificem anno 1100 & Archiepiscopum 1123 ac postremò defunctum 1130. paulò post Innocentium 2. electum anno 1130. ad 13 Cal. Martias.

Sed hæc supputatio dissidet à ab obitu Hildeberti mortui 18. Decembr. præterquam quod coactior apparet violentiorque: vnde priorem lubentius amplexor Hæc excussisse & adnotasse coegit aperta temporum repugnantia, quam vel cæci aduertissent in superioribus.

Epistola LIIII.

ANSELMVS VOCATVS ARCHIEpiscopus Cantuariæ, fratribus & filiis charissimis Domino Priori & aliis seruis Dei, in monasterio Sancti Albani manentibus salutem & benedictionem.

Hic est Sanctus Albanus Protomartyr Anglorum, cuius dies festus agitur 22. Iunij. Id autem Cœnobij est in Hardfordiensi agro, vbi Verolamium vetus oppidum. De Albano autem eiusque socio Gildas Britannus & antiquus Scriptor in excidio Britan. scripsit.

Hortatur monachos ad continuam suæ regulæ obseruantiam.

GRatias ago Deo, à quo est omne bonum, & vobis, qui seruatis eius donum: quia de vobis audio omne bonum. Memores enim vos esse monstrans, quia oportet vos per multas tribulationes introire in regnum Dei: & quia tentatio probat & tentat iustum si diligat Deum, cum nulla vos aduersitas à custodia vestri ordinis prohibere potest. Sic enim expectate securè potestis præmium, de quo dicitur: Beatus vir, qui suffert tentationem, quoniam cùm probatus fuerit, accipiet coronam vitæ. Quantò ergo vos studiosius ad conseruandum monachicum ordinem insistere cognosco, tantò securius vos paterna monitione exhortor, quatenus in bono proposito, & in hoc, ad quod vos Deus prouexit, perseueretis, & semper ad meliora in spe diuini auxilii proficere, & nunquam deficere tentetis. Quod efficaciter poteritis efficere, si nulla minima vestri ordinis volueritis contemnere: quoniam, qui modica spernit paulatim decidit; Deus videt, quid vobis expediat: Si moram fecerit vos consolandi, expectate eum, quia non tardabit: ipse enim est adiutor in opportunitatibus in tribulatione. Omnipotens Deus corda vestra in seruitio suo corroborare dignetur & consolari: Oro vos orate pro me.

Epistola LV.

DOMINO ET PATRI REVERENdo Anselmo, primæ sedis Archiepiscopo, Hybernorum omniumque Septentrionalium Insularum quæ Orchades dicuntur Primati, Mathildis Dei gratia Anglorum Regina, humillima eius ancilla, præsentis vitæ cursu fæliciter peracto, ad finem qui Christus est, peruenire.

Orchadum meminerunt Plinius lib. 4. cap. 17. Mela lib. 3. cap. 16. Paulus Iouius speciatim in descriptione totius Angliæ: & ante illum Eusebius in Chron. & Beda in Histor. Fuit hæc Mathildis Malcolmi Scotorum Regis, & Margaretæ Reginæ filia, sororque Regum Edgarij, Alexandri & Dauidis.

Vt modum quotidianum relaxet ieiunium.

QVod quotidianum ieiunium iam verteritis vt nulli ferè dubium, ita nec mihi est ignotum. Quodque magis admiror, plurium proborum frequenti relatione didici, & post longa ieiunia nō natura postulāte, sed quolibet famulitio suadente

suadente cibum sumere solitum. Hæc etiam vos tanta frugalitate sumere non ignoro, vt magis naturæ ius proprium demendo vim fecisse, quàm legem soluisse videamini: Vnde cùm multis, tum mihi maximè metuendum est, ne tanto Patri, cuius sum beneficiis obligata, tam forti Dei athletæ & humanæ naturæ victori, cuius indeficienti vigore pax regni sacerdotiique dignitas firmata est, atque defensa tam fideli tamque prudenti Dei dispensatori, cuius sum benedictione in legitimum matrimonium sacrata, cuius ordinatione in terreni regni dignitatẽ sublimata: cuius precibus in cœlesti gloria Deo annuente coronanda; corpus tabescat, fenestræ visus auditus, cæterorumque sensuum obturentur, vox spiritualiũ ædificatrix raucescat, & quæ canorum ac dulce Dei verbum decoro quieto remissoque sermone dispensare consueuerat, id tantò remissius in futurum exequatur? Vt quosque aliquantisper à te remotiores audientia ipsius vocis priuatos fructu etiam vacuos derelinquat. Nolite igitur, bone pater & sancte, nolite tam intempestiuè corporalibus virib. inedia destitui, ne orator esse desistatis. Quia, vt Tullius (a) ait in lib. quẽ de senectute cõscripsit: Oratoris munus non ingenii est solum, sed laterum etiam & virium. Quò perditũ ire festinat tanta animi tui celebritas tãta memoria præteritorum futurorumque prouidentia tot artes, tot scientiæ, tot inuenta, tãta rerum humanarum notitia, diuinitatisque cum simplicitate prudentia. Considerate multitudinem talentorum, quę vobis diues Dominus vester dedit, quid commiserit, quid exigat. Deducite bonum in cõmune, quod deductum pulchrius elucescat, atq; cum multiplici fœnore reportetur ad Dominum Ne (b) fraudetis vobis ipsis inuicem: sicut necessarius est animæ spiritualis potus & cibus; ita & corpori corporalis. Comedendum igitur est vobis & bibẽdum, quoniam grandis vobis Dei nutu huius vitæ restat via grandis messis seminanda sarculãnda ac metenda, in horreo quoque Domini, quo fur non appropiet, collocanda; videtis operarios in maxima messe paucissimos. In multorum labores introisti, vt multorum lucra reportes. Memento vero, vos vicem Ioannis Apostoli & Euangelistæ chari Domini tenere, quẽ Dominus ipse superuiuere voluit, vt virginis matris virgo dilectus curam gereret. Suscepistis gerendam curam matris Ecclesiæ, de qua quotidie periclitabuntur (nisi magna cura succurratis) fratres Christi & sorores, quos pretio proprii sanguinis redemptos ipse tibi commendauit. Pascitẽ ô pastor tanti Domini, gregem eius, ne pastus inops deficiat in via: Sit vobis in exemplo sacer Sacerdos (c) Martinus, vir ineffabilis, qui cum cœlestem requiem paratam sibi præuideret, laborẽ tamen pro populi necessitate se non recusare dicebat. Noui quidem vos multorum exemplis, multis Scripturarum testimoniis ad ieiunium inuitari & confirmari: assidua quippe lectio vobis frequenter suggerit, qualiter post ieiunium Heliam coruus, Helisæum vidua, Danielem Angelus per Habacuc pauerit: qualiter Moyses tabulas, digito Dei scriptas ieiunio accipere meruerit, fractasque per idem recuperauerit? Gentilium quoque vos exempla plurima ad parcimoniam inuitant: Nemo etenim qui ignorat, vos legisse Pythagoræ, Socratis, Antisthenis frugalitatem, cæ-

a Ne quis antumet hæc & posteriores verba tãtum nomine scriptæ, legat ad notamentum nostrũ ad epi. 93. suprà.

b Locus est à carnali matrimonio ad spirituale trãslatus ex 1. Cor. 7.

c Ex Seuero Sulpit. hist.

terorumque Philosophorum, quos, vt enumerare longum est, ita nec præsenti opusculo necessarium. Veniendum est ergo ad nouę legis gratiam. Christus Iesus, qui dedicauit ieiunium, dedicauit & esum, vadens ad conuiuium nuptiarum, vbi in vinum aquam conuertit. Ad Simonis epulas accedens vbi à Maria septem dæmonib. eiectis, spiritualibus eam ferculis primo pauit. Zachæi prandium non recusans, quem de potestate militiæ sæcularis retractum, ad cœlestem militiam vocauit. Audi Petre, audi Paulum Timotheum ꝓpter dolorem stomachi vinum bibere suadentem, dicentemque: iam noli aquam bibere, sed modico vino vtere. Ecce Apostolus secũdum discipulum à proposito dehortatur ieiunio. Cui enim dicit. Iam noli aquam bibere; apertè denunciat, eum nihil aliud quàm aquam ante bibisse. Imitemini Gregorium, lassitudinem defectumque stomachi cibi potusque confortatione releuantem doctrinæ & prædicationi viriliter indeficienterque insistentem: facite igitur, quod ille fecit, vt perueniatis ad quẽ peruenit, hoc est, ad Iesum Christum fontem vitæ montemque excelsum, cũ quo de perenni gloria iam olim gauisus est, gaudet, gaudebitque in sæcula sæculorum. Valeat in Domino Sanctitas vestra, meque fidelem vestram famulam vos toto cordis affectu diligẽtem orationibus adiuuare nolite desistere: & epistolam non fictam, sed fideli charitate & firma vobis à me missam, suscipere, legere, audire, atque exaudire dignemini.

EPISTOLA LVI.

ANSELMVS ARCHIEPISCOPVS, Cantuariensis, Dominæ & matri & filiæ charissimæ reuerendæ Comitissæ Idæ salutem & benedictionem Dei & suam, quantum potest.

De filio à se commonito, & prabenda Lamberti sui Capellani.

CHarissima, vos salutat mea epistola: sed quotidie vos aspicit mea memoria. Et spero in Deo, quia nunq̃ illa de corde meo delebitur. Cum filio vestro locutus sum, & p̃catus sum eum de vobis sicut intellexi oportere, & ipse mihi respondit, se nihil libentius facere, q̃ voluntatem vestram implere. Dominus Lambertus Capellanus vester, qui moratur in Anglia pro vestro seruitio, rogat & ego cum illo rogo, ne aliqua occasione, donec ad vos redeat, perdat aliquid de prębendæ suæ beneficio: Precamur etiam, vt hoc ipsum confratres eius canonicos precãdo moneatis. Quos simul nos ambo in hac scedula salutamus, & vt petitionem vestram admittant, etiam atque etiam rogamus. Omnipotens Deus vos ab omni aduersitate custodiat, & desiderium vestrum semper dirigat, accendat, & perficiat: AMEN.

EPISTOLA LVII.

MATHILDÆ GLORIOSÆ REGINÆ Anglorum, reuerendæ Dominæ, filiæ charissimæ Anselmus Archiepiscopus debitum honorem, seruitium, orationes, & benedictionem Dei & suam, quantum potest.

Habet gratias pro muneribus & amica commonitione de relaxando ieiunio. Huc refer epistolam 56. suprà.

GRatias magnas ago vestræ largitioni, sed multò maiores, de qua munera procedunt, sanctæ dilectioni. Quæ etiam mihi pia sollicitudine instat, vt in alimentis sumendis corpori largius indulgeam, ne vox & vires ad curam iniunctam mihi deficiant. Nam quoniam auditis, me pro ieiunio totius diei, etiamsi ficret famem non sentire, timetis raucitatem & imbecillitatem mihi corporis euenire. Sed vtinam tantum mihi sapientia & potestas, quæ competit, suppeterent, quantum vox & vires quas habeo ad opus mihi iniunctum sufficerent. Licet sic possim sine famis molestia ieiunare, satis tamen possum, & volo cū debeo, quātum expedit, corpus alimentis recreare. Memor est benigna vestra dignatio in epistola sua, ꝙ per me sit vestra celsitudo in coniugium legitimum desponsata, & ad regni sublimitatem me sacrante coronata. Verùm cum de me qui huius rei minister tantum fidelis, quantū in me fuit, extiti: hoc tam benignè tanta gratia recolitis, satis æstimari potest, quantas Christo, qui huius doni author & largitor est, grates in mente persoluitis. Quas si rectè, si bene, si efficaciter ipso actu vultis reddere, considerate reginam illam, quam de mundo hoc sponsam sibi illi placuit eligere. Hæc est, quam pulchrā & amicam & columbam suam vocat in Scripturis, & de qua illi dicitur: *Astitit Regina à dextris tuis*: Hæc est, cui de eodem sponso suo Christo dicitur: *Audi filia & vide, & inclina aurem tuam, & obliuiscere populum tuum, & domum patris tui, & concupiscet Rex decorē tuum.* Quantò enim sæcularium conuersationem, & patris sui huius sc. mundi habitationem contēnendo obliuiscitur, tantū pulchrior conspectui sponsi sui, & amabilior cognoscitur. Hanc quantum dilexerit ipse, ꝓbauit, cum seipsum morti spontè tradere pro eius amore non dubitauit. Hanc, inquam, cōsiderate, quomodo exul & peregrinus & quasi vidua ad virum suū cum veris filiis gemit & suspirat, expectans, donec ille de regione longinqua ad quā abiit accipere sibi regnum, veniat, & eam ad regnum suum transferendo omnib. qui eidem amicæ bona vel mala fecerint, ꝓut quisque gessit retribuat. Qui hanc honorant, cum illa honorabuntur: qui hanc conculcant, extrā illam conculcabuntur. Qui hanc exaltant, cum Angelis exaltabūtur: qui hanc deprimunt, cum dęmonib. deprimentur. Hanc exaltate, honorate, defendite, vt cum illa & in illa Sponso Deo placeatis, & in æterna beatitudine cum illa regnando viuatis: Amen.

Psalm. 44.

Ibidem.

FIAT.

EPISTOLA LIIX.

ANSELMVS GRATIA DEI ARchiepiscopus, Dominæ & matri & filiæ charissimæ Idæ Comitissę salutem & benedictionem Dei & suam, si quid valet.

Laudatur timor, etiam vbi deest timoris causa.

GRatias ago Celsitudini vestræ pro benignitate & largitate quam legatis nostris nuper Roma redeuntibus exhibuistis, sicut mihi & omnibus nostris facere soletis. De hoc quod mihi p Dominum N. mandastis, nullam possum vestrā culpam intelligere. Sed quoniam semper tutius in huiusmodi magis timere quàm confidere, laudo timorem vestrū, quia beatus homo, qui semp est pauidus. Et Beatus Hiob dicit: Verebar omnia opera mea. Solo igitur hoc amore & mali ꝙ contigit per malos homines, dolore quem habuistis, credo vos Deo, quantum ad vos pertinet, satisfecisse. Quoniam tamen scio, quid desideretis, oro Deum, vt vos ab hoc & ab omnibus peccatis vestris absoluat, & ad gloriæ suæ contemplationem perducat: Amen. Vnum psalterium pro omnibus peccatis vestris dicite, secundum opportunitatem vestram.

EPISTOLA LIX.

ANSELMVS VOCATVS ARCHIEpiscopus Cantuariæ, Dominæ & filiæ charissimæ Clementiæ reuerendæ Comitissæ, per diuturnam huius vitæ prosperitatem, æternam futuræ mereri fœlicitatem.

Hæc Clementia fuit Calixti Papæ (antea Viennensis Archiepiscopi qui vocabatur Guido) soror, natione Burgundica, mulier alioquin pientissima: Nam illa agente Bergenses & Blandinienses monachi restaurati fuere. Hæc autem Roberto marito pridem defuncto, Flandria fluctuante Theodorico principe instituto excessit Burburgi, Anno 1129. in Cœnobio à se exædificato.
Mariti factum laudatur, quasi ex Coniugis consilio & prudentia.

RELATVM mihi est, quosdam Abbates in Flandria sic cōstitutos, vt (a) Comes vir vester nullā eis manu sua daret inuestituram. Quod sicut non sine eius prudenti clementia; ita non ęstimo factum absque vestra clementi prudentia. Tantò ergo de hoc vestro bono opere gaudeo, quantò vos ambos verius in Deo diligo. Cum enim ea, quæ religionis Christianæ sunt, cōcordi voluntate facitis; veros vos esse filios Ecclesię spōsæ Dei & fideles aduocatos ostenditis. Non enim debent Principes sponsam Dei matrem suam (si Christiani sunt) æstimare sibi dare in hæreditariā dominationē: sed a Deo sibi commendatā, vt eius cohæredes mereantur esse ad reuerentiā & defensionem. Rex n. erat, & q̄d ad Principes pertineat intelligebat, qui Principes volentes hæreditatem sanctuarium Dei possidere sic maledicebat: *Deus* (c) *meus pone illos vt rotam: & sicut stipulam ante faciem venti:* & quæ proximè sequuntur. Non hæc loquitur

a Hic Comes appellabatur Robertus ... filius ... Fr... ...partem reg... anno ... post a... ... ...

c Psalm. 82.

tu David, sed spiritus Dei filii David, qui dixit:
d Matth. 24 [d] Cœlum & terra transibunt, verba autem mea non transibunt. Ad vos pertinet reuerenda Domina & filia charissima, vt hæc & huiusmodi viro vestro frequenter opportunè importunè suggeratis, vt non solum dominum sed aduocatum, nō priuignum sed filium se probet esse ecclesiæ, consulatis. Certè si cenit potestas placens Deo, & omnes actus eius dirigentur ab eo, & cōtra omnes eius aduersarios erit cū eo. Moneat eum, vt nunquam aduersetur legi Dei, quia qui illi subditi nō sunt, Scriptura quæ non mentitur, asserit illos indubitanter inimicos esse Dei. Ne credat consilium contra consilium Dei: quia
e Psalm. 32. [e] *Dominus reprobat consilia Principum, consilium autem Domini manet*
f 1. Corint. 3. *in æternum*: Et: [f] *sapientia huius sæculi stultitia est apud Deum*. Consilium autem Domini est sacra
g Luc. 10. Scriptura, & eorum quibus dixit: [g] *qui vos audit me audit*: & ad Christianam religionem. Hæc moneat, hæc consulat rogo viro suo Comitissa Clementia, vt & illum & illam ad regnum cœlorum subleuet diuina clementia. Sic fiat Amen.

Epistola LX.

ANSELMVS SERVVS ECCLESIÆ Cantuariensis Girardo reuerendo Archiepiscopo Eboracensi salutem.

De impedienda Pontificum Anglorum contumelia.

QVamuis me talem nesciat mea conscientia, qualem me pingit vestra prudentia, tamen non debeo esse ingratus, quia bona quæ de me dicitis, quam erga me habetis vobis persuadet beneuolentia. Quod me hortatur vestra dilectio ne patiar, neque velim vestram & sociorum vestrorum contumeliā, libenter accipio, nec sentio me aliquando eam aut quæsiuisse aut noluisse. Nam literas illas, de quarum publicatione hoc æstimatis contigisse, nec ego transscripsi, nec transscribendas alicui ostendi, nec aliquis per me. Denique cum vobiscum loquar, confido in Deo; quia omnino me in hac re inculpabilem cognoscetis. Vale.

Epistola LXI.

ANSELMVS ARCHIEPISCOPVS Cantuariæ fratribus & filiis charissimis monachis cœnobii sancti [a] Eadmundi salutem, & in tribulatione misericordiæ Dei consolationem.

a al. Edmundi fol. regis Anglorū & martyris in cœnobio Glastoniensi eo...i. an. 872. memoriam sui recolit ...lesia 20 nouemb. est ... ad ... ris Bu... a in Sudolnegia situm.

Infractam monachorum in aduersis constantiam prædicat.

LAudo vos & gaudeo, quia nullā violētia vobis violentiam ingerentibus restitistis, sed solius Dei tuitioni & dispositioni vos commisistis. Vtique in hoc ipsi potius contra Deum quā contra vos violenti fuerunt, & vos magis ad Deum clamastis, vt aspiceret & iudicaret, quod illi contra eum vobis iniustè fecerunt. Non miremini, neque vltra modum turbetur cor vestrum si tribulationes in hac vita patimini, quia scriptum est:
b Actor. 14. [b] *oportet nos per multas tribulationes introire in regnū Dei*, & gaudere debemus cum [c] Apostolo in tri- *c Rom. 5*
bulatione: scientes, quod tribulatio patientiam operatur, patientia probationem, probatio vero spem, spes autem non confundit. Et sperare debetis in Deo, quia [d] fidelis est, nec patietur ten- *d 1. Corin. 10*
tari supra quam ferre potestis. Dei gratia non patimini propter aliquod crimen, quantum ad humanum pertinet iudicium, sed propter iustitiam: illi verò super vos se ingerunt propter suam concupiscentiam. Cum stabitis pariter ante tribunal Christi, vbi [e] recipiet vnusquisque prout gessit
in corpore siue bonum siue malum, liquet, quia *e 2. Corin. 5*
vobiscum est in hac re iustitia cum illis est malitia. Si Deus hæc discernit in actione, vtiq; discernet & in retributione. Consulo etiam vobis vt pater filiis, quatenus hæc quæ patimini imputetis peccatis vestris secundum Dei iudicium, vt vnusquisque vestrum discutiat conscientiam suam, & satisfaciat Deo per affectum pœnitentiæ & confessionem. Solet enim Deus multitudinem propter culpam paucorum flagellare. Quapropter vnusquisq; quod communiter patimini sibi imputet, & quantum in ipso est clementiam Dei per satisfactionem super se & super alios inuocet. Deus enim dicit: [f] *Reuertimini ad me, & ego re-* *f Malach. 3.*
uertar ad vos. Omnipotens Deus sua vos protectione & defensione visitet, & clementi consolatione lætificet. Amen.

Epistola LXII.

ANSELMVS ARCHIEPISCOPVS Willelmo Archidiaconi dilecto suo salutem & benedictionem.

De non euulgandis actis Concilii Londinensis, nisi prius & ceterum episcopis illa communicarit.

SEntentias capitulorum Concilii expositas, nolo vobis aut alicui ad præsens mittere: quia quando in ipso Concilio expositæ sunt non potuerunt ad plenum & perfectè recitari: propterea quia subito sine præmeditatione ac competenti tractatione, sicut oportuerat, sunt prolata. Vnde quædam videntur addenda, & forsitan quædam mutanda: quod nō nisi communi consensu coepiscoporum nostrorum volo facere. Volo ergo eas dictare, & prius eisdem Episcopis ostendere, cum primò conuenerimus, quam per ecclesias Angliæ dictatæ & expositæ mittantur. Nomina tamen rerum, de quibus ibi loquuti sumus, vobis mittimus, vt secundum quod recordari poteritis, nos de illis decreuisse faciatis. De illis [a] qui ante excommunicationem, vel post excommunicationem nescientes eam factam, Sodomitico peccato peccauerunt, par & simul exit sententia, si confitentes pœnitentiam pene-tiur

a Vide aduersus id nefandū facinoris & cætera, decretas pœnas in actis Concilii huius, quæ descripsi: Bibliothec. Malmesb. in vita Anselmi: quam in homine horrenda est: posuimus de horrenda eius compunctione, Genes. 19 in Concil. Ancyrano, cap. 15 relato apud Raban. l. b pœnit. c 6 nondum annos viginti nati, quindecim annis pœnitere debent: post quos communionem orationum mereantur: coniugati 25 annis. coniugati & qui nquagesimum excedentes annum, ad supremum vitæ spiritum, piacularem luant pœnam. In pœnitentiali Theodori Cantuar. qui fornicator fuerit sicut Sodomita, si seruus est, scopis castigabitur sex annis: si liber, & coniugatus, 10 annis: si primatus, septem annis pœniteat: pueri, centum di bus. si ex ordinibus est, & in consuetudine habet: degradatus, vt laicus pœniteat.

rint. Quam secundum discretionem vestram dabitis, considerantes ætatem, peccati diuturnitatem & vtrum habeant vxores, an non: & secundùm quod videatis eos pœnitere, & deinceps integram correctionem promittere. Considerandum etiam est, quia hactenus ita fuit publicum hoc peccatum; vt vix aliquis pro eo erubesceret, & ideo multi magnitudinem eius nescientes in illud se præcipitabant. Illi verò, qui post excommunicationem cognitam se peccato contaminauerunt, grauiori sunt mulctandi pœnitentia. Quam etiam in vestra discretione secūdum prædictas causas ponimus. De his qui [b] tonderi nolunt, dictum est, vt ecclesiam non ingrederentur: non tamen præceptum est, vt si ingrederentur, cessarent sacerdotes: sed tantum annunciarent illis; quia cōtra Deum & ad damnationem suam ingrediuntur. De calceamentis laicorum nihil decreuimus, sed tantum clericorum. De Archidiaconibus, & canonicis, qui vxores suas derelictas extra domos suas in maneriis suis ponunt, existimo interim (donec aliud statuatur) tolerandum, si certam promissionem fecerint, se nullam conuersationem cum illis habituros: nec sine legitimis testibus loquuturos. De presbyteris (qui timore non audent fœminas suas relinquere) quod staturū (D) est in Concilio seruabitur; quia quamdiu eas aliqua occasione tenebunt, (c) nec missas celebrabunt, nec legales erunt, sed tantum vsque ad initium quadragesimæ si habuerint qui pro illis caste in ecclesiis seruiant, beneficiis ecclesiæ nō priuabuntur. Illos autem qui presbyteros propinquas suas dimittere prohibent, sicut eos qui contra Deum & contra Christianitatem agunt, arguite, & totum peccatum fornicationis presbyterorum illis imputandum ostendite: & nostram omnium coepiscoporum nostrorum excommunicationem illis promittite.

b Clericis non iurari fermentes arcetur ecclesia ingressus. c Similie quid p.am est cap. 40. Concilii Tolet. 4 cuius patres dicunt, qui secus fecerint, quas præsumunt, de rou Cathol. ca fides reli fores in Concil. in Ebracens. sub Calixtino III. statutum est: vt qui ab Episcopo coronam susceperunt, ad eandem habendam cogantur priuatione beneficiorum, si habeant, si non habeant, per Archidiaconos & Decanos inuiti tondeantur. pag. 430 Roger. Honed. Capitular Carolis Magni lib 6 cap 161. decretum est, vt clerici, qui comam nutriunt, etiamsi noluerint, inuiti ab Archidiacono tondeantur.

c In Photii Nomocan tit. 9 sacro excidant ordine, priuatiq; ac laici fiunt, & cum suis bonis traduntur curiæ ciuitatis, cuius sunt clerici.

ANNOTATIO IN EPISLOTAM LXII.

DE presbyteris, quod statutū (D) est in Concilio, seruabitur: *Concilium ad Londinum habitum, proximeq; memoratum intelligit: cui Anselm. Præsidens consideretum Eboracensi Archiepiscopo, cæterisq; Angliæ Pontificibus, nec non Archimandritis multa quidem statuit pernecessaria, hæc q; comprimis:* Vt presbyter quamdiu illicitam conuersationem habuerit, non sit legalis, nec missam celebret: nec, si celebrauerit, eius missa audiatur. Vt nullus ad subdiaconatum, aut suprà ordinetur, sine professione castitatis: vt nullus Archidiaconus, presbyter, Diaconus, Canonicus vxorem ducat, aut ductam retineat: Subdiaconus verò quilibet qui Canonicus nō est, si post professionem castitatis vxorem duxerit: eadem regula constringatur: *Hæc in Synodo Londinensi: quam dat integram Willelm. Malmesb. lib. 1 de Pontif. Angl. p. 129 edit. Londin. 1596. Henricus Hungtidoniensis Archidiaconus eodem anno, iisdem typis datus fol. 217. p. 1 lib. 7. suarum historiarum de hoc concilio ita scribit:* Eodem anno ad festum Sancti Michaelis tenuit Anselmus Archiepiscopus Concilium apud Londoniam, in quo prohibuit vxores sacerdotibus Anglorum antea non prohibitas. *In quibus verbis quis non videat tum superbam hominis temeritatem, (qui Concilium in Spiritu S. legitime congregatum ausit reprehendere imprudentiæ ob nouam suo iudicio, constitutionem) cùm in historicis summam veri rerumq; domesticarum inscitiam seu obliuionem? Aduersus quem imprimis agam vna duntaxat tabella obsignata. Is enim lib. 4. suarum hist. in princ. post Bedam. recensit acta Concilii Hatfeldensis Theodoro Cantuariæ Archiepiscopo habiti anno 680. in quo post multa ad Orthodoxæ fidei puritatem confirmandam tractata, sancta Synodus suis literis hæc addidit:* Suscipimus sanctas & vniuersales quinque Synodos beatorum, & Deo acceptabilium Patrum, id est, qui in Nicæa congregati fuerunt 318. *Atqui in hac Synodo manifeste clericis fuit interdictum vxor huius can. 3. quem Gelasius Cyzicenus Cæsareæ Palestinæ Episcopus his omnino verbis habet: 2 part. actor. eiusdem Concilii cap 32.* Ἀπηγόρευσε καθόλου ἡ μεγάλη σύνοδος, μὴ ἐπισκόπῳ, πρεσβυτέρῳ, διακόνῳ μηθ᾽ ὅλως τῶν ἐν τῷ κλήρῳ τινὶ, ἐξεῖναι συνείσακτον ἔχειν· εἰ μὴ ἄρα μητέρα, ἢ θείαν, ἢ ἃ μόνα πρόσωπα διαπέφευγε πᾶσαν ὑποψίαν. ὁ δὲ παρὰ ταῦτα ποιῶν κινδυνεύσει περὶ τῆς ἑαυτοῦ ἀξίας. *Hunc Canonem sic Balsoreus vertit:* Magna Synodus plenissimè vetuit episcopum, presbyterum, diaconum, aut vllum clericorum habere secum mulierem introductam: nisi fortè matrem, vel sororem, vel amitam, vel denique eas solas personas, quæ omni suspicione carere solent: qui secus facit, dignitate sua periclitabitur. *Photius in Nomocanone, Burcard. Wormat lib 2 cap. 109. Iuo Carnot 9 part. c. 186. Carland. Chrys pol. sub fin. lib. 6. sua Candela, Gratian. 32. interdixit hanc sanctionem retulere, & quidem paulò articulat in quam Ruff. lib. 1 continuat. hist. Eccles. cap. 6. Quapropter Nicæna Synodo tam vnanimiter suscepta à Primate totius Angliæ, nec non Episcopis & quinq; Regibus ibidem considentibus, quæ denique id patres Nicæni sanciuerunt, Angli quoque Pontifices comprobarunt, simulq; decretum illud de cœlibatu sacerdotum. Quod hinc amplius & sole meridiano clarius emicat, cum excussis, quæ ad fidē pertinerent, auctorum instar adiecto Nicænas sanctiones vno ore laudarint. Quæ ratio e si adultā consiliarii authoritatem ex communi vtriusque synodi Ecclesiasticæ consensu, ita vt acutissima ingenia hebescant: ad aciem legum diuino Spiritu suggerēte promulgatarum; subiiciam tamen quicquid ad hanc rem ex historia Angl. cauta depromptum venerit in mentē. Quod igitur sacerdotalis cœlibatus diutius in Anglia viguerit, post hæc quæ supra memoranimus, fidem faciunt Fulconis, Rhemorum in Gallia Belgica Archiepiscopi literæ missæ ad Alfredum Saxonum Occidentalium regem in Anglia, quibus commendatur ob Archiepiscopum integerrimum ecclesiæ Cantuariensi præfectum, pestilentissimamq; licentiam diuini verbi gladio recisam, & ab Æthnicorum Danorum turbido fonte haustam. quæ episcoporum & presbyterorum plerisq; non tantum ponens se vxores haberent, verumetiam cō sanguineas: pro scelerum quoque cumulo, virgines Deo sacratas vndiè violarent, coniugatasq; superinducerent vxores, quò nihil ad explendam deesset libidinem, si tamen explere queat. Quæ omnia & diuinis præceptis & religioni Catholicæ puritatis aduersari magnificè docebat Fulco, teste Flodoardo cap. 5. historiæ Ecclesiast. Rhemensis, vbi interpres gallicus pro Alfredo seu Ælfredo & Aluredo, vertit Albrado. Cap. item 6. eiusdem historiæ pleno laudatur ore Pleymundus Cantuari. nsis Antistes propter sanctissimos conatus in expurgandis luxuriæ stupri, incestus, & fornicationis sordibus. Porrò Fulconem Ælfredo regi fuisse notissimum, sciet: qui legerit Malmesb. cap. 4. lib. de regibus Angl. Contigit autem hæc Anglicana ecclesiæ restauratio an-*

nu-ii

num circiter 870. Ælfredi regnantis, 18. Pleigmundi, (quem Peonicum vocat gallicus interpres) sedentis. 2. Quandoquidem effrenatam libidinem in Anglia regnum ecclesiamq; pridem antea irrupisse notum, testatumq; est ex epistola S. Bonifacij Martyris Archiepiscop Moguntini, quæ extat apud Malmesb. lib. 1. de reg. b. Angl. fol. 14. p. 2. Rogerius Honedenus ad annum 975. vituperat Alferum Merciorum principem, & aliquot Angliæ Magnates, qui Clericorum vxoratorum muneribus allecti expellebãt probos monachos ex ecclesiis, quibus fuerant electi, incontinentes Clerici. Quorum nobilium furent auaritiæ & impietati viriliter restiterunt Ethelwinus Orientalium Anglorum Dux honestissimus, atque inimicus egerrimus, necnon eius Germanus Elfuoldus Brithnothusq; Comes. Idem Honedenus anno 957. in Eadgari seu Edgari regis laudes breuiter excurrens ait: Destructas ecclesias renouauit & ditauit, abiectis etiã ex cœnobiis clericorum scholarium nenijs, &c. quænam vero hæc sint venena, nisi stupri, adulterij & fornicationis, quæ sensim ad intima cordis serpunt & animam omni gratia diuina calore expulso suffocant? Ingulphus in hist. fol. 502. p. 2. eadem venena appellat clericorum nanias. Ipsemet Edgarus id profitetur & asserit in diplomate suo, quod extat apud Malmesb. lib. 2. cap. 8. fol. 31. inter cætera hæc commemorans: Idiotis Clericis eiectis, nulli regularis Religionis disciplinæ subiectis, plurimis in locis sanctioris seriei, scil. monachici habitus præfeci pastores: Hæc in rem meam regis regioq; ore verba dignissima sunt & operæ. Athelwoldus seu Ethelwoldus illo rege sanctissimo, Episcopus quoque sanctissimus e suo Wintoniensi ecclesia expulit Clericos mulierosos testibus Malms. lib. suprà & Osberno Cantuariensi præcantore, .30. vita S. Dunstani apud Sur. to. 3. Aliquot aũt horum Clericorũ expulsorũ dum expostularẽt cum rege de sua expulsione, rogatus fuit S. Dunstanus vt iteratò parceret: siluit ille ad has preces, animo voluens quid ageret positus inter incudem & malleum: Cum ecce crucifixi Christi imago clara voce id prohibuit, iterum in fiet, non fiet: quod testatur Osbernus loco præcitato. Vincent. Beluac. hist. Specul. lib. 25. cap. 80. S. Antonin. p. 2. hist. cap. 0. tit. 16. §. 1. Petrus de Natalib. lib. 8. Catalog. Sanct. cap. 49. Præterquam, quod id etiam aduersarius noster Anglo-Caluinianus, scil. Baleus ex uxoratum cum sua Dorothea, Polydorumq; Virgi. impudentiores huius facti calumniatores demas, sua in confessio, vt longe non egeat probatione. Post aliquantum temporis expulsorum clerico... litem sopitam, extinctamq; re latendũ fuit in conuentu Taluensi seu Calnensi, cui aderãt rex Eduardus & totius Angliæ Optimates: Quotquot autẽ S. Dunstano refragati sunt & turpi clericorum petitioni annuerunt, è solio tam grauiter in terram corruerunt, vt non nulli expirarint, alij vix præsentis manus effugerint, authoribus Osberno, Vincent. Antonino, Honedeno ad annum 977 qui casum quidem exprimit non causam, tum quod notissima esset, tum quo Cl... ob id tantummodo haberentur. Cæterum quòd Ethelwoldus in Wintoniensi, ad S. Oswaldus & Dunstanus præstiterunt in suis Ecclesiis. Vt autem iterum idem adversarius suo iudicetur ore, sinãq; pereat ore suo: En quod de Ethelwoldo scribit lib. 5. fol. 104. Hic secundo episcopatus sui anno quosdam Canonicos in veteri monasterio Vincestre degentes & ordinem suum pigrè & negligenter obseruantes, eiecit, & monachos imposuit. Hactenus ... vbi huiusmodi pigritiam & negligentiam ... non ... tamen ex supradictis patet. Ad ... millesimum accedamus: prodit enim nobis Lanfrancum vxoratorum Clericorũ hostem & insectatorem acerrimum. Is igitur epist. 2. ad Alexand. II Papam de Cestrensi Episcop, quem Licifeldensem nuncupat, in hunc modum scribit: Licifeldensis

vero Episcopus, qui apud legatos vestros de incontinentia carnis cui vxor publicè ... bita, filiique procreati testimonium perhibebant, aliisq; criminibus accusatus; ad Synodum tamen ... venire noluit. Vnde & prædicti Legati vestri eum excommunicauerunt: regique substituendi successorem, vt dicitur, concesserunt: in Paschali solemnitate ad Curiam venit: de illatis culpis causam inire noluit, regi in conuentu Episcoporum, atq; laicorum, episcopatum reddidit: se amplius non habiturum, nec successori calumniam, aut damnum illaturum, iureiurando spontanea voluntate firmauit. Dehinc ad monasteriu, in quo ab infantia nutritus monachus fuerat repedauit. Rursusq; in epistola ad Ioannem Rothomagi Pontificem, apud quem Toconei quipiam & ... postul... Lanfrancum ... obtrectatorem: Quod crimen & imposturam pro falso repudians Lanfrancus ait: Retulistis, vobis a multis fuisse relatũ: quod ego quędã facta vestra carpo. Et maximè, quod instituta sanctorum Patrum de seruanda Clericoru castitate, malè vos intellexisse redarguo: Paucisq; interpositis, subiungit dissoluens calumniæ nodum: Imo vestro, aliorumq; venerabilium Patrum exemplo prouocatus, per totam Anglicam terram pastorali auctoritate prohibui: ne cuiuslibet ordinis quisquã Canonicus vxorem accipiat: nec fortito antea, si presbyter aut diaconus est, nisi præbenda carere velit, habere vlterius liceat. Hæc Lanfranci verba & iusti... de Clericali cœlibatu ad vnguem seruando; videamus arctissima ... eiusdem de rei custodiam in epistola ad Herfastum Tetfordensem Episcopum his verbis: Lanfrancus gratia Dei, non suis meritis, coepiscopo Herfasto salutem. Clericus iste nouiter ad me venit, causam suę infœlicitatis mihi dixit: dictam, testimonio vestrarum literarum veram esse asseruit. Testatus est se incontinenter ordinatum: videlicet, cum nullius esset ordinis, à fraternitate vestra factum esse Diaconum. interrogatus à me, si vxorem haberet: vxorem se habere, nec eam se velle dimittere respondit. Propterea tali pacto consulendum ... auctoritate decerne. Diaconatum ei auferte. Ad cæteros minores ordines congruis eum temporibus promouete. Diaconatus vero ordinem nunquã recipiat, nisi castè viuat: nisi se de reliquo caste victurum canonica attestatione promittat. Si vero cœlibem vitam egerit, & acturum se omni tempore sponderevoluerit: non quidem eum ad ordinem Diaconatus iterum ordinabitis; sed ipsum officium per textum S. Euãgelii, vel in Synodo, vel in multorum Clericorum conuentu reddetis. Hactenus Lanfrancus, cuius testimonium planum facit ... etiam ante Londinensis Synodi canonem sacerdotibus fuisse coniugium interdictum. Valeat ergo Huntidoniensis inscitia & calumnia. quo enim obtendit in defensionem sua... opinionis, scil. Anselmianum decretum ... fuisse periculosissimum, ne dum munditias virilis ... appeterent, in immunditias horribiles ad Christiani nominis summum dedecus inciderent. Id inquam, ne stoicos quidem facio: si enim tantillum haberet roboris ratiuncula hæc, eadem necessitate efficaret perperam iussum à Deo esse, non occides non mœchaberis, non furtum facies: & quia inde sunt cædes innumeræ, eaq; indignissima & maxime. Item adulteria, stupra, sacrilegia incestus, & alia horrenda scelera quæ his omnibus sua præcellunt impietate. In summa ... vt Hieronym. Rusticum monachum docet: Non est culpa Christiani nominis, si simulator religionis in vitio sit, Quinimmo confusio gentilium

(adul-

EPISTOLA LXIV.

DESIDERATISSIMO PATRI SVO Anselmo venerabili Cantuariensium Archiepiscopo, Hugo Lugdunensis Ecclesiæ seruus salutem.

De incolumitate sui reditus.

SAnctitati vestræ notum esse volumus, meritis & intercessionibus vestris id obtinenu b. nos Hierosolymis incolumes redusse. Quod vobis idcirco notificare dignum duximus, quoniam id vobis non ingratum fore duximus. Audiuimus autem à rege Anglorum vos nimium inquietari, & multa contra Deum, eiusque Ecclesiam ab eo inconsulte agi, vnde diuinam nos oportet implorare clementiam: vt inimicos vestros sanctæ Dei Ecclesiæ perturbatores conuertat, & vestræ sanctæ obedientiæ subiciat. Quod si peccatis nostris exigentibus id ad præsens fieri non poterit, & persecutione ingruēte vos credere, aut etiam locum mutare necesse fuerit sanctitatem vestrā summissis precibus exoramus, vt ad (a) puerum vestrum declinare non dedignemini, & ad domum vestram, quæ (b) vestra fuit, & quæ modo vestra est, & de die in diem semper melius vestra erit. Quod non solum nos, sed & commissa nobis ecclesia humiliter implorat, quæ sanctissimis orationibus vestris nobiscum deuotissimè se commendat & obsequium vestrum promptissima faciem videre desiderat. Præsentium gerulum hæredum nomine vobis commendamus. Qui ab (c) Apulia vsque ad Lugdunum nobiscum veniens, fidelitet nobis seruiuit.

a Aduerte humilitatem modestiam.

b Nempe cū Romano se nfilonius cō ferret anno 1097. quod eiusdem se retulit blosius cō. tutu Barensi & Romano: & quod ad Wilelmu Ruff. Anglorum regis abitū.

c Apulia est regio Italiæ Adriatico mari conterminia inter Dauniā & Calabriam: vulgò La puglia.

EPISTOLA LXV.

SVO REVERENDO ET CHARISsimo Domino Guiberto Comiti & Marchioni Anselmus seruus ecclesiæ Cantuariensis fidele seruitium cum orationibus.

Gaudet de acceptis literis Marchionis simulque beneficia ab illo in se collata perstringit.

LIteras à dignatione vestra mihi directas magno gaudio suscepi, quoniam honore & amore & opulentia bonæ voluntatis plenas inueni. Quantus enim mihi est honor, cum vestra celsitudo, cuius se homines gaudent esse parentes mei, dignatur dicere, me tibi & consanguinitate copulari: quantus vero amor intelligitur, cum de tam longe mihi studet scribere se de bonis, quæ de me audit, valde gratulari? Quantùm etiam voluntas eius bona in his quæ Dei sunt coram Deo feruear aperrè monstratur, cum de bonis, quæ sola fama de longinquo regno audit, ad magnum gaudium & lætitiam excitatur. Vtique licet ea quæ de me, vel de actibus meis bona referuntur, debeant, quantum in me est, nulla aut fere nulla iudicari, vestra tamen beneuolentiam non minori quam si vera essent apud iustum iudicem gratia meretur remunerari. Tantam vtique gratiam vestram nescio me aliquo seruitio meruisse, nisi quia vt verum fatear vestram prosperitatem vestrosque successus scio me semper, etiam antequam vos vidissem non ficto corde dilexisse. Memor enim me naturaliter à progenitoribus vobis vt Domino debitorem esse; nunquam passus sum cordi meo vestrū amorem deesse. Nec sum oblitus, quia cum Romam tenderē, benigna vestra largitas Lugduni prompta fuit me conducere, atque necessaria qualibet impendere. Qui amor multum creuit cognita per multos vestra vita & probitate, quia ad seruādam pacem ac iustitiam cum pietate vtimini vestri principatus potestate. Quem etiam valde maiorē habere me deinceps debere intelligo, quia hoc vestra mereri dignatur erga me dilectio. Quamuis non egeat vestra bona intētio nostra admonitione; ad me tamē pertinet, vt epistola mea ad vos nō sit sine aliqua exhortatione. Sicut enim ignē vento agitatum videmus exardescere: Ita bona voluntas per exhortationem ad meliora se solet accendere. Videtis, mi charissime Domine, qualiter mater nostra Ecclesia Dei, quam Deus (a) pulchram, amicam & dilectam sponsam suam vocat, à malis principibus conculcatur: quomodo ab his quibus vt aduocatis ad tuitionem à Deo commendata est, ad eorum æternam damnationem tribulatur. Qua præsumptione in proprios vsus ipsi vsurpauerunt res eius, quā crudelitate in seruitutem redigunt libertatem eius, qua impietate contemnunt & dissipant legem & religionem eius. Qui cum dedignantur (b) Apostolici decretis, (quæ ad robur Christianæ religionis facit) esse obedientes: Petro vtique Apostolo, cuius vicē fungitur, imò Christo, qui Petro commendauit suam Ecclesiam, se probant esse inobedientes. Quærant igitur, qui vicarii Petri, & in eo Petri & Christi, Christiana contemnunt, alias regni cælorum portas, quia certè per illas non introibunt; quorum claues Petrus Apostolus portat. Omnes namque qui nolunt subiecti esse legi Dei, absque dubio deputantur inimici Dei. Ergo mi Domine, ne putetis ecclesiam, quæ in vestro Principatu est, vobis esse datam in hæreditatem dominationis, sed in hęreditatem reuerētiam, & in tuitionem. Eam vt matrem vestram amate, vt sponsam & amicam Dei honorate. Qui n. illā conculcant, extra illam cum dæmonib. conculcabūtur, & qui illam glorificant, in illa & cum illa inter angelos glorificabuntur. Reuerendam Dominam meam vxorem vestram cum prole vestra saluto, quibus vobiscum nostras & ecclesiæ nostræ orationes in charitate concedo. Omnipotens Deus sic vos in hac vita dirigat & protegat, vt in futuro ad æternam beatitudinem prouehat.

a Cant. 2.

idest, Papæ: vide adnotamenta.

Stephanus Tornacensis Episc. scribēs Manasse Aurelia Pōtifico gratiam quidam, sed eodem prope, ea sanxit his verbis: Mandatis Apostolicis nolle acquiescere peccatū est ariolādi, & scelus idololatriæ nolle obedire. & ante 400. annos p. 50 MS. N. Fabri Patris.

ANNOTATIO IN EPISTOLAM LXV.

APostolici (b) decretis.] *idest, Papæ: hoc enim vocabulo reperio plerosque scriptores nuncupare Papam Romanum: Imo & Nicolaum II. Papam. dist. 79. can. Apostol. & can. si quis. vbi lepida paronomasia adicit nō esse habendum Apostolicum, sed apostaticum, qui Apostolicam sedem non conscenderit vnanimi Cardinalium clericorumque suffragio. Ad quem locum videntur respexisse Abbas Vrspergensis ad annum* 1106. *& Bibliothecarius Malmesbur. lib. 4. de regib. Angl. loquens de Anselmo:* Vir Deo dilectus Vrbanū Apostolicum, alterum Apostatam (scil. Guibertum Antipapam) pronunciauit. *Nec semel tantum hac vtitur dictione, nam lib. 2. c. 12. ita scribit:* Sanè iste Leo (videlicet IX.) de quo Epitaphiū loquitur, fuerāt Romæ Apostolicus; &c. *Præcedenti quoque lib. c. 3. de Leone V. scribens: Et lib. 1. de gestis Pont. f. Angl. in vita Anselmi, creberrimè, & alibi passim. Henricus Huntidon. lib. 4. eandem vsurpat vocem; numerant*

numerans Romanos Papas qui sederunt regnãte Adelardo Westsax. nũ rege. Apostolici autem, inquit, eius tempore fuerunt Sergius Papa, Ioannes, &c. noster Anselmus rursus vtitur epist. 24. huius libri, necnon 87. & 92. infra. Theodorus Studita scribens ad Paschalem Primum, inquit, Paschali Papa Romæ in omnibus summa virtute prædito, luminis magno, principi sacerdotum primo, Domino nostro Apostolico Papa Paschali, &c. apud Baron. tom. 9 anno 817. His accedunt epistolæ Gabrielis Patriarchæ Alexandrini, & Ioannis Coinj Corepiscopi Alexandrini missæ anno 1595. ad S. D. N. Clementem VIII. apud eundem Baron. in appendice ad tom. 6. In quibus epistolis, Clemens Octauus vocatur Tertiusdecimus Apostolorum minuendorum. Ob quem locum venit in mentem locutionis maioribus nostris consuetæ: qua Papam virinà ule Apostolum vocabant. Quod animaduerti primò in antiqua precum capitularium apud nos fieri solitarum forma his omnino verbis & literis: Prion por notre segnor lapotoire: por tote la cort de Rome, &c. *In codice Vict. MS. qui habet vitas sanctorum patrio descriptas sermone, in vita S. Syluestri,* vne bonne fame pris apostoile. *Rursus: In festo Cathedræ S. Petri explicit* la chaiere seint Pere lapostre comment fu Euesques d' Antioche & puis Apostoles de Rome. *Helinandus monachus Frigidimontis ita Papam appellat, in apostrophe sui poematis de morte scripti ante 400. annos,* de Cardonal ou d'Apostoile. *Sic etiam Yillarduinus in historia & Chron. Franciæ in 3 volum. Carolo VIII. Francorum regi dicata. Hinc traxerunt originem pleræq; aliæ voces, nempe sedes, Cathedra, litera, decreta Apostolica i. e. Papalia: non aliam profectò ob causam, quã quod, etsi omnes episcopi fuerint successores Apostolorum, vt scribit D. Hieronym. ad Euag. tom. 2. Attamen in Romana Ecclesia semper Apostolicæ cathedra viguit principatus D. August. epist. 162. Vel, vt placet Ruperto Tuitiensi lib. 1. de diuin. offic. cap. 27 quod cæterorum Apostolorum successores, Patriarchæ: Petri autem successor pro reuerentia principis Apostolorum, Apostolicus nominatur.*

EPISTOLA LXVI.

ANSELMVS GRATIA DEI ARCHIepiscopus Cantuariæ fratri & amico dilecto Burgundio, & vxori eius sorori suæ Richeræ salutem & benedictionem Dei & suam quantum potest.

Hierosolymam profecturo, quid sit acturus, consulit.

MANDASTIS mihi Domine & amice charissime Burgundi, vos velle ire Hierosolymam pro seruitio Dei & salute animæ vestræ, & hoc vos velle facere concessione mea & filii vestri mei nepotis (*a*) Anselmi. Gaudeo de vestra bona voluntate, & consulo & precor, vt si hanc viam faciatis vt nec vobiscum peccata, quæ fecistis, portetis, nec domi peccatum relinquatis, & vt deinceps voluntatem bene viuendi, sicut verus Christianus vestri ordinis habeatis. Facite (*b*) confessionem omnium peccatorum vestrorum nominatim ab infantia vestra, quantum recordari potestis. Videte ne peccatum habeatis super vxore vestra, cuius bonitatem vos melius cognoscetis quam ego: sed ita remaneat, vt non sit sine auxilio & consilio, quidquid DEVS de vobis faciat, nec expellatur à domo & honore vestro contra voluntatem suam quamdiu ipsa viuet, vt possit DEO seruire pro salute corporis & animæ vestræ, & pro anima sua & filiorum vestrorum. Disponite totam rem vestram sicut faceretis, si in præsenti vos moriturum, & Deo redditurum rationem de tota vita vestra sciretis. Nostram licentiam quæritis DEI licentiam & consilium, & auxilium, & protectionem, orò DEVM, vt in omnibus semper & vbique habeatis. Tibi dico soror mea charissima, conuerte totam intentionem tuam, & totam vitam tuam ad seruiendum DEO, & quod DEVS abstulit tibi omnem delectationem huius vitæ, crede, quia ideo fecit, vt in illo solo delecteris, illum ama, illum desidera, illum cogita, illi serui omnibus horis, in omnibus locis. Omnipotens Deus vos semper ambos benedicat.

a Hic Anselmus postfuit S. R. E. Legatus in Angliam atque tulit pallium Radulpho Cantuariensi Archiepiscopo, testibus Willel. Malmesb. lib. 1 de gestis Anglo. Pontif. & Roger. Honed. in Annal. ad annos 1115. & 1116. scripsit insuper ad Abbatem Buriensem librum de dictis S. Anselm.

b *Peccatorum etiam à pueritia commissorum confessionem generalem [illegible] Anselmus. Tum igitur erat vsitata. quam alias vir religiosissimus [illegible] dixisset.*

EPISTOLA LXVII.

ANSELMVS ARCHIEPISCOPVS Cantuariæ sorori suæ charissimæ Richeræ, salutem & Dei in omnibus tribulationibus eius consolationem.

De suis ærumnis nepotisq; ægrotatione.

SCIO soror dilectissima, quia excepto vestrò non est homo in mundo, cuius salutem & prosperitatem tantum nosse & audire desideretis, quantum meam & filii vestri Anselmi qui mecum est: ego enim sum vnicus frater vester & ille vnicus filius vester. De his quæ erga nos sunt legati nostri plenius vos docere poterunt viua voce, quam ego per literas. Sciatis tamen, quia filius vester nepos meus charissimus, postquam à vobis discessit longam & grauem ægritudinem passus tandem Deo miserante integram sanitatem recepit. De me vero dico, quia sanus corpore sum, sed in magnis tribulationibus versatur cor meum. Ita vt nec Angliam audeam propter timorem DEI fugere, nec in ea possim in vlla pace aut tranquillitate aut quiete viuere. Quotidie ita est cor meum suspensum, velut in proximo sim exiturus, sed quomodocunque sit de me, de vobis gaudeo, quia nuncii vestri mihi retulerunt vestram salutem & prosperitatem. Quoniam autem & prosperitas & aduersitas huius vitæ breues sunt & transitoriæ, istas contemnamus, & æternam aduersitatem fugere, & perpetuam prosperitatem mereri verè viuendo contendamus. Cum ergo soror charissima in hac vita non habeatis, in quo cor vestrum possit delectari conuertite illud totum ad Deum, vt in futura vita de illo possit lætari. Vale: Si vir vester redierit, & ad me venire voluerit, mando vt nullomodo veniat.

EPISTO-

EPISTOLA LXVIII.

DOMINO ET PATRI REVERENDO Archiepiscopo Rotomagensi Guillelmo Anselmus seruus ecclesiæ Cantuariensis fidele seruitium cum orationibus.

Reuocandum esse Abbatem insipientiorem, & raptorem.

CLamauimus & iterum clamauimus, & adhuc ad Deum & ad vos & ad totam ecclesiam Normanniæ maximè ad Episcopos & Abbates, & omnes religiosas personas de Abbate cœnobii (a) sancti Ebrulfi, qui quendam suum insipientissimum iuuenem professione monachum in vita: ita sicut iam vobis scripsimus inordinatè & irreligiosè in Ecclesia sancti N. pro Abbate ingessit. Videte ne nobis necesse sit, vt familiariter reuerendo meo patri loquar, clamate ad Deum de vobis, ad quem pertinet hoc corrigere, si contemnitis. Dicit, vt mihi relatum est, idem Abbas, illum non esse suum monachum, sed de sancto Seuero. Sed secundum quod ipse in Anglia confessus est, sicut ab audiente didici, professus est ecclesiæ suæ, & ideo non verum, quod negat eum suum esse monachum. Denique ipse, quomodocunque sit de professione, ipse inquam ecclesiam impediuit. Ipsum cogite, quantum ad vos pertinet, & quantum potestis, vt eam expediat. Nimis carè vendidit nobis *b* Lupulum suum Ecclesiam rebus suis & homines ecclesiæ sua violentia illis nolentibus, sine quorum consensu fieri non debuit, spoliauit, & talem monachum, qualem sæpe vobis ostendi in eandem ecclesiam immisit, & ad iniuriam Dei, & contumeliam monachici ordinis ibi dimisit. Obsecro facite, vt reddat ecclesiæ quos abstulit, & recipiat quos intulit. Vale.

a Id monasterium est in diœcesi Baiocensi conditum ab eodem Ebrulfo (cuius nomen hodieque) in in Sylua V-tico agri Oximensis; obiit autem ille vir Dei anno Christi 596. aetatis 80. a Calendas olim monasterium à Northmannis dirutum instauratum Neustria. (postea à Northmannis paganis dicta Northmannia) propterea aliquot nempe Wilelmum Geroianum, Robertum Grentesmainium, & Hugo eiusdem frater, anno 1050. Gemmeticensis lib. 7 histor ducum Northmannorum, cap. 23

b Lepide hunc Abbatem vocat Lupulum, quasi lupi nomine indignorum, fortassis ob defectum prudentiæ, quam iuuenilis fatuitas suffocabat. erat tamen Lupulus, & vt ita dicam, lupescebat rapinis, furtis, sacrilegiis, quibus monasterium, ibi commendatum comedebat.

EPISTOLA LXIX.

REVERENDO DOMINO ET PATRI Paschali summo Pontifici, Anselmus seruus ecclesiæ Cantuariensis debitam subiectionem & fideles orationes.

Abbatem S. Quintini in suburbano Bellouaci pronunciat dignum Episcopatu Bellouacensi.

ECclesia Beccensis vestro consilio directa, & authoritate roborata, (*A*) Dominum Galonem Abbatem Ecclesiæ sancti Quintini elegit, & electum desiderat sibi constitui Episcopum. Est enim, inquantum humana potest iudicare cognitio, sic aptus & vtilis ad hoc in omnibus, quæ in eligendo Episcopo consideranda sunt, vt melior & aptior in eadem ecclesia inueniri nequeat. Sed quoniam desideranti nihil sufficit, donec quod desiderat assequatur, non est contenta eadem ecclesia suis precibus, sed & aliorum quos suum desiderium apud vestram celsitudinem adiuuare posse existimat, auxilium studiosè postulat. (*b*) Est enim experta, in præteritis temporibus & in simili negotio multos esse, quorum consuetudo est (*c*) malum dicere bonum, & bonum malum: & quærere (*d*) plus quæ sua sunt, quam quæ IESV CHRISTI: & (*e*) qui acuunt linguas suas sicut serpentes, quos timet ne simulata columbina simplicitate suo veneno bonum inceptum inficere & annihilare contendant. Quamuis igitur longè nunc sim ab illa, tam propter familiaritatem, quam inuicem habemus, & propter notitiam, instat mihi, quatenus, quid de eiusdem viri testimonio sentiam, sanctitati vestræ fideliter suggeram, & quantum in me est, apud eam, vt quod desiderant nulla occasione annihiletur, precibus quibus possum efficiam. De persona itaque quam eligunt, secundum conscientiam meam loquor, quia in prædicta ecclesia ad episcopatum, nec meliorem, nec æqualem inueniri posse intelligo, nec aliquid de illo, aut fama, aut experimento, quod eius obstet electioni, aliquando sensi, sed multa quæ eius electionem approbant, experimento & fama cognoui. Quapropter licet de vestra authoritate, quod ex vobis est, non dubitemus: tamen, quibus possumus mente ad vestigia vestra prostrati precibus flagitare præsumimus, quatenus eidem ecclesiæ post multas, quas nostis tribulationes, quas passa est, misericordia vestra subueniat, & quod benè inceptum est, sine dilatione perficiat. Omnipotens Deus diu nobis vestram paternitatem in prosperitate conseruet. Amen.

b vide Iuon. Carnot. epist. 38. 44.
c Isai. 5.
d Philip 2.
e Psalm. 139.

ANNOTATIO IN EPISTOLAM LXIX.

DOminum (*A*) Gualonem.] *Sic apud Iuonem Carnot. epist. 42. 220. 245. epist. tamen 40. 50. 169. 171. legitur Galonem: & in epistola Paschalis Papæ, missa Adamo cœnobij Dionysiani ad Lutetiam Parisiorum præfecto, quæ extat in MS. Victoriano. Rursus eiusdem Iuonis epist. 170. & 193. scribitur Gallonem: sed 260. apud continuatorem Aemonis lib. 5. cap. 50. Andream lib. 3. histor. Francorum. Ad uerum lib. 2. vita nostri Anselmi, scriptum est, Vualo, non Gualo aut Gallo: adeò fuere inconstantes librarij in eodem nomine. de qua varietate lectorem monere placuit, ne inter legendum remoraretur, aut in biuio relinqueret. Sed horum nominum, posterius reor esse germanum: quia idiomate Picardico vicinem.*

Quod enim Celtæ Galli pronunciant per G Belgæ atque adeo Picardi per duplex V. Bellouaci quoque etiamnum perdurat familia eiusdem nominis, les Vualons. *Vualoni autem Bellouacum patria fuit: vbi, cum puer operam dedisset Iuoni tum Ecclesiæ Quintinianæ præposito, Canonicorum regularium militia, eodem duce, nomen dedit.*

Postmodum Iuo Carnotum pontifex factus est: Vualone in eius locum surrogato. Mortuo denique Fulcone Beluacensi ant̃istite ab optimis clericis delectus fuerat ad Episcopatum: Nequiores verò corrupti muneribus Stephani Garlandi, hominis perditissimi, refragabantur electioni. Quanquam electo, nihil haberent aduersarij, quod obiicerent, aut in electione iniquum, quod reprehenderent. Tandem post varias altercationes inter electum

& improbos clericos habitas, integro biennio, perplures ob causas, quas in Episcopis Parisiensibus propitio Deo summis enarrabimus. Fulconi Parisiorum Antistiti suffectus est. Cum autem Parisiensem ageret Episcopum, Paschalis literas à me numerosè commemoratas dedit ad Abbatem Sancti Dionysii his verbis: Paschalis Episcopus, seruus seruorum Dei, Venerabili fratri Abbati, & monachis Sancti Dionysii salutem, & Apostolicam benedictionem. Ex confratris nostri Galonis Parisiensis episcopi relatione comperimus, quia vos præter ipsius licentiam pro sacri olei & charismatis acceptione, ac pro monachorum seu clericorum vestrorum ordinationibus quoslibet episcopos adeatis: vel pro eorundem sacramentorum celebratione ad vestrum monasterium conuocetis, & quod laicis pœnitentias criminum iniungatis. Quæ profectò sacris Canonibus valdè sunt contraria. Et quidem priuilegia pro prauis & malis collata sunt, & ad ædificationem, non ad Canonum destructionem, alicui conferuntur. Cum itaque prædictus frater Galo Episcopus vester, Dei gratia bonus & Catholicus habeatur, & prædicta sacramenta gratis ac sine prauitate indulgeat: at vos præter ipsius licentiam pro eisdem sacramentis suscipiendis alios adire Antistites prohibemus: & Archiepiscopis vel Episcopis omnibus, ne ea vobis exhibeant, interdicimus. *Has Paschalis, quas quia nusquam emissas contigit videre, & ad Galonis prædicati nom faciebant; hic addenda existimaui. Obiit autem Gualo anno centesimo decimo quarto supra millesimum VII. Calend. Mart. hunc diem legi in Necrologio Ecclesiæ Quintinianæ: (cuius cœnobiarchiam gesserat) in hanc sententiam:*

Obiit sanctæ recordationis Dominus Galo secundus Abbas huius Ecclesiæ, postea Parisiensis Episcopus.

Epistola LXX.

ANSELMVS ARCHIEPISCOPVS matri reuerendæ & filiæ charissimæ Athelta Abbatissæ Wintoniensi salutem & benedictionem.

Parthenonis condidit Ælfredus rex Anglosaxonum anno 887. Regni 36. vt notauit Asserus Episcopus Syreburnensis, eique à sacris sacerdos: ex quo apparet monachis hinc eiectis fuisse locatas moniales. Non esse tristandum de Wintoniensi Episcopo propter iustitiam expulso.

QValiter & cur Dominus Willelmus electus Episcopus de Anglia exeat, non est opus hîc scribere, quia per multos alios hoc potestis cognoscere. Quanto autem gaudio, & cum quanta gratiarum actione, quia hunc honorem illi facit Deus suscipere debetis, religio & prudentia vestra intelliget, si intentè consideratis. (A) Maior enim gloria & laus est illi apud Deum & bonos homines, quia spoliatur & expellitur pro iustitia, quàm si in omnibus diuitiis, & omni mundana possessione duaretur violata iustitia. Gaudeant igitur & exultent amici eius, quia nulla violentia nullo timore potuit superari, nec vlla cupiditate à veritate separari. Hæc sit vestra de eius expulsione consolatio, & ad hoc, vt DEVS illum corroboret & consoletur, vestra quotidiana sit oratio. Saluto & benedico filias vestras & meas quantum possum. Valete.

ANNOTATIO IN EPISTOLAM LXX.

MAior (A) est illi gloria, quia expellitur pro iustitia.]

Ne hæc legens lector non intelligat, & negligat, meminerit anno 1103. magnum conflagrasse discordiæ incendium inter Anselmum & Henricum primum Anglorum regem. Hic enim pro libitu volebat conferre & inuestire (vt illius temporis refricem vocabulum) annulo virgaque pastorali, Episcopos & Abbates: Anselmus reluctabatur constanter, pronuncians, non tantùm regem posse donare quempiam dignitate Ecclesiastica, sed ne quidem esse consecrandum huiusmodi, aut cum illo conuersandum.

Sub hoc dissidium Henricus dedit episcopatum Wintoniensem Willelmo Giffardo, multùm dissentientibus, refragantibusque; sed & electores coniuentia incessit. Vnde malem obe ire Deo, quam bonus Henrico, tantam eum sibi contraxit iram, vt facultatibus spoliatus vniuersis, Anglia exierit nec redierit; quoad Anselmus, qui zelo libertatis Ecclesiasticæ ignem accenderat, extinxisset, ipso Henrico primum aquas inijciente.

Quamobrem Wintoniensem Antistitem de pastore expulso mœrentem solatur Anselmus, commonens tùm maximè lætandum, cùm quis iustitiæ nomine angitur.

Epistola LXXI.

Oratorij villæque suburbanæ, monachis Cantuariensibus ab Anselmo reddita diploma: quod inter epistolas repertum. epistolæ numerum obtinuit, vt apud Iuonem Carnotensem epist. 214.

EGo Anselmus sanctæ Dorobernensis ecclesiæ Archiepiscopus reddo monachis eiusdem Ecclesiæ medietatem altaris Christi, quam in manu mea habebam, post mortem prædecessoris mei Lanfranci Archiepiscopi, qui eis aliam medietatem cognita veritate, quod ad illos pertineret, in vita sua reddiderat. Similiter manerium, quod Sistede vocant eisdem monachis reddo, quoniam ad res eorum pertinere & pertinuisse fertur. Testes Willelmus ecclesiæ Christi Archidiaconus. Haimo Vicecomes, Hanno filius Vitalis, Robertus filius N. Wimundus homo Vicecomitis, Radulfus nepos Episcopi Gundulfi, & alii plures.

Epistola LXXII.

ANSELMVS ARCHIEPISCOPVS Cantuariæ venerabili fratri (A) Samueli Dublinæ ciuitatis Episcopo salutem.

Reprehensio Episcopi, donaria Ecclesiæ suo distrahentis, monachos expellentis: & sibi quolibet eunti crucem præferri iubentis.

AVdiui quod libros & vestimenta & alia ornamenta ecclesiæ quæ Domin. Lanfrancus Archi-

Archiepiscopus dedit auunculo tuo Domino Donato Episcopo ad opus Ecclesiæ, cui tua fraternitas præsidet tu pro voluntare tua exponis, & ea extraneis das. Quod si verum est, miror cur ita facias, cum ipsa ornamenta non ei sed Ecclesiæ data sint, sicut fratres Cantuariensis Ecclesiæ filii attestantur: vnde moneo & monens rogo te, quatenus si aliquid de prædictis rebus extra ecclesiam datum est, celeriter illud restitui facias. Item audiui quod monachos qui in ipsa Ecclesia ad seruiendum congregati erant, expellas & dispergas, nec redire volentes vllatenus recipere velis. Quod si ita est, non te decet: officii siquidem tui scitur esse, magis dispersa congregare, quam congregata dispergere. Quapropter mando tibi, vt si aliqui abiecti sunt, & redire volunt, sese que in Dei seruitio sub obedientia custodire, eos suscipias, & saluti eorum per paternum affectum studiosè intendas, nisi quod absit huiusmodi causa in illis obsistat, quæ hoc fieri omnino prohibeat. Præterea audiui, quia facis portari crucem ante te in via. Quod si verum est, mando tibi ne amplius hoc facias, quia non pertinet nisi ad Archiepiscopum à Romano Pontifice pallio confirmatum, neque decet te vt vlla præsumptione insolita rei te notabilem & reprehensibilem hominibus ostendas. Vale.

ANNOTATIO IN EPISTOLAM LXXII.

SAmueli (B) Dublinæ ciuitatis Episcopo.] *Dublina, vel Dublinia (sic enim constanter & passim lego apud Sylnestrum Giraldum in topographia Hyberniæ, eiusdemque expugnatione) vulgò Dyuelin in Annal. Rogeri Honed. posteriori parte, est regni Hybernici caput Giraldo Hybernia expugn. cap. 28. Hac vt Anselmi potissimum inscriptione liquet, Episcopatus titulum sustinebat tantummodo, Anselmo Archiepiscopo: qui, vt alias vir disciplinæ Christianæ consultissimus, vnumquemque pro conditione salutabat honorificè ad minime prætermisisset. Vnde castigandus venit Parkerus in antiquitat. Ecclesiæ Britannicæ referens, Anselmum inunxisse hunc Samuelem in Archiepiscopum Dublinensem cum testibus Honedeno suprà, & Girald. Sylnest. cap. 17. topograph. Hybernia, Ioannes Papyrio, aliàs Paparo vel Papirius ab Eugen. III. legatus in Hyberniã quatuor attulerit pallia, vnum Ardmachiano, alterum Dublinensi tertium Cassiliensi. quartum Connactiensi ecclesiis. Posterior vero Giraldi articulus videtur repugnare notæ ad epist. 149. infra: vbi ostendimus Hyberniæ & Scotiæ Episcopos, ab Archiepiscopo Eboracensi, duobusque Episcopis, quos debet Cantuariensis Archiepiscop. mittere, esse inaugurandos. Primò autem Dublinæ Archiepiscopo fuit nomen Gregory, vt speciatim Giraldus obseruauit, subdens hanc honoris accessionem contigisse anno 1152 aut, si lubet 1151. Illum enim annum ponit Honed. in Annal. Et hominum quidem (qui eodem floruere scilicet 1130. vsque ad 1200. & suprà) scriptorumque Anglorum fides, si quispiã auctoritatis sibi compararit: Nescio vt fuerit conciliandus D. Bernardus. qui etsi D. Malachiam appellet modò Episcopum 315. 316. 317. epist. in eius vita nominet Archiepiscopum, & quidem fato functum anno 1148. biennio scilicet ante pallia in Hyberniam per Apostolicum Legatum delata: ne forsan dicas quod Baleum de Malachia loquentem scripsisse recolo, nempe, quod obtinendi pallij gratia Romam accessisset: Verùm penes auctorem sua fides esto.*

EPISTOLA LXXIII.

DOMINO ET REVERENDO PAscali summo Pontifici, Anselmus seruus ecclesiæ Cantuariensis debitam subiectionem & fidele seruitium.

Obnixè deprecatur fieri certiorem de ratione inuestiturarum Ecclesiasticarum.

IN primis quantas mea potest humilitas celsitudini vestræ gratias agit, quia legatos nostros tam benigne & honorifice suscepistis & tractastis, vt in hoc me de pietate vestra vltra meritum posse confidere cognoscam. Chartam quam mihi à vestra Maiestate attulerunt ea qua debui reuerentia suscepi, sed Rex Angliæ, nec eam videre, nec illam quam illi miserus, voluit mihi ostendere. Nam Archiepiscopus Eboracensis & alii Episcopi, cum quibus Legati nostri vestræ se exhibuere præsentiæ redeuntes, aliud viua voce retulerunt, quam scriptura chartæ mihi præcipiebat. Asserunt enim publicè in ea veritate, quam seruare debent Episcopi, vos secretè verbis per eos mandasse Regi, quia si in aliis recte ageret inuestituras ecclesiarum, nec prohiberetis, nec excommunicationi subiceretis, si eas faceret: sed hoc chartæ nolebatis committere, ne fortè alii principes, quibus hoc ipsum interdicitur, occasionem conquerendi inde possent accipere. Mihi quoque ex vestra parte in eadem episcopali veritate dixerunt, vt illis de hac re crederem, & eorum consilio me committerem. Ad quod si nollem acquiescere, Rex etiam me contradicente ex vestra authoritate incunctanter, quod non prohibeatis secundum libitum suum, efficeret, & si in hoc quod charta vestra mihi iubebat persistere vellem, me absque dubio de regno suo expelleret. Tandem cum nec literis vestris vellem non credere, nec tandem episcoporum assertionem vestram præferentium authoritatem auderem contemnere, quoniam in vtraque parte gladius mihi vibrabatur inobedientiæ: eorundem Episcoporum consilio inducias petii, donec à vestra excellentia huius rei certitudinem acciperem, me tamen nullatenus assensum præbente, vt aliquid contra decretum Concilii Romani fiat, sed tantum tolerante, nec aliquem interim inobedientiæ nota damnante, si fiat. Sic itaque Rex vestra vt putat authoritate Episcopatus dat, atque Abbatias. Mente igitur ad vestra vestigia prouolutus, quanto possum affectu in magna angustia positus obsecro. vt Apostolicam erga animam meam experiar in vobis esse pietatem, & ad hoc impetrandum totius Romanæ religionis supplex inuoco charitatem. Non timeo exilium, non paupertatem, non tormenta, non mortem, quia ad hæc omnia DEO confortante paratum est cor meum, pro Apostolicæ sedis obedientia, & matris meæ Ecclesiæ Christi libertate. Certitudinem tantum quæro, vt sciam absque omni ambiguitate, quid authoritate vestra tenere debeam. Audiui in Romano Concilio à venerabilis memoriæ Domino Papa Vrbano, excommunicari reges, & omnes laicos, inuestituras & res ecclesiarum dantes, & ab illis accipientes. Et qui propter hoc eorum homines fiunt, & eos qui accipiunt cōsecrant. Aut ergo *Anno 1099. Honed. in annalibus.*

si sanctitati vestræ placet hanc excommunicationem in Anglia absolute, vt in ea possim manere, sine animæ meæ periculo, aut eam vos seruare velle quidquid mihi inde contingat, vestris literis significate, aut si quid discretioni vestræ placet excipere, eadem certitudine nominatim quid illud sit intimate. De illis quoque, qui intra prædictas inducias inuestituras prohibitas accipiunt, & qui eos consecrant, quid mihi faciendum sit, vestra instructione desidero. In his quæ per latores præsentium extra hanc chartā paternitati vestræ suggero, vt preces nostras dignetur non spernere, suppliciter expostulo.

EPISTOLA LXXIV.

PASCHALIS EPISCOPVS SERVVS seruorum Dei, Anselmo Cantuatiensi venerabili fratri & Coepiscopo salutem, & Apostolicam benedictionem.

Ad præcedentem responsio, in qua Episcopi imp. flores regij legati conuincuntur mendacij, & cæteri piorum submouentur: hanc autem epist. retulit Malmesb. lib. 5. de reg. Angl. in excusis autem habet (12. edit.

SVauissimas dilectionis tuæ suscepimus literas charitatis chalamo scriptas. Nec enim aliud chartæ calamus indidit, quam quod de fonte charitatis intimauit. In his reuerentiam deuotionis tuæ complectimur, & (a) perpendentes fidei tuæ robur, & sollicitudinis instantiam exultamus, quia gratia Dei tibi præstante auxilium, te nec minæ concutiunt, nec promissa sustollunt. Dolemus autem, quia cum fratres nostros Episcopos legatos Regis Anglorum benignè suscepissemus, quæ nec diximus eis, nec cogitauimus, redeuntes ad propria retulerunt. Audiuimus enim eos dixisse, quia si Rex in aliis bene ageret, nos inuestituras ecclesiarum nec prohibere, nec factas excommunicare, & quod ideo nolebamus chartę committere, ne sub hac occasione & cæteri principes in nos inclamarent (b) Vnde Iesum, qui renes & corda scrutatur in animam nostram, testem inducimus, si ex quo huius sanctæ sedis curam cœpimus gerere: hoc immane scelus vel descendit in mentem, & hoc à nobis Deus auertat, vt est, & non surrependo nos inficiat, & aliud habeamus ore promptum, aliud cordi reconditum, cum contra mendaces Propheta imprecetur, dicens: (c) Disperdat Dominus vniuersa labia dolosa. Si verò nostro silentio pateremur ecclesiam felle amaritudinis & impietate radicis pollui, qua ratione possemus apud internum iudicem excusari? cum Dominus sub specie sacerdotum dicat Prophetæ: (d) *Speculatorem te dedi domus Israel.* Non bene custodit vrbem qui in specula positus, dum non obsistit, eam hostibus diripiendā exponit. Si ergo (E) virgam pastoralitatis signum, si annulum signaculum fidei tradit laica manus, quid in ecclesia Pontifices agunt: Ecclesię honor atteritur, soluitur disciplinæ vigor, & omnis religio Christiana conculcatur, si quod nouimus sacerdotibus solis deberi, laici patiamur temeritate præsumi. (f) Non est laicorum ecclesiam tradere, nec filiorum matrem adulterio maculare. Iure igitur priuandus est patrimonio, qui matrem polluit adulterio. Nec meretur Ecclesiastice benedictionis consortium, qui eam impia infestatione insequitur. Laicorum enim est ecclesiam tueri, non tradere. (g) Ozias quidem, cum illicitū sibi sacerdotium vindicaret, lepra percussus est. (h) Filii quoque Aaron, quia alienum ignem imposuerunt, igni diuino consumpti sunt. Alienum est enim ab Ecclesia, & sacris canonib. est inhibitum, ne principes & sæculares viri inuestituras nō solū non dare, sed ne electioni Episcoporum se audeāt violenter inserere. In VII. quippe Synod. vt nostis scriptū est: (i) *Sancta & vniuersalis Synodus definiuit neminē laicorum Principum vel potentū semet inserere electioni vel promotioni Episcoporum.* Si ergo filii Aaron, quia ignem alienum intulerunt, corporaliter puniti sunt, isti qui à laicis, à quibus alienum est, ecclesiam susceperunt, spirituali gladio feriuntur. Episcopos autem, qui veritatem in mendacio commutarunt, ipsa veritate in mediū introducta à B. Petri gratia, & à nostra societate excludemus, donec Romanæ Ecclesiæ satisfaciant, & reatus sui pondus agnoscant. Quicunque vero intra prędictas inducias inuestituras seu consecrationem acceperunt à consortio fratrum, & ordinatos & ordinatores alienos habemus, nec enim ad excusationem deceptio sufficit: quia & (k) Propheta ab alio Propheta deceptus, nec ideo mortem euasit. Rogamus interea charitatem tuam nos sanctis tuis precibus commendari, vt quanto propius ad Deum passibus virtutum accelleras, nobis orationum tuarum manus extendas. Omnipotens Deus, qui te huius stadii inuitauit ad cursum, fœlici consummatione perducat ad præmium. Amen.

a al. perpendentes.

b Ex hoc intuitu eo tam concepta verba facto, & ea quæ legere est proximè, demirror Anton. Democharem in edit. Anselmi 1549. Paris. & Henr. Somalii Societat. Iesu, reliquisse veterem inscriptionem huius epist. sic. Paschalis Papa ad D. Anselm. &c. de eo, quod inuestituras ecclesiarum laici indulserit, excusantis. Demiror itaque hunc eo titulum falsissimum à duobus viris apprimè eruditis relictum: quandoquidem longe aliter, cum ex aliis testimoniis, tum ex hac tantum epistola, & altera, quam subiecti.

c Psalm. 11. d Ezech. 3.

f Non est laicorum ecclesiam tradere.

g 2. Paral. 26.

h Leuit. 10.

i Refertur & Gratiano tam Hæc sane vbi & alia in se…

k 3. Reg. 13.

ANNOTATIO IN EPISTOLAM LXXIV.

SI ergo [E] Virgam pastoralitatis signum, si annulum fidei, &c.] *Iisdem penè vtitur rationibus ad confirmandum Rothardum Pontificem Maguntinum, epistola ad eundem: quam, quia in nullis impressis voluminibus reperire potui, depromptam ex MS. nostræ Bibliothecæ & ad rem plurimum facientem, hic apponendam putaui: sic autem incipit.* Paschalis Episcopus seruus seruorum Dei, Venerabili fratri Rothardo Mogontino Episcopo salutem, & Apostolicam benedictionem. Sacerdotii ac regni graue iamdiu scandalum fuit: quia vsurpantibus non suis regibus, Ecclesia, quod suæ est libertatis, amisit. (a) Hanc profectò viam, hanc ianuam nequitiæ suæ Simon Magus inuenit. (b) Dum enim nonnulli per præstigiosam inuestituram ecclesiasticos honores adipisci mens ambitiosa credidit: & seipsam curialibus subdit obsequiis, & regium cor amplioribus parat inclinare muneribus! Hæc nimirum auaritia, sicut in Regum libris legitur, antiquorum quoque temporum religionem euertit. Sed erga huiusmodi præsumptores reges, qualiter diuina sæuierit indignatio, in eisdem apicibus non sidetur. Et verò magnum est filio flagitium, matrem addicere seruituti, vt inuita thalamos ineat, quos recusat Super hoc negotio noua nos oporter sollicitudine concitari, cum noui regni opportunitatem diuina dispositio prouidit

a Act. 8. … de … … honore … … Baron. … 2. Anno … & seqq. … ad 23.

prouidit. Nos enim regibus, quæ ſui iuris ſunt, integra ſeruare optamus: nec in aliquo minuimus, dummodo ipſi ſponſæ ſui Domini libertatem integram patiantur; quam ſui meruit ſanguine redemptoris. Sic agentes noſtrum auxilium, noſtrum conſilium, concordiam noſtram, noſtram dulcedinem obtinebunt. Alioquin tantam Domini ac matris noſtræ indignitatem pati non poſſumus. Quid enim ad militem baculus Epiſcopalis? Quid annulus ſacerdotalis? habeant in Eccleſia proprium ſuum, vt ſint Eccleſię defenſores, & Eccleſiæ ſubſidus perfruantur. Habeant reges, quod regum eſt. Quod ſacerdotum eſt, habeant ſacerdotes: ſic pacem inuicem teneant, & ſe inuicem in vno Chriſti corpore venerentur. De ordinationibus Clericorum, qui in noſtri temporis ſchiſmate ordinati ſunt: non aliud ſcribendum duximus; (c) quam in Placentina Synodo, per ſanctæ memoriæ Vrbanum prædeceſſorem noſtrum deliberatum eſt. Porrò Epiſcopis, qui ſub excommunicatione in eodem ſchiſmate manus impoſitionem ſuſceperunt, ad Concilii ſententiam deferendos arbitramur. Tantum enim tantarum perſonarum malum generaliter deliberatione aut curandum eſt, aut detruncandum. De Concilii autem loco vel tempore, ſi veſtris in partibus celebrandum ſit, tua intereſt, communicato fratrum conſilio, nobis citius indicare. Optamus enim, & vehementer opportunum eſt: vt, vel apud vos per Legatos noſtros: vel in Italia per nos largiente Domino peragatur. In quo de ſacerdotii ac regni ſcandalo propulſando, pace ſtabilienda, communi per Dei gratiam deliberatione tractemus. Sanè de ſchiſmaticorum eccleſiis, ſanctæ memoriæ (d) Ioannis Papæ verba mandamus: Ait enim Epiſcopis per Italiam conſtitutis: Eccleſias Arrianorum, vbicunque inueneritis, Catholicas eas diuinis precibus & operibus abſque vlla mora conſecrate: in inferioribus, & id ipſum in Conſtantinopolitanis partibus ſe feciſſe commemorat, dicens: Quaſcunque illis in partibus eorum eccleſias reperire potuimus, Catholicas eas, Domino opem ferente, (e) conſecrauimus.

c *hanc Synodi meminit Abb. Vrſperg. ſub fin. ann. 1099. & poſt eũ Platina, Volater. Anthropol. lib. 22.*

d *Hic eſt Ioannes Papa & Martyr, de quo mare. plura tom. 9. ad ann. [illegible] & [illegible] eius epiſtola [illegible] al. [illegible] refert. Burchar. l. 3. c. 32. Ivo Carnot. 3. p. c. 37.*

e *Huc vſque Ioan. Papa locus.*

Omnipotens Dominus, quem pacem noſtram & ſalutem eſſe credimus, per induſtriam veſtram, pacem ac ſalutem Eccleſiæ ſuæ, miſerationum ſuarum affluentia operetur. Datum Laterani. 3. Id. Nouembris. *Hactenus Paſchalis epiſtola, quam illuſtrabunt, quæ habet Abbas Vrſpergenſ. anno 1105. 1106. & inſequentibus. Sed nec ab illa abhorrent Agobardus Lugdun. contra ſacrilegos, titul. 21. Capitul. Caroli Magni lib. 6. Aarland. Chryſopol. collectan. lib. 12. ſua Canaele.*

* *

EPISTOLA LXXV.

ANSELMVS SERVVS ECCLESIÆ Cantuarienſis dilecto amico ſuo Domino Connio ſalutem.

alias, Cnut.

Tres ſuperbiæ modos explicat, & ſubdiuidit. Sic enim variè à variis partita eſt; à Gregor. lib. 31. Moral. cap. 31. in 7. lethalia vitia: à Bernar. in ſuperbiam cordis, oris, operis, habitus, ſerm. 3. ex paruis: à B[illegible] in 3. actione [illegible] pſal. 118. trifariam. vide Guillelm. [illegible] ſummã vitiorum, lib. 2. tract. 6. part. 3. cap. 2.

EXigit charitas veſtra, vt de tribus illis modis ſuperbiæ, de quibus vobis loquutus ſum, duos, qui à memoria vobis exciderunt per epiſtolam noſtram commemorem. Tres quidem illos eſſe dixi: vnum in æſtimatione, id eſt, quando aliquis exiſtimat de ſe, quam debeat, contra quem dicitur: (a) *Noli altum ſapere, ſed time.* Et quem negat in ſe fuiſſe, qui dixit: (b) *Domine non eſt exaltatum cor meum*, & quæ ſequuntur. Alius eſt in voluntate, quando aliquis altius ſe vult tractari aliquo modo quam debeat, contra quem dicitur: (c) *Quomodo poteſtis credere, qui gloriam quæritis ab inuicem?* Et: (d) *Diem hominis non deſideraui, tu ſcis.* Alius eſt in opere, contra quem dicit Dominus: (e) *Cum inuitatus fueris ad nuptias, non diſcumbas in primo loco.* Iſte eſt, quando homo ſeipſum tractat altius, quàm debeat. Contra ſingulos iſtos modos plura inueniuntur dicta in ſacra Scriptura, ſi inquirantur. Contra omnes dicitur: (f) *Qui ſe exaltat, humiliabitur.* Et: (g) *Superbis Deus reſiſtit.* Et multa alia: De his tribus quando ſingula quæque ſola eſt: illa eſt leuior, quæ in ſolo opere eſt, quia non fit niſi per ignorantiam, & tamen, quia vitium eſt, corrigendum eſt. De aliis duabus illa, quæ eſt in ſola voluntate damnabilior eſt, quia ſcienter peccat. Illa vero quæ eſt in æſtimatione, ſola inſanabilior eſt, quia non ſe oſtendit, & iuſta ſibi videtur. Si ergo iſtæ tres ſuperbiæ ſingulæ conſiderentur, tres ſimplices poſſunt dici ſuperbiæ, ſi vero binę & binę intelligantur, tres duplices inueniuntur. Si vero tres coniungãtur, erit vna triplex, & ſic erunt ſeptem, tres ſimplices, tres duplices, vna triplex. Contra iſtas ſuperbias ſunt membra humilitatis, id eſt, vt humiliter quis ſentiat de ſe, & quantum ad tractatum & conuerſationem aliorum humiliter velit de ſe, & ipſe humiliter tractet ſe. Pro ſingulis modis ſuperbiæ dicitur homo ſuperbus, ſed pro ſingulis membris humilitatis, vel pro duobus, niſi omnia membra ſimul ſint, non dicitur homo humilis, ſicut vno membro languente dicitur homo æger, ſanus autem non dicitur, niſi ſanus omnibus membris. Hæc breuiter commemoraui charitati veſtræ. Quæ ſi prudentia veſtra ſæpius retractauerit, plenius ea intelliget, quam hic dicta ſunt. Valete, & orate pro me, vt ſicut Deus dedit mihi ſuperbiam & humilitatem intelligere, ſic mihi det illam cauere, & iſtam acquirere. Salutate Dominum & amicum noſtrum reuerendum Epiſcopum Attrebatenſem ex parte noſtra.

a *Rom. 11.*
b *Pſal. 130.*
c *Ioan. 5.*
d *Hierem. 17.*
e *Luc. 14.*
f *Ibidem.*
g *Iacob. 4.*

[illegible] opera [illegible] metuam ſuperbiam [illegible] S. Scriptura.

EPISTOLA LXXVI.

ANSELMVS GRATIA DEI ARCHIepiscopus Cantuariæ dilectissimis filiis & fratribus Domino Ernulfo Priori & aliis in Ecclesia Christi Cantuariæ Deo seruientibus salutem & benedictionem Dei & suam quantum potest.

De itineris sui prosperitate, & vt Cantuarienses religiosi instituti sint tenaces.

QValiter me habeam & quid agam, dilectioni vestræ significo. Gratia Dei, postquam iter nostrum incepi vestris orationibus me prosequentibus ab omni aduersitate sum vsque in præsentem diem protectus. Romam (*A*) tendens, ea intentione, qua de Anglia exiui, Carnotum vsque perueni, vbi à (*a*) Comitissa sorore nostri regis, & ab (*b*) Episcopo & à multis aliis cum gaudio & honore susceptus sum, sed de itinere meo tali tempore incepto valde mirati sunt: Dicebant enim propter nimietatem caloris, & quia isto tempore nullus peregrinus vadit, me nec Romam peruenturum, nec amplius rediturum, quia aut manus inimicorum ecclesiæ Dei non possum effugere, aut propter imbecillitatem corporis mei tali tempore necesse esset me mortem incurrere. Sic itaque vi consilii sui me vltra progredi ad præsens non permiserunt, sed vt opportunum tempus & quando peregrini vadunt, expectarem coëgerunt. Sciens enim scripturam diuinam dicere: Omnia fac cum consilio & post factum non pœnitebit: timui ne si tam rationabili & amico consilio non acquiescerem, pœnitentia sequeretur. Hac ratione quamuis prædicta Comitissa me in terra sua retinere, & omnia necessaria libentissimè vellet impendere, reuersus sum in Normanniam, & expecto vt congruo tempore, hoc quod incepi, si Deus annuerit, perficiam. Scitis filii charissimi desiderium meũ de vobis; audistis sæpe, quid tribulationes meas consoletur in vobis. Si corda vestra soli Deo student vacare, si proposito quod fortiter arripuistis, velut boni in Christi vinea operarii strenuè insudatis, si mundum vobis crucifixum, & vos mundo, vita vestra testatur, si non vobis sed Deo, id est, non vestræ sed Dei voluntati viuitis, si etiam in minimis Deum valde timetis, si districtionem ordinis vestri amatis: quam qui odit, certissimo signo se vitiosum esse & dissolutionem diligere demonstrat: si pacem inter vos & obedientiam Domino Priori seruatis, hoc est, desiderium meum de vobis: hæc consolatio & requies mea in vobis: hæc cogitate, hæc retractate & facite, si me lætificare: imo si Deum vobis vultis placare: hæc vobis Spiritus sanctus persuadeat, & pro his gloriæ suæ visionem beatam exhibeat.

AMEN.

a fuit Adela vel Adala, vide epist. 73 lib. 1 & adnota.

b is erat Ivo ex Abbate S. Quintini Bellouacensis, vnctus in Pontificem Carnotensem, obiit anno 1116 Kal. Ianuar. ex Necrolog. eccles. eiusdem S. Quintini.

Eccles. 32.

ANNOTATIO IN EPISTOLAM LXXVI.

ROmam (*A*) tendens ea intentione.] *Quam quidem nouerant, ad quos scribebat: sed non omnes qui hunc locum viderint, nisi retexto stamine interruptum historiæ filum retexamus. Anselmus igitur accepta Paschalis epistola penultima, quæ impudens regiorum legatorum detexit mendacium, constantius defendit inuestiturarum ecclesiasticarum libertatem & potestatem. Rex autem regniq; proceres videntes Dei virum tam excelso firmoq; animo, vt nec blanditiis mollesceret, aut minis concuteretur: suaserunt, vt ipse Romam proficisceretur: confidentibus atque etiam credentibus totam rem eius opera fælicissimum sortituram exitum. Paruit Anselmus commonitoribus, nihil non molliturus pacis ergo: discessitq; Anglia, 5. Kal Maias anno 1104. vt scribit Lelius in Chronico: cui libentius assentior quam Matthæo Parisio, Houedeno & Wigorniensi, id recensentibus anno 1103. Nam, vt alias diximus, Anselmus Lugduno reuocatus est in Angliam ab Henrico I. anno 1100. Augusto mense: estque verosimile in Angliam aduectum fuisse sub finem eiusdem mensis: Immo si Houedenum sequamur, 7. Id. Septembr. Henricus Anselmum inuitauit in Angliam: quo mense aut die, mea non refert: cum inter omnes Anglos scriptores constet eo anno Nouembri mense Anselmum sacro iunxisse connubio Henricum regem & Mathildam Macolmi Scotorum regis filiam. Ast Edinerus peregrinantis Anselmi Achates indiuiduus, lib. 2. vitæ eius, & Walsinghamus in Ypodigmate Neustriæ obseruant has Henrici & Anselmi inimicitias, non nisi post dimidiatum & secundum eiusdem Anselmi reuersi annum, natas esse. Quod tempus deest in supputatione Parisii & Houedeni. Quamobrem certior est, immo nulla verior Chronographia Edineri: cui soli, qui Anselmum vidit, comitatus est euntem & redeuntem, ac permansit ad extremum vsque vitæ spiritum, fidem promptius accommodo, quam alteri cuilibet.*

EPISTOLA LXXVII.

ANSELMVS ARCHIEPISCOPVS Dominis fratribus charissimis, Domino Priori Ernulfo & aliis seruis Dei in Christi ecclesia Cantuariæ commanentibus salutem & benedictionem Dei, & suam quantum potest.

Eiusdem est argumenti, cuius & præcedens.

GRatia Dei, vestris & aliorum amicorum nostrorum orationibus fauente. Ex quo à conspectu vestro discessi, omnia erga me & socios prospere fuerunt vsque in præsentem diem. Precor autem, vt sicut de vobis confido pro nobis orare non cessetis, quatenus sic nos & actus nostros diuina clementia protegat & disponat, vt de omnimoda prosperitate nostra nobis ad vos redeuntibus charitas vestra congaudere valeat. Quantum quidem ad nos pertinet, sicut dixi, omnia nobis prosperè sunt, sed si vos in pace, & sicut spero, in studio bene viuendi & saluandi animas vestras viuitis, secundum desiderium meum, tunc multo magis & verius augetur gaudium meum. Precor itaque quanto affectu possum, vt semper ad meliora sollicite studeatis proficere, & nullatenus ab his ad quæ vos Dei gratia prouexit deficere. Admoneo secundum DEVM dilectionis

ctionis & concordiæ dulcedinem seruate, ordinis vestri [illegible] ionem [illegible] latione [illegible] te, corda vestra ad societatem Angelorum, propter quã bene viuitis, sine intermissione leuate; in omni difficultate & aduersitate si contigerit, ne bonum studium vestrum aliquatenus perturbetur, consolationem Dei [illegible] ndo sperate. Vbi unque estis siue in conspectu hominum, siue tantum in conspectu Dei, à quo nu[illegible] estis in omnibus actionibus vestris, n[illegible] partis, etiam in cogitationibus eum P[illegible] mas vestras in manibus vestris semper portate. Omnipotens Deus sic vos protegat in omnibus, & dirigat vt ad æternam beatitudinem per temporalem prosperitatẽ perducat: Amen. Nepotem meum Anselmum charitati vestræ sicut carnem meam commendo, & vt discere valeat, & vitam suam custodiat. Domino Roberto qui custodit domum nostram, pcipio, vt totum vinum nostrum, quod Cantuariæ dimisi, vobis tribuat; & secundum voluntatem Dn. Prioris in vestrum vsum expendat.

EPISTOLA LXXVIII.

ANSELMVS ARCHIEPISCOPVS Reuerendo Episcopo Gondulfo salutem.

Regem non debere à monachis aut Ecclesia pecuniam exigere.

AVdiui quia Dn. vester Rex à Priore & monachis nostræ Ecclesiæ petit pecuniam, quã ipsi non habent, nec habere possunt: quoniam sicut mihi mandatum est, creditoribus non modicam debent pecuniam; & propter indigentiam quæ sibi necessaria sunt magnam patiuntur. Ad opus etiam Ecclesiæ inceptum dimidium q constituerant habere nequeunt: & si haberent, nec Regem decet, ab illis aliquid exigere, qui nil nec seipsos habent sicut monachi, nec ad illos aliquid dare vel accommodare, q eorum non est. Vnde vobis mando & pcor, vt Regi precando suadeatis, quatenus omnia nostra in pace donec redeam quieta manere iubeat, sicut pmisit: quia si Deus, secundum q proposui, mihi pspere redire concesserit, seruiã ei sicut debeo Domino & Regi meo. Quod si fecerit, gratias agam Deo & illi: si verò preces nostras nõ audierit, & aliquid vnde doleam facere voluerit, faciet sicut Dominus q illi placebit, sed non mihi videbitur facere, quod decebit. Non nego & monachi diuisi sumus, sed omnia quæ illorũ stabilita sunt vtilitati mea sunt, & meç subiacẽt potestati, & si ipsi indigerent, quicquid haberem, eorum deberem expendere necessitati. Quare, cum omnis mundana aduersitas pro suo modo & ratione tangat animum meum: illa vtiq; quę illos contristat, pfundius lædit cor meum, & vos scitis, quia tam inauditæ & insuetæ rei assensum præbere non debeo, & quoniam non debeo, non audeo, vt monachis absque Prælato suo pecunia exigatur: & ideo non mihi nec alicui expedit, vt hæc consuetudo in ecclesiam Dei aliquo assensu introducatur.

EPISTOLA LXXIX.

HENRICO DOMINO REVEREN-do Glorioso Regi Anglorum, Anselmus Archiepiscopus [illegible] fidele seruitium [illegible] orationes.

Ex Beccensi Cœnobio scribens, hortatur Regem, vt cælesti Regi obediat.

GRatias ago Deo, quo est omne bonum de vestra incolumitate & hilaritate, & quia vestros successus ad maiora & melior cum vestra & vestrorum fidelium lætitia prouehit. Gratias etiã ago vestræ Celsitudini, quia hæc mihi mandare dignata est, sicut fideli suo, de quo confidit, quia in omnibus suis prosperitatibus congaudet & illi, cuius dispositione fiunt, gratias agit. Verum enim est, quia hic quotidie orat & desiderat cor meum vt Deus vos & vestra sic regat & protegat in gloria temporalis regni super (a) Anglos, quatenus in æterna fœlicitate regnare faciat inter Angelos. Hoc vtiq; est, ad q maximè vobis seruire cupio. Quapropter quia ad me pertinet, ad hoc enim potius sum, vt fidelis & Episcopus cõsulo, precor, & sicut scriptum est obsecro opportunè importunè, vt sicut Deus vestram auget prosperitatem, & exaltat potestatem, ita vos semper omnia eius ameris in omnibus operibus vestris seruare voluntatem. Quod sic vos Deus diu in hac vita in prosperitate facere concedat, vt post hanc vitam secũ in æternitatẽ gaudere faciat. Erga me Dei gratia cuncta prosperè sunt, & ante Assumptionem sanctę Mariæ de Becco proficiscar, vt secundum quod Deus annuet prosequar, propter quod de Anglia egressus sum. De nostris rebus quamuis hoc esse in vestra voluntate confidam, rogo tamen tamen vt eas in quiete manere iubeatis donec redeam.

a Extat & pa- [illegible] ep. 1. lib. 2.

EPISTOLA LXXX.

ANSELMVS ARCHIEPISCOPVS Domino Priori Ernulfo & aliis fratribus, Ecclesiæ Christi Cantuariensis salutem & benedictionem Dei & suam quantum potest.

De Clericis (si idonei fuerint) in monachos recipiendis.

DE hoc, vnde mihi mandastis, respondeo: Si qui Clerici, qui Ecclesiæ & sibi vtiles esse possunt, se ad ordinem suscipi petunt, & vos ita perpenditis esse; laudo, vt eos suscipiatis: nec in hac te volo dubitetis de voluntate mea, quia scitis mihi displicere, tales ad vos non ita venire sicut vellem:

VALE.

EPISTOLA LXXXI.

SVÆ CHARISSIMÆ DOMINÆ Mathildi Reginę Anglorum Anselmus Archiepiscopus fidele seruitium, & supernæ gratiæ continuam protectionem.

De sua incolumitate, & designato tempore itineris Romani.

NOn ignoro, quod dignationis vestræ benignitati placet nosse, quid mihi sit, & quomodo me habeam. Gaudens igitur & gratias agens de tam bona vestra volũtate notifico vobis, quoniam, ex quo Angliam exiui, Dei misericordia, & quæ ad me pertinent, in integra disposuit prosperitate, vsque nunc moratus sum Becci, expectans opportunum tempus iter agendi. Sed in proximo ante assumptionem Sanctæ Mariæ inde proficiscar, intẽtione, quod incępi, Deo annuente, peragendi. Didici, quia Deo regni, domini mei Regis & vestri dignitatem, placet exaltare, & ea, quæ ad placitum eius & vestrum ac fidelium vestrorum non erant secundum vestram voluntatem ad honorem & vtilitatem vestram reparare: vnde sicut fidelis, & sicut bona vestra in præsenti & in futura vita desiderans, gaudeo, & superno Regi, à quo vobis hæc proueniunt, ago gratias vt debeo, & vt semper bona quæ dedit intemerata custodiens, vos ad maiora & meliora; sub sua gratia proueliat; oro & desidero. Quoniam igitur officii mei est vos exhortari ad cœlestis regni desiderium, hortor, precor, consulo, quanto affectu possum, ne plus vos delectet, in terreni regni transitoria gloria exultare, quàm ad cœlestis regni fœlicitatem æternam anhelare. Quod vtique veraciter & efficaciter facere poteritis, si ea, quæ vestræ potestati subdita sunt, plus secundum Dei consilium, quàm secundum consilium hominum disposueritis. (a) *Sapientia enim huius mundi stultitia est apud Deum*, vt ait vera Scriptura. Et sapientia carnis inimica est Deo, quoniam legi Dei non est subiecta. Hæc consulite, hæc secretè & publicè intimate Domino nostro Regi, & sæpè repetite, & quantum ad vos pertinet, studiosè retractate. Transit (b) enim (vt soletis dicere) gloria mundi. Et vtinam Deus vos ambos post transitoriam gloriam transire faciat ad ęternam: AMEN.

a 1. Corin. 3.

b Mathildis reginæ apophthegma.

EPISTOLA LXXXII.

ANSELMVS ARCHIEPISCOPVS Dominis & Fratribus & filiis charissimis, Domino Priori Ernulfo, & aliis sub illo monachis Deo seruientibus salutem & benedictionem Dei & suam quantum potest.

Ne Cantuarienses monachi turbentur, si Rex eos conturbet.

DE salute & prosperitate nostra, & vbi sim, per præsentem nuncium cognoscetis. Ad præsens autem in Angliam redire nequeo, donec sciam, quid Rex respondeat literis, quas illi mitto per Episcopum Rofensem. Quid autem in illis continicatur, postquam Re[x] [vid]erunt ostensæ, per eundem Episcopum co[gn]oscetis. Qui[c]quid autem Rex respondeat, v[e]l quicquid de me sit, mementote, quia siue viuimus siue morimur Domini sumus. Sic igitur viu[it]e, vt & [si]bi viuatis, & cum moriemini ad illum transeatis: Non vos perturbent tribulationes huius vitæ: quia per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei. Iactate cogitatum vestrum in Domino, & ipse vos enutriet, non dabit in æternum fluctuationem iustis. Orate Deum benè viuendo, non mentes vestras turbando, vt in sua semper vos cõsolatione faciat lætari. Pueros & adolescentes vt filios dulcissimos hortor & moneo, quanto possum affectu, vt monitionis & doctrinæ, qua eos de cordis & cogitationum custodia solebam instruere, non obliuiscantur: sed consilium nostrũ sæpè retractando, sicut eam studiosè magnificare & commendare illis solebam, per gratiam DEI custodire nitantur. Pax Dei, quæ exuperat omnem sensum, custodiat corda vestra & intelligentias vestras. Grati[as] vobi[s] ago pro charitate, quam impendistis nepoti nostro, & illi præcipio, vt vobiscum maneat, & doctrinis ac literis studeat, donec ego sibi mandem, vt veniat.

EPISTOLA LXXXIII.

ANSELMVS VOCATVS ARCHIEpiscopus Ecclesiæ Cantuariensis, Eustachio patri Gaufredi monachi Beccensis salutem.

De eo, qui vxore sua ex mutuo consensu in Parthenonē reclusa, alteram sibi adiunxerat thori consortem.

DOminus Gaufridus filius vester solicitus de salute animæ vestræ, & timens damnationẽ vestram, rogat me, vt ostendam vobis, in quanto periculo maneatis. Dicit n. quia vxori vestræ matri eius licentiam, vt sæculum relinquens, sanctimonialis fieret, dedistis, & castitatem Deo corporis vestri vouistis, sed postea aliam mulierem accepistis, vnde filium genuistis. Quod si ita est, scitote absq́ue vlla dubitatione, quia si in hoc peccato de hac vita exit anima vestra, omnino perdita erit nec vlla spes eius salutis, siue ante iudicii [s]iue post diem iudicii erit. Videat igitur vestra prudentia, quàm graue malum sit, perdere vitam ęternam & societatem angelorum, & pati tormẽtum æternũ in societate diabolorum. Videte etiam, q̃ periculosum sit, & quanta insipientia in tali differre correctionem, sine qua certam potestis expectare perditionem. Quamdiu n. in hoc peccato manetis, ira Dei manet super vos: & sicut peccatum, quantò diutius manet, tãtò magis crescit, ita ira Dei indies magis super vos exardescit. Consulo igitur & precor, sicut Christianus Christianum, & sicut amicum, quatenus de tam graui peccato & tã magno periculo exire non differatis, ne fortè de hac vita ad mortem & tormentum æternum transeat anima vestra, qua hora non putatis. Consulo etiã vt filii vestri D. Gaufridi de hac re accipiatis consilium, si vnq̃ à Deo vultis habere salutis auxilium Nam etsi non promi[si]stis castitatem vestri corporis, quãdo vx[ori] vestræ [lic]entiam ded[ist]is, vt sanctimonialis fi[er]et, nullo modo tamẽ [s]ine eo peccato & periculo, q̃ supra dixi, violare eandem castitatem in vobis possetis, quamdiu vxor [v]iueret.

EPISTOLA LXXXIIII.

ANSELMVS SERVVS ECCLESIÆ Cantuariensis Dominæ & reuerendæ matri Abbatissæ Cadomēsi Mathildæ, semper diuinæ gratiæ regi consilio.

De hoc Cœnobio vide Notationem ad epist. 13. l. 1.
Præ ætatis & oneris grauitate se debiliorem persentiēs Abbas sa consulit Anselmum.

PEtit Sanctitas vestra per Dominum Robertū fratrem Eustachii nostrum consilium de Abbatia vestra, quam idcirco deserere si vobis liceret vt alii commendaretur, velletis; quoniam eam ꝓpter infirmitatem & ætatis imbecillitatem, sicut oportet, regere non valetis. Quod quia fieri non potest, nisi per Comitē & Archiepiscopum Rotomagensem, & Episcopum vestrum, & consensum Sanctimonialium vobis cōmissarum. Vnde vobis nullum impendere possum auxilium: sed quoniam petitis, quale possum mando cōsilium. Tentate si per eos, ad quos pertinet, desiderium vestrum, sicut vobis expedire videtur, potestis efficere; & si nequitis, sororibus, quæ membra vestra sunt, illis scilicet, in quibus maiorem prudētiam & religionis feruorem cognoscitis, earum rerum in quibus vires vestræ deficiunt, præcipiēdo, rogando, exhortando curam iniungite. Nam si etiam contingeret, vt tales personas, in quibus secundum desiderium vestrum possitis confidere, non haberetis, quod in Ecclesia vestra esse nō spero: vestra tamen reuerentia si illas eligeret, quas ad hoc meliores & aptiores cognosceret, excusabilis apud Deum, quoniam melius non posset, sicut credo, existeret.

EPISTOLA LXXXV.

ANSELMVS ARCHIEPISCOPVS reuerendo & diligendo Episcopo Rofensi Gundulfo, semper & in omnibus Deo placita velle & operari.

Episcopum de Cantuariensis Ecclesiæ negotiis sollicitum laudat.

PRimum gratias ago Deo, quia sicut mandastis omnia nostra & vestra vbique prosperè subeunt. Deinde vobis, cuius prudentia & cura reguntur Dei gratia, postquam de Anglia exiui, erga me & ea quæ ad me pertinent, ad votum meum disponuntur. De debitis quæ soluistis, si & debita de Romascot in his sunt gaudeo; & promissionem vestram de reddendo [illegible] cum actione gratiarum expecto. Bene [illegible] quia verba, quæ inter Regem & vos fuerunt, de me & itinere meo, & de epistolis, quas tibi & mihi à Papa missas dixi, & de Legatis ad Imperatorem; mihi mandastis. Sed scitote quia ego nec literas nec vllam legationem ab Apostolico habui; postquam à vobis discessi: nisi quod per Tibertū mihi mandauit verbis & literis, vt eum (*A*) de Romascot adiuuarem. De literis autem Papæ ad Regem nihil scio, nisi quod vos mihi mandastis. Si autem alicubi mansurus sim, & per legatum meum sim facturus quod incepi, nondum sum certus. De Girardo Archiepiscopo Eboracensi non debeo in tali re aliquid [illegible] de absente & inaudito definire, præsertim, cum ipse crimen illam inneget: & ideo non audeo dare consilium, ne cōsilium meū ab aliquo pro definitione accipiatur. Quapropter si vobis videtur de hoc apud regem omnino ex mea parte, nisi ipse à vobis requisiuerit responsum meum; tacere: & si requisiuerit, quod vobis mando si melius non potestis, respondete. De lite quæ est inter nostros & homines Roberti de Monte forti, precor vt faciatis per Regem, vt aut pax integra, aut treuiæ inter eos donec redeā ponantur. De omnibus nostris rebus intus & foris vt curam sicut hactenus fecistis habeatis, & sicut scitis me in vobis confidere, precor. De rebus ac familia Roberti nutriti vestri, qui mecum est, gratias ago, quoniam ea contra aduersarios eius, sicut illi mandatum est, defenditis; & instantissimè precor, vt omnia, quæ ad illum pertinent, quieta manere omnino faciatis; & hoc ipsum Guillelmo de me restante, ex mea & vestra parte præcipiatis. Dico enim vobis, quia malo in meis propriis quàm in eius rebus aliquam pati iniuriam. Deo annuente ante Assumptionem Sanctæ Mariæ de Becco proficisci volo, & in festiuitate apud Carnotum esse: & deinde sicut Deus disponet vestris orationibus prosequētibus iter nostrum peragere. Quod nonnulli me reprehendunt de familiaritate, quam habeo ad illos, quos Rex non diligit: scitote, quia nihil facio contra honorem eius, aut vnde iustè reprehendi debeam. Propter rixas quæ fiunt de Ecclesia de Hergas, iubeto Rudolfo Præposito, vt eam teneat in manu mea donec redeam, & interim inueniat, qui in ea seruiat. Omnipotens Dominus vos & vestra sub sua gratia custodiat, & vos nunc & semper in viam salutis dirigat. AMEN.

ANNOTATIO IN EPISTOLAM LXXXV.

VT eum de (*A*) Romascot adiuuarem.] *Romascot, Romischot gallicè, la taille de Rome Cuiac. ad c. audita de præscript. l. 2.)* Romscot vel *Romescot anglicè est dictio, vt apparet in legibus Guillelmi Nothi Anglorum Regis apud Roger. Houed. descriptis in Annal. posteri. parte. p. 344. Quarum vna hunc titulum habet, & statutum:* De denario S. Petri, qui Anglicè dicitur Ramescot. Omnis qui habuerit 30. denariatas viuæ pecuniæ in domo sua, de ꝓprio suo, Anglorum lege dabit denarium S. Petri: & lege Danorū dimidiam marcam. Ille vero denarius debet summoneri in solemnitate S. Petri & Pauli ante festiuitatē, q̄ dicitur ad vincula S. Petri, ita vt vltra alium diem non detineatur. Si quisquam detinuerit, ad custodiā Regis clamor deferatur, quoniam denarius hic eleemosyna Regis est: iustitia faciat reddi denarium, & forisfactionem Episcopi & Regis. Et si quis plures domos habuerit; de illa vbi residens fuerit, in festo Apostolorū Petri & Pauli reddat. *Sic Guillelmus dictus Conquæstor imperauit reddendū Deo quod Dei est, quodq, à semper rarū fuerat ad vnguem seruauit testib. litteris, quas ad Gregorium VII. transmisit in hanc sententiam.* Excellentissimo S. Ecclesiæ pastori Gregorio: gratia Dei Anglorū Rex & Dux Norman. Guillelmus salutem cū amicitia. Hubertus legat' tuus, religiose Pater, ad me veniēs ex tua parte me admonuit, quaten' tibi & successorib. fidelitatē facerem, & de pecunia, quā antecessores mei ad Rom. Eccles. mittere

solebant

solebant, melius cogitarem. Vnum admisi; alterum nō admisi. Fidelitatem facere nolui, nec volo: quia nec ego promisi, nec antecessores meos antecessoribus tuis id fecisse comperio.

Pecunia tribus fermè annis, in Gallus me agente, negligenter collecta est: Nunc vero diuina misericordia me in regnum meum reuerso, quod collectum est per præfatum legatum mittitur: Et quod reliquum est, per legatos Lanfranci Archiepiscopi fidelis nostri, cùm opportunum fuerit, transmittetur. Orate pro nobis, & pro statu regni nostri: quia antecessores vestros dileximus, & vos præ omnibus syncerè diligere, & obedienter audire desideramus. *Hucusq; Guillelmi littera, quas inter Lanfranci epistolas nactus sum.*

Sed Guillelmum scripsisse Gregorij litteris ad parentem in quibus sic eum monuerat anno 1073. 11. Nonas Aprilis. Indictione 12. Rebus verò S. Petri, quæ in Anglia colliguntur, sic te vt tuis inuigilare admonemus, sic liberalitati tuæ vt tuæ committimus, vt pium & propitium debitorem Petrum reperias, & eum tibi ex debito subuenire admoneas, quē tibi multa te tribuisse non latebit.

Huberti verò Apostolici in Angliam Legati ad colligēdum Diui Petri vectigal, fit mentio epist. 32. lib. 2. & 42. lib. 3. Quod autem Guillelmus Danorum legopendi marcam dimidiatam iubet, videtur intelligendum de Regibus Danis, qui per aliquot annos regni Anglici habenas tenuerunt. Quorum vnus, nempe Kanulus primus Rex Daciæ, Noruegiæ, & Angliæ, reuertens Roma, quam petierat voti causa anno 1030. litteras ad Anglos dedit, præcipiens vniuersum æs alienum solui ante reditum suum & inquit: denarios, quos Romam ad Sanctum Petrum debetis, siue ex vrbibus, siue ex villis. *Has autem litteras anno 1032. scriptas esse, memoriæ dedit Ingulphus Abbas Croilandensis in sua Historia, vbi integrum earum apographum exscripsit, religiosam quoq; Kanuti peregrinationem denarrauit: nec non Malmesber. lib. 2. de Reg. Angl. cap. 11. Honed. Annalium priori parte anno 1031. Polyd. lib. 7. Angl. hist. Lilius in Chron. Henric. Huntid. lib. 6.* Rex verò Cunt, inquit, Romam splendidè perrexit: & eleemosynam quæ vocatur Romscot quam antecessores sui dederant Ecclesiæ Romanæ, perenniter assignauit.

Ramescot igitur, seu Romscot, est annuum vectigal, quod Reges Angliæ pensitabant annuatim Summis Pontificibus Romanis: eamq; ob rem Angli vernaculè appellabant Petrepens vel Petrepence, quasi Petri pensum seu denarium Petri, vt epistol. 32. li. 2. & 42. supra. Petri Blesensis 136. edit. Paris. 1515. (Nam edit. Mogunt. separauit ab epistolis, separatamq; inscripsit inuectiuam) & capit. Auditis de Præscription. lib. 2. & capit. Ea qua, de censibus lib. 3.

Et hunc quidem denarium etiam cum Angliæ regnum teneretur eptarchia, Reges pependerunt. Ac inprimis Inas Occidentalium Anglorum Rex, annum salutis circiter 740. Æthelunfus vel Adhulf (vt scribitur lib. 3. Chronic. Ethelunerdi cap. 4.) itidem Vvestsaxonum seu Occidentalium Anglorum anno 855. vt Asserus Syreburnēsis, nūc Saresberiensem dicunt, Episcopus, in Historia Elfredi Anglosaxonum Regis, tradidit hisce litteris: Romæ quoque omni anno magnam pro anima sua pecuniā id est, CCC. Mancussas portare præcepit: quę taliter ibi diuideretur, scilicet C. Mancussas in honorem Sancti Petri specialiter ad emendum oleum, quo impleantur omnia luminaria illius Ecclesiæ in vespera Paschæ: & C. Mancussas in honorem Sancti Pauli, eadem conditione ad cōparandum oleum in Ecclesia Sancti Pauli Apostoli, ad implenda luminaria in vespera Paschæ, & in Galli cantu C. quoque Mancussas venerabili Papæ Apostolico. *Penè singula Asseri verba Florentius Vvigorniensis perscripsit Chron. pagin. 300. Guillel. Malmesburiensis lib. 2. de Reg. Angli. cap. 2. rem totam breuius & specialius absoluit.* Romam, inquit, composito regno suo, ibique tributum, quod Anglia hodieque pensitat, Sancto Petro obtulit coram Leone Papa Quarto.

Mancussas autem nunc memoratas Roger. Houedenus appellat Manculas: & Malmesberiensis proximè Marcas. At Guillelmus Lambardus Scholiis ad veteres Saxonum leges asserit manculam & marcam eadem esse, nempe nummum valentem 30. denariis. Sed de his nimis, cum Anglicana historia studiosis sint notiora, quàm luculentius explanarem. Necessariò tamen explanatius hac obseruarim propter quosdam, me audiente referentes hunc denarij Romani pensitati nem ad Ioannis, vulgariter appellatē sine terra, Regis Angliæ tempora: quanquam vtraq; sit ex diametro opposita. hæc enim coacta, illa spontanea fuit. vt prolixe narrat Matth. Paris in hist. maiore.

EPISTOLA LXXXVI.

SVO CHARISSIMO DOMINO HENrico Glorioso Regi Anglorum Anselmus Archiepiscopus Cantuariæ fidele seruitium cum orationibus.

Gratulatur Regi de se sollicito. Hic autem videtur regia deesse epistola, cui respondet Anselmus: Neq; enim superius occurrit: cuius quidem epistolæ desideratæ antecedentis & insequentis meminit Ioānnes Lelandus apud Baleum, Centur. 10. Catalog. Scriptorum Britanniæ.

GRatias magnas ago Celsitudini vestræ pro amore magno, quem erga me vos habere ostendistis: & propria sollicitudine, quam de me, sicut de fideli vestro habetis; scilicet ne in itinere incepto propter imbecillitatem & infirmitatem corporis mei nimio laboris grauamine deficiam: Sed iam vsque in vallem (a) Morianæ progressus eram, quando vestram suscepi epistolam: vnde timui ne Dn. Papæ displiceret, si tanta parte itineris perfecta remanerem; & nullum mihi responsum per legatos faceret, nisi ad eum sicut incepi peruenirem. Didici n. per literas, quas mihi per Tiberiō misit, quia si possibile esset libēter mihi loqueretur. Sperans itaque in Deo, secūdum quod in me sentiebam, & de itinere iam peracto expertus eram; quia laborē itineris possem sustinere: quod quia me non posse timebatis, me remanere volebatis: existimaui bonum esse, per me ipsum hoc, pro quo Angliam exiui sicut proposui perficere, nisi fortè aliquid obuiauerit, cui rationabiliter nequeam resistere. Omnipotens Deus sic vestrum regnum terrenum in gaudio vestro diu regat, & corroboret super Anglos, & post hanc vitam vos regnare faciat inter Angelos: AMEN.

a Mauriēna vel Moriana est Alp... gentis opp... etiamnum priscum retinens nomen.

EPISTO-

EPISTOLA LXXXVII.

ANSELMVS ARCHIEPISCOPVS Cantuariæ Reuerendo Abbati & amico suo Gerontino salutem.

Clericus in duabus Ecclesiis obstrictus sacramento religionis, in qua debeat manere?

QVidam monachus, sicut ab illo didici, alligatus Ecclesiæ vestræ per quandam professionem, quam in habitu Clericali vobis fecit, & similiter monasterio Sancti Petri, quod Carnoti situm est, vbi habitum monachi assumpsit per aliam professionem, dicit se nullatenus posse habere solutionem a vobis, neque ab Abbate Carnotensi, vt vel in Carnotensi monasterio, vel in vestro animam suam saluet, quod facere nequit nisi aut a vobis aut ab Abbate Carnotensi absolutus fuerit. Consideret igitur prudentia vestra, quia non expedit nec decet vos Abbates, vt animam eius quisque sibi trahendo scindatis, sed in vobis esse maternam pietatem, & plus vos diligere animam proximi, quàm propriam voluntatem ostendatis. Ille enim se magis ostendit esse matrem, qui dicet alteri; habeto tu solus infantem viuum: nec ambo eum occidamus, vt cùm venerit verus Salomon dicat: (a) *Date huic infantem viuum, hæc est enim mater eius.* Nam vera mater maluit filium suum in alieno sinu viuere, quàm in suo mortuum fouere. Notum autem sit Sanctitati vestræ, quia sicut cognoscere potui, magis expedit propter plures causas, eum Carnoti remanere, quàm ad vos remeare. Vnde si auderem, religioni vestræ consulendo suggererem, quatenus vos non falsam sed veram matrem esse probaretis. Valete.

a 3. Reg. 3. [illegible]

EPISTOLA LXXXVIII.

SVO REVERENDO DOMINO Henrico Regi Anglorum, Anselmus Cantuariensis Archiepiscopus, fidele seruitium cum orationibus.

Quid responderit Papa ad consultum de sacerdotiorum collatione: quodque Anselmus Papa sit pariturus.

QVamuis per Wilhelmum de Vvarelwast cognouistis quid Romæ fecerimus: tamen quod ad me pertinet, breuiter ostendam. Romam veni, causam, pro qua veneram, Domino Papæ exposui. Respondit, se nequaquam velle dissentire à statutis antecessorum suorum, & insuper præcepit mihi, vt nullam haberem communionem cum illis, qui de manu vestra inuestituras acceperint Ecclesiarum, post huius prohibitionis notitiam, nisi pœnitentiam agerent, & sine spe recuperationis quod acceperant desererent: neque cum Episcopis, qui tales consecrarunt, nisi ad Apostolicæ sedis iudicium se repræsentarent. Horum omnium testis potest esse prædictus Willelmus si vult. Qui Willelmus quando ab inuicem discessimus ex vestra parte commemorans amorem & benignitatem, quam semper erga me habuistis, summonuit me sicut Archiepiscopum vestrum, vt talem me facerem, quatenus sic intrare in Angliam: vt sic esse possem vobiscum, sicut fuit antecessor meus cum patre vestro, & vos me eodem honore & libertate tractaretis, qua Pater vester antecessorem meum tractauit. In quibus verbis intellexi, quia nisi me talem facerem, reditum meum in Angliam non velletis. De amore quidem & benignitate gratias ago. Vt (A) autem ita sim vobiscum, sicut antecessor meus fuit, cum patre vestro facere non possum, quia nec vobis homagium facere, nec accipientibus de manu vestra inuestituras Ecclesiarum propter prædictam prohibitionem me audiente factam, audeo communicare. Vnde precor, vt mihi vestram si placet mandetis voluntatem, vtrum sic quemadmodum dixi, possim in pace vestra, & officii mei potestate redire in Angliam. Paratus enim sum & vobis & populo, diuina mihi dispositione commisso, officii mei seruitium pro viribus & scientia mea seruata regulari obedientia fideliter exhibere. Quod si vobis non placuerit, puto, quia si quod animarum detrimentum inde contigerit, mea culpa non erit. Omnipotens Deus sic regnet in corde vestro, vt vos per omnia regnetis in gratia eius. AMEN.

ANNOTATIO IN EPISTOLAM LXXXVIII.

VT autem (A) vobiscum sim sicut antecessor meus fuit, cum patre vestro facere non possum.] *Gergillum foret hisce verbis extricandis necessarium. Cum enim sub finem illius sæculi, mille* [illegible] *vocaretur Simonia, sacerdotij, virga, aut annuli Pontificij data potestas à laico Principe, sed & homagium (vt vulgo loquar) eidem factum, vel quodpiam obsequium eiusdem rei gratia, videbitur Lanfrancus hac parum macula: Immo & ipse Guillelmus Nothus, huius Henrici (ad quem sunt præsentes Anselmi literæ) genitor. Vidimus enim apud Baronium eum Alexandri Papæ testimonio laudatum, ob extinctam à se pestem Simoniæ. Malmesburiensis verò, si credamus aienti, lib. 3. de Reg. Anglis; Gregorium VII. inuentorem fuisse & primum fulminatorem anathematis in laicos inuestitores & inuestitos, nihil in his verbis animaduerto, quod Lanfrancum attingat. Et quidem eum magna ex parte plus regia importunitate, & Summi Pontificis* [illegible] *perfecta sunt, quam huiusmodi suspectis fauoribus, vt ipse met testatus est literis ad eundem Pontificem datis relatisque, ad epistolam 23. lib. 1. Præterea, eodem Alexandro præcipiente Thomam Eboracensem archiepiscopum & Remigium Lincolniæ Præsulem suis indignos sedibus, (hic quod Guillelmo Notho Angliam venienti tulisset suppetias, Episcopatum acquisierat, ille, quod Presbyteri filius esset) restituit.* Verùm quia *authore Malmesber. lib. 1. de Pontificibus Anglis*, Papa pondus facti à se reiiciens, in Lanfrancum considerationem transfudit, benè an secus fieret, redderet inuestituras si vellet si minùs, faceret quod commodum sciret. Ita illi de manu Lanfranci baculos & annulos recipientes, lætum ad patriam cum eodem mox sunt reditum. Nec minori eum amoris diligentia palpādum curauit Gregorius Alexādri successor, multa illius consilio transigens, multa etiam domesticis suis ignota, illius conscientiæ communicans. *Quibus Malmesberiensis verbis apparet, hos duos Pontifices habuisse Lanfrancum in Anglia vnicè sacerrimis cum suā*

adyti, ex quo in vulgus ederentur necessariò cognoscenda, pro locorum, personarum, & temporum ratione: alia verò aut reticenda prorsus, aut nō tam manifesta fienda, vt videret Lanfranci prudentia, cui fides erat dictorum Paparum.

Quamobrem, si quid præstitit Lanfrancus, quod detrectet Anselmus, nemo temerariè vitio dederit probißimo Antistiti, cùm discipulus præceptoris non carpat sed affirmet, se non audere, quod præceptori licuit (si res exigeret aliquando) ob interdictum Vrbani II. & Paschalis II. se audiente promulgatum. Cæterum hic animo succedit, Malmesberiensem sui immemorem fuisse, libro 3. de Reg. Angliæ, vbi de Gregorio VII. Papa sic scribit: Hic, quod alij inusitauerant, palàm extulit, excommunicās electos, qui inuestituras de manu laici per annulum & baculum acciperent. *Grauiter, inquam, memoria lapsus est Malmesbiria ita scribens:* cùm Nicolaum I. Papam ducentis fermè annis ante Gregorium & Leonem IV. ante Nicolaum constet idem cauisse sub anathematis pœna, quam legere est tomo 2. Conciliorum, his verbis: Vt per laicos nullomodo quilibet Clericus aut Presbyter obtineat Ecclesiam, nec gratis, nec pretio. *Quam & Alexander II. Gregorij VII. prædecessor probauit, seruandamq; præcepit hanc cæterasq; Nicolai constitutiones. Etenim hanc Gratianus retulit Alexandri nomine, c. 6. quæst. 7. can. Per laicos. Vbinam verò loci hæc Statuta renouarit, exprimit ipsemet, scribens in hunc modum.* Alexander Episcopus seruus seruorum Dei omnib. Episcopis Catholicis, cunctoque Clero & populo salutem charissimam, & benedictionem Apostolicam. Vigilantia vniuersalis regiminis assiduam sollicitudinem omnibus debētes, quæ in Cōstantiniana Synodo nuper celebrata coram centum & amplius Episcopis, licet nobis immeritis præsentibus, sunt Canonicè instituta, vobis notificare curauimus; quia ad salutem nostram eorum executores vos optamus, & Apostolica authoritate iubendo mandamus. Primò namque, inspectore Deo, vt à Beato Papa Leone & beatæ memoriæ Nicolao prius statutum est erga Simoniacos nullam misericordiam in dignitate seruanda habendam esse decernimus. *Et paulò post sancta Synodus hæc à capite sub excommunicatione statuit, dicens:* Quicunque sacerdus vel Diaconus vel subdiaconus post constitutum beatæ memoriæ prędecessoris nostri sanctissimi Papæ Leonis aut Nicolai de castitate Clericorum concubinam duxerit, vel ductam non reliquerit, ex parte omnipotentis Dei, & authoritate Apostolorum Petri & Pauli præcipimus, & omnimodo interdicimus, vt Missam non cantet, neque Euangelium, neque epistolam ad Missam legat. *Hæc carptim ex Synodo Lateranensi.*

Porro has Anselmi literas Lugduno fuisse datas Anno 1105. inde constat, quod obseruauerimus in epist. 76. Anselmum Romam profecturum excessisse Anglia anno 1104 & in Gallia supra tres menses esse commoratum, propter nimios æstus similisq; corpusculi imbecillitatem: ita vt se dederit in viam Nonas circiter Augustas: hunc enim diem produnt epist. 81. & 85. Præterquam, quod à vero abhorreat, virum multo confectum senio isse & rediisse tam breui, vt eodem reuerteretur anno, quo discessisset, maximeq; hyberno tempore.

Hanc verò separationem Anselmi regisq; legati Guilhelmi Guarlenasiy contigisse haud procul à Lugduno: Edinerus, Malmesberiensis, & alij sunt authores. Diuersus igitur Lugdunum Anselmus multos insequentium e-

pistolarum scripsit ad Regem, Reginam, Antistites, Cœnobiarchas & Cœnobitas, aliosq; ad eum.

EPISTOLA LXXXIX.

ANSELMVS VOCATVS ARCHIEpiscopus Cantuariæ, Dominis Fratribus & filiis charissimis in Christi Ecclesia Cantuariæ conuersantibus & benedictionem Dei & suam quantum potest.

De suo reditu in Angliam a Cantuariensibus monachis peroptato.

DE reditu nostro dulce desiderium vestrum quia de dulcedine dilectionis vestræ procedit gratanter accipio, amo & approbo, etiamsi aliter Deus disponere voluerit, quam sicut ego vobiscum desidero. Sæpè enim Deus seruorum suorum vitam ordinat contra hoc, quod mens quauis suo sensu intentione bona desiderat. Sicut enim (a) aurum in fornace probatur: ita mentes electorum suorum igne tribulationis examinat. Quod si vobis eius paterna correctione aut probatione contigerit, nolite deficere, sed ex ipsa tribulatione sicut filii studete proficere. Non est enim inusitatum seruis Dei in hac peregrinatione aduersitatibus multimodis concuti, quoniam nō sunt de hoc mundo: & quantò magis hîc vexantur, tantò magis mundum cognoscunt, & ad requiem transire desiderant de hoc mundo. Quapropter moneo, precor vos vt filios charissimos, quatenus, si res exegerit, quantò attentius vos hostis hominum à statu religionis vestræ dissipare tentauerit, tantò vos ad seruitium Dei colligere strictius studeatis. Sic namque contra hostem fortius pugnabitis, & Dei auxilium efficacius impetrabitis. De his non est necesse, me vobis multum scribere, quia gratiâ & vos hæc scitis, & testimonia Scripturarum vobis sunt præsentia, & domini Prioris, si illi credere volueritis, vobis consulere & vos confortare poterit sapientia. Quod petitis, vt Domino Priori committam totam curam animarum vestrarum secretè & publicè, donec ego ad vos redeam: hoc vtique feci & facio, sicut mihi ipsi, vt ipse secundum sapiētiam, quam Deus sibi dedit, & secundum zelum domus Dei, quem in corde gerit, iudicet & disponat, puniat & parcat, quatenus animæ in innocentia nutriantur, & vitia, quantum possibile est, Deo adiuuante radicitus de domo Dei exstirpentur & excludantur. Scio quia singuli nostram desideratis absolutionem, sed quoniam singulis hoc facere mihi nunc possibile non est, omnibus vobis Dei & nostram, quantum in me est, opto, oro, mando, absolutionem & benedictionem. Disciplinam ordinis vestri semper amate: pacem inter vos & obedientiam ad Priorem inuiolabiliter seruate: Dominus sit semper vobiscum. Amen.

a Excurrit in locum eb. mund. de aduersis fortiter tolerandis.

Episto-

EPISTOLA XC.

ANSELMVS ARCHIEPISCOPVS reuerendo & charissimo fratri Domino Priori Ernulfo salutem & gratiam Dei.

Idem argumentum quàm præcedentis.

QVod vos & amici nostri doletis, quia tendens Roma in Angliam non veni, hoc facit dilectio: sed quod pastoralem curam sine vlla ratione relinquere videor, non hoc æstimant sapientes religiosi, quibus rem ostendo, neque ego intelligo. Non enim ego eam, quantum in me est relinquo, sed ibi vbi eam me exercere oporteret conuersari, sicut vos si diligenter intenditis cognoscere potestis nequeo. Audistis enim quibus ex præcepto Apostoli communicare non possim, sine animæ meæ periculo, quorum communionem Regi communicans, dum ipse eis communicat, vitare nô valeo. Hic consideret aliquis, quid facere possim, cum veniam ad regem coronandum, & missam celebrabo, & ipsi circa me erunt? Certe illos expellere nequeo; cum illis orare non audeo, Regi subtrahere solitum officium non debeo, quoniam Dominus Papa & illi concedit & mihi, vt faciam si præsens sum, præcepit. Si mihi præcipit vt domi maneam ad curiam nô eam, & sic me alia bona officit mei faciens à communione malorū abstineam, conqueretur Rex cum omnibus Episcopis & principibus suis, quia (A) cum illum coronare nolo, aufero ei coronæ suæ honorem, quem ei Primas regni sui debet per consuetudinem. Vnde iustum illis videbitur, & opere complebunt, vt dignitas ecclesiæ nostræ ad aliam ecclesiam transferatur. Quod cum fiat me viuente in regno, neque per me aut per alium prohibere potero confirmabitur ecclesiæ nostræ intolerabilis imminutio. Quod autem dicunt, quod non oportuerit eum pro vno verbo fugere, qui suum sanguinem pro ouibus suis, & pro Ecclesia Dei debuerit effundere, dico, quia non est paruipendendum illud verbum, in quo tam grauia mala côtinentur: quia iam dixi, in quæ sine periculo animæ meæ, & sine detrimento Ecclesiæ mihi commissæ, nullatenus me possum ingerere. Denique non timeo sanguinis effusionem, aut quamlibet corporis mei destructionem, aut rerum amissionem. Quæ si personæ meæ euenirent, libenter paterer propter veritatis assertionem. At nihil horum super me cadet, sed ecclesiam nostram, & homines ad eam pertinentes, si in Angliam cum Rege côtenderem grauis oppressio frustra côtereret, & multitudo vexatorum ad culpam meam ærumnas suas me execrando conuerteret. Melius itaque mihi videtur, vt me absente quælibet tribulatio, si vitari nequit, in Anglia debacchetur, quàm per meam præsentiam & tolerantiam quælibet praua consuetudo in futurum confirmetur, aut multitudo hominum me aspiciente, propter me tribulationem se pati lamentetur. Si obiicitur, quod maius est damnum animarum, quod cognoscitur propter meam absentiam, quam malum temporale, quod contingeret per meam præsentiam, & ideo illud propter illud esse contemnendum: iam dixi, quia si super me venerit, inconcussam seruarem patientiam. Verum, quoniam non debemus facere mala, vt veniant bona; non debeo attrahere super me quoslibet innocentes quælibet mala, vt animabus aliorum eueniant bona. Dixi vtique in præterito anno cum me minarentur expellere, quia nollem exire propter iniunctam mihi curam & obedientiam: sed & hoc dicebam propter illos qui hoc minabantur, ne pro solis verbis illorum exirem, non propter aliquam vtiliter remanendi fiduciam. Mox enim. vt discordia & contentio inter regem & me appareret pariter, & mala corporalia feruerent, & bona spiritualia penitus fugerent. Quod imponitur mihi, quia quasi astutè infamauerim regem & regnum eius, & Episcopum Lincoliensem non per me manifeste, sed latēter per monachos nostros: certè falsum est, quia nullus homo à me ad hoc monitus est. Sed nec ipsi fratres nostri Dinerus, & (B) Alexander, qui maxime de hoc accusantur, ita sicut de eis dicitur, cognoscunt esse, & vos scitis, quia delatores paruis magna addentes mendaces, solent esse: denique antequam nos veniremus Romam, multa dicebantur de Anglia intra Romam, & extra Romam. In his omnibus, neq; per me, neque per sapientiores me meliori possum vti consilio, quam dispositionem Dei expectare, & rem eius committere iudicio. Hoc autem scitote, quia voluntas mea est, vt adiuuante Deo, nullius mortalis homo fiam, nec per sacramentum fidem alicui promittam. Consilium nostrum petitis, quid agere debeatis inter eos & cum eis, quorum communionem mihi Dominus Papa interdixit. Quæ res ita dubia est, vt minus difficile sit, nô communicare eis quibus rex communicat, præsertim cum mihi soli Romæ à Papa ista interdicta sit communio, nec audeo præcipere, vt illis communicetis, quibus ego non communico, sed si ita permanseritis, sicut vos dimisi, nequaquam vos reprehendo. Non enim potestis à toto regno discordare, nec participes estis eorum maliciæ. Si quis à vobis petierit, quod honestatem & religionem non deceat, præmeditati estote, ne aut minæ, aut blanditiæ, aut aliqua astutia persuadeant vobis aliquid, vnde vos postea pœniteat. Consilium & curam fratrum, quidquid contingat propter Deum & charitatem proximi nolite deserere, nisi vos violentia de Ecclesia expulerit. Si ingruerint aduersitates & tribulationes tunc fortiores estote, & in tentatione fratribus vestris nolite deficere. Si quis exegerit ab aliquo monacho Ecclesię vestrę sacramentum aut fidei alligationem, aut pactum aliquod, quod contra ordinem sit propter tenendam aliquam potestatem, quam dicimus obedientiam; considerate, & in quantum possibile est, & in quantum scitis, auertere malitiam. Quicquid futurum sit, Dei tuitioni vos & omnes fratres nostros cum omnibus quæ ad ecclesiam nostram pertinent, commendo.

ANNOTATIO IN EPISTOLAM XC.

QVia (A) cum illum coronare nolo,] *Quo sensu id dicat Anselmus, non video: quia antequam Henricus eum primò rex casset in Angliam, iam insignia regis sumpserat ipsomet teste epist. 40. supra. Præterea vt monstrauimus ad epistol. 88. hæc littera fuere scripta Lugduni intrà annum 1105. Henricum autem fuisse in*

si sanctitati vestræ placet hanc excommunicationem in Anglia absolute, vt in ea possim manere, sine animæ meæ periculo, aut eam vos seruare velle quidquid mihi inde contingat, vestris literis significate, aut si quid discretioni vestræ placet excipere, eadem certitudine nominatim quid illud sit intimare. De illis quoque, qui intra prædictas inducias inuestituras prohibitas accipiunt, & qui eos consecrant, quid mihi faciendum sit, vestra instrui iussione desidero. In his quæ per latores præsentium extra hanc chartã paternitati vestræ suggero, vt preces nostras dignetur non spernere, suppliciter expostulo.

EPISTOLA LXXIV.

PASCHALIS EPISCOPVS SERVVS seruorum Dei, Anselmo Cantuariensi venerabili fratri & Coepiscopo salutem, & Apostolicam benedictionem.

Ad præcedentem responsio, in qua Episcopi imp flores regy legati conuincuntur mendacy, & cœtu piorum submouentur. hanc autem epist. retulit Malmesb. lib. 5. de reg. Angl. In excusis antehac 12. est.

SVauissimas dilectionis tuæ suscepimus literas charitatis chalamo scriptas. Neque enim aliud chartæ calamus indidit, quam quod de fonte charitatis immixit. In his reuerentiam deuotionis tuæ complectimur, & (a) perpendentes fidei tuæ robur, & solicitudinis instantiam exultamus, quia gratia Dei tibi præstante auxilium, te nec minæ concutiunt, nec promissa sustollunt. Dolemus autem, quia cum fratres nostros Episcopos legatos Regis Anglorum benigne suscepissemus, quæ nec diximus eis, nec cogitauimus, redeuntes ad propria retulerunt. Audiuimus enim eos dixisse, quod si Rex in aliis bene ageret, nos inuestituras ecclesiarum nec prohibere, nec factas excommunicare, & quod ideo nolebamus chartę committere, ne sub hac occasione & cæteri principes in nos inclamarent. (b) Vnde Iesum, qui renes & corda scrutatur in animam nostram, testem inducimus, si ex quo huius sanctæ sedis curam cœpimus gerere: hoc immane scelus vel descendit in mentem, & hoc à nobis Deus auertat, vt est, & non surrependo nos inficiat, & aliud habeamus ore promptum, aliud cordi reconditum, cum contra mendaces Propheta imprecetur, dicens: (c) *Disperdat Dominus vniuersa labia dolosa.* Si verò nostro silentio pateremur ecclesiam felle amaritudinis & impietate radicis pollui, qua ratione possemus apud æternum iudicem excusari? cum Dominus sub specie sacerdotum dicat Prophetæ: (d) *Speculatorem te dedi domui Israel.* Non bene custodit vrbem qui in specula positus, dum non obsistit, eam hostibus diripienda exponit. Si ergo [E] virgam pastoralitatis signum, si annulum signaculum fidei tradit laica manus, quid in ecclesia Pontifices agunt? Ecclesię honor atteritur, soluitur disciplinæ vigor, & omnis religio Christiana conculcatur, si quod nouimus sacerdotibus solis deberi, laica patiamur temeritate præsumi. (f) Non est laicorum ecclesiam tradere, nec filiorum matrem adulterio maculare. Iure igitur priuandus est patrimonio, qui matrem polluit adulterio. Nec mereatur Ecclesiasticę benedictionis consortium, qui eam impia infestatione insequitur. Laicorum enim est ecclesiam tueri, non tradere. (g) Ozias quidem, cum illicitũ sibi sacerdotium vindicaret, lepra percussus est. (h) Filii quoque Aaron, quia alienum ignem imposuerunt, igni diuino consumpti sunt. Alienum est enim ab Ecclesia, & sacris canonib. est inhibitum, ne principes & sæculares viri inuestituras nõ solũ non dare, sed ne electioni Episcoporum se audeãt violenter inserere. In VII. quippe Synod. vt nostis scriptũ est: (i) *Sancta & vniuersalis Synodus definiuit neminẽ laicorum Principum vel potentum semet inserere electioni vel promotioni Episcoporum.* Si ergo filii Aaron, quia ignem alienum intulerunt, corporaliter puniti sunt, isti qui à laicis, à quibus alienum est, ecclesiam susceperunt, spirituali gladio feriuntur. Episcopos autem, qui veritatem in mendacio commutarunt, ipsa veritate in medium introducta à B. Petri gratia, & à nostra societate excludemus, donec Romanæ Ecclesiæ satisfaciant, & reatus sui pondus agnoscant. Quicunque vero intra prędictas inducias inuestituras seu consecrationem acceperunt à consortio fratrum, & ordinatos & ordinatores alienos habemus, nec eis ad excusationem deceptio sufficit: quia & (k) Propheta ab alio Propheta deceptus, nec ideo mortem euasit. Rogamus interea charitatem tuam nos sanctis tuis precibus commendari, vt quanto propius ad Deum passibus virtutum accelerás, nobis orationum tuarum manus extendas. Omnipotens Deus, qui te huius stadii inuitauit ad cursum, fœlici consummatione perducat ad præmium. Amen.

a al. perpendimus.

b Ex hoc incerto iam concepta verbis facto, & in, qua legere est proxime, deceptor Anton. Demochares in edit. Anselmi 1549 Paris & Heruet. Somalcii Societat. Iesu. reliquisse veterem inscriptionem huius epist. sic: Pascal alius Papa ad D. Anselm. sc. de eo, quod inuestitura ecclesiarum laicis indulserit, extenstanus. Demirror inquam huncce titulum falsissimum à duobus viris oppidò eruditis relictum: quandoquidem longe aliter, cum ex aliis testimoniis, tum ex hac tantum epistola, & altera, quam subiecit.

c Psalm. 11. d Ezech. 3.

f non est laicorum ecclesiam tradere

g 2. Paral. 26

h Leuit. 10

i Relata à Gratiano can. Hadrianus vbi & alia ta… rum con… cinnae.

k 3. Reg 13.

ANNOTATIO IN EPISTOLAM LXXIV.

SI ergo [E] Virgam pastoralitatis signum, si annulum fidei, &c.] *Iisdem penè vtitur rationibus ad confirmandum Rothardum Pontificem Moguntinum, epistola ad eundem: quam, quia in nullis impressis voluminibus reperire potui, depromptam ex MS nostræ Bibliothec. & ad rem plurimum facientem, hic apponendam putaui: sic autem incipit:* Paschalis Episcopus seruus seruorum Dei, Venerabili fratri Rothardo Mogontino Episcopo salutem, & Apostolicam benedictionem. Sacerdotii ac regni gratię [illegible]diu scandalum fuit: quia vsurpantibus non sui regibus, Ecclesia, quod suæ est libertatis, amisit. (a) Hanc profectò viam, hanc ianuam nequitiæ suæ Simon Magus inuenit. (b) Dum enim non nisi per præstigiosam inuestituram ecclesiasticos honores adipisci mens ambitiosa credidit: & seipsam curialibus subdit obsequiis, & regium cor amplioribus parat inclinare muneribus! Hæc nimirum auaritia, sicut in Regum libris legitur, antiquorum quoque temporum religionem euertit. Sed erga huiusmodi præsumptores reges, qualiter diuina sæuierit indignatio, in eisdem apicibus non siletur. Et verò magnum est filio flagitium, matrem addicere seruituti, vt inuita thalamos ineat, quos recusat. Super hoc negotio noua nos oportet solicitudine concitari, cum noui regni opportunitatem diuina dispositio prouidit

a Act… b … de … qu… rons… honor… dimer… buisse… Baron… 2. anno … ann. 33. … & seqq. … ad 23.

prouidit. Nos enim regibus, quæ sui iuris sunt, integra seruare optamus: nec in aliquo minuimus, dummodo ipsi sponsæ sui Domini libertatem integram patiantur; quam sui meruit sanguine redemptoris. Sic agentes nostrum auxilium, nostrum consilium, concordiam nostram, nostram dulcedinem obtinebunt. Alioquin tantam Dominæ ac matris nostræ indignitatem pati non possumus. Quid enim ad militem baculus Episcopalis? Quid annulus sacerdotalis? habeant in ecclesia primatum suum, vt sint Ecclesiæ defensores, & Ecclesiæ subsidiis perfruantur. Habeant reges, quod regum est. Quod sacerdotum est, habeant sacerdotes: sic pacem inuicem teneant, & se inuicem in vno Christi corpore venerentur. De ordinationibus Clericorum, qui in nostri temporis schismate ordinati sunt: non aliud scribendum duximus, (c) quam in Placentina Synodo, per sanctæ memoriæ Vrbanum prædecessorem nostrum deliberatum est. Porrò Episcopis, qui sub excommunicationis in eodem schismate manus impositionem susceperunt, ad Concilii sententiam deferendos arbitramur. Tantum enim tantarum personarum malum generaliter deliberatione aut curandum est, aut detruncandum. De Concilii autem loco vel tempore, si vestris in partibus celebrandum sit, tuâ interest, communicato fratrum consilio, nobis citius indicare. Optamus enim, & vehementer opportunum est: vt, vel apud vos per Legatos nostros: vel in Italia per nos largiente Domino peragatur. In quo de sacerdotii ac regni scandalo propulsando, pace stabilienda, communi per Dei gratiam deliberatione tractemus. Sanè de schismaticorum ecclesiis, sanctæ memoriæ (d) Ioannis Papæ verba mandamus: Ait enim Episcopis per Italiam constitutis: Ecclesias Arrianorum, vbicunque inueneritis, Catholicas eas diuinis precibus & operibus absque vlla mora consecrate: in inferioribus, & id ipsum in Constantinopolitanis partibus se fecisse commemorat, dicens: Quascunque illis in partibus eorum ecclesias reperire potuimus, Catholicas eas, Domino opem ferente, (e) consecrauimus.

c huius Synodi meminit Abb. Vrsperg. sub fin. anni 1090. & post eu Platina. Volater. Anthropol. lib. 22.

d Hic est Ioannes Papa & Martyr, a quo Baron. plura com. 7. ad ann. 521 vbi & huius Ioa. epistola locu hunc allatu refert. Burchar. l. 3 c. 32. Iuo Carnot. 3. p. c. 37.

e Huc vsque Ioan. Papa locus.

Omnipotens Dominus, quem pacem nostram & salutem esse credimus, per industriam vestram, pacem ac salutem Ecclesiæ suæ, miserationum suarum affluentia operetur. Datum Laterani, 3. Id. Nouembris. *Hactenus Paschalis epistola, quam illustrabunt, quæ habet Abbas Vrspergens. anno 1105 1106. & insequentibus. Sed nec ab illa abhorrent Agobardus Lugdun. contra sacrilegos, titul. 21. Capitul. Caroli Magni lib. 6. Iarland. Chrysopol. collectan. lib. 12. sua Candela:*

✱ ✱
✱

EPISTOLA LXXV.

ANSELMVS SERVVS ECCLESIÆ Cantuariensis dilecto amico suo Domino Connio salutem.

alias, Cuno.

Tres superbiæ modos explicat, & subdiuidit. Sic enim varie à variis partita est; a Gregor. lib. 31. Moral. cap. 31. in 7. lethalia vitia: à Bernar. in superbiam cordis, oris, operis, habitus, serm. 3. ex paruis: à B. ... in 3. octonarium psal. 118 trifariam: vide Guillelm. Peraldum summa vitiorum, lib. 2. tract. 6. part. 3. cap. 1.

EXigit charitas vestra, vt de tribus illis modis superbiæ, de quibus vobis loquutus sum, duos, qui à memoria vobis exciderunt per epistolam nostram commemorem. Tres quidem illos esse dixi: vnum in æstimatione, id est, quando aliquis existimat de se, quam debeat, contra quem dicitur: (a) *Noli altum sapere, sed time.* Et quem negat iste fuisse, qui dixit: (b) *Domine non est exaltatum cor meum*, & quæ sequuntur. Alius est in voluntate, quando aliquis altius se vult tractari aliquo modo quam debeat, contra quem dicitur: (c) *Quomodo potestis credere, qui gloriam quæritis ab inuicem?* Et: (d) *Diem hominis non desideraui, tu scis.* Alius est in opere, contra quem dicit Dominus: (e) *Cum inuitatus fueris ad nuptias, non discumbas in primo loco.* Iste est, quando homo seipsum tractat altius, quàm debeat. Contra singulos istos modos plura inueniuntur dicta in sacra Scriptura, si inquirantur. Contra omnes dicitur: (f) *Qui se exaltat, humiliabitur.* Et: (g) *Superbis Deus resistit.* Et multa alia: De his tribus quando singula quæque sola est: illa est leuior, quæ in solo opere est, quia non fit nisi per ignorantiam, & tamen, quia vitium est, corrigendum est. De aliis duabus illa, quæ est in sola voluntate damnabilior est, quia scienter peccat. Illa verò quæ est in æstimatione, sola insanabilior est, quia non se ostendit, & iusta sibi videtur. Si ergo istæ tres superbiæ singulæ considerentur, tres simplices possunt dici superbiæ, si vero binæ & binæ intelligantur, tres duplices inueniuntur. Si vero tres coniungantur, erit vna triplex, & sic erunt septem, tres simplices, tres duplices, vna triplex. Contra istas superbias sunt membra humilitatis, id est, vt humiliter quis sentiat de se, & quantum ad tractatum & conuersationem aliorum humiliter velit de se, & ipse humiliter tractet se. Pro singulis modis superbiæ dicitur homo superbus, sed pro singulis membris humilitatis, vel pro duobus, nisi omnia membra simul sint, non dicitur homo humilis, sicut vno membro languente dicitur homo æger, sanus autem non dicitur, nisi sanus omnibus membris. Hæc breuiter commemoraui charitati vestræ. Quæ si prudentia vestra sæpius retractauerit, plenius ea intelliget, quam hic dicta sunt. Valete, & orate pro me, vt sicut Deus dedit mihi superbiam & humilitatem intelligere, sic mihi det illam cauere, & istam acquirere. Salutate Dominum & amicum nostrum reuerendum Episcopum Attrebatensem ex parte nostra.

a Rom. 11.
b Psal. 130.
c Ioan. 5.
d Hierem. 17.
e Luc. 14.
Contra varios superbiæ morbos pancherestum S. Scriptura.
f Ibidem.
g Iacob. 4.

Epistola LXXVI.

ANSELMVS GRATIA DEI ARCHIepiscopus Cantuariæ dilectissimis filiis & fratribus Domino Ernulfo Priori & aliis in Ecclesia Christi Cantuariæ Deo seruientibus salutem & benedictionem Dei & suam quantum potest.

De itineris sui prosperitate, & vt Cantuarienses religiosi instituti sint tenaces.

QValiter me habeam & quid agam, dilectioni vestræ significo. Gratia Dei, postquam iter nostrum incepi vestris orationibus me prosequentibus ab omni aduersitate sum vsque in præsentem diem protectus. Romam (A) tendens, ea intentione, qua de Anglia exiui, Carnotum vsque perueni, vbi à (a) Comitissa sorore nostri regis, & ab (b) Episcopo & à multis aliis cum gaudio & honore susceptus sum, sed de itinere meo tali tempore incepto valde mirati sunt: Dicebant enim propter nimietatem caloris, & quia isto tempore nullus peregrinus vadit, me nec Romam peruenturum, nec amplius rediturum, quia aut manus inimicorum ecclesiæ Dei non possum effugere, aut propter imbecillitatem corporis mei tali tempore necesse esset me mortem incurrere. Sic itaque vi consilii sui me vltra progredi ad præsens non permiserunt, sed vt opportunum tempus & quando peregrini vadunt, expectarem coëgerunt. Sciens enim scripturam diuinam dicere: Omnia fac cum consilio & post factum non pœnitebit: timui ne si tam rationabili & amico consilio non acquiescerem, pœnitentia sequeretur. Hac ratione quamuis prædicta Comitissa me in terra sua retinere, & omnia necessaria libentissimè vellet impendere, reuersus sum in Normanniam, & expecto vt congruo tempore, hoc quod incepi, si Deus annuerit, perficiam. Scitis filii charissimi desiderium meũ de vobis; audistis sæpe, quid tribulationes meas consoletur in vobis. Si corda vestra soli Deo student vacare, si proposito quod fortiter arripuistis, velut boni in Christi vinea operarii strenuè insudatis, si mundum vobis crucifixum, & vos mundo, vita vestra testatur, si non vobis sed Deo, id est, non vestræ sed Dei voluntati viuitis, si etiam in minimis Deum valde timetis, si districtionem ordinis vestri amatis: quam qui odit, certissimo signo se vitiosum esse & dissolutionem diligere demonstrat: si pacem inter vos & obedientiam Domino Priori seruatis, hoc est, desiderium meum de vobis: hæc consolatio & requies mea in vobis: hæc cogitate, hæc retractate & facite, si me lætificare: imo si Deum vobis vultis placare: hæc vobis Spiritus sanctus persuadeat, & pro his gloriæ suæ visionem beatam exhibeat.

AMEN.

a fuit Adela vel Adala, vide epist. 75 lib. 1 & adnot.
b Is erat Iuo ex Abbate S. Quintini Bellouacensis, vocatus in Pontificem Carnotensem, obiit anno 1116 Kal. Ianuar. ex Necrolog. eccles. eiusdem S. Quintini.
Eccles. 32.

ANNOTATIO IN EPISTOLAM LXXVI.

ROmam (A) tendens ea intẽtione.] *Quam quidem nouerat, ad quos scribebat: sed non omnes qui hunc locum viderint, nisi renexo stamine interruptum historiæ filum retexamus. Anselmus igitur accepta Paschalis epistola penultima, quæ impudens regiorum legatorum detexit mendacium, constantius defendit inuestiturarum ecclesiasticarum libertatem & potestatem. Rex autem regnique proceres videntes Dei virum tam excelso firmoque animo, vt nec blanditiis molleſceret, aut minis concuteretur: suaserunt, vt ipso Romam proficisceretur: confidentibus atque etiam credentibus totam rem eius opera felicissimum sortituram exitum. Paruit Anselmus commonitoribus, nihil non moliturus pacis ergo: discessitque Anglia, 5. Kal. Maias anno 1104. vt scribit Lilius in Chronico: cui libentius assentior quam Matthæo Parisio, Hovedeno & Wigorniensi, id recensentibus anno 1103. Nam, vt alias diximus, Anselmus Lugduno reuocatus est in Angliam ab Henrico I. anno 1100. Augusto mense: estque verosimile in Angliam delatum fuisse sub finem eiusdem mensis: Immo, si Hovedenum sequamur, 7. Id. Septembr. Henricus Anselmum inuitauit in Angliam: quo mense aut die, mea non refert: cum inter omnes Anglos scriptores constet eo anno Nouembri mense Anselmum sacro iunxisse connubio Henricum regem & Mathildam Macolini Scotorum regis filiam. At Edinerus peregrinantis Anselmi Achates indiuiduus, lib. 2. vitæ eius, & Walsinghamus in Ypodigmate Neustriæ obseruant has Henrici & Anselmi inimicitias, non nisi post dimidiatum & secundum eiusdem Anselmi reuersi annum, natas esse. Quod tempus deest in supputatione Parisii & Hovedeni. Quamobrem certior est, immo nulla verior Chronographia Edineri: cui soli, qui Anselmum vidit, comitatus est euntem & redeuntem, ac permansit ad extremum vsque vitæ spiritum, fidem promptius accommodo, quam alteri cuilibet.*

Epistola LXXVII.

ANSELMVS ARCHIEPISCOPVS Dominis fratribus charissimis, Domino Priori Ernulfo & aliis seruis Dei in Christi ecclesia Cantuariæ commanentibus salutem & benedictionem Dei, & suam quantum potest.

Eiusdem est argumenti, cuius & præcedens.

GRatia Dei, vestris & aliorum amicorum nostrorum orationibus fauente. Ex quo à conspectu vestro discessi, omnia erga me & socios prospere fuerunt vsque in præsentem diem. Precor autem, vt sicut de vobis confido pro nobis orare non cesseris, quatenus sic nos & actus nostros diuina clementia protegat & disponat, vt de omnimoda prosperitate nostra nobis ad vos redeuntibus charitas vestra congaudere valeat. Quantum quidem ad nos pertinet, sicut dixi, omnia nobis prosperè sunt, sed si vos in pace, & sicut spero, in studio bene viuendi & saluandi animas vestras viuitis, secundum desiderium meum, tunc multo magis & verius augetur gaudium meum. Precor itaque [illegible] tanto affectu possum, vt semper ad meliora sollicitudinis proficere, & nullatenus ab his ad quæ vos Dei gratia prouexit deficere. Admoneo secundum DEVM dilectionis

ctionis & con... dulcedinem seruate, ordinis vestri di... ionem sine simulatione am...te, corda vestra ad societatem Angelorum, propter quã benè viuitis, sine intermissione leuate, in omni difficultate & aduersitate si contigerit, ne bonum studium vestrum aliquatenus perturbetur, consolationem Dei ... ndo sperate. Vbicunque estis siue in conspectu ho...num, siue tantum in conspectu Dei, à quo nu... abesse ... mnibus actionibus vestris, ... panis, etiam in cogitationibus eum P... vestras in manibus vestris semper portate. Omnipotens Deus sic vos protegat in omnibus, & dirigat vt ad æternam beatitudinem per temporalem prosperitatẽ perducat. Amen. Nepotem meum Anselmum charitati vestræ sicut carnem meam commendo, & vt discere valeat, & vitam suam custodiat. Domino Roberto qui custodit domum nostram, præcipio, vt totum vinum nostrum, quod Cantuariæ dimisi, vobis tribuat; & secundum voluntatem Dn. Prioris in vestrum vsum expendat.

EPISTOLA LXXVIII.

ANSELMVS ARCHIEPISCOPVS Reuerendo Episcopo Gondulfo salutem.

Regem non debere à monachis aut Ecclesia pecuniam exigere.

AVdiui quia Dn. vester Rex à Priore & monachis nostræ Ecclesiæ petit pecuniam, quã ipsi non habent, nec habere possunt: quoniam sicut mihi mandatum est, creditoribus non modicam debent pecuniam; & propter indigentiam quæ sibi necessaria sunt magnam patiuntur. Ad opus etiam Ecclesiæ inceptum dimidium quod consueuerant habere nequeunt: & si haberent, nec Regem decet, ab illis aliquid exigere, qui nil nec seipsos habent sicut monachi, nec ad illos aliquid dare vel accommodare, quod eorum non est. Vnde vobis mando & precor, vt Regi precando suadeatis, quatenus omnia nostra in pace donec redeam quieta manere iubeat, sicut promisit: quia si Deus, secundum quod proposui, mihi prosperè reditum concesserit, seruiã ei sicut debeo Domino & Regi meo. Quod si fecerit, gratias agam Deo & illi: si verò preces nostras nõ audierit, & aliquid vnde doleam facere voluerit, faciet sicut Dominus quod illi placebit, sed non mihi videbitur facere, quod decebit. Non n. ego & monachi dimisi sumus, sed omnia quæ illorũ stabilita sunt vtilitati mea sunt, & meæ subiacẽt potestati, & si ipsi indigerent, quicquid haberem, eorum deberem expendere necessitati. Quare, cum omnis mundana aduersitas pro suo modo & ratione tangat animum meum: illa vtriq; quę illos contristat, profundius lædit cor meum, & vos scitis, quia tam inauditæ & insuetæ rei assensum præbere non debeo, & quoniam non debeo, non audeo, vt monachis absque Prælato suo pecunia exigatur: & ideo non mihi necalicui expedit, vt hæc consuetudo in ecclesiam Dei aliquo assensu introducatur.

EPISTOLA LXXIX.

HENRICO DOMINO REVERENdo Glorioso Regi Anglorum, An...us Archiepiscopus Cantuariensis fideliter seruitium ... ationes.

Ex Beccensi Cœnobio scribens, hortatur Regem, vt cælesti Regi obediat.

GRatias ago Deo, à quo est omne bonum de vestra incolumitate & hilaritate, & quia vestros successus ad maiora & melior cum vestra & vestrorum fidelium lætitia prouehit. Gratias etiã ago vestræ Celsitudini, quia hæc mihi mandare dignata est, sicut fideli suo, de quo confidit, quia in omnibus suis prosperitatibus congaudet & illi, cuius dispositione fiunt, gratias agit. Verum enim est, quia hic quotidie orat & desiderat cor meum vt Deus vos & vestra sic regat & protegat in gloria temporalis regni super (a) Anglos, quatenus in æterna fælicitate regnare faciat inter Angelos. Hoc vtiq; est, ad quod maximè vobis seruire cupio. Quapropter quia ad hoc enim positus sum, vt fidelis & Episcopus cõsulo, precor, & sicut scriptum est obsecro opportunè importunè, vt sicut Deus vestram auget prosperitatem, & exaltat potestatem, ita vos semper omnia eius ametis in omnibus operibus vestris seruate voluntatem. Quod sic vos Deus diu in hac vita in prosperitate facere concedat, vt post hanc vitam secũ in æternitatẽ gaudere faciat. Erga me Dei gratia cuncta prosperè sunt, & ante Assumptionem sanctæ Mariæ de Becco proficiscar, vt secundum quod Deus annuet prosequar, propter quod de Anglia egressus sum. De nostris rebus quamuis hoc esse in vestra voluntate confidam, rogo tamen tamen vt eas in quiete manere iubeatis donec redeam.

a Ex alã parte ... epistolarum ... lib. 1.

EPISTOLA LXXX.

ANSELMVS ARCHIEPISCOPVS Domino Priori Ernulfo & alijs fratribus, Ecclesiæ Christi Cantuariensis salutem & benedictionem Dei & suam quantum potest.

De Clericis (si idonei fuerint) in monachos recipiendis.

DE hoc, vnde mihi mandastis, respondeo: Si qui Clerici, qui Ecclesiæ & sibi vtiles esse possunt, se ad ordinem suscipi petunt, & vos ita perpenditis esse; laudo, vt eos suscipiatis: nec in hac te volo dubitetis de voluntate mea, quia scitis mihi displicere, tales ad vos non ita venire sicut vellem:

VALE.

EPISTOLA LXXXI.

SVÆ CHARISSIMÆ DOMINÆ Mathildi Reginæ Anglorum Anselmus Archiepiscopus fidele seruitium, & supernæ gratiæ continuam protectionem.

De sua incolumitate, & designato tempore itineris Romani.

NOn ignoro, quod dignationis vestræ benignitati placet nosse, quid mihi sit, & quomodo me habeam. Gaudeus igitur & gratias agens de tam bona vestra volūtate notifico vobis, quoniam, ex quo Angliam exiui, Dei misericordia, & quæ ad me pertinent, in integra dispositione prosperitate, vsque nunc moratus sum Becci, expectans opportunum tempus iter agendi. Sed in proximo ante assumptionem Sanctæ Mariæ inde proficiscar, intentione, quod incepi, Deo annuente, peragendi. Didici, quia Deo regni, domini mei Regis & vestri dignitatem, placet exaltate, & ea, quæ ad placitum eius & vestrum ac fidelium vestrorum non erant secundum vestram voluntatem ad honorem & vtilitatem vestram reparate: vnde sicut fidelis, & sicut bona vestra in præsenti & in futura vita desiderans, gaudeo, & superno Regi, a quo vobis hæc proueniunt, ago gratias vt debeo, & vt semper bona quæ dedit intemerata custodiens, vos ad maiora & meliora, sub sua gratia prouehat, oro & desidero. Quoniam igitur officii mei est vos exhortari ad cœlestis regni desiderium, hortor, precor, consulo, quanto affectu possum, ne plus vos delectet, in terreni regni transitoria gloria exultare, quàm ad cœlestis regni fœlicitatem æternam anhelare: Quod vtique veraciter & efficaciter facere potestis, si ea, quæ vestræ potestati subdita sunt, plus secundum Dei consilium, quàm secundum consilium hominum dispositis. (a) *Sapientia enim huius mundi stultitia est apud Deum*, vt ait vera Scriptura. Et sapientia carnis inimica est Deo, quoniam legi Dei non est subiecta. Hæc consulite, hæc secretè & publicè intimate Domino nostro Regi, & sæpè repetite, & quotum ad vos pertinet, studiosè retractate. Transit (b) enim (vt soletis dicere) gloria mundi. Et vtinam Deus vos ambos post transitoriam gloriam transire faciat ad æternam: AMEN.

a 1. Corin. 3.

b Mathildis reginæ apophtegma.

EPISTOLA LXXXII.

ANSELMVS ARCHIEPISCOPVS Dominis & Fratribus & filiis charissimis, Domino Priori Ernulfo, & aliis sub illo monachis Deo seruientibus salutem & benedictionem Dei & suam quantum potest.

Ne Cantuarienses monachi turbentur, si Rex eos conturbet.

DE salute & prosperitate nostra, & vbi sim, per præsentem nuncium cognoscetis. Ad præsens autem in Angliam redire nequeo, donec sciam, quid Rex respondeat literis, quas illi misto per Episcopum Rofensem. Quid autem in illis continetur, postquam Regi erunt ostensæ, per eundem Episcopum cognoscetis. Quicquid autem Rex respondeat, vel quicquid de me sit, mementote, quia siue viuimus, siue morimur Domini sumus. Sic igitur viuite, vt & illi viuatis, & cum moriemini ad illum transeatis. Non vos perturbent tribulationes huius vitæ: quia per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei: Iactate cogitatum vestrum in Domino, & ipse vos enutriet, non dabit in æternum fluctuationem iustis. Orate Deum benè viuendo, non mentes vestras turbando, vt in sua semper vos cōsolatione faciat lætari. Pueros & adolescentes vt filios dulcissimos hortor & moneo, quanto possum affectu, vt monitionis & doctrinæ, qua eos de cordis & cogitationum custodia solebam instruere, non obliuiscantur: sed consilium nostrū sæpè retractando, sicut eam studiosè magnificare & commendare illis solebam, per gratiam DEI custodire nitantur. Pax Dei, quæ exuperat omnem sensum, custodiat corda vestra & intelligentias vestras. Gratias vobis ago pro charitate, quam impendistis nepoti nostro, & illi præcipio, vt vobiscum maneat, & doctrinis ac literis studeat, donec ego sibi mandem, vt veniat.

EPISTOLA LXXXIII.

ANSELMVS VOCATVS ARCHIEpiscopus Ecclesiæ Cantuariensis, Eustachico patri Gaufredi monachi Beccensis salutem.

De eo, qui vxore sua ex ... consensu in Parthenonē reclusa, alteram sibi adiunxerat thori consortem.

DOminus Gaufridus filius vester solicitus de salute animæ vestræ, & timens damnationē vestram, rogat me, vt ostendam vobis, in quanto periculo maneatis. Dicit enim, quia vxori vestræ matri eius licentiam, vt sæculum relinquens, sanctimonialis fieret, dedistis, & castitatem Deo corporis vestri vouistis, sed postea aliam mulierem accepistis, vnde filium genuistis. Quod si ita est, scitote absque vlla dubitatione, quia si in hoc peccato de hac vita exit anima vestra, omnino perditur ... diem iudicii erit. Videat igitur vestra prudentia, quàm graue malum sit, perdere vitam æternam & satietatem angelorum, & pati tormētum æternū in societate diabolorum. Videte etiam, q̄ periculosum sit, & quanta insipientia in tali differre correctionem, sine qua certam potestis expectare perditionem. Quamdiu enim in hoc peccato manetis, ira Dei manet super vos: & sicut peccatum, quantò diutius manet, tātò magis crescit, ita ira Dei indies magis super vos exardescit. Consulo igitur & precor, sicut Christianus Christianum, & sicut amicum, quatenus de tam graui peccato & tā magno periculo exire non differatis, ne fortè de hac vita ad mortem & tormentum æternum transeat anima vestra, qua hora non putatis. Consulo etiā vt filii vestri D. Gaufridi de hac re accipiatis consilium, si vnquā à Deo vultis habere salutis auxilium Nam etsi non promisistis castitatem vestri corporis, quādo vxori vestræ licentiam dedistis, vt sanctimonialis fieret, nullo modo tantē sine eo peccato & periculo, vt supra dixi, violare eandem castitatem in vobis pullectis, quamdiu vxor viueret.

EPISTOLA LXXXIIII.

ANSELMVS SERVVS ECCLESIÆ Cantuariensis Dominæ & venerandæ matri Abbatissæ Cadomēsi Mathildæ, semper diuinæ gratiæ regi consilio.

De hoc Cœnobio vide Notationem ad epist. 13. l. 1. Præ ætatis & oneris grauitate se debiliorem perfectūs Abbatiſſa consulit Anſelmum.

PEtit Sanctitas vestra per Dominum Robertū fratrem Eustachii nostrum consilium de Abbatia vestra, quam idcirco deserere si vobis liceret vt alii commendaretur, velletis; quoniam eam ꝓpter infirmitatem & ætatis imbecillitatem, sicut oportet, regere non valetis. Quod quia fieri non potest, nisi per Comitē & Archiepiscopum Rotomagensem, & Episcopum vestrum, & consensum Sanctimonialium vobis cōmissarum. Vnde vobis nullum impendere possum auxilium: sed quoniam petitis, quale possum mando cōsilium. Tentate si per eos, ad quos pertinet, desiderium vestrum, sicut vobis expedire videtur, potestis efficere; & si nequitis, sororibus, quæ membra vestra sunt, illis scilicet, in quibus maiorem prudētiam & religionis feruorem cognoscitis, earum rerum in quibus vires vestræ deficiunt, præcipiēdo, rogando, exhortando curam iniungite. Nam si etiam contingeret, vt tales personas, in quibus secundum desiderium vestrum possitis confidere, non haberetis, quod in Ecclesia vestra esse nō spero: vestra tamen reuerentia si illas eligeret, quas ad hoc meliores & aptiores cognosceret, excusabilis apud Deum, quoniam melius non posset, sicut credo, existeret.

EPISTOLA LXXXV.

ANSELMVS ARCHIEPISCOPVS reuerendo & diligendo Episcopo Rofensi Gundulfo, semper & in omnibus Deo placita velle & operari.

Episcopum de Cantuariēsis Ecclesiæ negotiis sollicitum laudat.

PRimùm gratias ago Deo, quia sicut mandastis omnia nostra & vestra vbique prosperè sub... lunt. Deinde vobis, cuius prudentia & cura reguntur Dei gratia, postquam de Anglia exiui, erga me & ea quæ ad me pertinent, ad votum meum disponuntur. De debitis quæ soluistis, & debita de Romascot in his ... leo; & promissionem vestram de reddit... ... this cum actione granarum expecto. Benè fecistis, quia verba, quæ inter Regem & vos fuerunt, de me & itinere meo, & de epistolis, quas ... & mihi à Papa missas dixi, & de Legatis ad Imperatorem; mihi mandastis. Sed scitote quia ego nec literas n... vllam legationem ab Apostolico habui; postquam à vobis discessi: nisi quod per Tibenū mihi mandauit verbis & literis, vt eum (A) de Romascot adiuuarem. De literis autem Papæ ad Regem nihil scio, nisi quod vos mihi mandastis. Si autem alic... ... māsurus sim, & per leg... ... meum sim facturus quod incepi, nondum sum certus. De Girardo Archiepiscopo Eboracensi non debeo in tali re aliquid ... rius de absente & inaudito definire, præsertim, cum ipse crimen illarum neget: & ideo non audeo dare consilium, ne cōsilium meū ab aliquo pro definitione accipiatur. Quapropter si vobis videtur de hoc apud regem omnino ex mea parte, nisi ipse à vobis requisierit responsum meum; tacete: & si requisierint, q̄ vobis mando si melius non potestis, respondete. De lite quæ est inter nostros & homines Roberti de Monte forti, precor vt faciatis per Regem, vt aut pax integra, aut treuiæ inter eos donec redeā ponantur. De omnibus nostris rebus intus & foris vt curam sicut hactenus fecistis habeatis, & sicut scitis me in vobis confidere, precor. De rebus ac familia Roberti nutrit vestri, qui mecum est, gratias ago, quoniam ea contra aduersarios eius, sicut illi mandatum est, defenditis; & instantissimè precor, vt omnia, quæ ad illum pertinent, gerta manere omnino faciatis; & hoc ipsum Guillelmo de me testante, ex mea & vestra parte præcipiatis. Dico enim vobis, quia malo in meis propriis quàm in eius rebus aliquam pati iniuriam. Deo annuente ante Assumptionem Sanctæ Mariæ de Becco proficisci volo, & in festiuitate apud Carnotum esse: & deinde sicut Deus disponet vestris orationibus prosequētibus iter nostrum peragere. Quod nonnulli me reprehendunt de familiaritate, quam habeo ad illos, quos Rex non diligit: scitote, quia nihil facio contra honorem eius, aut vnde iustè reprehendi debeam. Propter rixas quæ fiunt de Ecclesia de Hergas, iubeto Rudolfo Præposito, vt eam teneat in manu mea donec redeam, & interim inueniat, qui in ea seruiat. Omnipotens Dominus vos & vestra sub sua gratia custodiat, & vos nunc & semper in viam salutis dirigat: AMEN.

ANNOTATIO IN EPISTOLAM LXXXV.

VT eum de (A) Romascot adiuuarem.] *Romascot, Romischeot gallice, la taille de Rome Cuiac. ad c. audius de præscript. l. 2.)* Romscot *vel* Romescot *anglica est dictio, vt apparet in legibus Guillelmi Nothi Anglorum Regis apud Roger. Honed. descriptis in Annal. posteri. 1. parte. p. 344. Quarum vnab ... titulum habet, & statutum:* De denario S. Petri, quod Anglice dicitur Ramescot. Omnis qui habuerit 30. denariatas viuæ pecuniæ in domo sua, de ꝓprio suo, Anglorum lege dabit denarium S. Petri: & lege Danorū dimidiam marcam. Ille vero denarius debet summoneri in solemnitate S. Petri & Pauli ante festiuitatē, q̄ dicitur ad vincula S. Petri, ita vt vltra alium diem non detineatur. Si quisquam detinuerit, ad custodiā Regis clamor deferatur, quoniam denarius hic eleemosyna Regis est: iustitia faciat reddi denarium, & forisfactionem Episcopi & Regis. Et si quis plures domos habuerit; de illa vbi residens fuerit, in festo Apostolorū Petri & Pauli reddat. *Sic Guillelmus dictus Conquæstor imperauit reddendū Deo quod Dei est, quodq; à se interruptū fuerat ad vnguem seruauit testib. litteris, quas ad Gregorium VII. transmisit in hanc sententiam.* Excellentissimo S. Ecclesiæ pastori Gregorio: gratia Dei Anglorū Rex & Dux Norman. Guillelmus salutem cū amicitia. Hubertus legat⁹ tuus, relig. ipse Pater, ad me veniēs ex tua parte me admonuit, quaten⁹ tibi & successorib. fidelitatē facerem, & de pecunia, quā antecessores mei ad Rom. Eccles. mittere solebant

EPISTOLA LXXXVII.

ANSELMVS ARCHIEPISCOPVS Cantuariæ Reuerendo Abbati & amico suo Gerontioo salutem.

Clericus in duabus Ecclesiis obstrictus sacramento religionis, in qua debeat manere?

QVidam monachus, sicut ab illo didici, alligatus Ecclesiæ vestræ per quandam professionem, quam in habitu Clericali vobis fecit, & similiter monasterio Sancti Petri, quod Carnoti situm est, vbi habitum monachi assumpsit per aliam professionem, dicit se nullatenus posse habere solutionem à vobis, neque ab Abbate Carnotensi, vt vel in Carnotensi monasterio, vel in vestro animam suam saluet, quod facere nequit nisi aut a vobis aut ab Abbate Carnotensi absolutus fuerit. Consideret igitur prudentia vestra, quia non expedit nec decet vos Abbates, vt animam eius quisque sibi trahendo scindatis, sed in vobis esse maternam pietatem, & plus vos diligere animam proximi, quàm propriam voluntatem ostendatis. Ille enim se magis ostendit esse matrem, qui dicet alteri; habeto tu solus infantem viuum: nec ambo eum occidamus, vt cùm venerit verus Salomon dicat: (a) *Date huic infantem viuum, hæc est nim mater eius.* Nam vera mater maluit filium suum in alieno sinu viuere, quàm in suo mortuum fouere. Notum autem sit Sanctitati vestræ, quia sicut cognoscere potui, magis expedit propter plures causas, eum Carnoti remanere, quàm ad vos remeare. Vnde si auderem, religioni vestræ consulendo suggererem, quatenus vos non falsam sed veram matrem esse probaretis. Valete.

a Schol. quæst. pro ... lxx ... tæ mere ... 3 Reg. 3. discrepant a.

EPISTOLA LXXXVIII.

SVO REVERENDO DOMINO Henrico Regi Anglorum, Anselmus Cantuariensis Archiepiscopus, fidele seruitium cum orationibus.

Quid responderit Papa ad consultum de sacerdotiorum collatione. quodq; Anselmus Papa sit pariturus.

QVamuis per Wilhelmum de Vvarelimast cognoscatis quid Romæ fecerimus: tamen quod ad me pertinet, breuiter ostendam. Romam veni, causam, pro qua veneram, Domino Papæ exposui. Respondit, se nequaquam velle dissentire à statutis antecessorum suorum, & insuper præcepit mihi, vt nullam haberem communionem cum illis, qui de manu vestra inuestituras acceperunt Ecclesiarum, post huius prohibitionis notitiam, nisi pœnitentiam agerent, & sine spe recuperationis quod acceperant desererent: neq; cum Episcopis, qui tales consecrarunt, nisi ad Apostolicæ sedis iudicium se repræsentarent. Horum omnium testis potest esse prædictus Willelmus si vult. Qui Willelmus quando ab inuicem discessimus ex vestra parte commemorans amorem & benignitatem, quam semper erga me habuistis, submonuit me sicut Archiepiscopum vestrum, vt talem me facerem, quatenus sic intrare in Angliam; vt sic esse possem vobiscum, sicut fuit antecessor meus cum patre vestro, & vos me eodem honore & libertate tractaretis, qua Pater vester antecessorem meum tractauit. In quibus verbis intellexi, quia nisi me talem facerem, reditum meum in Angliam non velletis. De amore quidem & benignitate gratias ago. Vt (A) autem ita sim vobiscum, sicut antecessor meus fuit, cum patre vestro facere non possum, quia nec vobis homagium facere, nec accipientibus de manu vestra inuestituras Ecclesiarum propter prædictam prohibitionem me audiente factam, audeo communicare. Vnde precor, vt mihi vestram si placet mandetis voluntatem, vtrum sic quemadmodum dixi, possim in pace vestra, & officii mei potestate redire in Angliam. Paratus enim sum & vobis & populo, diuina mihi dispositione commisso, officii mei seruitium pro viribus & scientia mea seruata regulari obedientia fideliter exhibere. Quod si vobis non placuerit, puto, quia si quod animarum detrimentum inde contigerit, mea culpa non erit. Omnipotens Deus sic regnet in corde vestro, vt vos per omnia regnetis in gratia eius. AMEN.

ANNOTATIO IN EPISTOLAM LXXXVIII.

VT autem (A) vobiscum sim sicut antecessor meus fuit, cum patre vestro facere non possum. *Gergillus foret hisce verbis extricandis necessarius. Cum enim sub finem illius sæculi millesimi vocaretur Simonia, sacerdotij, virgæ, aut annuli Pontificij data potestas a laico Principe, sed & homagium (vt vulgò loquar) eidem factum, vel quodpiam obsequium eiusdem rei gratia, vt liberer Lanfrancus hac purus macula: Immo & ipse Guillelmus Nothus, huius Henrici (ad quem sunt præsentes Anselmi literæ) genitor. Videmus enim apud Baronium eum Alexandri Papæ testimonio laudatum, ob extinctam à se pestem Simoniæ. Malmesburiensis verò, si credamus asserenti, lib. 3. de Reg. Anglis, Gregorium VII. inuentorem fuisse & primum fulminatorem anathematis in laicos eorumque fautores & inuestitos, nihil in his verbis animaduerto, quod Lanfrancum attingat. Et quidem eum inauguratio plùs regia importunitate, & Summi Pontificis nisu perfecta fuit, quam huiusmodi suspectis fauoribus, vt ipsemet testatus est literis ad eundem Pontificem datis relatisque, ad epistolam 23. lib. 1. Præterea, eodem Alexandro præcipiente Thomam Eboracensem Archiepiscopum & Remigium Lincolniæ Præsulem sua indignos sedibus, (hic quod Guillelmo Notho Angliam venienti tulisset suppetias, Episcopatum acquisierat, ille, quod Presbyteri filius esset) restituit.* Verùm quia *authore Malmesbur. lib. 1. de Pontificibus Anglis,* Papa pondus facti à se reiiciens, in Lanfrancum considerationem transfudit, benè an secus fieret, redderet inuestituras si vellet si minùs, faceret quod commodum sciret. Ita illi de manu Lanfranci baculos & annulos recipientes, lætum ad patriam cito eodem moliti sunt reditum. Nec minori eum amoris diligentia palpandum curauit Gregorius Alexandri successor, multa illius consilio transigens, multa etiam domesticis suis ignota, illius conscientiæ communicans. *Quibus Malmesburiensis verbis apparet, hos duos Pontifices habuisse Lanfrancum in Anglia vice sacerrimi cuiusdam*

adris

adyti, ex quo in vulgus ederentur necessariò cognoscenda, pro locorum, personarum, & temporum ratione: alia verò aut reticenda prorsus, aut nō tam manifesta fienda, vt videret Lanfranci prudentia, cui fides erat dictorum Paparum.

Quamobrem, si quid praestitit Lanfrancus, quod detrectet Anselmus, nemo temerariè vitio dederit probissimo Antistiti, cùm discipulus praeceptoris non carpat sed affirmet, se non audere, quod praeceptori licuit (si res exigeret aliquando) ob interdictum Vrbani II. & Paschalis II. se audiente promulgatum. Caeterum hîc animo succedit, Malmesberiensem sui immemorem fuisse, libro 3. de Reg. Anglis, vbi de Gregorio VII. Papa sic scribit: Hic, quod alii inusitauerant, palàm extulit, excommunicās electos, qui inuestituras de manu laici per annulum & baculum acciperent. *Grauiter, inquam, memoria lapsus est Malmesbria ita scribens:* cùm Nicolaum I. Papam ducentis fermè annis ante Gregorium & Leonem IV. ante Nicolaum constet idem cauisse sub anathematis poena, quam legere est tomo 2. Conciliorum, his verbis: Vt per laicos nullomodo quilibet Clericus aut Presbyter obtineat Ecclesiam, nec gratis, nec pretio. *Quam & Alexander II. Gregorij VII. praedecessor probauit, seruandamq; praecepit hanc caeterasq; Nicolai constitutiones: Etenim hanc Gratianus retulit Alexandri nomine, c. 6. quaest. 7. can. Per Laicos. Vbinam verò loci haec Statuta renouarit, exprimit ipsemet, scribens in hunc modum.* Alexander Episcopus seruus seruorum Dei omnib. Episcopis Catholicis, cunctoque Clero & populo salutem charissimam, & benedictionem Apostolicam. Vigilantia vniuersalis regiminis assiduam sollicitudinem omnibus debētes, quae in Cōstantiniana Synodo nuper celebrata coram centum & amplius Episcopis, licet nobis immeritis praesentibus, sunt Canunicè instituta, vobis notificare curauimus; quia ad salutem nostram eorum executores vos optamus, & Apostolica authoritate iubendo mandamus. Primò namque, inspectore Deo, vt à Beato Papa Leone & beatae memoriae Nicolao prius statutum est erga Simoniacos nullam misericordiam in dignitate seruanda habendam esse decernimus. *Et paulò post sancta Synodus haec à capite sub excommunicatione statuit, dicens:* Quicunqoe sacerdos vel Diaconus vel subdiaconus post constitotum beatae memoriae praedecessoris nostri sanctissimi Papae Leonis aut Nicolai de castitate Clericorum concubinam duxerit, vel ductam non reliquerit, ex parte omnipotentis Dei, & authoritate Apostolorum Petri & Pauli praecipimus, & omnimodo interdicimus, vt Missam non cantet, neque Euangelium, neque epistolam ad Missam legat. *Haec carpsimus ex Synodo Lateranensi.*

Porro has Anselmi literas Lugduno fuisse datas Anno 1105. inde constat, quod obseruauerimus in epist. 76. Anselmum Romam profecturum excessisse Anglia anno 1104 & in Gallia supra tres menses esse commoratum, propter nimios aestus similesq; corpusculi imbecillitatem: ita vt se dederit in viam Nonas circiter Augustas: hunc enim diem produnt epist. 81. & 85. Praeterquam, quod à vero abhorreat, virum multo confectum senio isse & rediisse tam breui, vt eodem reuerteretur anno, quo discessisset, maximeq; hyberno tempore.

Hanc verò separationem Anselmi regiiq; legati Guilhelmi Guarlensis contigisse haud procul à Lugduno: Eadinerus, Malmesberiensis, & alij sunt authores. Digressus igitur Lugdunum Anselmus multas insequentium e-pistolarum scripsit ad Regem, Reginam, Antistites, Coenobiarchas & Coenobitas, aliosq; ad eum.

Epistola LXXXIX.

ANSELMVS VOCATVS ARCHIEpiscopus Cantuariae, Dominis Fratribus & filiis charissimis in Christi Ecclesia Cantuariae conuersantibus & benedictionem Dei & suam quantum potest.

De suo reditu in Angliam a Cantuariensibus monachis peroptato.

DE reditu nostro dulce desiderium vestrum quia de dulcedine dilectionis vestrae procedit gratanter accipio, amo & approbo, etiamsi aliter Deus disponere voluerit, quam sicut ego vobiscum desidero. Saepè enim Deus seruorum suorum vitam ordinat contra hoc, quod mens quorum suo sensu intentione bona desiderat. Sicut enim (a) aurum in fornace probatur: ita mentes electorum suorum igne tribulationis examinat. Quod si vobis eius paterna correctione aut probatione contigerit, nolite deficere, sed ex ipsa tribulatione sicut filii studete proficere. Non est enim inusitatum seruis Dei in hac peregrinatione aduersitatibus multimodis concuti, quoniam nō sunt de hoc mundo: & quantò magis hîc vexantur, tantò magis mundum cognoscunt, & ad requiem transire desiderant de hoc mundo. Quapropter moneo, precor vos vt filios charissimos, quatenus, si res exegerit, quantò attentius vos hostis hominum à statu religionis vestrae dissipare tentauerit, tantò vos ad seruitium Dei colligere strictius studeatis. Sic namque contra hostem fortius pugnabitis, & Dei auxilium efficacius impetrabitis. De his non est necesse, me vobis multum scribere, quia gratiā & vos haec scitis, & testimonia Scripturarum vobis sunt praesentia, & domini Prioris, si illi credere volueritis, vobis consulere & vos confortare poterit sapientia. Quod petitis, vt Domino Priori committam totam curam animarum vestrarum secretè & publicè, donec ego ad vos redeam: hoc vtique feci & facio, sicut mihi ipsi, vt ipse secundum sapiētiam, quam Deus sibi dedit, & secundum zelum domus Dei, quem in corde gerit, iudicet & disponat, puniat & parcat, quatenus animae in innocentia nutriantur, & vitia, quantum possibile est, Deo adiuuante radicitus de domo Dei exstirpentur & excludantur. Scio quia singuli nostram desiderant absolutionem, sed quoniam singulis hoc facere mihi nunc possibile non est, omnibus vobis Dei & nostram, quantum in me est, opto, oro, mando, absolutionem & benedictionem. Disciplinam ordinis vestri semper amate: pacem inter vos & obedientiam ad Priorem inuiolabiliter seruate: Dominus sit semper vobiscum. Amen.

a *Excidit in locum ... de aduersis fortiter tolerandis.*

Episto-

EPISTOLA XC.

ANSELMVS ARCHIEPISCOPVS reuerendo & charissimo fratri Domino Priori Ernulfo salutem & gratiam DEI.

Idem argumentum quàm præcedentis.

QVod vos & amici nostri doletis, quia rediens Roma in Angliam non veni, hoc facit dilectio: sed quod pastoralem curam sine vlla ratione relinquere videor, non hoc æstimant sapientes religiosi, quibus rem ostendo, neque ego intelligo. Non enim ego eam, quantum in me est relinquo; sed ibi vbi eam me exercere oporteret conuersari, sicut vos si diligenter intenditis cognoscere potestis nequeo. Audistis enim quibus ex præcepto Apostoli communicare non possim, sine animæ meæ periculo, quorum communionem Regi communicans, dum ipse eis communicat, vitare nô valeo. Hic consideret aliquis, quid facere possim, cum veniam ad regem coronandum, & missam celebraho, & ipsi circa me erunt? Certe illos expellere nequeo; cum illis orare non audeo, Regi subtrahere solitum officium non debeo, quoniam Dominus Papa & illi concedit & mihi, vt faciam si præsens sum, præcepit. Si mihi præcipit vt domi maneam ad curiam nô eam, & sic me alia bona officii mei faciens à communione malorū abstineam, conqueretur Rex cum omnibus Episcopis & principibus suis, quia (A) cum illum coronare nolo, aufero ei coronæ suæ honorem, quem ei Primas regni sui debet per consuetudinem. Vnde iustum illis videbitur, & opere complebunt, vt dignitas ecclesiæ nostræ ad aliam ecclesiam transferatur. Quod cum fiat me viuente in regno, neque per me aut per alium prohibere potero confirmabitur ecclesiæ nostræ intolerabilis imminutio. Quod autem dicunt, quod non oportuerit eum pro vno verbo fugere, qui suum sanguinem pro ouibus suis, & pro Ecclesia Dei debuerit effundere, dico, quia non est paruipendendum illud verbum, in quo tam grauia mala côtinentur: quia iam dixi, in quæ sine periculo animæ meæ, & sine detrimento Ecclesiæ mihi commissæ, nullatenus me possum ingerere. Denique non timeo sanguinis effusionem, aut quamlibet corporis mei destructionem, aut rerum amissionem. Quæ si personę meæ euenirent, libenter paterer propter veritatis assertionem. At nihil horum super me cadet, sed ecclesiam nostram, & homines ad eam pertinentes, si in Angliam cum Rege côtenderem grauis oppressio frustra côtereret, & multitudo vexatorum ad culpam meam ærumnas suas me exectando conuerteret. Melius itaque mihi videtur, vt me absente quælibet tribulatio, si vitari nequit, in Anglia debacchetur, quàm per meam præsentiam & tolerantiam quælibet praua consuetudo in futurum confirmetur, aut multitudo hominum me aspiciente, propter me tribulationem se pati lamentetur. Si obiicitur, quod maius est damnum animarum, quod cognoscitur propter meam absentiam, quam malum temporale, quod contingeret per meam præsentiam, & ideo illud propter illud esset contemnendum: iam dixi, quia si super me veniret, inconcussam seruarem patientiam. Verum, quoniam non debemus facere mala, vt veniant bona; non debeo attrahere super me quoslibet innocentes quælibet mala, vt animabus aliorum eueniant bona. Dixi vtique in præterito anno cum me minarentur expellere, quia nollem exire propter iniunctam mihi curam & obedientiam: sed & hoc dicebam propter illos qui hoc minabantur, ne pro solis verbis illorum exirem, non propter aliquam vtiliter remanendi fiduciam. Mox enim, vt discordia & contentio inter regem & me appareret pariter, & mala corporalia feruerent, & bona spiritualia penitus frigerent. Quod imponitur mihi, quia quasi astutè infamauerim regem & regnum eius, & Episcopum Lincoliensem non per me manifeste, sed latèter per monachos nostros: certè falsum est, quia nullus homo à me ad hoc monitus est. Sed nec ipsi fratres nostri Dinerus, &(B) Alexander, qui maxime de hoc accusantur, ita sicut de eis dicitur, cognoscunt esse, & vos scitis, quia delatores paruis magna addentes mendaces, solent esse: denique antequam nos veniremus Romam, multa dicebantur de Anglia intra Romam, & extra Romam. In his omnibus, neq; per me, neque per sapientiores me meliori possum vti consilio, quam dispositionem Dei expectare, & rem eius committere iudicio. Hoc autem scitote, quia voluntas mea est, vt adiuuante Deo, nullius mortalis homo fiam, nec per sacramentum fidem alicui promittam. Consilium nostrum petitis, quid agere debeatis inter eos & cum eis, quorum communionem mihi Dominus Papa interdixit. Quæ res ita dubia est, vt minus difficile sit, nô communicare eis quibus rex communicat, præsertim cum mihi soli Romæ à Papa ista interdicta sit communio, nec audeo præcipere, vt illis communicetis, quibus ego non communico, sed si ita permanseritis, sicut vos dimisi, nequaquam vos reprehendo. Non enim potestis à toto regno discordare, nec participes estis eorum maliniæ. Si quis à vobis petierit, quod honestatem & religionem non deceat, præmeditati estote, ne aut minæ, aut blanditiæ, aut aliqua astutia persuadeant vobis aliquid, vnde vos postea pœniteat. Consilium & curam fratrum, quidquid contingat propter Deum & charitatem proximi nolite deserere, nisi vos violentia de Ecclesia expulerit. Si ingruerint aduersitates & tribulationes tunc fortiores estote, & in tentatione fratribus vestris nolite deficere. Si quis exegerit ab aliquo monacho Ecclesię vestrę sacramentum aut fidei alligationem, aut pactum aliquod, quod contra ordinem sit propter tenendam aliquam potestatem, quam dicimus obedientiam; considerate, & in quantum possibile est, & in quantum scitis, auertere malitiam. Quicquid futurum sit, Dei tuitioni vos & omnes fratres nostros cum omnibus quæ ad ecclesiam nostram pertinent, commendo.

ANNOTATIO IN EPISTOLAM XC.

QVia (A) cum illum coronare nolo,] *Quo sensu id dicat Anselmus, non video: quia antequam Henricus eum primò reuocasset in Angliam, iam insignia regis sumpserat ipsomet teste epist. 40. supra. Præterea vt monstrauimus ad epistol. 88. hæ literæ fuere scriptæ Lugduni intrà annum 1105. Henricum autem fuisse in*

regem Angliæ vnctum anno 1100. Postrid. Calend. August. vno testantur ore Huntedon. lib. 7. Malmesbur. lib. 5. de reg. Angl. Florent. Wigorn. in Chron. Honed. in Annal. 1. part. Neubrig. lib. 1. cap 3.

ALTERA ANNOTATIO.

ET Alexander, (b) qui maxime, &c.] *Hic Alexander (cuius etiam Willelmus Malmesb. in Cantuariens. Archiepiscopis subinde meminit, vbi maximè de Anselmo scribit) fuit Cantuariensis monachus: & ad Anselmum. Anselmi nostri nepotem destinauit lib. 1. ex Anselmi Archiepiscopi dictis concinnatum, & 19. capit. distinctum: Ex centur. 10. Catalog. Scriptorum Britanniæ.*

EPISTOLA XCI.

ANSELMVS ARCHIEPISCOPVS fratri & filio charissimo Antonio Supprio-ri salutem & benedictio-nem.

Quod sit ordinis studiosus laudat: sed in leuiusculis delictis iudicet eos, & explanet nimium callidum blandè admonet.

GAudeo & gratias ago Deo & vobis pro bono zelo quem habetis, & quia ordinem vestrum libenter custoditis, & vt alii illum seruent, strenuè studetis. Precor autem, sicut sæpe precatus sum, vt in hoc bono proposito perseueretis, quia Deo gratum est, & ab eo præmium bonum reportabitis. Est quiddam vnde olim quosdam audiui conqueri. Dicunt enim, quia aliquando, cum fit ante vos proclamatio de quibusdam negligentiis, quæ sine mala intentione possunt intelligi, & solius leuitatis culpæ possunt imputari, dilectio vestra in prauam suspicionem in audientia eas interpretatur veluti sunt signa aspectus & similia, in quibus nulla malitiæ certitudo deprehendi potest. Moneo ergo vos, vt dilectum dilectorem meum, & consulo vt filio charissimo, ne hoc faciatis, nisi cum res ita aperta fuerit, vt à malitia excusari non possit. Nocet enim multum. Potestis enim culpam pro sola violatione ordinis acriter punire, & omnem prauam suspicionem, quãdo probari nequit auertere. Sic autem & vos diligent & se sine verecundia corrigent. Vale.

EPISTOLA XCII.

ANSELMVS DEI DISPOSITIONE Archiepiscopus reuerendo & charissimo Coepiscopo Gundulfo salutem & quod melius scit & potest.

Grates persoluit Episcopo de se bene merito.

GRatias ago vobis pro benefactis magnis, sed multo maiores pro vestra bona voluntate, quæ semper plus facere vult, quàm possit. Bonum desiderium vestrum de reditu nostro & consilium de vera dilectione procedens amo & laudo, sed de affectu eius seu voluntatis certum quid promittere non audeo, sed Dei ordinationi, cui subiacent omnia, me & quæcunque de me sunt commendo. Ipsum oro, & omnes amicos meos rogo, vt orent, quatenus ipse me in beneplacito suo disponat, nec vnquam voluntatem meam aliter de sua voluntate permittat. Hoc autem scitote, quia spero in Deo, & hæc est voluntas mea, vt nunquam pro reditu in Angliam aliquid contra honestatem Episcopalem scienter faciam. Malo autem hominibus non concordare, quam illis concordando à Deo discordare. Consilium quod petitis, quid vobis faciendum sit, si Dominus meus Rex & ego non concordamus, in literis breuiter Prioris mandaui. Hoc tantum ad præsens dico, nullæ minæ, nulla promissio, nulla astutia à religione vestra extorqueat aut homagium, aut iusiurandum, aut fidei alligationem. Si quid horum aliquis exegerit. Hæc sit vestra responsio: Christianus sum, monachus sum, Episcopus sum: & ideo omnibus volo fidem seruare, secundùm quod vnicuiq; debeo. Quidquid aliud vobis dicatur his verbis, nec addatis quicquam, nec minuatis, quod ab hac sententia discedat. Hoc ipsum de me dico, nec super hæc aliquid addere, vel de his minuere adiuuante Deo volo. Filios vestros & nostros, & filias sicut scitis, salutate, & vt nostri memores sint, orate.

EPISTOLA XCIII.

DOMINO VERE SVMMO ET PAtri Anselmo Dei gratia Cantuariensi Archiepiscopo Mathildis Regina Anglorum humilis ancilla eius summæ deuotionis & seruitutis obsequium.

Non impolita est epistola Regio digna pectore, & sanctis affectibus plena.

COnuertere Domine sancte, pater misericors, planctum meum in gaudium mihi, & circunda me lætitia. Ecce Domine, humilis ancilla tua misericordiæ tuæ genibus deuoluta supplices ad te manus tendens consuetę postulat benignitatis affectum. Veni Domine, veni & visita seruam tuam, veni inquam pater, & gemitus leni, lachrymas absterge, dolores mitiga, luctus tolle: imple desiderium meum vota secunda. At inquies, lege prohibeor, & quarundam necessitatum vinculis tentus seruorum decreta transgredi non præsumo. (a) Quid igitur pater est, quo doctor ille gentium vas electionis, cum totus in legis euacuatione sudaret, nunquid non in templo ne scandalum esset, his qui ex circumcisione crediderant hostias immolauit? Nunquid qui circumcisionem damnabat, (b) Timotheum vt se vt omnibus omnia fieret, circumcidit? Quid ergo faciet misericordiæ filius, discipulus eius, qui vt seruos redimeret ipse in mortem se obtulit. Vides, ecce vides fratres tuos, conseruos tuos, populum Domini tui iam naufragia sustinentem, iam labentem in vltimus, nec succurris, nec porrigis dexteram, nec obiectas te discrimini. Nunne (c) optabat Apostolus anathema esse à Christo pro fratribus suis? Flecte itaque bone Domine pie pater seueritatem hanc, & ferreum pace tua dixerim pectus emolli: veni & visita plebem tuã, & inter eos ancillam tuam, tota ad te visceribus anhelans

a In lib. Te[illegible] A[illegible] & [illegible] eodem.
b Actor 16
c Rom 9

anhelantem, inueni viam, qua nec tu pastor qui præcedis, offendas, nec Regiæ Maiestatis iura soluantur. Quod si hæc simul constare non valeant, veniat saltem, veniat ad filiam pater, ad ancillam Dominus, & doceat eam quid agere deceat. Ingrediatur ad eam antequam egrediatur de mundo. Si enim antequam moriar, mihi te non videre contigerit, improbè loquar, timeo (d) ne mihi etiam in illa terra viuentium & lætantium, omnis exultandi præcidatur occasio. Tu siquidem es gaudium meum, spes mea, refugium meum. Anima (e) mea sicut terra sine aqua tibi; vnde & expandi ad te manus meas, vt ariditatem eius exultationis oleo perfundas, & dulcedinis ingenitæ rore rigeas. Si autem nec te fletus mei, nec publica vota solicitant, postposita regia dignitate relictis insignib. deponam fasces, diadema contemnam, purpuram byssumque calcabo; & vadam ad te mœrore confecta. (F) Amplectar vestigia tua, pedes exosculabor; nec amouebit me, si venerit (g) Giezi, nisi cum desiderii mei summa complebitur. Pax Dei, quæ exuperat omnem sensum, custodiat cor tuum & intelligentiam tuam, & faciat misericordiæ visceribus abundare.

d Per appositam vtraque hyperbole.

e quibus fuis questibus aptat vers. 6. in psalm. 142.

g In argumentum sanctæ improbitatis trahit historiam Sunamitis Helisæum deprehensi.

ANNOTATIO IN EPISTOLAM XCIII.

AMmplectar (F) vestigia tua, pedes exosculabor.] *Lectorem hic velim oratum, ne putet istbæc esse verba & voces: quod enim Regina illa modestissima pollicetur Anselmo, eodem prorsus animo & cæteris vt credibile est, præstitit. Testem habeo* Matthæum Paridem *anno* 1105. *maioris historiæ id referentem:* Eodem, *inquit*, tempore Dauid frater Reginæ Anglorum Mathildis, venit in Angliam, vt sororem suam visitaret. Qui cùm nocte quadam, in thalamum eius ab ipsa vocatus venisset domum, inuenit leprosis plenam: & Reginam in medio stans, deposito pallio, linteo se vtrisque manibus præcinxit, & aqua imposita, cepit lauare pedes eorum, & extergere linteo, & vtrisq; manibus constrictos cepit deuotissimè osculari. Cui frater: Quid est quod agis, ô Domina mea? Certè si Rex sciret ista, nunquam dignaretur os tuum leprosorum pedum tabe pollutum, labiis suis osculari. Et illa subridens ait: Pedes Regis æterni, quis nescit labiis Regis morituri esse præferendos? Ecce, ego idcirco te vocaui, frater charissime, vt exemplo meo talia discas operari: fac ergo quod me facere conspexeris. *Hucusq; Matth. Paris. cui nonnulla adiecissemus, si venisset in manus nostras liber de eius vita scriptus, cuius mentionem facit Gulielmus Gemmeticens. lib. 8. historiæ ducum Normannorum cap. 10. MS. Victor habet 8. in hunc modum.* Quantæ autem sanctitatis & scientiæ tam secularis quàm spiritalis vtraque regina, Margareta scilicet & Mathildis fuerint, liber, qui de vita ipsarum scriptus est, pleno sermone describit. *Hic autem Gemmeticensis locus ansam præbet monendi lectoris de rerum diuinarum humanarumq; cognitione, qua excelluit Mathildis: quamque testantur satis hæc & alia eiusdem ad Anselmum epistolæ, ne quis existimet sub tantum scriptas nomine. Gemmeticensi calculum adiicit* Willelm. Malmesb. lib. 1. de gest. Reg. Anglorum in hanc sententiam: Literis quoque fœmineum pectus exercuit.

EPISTOLA XCIV.

HENRICVS REX ANGLORVM, Anselmo Cantuariensi Archiepiscopo salutem & amicitiam.

Dolet Anselmum sibi pertinaciter & iustè reluctari, vide epist. 88. supra.

MAndasti mihi, quod ad me venire non poteras, nec mecum esse, sicut Lanfrancus antecessor tuus cum patre meo multis annis fuit; vnde valdè doleo quod facere non vis: quia si facere voluisses, libenter te suscepissem, & omnes illos honores, & dignitates, & amicitias, quas pater meus antecessori tuo fecit tibi fecissem. Dominus verò Apostolicus mandauit mihi literis suis; preces & admonitiones, super quibusdam rebus. Quapropter volo legatos meos Romam mittere, & consilio Dei & baronum meorum Domino Papæ inde respondere, & hoc requirere quod mihi requirendum est. Et accepto responso à Papa mando tibi hoc quod mihi Deus annuerit. Interim aut consentiam, quod tu de beneficio Cantuariensis Ecclesiæ conuenienter habeas, quamuis hoc inuitus facio, quoniam nullum mortalem hominem in regno meo libentius mecum, quam te habere voluissem, nisi In te remansisset. Teste Roberto Episcopo Lincolniensi & Willelmo.

EPISTOLA XCV.

HENRICO DEI GRATIA REGI Anglorum, & Domino suo Anselmus Archiepiscopus Cantuariensis fidele seruitium & orationes.

Est ad præcedentem rescriptum: & quidem pastori cordati, & mortalium neminem Deo repugnantem timentis.

IN literis vestræ celsitudinis, quas nuper accepi, mandauit mihi vestra dignatio amicitiam; & quia nullum mortalem hominem in regno vestro libentius habere quam me velletis, si ego vellem ita vobiscum esse, sicut Lanfrancus Archiepiscopus fuit cum patre vestro. De amicitia & de bona voluntate gratias ago. Ad hoc quod dicitis de patre vestro & Archiepiscopo Lanfranco, respondeo, quia neque in baptismo, neque in aliqua ordinatione mea promisi me seruaturum legem vel cõsuetudinem patris vestri aut Lanfranci Archiepiscopi, sed legem Dei & omnium ordinum quos suscepi. Quapropter si vultis me sic esse vobiscum, vt possim viuere secundum legem Dei, & ordinem meum; & si me reuestitis secundum eandem legem Dei, de omnibus rebus, quas de Archiepiscopatu meo (a) accepistis, postquam à vobis; quas si præsens essem, non deberetis me nolente accipere, & hoc mihi promittitis, paratus sum redire ad vos in Angliam, & seruire Deo & vobis, & omnibus mihi commissis; secundum officium mihi à Deo iniunctum. Ipso adiuuante. Si quidem cum nullo alio Rege aut

a Eò pertinet locus Matthæi Paridis ita ad annũ 1104 scribentis. Rex autem Henricus, vt comperit tam Papam, quàm Anselmum in sua perstare sententia, mox Archiepiscopatum in suum dominium redegit, & Anselmum bonis omnibus spoliauit.

principe mortali, volo tam libenter esse aut ei seruire. Si autem hoc nequaquam suscipitis vos facietis quod vobis placebit. Ego vero Deo annuente non abnegabo legem eius. Et non audeo, quoniam non debeo tacere vobis, quia non solum requiret Deus à vobis, quod debet illi regia potestas, sed quidquid pertinet ad primatis Angliæ ministerium. Quod onus nimis est vobis importabile, nec vobis debet displicere quod dicam. Nulli homini magis expedit quam regi se subdere legi Dei, & nullus periculosius se subtrahet à lege eius. Dicit enim sacra Scriptura, non ego: (b) *Potentes potenter tormenta patientur, & fortioribus fortior instat cruciatus*: quod Deus à vobis auertat. In responso vestro, quod mihi iam bis fecistis, nihil intelligo, nisi quandam, si audeo dicere, quæ nec animæ vestræ, nec Ecclesiæ Dei expedit, dilationem. Si ergo ad hæc respondere vestræ voluntatis certitudinem diutius differtis, ego quia causa non est mea, sed Dei, mihi ab ipso commendata, timeo diu differre, clamorem ad Deum facere. Quapropter precor obsecro, ne me cogatis dolentem & inuitum clamare. Exurge Deus, iudica causam meam. Omnipotens Deus citò conuertat cor vestrum ad voluntatem suam, & post hanc vitam introducat vos in gloriam suam.

b Sap. 6.

Psalm. 73.

EPISTOLA XCVI.

PIE RECOLENDO PATRI, ET DIgnè reuerendo Domino suo Anselmo Archiepiscopo Mathildis Dei gratia regina Anglorum minima sanctitatis eius ancilla perpetuam in Christo salutem.

Quantùm se Anselmi literæ exhilarariut, exponit.

INdesinenti vestræ bonitati, quæ mei vero immemor (a) literis præsentatis absentis vestri præsentiam exhibere dignata est gratias innumeras refero. Tristiòr quippe nebulis, quibus obuoluebar, expulsis verborum vestrorum me riuulus tanquam nouæ lucis radius perlustrauit. Chartulam quidem à vobis missam loco patris amplector, sinu foueo, cordi quo ad possum propius admoueo, verba de dulci bonitatis vestræ fonte manantia ore relego mente retracto corde recogito, recogitata in ipso cordis arcano repono. Vbi dignè laudatis omnibus, hoc solum miror, quod (b) de nepote vestro excellentia vestræ discretionis inseruit. Non enim mihi iudico quicquam facere aliter vestris, aliter meis, aliter scilicet meis, quam meis: vestri quippe genere sunt mei adoptione & dilectione, vestræ vero s[illegible] [illegible] consolat[illegible] pa[illegible]tiam mihi corroborat, spem [illegible] & seruat quæ releuat me cadentem, f[illegible] [illegible] labentem, lætificat dolentem, mitig[illegible] nascentem, pacatque flentem. Ex mihi namq[illegible] e frequente [illegible] [illegible] spondet [illegible] [illegible] Do[illegible]ini, ou[illegible] pasto[illegible] [illegible]pondeta [illegible] [illegible] confidentia, quam in orationibus bon[illegible] hominum habeo & ben[illegible] [illegible]a, quam ex[illegible] d[illegible] Dominum mei soler[illegible] t[illegible] inuestigauit[illegible] [illegible] [illegible] Est enim [illegible] erga v[illegible] anim[illegible] [illegible]uor, q[illegible] [illegible] ue homines a[illegible] [illegible] [illegible] Deo a[illegible] [illegible]te, & me qua potero suggerente vobis sit commodior atque

a Has literas opinor intercidisse, quia in nostrum exemplar caret illis & lacuna deperditionis indicio.

b Intelligit Anselmum ex sorore n[illegible] tem, de quo vide, epist. ep. 43 66.67.82.

a de Henrico rege [illegible] [illegible] [illegible] Deo[illegible] [illegible] [illegible] laude. [illegible] Pau[illegible] 6.

concordior. Quod vero vobis in præsenti [illegible] diibus vestris fieri permittit. Idem & melius ampliusque in futurum, cum ex re & tempore postulaueritis fieri permittet. Vbi quamuis amplius quam æquum iudicem, sibi teneat, oro tamen vestræ pietatis affluentiam, vt excluso amaritudinis humanæ rancore, qui vobis inesse non assolet, dilectionis vestræ dulcedinem, ab illo non auertatis: Imo verò (D) apud Deum pro ipso & me, & communi sobole, & regni nostri statu, vos intercessorem exhibeatis, valeat vestra semper sanctitas.

ANNOTATIO IN EPISTOLAM XCVI.

APud (D) Deum pro ipso, & me, & communi sobole, &c.

Communis illa soboles fuit Mathildis filia cognomentò huius Mathildis Anglorum reginæ, suscepta ex legitimo & pudico Henrici I. thoro non incesto concubitu, vt Matthæus Paris, Polydorus, & Arnoldus Vuion lib. 4. ligni vitæ cap. 19 aut sentius imprudentissimè asserunt ex incerto vulgarique rumusculo: nullum enim habent testimonium certius quam verba eius ut nonnulli perhibent, & c fugarum: Mathildem inter monachos Wiltonienses & Rumesienses nutritam, virginitate iam dedicata, coactam & agnatorum precibus, & noui regis importuno amore, nupsisse; tumque diris prolem deuouisse, si quam ederet: accidisseque ex genitricis voto, quod Willelmum filium in Angliam transfretantem mare absorbuerit, & sinistri bellorum euentus eripuerint Angliæ regnum Mathildi filiæ ab Henrico relictum. *Egregiæ profectò diuinationes aut potius ingenio rellidento. Sed ad rem. Quis credat D. Anselmum virum Matthæi Paris. is, Polydori & Vuionis iudicio integerrimum, tam nefandas conciliasse nuptias? Quare illos ne sibi quidem hac in re facio, sum quod vt aiximus, ex plebeia fama, (quæ crebrò mendax est) loquantur, tum quod hic quadringentos post Anselmum, ille centum & viginti annos Henrico III. rege scripserit. Proferet igitur audiro scriptores rerum gestarum synchronos, & primò Malmesburiensem Bibliothecarium ita lib. 5 de Reg. Angl. loquentem:* Nec multò pòst suadentibus amicis, ac maximè pontificibus, vt remota voluptate pellicum, legitimum amplecteretur connubium, die sancti Martini accepit Mathildem, filiam Malcolmi regis Scotorum, cuius amori iampridem animum impulerat, parui pendens dotales diuitias, dummodo diu cupitis potiretur amplexibus: *&* *rursus pag. 91. fac. 2 & 91.* Vt ignobiles nuptias respueret, (*videlicet Mathildis*) plusquam semel à patre oblatas, peplum sanctæ professionis indexgestauit. Quapropter cum rex susciperet eam thalamo, res in disceptatione venit, nec nisi legitimis testibus productis, quie[illegible] futarent sine professione causa procorum velum gestisse, Archiepiscopus adduci potuit ad consentiendum. *Sic ille, qui ne verbulum quidem habet verò à Mathilde violati. sed ne praestiti quidem, aut execrata sobolis, immò legitimum appellauit connubium, & peplum virginei aliquamdiu gestati causam reddens grauem, non famam popularem. Florent. Wigorniens. Guilielmus Gemmeticens. Henricus Huntigdon. æquales Malmesberiensi, ne de omnino quidem huius fabulæ meminere, qui alias de Mathilde breuiter & praeclare loquuti sunt. Ipsius quoque Mathildis testimonium, vt [illegible] in perso[illegible] uotiis initiatam, præter ea religio mihi est. potest enim auctrix non vt accusatrix. [illegible] virginis [illegible] epist. 55. suprà.*

sta: Cuius (nempe Anselmi) sum benedictione in legitimum matrimonium sacrata, cuius precibus in cœlesti gloria Deo annuente coronanda. Nec horum verborum immemor Anselmus ad eandem rescribens, inquit: *Memor est benigna vestra dignatio in epistola sua, quod per me sit vestra celsitudo in coniugium legitimum desponsata, & ad regni sublimitatem me sacrante coronata.* Sic Anselmus, cuius verbis si non accredat quis, impudentem ipsum illum iure vocitaris.

Sed nec in animum inducere possum, Virginem sanctissimam, & singularis pudicitiæ, si voto fuisset obstricta, tam nefando consensuram matrimonio. Iam verò, quis credat eam malè imprecatam soboli, cum Anselmi preces his literis efflagitet pro salute ipsius?

Quod tandem Paris & Polydorus opinantur, ad rem suam facere Willelmi Mathildis filij exitum infœlicem, & Angliam Mathildi filiæ ereptam, nihil moror, cum ea, quibus maximè incumberent, euerterim, contentus Mathildis innocentiam in transitu propugnasse.

EPISTOLA XCVII.

DOMINÆ REVERENDÆ FILIÆ charissimæ Mathildi gratia Dei Reginæ Anglorum, Anselmus Archiepiscopus Cantuariensis fidele seruitium & orationes, & benedictionem Dei & suam si quid valet.

Proximis respondet literis.

GRatias ago immensas celsitudini vestræ amando eam, & orando pro ea, pro immensitate sanctæ dilectionis vestræ erga paruitatem meam quam intellexi in literis vestris. In quibus satis ostenditis, quanto me affectu diligatis, cum chartulam meam taliter scripsistis, suscipitis & tractatis: vbi etiam adeo me dignatio vestra sublimat, vt quod natura mihi negat, gratia vestra tribuat, cum eos qui mei sunt genere vestros esse adoptione & dilectione pronunciat. Quod desiderio reditus mei nitimini cor Domini mei Regis erga me mitigare, facitis quod decet, & quod illi expedire intelligo. Si enim erga me aliquam cordis amaritudinem habet, nescio me vnquam hoc aliquo modo, quantum in me est, meruisse. Et si aliquando illi seruiui, ipse scit, & puto quia non tradet obliuioni. Si ergo me aliquatenus odit sine causa. Expedit illi, vt hunc à se rancorem expellat, nec peccet coram Deo. Promittitis mihi, quod de redditibus nostris, de quibus aliquantum mihi permittit habere, melius & amplius in futurum permittet, vnde beneuolentiæ vestræ non debeo esse ingratus, quia quantum in vobis est, bona voluntate hoc facitis. Sed non deberet esse opus, vt hæc mihi fieret promissio, quia contra voluntatem meam nulla debet mihi de illis fieri prohibitio aut diminutio. Et qui illi consulit, vt aliquid inde sibi assumat, non leue peccatum, neque tale, quod vnquam tolerari debeat, illi consulit. Qui enim Episcopum suis rebus ita spoliat, nullo modo reconciliari Deo poterit, nisi illi integrè omnia sua restituat. Et scitote, quia tantundem est mihi, de qualibet parua parte, quantum si de toto spoliatus fuero. Non enim hoc dico amore pecuniæ, sed amore Dei iustitiæ. Orat vestra benignitas, vt dilectionem meam à Rege non auertam, sed pro illo & pro vobis, & prole vestra, & regni vestri statu intercedam. Quod vtique hactenus feci, de futuro autem Dei me committo dispositioni, apud quem filius non portat iniquitatem patris, nec vxor viri. Et spero in Deo, quia nullum cordis rancorem habebo aduersus aliquem, vnde mecum non habeam Deum. Omnipotens Deus vos, & prolem vestram semper in sua gratia custodiat.

EPISTOLA XCVIII.

ANSELMUS ARCHIEPISCOPUS Cantuariæ Guillelmo dilecto dilectori suo electo Episcopo Guentoniæ, salutem & benedictionem Dei & suam quantum valet, atque diuino semper tegi consilio & protegi auxilio.

An Episcopus possit nocere aduersario Comitis ob iniurias sibi ab eodem illatas.

NVntius vester causam vestram, pro qua ad nos missus est, Reuerendo Domino & Patri nostro, Hugoni Lugdunensi Archiepiscopo & mihi simul, sicut præcepistis retulit, & ego eidem patri nostro literas quas mihi misistis, ostendi. Ipso itaque iubente pro illo & pro me in istis literis respondeo. Vtique gaudemus & gratias agimus Deo pro vestra in veritate constantia, & quia non quæritis consilium, nisi quod Deo placebit, & honestatem vestram & ordinem, ad quem electi estis, deceat. Rem totam sicut idem nuntius vobis narrauit, quanto diligentius potuimus, adhibitis aliis prudentibus & religiosis pertractauimus, & consilium quod petitis, Deum inuocantes, vt nos dirigeret, concordi sensu considerauimus. Cuius consilii, inquantum intelleximus, hæc est summa, videlicet: vtrum de Castello, quod de Comite Roberto tenetis, possitis fratri eius Regi Henrico contra eundem Comitem deseruire propter iniustitias, quas idem Comes vobis facit, sicut mandastis. Quod nequaquam coram Deo & coram iustis hominibus licite fieri posse intelligimus. Nam etiam si vos de hoc absoluit, quod illi debeatis per hominium, aut fidem promissam, siue per aliquam communem conuentionem, non vos potuit absoluere de hoc quod Deo & proximo propter Deum debetis per Christianam religionem. Quapropter intelligimus, quia non debetis præfatum Comitem, de hoc quod de illo habetis, exhæredare, & hæreditatem eius inimico suo tradere. In hoc quoque vos multum oportet intendere, quod nondum (a) vestra dilectio suscepit Episcopi consecrationem, & si hoc faceretis, quod à vobis Rex exigit, nullus posset extinguere execrabilem famam, quia hoc factum esset propter episcopatus, quem perdere timeretis, redemptionem. Quamobrem quoniam prouidemus bona non tantum coram Deo, sed etiam coram hominibus, auertat Deus hoc à vobis, neque vnquam permittat tam prauum exemplum, vlla opinione exire de vobis. Quod autem à Rege prædictum Castellum, sicut hominis eius tenetis, nullo modo cognoscimus vos ad hoc

a Ob interdictas regibus sacerdotiorum donationes: quas hic Episcopus electus Anselmi exemplo refutabat, adeo vt à Rege concessus consecrari ab Archiepiscopo Eboracensi detrectarit, & quinquennio exularit in Normannia. Vide epist. 70. supr.

hoc astringere, vt eum eodem Castello contra Comitem vti permittatis, si ei hominium non nisi saluo ordine fecistis. Denique sicut nullus homo aliquid contra Deum debet promittere, ita promissum nullatenus debet perficere, nec aliquis hoc recte potest exigere. Quædam alia per istum nuncium viua vobis voce referenda mandamus. Salutat vos prædictus Dominus & pater noster, sicut amicus amicum. Vale.

EPISTOLA XCIX.

SVMMO PONTIFICI ET VNIuersali Papæ Paschali Mathildis Dei gratia Anglorum Regina, ita dignitatis Apostolicæ iura dispensare temporaliter, vt cum iustitiæ manipulis in perpetuæ pacis gaudiis Apostolico senatui mereatur ascribi perenniter.

Ornatè & cumulatè gratias agit pro literis hortatoriis ad coniugem datis: quarum extat lar vetulis Malmesb. lib. 5. de gestis Reg. Angl. & ex earundem lectione colligitur fuisse scriptas anno 1107. post Augustum mensem, quo Henricus in suam ditionem redegit totam Normanniam, capto Roberto fratre Comite Moritaniæ & aliis, in pugna Techebaica.

SAnctitatis vestræ sublimitati ô vir Apostolice gratias & laudes quantas possum refero, super his, quæ paterna vestra charitas tam pro commonitorio domino meo Regi, mihique dignata est iam frequenter & viuis legatorum mandare vocibus, & propriis destinare scriptis. Sanctissimæ Romanæ sedis Apostolicæ frequentare limina, sanctique patris mei Papæ Apostolici complecti vestigia, qua licet & possum toto quidem corde, tota anima, tota mente pareteus aduoluta genibus, importuna opportunaque petitione orans instare, nec desino, nec desistam, donec exaudiri à vobis sentiam, aut summissam humilitatem, aut potius perseuerantem meæ pulsationis importunitatem. Non autem super hac mea temeritate, qua sic loqui præsumo, vestra succenseat excellentia, nô cleri populiue Romani Senatus miretur prudentia. Erat enim, erat inquam vobis Anglorumque populo tunc quidem fœlicibus sub Apostolica vestra dignitate (a)Sancti spiritus alumnus Anselmus Archiepiscopus noster, verè prædictique populi consolator prudentissimus, atque pussimus pater. Qui quod de opulentissimis Domini sui thesauris, quorum (b)illum clauigerum noueramus, abundanter sumebat, id nobis abundantius erogabat: præsertim cum idem fidelis Domini minister, prudens dispensator eroganda quæque, & sapientiæ sallsura plurima sapotaret, & eloquentiæ dulcore molliret, & mirabili quodam loquendi lepôre condiret. Fiebat verò sic, vt nec deforet teneris agnellis Domini lactis copia plurima, nec pascuorum ouibus vbertas vbertima, nec pastoribus alimentorum satietas opulentissima. Cum hæc igitur secus cessèrint omnia, reliquum aliud nihil est, nisi gemitu plurimo clamitet quæritans alimentum pastor, pascuum pecus, vbera fœtus. Vbi dum maioris absentia pastoris, præsertim Anselmi, prædictus singulis fraudentur singula,

a D. Ansel. S. Spiritus alumnus.

b Ansel. clauiger diuinorum thesaurorum.

seu verò potius omnibus omnia in tanti luctus lugubrio, in tanti doloris opprobrio, in tantæ deformitatis regni nostri tanti damni ludibrio: nec restat attonitæ mihi nisi stupore sublato confugere ad beatum Petrum Apostolum, eiusque vicarium virum Apostolicum. Confugio itaque ad vestram Domine benignitatem, ne nos Anglorumque regni populus tanto defectu, tanto lapsu labamur. (c) Quæ enim vtilitas in sanguine nostro; dum in corruptionem descendemus? Booi igitur consulat, quantum ad nos attinet vestra paternitas, & infra terminum, de quo, vestram bonitatem Dominus meus Rex requirit, ita paterna viscera super nos aperire dignemini, vt & de reditu charissimi patris nostri Anselmi Archiepiscopi gaudeamus, & debitam subiectionem sanctæ sedi Apostolicæ illibatam seruemus. Ego autem salubertimis dilectissimisque vestris edocta monitis, quantum muliebribus suppetet viribus adhibitis, etiam mihi proborum virorum auxiliis toto posse nitar, vt quod vestra monitur sublimitas, mea quoad potent expleat humilitas, valeat fœliciter vestra paternitas.

c Versus surpatus ex Psalm. 29.

EPISTOLA C.

ANSELMVS ARCHIEPISCOPVS Cantuariensis fratri & filio charissimo Orduvino salutem & benedictionem Dei.

Gratulatur monacho sua famæ studioso, quidque obtrectatoribus suis respondeat, suggerit.

GRatias ago dilectioni tuæ, quia solicitus es de mea fama, & quæris, quid respondeas fallis calumniatoribus meis, quæ tenus occasiones aduersum me. Dicunt, vt scripsisti mihi, quia prohibeo regem dare inuestituras, & quod peius est, permitto, vt scilicet mali & peruersi clerici inuadant & vasteut ecclesias, nec ascendo ex aduerso. Dicunt quoque, quia ego do ecclesias laicis: dic eis, quia mentiuntur. Non enim ego prohibeo per me, à rege dari inuestituras ecclesiarum: (a) sed quia audiui Apostolicum in magno Concilio excommunicare laicos dantes illas inuestituras & accipientes, & qui accipientes sacrabunt: nolo communicare excommunicatis, nec fieri excommunicatus. Clericos vero nec volens, sed dolens toleto ecclesias opprimere, & in tantum ex aduerso ascendo, vt pro hoc sim in exilio & rebus episcopatus expoliatus. Noo enim quod obiiciunt de clericis fieret, si inuestituræ, quibus ex aduerso ascendo, non fierent. Ecclesias vero nô do laicis, cum do eis mea maneria ad firmam, sed commendo vt eas custodiant, non vt clericum in eis ponant aut inferant, nisi per me aut Archidiaconum nostrum, aut per Priorem in maneriis ecclesiæ nostræ. Nequissime itaque improperant mihi, quia aliena curo, me negligens quoniam non hoc dicunt amore veritatis, sed obstruunt os meum loquens pro veritate. Vale.

a Confer hic locũ scholio ad epist. 48 huius libri.

EPISTO-

EPISTOLA CI.

ANSELMVS ARCHIEPISCOPVS fratribus & filiis charissimis in Christi Ecclesia Cantuariæ Deo seruientibus salutem & benedictionem Dei & suam quantum potest.

Quo debeant esse animo Cantuarienses monachi in calamitatibus, quas se absente tolerant.

SCio desiderium vestrum & tribulationem, quam in præsenti sustinetis, & quia maiorem in futuro timetis. De qua re nullum vobis melius potest dari consilium, quàm vt penitus intendatis in Dei seruitium. Siue enim vos probet Deus per tribulationem, siue corripiat, siue exerceat, semper ad hæc debet respondere vestra ad bene viuendum instantia. Per hanc enim quam fortes sitis, & quam vere illum diligatis monstratis: per hanc illum pacatis: per hanc exercitati ad maiora proficitis, vt altiora dona mereamini sicut purgati. Cessent igitur in vobis vaniloquia, extirpetur omnis detractio, suffocetur murmuratio, extinguatur impatientia, euanescat inutiliũ curiositas, expellatur otiositas, annihiletur mussitatio, euacuetur indignatio, & pro qualibet offensione mentis qescat cõmotio eliminetur negligẽtia, extermineturimprudentia. Execrabile sit quidquid à vestris discordat, amabile sit quidquid monachicis institutionibus concordat, feruent obedientia & omnium virtutum, quæ supradictis & aliis repugnant vitiis, studium & diligentia. Scrutetur vnusquisque diligenter vitam suam secretam & publicam & si inuenit vnde festinet ad condignam satisfactionem, ne fortè pro eius culpa flagellet Deus totã congregationem. (a) Sæpe n. hoc faciũt diuina iudicia, vt magna multitudo perturbetur vnius culpa. Vnde si nimis longum non esset, exempla plura proferri possent. Finem faciam huius nostræ allocutionis, quia & plures ex vobis scripturas intelligitis & habetis dilectissimũ fratrem nostrum Dom. (b) Ernulfum, qui hæc & alia scit, & potest dicere vobis. Omnipotens Deus dignetur vos ab omnibus malis emendare, & faciat bonis omnibus abundare, & post hanc vitam in suo regno exultare. Sit super vos Dei benedictio, & tribuat vobis omnium vestrorũ peccatorum remissionẽ. Amen. Reditum nostrũ ad vos, quando futurus sit ad præsens nescio, sed spero in Deo, quia non erit in vanum oratio vestra.

a diuinò iudicio sæpe multitudo cruciabitur ob vnius culpā.

b ad hunc sæpius aliis literas dedit, quas legere est suprà.

EPISTOLA CII.

ANSELMVS ARCHIEPISCOPVS fratribus & filiis charissimis Vulfrico, Philippo, Willelmo salutem & benedictionem Dei & suam.

Apostatas monachos in claustrum reuersos præmonet, quomodo erepti Charybde, Scyllam euadant.

AVdiui, quia persuasione serpentis antiqui, cuius astutia primos patẽtes nostros de paradiso eiecit, claustralem paradisum & religiosam conuersationem quantum ad vos deseruistis, & valde dolui, sed consolatus sum, & lætificatus, quia non clausit Deus vobis hostium paradisi, ne vltra in illud intraretis, sed potius vos misericorditer coëgit, vt ad requiem relictam rediretis. Si autem pro hac misericordia quam vobis inuitis fecit gratias illi agitis, & nõ tantum coram omnibus ore, sed etiam coram Deo correctionem promittitis, agam vobiscum gratias Deo, & omnem rancorem, quem de culpa vestra concepi, expellam de corde meo. Moneo igitur vt filios meos quatenus illam prauam & diabolicam voluntatem quam habuistis pœnitendo coram Deo de corde vestro penitus expellatis, neq; occasione alicuius verecundiæ, postquam vos Deus ad se reuocauit mentem vestram indiscretè confundatis, sed sperantes in hoc, quia Deus pœnitentes benignè suscipit, in bona voluntate & amore vestri ordinis quiescatis. Solet n. contingere, vt quoniã diabolus Deo miserante & seruum suum defendente, non potest de eo quod incepit perficere ad aliam se conuertat astutiam, & quem sicut incepit deiicere nequit, deiiciat per immoderatæ verecũdiæ impatiẽtiam. Coram Deo tantũ admiramini, quomodo hoc velle potuistis & erubescite, & coram hominib. ex bona conscientia confortamini & confidite. Per bonam conuersationẽ ostendite omnem prauam voluntatem alienam esse à vobis, & sic facietis vt nulla memoria sit aliis de hoc quod fecistis, & nulla praua suspicio de vobis. Omnipotens Deus vos & à præteritis culpis absoluat, & in futuro sine fine ab omni peccato custodiat. Amen.

EPISTOLA CIII.

ANSELMVS ARCHIEPISCOPVS Warnero salutem & benedictionem Dei & suam & bono incepto optimam subsequi consummationem.

De Warnero adolescente erudito ad monasticum cultum inspirato, & conuerso.

BEnedictus Deus in donis suis, & sanctus in omnibus operibus suis, qui te fili charissime in periculo mortis animæ & corporis sua gratia visitauit, & ad vtriusque vitam misericorditer reuocauit. Cogita & considera, quantum signum suæ dilectionis Deus tibi fecit, cum te non solum fugientem, sed & contemnentem se, & sibi ad mortem tuam aduersantem ad se redire, & sibi velle seruire paterna cura coëgit. Ne æstimes vnquam quod tibi minus valeat quod incepisti, ideo quia timore mortis coactus & nõ spontanea voluntate es attractus. Non enim pensat Deus tantum, quo initio, vel qua occasione homo bonum inchoat, quantũ qua voluntate qua dilectione gratiam Dei impẽsam sibi seruat. (a) Nam Paulus Apostolus coactus conuersus est ad fidem Christianam: sed quoniã toto corde (b) fidem seruauit, & in ea cursum cõsummauit, repositã sibi coronam iustitiæ, gaudendo in dictis suis nobis indicauit. Habes tecum charissimum fratrem meum Dn. Priorem Ernulfum præsentem, qui non minus quam ego tibi & scientia & voluntate potest consulere, & te mea authoritate absoluere. Deo & illi te committo, illi post Deum tu ipse te nostro consilio & nostra iussione cõmitte. Gratia Dei literatus es, scientiã quã Deus in amore sæculi te permisit acquirere ad amorem à quo habes si quid habes conuerte, vt pro gloria terrena, ad quam per literas tuas anhelabas, gloriam æternam adipiscaris, quam aut contemnebas, aut tepide desiderabas. Consuetudines nostri ordinis, quem es ingressus, quasi à Deo cõstitutas studiose serua, quia nulla inutilis est, nulla superuacua. Consulo

a Actor. 9.

b 2. Tim. 4.

c ep. 29. lib. 1 supr. tibi, vt quæras epistolam, (c) quam ego feci Dn. Lanzoni, quando nouitius erat. Ibi enim inuenies, qualiter te in principio conuersionis debeas habere, & tentationibus nouitium impugnantibus respondere. Absolutionem & remissionem omnium peccatorum tuorum, quantum possum oro, vt Deus tibi tribuat, & sic te in proposito incepto nutriat, vt te ad gloriam æternam perducat. Amen.

EPISTOLA CIV.

ANSELMVS ARCHIEPISCOPVS Cantuariæ Reinalmo sapienter veritatem vanitati præponenti, fortiter gloriam transitoriam pro honestate contemnenti, viriliter paupertatem superanti salute & gratia Dei protegi & confortari.

Aliàs Reinelmo, Rainalmo, Rainaldo: adeo impressi historiographorum Anglicorum libri variant. Is autem designatus fuerat ab Henrico rege ad Episcopatum Herefordensem, videns tamen Anselmi constantiam in tuendo iure ecclesiasticarum collationum, recusauit consecrari ab Archiepiscopo Eboracensi. Regiq; annulum, & virgam pastoralem fibulatam reddidit. Quam ob causam molestia plurimum tulit: cuius acerbitatem has epistola leuit Anselmus.

PEtit dilectio tua, vt aliquam tibi mandē consolationem: quod ego libenter facio, quemadmodum te magis dicere, & tibi coram Deo prodesse intelligo. Conscientia tua, virtus tua, perseuerantia tua sit in conspectu Dei consolatio con[illegible]tui. Fortiter egisti, quando Episcupatum, in quem non secundum Deum inuitus intrusus es pro veritate reiecisti. Non intendat cor tuum, vt hoc Deus tibi præmiū virtutis retribuat, quod pro veritate contempsisti. Pretiosior est valde virtus, quam seruasti, quam quod pro illa respuisti. Valde igitur decoloras pulchritudinem coram Deo, si quid vile & transitorium est, in præmium & consolationem expectas ab eo. Non dico, quod Episcopatum habere non debeas, aut illum nunc metueris, sed moneo vt in conscientia tua de gratia, in qua te Deus stare fecit, gaudeas & retributionem & consolationem tuam solius Dei dispositioni committas. Memento,
a Psalm. 26. quod Spiritus sanctus dicit: (a) *Expecta Dominum, viriliter age, & confortetur cor tuum, & sustine Dominum.* Cum sentis necessitates & paupertates circa te feruere, tunc certus esto Deum gratiam suā tibi multipliciter augere. Hanc desidero esse consolationem tuam: in hac desidero, vt confir-
b Psalm. 36. mes spem tuam: (b) *Tunc educet Dominus quasi lumen iustitiam tuam, & iudicium tuum tanquam meridiem.* Quia nescio quid Deus de me dispositurus sit, nihil ex me in consolationem audeo promittere, sed voluntatem meam, quam mihi Deus dedit, & tu meruisti, possum ostendere. Certe si Deo dante aliquando opportunitatem habuero, & secundum corpus & secundum animam tibi prodesse desidero. Omnipotens Deus continua sua te protectione & consolatione gaudere faciat frater mi charissime. Amen.

EPISTOLA CV.

ANSELMVS ARCHIEPISCOPVS dilectu dilectori suo Guillelmo electo Wintoniensi Episcupo salutem, & in omnibus gratia Dei custodiri.

Hortatur Episcopum, qua cuperit animi firmitate in ecclesiasticarum sanctionum obseruatione perseuerare. Confer epist. 72. supra, & adnotamentum.

QVamuis per gratiam Dei de vestra confidam constantia, tamen quia indesinenter desidero, vt nunquam à rectitudine flectamini, sed semper ad meliora proficiatis, ex abundantia cordis delectat me dilectionem vestram exhortari. Omnes qui contra sinceritatem honestatis & iustitiæ suggerunt venenosi serpentes, sunt filii serpentis antiqui. Rogo igitur vos vt dilectum amicum, & consulo vt filio charissimo, vt si quis huiusmodi vobis aliquid contra consilium Dei consulere voluerit, nunquam tantum intibilce auribus vestris promittendo, minando, blandiendo, rogando, vt mentem vestram inuenenet persuadendo. Vos scitis, quia Dominus reprobat consilia Principum, consilium autem Domini manet in æternum. Hoc ideo dico, quia non dubito, antiquum hostem, quem fortiter in rectitudine perseuerando confudistis multimodis astutiis inquirit, quomodo statum & famam vestræ honestatis possit subuertere, & laudem quā Deo adiuuante adepti estis, in derisum, quod Deus auertat, conuertere. Nihil nominatim vobis, vnde caueatis, significo, quia nihil quod aliquatenus honestatem decoloret coram Deo parui pendendum existimo. Omnipotens Deus sic vitam vestram semper & vbique in omnibus protegat & muniat, vt nullo modo aliquis hostis vester de aliquo neuo pulchritudinis vestræ rideat. Amen.

EPISTOLA CVI.

ANSELMVS SERVVS ECCLESIÆ Cantuariensis dilecto fratri & amico G. Canonico (a) sancti Quintini salutem & Dei semper regi consilio.

a In suburbano B[illegible] maco constructa nominis ad Occidentem vrbis in peninsula.

Clericum licet quietis amantissimum, tamen si electus est debere fratribus per obedientiam seruire. Literam vero G, quam habebat scriptus codex, volui & exscriptum habere. Significat autem Guntherum, Iuonis Carnot. in illa ecclesia compresbyterum tranquillæ vitæ tam amantem, vt epist. 11. Iuo deprecetur eum, vt si pro quietis interna desiderio multis non possit præesse, vel paucis præsit. Litera O signat Odonem, ad quem sunt Iuo. epist. 155. & 176. Guntherum autem seu quietis auidissimum legi in Necrologio ecclesiæ S. Quint. Bellouac. gradu enim ille Canon. Regularis.

SIcut audio, cum fratres vestri Belluacenses Canonici ecclesiæ sancti Quintini non temere, sed ob multas rationes Dominum O. (qui modo vester Abbas dicitur) volunt ab hac [illegible]tione remouere, & vestram fraternitatem l[illegible]

eius substituere, sed tamen ne vestra religio propter amorem quietis, quam nunc habetis, non velit intentioni eorum facile consentire. Quoniam ergo sciunt vos meam humilitatem diligere, & sperant vos plus meo, quam quorundam consilio credere, rogant me quid inde sentiam vestræ charitati ostendere, vtique si in corpore CHRISTI inuicem sumus alter alterius membra, & maxime in vna religiosarum personarum ecclesia, qui non permittit, nec vult, vt alia membra & totum corpus se vtantur vt suo membro, non video, quomodo possit se probare membrum illius corporis, & si corpus illud est corpus CHRISTI, quomodo se ostendat esse membrum CHRISTI. Est & aliud, quia nemo si rectè se tractat sibi soli vult viuere, sed sicut desiderat & credit, si membrum Dei est, omnia commoda aliorum membrorum sua erunt in futura vita. Ita debet velle vt si quid boni est in se, aliorum sit in præsenti vita. Consulo igitur, quantum in me est, & precor frater & amice charissime, vt si tota vestra congregatio, vel melior pars consilio reuerendorum Episcoporum Carnotensis & Parisiensis, qui patres vestri fuerunt, & vos nutriuerunt, vos instanter elegerit ad hoc quod supra dixi, ne omnino refugiatis, neque impersuasibilis existatis. Vtilius enim vobis esse existimo, si quietem contemplationis per amorem seruatis in mente, & obedientiam fraternæ charitatis in opere, quam si solam contemplationem aliorum contemnendo preces & vtilitatem velitis eligere. Vale.

EPISTOLA CVII.

DOMINÆ ET FILIÆ IN DEO dilectæ Mathildi Reginæ Anglorum Anselmus Archiepiscopus Cantuariæ salutem & benedictionem Dei & suam quantum potest, & fideles orationes cum seruitio.

De beneuolo Reginæ erga se animo.

IN literis suis celsitudo vestra tantum me lætificauit, quantum de se bonam spem dedit. Solet enim esse certa spes correctionis humilis susceptio correctionis & monitionis. Gratias igitur ago Deo, qui dat bonam voluntatem vobis, quam in responsione vestra mihi significastis, & gratias ago vobis, quia eam dulci affectu seruatis. Vnde oro Deum, vt quod ipse vobis misericorditer inspirat, conseruet & augeat, quatenus cùm anima vestra de corpore exiens ante conspectum eius præsentabitur, fœlicitatis æternæ præmium ab eo suscipiat. Si vestra prudentia egeret doceri, qualiter vt Deo placeretis deberetis viuere, studerem secundum posse meum hoc ostendere. Sed quoniam Dei gratia vos mentis intellectu inter bonum & malum non ignoto discernere: hoc rogo, hoc precor, hoc moneo, vt hoc sit vestri cordis indeficiens propositum, quatenus in omnibus actibus vestris magnis & paruis hoc potius eligatis, quod neque Deo placere probatis. Satis pio & dulci affectu in eisdem literis significastis, vos meum in Angliam reditum desi-

Henricum regem Mathildis coniugem desigitat, qui variis technis, crebrisq; ad Papam legationibus conabatur extorquere ius donationum Eccles. Anglicanarum.

derare: verum, neque video illum, in cuius potestate maxime est reditus meus, quantum ad hominem pertinet, in hoc voluntati Dei concordare, neque animæ meæ expedit ab ea discordare. Et timeo ne tarde intelligat se à recta via deuiasse consilium Dei spernendo, & consilia Principum, quæ Dominus reprobat, sequendo. Certus tamen sum, quia aliquando intelliget. Omnipotens Deus vestram excellentiam, & meam paruitatem aliquando de mutua visione secundum suam voluntatem lætificet, & in vobis gratiæ suæ dona multiplicet.

EPISTOLA CVIII.

ANSELMVS ARCHIEPISCOPVS charissimis filiis Farmanno, Orduuino, & Beniamin salutem & benedictionem Dei & suam.

De sui in Angliam reditu à suis valde exoptato: & tribus monachis, quorum duo Anselmum conuenire volebant, alter Cantuariensi cœnobio excedere ob quotidianas calamitatum procellas.

SCIO filii charissimi, quia dilectionis abundantia facit vos desiderare meam præsentiam, vt & quod corde geritis sicut filii patri aperiatis, & consilium singulis angustiis vestris accipiatis. Sed quamuis bonum sit, habere bonum zelum & laudabilem, tamen si non est secundum scientiam, non est Deo acceptabile. Vultis habere à me licentiam, vt ad me veniatis, sed pro certo verum est, quia difficilius, imo impossibilius quam vos cognoscatis, via nimis longa, gens extranea, iter periculosum monachi de eadem terra capiuntur, male tractantur, equi & si quid habent, auferuntur. Pecunia magna necessaria, labor grauis, exordinationes multæ, vtilitas non adeo magna, vt alii me non iudicent reprehensibilem, si ad hunc assensum exhibeo me facilem. Si mala quæ fiunt in Anglia & in Ecclesia, quæ videtis & auditis, mihi vultis notificare, satis scio, nequeo corrigere, Deo dicite, & vt ipse corrigat expectando orate. Si consilium de animabus vestris vultis quærere, habetis vobiscum venerabilem fratrem & filium nostrum Dominum (a) Priorem Ernulfum virum spiritualem, in quo & bona voluntas gratia Dei abundat, & sapientia, quem vobis pro me quasi alterum me dimisi. Ad illum quasi ad me recurrite, illi velut mihi credite, illum sicut me suscipite. Hoc etiam de Domino Episcopo Gondulfo, si quis voluerit. Tibi dico fili Farmanne, qui ideo petis licentiam alibi conuersandi, quia in tot perturbationib. animam tuam saluare nequis, vt dicis, non decet vt quamdiu vos non possum regere nec colligere, incipiam vos dispergere. Non ergo est consilium, vt aut tu hoc petas, aut ego faciam. Denique si vni aut duobus concedo, aut exire de ecclesia, vt alibi conuersetur, aut exire de regno, vt ad me veniat, tot sunt qui similem habent causam, vt non sine magno scandalo, aut sine magna dissolutione fieri possit. Habeat igitur qui hoc vult eam discretionem & patientiam quam habent alii, vt pariter in patientia vestra possideatis animas vestras. Tibi quoque fili Beniamin, qui me adiuras terribiliter, & ostendis perditionem animæ tuæ ostendo, vt illi, cuius animæ debeo & volo

a Ernulfi Cantuarien. Prioris (de quo supra & sæpissime) laus.

con-

consulere, quia tam indiscretam rem non debuisti facere, neque animæ meæ & animæ tuæ tam graue periculum opponere. Cum enim animam impellis quantum in te est in tantum periculum, certus esto, quia non est hoc animæ tuæ salubre consilium. Quod petis, nulla ratione fieri potest: indiscreta & inordinata temeritate forsitan fieri posset. Non enim est rationabile sequi quocunque nos impetus animi, etiam bona intentione impellit sine discretione. Nequeo intelligere animam tuam in periculo esse perditionis, si mecum loqui non potes. Nam si essem vbi nullatenus accedere posses in hoc mundo aut in altera vita, non tamen de salute animæ tuæ tibi desperandum esset. Precor igitur & consulo fili charissime, vt sustineas sine scandalo animæ tuæ Dei dispositionem, & secundum quod vides eum, nos & quæ ad nos pertinent, ordinare, stude te ipsum sicut discretus & qui spem habet in Deo saluare. De hoc quod tu frater Ordwine obiendis mihi; quia non tedeo in Angliam, scito, quia non fugio mortem, non abscissiones membrorum, non quælibet tormenta, sed peccatum & ignominiam ecclesiæ Dei, & maximè Cantuariensis. Si enim ita rediero, vt apertum non sit, quia Rex me spoliare, & res Ecclesiæ mihi commissas, inuadere, sicut fecit, non debuit, confirmabo prauam imo seruilem & pessimam cõsuetudinem mihi & posteris meis meo exemplo, quod Deus auertat à me. Nisi ergo peccatum suum cognoscere & Deo satisfacere de hoc, quod in me peccauit, voluerit, vt nec ipse nec successor eius mihi aut successoribus meis meo exemplo dicere possit, se hoc facere per consuetudinem, nullatenus intelligo: neque aliquis rationabilis intellectus quomodo ei concordare, aut ad eum redire possim ad honorem Dei & Ecclesiæ nostræ, & salutem animæ meæ. Si fit mihi quo sicut debet, faciam quod debeo ad honorem Dei. Pax Domini, quæ exuperat omnem sensum, custodiat corda vestra, & intelligentias vestras.

Epistola CIX.

HENRICO SVO CHARISSIMO Domino gratia Dei Rege Anglorum Anselmus Archiepiscopus Cantuariæ fideles orationes cum fideli seruitio.

De pecunia quam iniquè rex exigebat à presbyteris Angliæ violatoribus Concilij Londinensis ab Anselmo habiti.

AD me pertinet, si audio, quod faciatis aliquid, quod animæ vestræ non expediat, vt hoc vobis non taceam, ne, quod Deus auertat, De[...]ficatus & vobis, sit [...]cius quod illi non placeat, & mihi pro taciturnitate mea. Audio quod vestra excel[lent]ia vindictam exercet super presbyteros Angliæ, & (*A*) forisfacturam exigit ab eis, quia non seruauerunt præceptum (*b*) Concilii quod ego cum vestro fauore tenui, apud Londoniam cum aliis Episcopis & religiosis personis. Quod hactenus inauditum & inusitatum est in Ecclesia Dei de vllo rege & de aliquo Principe. Non [...] pertinet secundum legem Dei huiusmodi c[...] indic[...] e[...] singulos Episcopos per suas parochias, aut si & ipsi Episcopi in hoc negligentes fuerint, ad Archiepiscopum & primatem. Precor igitur vos sicut charissimum Dominum, cuius animam diligo plusquam præsentem vitam corporis mei, & consulo sicut vere fidelis corpori & animæ vestræ, ne vos contra ecclesiasticam consuetudinem in tam graue peccatum committatis, & si iam incepistis, vt omnino desistatis. Dico enim vobis, quod valde timere debetis, quia pecunia taliter accepta, vt taceam quãtum noceat animæ, non tantum cum expendetur, adiuuabit terrena negotia quantum postea perturbabit. Denique vos scitis quia me in Normannia in pacem vestram suscepistis & de Archiepiscopatu meo me resaisiuistis, & quia vindicta talis offensæ maximè pertinet (c) ad Archiepiscopatum, quoniam plus sum Episcopus pro spirituali cura, quàm pro terrena possessione. Omnipotens Deus sic & in hoc & in aliis actibus vestris dirigat cor vestrum secundum voluntatem suam, vt post hanc vitam perducat vos ad gloriam suam.

b de eo in [...] q. sup

c Anselmus ad spiritualē curam pot. se sensit Archiepiscopus.

ANNOTATIO IN EPISTOLAM CIX.

FOrisfacturam (*A*) exigit.] *Forisfactura, forisfactio & forisfactum vulgò synonima sunt. Hîc autem forisfactura significat mulctam pecuniariam à Principe vel iudice delinquenti impositam:* Amende en punition du forfaict. *Et sic quidem hic accipi suadent Anselmi verba hæc*: Dico enim vobis, quod valde timere debetis, quia pecunia taliter accepta (vt taceam quantùm noceat animæ) non tantùm cum expendetur, adiuuabit terrena negotia, quantum perturbabit. *Sic rursus vsurpatur in legibus Willelmi Nothi apud Rog. Houed. p. 342 f. 1.* Quod si, *inquit*, aliter fecerit, soluat forisfacturam. *& pag. sequenti:* Reddatur de rebus hominis illius, qui calumniatus est, quod dicitur scapus, & insuper Regi forisfactura. *& f. 345. p. 2.* Sacca est, quod si quislibet nominatim aliquem de aliquo calumniatus fuerit, & ille negauerit, forisfactura probationis vel negationis si euenerit, sua erit. Et in titulo de iis, qui pacem per breue regis habent, & proximè apposito titulo: De istis octo libris rex habeat centum solidos, & Cunsul Comitatus, qui tertium habet denarium forisfacturæ, quinquaginta solidos. Iterumque titulo de latronibus pro latrocinio interfectis: Ab ipso verò die in quindecim dies reddat Interfector illius Episcopo tres forisfacturas. *In eandem acceptionem videtur quadrare locus cap. 18. dist. 2. Cursus Normanniæ MS. in nostra Bibliotheca sic*: Ad ducem pertinent omnes forisfacturæ mobiles. Forisfacturæ autem mobiles sunt Catallia seu mobilia eorum, qui per iudicium damnati sunt. *Sic Normanni in suo cursu.*

Præterea aliquando forisfactura vsurpatur pro ipso scelere, seu peccato aut iniuria alteri, vt titulo de temporibus & diebus pacis Domini Regis, earundem legum Willelmi: Rex constringet malefactorem, vt emendet, cui forisfacturam fecit.

Ibidem etiam forisfactum synonimôs positum est iuxta posteriorem forisfacturæ significationem, his verbis: Si quis forisfactus, regis misericordiam pro forisfacto poposcerit.

Ioannes Gerson tractatu contra obscœnissimum Ioannis Magdunensis carmen, quod vulgò Romantiarum, *de rosa dicitur, & hoc vocabulo vtitur, inducens pudicitiam, ita supplicantem*: vt, *inquit*, remedium

ponatur,

pœnam, & breuis prouisio de innumeris bilibus ... faciens, quæ mihi ... nit, necdum in ... re cessit.

... forisfacere. & forisfacti participium, ... vernacula nostra lingua forfait forsfaire forsfaiture, peccatum, peccare: Videtur enim ab aduerbio foris deductum, ita vt forisfacere sit quasi extra facere quod peccat in homines foris vel extra iura & aequum faciat seu ... P. ... & b. ... compositionem ... ad vocabulum ... for, qua crebrò significat mal: & forisfacere, malefacere. Harum autem literarum ... ab Henrico dicto ... Malmesbur. in ... Baronius hanc epistolam fuisse datam anno 1107. collibet ex Florentio Wigorniensi, ... colloquium in Castro Aquilensi ... Anselmus ... signat epist. 112. sequentem ... habitum inter regem & Archiepiscopum, hoc anno recensent, confer epist. 111. 112 115.

Epistola CX.

ANSELMVS ARCHIEPISCOPVS fratribus & filiis charissimis Domino Priori Ernulfo, & aliis ... illo Deo famulantibus in Christo ... Cantuariæ ... & benedictionem Dei & suam quantum potest.

Excusat se quod tardius eos certiores fecerit de conuentione ... Regem.

Quod ... ab illis scribere vobis de hoc, quod ... me inter regem & me in vigilia festiuitatis sanctæ Mariæ Magdalenæ, non fuit negligentia, sed opportunitatis quam monstras, opus non est absentia. Scitote, quia Rex me reuestiuit de Archiepiscopatu nostro, & promittit se redditurum, quod de nostris redditibus hactenus accepit. Quod ipse cum magna lætitia & bona voluntate ... ostendit facere, & omnes qui cum eo sunt, se clamant inde gaudere. Sperat enim rex inter Dominum Papam & se tantam concordiam ante diem natiuitatis Domini futuram, vt ego vtique possim in Anglia concordare sine offensione. Quia de re ipse legatum suum Romam ... disposuit, vt ante nominatum terminum rei certitudinem accipere possit. Sed quoniam res nondum est in ea pacis & concordiæ inter eos certitudine solidata, vt sine dubietate si modo in Angliam intrarem, confidam me in pace ibi remansurum, elegi potius ad tempus extra Angliam manere, donec legatus præfatus redeat Roma, ita vt interim & res Archiepiscopatus in mea sint potestate, & homines nostri sint in quiete, quam ad præsens me ad ambiguitatem ingerere, ne forte iterum per discordiam impacabilem necesse sit me de Anglia exire. Equidem existimo hanc mei ... dilationem nullatenus nocituram ad perfectam concordiam, quam speramus futuram. ... presbyteris & quibus Rex præcepit, vt & ecclesias & fœminas habeant, sicut tempore patris sui ... Lanfranci Archiepiscopi habuerunt, & quia Rex ... toto Archiepiscopatu, & qa tempore patris eius & eiusdem Archiepiscopi a Con... tam execrabile coniugium: ... quam ex Archiepiscopatu habeo, ... præcipio non solum in Archiepiscopatu, ... per totam Angliam, vt omnes sacerdotes, qui fœminas tenuerint ecclesiis & omni ecclesiastico beneficio priuentur. Dominus Papa nuper mandauit b Comiti de Mellento ... salutem & benedictionem suam hac videlicet conditione, si libertati ecclesiæ voluerit fauere, cui hactenus visus est resistere. Sin autem ab introitu ecclesiæ tantum illum arcebat, sicut fecerat, prius de illo & de aliis complicibus eius consiliariis regis in literis, quarum exemplar misi vobis. Sed quoniam idem Comes promisit mihi, se conaturum, vt Rex Papæ præceptis obediat, permisi ei introitum Ecclesiæ à quo detinebatur. De aliis vero nec aliquis nominantur in præfatis literis nec ego vllum certe possum nominare, & omnes sicut audio, ad concordiam inter Papam & Regem nituntur. De his qui inuestituras acceperunt, & de consecrantibus eos, nulla est mutata sententia. Gratias agimus Deo, quia vos Domine Prior, sicut mandastis de ægritudine vestra conualescitis, & oramus Deum vt vos in integram sanitatem restituat. Omnipotens Deus vos semper sua gratia protegat semper ad meliora crescere faciat fratres & filii charissimi.

a Quadam ... Lanfrancum ... Concilium ... ad ... Archiep. significat se edicto per vniuersam Angliam publicato sanxisse, ne quis clericus vxorem duceret, aut ductam retineret. atque de hoc edicto accipienda esse Anselmi verba reor.

b Cui erat nomen Robertus frater Rogerii Bellomontani.

Epistola CXI.

SVO CHARISSIMO DOMINO Henrico glorioso Regi Anglorum Anselmus Archiepiscopus Cantuariæ fidele seruitium cum orationibus.

Non displicere sibi longiorem regij Legati moram Romæ factam, sed suam à grege diuturniorem absentiam.

Quia vestra magnitudo me in suis literis tam honorificè, tanto bonæ voluntatis affectu salutat, gratias magnas ago sicut debeo. Quod aũt tam suppliciter me rogans, vt non mihi displiceat quod legatus vester Romam mittendus tantum moratur, vtique vestram precem quantum in me est, contemnere nõ debeo, sed causa magis est Dei quàm mea, vnde corde fideli & benigno animo vobis dico, quod tacere non debeo. Mihi quidem aliud displicere, nisi cum propter Deum displicet, non est magnum: sed displicere Deo aliquid, nullatenus est contemnendũ: vtique non parum displicet Deo Episcopũ spoliari rebus suis, quod iam Deo vobis inspirante correxistis. Sed Episcopum segregari à suo officio, & ecclesiam à suo Episcopo sine causa, quàm Deus approbet, nimis grauiter iudicat. Expedit itaque animæ vestræ quatenus satagatis, vt ego qualiscunque sim Episcopus Ecclesiæ, quàm Deus vestræ regiæ potestati custodiendam cõmendauit, & regno vestro in pace vestra celerius restituar, & mihi opportunitas vtendi secundum possibilitatẽ meam officio, pro quo ibi positus sum, diutius non impediatur. Valdè quoque mihi timendũ est, ne Deo displiceat, & me Dn. Papa iuste reprehendat: a quia postquàm vos & ego simul conuenimus apud b castrum quod vocatur Aquila in tam longo tempore non illi misi legatum nostrũ per quem quid de tãta re inter nos factum, & quid peragendum sit, cognosceret, & ego eius consilium & iussionem acciperẽ. Quapropter periculosum est mihi diu expectare vestrũ legatum, qui ... ante proximam natiuitatem Domini, sicut in verbis vestris intellexi, Romã scilicet rediturũ speratis, præsertim cum nescio quo consilio, quaue ratione nullum terminum modo mihi con-

a Confer epist. præcedent.

b Castrum Aquila.

hi constituaris. Quoniam igitur plus debet mihi esse hoc, quod ego ecclesiæ mihi commissæ præsens esse nequeo, quam de vlla terrena possessione, precor vt mihi aliquem proximum terminum nominetis per literas vestras, quando possim legatum vestrum Romam iturum expectare, quia ego non audeo differre, vt multum dicam vltra proximã natiuitatem Domini, quin meum legatum mittam. Vale.

EPISTOLA CXII.

ANSELMVS ARCHIEPISCOPVS Reuerendo Gundulpho Episcopo, & Ernulpho Priori & Archidiacono Cantuariensi Willelmo & omnibus in sua parochia religionem sui ordinis amore Dei seruientibus salutem.

Ni fallor, hæc epist. eadem est cum 176. quam producit Balæus cent. 2. script. Brit. cat.

Confirmat anathema in presbyteros mulierosos à suo Archidiacono pronunciatum.

NVper relata est mihi Deo execrabilis & omnibus Christianis odibilis superba quorundam (qui se sacerdotes nominant) præsumptio. Scripsit namque mihi Archidiaconus noster (a) Willelmus: quia nonnulli presbyteri, qui sub eius sunt custodia, iterum repetentes prohibitas fœminas in immunditiam, à qua salubri consilio & missione abstracti fuerunt, se reuoluerunt. Quod cum idem Archidiaconus vellet corrigere, omnino eius monitionem & susceptibilem iussionem nefanda superbia contempserunt. Qui conuocatis secum pluribus religiosis & obedientibus sacerdotibus superbos & inobedientes gladio dignæ excommunicationis percussit. Quam excommunicationem bestiali insania contemnentes ministerium sanctum polluere (quantùm in ipsis est) non formidant. Quapropter Ego Anselmus quamuis peccator Archepiscopus ea authoritate, quam mihi dedit per Archiepiscopatum Deus Pater, & Filius, & Spiritus sanctus, confirmo eandem excommunicationem, quam fecit idem Archidiaconus, vsque ad satisfactionem eius iudicio suscipiendam.

a Vide epist. 62 supr. & adnot. viden tur aute esse hi presbyteri quos diœcesis Nordouicensis fuisse speciatim notauit Balæus homomulierarium. cent. 2 scriptorum Britanniæ, append. ad epist. 62.

EPISTOLA CXIII.

ANSELMVS ARCHIEPISCOPVS Garnerio fratri & filio charissimo salutem & benedictionem Dei & suam.

Laudat filium ob sanctum paterni reditus desiderium, simulque monet esse ordinis obseruantissimum.

PRo dilectione, quam in literis tuis erga me intellexi, & pro desiderio reditus mei gratias ago tibi, sicut fratri & filio dilecto. Reditum quidem Deo annuente non differam, quando ipso disponente intelligam, me illum posse rationabiliter facere. Te autem & illum, cuius animæ curam Deus mihi commendauit, studiose moneo, vt non sis negligens, quæ accepistis discere & custodire, sed sis intentus toto corde ad ea quæ pertinent ad perfectionem monachi proficere. Verum enim est, quia si monachus nouitius in suo proposito fuerit tepidus, aut vix aut nunquam in religione monachica erit feruidus. Qualem igitur te desideras inueniri in diebus obitus tui, talem te quotidie stude exhibere, & semper quasi cras moriturus, hodie te præpara ad reddendam rationem vitæ tuæ, & sic de virtute in virtutem proficies. Dominus te dirigat & custodiat.

EPISTOLA CXIV.

HENRICO CHARISSIMO DOmino suo gratia Dei Regi Anglorum Anselmus Archiepiscopus Cantuariæ fidele seruitium cum orationibus.

Ad regem mittit, cui tuto possit credere Anselmo renuncianda.

PRæcepit mihi celsitudo vestra in literis suis, quatenus sibi aliquem de familiaribus nostris mitterem, cui familiariter credere posset ea, quæ mihi mandare vellet. Mitto igitur fratrem nomine Gislebertum monachum Beccensem, familiarem meum, cui sic mihi credere potestis quod mihi mandare placuerit. Qui etiam notificabit vobis, quomodo Dominus Baldeuinus & Willelmus iam iter Romæ ingressi fuerant, quando vestram suscepi epistolam: & quod audiuimus de (a) Apostolico Paschali, & de illo qui sedem eius per rapinam dicitur inuasisse. Hoc tantum dico, quia Apostolicus Paschalis secundum Deum ecclesiasticè est electus, & per totam ecclesiam Catholicam iam susceptus & confirmatus. (b) Ille verò inuasor, de quo fama est, nullam habet electionem, aut susceptionem, nisi à filiis diaboli inimicis Ecclesiæ Dei. Quapropter expectamus, vt super eum cadat, si non cecidit, quod dixit Dominus: (c) *Omnis plantatio, quam non plantauit pater meus cœlestis, eradicabitur.* Nec moueri debet aliquis Christianus, si persecutionem patitur Ecclesia Christi, quod idem ipse passus est, & eandem Ecclesiam passuram prædixit: (d) *In mundo.* inquiens, *pressuram habebitis*: quam confortat subiungens. *Sed confidite. ego vici mundum.* Omnipotens Deus sic vos faciat in hac vita regnare super Anglos, vt in futura regnetis inter Angelos.

a Si Papæ [illegible] nomen [illegible] notas quoque [illegible] nostr tempore sub Carol. VIII Francorum Rege Paris. [illegible] aduertere [illegible] da illi [illegible] cule Chron. Gallica [illegible] b [illegible] tus Romanus Ar[illegible] Arellan[illegible] vide Onu[illegible] in Roman. Pont. c Matt d Ioan. o.

EPISTOLA CXV.

DOMINO ET PATRI CHARISSIsimo reuerendo Abbati G. frater Anselmus semper quæ Deo placita sunt velle & facere.

Abbati in Episcopum delecto, reluctanti tamen, consulit vt se gerat.

DIgnatur vestra prudentia meæ paruitatis scire consilium de re, de qua agitur, vnde primò oro omnipotentis Dei benignam clementiam, vt ipse totam rem in beneplacito suo disponat. Nostrum autem consilium, quod vtinam de vultu Dei prodeat, hoc est quod melius possum in-

sum intelligere. Illi quidem consulo, vt quantum potest; seruata tamen obediētia & pia mansuetudine, animus eius tantum onus fugiat: Vobis autem & aliis, ad quos hoc pertinet, consulo; quia non video de quo melius possit esse, vt illum rogando præcipiendo cogatis, quatenus & eius cōscientia securior sit in conspectu Dei; cum nō nisi solo timore Dei & obedientia sancta se prouectū conspiciet, & Deus quasi ex debito ad bonum finem perducat, quod propter se solum inceptum intelliget, & à vobis superno tum iudice retribuatur, quia pia sollicitudine Ecclesia Dei per membra eius sustentare satagitis. Vale.

EPISTOLA CXVI.

DOMINO ET FRATRI IN CHRIsto dilecto Odoni frater Anselmus salutem.

Hominem ad puriori vitæ genus sectandum, iam iam accensum magis magisq; accendit.

SI vestra dilectio adhuc amore mundi grauata spinosis sollicitudinibus diuitiarum eius laboraret, oporteret ad mentem ei reducere verba Do-
a Matth. 11. mini, dicentis: (a) *Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati estis & ego vos requiescere faciam.* Quoniam vero iam prospiciens, quia mundus transibit & concupiscentia eius: iam non diligit mundum neq; ea quæ in mundo sunt; sed quæ sursum sunt quærit, non quæ super terram: nihil conuenientius illi dicendū video, quàm q̄ scriptum est: *Fili*
b Eccl. 11 (b) *ne degeras conuersti de die in diem.* Et: (c) *Quodcunq; potest facere manus tua instanter operare.* Ad quam
c Ibid. 9 rem fraternum nostrum esse paratum obsequium certum sit vobis signum hæc nostra breuis epistola. Qui nouerunt se ituros Romam vel Hierusalem in sæculo, si ad ordinem nostrum venerint, & deuotè & obedienter se habuerint, omnia vota sua quæcunq; vouerunt, compleuerunt. Quippe qui se in partem Dei per vota tradiderāt, postquàm se Deo totos tradiderint, totum in partem postmodum non habent redigere; nisi qui quod Deo obtulerunt, sibi velint in proprietatem surripere, & ita non solùm indeuoti, immo rei fiant, tam suæ abrenunciationis quàm professionis, & suæ ipsorum damnationis.

EPISTOLA CXVII.

ANSELMVS ARCHIEPISCOPVS Domino Priori Ernulfo, & Archidiacono Wilhelmo salutem & gratiam DEI.

Vt Robertum relicto Iudaismo amplectentem Christianismum perbenigne excipiant & iuuent.

INtimo cordis affectu mando vobis & precor religionem vestram, vt ea hilari pietate, & pia hilaritate, qua omnes Christiani debēt occurrere & subuenire de iudaismo ad Christianitatem, fugientis curam habeatis huius Roberti, ne vlla indigentia vel occasione quam auertere possumus, cogitur pœnitere, qui propter Christum parentes suos & legem eorum reliquerit. Valde enim ignominiosum est Christianis, & maximè religiosis personis, vt hoc negligentia & duritia sua fieri patiantur in præsentia sua. Ordinate itaque vos Domine Prior de eleemosyna non per seruientes (qui plus quærunt quæ sua sunt, quàm quæ DEI sunt) sed per monachum eleemosynarium: & vos Dn̄e Wilhelme, ex his, quæ mihi ex Archidiaconatu seruare debetis; quatenus ille cum familiola sua nullam duram patiatur indigentiam, sed gaudeat se de perfidia transisse ad veram fidem, & probet ex ipsa nostra pietate, quia fides nostra propinquior est Deo quàm Iudaica. Malo enim si necesse esset totum in hoc expendi, quicquid de Archidiaconatus redditibus me contingit, & multo etiam maiora, quàm vt iste, qui ad nos quasi ad seruos Dei & veros Christianos de manibus Diaboli fugit, miserè viuat inter nos. Iterum precor & obsecro, vt ostendatis in eo, vos habere Christianam pietatem & Christianitatis amorem: valde enim lædit cor meum indigentia illius siue in victu siue in vestitu. Facite igitur, vt cor meum ab hac læsione quiescat, si illam non amatis: Valete.

ANNOTATIO IN EPISTOLAM CXVII.

DOmino Priori Ernulfo.] *Priori scilicet Ecclesiæ Cantuariensis, post Henricum Beccensem monachum, ad quem sunt epist. 49. 54. 58. 64. lib. 1. necnon aliquot lib. 2. & 3. Ernulfus autem, licet sic scribatur epist. 80. 82. 90. 101. 110. huius libri, & lib. 2. de gestis Anglor. Pont. auctore Guillel. Malmesb. Attamen in ms. tabulis nostris, Rog. Houed. Annal. Florentij Vvigorn. Chron. & epist. 31. Iuonis Carnotensis scribitur Arnulfus in hanc sententiam:* Arnulfus Beluacensis, monasterii Sancti Symphoriani monachus, vir prudens & religiosus, simili de causa, relicto monasterio (*sic enim illic legendum est, non* Canturiense; *vt constat ex locis superioribus*) monasterium regit. *D. autem Symphoriani monasterium à Drogone 43. Bellouacorum Pontifice conditum fuit ad Austrum in colle, ex aduerso porta vrbana, cui D. Ioannis nomen est. Porro locus Iuonis patria quidem Bellouaci, (sed agnomine tamen Carnotensis ob Pontificatum à se Carnuti gestum) & Arnulfi cœnobium expungit quidem in duobus Scriptoribus Anglis, & comprimis Malmesberiensi se Bibliothecario supra dicente, Arnulfum primo egisse monachum in Cœnobio S. Luciani à Bellouaco passus circiter triginta distante contra Septentrionem in conspectu prætersluentis Taræ amnis. Sed ad perfacile dederim Bibliothec. qui fortè cum accepisset Arnulfum prius extitisse monachum Bellouaci, potius in Lucianæo, vtpote longe antiquiori & celebriori, quam Symphorianæo suspicatus est. Balæus cent. 2. vt suam Angliam furtiuis decoret pennis, præcise negat, eū fuisse Bellouacum, refragantibus Iuone & Guillelmo Malmesber. Arnulfi contemporaneis, nec non Anselmo nostro sic scribente ep. 65. lib. 1.* Saluta Dn. Arnulfum Beluacensem. *Hic igitur Prioratu seu Decanatu Cantuariensi laute honorificeq; administrato, omnium dignus, qui præficeretur Cœnobio S. Petri Burgensis in Anglia, tandemq; post Gōdulfi (de cuius Pontificatu est scholion nostrum ad ep. 69. lib. 1.) mortem, Rofensi Ecclesiæ: ubi quam elegantissimè sit functus partibus egregij Antistitis enarrat Malmesber. in Rofens. Episcopis, vbi sub finem, computans annos suo Pontificatus, ait:* Vixit in Episcopatu dies aliquot super nouennium; decessitque quatuor & octoginta annos natus, multa probitatis suæ monumenta relinquens. *Malmesb. astipulatur Continuator Florentij Vvigorn. Matth. Paris in maiore hist. Rogerus*

Houed.

Houed. in annal. Fato tandem cessit anno 1124. & quidem Romæ (si Baleus frequentes ἐμβαίνων fidem mereatur) licet alij gâti Scriptores Angli Baleoq; seniores annis, ne verbulum quidem fecerint. Sed & tam varia, versicolorq;, vt ita dicam, de Arnulfo Bales apud Historicos narratio texta est, vt cunctis perlectis quid sis lecturus, nescias. Martinus Polon. lib. 4. de Pont. Rom. in Paschali II. loquitur de quopiam Hæresiarcha Arnulpho. (sic enim legi in nostro MS. cùm edit. Antuerp. 1574. legat Argnulphum) sed nullam eum dignitatu aut constitutionis facit. Scedelius in registro Chron. dicit eum ex Abbate S. Medardi Suessionensi creatum Lugdunensem Archiepiscopum Supplem. Chron. lib. 12. fuisse Abbatem, (sed anonymi apud eum Cœnobij) postea; Lugdunensem Archiepiscopum, Canonicorũ Regularium magnificum propagatorem, & insignem verbi diuini præconem: adeò vt cùm Romæ grauiùs in(t)ellaretur Clericorum petulantiam ab ijs fuerit peremptus. Platina in Honorio II postrema hæc recensit: at num is fuerit monachus, eremita vel Presbyter, non pronunciat. Baleum sola reddidit synonymia audacem & mendacem, quem etenim vidimus i pastorem pro assignanda patria, fideliorem eius morte discenda non habebimus.) me verò securuni &, vt spero, veracē stabilemq́, cum prorsus Scriptoribus Anglis, testes deprehensi, æstuantes & de veritatis gradu deiecti. Hoc vnum prodet, nempe de Archiepiscopatu Lugdunensi tributo à Iacobo Bergom. & Stedelio: quoniam in duabus Archiepiscoporum Lugdunensium nomenclaturis apud Demochares descriptis, ne vnum quidem deprehendes huius nominis Pontificem: quod & Baleus mirificè ambit. Solum odium, & quidem plusquam Vatinianum quo romanam insectabatur Ecclesiam, hocce atramento eius tinxit pennam. At ne quis putet religionem in Arnulfo solam viguisse, suæ doctrinæ habebit hæc monumenta. nempe: Solutiones quæstionum à Lamberto Cœnobiarcha Britiniano propositarum, veste abiliæ in gremio charitatis. De corpore & sanguine Domini lib. 1. fatum tuam non velabis. De sex verbis Domini: vltima Christi in cruce verba. De operibus sex dierum lib. 1. Homelias & Sermones lib. 1.

EPISTOLA CXVIII.

ANSELMVS ARCHIEPISCOPVS dilectis filiis & fratribus Domino Alfero Priori, & aliis seruis Dei in Cœnobio S. Eadmundi sub illo conuersantibus, salutem & benedictionem Dei & suam.

Inuictum in aduersis animum monachorum laudat, & roborat amplius. Huc refer epistol. 61. supr. Suspicor autem monachos illos adeo vexatos ob Abbatis absentiam, quem Anselmus anno 1102. in Consilio Londinensi ab honore & oneri remouerat certas ob causas.

GRatias ago Deo & vobis, pro constantia & patientia vestra, quam habetis in tribulationibus vestris: hortans & obsecrans vt filios charissimos, ne deficiatis, sed longanimiter vt cœpistis Dei consolationem expectens. Nulla vos aduersitas à seruitio Dei retardet, nihil ab exequenda voluntate eius remoueat. Mementore, quod omnes qui volunt piè viuere in Christo, necesse est, vt tribulationes patiantur. Quantò igitur magis tribulationes insurgunt, tantò magis vnusquisque vestrum se per sanctæ conuersationis opus exerceat, & in sui ordinis custodia arctius stringat. Quæ si feceritis, sciatis, quod Dei consolationem prius forsitan quàm putetis obtinebitis. Nullus vestrum amet aut velit celare peccata sua; sed ea puro & simplici corde Domino Priori, aut cui ipse concesserit, confiteatur, & secundum iudicium eius emendet, & de cætero vt se custodiat modis omnibus enitatur. Ego autem, qui hoc modo & hac voluntate sua peccata confessi sunt vel cõfitebuntur, quantum possum ea auctoritate, quam mihi Deus concessit, vice Beati Petri Apostolorum Principis absoluo, & vt Omnipotens Deus indulgeat suppliciter oro: Valete & orate pro me.

EPISTOLA CXIX.

DOMINO SVO ET PATRI REVErendo pariter & colendo Anselmo Cantuariensi Archiepiscopo Mathildis Regina deuota sanctitatis eius ancilla, cum Christo suo salutem.

Se mirificam ex Anselmi literis concipere lætitiam.

QVOTIENS epistolari beneficio vestrę mihi sanctitatis municipium impertitis, toties innouatæ lætitiæ luce nebulosam animæ meæ caliginem serenatis. Est etenim vestri quædam & absentis qualiscunque reuisio, & chartulæ cõtrectatio, & literæ periucunda sæpiusque recitata relectio. Quid namque vestris Domine scriptis aut stilo ornatius aut sensu refertius. Non (a) his desunt frontonica grauitas Ciceronis, Demosthenis aut Quintiliani. In his sanè doctrina quidem redundat Pauli, diligentia Hieronymi, eruditio Gregorij, explanatio Augustini: & quod his maius est, hinc dulcor Euangelici stilli eloquij. Hac igitur mihi gratia diffusa à labiis vestris cor meum & caro mea exultauerunt in affectum vestræ dilectionis, in effectumque paternæ vestræ monitionis. Frequentissimo quippe recursu exhortationis vestræ, benignissimæq; ob(se)cratienis memoria cordis mei ianuam reuerberat obsecutionisque obedientia iudicat. Vestræ igitur sanctitatis fauore freta Domino Ernulfo Vvintoniensis monacho olimque Sacristæ vobis credo totó Abbatiam (b) Malmesberiæ in his quæ meæ iuris erant, cõmittere: quidem donationi & dispositioni, quæcunque illius sunt ex integro reseruans, vt scilicet tam virgæ, quàm curæ pastoralis commissio vestræ discretionis contradatur arbitrio. Ei autem vestræ bonæ voluntatis gratiæ, quæ ... me nõ tepescit, dignum munus recompensari: tamen gratiæ cœlestis. De cætero vestram Christus dignitatem saluificet, quique vos in terra beatificat, de vestro me reditu citó lætificet: AMEN.

a Emis... locum ad ... na bum.

ANNOTATIO IN EPISTOLAM CXIX.

ABbatiam (b) Malmesberiæ.] *Lingua Vvestsaxonica dicitur Maildulfesburch, vulgo Malmesberia vel Malmesburia, sita in Vvitensi pago, diœcesi Salesberiensi in Anglia: primò inchoata a Maildulpho Scoto-monacho: sed anno 657. maxime aucta ditataq; a Leutherio Vvestsaxonum Episcopo, Agilberti Parisiensis Antistitis nepote: Sed multò ditior fuit viris eruditis: inter quos non tenet postremas Guilhelmus, à sui Cœnobij nomine cognominatus Malmesberiensis; & tempore tamen Homersett, homo impensè doctus, diligensque Histori-*

Historicus: quem non semel produxi: qui obijt anno 1142. Porrò ex quo Caluiniani Angli diruerunt hoc monasterium, suumq; ministellum, vt in eo iuuentutem docerent, nullus illic potuit habitare, aut si quis, vel insanus, vel impius euasit.

Epistola CXX.

DOMINÆ ET FILIÆ CHARISSIMæ gloriosæ Reginæ Mathildi, Anselmus Archiepiscopus Cantuariæ fidele seruitium cum orationibus.

Noluit Anselmus in Abbatem subornare, qui sibi miserat scyphum. Vide S. viri integritatem.

NOuerit Excellentia vestra, dilectissima Domina, de Abbatia Malmesberiēsi, & de fratre illo, de quo mihi mandastis, libenter confirmarem voluntatem vestram si possem. Vos enim quātum ad vos spectat, benè & secundum Deum fecistis, quod inde fecistis: sed fecit ipse in hoc quiddam valdè insipienter, quod facere non debuit. Nam per eosdem legatos, qui mihi literas vestras & aliorum de suo negotio attulerunt, misit mihi scyphum vnum. Quem quidem scyphom nullatenus retinere volui, sed inde dolui, quia non video, quomodo in hoc possit à culpa excusari. Omnipotes Deus dirigat omnes actus vestros in beneplacito suo, & defendat vos ab omni malo: Amen.

Epistola CXXI.

PATRI DILECTISSIMO ANSELMO Cantuariensi Archiepiscopo (*A*) Girardus Eboracensis Archiepiscopus, Robertus Cestrensis, & Herebertus Noruuicensis, & Radulphus Cicestrēsis, & Samson Vvigorniensis, & Wilhelmus Vvintoniensis electus salutem.

Anselmum in Angliam inuitant, pollicentes opem suam.

b *Ps. quodpiam simile Ierem. 14.*
c *Thren. 1.*
d *1. Mach. 2. ibid. 9. & 13.*

SVstinuimus (*b*) pacem, & ipsa longius recessit: quæsiuimus bona, & inualuit turbatio. Viæ (*c*) Syon lugent, quia eas conculcant incircumcisi: Templum mœret, quia intra sancta sanctorum & ad ipsam aram irruperunt laici. (*d*) Exurge, vt olim senex ille Mathatias; habe in filiis tuis virtutem; vide strenuitatem Ionathæ, prudentiam Simonis. Hi tecum prælabuntur prælium Domini: & si ante nos appositus fueris ad patres tuos, de manu tua suscipiemus hereditatem laboris tui. Sed iam non est tibi pigritandum; vt quid enim peregrinaris, & oues tuæ sine pastore pereunt? Iā apud Deum nulla tibi remanet excusatio. Te enim non solum subsequi, sed & perire, si iusseris, parati sumus. Veni ergo ad nos, vel nos aut ex nobis aliquos ad te venire iube, ne dum seiuncti à te sumus, in sinistram te partem inclinent eorum consilia, qui sua quærunt. Nos enim iam in hac causa non quę nostra, sed quę Dei sunt quęrimus.

ANNOTATIO IN EPISTOLAM CXXI.

GEratdus (*A*) Eboracensis Archiepiscopus, & Robertus Cestrensis Episcopus, & Herebertus Noruuicensis, & Radulfus Cicestrensis, & Samson Vvigorniensis, & Wilhelmus Vvintoniensis &c.] *Ad Gerardum sunt epistolæ 53. & 60. suprà. qui ex Herefordensi Episcopo post Thomam Baiocensem Archiepiscopū Eboracensis infulas adeptus est. Eboracum verò, Anglicè Iorck, Gallicè York, est vrbs celeberrima, insula Anglicana ad Aquilonem inter Vscam & Fossam flumina, quæ ipsam præterlabuntur ciuitatem, ac inde simul iuncta Humbrum influunt. Licet autem post annum salutis redditæ 182. fuerit Sedes Archiepiscopalis, tamen a quibusdam translata fuit ad Hangustaldum eiusdem Archiepiscopatus villam, vt scrupulosè obseruauit Malmesber. in Archiepisc. Eboracensibus.*

Roberto Cestrensi fuit cognomento de Limesia, seditq; annos supra triginta, vt legi in Tabulis MS. Cestrensium Episcoporum nostra Bibliotheca.

Herebertus inter Orientalium Anglorum Episcopos primus dictus est Noruuicensis à vico Noruuic, commercio populiq; frequentia celeberrimo, quò Herebertus Cathedram transuexit. Priores enim Antistites Domucenses & Helmonēses, tandemq; ex duobus sacerdotiis vnum effectum est apud Helmahamvillam; ex qua Agelmarus, seu Ethelmerus Thedfordum recessit, vt Helmanensium Episcoporum Tabula MS. in nostra Bibliotheca testantur, quod tamen à Malmes. lib. 2. de Pont. Angl. video tribui Herfasto, qui in nostro ms. præponitur Agelmaro. Herebertus denique vir magnanimus, & admodum literatus, pius monachus & Prior Fiscannēsis, deinde Abbas Ramesiensis, & ex Abbate Ramesiæ empto pręsulatu Thedfordēsis Ecclesiæ factus est Episcopus: Pœnitens verò Romam ꝓfectus est, indulgētiaq; accepta reuersus, sedem transportauit ad Noruuic, ibiq; monachorum cōgregationem condita Ecclesia sanctè instituit. *Hucusq; de Hereberto noster ms. codex.*

Radulfus Cicestrēsis: ita restituimus ex ms. tabulis Cicestrensium Præsulum, impressis Florentij Wigor. cæterisq; historiis Britanniæ excusis. Nam exemplar harū epistolarum calamo exaratum legebat Robertus: *forsan ex Librarij incogitantia alterius Roberti nomē ruminantis.*

Samson Guigorniensis: non Satiso, quemadmodum legitur Iuon. Carnot. ep. 76. Cuius tamen symbolum monet in aliis codicib. haberi Sanson: & nos ita legimus ex plurimis Scriptorib. Angl. & ms. tabulis Guigor. Episcop. in hunc modum.: Anno 1096. Sanson Baiocensis cōsecratus est ab Anselmo Archiep. in Ecclesia S. Pauli Londoniensis, 27. cal. Iulij. Hic fuit frater Thomæ Eborac. quē ꝓmouit Odo Baiocens. Episc.

Guillelmi Vvintoniensis meminit Anselmus epi. 70. 75. 95. & 105. scribit. Hac autem Britanni Antistites idcircò literas misēre Anselmo, quia etsi ab Henrico Rege vniuersa sui Archiepiscopatus prædia & iura recepisset in Conuento Aquilensi, vt apparet ex epist. 110. 111 sup. distulit tamen reditum in Angliam, quia nolebat cum Pontificib. à Rege inuestitis versari. Eam ob rem demum postremoq; Guillelmus Vvarleuast Regis, & Balduinus Anselmi Legati Romā contēdēre. vnde tandē litis diutissime contestatæ, tāq; iniqua hę re sūlere inductum ab ore Paschalis: scil. electos Præsules ab Anselmo recepturos annulum & virgā pontificiā: Regi verò facturos fidelitatem. Interea dum Romæ tretur crebra ex Anglia querimonia & litteræ perferebantur, vt quàm citissime rediret. Videbant enim vniuersi Episcopi, omnia in peius ruere & recto sublapsa referri, volebantq; mederi, sed non valebāt nisi Anselmo præsente.

EPISTOLA CXXII.

ANSELMVS ARCHIEPISCOPVS Cantuariensis amicis suis & Coepiscopis, quorum literas per latorem præsentium suscepit, salutem.

De Ecclesia Anglicana & Episcoporum miseria dolet, lætaturq́; de ope, ab eisdem sibi promissa.

COnduleo & mente compatior tribulationibus, quas vos & Ecclesiæ Angliæ sustinetis: sed ad præsens secundum meam & vestram volũtatem subuenire nequeo, quia nondum quid & quantum possum sum certus, donec per legatos nostros, quos in ꝓximo Româ redituros expecto quid apud Dñm Papam effecerint cognoscam. Bonum tamen & gratum mihi, quia tandem cognoscitis, ad quid vos perduxit, vt mitius dicam, vestra patientia, & quia promittitis mihi auxiliũ vestrum non in meâ sed in Dei causa, & inuitatis me, ne pigriter veniam ad vos: Quamuis enim hoc modo facere non possim, quia Rex non vult me esse in Anglia adhuc, nisi discordem à iussione Papæ, & eius concordem voluntati: & ego nondum certus sum, qđ possim, sicut dixi, tamẽ gaudeo ꝓ vestra bona & Episcopali voluntate & cõstantia, quam promittitis; & exhortatione, quam mihi facitis. Vt autem aliquos ex vobis ad me venire faciam, sicut poscitis, ne dum seiuncti sumus ab inuicem, peruertant consilium meum, qui sua quærunt, ad præsens non opinor oportere. Spero enim in Deo, quia nullus cor meum à veritate inquãtum cognosco poterit auertere: & quia in ꝓximo Deus mihi, quid facere queam, ostẽdet; & ego quàm citius potero vobis notificabo. Quid autem interim vobis faciendum sit, prudẽtia vestra satis intelligit: sed tamen dico, qa ego in quãtum sperando in Deo conscientiam meam sentio pro redimenda vita mea, non præberem assensũ; neque ministrum aũt executorem mali me facerem, quod audio nuuiter super Ecclesias Angliæ promulgari. Valete.

EPISTOLA CXXIII.

SVO DOMINO ET PATRI HVGONI, reuerendo Archiepiscopo Lugdunensi, matri Ecclesiæ syncerè diligendo Anselmus seruus Ecclesiæ Cantuariensis, quod altius & quod melius valet intelligere.

Hasitantem se in nonnullis rogat firmari prudentibus Archiepiscopi responsis.

QVid fecerim, postquam à paternitatis vestrę amabili præsentia discessi, quidue sit inter Regem Angliæ & me, non est opus longa epistolæ narratione significare, quia præsentium plenius & melius possunt viua voce referre. Quoniam autem in omnib. actionibus meis vestro vellẽ, si fieri posset, super omnes homines quos noui, vti consilio, maximè in hoc negotio, pro quo eosdẽ legatos Romam mitto supplex, vt ipsi instruãtur & muniantur vestra prudentia rogo. Audeo etiã rogare, vt si sanctitati vestræ videtur cõuenire, aliquid Dño Papæ suggerat, ꝓut ipsi negotio intelliget expedire. Scitis enim, quia vbi rei alicuius dispositio de diuersorum pendet consilio, sicut non omnes eundem habẽt sensum, ita non eundem præbent assensum. Quoniam ergo mentem vestram certus sum solidatam in veritate, vellem sententiam vestram esse præsentem, vbicunque tractatur de Ecclesiæ Dei libertate & vera vtilitate. Tota difficultas causæ inter Regem & me iam in hoc maximè videtur consistere, quia Rex, quãuis de inuestituris ecclesiarum Apostolicis decretis se vinci vt spero permittat: hominia tamẽ Pręlatorum non vult ait dimittere. Qua de re sua legatione sedem requirit Apostolicam, quatenus in hoc suæ voluntatis impetret ab ea licẽtiam. Quã si adeptus fuerit, dubito quid me facere oporteat si aliquis religiosus electus homo Regis pro Episcopatu vel Abbatia fieri respuat. Durum enim mihi videtur, vt hoc illi præcipiam per obedientiam, & si non fecero, videbor irreligiosis hoc facere volentibus laxare accedendi indignè ad dignitates audaciam. De illis quoque, qui iam inuestituras prohibitas acceperunt, & de his, qui eos sacrauerunt, puto quia Rex postulabit, vt in hoc permaneant, quod illicitè præsumpserunt. Quapropter de his, & de quibus per nostros legatos vestram requiro sapientiam; vestram mihi poscò insinuari sententiam. Omnipotens Deus diu vestram sanctitatem cum omni prosperitate seruet incolumem. Amen.

EPISTOLA CXXIV.

OPTABILI ET TOTIS VISCERIBUS amabili Patri suo & Domino Anselmo venerabili Anglorum Episcopo Hugo Lugdunensis Ecclesiæ seruus diuinæ protectionis continuam consulationem.

Respondet ad præcedentem.

MEminit Sanctitas vestra, reuerende Pater, nos semper desiderasse, & si secũdum Deum fieri posset, vobis consuluisse, vt commissam vobis Anglicæ Ecclesiæ curam reciperetis, & tam grauis oneris iugo pro cõmuni cõmissi vobis gregis salute obedientiæ collum subdere non recusaretis. Nunc igitur ex Dn. Balduini relatione cõperio, quod illud, propter ꝙ assequẽdum tantoperè hactenus laborastis, & non solum vestra, sed & vos ipsum exposuistis per Dei gratiam: Iam tãdem ex magna parte assecuti estis, vt ad illud, ꝙ restat sperandum, animari possitis; consulendo, cẽamur & precando Sanctitati vestræ consulimus, vt Apostolico præcepto obedire non dissimuletis ne sententiam vestram pluris faciendo ꝙ̃ Apostolicam authoritatem, non solùm sæculo & regno, verumetiam Ecclesiæ & sacerdotio resistere iudicemini. Licet n. in Anglicę Ecclesię agro aliud semen supra petram, aliud secus viã; aliud verò cadet inter spinas: sed & bona terra inuenitur in eo, quæ suscepto prædicationis vestræ semine fructũ afferet in patientia. Sed me miserum! quoniã ipse author & incensor fio desolationis meæ, qui vitæ cum solamẽ & gaudiũ meum & animæ meæ post Deum vitam remouere contendo à conspectu oculorũ istorum, quos humaniter gestare videtur, dum id quod gratius frui solebant, videlicet dulcissimi patris mei præsentiam non solùm eos videre; sed etiam vlterius se visuros sperare non relinquitur: Sed absit, vt pro temporali cõmodo meo genera-

generali tot tantorum saluti inuideam; imo non quæ mea sunt, sed quæ Iesu Christi sunt quæram. Habe me igitur, Beatissime Pater, in sinu memoriæ tuæ: quandoquidem mihi non conceditur inspicere vultum præsentiæ tuæ. Optamus semper benè valere, & salutis nostræ curam gerere.

EPISTOLA CXXV.

ANSELMVS ARCHIEPISCOPVS Reuerendæ Abbatissæ Eulaliæ, & filiabus eius salutem.

Gratissimas habet Abbatissæ filiarumq́ preces suo nomine ad Deum fusas.

GRatias ago religiosæ dilectioni vestræ, quia pro me orastis, quandiu extra Angliam fui in exilio, desiderantes reditum meum: nunc autem desiderantius rogo, vt oretis, quatenus fructuosus sit reditus meus. Hoc volo vt sciatis, quia dilectio mea erga vos, ex quo vos cognoui, & viuit & perseuerat, & quamdiu viuam, Deo dante, perseuerabit. Quapropter ipsa eadem dilectione manente, quamuis non egeatis aliquid, tamen vobis scribam, vnde me vos diligere, & curam vestri habere cognoscatis. Vos sorores dilectæ, & filiæ meæ hortor & moneo, quatenus matri vestræ subiectæ & obedientes sitis, non tantum ad humanũ oculum, sed etiam ad oculum Dei, cui nihil est secretum. Tunc (a) autem est vera obedientia, quando voluntas subiecti obedit voluntati Prælati, vt vbicunque sit subiectus hoc velit, quod intelligit velle Prælatum, quod non sit contra voluntatem Dei. Congregatio vestra templum Dei debet esse & templum Dei sanctum est: Si ergo sanctè viuitis, vt spero, templum Dei estis. Sanctè (b) autem viuitis, si ordinem & propositum vestrum diligenter custoditis: diligenter verò hoc facitis, si minima non contemnitis. Vestrum enim propositum semper debet niti ad perfectum, & toto corde horrere defectum. Scriptum est enim: *Qui modica (c) despicit, paulatim decidit.* (d) Qui autem decidit, non proficit. Proinde, si vultis proficere, & horretis deficere, nolite modica despicere: vtque sicut verum est, qui modica despicit, paulatim deficit: ita verum est, quia, qui modica non despicit, paulatim proficit. Nolite putare, (e) quod peccatum esse paruum, quamuis aliud alio sit maius. Nihil enim, quod fit per inobedientiam, quæ sola eiecit hominem de paradyso, paruum dici debet. Quod enim peccatum paruum erit, (?) testante veritate, qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio: & qui dixerit racha, reus erit concilio; & qui dixerit fatue, reus erit gehennæ ignis? Rogo igitur filiæ charissimæ, vt nihil negligatis, sed opera vestra & corda vestra in conspectu Dei custodire semper studeatis. Pacem inter vos habete, quia in pace factus est locus Dei, & pax multa, diligentibus legem Dei, & non est illis scandalum. Corde & ore vobis benedictionem & absolutionem Dei oro, & meam si quid valet quantum possum do & mando: Valete.

a Vera obedientia monachorum monialiumq́.
b Sanctè viuunt, qui sui ordinem firmiter custodiunt.
c Eccles. 19.
d Consimile epist. 90. sup.
e Non est putandum peccatum paruũ licet unũ alio sit maius.

EPISTOLA CXXVI.

SVO CHARISSIMO DOMINO HENrico Dei gratia Anglorum Regi, & Duci Normannorum Anselmus Archiepiscopus, fidele seruitium cum orationibus.

Vni Ecclesiæ Episcopum canonicè sacratum, non posse alteri Ecclesiæ præfici, inscio Papa, Archiepiscopo & Episcopis Comprouincialibus, vt cum Iuone Carnot. loquar epist. 60. & 65.

MAndauit mihi dignatio vestra per electum Episcopum Wintoniensem, vt sibi scriberem, vtrum Dominus Heruæus, Episcopus Bancorensis, possit cõstitui Episcopus in Ecclesia Lexouiensi. Hoc vtique facilè fieri non intelligo. Sicut enim nullus Episcopus sacrari debet alicui Ecclesiæ sine assensu & consilio Archiepiscopi & aliorum Episcoporum totius Prouinciæ: ita qui sacratus est Episcopus, non potest constitui in alia prouincia Episcopus canonicè sine consilio & assensu Archiepiscopi & Episcoporum eiusdem prouinciæ cum authoritate Apostolica, nec sine absolutione Archiepiscopi & Episcoporum prouinciæ, in qua sacratus est. Quæ absolutio fieri nequit, sine magna & communi consideratione & consilio eorum, sine quibus consecrari vt dixi nõ potuit: & quamuis Episcopatus eius ita videatur destructus, vt in eo manere non possit. Omnipotens Deus dirigat vos in hac & in aliis actionibus vestris. AMEN.

ANNOTATIO IN EPISLOTAM CXXVI.

Vtrum Dominus Heruæus Bancorensis possit constitui Episcopus in Ecclesia Lexouiensi

HEruæus.] *Polydoro lib. 11. histor. Angl. Henricus. Sed Malmesb. Houed. Matthæus Paris, MS. Scheda Episcoporum Helyẽsium certiorem faciunt fidem, qua eum Heruæum vocant: primum fuit Bancoriẽsis institutus, successor Dauidis, illius scilicet egregij hyperaspistæ Henrici Quinti imperatoris, ob iniquam probrosamq́ Paschalis Secundi Papæ captiuitatem. Erat aut in Bancor, (vnde & Bancoriensis, Bangoriensis, & Bancorensis formantur) tempore Britonum ciuitas, & Arturo Rege Sedes Pontificia in Vuallia tertia parte Insulæ Britannicæ ad vmbilicum Galliæ, (quæ quidem locus in Armonia Venedotarum terra) haud procul à traiectu in Monam insulã Britannico vocabulo fuit appellatus Bancher, nunc verò Bangora seu Bancora. Illic autem testimonio Bedæ lib. 2 hist. eccles. Anglic. cap. 2. floruit Cœnobium duorum millium monachorum, qui eptarchia regebantur. Diuus Bernhardus in vita S. Malachiæ copiosiorem fuisse gregem insinuat, addens, ob maiorũ priorumq́ incolarum sanctitatem, fuisse illic conditum Oratorium ab eodem Malachia, & inhabitatum. Heruæo autem Primo Rege, tùm solo æquatum fuisset locus Episcopatus, vt nec esset, in quo Episcopus pedem figeret, petijt à Rege sibi dari Lexouiensem Ecclesiam: sic enim scribo, non Luxouiensem, vt epist. 174. 178. 179. 181. Iuon. Carnot. Alioquin nihil videas discriminis inter Ecclesiam Lexouiensem Pontificiam Lugdunensis secundæ in Neustria, & Luxouiense Cœ-*

nobium, Volumbano protocœnobiarcha illustre conditũ in Burgundia non in Germania. vt scripsit Robertus Cenalis Abrincatum Episcopus li. 2. de re Gallica, perioche nona. Burgundiam enim semper Galliæ fuisse tribuit Guillel. Paradinus ostendit cap. 10. sui libri de antiquo statu Burgundiæ. Cùm igitur ob causas ab Anselmo redditas, (*sic enim lego scriptum ab Iuone Carnotensi in transferendo Gualone ab Ecclesia Bellouaca, cui sacratus fuerat, ad Parisiensem, epist. 169. iuxta finem, & 171.*) Heruæus Lexouiẽsem nequiret obtinere sedem; Lincolniensisque diœcesis longiùs protẽderetur; ad minuendam Episcopi curam & laborem, Concilio habito, nouus Episcopus positus est in Helyensi Cœnobio, anno Christi 1109. Ansel. postremo, Henrici Regis 9. Est verò Helys, (*vnde & Heliensi monasterio nomen*) insula ad Austrum Angliæ, dulcibus aquis circumfusa intra limites Cãtabrigiensis Comitatus. quem Heruæus impetrauit, vt sibi posterisq; esset abundè, quò viuerent honestè pro dignitate.

EPISTOLA CXXVII.

ANSELMVS ARCHIEPISCOPVS filiæ suæ charissimæ Sanctimoniali Mabiliæ salutem & benedictionem Dei & suam.

Vt virgo Deo sacrata secularium abstineat conuersatione.

Diligo te, & eo modo, quo diligo animam meam, diligo etiam tuam. Meam autem diligo, vt in hac vita mereatur frui Deo, & in futura vita fruatur: hoc amo & desidero de te. Quapropter hortor & moneo te, sicut filiam charissimam, vt non delecteris secularibus, quia nemo potest diligere & sæcularia & æterna bona. Nolo te amare sæcularium conuersationem, sed claustralem. Nihil tibi & huic mundo: si vis esse monacha & sponsa Dei: Dic cum Beato Paulo Apostolo: Mihi mundus crucifixus est, & ego mundo: Reputa omnia huius mundi transitoria tamquam stercora cum eodem Apostolo. Filia mea in quo indiges visitare aliquos propinquos tuos, cum ipsi nullomodo egeant cõsilio & auxilio tuo nec tu aliquod consilium aut auxilium accipies ab illis ad propositum & professionem tuam, quod non inuenias in claustro tuo: diuisum est propositum vitæ tuæ à conuersatione illorum. Nec illi fient propter te monachi, nec tu redibis propter eos ad secularem vitam. Quid ergo dilecta mea in Deo tibi & illis: si nec tu prodes illis ad vitam, quam sequuntur, nec illi tibi ad hoc, quod maximè debes diligere. Si ipsi volunt te videre, aut egent aliquo modo consilio tuo aut auxilio veniant ad te, quia illis licet vagari & discurrere per diuersa: tu noli ire ad eos, quia tibi non licet exire de claustro, nisi ea necessitate, quam Deus testetur. Noli filia mea; noli amare sęculum, quia amicus huius seculi inimicus Dei constituitur. Noli amare familiaritatem sæcularium, quia, quanto magis illis eris propria voluntate familiaris, tanto minus eris Deo & familiaribus eius Angelis familiaris. Non sis sollicita nominari in sæculo, quia tanto magis dicet tibi Deus; nõ noui te. Soli Deo deside ra placere: solum Deum & ea quę te ad hoc iuuent cõcupisce cognoscere. Illi te quotidie commenda. illi te quantum in me est commendo. ipse regat & dirigat & custodiat semper: Amen.

EPISTOLA CXXVIII.

DOMINÆ ET FILIÆ CHARISSImæ Mathildi, gratia Dei gloriosæ Reginæ Anglorum, Anselmus Archiepiscopus cum fideli seruitio fideles orationes, & gratia Dei in hac vita & in futura semper gaudere.

De re inuisa & inaudita, homineq́; quem albus an ater sit, non posse testificari.

Lator præsentium, detulit mihi sigillum vestrum cum literis ex vestra parte, quæ mihi significabant, vos velle vt eius infamia mearum literarum testimonio propelleretur, propter quandam purgationem, quam fecerat; & vt mea intercessione à Domino meo Rege recuperaret, quod eius iussione perdiderat. Voluntatem quidem vestram nec debeo nec volo contemnere: sed certus sum de benignitate Celsitudinis vestræ, quia vos non vultis me aliter quicquam quàm oportet facere. Scit vtique prudentia vestra, quia non pertinet ad me testimonium phibere de his, quæ nec vidi nec audiui; sed ad eos qui viderunt: nec meum est, pro eo cuius vitam & mores ignoro intercedere, vt ea quæ iussione regia perdiderat recuperet. Precor itaque, vt benignæ celsitudini vestrę non displiceat, quia dubito facere quod intelligo ad me pertinere. Omnipotens Deus sua vos benedictione assiduè protegat & dirigat. Amen.

EPISTOLA CXXIX.

ANSELMVS SERVVS ECCLESIÆ Cantuariensis verè dilecto dilectori suo venerando Abbati Cœnobii Sancti Andœni Helgoto quicquid melius amico desiderari potest.

Id Cœnobij situm Rothomagi, & à Northmannis paganis euersum, excitauit Richardus, Rollonis filius & successor. Gemmeticens. libr. 7 Hist. Ducum Northmannorum cap. 22. Habuit autem cœnobij à Clotario I. Francorum Rege edificati annus Christi 594. per Rollonem paganum primo combustis 741. secundò 468. tertiò 333. annus erat notatus in tabula Paschali eiusdem cœnobij anno 1607.

Quo pacto res sibi habeant exponit amico id sciendi cupidissimo.

Verus amicus semper sollicitus est de vero amico sicut de se altero, vt sciat quæ erga illũ sunt, quatenus aut congaudeat aut compatiatur, secundum quod sunt. Et cum nullus amet dolorem, nisi tamen modo, si est vnde condolendum sit, magis tamen desiderat hoc scire, vt condoleat, quàm ignorare; vt nihil doleat. Desiderat dilecta & dulcis mihi vestra dilectio scire statũ meum, & quicquid mihi sit, vt quemadmodum cor meum sese in me habet, ita & cor vestrum

pro

pro me sese habeat. Gratia Dei disponente, & vestris & aliorum seruorum Dei amicorum nostrorum orationibus suffragantibus (a) in Angliam nuper reuersus sum, cum magno gaudio & honore, quantum in hominibus fuit, susceptus sum a maioribus & minoribus, à Prælatis & subditis. Quod audistis, quia Dominus meus Rex mihi commendauit regnum suum & omnia sua, vt voluntas mea in omnibus quæ sua sunt fieret, verum est. In quo benignitatem voluntatis suæ, & magnam dilectionem suam erga me monstrauit. Sed quoniam scriptum est: *Omnia mihi licent, sed non omnia expediunt*: & alibi: *Omnia mihi licent, sed non omnia ædificant*; non puto esse mihi consilium, vt aliquid magnum adhuc per me tentare incipiam: sed cùm Deus sua gratia Regem nobis cum ea bona voluntate quam intelligo reduxerit; spero, quia Deus sua gratia per illum in nobis operabitur multa ad honorem suum, vnde gaudeamus. Secundum quod varietates huius sæculi permittunt, omnia mihi & in corpore & in aliis rebus Deo dante prospera sunt, præter corporis imbecillitatem, quam quotidie mihi crescere sentio. Omnes illæ benedictiones, quas mihi oratis in literis vestris, veniant etiam super caput vestrum. Saluto fratres nostros, dilectissimos filios vestros, & vt memores mei sint, oro.

EPISTOLA CXXX.

ANSELMVS SERVVS ECCLESIÆ Cantuariensis dilecto fratri P. monacho Cœnobii Sancti Martini Sagii, salutem, & gratia Dei se per dirigi & consolari.

De hoc Cœnobio diximus ad epistolam 73 suprà: Monachi Hierosolymam proficisci cupientis, desiderium improbat.

AVdiui, amice mi charissime, quia desideras ire Hierosolymam. Vnde in primis dico tibi, quia non est hoc desiderium tuum ex bona parte, neq; ad salutem animæ tuæ. Est enim contra professionem tuam, qua promisisti stabilitatem coram Deo in monasterio, in quo habitum monachi accepisti; & est contra Apostolici obedientiam, qui præcepit magna authoritate sua, ne monachi hanc viam arripere præsumerent, nisi aliqua persona religiosa quæ vnius esset ad regendam ecclesiam Dei & [illegible] populum, & hoc non nisi consilio & obedientia Prælati. Ego præsens affui, quando istam sententiam Apostolicus promulgauit. Est etiam contra obedientiam Abbatis tui, cuius voluntas hoc odit & execratur, sicut periculum animæ tuæ.

EPISTOLA CXXXI.

PASCHALIS EPISCOPVS SERVVS seruorum Dei venerabili fratri Gerardo Eboracensi Episcopo salutem & Apostolicam benedictionem.

Hanc Paschalis epistolam, retulit Wilhelmus Malmesberiensis lib. 4. de Pontificibus Angliæ in Episcopis Candida Casæ [illegible] à Gerardo non fuisse lectam, quia præueneratur ipsum Apostolicum.

De hoc Gerardo [illegible] notata ad ep. 121. suprà. Vt fidelitatem pro antiqua consuetudine Anselmo faciat.

GVanquam praue aduersum nos, imo contra matrem sanctam Romanam Ecclesiam te non (a) ignoremus egisse: præsentibus tamen literis tibi mandamus, vt professionem tuam Venerabili fratri nostro Anselmo Cantuariensi Episcopo facere non negligas. (b) Audiuimus etiam Thomam quondam prædecessorem tuum ex hac eadem re contentionem mouisse: & cùm in præsentia Domini Alexandri Secundi Papæ ventilata esset, ex præcepto eius definitione habita post varias quæstiones Lanfranco prædecessori suo, & successoribus suis eandem professionem fecisse. Vnde & nos, quod tunc temporis definitum est, volumus authore Deo firmum illibatumque seruari. Data Beneuenti pridie Idus Decemb.

a *Præuaricati Gerardi legere est ep. 74. sup. Is in vno erat regiorum legatorum, qui Paschali imposuerant.*

b *Quæ ex canonico Baiocensi in Normannia, Willelmi Nothi munificentia accepit Pontificatum. De hoc & [illegible] lege [illegible] de Pont. Angl.*

EPISTOLA CXXXII.

ALEXANDRO GRATIA DEI SCOtorum Regi Anselmus seruus Ecclesiæ Cantuariensis fideles orationes, & benedictionem Dei & suam quantum valet.

Is Alexander fuit Malcolmi Scotorum Regis filius, & frater Mathildis Reginæ: eius ad Anselmum, Anselmiq; ad eam scriptas epistolas supra vidimus. Gratulatur Regi in paternum solium euecto.

GRatias ago Deo, & gaudemus Ego & tota congregatio Ecclesiæ Christi Cantuariensis, qa Deus vos in regnum paternū hæreditario iure post (a) fratrem vestrum sublimauit: & quia vos moribus dignis regno decorauit. Pro fratre vestro, qui sanctè viuendo meruit, vt de hac vita bono fine misericordia Dei transiret, sicut pro dilecto dilectore nostro secundum petitionem vestrā oramus & orabimus, vt Deus animæ illius gloriæ suæ cum electis suis gaudium æternum tribuat, & æternam beatitudinem concedat. Scio, quia Celsitudo vestra meum amat & desiderat consilium. In primis igitur oro Deum, vt ipse vos sancti sui Spiritus gratia sic dirigat, & in omnibus actibus vestris consilium attribuat, vt ad regnum cœleste post hanc vitam perducat. Nostrum autem consilium est, vt timorem Dei & honos ac religiosos mores, quos in adolescentia & ab infantia cœpisti habere, ipso adiuuante à quo accepistis, studeatis tenere. Tunc enim bene Reges regnant cum secundum voluntatem Dei viuunt & seruiūt ei in timore: & (b) cùm super seipsos regnāt, nec se vitiis subiiciunt; sed illorum importunitatem constanti fortitudine superant. Non enim repugnant in Rege virtutum constantia & fortitudo regia. Quidam enim Reges sicut Dauid & sanctè vixerunt, & populum sibi commissum cum rigore iustitiæ & pietatis mansuetudine, secundum quod res exigit, rexerūt. Sic vos exhibete, vt mali vos timeant, & boni vos diligant, & vt vita vestra semper Deo placeat, semper mens vestra vindictam malorum, & præmium bonorum post hanc vitam memoriam teneat. Omnipotens DEVS vos & omnes actiones vestras nulli alii, quam suæ piæ dispositioni committat. De fratribus nostris, quos in Scotiam secundum voluntatem

a *Huic erat nomen Edgar, qui obiit anno 1106. 6. idus Ianuar. Hou. in Annalibus.*

b *Reges benè regnant cùm super seipsos regnant.*

 vestram

fratris vestri, qui de labore huius vitæ sicut credimus ad requiem transiuit misimus, benignitatem vestram rogare necesse nó putamus, quia bonam voluntatem vestram non ignoramus.

EPISTOLA CXXXIII.

ANSELMVS ARCHIEPISCOPVS amico & filio charissimo Roberto, & sororibus & filiabus suis dilectissimis Seit, Edit, & Hydit, Lunetim, Virgit, Godit salutem & benedictionem Dei & suam, si quid valet.

Petitam mittit exhortationem, diuini instituti congaudens nomine.

Gaudeo & gratias ago Deo, de sancto proposito & sancta conuersatione, quam inuicem habetis in dilectione Dei & vitæ sanctitate, sicut didici per fratrem & filium nostrum Guilhelmú. Poscit vestra chata mihi dilecto filiæ charissimę, vt aliquam vobis scribam admonitionem, quæ vos doceat & accendat ad benè viuendum, quibus vobis sum habetis dilectum filium nostrum Robertum, cui Deus inspirauit, vt vestri curam secundum Deum habeat, & vos quotidie, qualiter viuere debeatis, verbo & exemplo edoceat. Quoniam tamen sanctæ petitioni vestræ, si quid possum, fauere debeo; pauca vobis vestro competentia desiderio scribere tentabo. Filiæ charissimæ, omnis actio laudabilis siue reprehensibilis ex voluntate habet laudem vel reprehensioné. Ex voluntate namque est radix & principium omnium actionum, quæ sunt in nostra potestate: & si non possumus quod volumus, iudicatur tamen coram Deo vnusquisque de propria voluntate. Nolite igitur considerare tantum quid facitis, sed quid velitis: non tantum quæ sunt opera vestra, quantum quæ sit voluntas vestra. Omnis enim actio, quæ fit recta id est iusta voluntate recta, & quæ fit non recta voluntate non recta est: iusta voluntate dicitur homo iustus, & iniusta voluntate dicitur iniustus. Si ergo bene vultis viuere, voluntatem vestram indesinenter custodité in magnis & in minimis: In his quæ potestati vestræ subiacent, & in his quæ non potestis, ne aliquatenus à rectitudine declinet. Si autem vultis cognoscere, quæ vestra voluntas sit recta: illa pro certo est recta, quæ subiacet voluntati Dei. Cùm ergo aliquid magnũ vel facere disponitis vel cogitatis: sic dicite in cordibus vestris; vult Deus vt hoc velim, an non. Si vobis respondet conscientiá vestra, verè vult Deus vt hoc velim, & placet illi talis voluntas: tunc siue possitis siue non possitis quod vultis, voluntatem tamen amate. Si autem conscientia vestra vobis testatur, quod Deus non vult vos illam habere voluntatem; tunc toto conatu auertite ab illa cor vestrum; & si benè illam à vobis vultis expellere, in quantum potestis, eius cogitationem & memoriam à corde excludite. Quomodo autem prauam voluntatem aut cogitationem à vobis excludatis, hoc paruum consilium quod vobis do intelligite & tenete. Nolite litigare cum peruersis cogitationibus vel peruersa voluntate: sed cum vobis infestæ sunt, aliqua vtili cogitatione & voluntate mentem vestram, donec euanescant, fortiter occupate. Nunquam enim expellitur de corde cogitatio vel voluntas, nisi alia cogitatione & alia voluntate, quæ illis nó concordat. Sic igitur vos habete ad inutiles cogitationes & voluntates in toto nisu intendendo ad vtiles mens vestra dedignetur eas saltem recordari vel aspicere. Cùm autem vultis orare, aut aliquam bonam meditationem intendere: si vobis tunc importunæ sunt cogitationes, quas non debetis suscipere; nunquam propter illarum importunitatem bonum, quod incepistis, velitis dimittere, ne instigator illarum Diabolus gaudeat, quia vos à bono incepto facit deficere; sed eo quem dixi modo illas contemnendo superate. Neque doleatis, neque contristemini de illarum infestatione, quandiu illas sicut dixi contemnendo nullum eis assensum præbetis, ne occasione tristitiæ iterum redeant ad memoriam, & suam importunitatem resuscitent. Hanc enim mens hominis habet consuetudinem, vt hoc, vnde delectatur aut contristatur sæpius ad memoriam redeat, quàm hoc, quod negligendum sentit aut cogitat. Similiter se debet habere persona in sancto proposito studiosa, in quolibet motu indecéte in corpore vel anima, sicut est stimulus carnis aut iræ, aut inuidiæ, aut inanis gloriæ. Tunc enim facillimè extinguuntur, cum & illos velle sentire aut de illis cogitare, aut aliquid illorum suasione facere dedignamur. Neque timeatis, quod huiusmodi motus vel cogitationes vobis ad peccatum imputentur, si nullatenus voluntas vestra illis se associat: quoniam nihil damnationis est iis his, qui sunt in Christo Iesu, qui non secundum carnem ambulabunt. Secundum carnem enim ambulare, est carni voluntate concordare. Carnem autem vocat Apostolus omnem vitiosum motum in anima vel corpore, cùm dicit: Caro concupiscit aduersus spiritum, spiritus autem aduersus carnem. Facilè quidem huiusmodi suggestione extinguimus, si principium earum secundum prædictum consilium conterimus. Difficilè verò, postquam caput earum intra mentem admittimus. Tibi amice & fili charissime Roberte, gratias quantum possum ago, pro cura & dilectione, quas erga easdem ancillas DEI propter Deum habes, & precor toto affectu, vt in hac sancta & pia voluntate perseueres. Certus enim potes esse, quia magna te pro hoc sancto studio apud Deum retributio expectat. Omnipotens DEVS sit semper custos totius vitæ vestræ, amen. Absolutionem & remissionem omnium peccatorum vestrorum tribuat vobis Omnipotens & misericors Dominus, & semper ad meliora cum humilitate faciat vos proficere, & nunquam deficere

AMEN.

EPISTO-

EPISTOLA CXXXIV.

ANSELMVS SERVVS ECCLESIÆ Cantuariensis (A) Waleranno Nuinenburgensi Episcopo.

Refellit Græcorum errorem de sacrificio cum pane fermentato agendo: indicans tamen, illum quoque corpus Christi confecturum, qui fermento vteretur, etsi Christo fecerit conformius, qui azymo pane conficiet.

SCienti breuiter loquor. Si certus essem, prudentiam (B) vestram non fauere successori Iulii Cæsaris, & Neronis, & Iuliani Apostatæ contra successorem & vicarium Petri Apostoli, libentissime vos vt amicissimum & reuerendum Episcopum salutarem: Quoniam autem ad defensionem veritatis, quam contra Græcos, qui ad vos venerunt, quæritis; secundum posse nulli deesse debemus: opusculum (c) vobis misi, q́ de Spiritus Sancti processione contra illos edidi. De (D) sacrificio vero, in quo iidem Græci nobiscum non sentiunt, multis rationabilib. Catholicis videtur, quia quod agunt non cōtra fidem Christianam. Nam & azymum & fermētatum sacrificans panem, sacrificat. Et cum legitur de Domino, quando corpus suum de pane fecit, quia (e) accepit panem & benedixit, non additur azymum vel fermentatū. Certum tamen est, quia azymum benedixit: forsitan quia res quæ fiebat hoc exigebat: sed quoniam cæna, in qua hoc factum est, hoc exigebat. Et cum alibi (f) se & carnem suam panem vocauit; quia sicut isto pane viuit homo temporaliter, ita illo viuit in æternum: non ait azymum vel fermētatum, quia vterque pariter panis est. Non n. differunt azymus & fermētatus substantialiter (vt quidam putāt) sicut homo nouus ante peccatum, & inueteratus fermento peccati nequaquā substantialiter differunt. Propter hoc ergo solum videtur, se & carnem suam panem vocasse, & de pane corpus suum fecisse: quia sicut iste panis azymus siue fermentatus dat vitam transitoriam; ita corpus eius æternam: non quia fermētatus est vel azymus; quamuis in lege, vbi ferè omnia in figura fiebant, (g) præceptum sit, azymum in Pascha panem mãducare; vt (h) ostenderetur, ꝙ Christus, quē expectabant, syncerus & mundus futurus esset; & nos qui manducaturi eramus corpus eius, similiter mundi esse moneremur ab omni fermēto nequitiæ & malitiæ. Iam verò, postq̄ de veteri figura ad nouam veritatem venimus, & azymum Christi carnē comedimus: non est nobis necessaria vetus illa figura in pane, de quo carnem ipsam cōficimus. Apertissimum (I) tamen est, quia melius fieri ... tur de azymo, q̄ de fermentato; tùm quia valde aptius & purius & diligentius fit; tùm quia Dominus hoc fecit. Vnde illud non est tacēdum; quia cùm (K) Græci anathematizant azymitas (sic enim nos vocant) anathematizant Christum. Si autem dicunt, quia iudaizamus; dicant similiter, Christum iudaizasse. At si audent asserere, Christum propter Iudaismum, vt p̄ceptum de azymo datum seruaret, de azymo corpus suū fecisse, absurdissimè errant: cum illum tam synceram nouitatem fecisse in fermento vetustatis existimant. Patet igitur, quia cùm vsus est azymo ad illud opus: non hoc fecit, vt p̄ceptum de azymo seruaret, sed aut vt fermentarios, quos prouidebat, reprobans, Azymitas approbaret: aut certè, vt si etiam fermētatii approbarentur, azymitas quoque approbaret. Quod aiunt nos iudaizare, non est verum: quia non sacrificamus de azymo, vt legem veterē seruemus; sed vt hoc diligentius fiat, & Dominum, qui hoc non iudaizando fecit, imitemur. Cum n. facimus aliquid, ꝙ Iudæi vt iudaismum seruarent faciebant; non iudaizamus, quia nō propter iudaismum sed propter aliam causam hoc agimus. Si enim in diebus Paschæ azymū panem aliquis cōedat; siue quia nō habet alium, siue quia illo magis delectatur q̄ fermentato: aut si quis propter infirmitatem præputium circumcidere cogitur, aut si boui suo quis trituranti ne esuriat os non obturat, nullus nisi insipiens hæc agētem iudaizare iudicabit. Cùm ergo nos panem azymum sacrificamus, vt per azymi figurā talem Dominum Iesum fuisse significemus: sed vt ipsum panem in corpus eius diuina virtute operante, sicut ipse fecit, sanctificemus; nequaquā in hoc legis vetustatem seruamus, sed Euangelii veritatem celebramus. Denique quando idem ipse hoc fecit, & ait discipulis suis: (l) *Hoc facite in meam commemorationem*; si noluisset vt nos, (m) quibus in Apostolis præcepit, hoc de azymo faceremus, p̄muniuisset in eis & dixisset, ne faciatis hoc de azymo. Quare cùm dicens hoc facite, azymum non excepit: Quis est, cuius intellectus audet excipere, ꝙ ipse fecit; & hoc prohibere, ꝙ ipse non solum nullo sermone prohibuit, sed etiā opere præcepit? Quis inquam, nisi plus sapiens q̄ oportet sapere, tantum confidit de sapientia sua; vt præsumat vel proferre: quia cùm dixit Dominus: hoc facite, sicut competēter subintelligim⁹, quod ego: sic indubitanter sit subaudiēdum, sed non de hoc, vnde ego. Item si diuina, per ea quæ digniora cognoscimus, exequi debemus, cùm sacrificium, de quo agitur, de panis siue azymi siue fermentati substantia constet esse celebrandum; quem panem digniorem æstimamus ad faciendā Dominici corporis veritatem, nisi illum, quē vetus lex elegit ad significandam, & Euangelium ad exhibendam eandem veritatem? Si ergo respondemus Græcis: nos hoc de azymo non propter figuram, sed propter prædictas causas facere; nihil hic intelligi valet, cur nos Græci anathematizandos aut saltem reprehendendos rectè iudicēt. At si dicunt; nos non hoc agere posse de azymo sine intellectu figuræ, per ꝙ iudaizare probamur: ergo nec illi similiter queunt ad hoc ipsum vti fermentato sine figura, quia & vetus Scriptura per fermentum designat peccatum, (n) cum exectat in Pascha suo comēdere fermētatum: & noua, dū monet nos (o) in Pascha nostrū epulari nō in fermento veteri, neque in fermento malitiæ & nequitiæ. Dicimus etiam, quia nos non iudaizamus, si figuram tenemus in azymo: quōniā non significamus, Christum sine fermēto peccati venturum tanq̄ Iudæi; sed monstramus, eum talem venisse; sicut Christiani, & per hoc monemur, tales nosmetipsos exhibere, quale Pascha nostrum est, ꝙ manducamus. Illi autem nec Iudæos nec Christianos in hoc se profitentur, quia Deum in fermēti sui figura nec venturum, vt Iudæi, nec venisse, vt Christiani sine peccato significant: sed potius paganis fauere videntur, qui illum sicut alios homines peccato fermentatum existimant. Si v. aiunt; Christianos non debere vti figuris, quia (p) vetera transierunt, in quibus erant necessariæ: negene (vt alia taceam) baptismum esse figuram cuiusdā

mortis

c Tractatus D. Anselmi de processione Sp. Sancti.

e Matth. 26. Mar. 14. Luc. 22. 1 Cor. 11.

f Ioan. 6.

g Exod. 12.

h Cur Christus pane azymo pascha celebrarit.

l Luc. 22.

m Christus in Apostolis præcepit sacerdotibus idem facere, nempe corpus suum, quod in cæna fecit.

n Exod. 12.

o 1. Cor. 5.

p 2. Cor. 5.

q Roman. 6. mortis & sepulturæ, contra Apostolum dicentē: (q) *Quicunq; baptizati sumus in Christo, in morte ipsius baptizati sumus.* Consepulti enim sumus cum illo per baptismum in mortem. Aut si concedunt, nos vti figuris, sed non in eisdem rebus, quibus in figura lex vetus vtebatur: & ideo non esse panem azymum assumendum ad vllam figurā, quia
r 1. Cor. 10. ad hoc in eadem lege accipitur: non baptizent in aqua; quoniam (r) Patres nostri omnes in Moyse baptizati sunt in nube & in mari: Quod negari
s Matth. 3. nequit in figura fuisse: Vitent quoque aquam, ne videantur baptizare baptismo (s) Ioannis, qui baptizauit in aqua. Si ergo irreprehensibiliter figuratè baptizamus in aqua: licet illud baptisma vetus, quod fuit huius noui figura, in aqua fuerit: Quænam est ista Græcorum sapientia, qui ppter hoc, quia vetus Pascha, per quod nostrum figuratum est, celebratum est in azymis, detestatur nos sacrificare corpus Christi, qui est Pascha nostrum, de azymo in figura, siue ad commemorandum; quia talis fuit ille, cuius corpus sacrificamus, scilicet sine peccati infectione; siue ad commonendū
t 1. Corint. 5. nos, quia corpus eius comedimus, tales debere esse secundum Apostolum dicentem: (t) *Expurgate vetus fermentum, vt sitis noua conspersio, sicut estis azymi: Etenim Pascha nostrum immolatus est Christus. Itaq; epulemur non in fermento veteri, neq; in fermento malitia & nequitia: sed in azymis synceritatis & veritatis.* Siue itaque in figura sacrificemus azymum panem, siue sine omni figura: nullatenus nos Græci reprehensibiles valent ostendere; sed aut soli nos benè agimus, illi non benè: aut nos melius & diligentius, si illi benè. Nempe satis ostēdunt, se nullam habere rationem ad suam partem confirmandam, & nostram infirmādam: cùm hoc contra nos proferunt, quod nullo modo, aut contra nos, aut cum illis esse cognoscitur. Obiiciunt enim nobis, sicut in (V) veltra legi epistola, quod dicit Apostolus: (x) *Litera enim occidit, spi-*
x 2. Corint. 3 / Amos 4. *ritus autem viuificat.* Et quod Amos Propheta: *Sacrificate*, inquit, *de fermentato laudem*: Vnde nituntur ostendere, quia litera, quæ vetus Pascha sacrificari iubet in azymis, nos occidat: cùm eam seruamus azymum sacrificando, non benè Apostoli verba intelligentes. Litera enim tunc dicitur occidere, quando illa iubens à peccato declinare peccatum ostendit: quoniam nisi adiuuet gratia, vt fiat quod iubetur, inobedientem & præuaricatorem facit. Quod in Epistola ad Romanos i-
y Rom. 7. dem apertè monstrat Apostolus, dicens; (y) *Pec-*
z Exod. 20. *catum non cognoui nisi per legem. Nam concupiscentiam nesciebam esse peccatum, nisi lex diceret:* [z] *Non concupisces.* Occasione autem accepta, peccatum per mandatum operatum est in me omnem cōcupiscentiam. Sine lege enim peccatū mortuum erat: Ego autem viuebam sine lege aliquādo. Sed cùm venisset mandatum, peccatum reuixit. Ego autem mortuus sum, & inuentum est mihi mandatum quod erat ad vitam, hoc esse ad mortem. Nam peccatum occasione accepta per mādatum seduxit me, & per illud occidit. Sic litera sine adiu-
a Tit. 3. uante gratia occidit, Spiritus autem viuificat: sicut ait idem Apostolus ad Titum: (a) *Cum autem benignitas & humanitas apparuit Saluatoris nostri Dei, non ex operibus iustitiæ quæ fecimus nos, sed secundum suam misericordiam saluos nos fecit per lauacrum regenerationis & renouationis Spiritus sancti, quem effudit in nos abundè per Iesum Christum Saluatorem nostrum, vt iustificati gratia ipsius hæredes simus secundum spem*

vitæ æternæ. Ideo cùm dixisset: [b] *Sufficientia no-*
b 2. Cor. 3. *stra ex Deo est, qui & idoneos nos fecit ministros noui testamenti, non litera sed spiritu*, ait: [c] *Litera enim oc-*
c Ibidem. *cidit: spiritus autem viuificat.* Ac si dicat: [d] Fecit
d Explicatio D. Pauli locum. nos Deus ministros noui Testamenti, quod non est in litera occidente sicut vetus; sed in spiritu viuificante. Ad vtrunq; verò, ad occisionem scilicet literæ, & viuificationē spiritus, pertinet, quod
e Ibidem. subiunxit. [e] *Quod si ministratio mortis literis deformata in lapidibus, fuit in gloria: ita vt non possent intendere filij Israel in faciem Moysi propter gloriam vultus eius, quæ euacuatur: quomodo non magis ministratio spiritus erit in gloria? Nam si ministratio damnationis gloria est, multò magis abundat ministerium iustitiæ in gloria. Nam nec glorificatum est, quod claruit in hac parte propter excellentem gloriam. Si enim, quod euacuatur, per gloriam est: multò magis, quod manet, in gloria est. Habentes igitur talem spem, multa fiducia vtimur: Et non sicut Moyses ponebat velamen super faciem suam, vt non intenderent filij Israel in faciem eius, quod euacuatur sed obtusi sunt sensus eorum. Vsq; in hodiernum enim diē idipsum velamen in lectione veteris Testamenti manet nō reuelatum, quoniam in Christo euacuatur: Sed vsq; in hodiernum diem, cùm legitur Moyses, velamen est positū super cor eorum. Cum autem conuersus fuerit ad Dominum, auferetur velamen: Dominus autem Spiritus est: vbi autem Spiritus, ibi libertas. Nos vero omnes reuelata facie gloriam speculantes, in eandem imaginem transformamur à claritate in claritatem, tāquam à Domini Spiritu.*
f 2. Cor. 4. [f] *Ideo habentes hanc administrationem, iuxta quam misericordiam consecuti sumus, non deficimus.* De occisione literæ, & viuificatione spiritus, superfluū mihi videtur super hæc aliquid addere. Satis igitur patet, quia nec Græcis prodest, nec nobis obest, quod de occidente litera obiiciunt. Quod
g Amos 4. autem assumunt de Propheta: [g] *Venite in Galgala, & impiè agite: & sacrificate de fermētato laudem.* Intelligendum est esse dictum, aut approbando tale sacrificium, aut reprobando. Sed si hoc præcipit Propheta, vt secundum eos loquar, illos occidit litera, qui literam seruando de fermentato sacrificant. At si hoc exprobrādo dictum est, qua fronte sacrificant, quod Propheta in sacrificium execratur: aut qua ratione hoc in authoritatē sibi assumunt? Quod autem hoc Propheta non iubendo, sed reprehendendo dixerit, dubium non
h Mendosissimè antea legebatur: hoc impie authoritas sola autem. est; cùm [h] impię actioni associauerit. Dixerat enim: *Venite ad Bethel, & impie agite*: Et paulò post continuata increpatione ait: *Et sacrificate de fermentato laudem.* Aut ergo tanta ratione partem suam fermentati defendunt, quanta suam roborant Azymitæ: (i) [aut reiiciant suum fermentum, &
i Hic clausulas inclusimus, in ex[illegible] [illegible] desiderabatur. fiant Azymitæ:] aut si nec illud valent, nec illud volunt, saltem non reprehendant Azymitas. In tertia quæstione, sicut intelligo, mandatis, quia Græci detestantur nostra connubia; vbi cognati cognatis de alia cognatione copulantur. Quod cur faciant, nullam video authoritatem aut rationem. Nam si hoc in suis prohibent fieri connubiis, aut non extendunt cognationes vsque ad septimam generationem, sicut nos: aut impossibile videtur seruari, quod præcipiunt. Sunt enim sæpè in vna cognatione plusquàm centum viri & mulieres egentes coniugio. Totidem igitur cognationes inuenire necesse est, de quibus singulis singuli eligātur viri & mulieres, quibus illi de vna cognatione singuli singulis copulentur. Aut itaque detestabilis sunt indubitanter eorum connubia, si intra septem generationes sunt, nec ha-

bent ce-

bent reprehendere nostra, quando cognati coniunguntur cognatis de alia cognatione, quod nulla prohibet authoritas vel ratio: aut impossibile est, vt dixi, seruare quod præcipiunt: vt scilicet tot cognationes exquitantur ad vnius cognationis connubia, quot sunt in illa viri & mulieres petentes coniugia. Quod autem sine omni authoritate & ratione, absque dubio rationabiliter reprehendendum iudicatur.

ANNOTATIONES IN EPISTOLAM CXXXIV.

Valetannó (A) Nuenburgensi.] *Sic tres Codices excusi. Prioris autem vocabuli æquè ac posterioris varia est lectio. Prioris quidem apud Dodechyn in continuatione Mariani Scoti & Trithem. in scripto eccles. Valtramus, alibi Valerannus, aut Valeranus: quia dua sunt receptiores. Posterioris apud Trithemium Niemburgensis, Munster. lib. 3. Cosmograph. Neuenburgensis, Catalog. Archiepiscopatuum & Episcopatuum, edit. 1518. Milnesburgensis: Munsterum lubentius sequor, monentem id Episcopij sedem habere in Misnia, alisque vocitari Litzense aut Mamillense, & Archiepiscopi Parthenopolitani (vulgò Magdeburgensem dicunt) respicere authoritatem. Hunc autem Valeranum ab Anglisus quibusdam Theologis ha[...] os cauterio inustum, pergauimus in Annotationibus Tractatus D. Anselm. de Sacramento Altaris.*

Prudentiam (B) vestram non fauere successori Iulii Cæsaris, & Neronis, & Iuliani] *Henricum IV. Teuthonicorum Regem, & imperatorem puto hic figoari tot ob causas, quot nomina. Fuit enim Iulij Cæsaris successor: quia hæres (vt ita dicam) & post multa sæcula conspicatus est in regnum illius Germania, quam Cæsar multis tandem prostratā prælijs, Romano subegit imperio: vel forsan quia vt Cæsareo diademati, sic & bellica successit fœlicitati. Henricum enim (si luxū tollas & plusquam viperea hostilesque in Romanos Pontifices immunitias) fuit alioquin Princeps facundus, liberalis & bellicosus, adeo vt bis & sexagies in acie collata pugnauerit: test. Malm. et Recatantu[...] Reg. angl. Melanthō. sibolis ad Abb. Vrsperg. Chron. & Munster l. 3. Cosmog. Iulij Cæsarem, Neronisque similitudinem ea conuersum exprimit similitudo flagitiorum, stuprorum, adulteriorum & incestuū, quos de Iulio habet Sueton. c. 49. 50. 51. 52. & de Nerone c. 26. 28. 29. Iuliani effigiem (nisi penicillū adulterinos duxerit colores) refert idē vultus immanitatis. quando Christianos tantùm, sed & Christianorum summos Pontifices Alexandrum 2. Greg. 7. Victorem 3. Vrban. 2. exagitauit. His accedunt confirmātque vniuersa, & ea nefanda, quæ ipsius Henrici vxor Agnes testificata est in Syn. Placentina, Vrbano 2. audiente, ducentisque Patribus ibidem coactis, vt scribit Abbas Vrsperg sub fin. anni 1099. Qui & ante finem 1106 iisdem (ne dicā viuacioribus & sordidioribus) quàm hic Anselm hominem coloribus depingit, inquiens:* Hic finis, hic interitus, hæcque sors vltima Henrici sub illo vocabulo 4. Roman. Imperatoris à suis appellati: à Catholicis verò, i.e. cunctis B. Petri successoribusq; suis, fidem & obedientiam lege Christiana conseruantibus, Archipirata simul & Hæresiarcha, necnō & Apostata, persecutorque plùs animarum quàm corporum cōpetenter dicebatur, vtpote qui nec naturalib. nec consuetudinariis contentus sceleribus, noua & à sæculis inaudita, ideoque nonnulla & incredibilia excogitasse, & exercuisse infamabatur. *Et post pauca.* Deo gratias, qui licet tardè, tamen permagnificè victoriam cōcessit ecclesiæ suæ. Cui etiam Nabuchodonosor quinquagēsimum exactionis annum, id est [...]leus, qui quondam Iulianum Vicerat, vertit in Iubilæum. Si quis v. tam zelotes est, cui quasi diem obitus Aman, etiam Henrici obitum & Ecclesiæ posteritatem ignorare non libeat, 7. Idus August. hanc esse sciat. *Sic Vrsperg. quem hac [...] locus. in esse non pigebit cordatum lectorē, vt noret, Henricum non fuisse ab Anselmo mordaciùs impetitum. Abbas Ioachim Vrsperg aquauus, horum elogiorum atrocitatem breuicule inscriptioni signauit in 6. p. lix. 8 exposit. in Apoc. l. vbi inter, vetans septem capita magna bestia, to [...] Reges designat, Henricum hoc vnico declinians tractu:* Quintus futuris, qui primus in partibus occidentis cœpit fatigare Ecclesiam, pinuestitura Ecclesiarum: ob quam causam multa schismata & tribulationes ortæ sunt in Ecclesia Dei. *Walerannus igitur, quia tam impio fauebat, non salutatur pro dignitate. Quanto autem impetu, ne dicam rabie, in Henrici causam incubuerit, iusti sunt ac plen[i] testimonij testes, acul[e]ata contumeliosaque apud Dod. ch. litera in appēd. ad Mariā. Scot. quibus tentabat pertrahere Ludouicum Comitem ad Henricianā factionem: commemorans Grego. 7. Papā, & Rudolphum Regem, quasi nunquā fuerint, super iisse. Lis ouicus perlectis Valerāni literis non tepide exciā iuit, in se aduertens linguā virulentam, subsannatione suffarcinatā, vt os probos fatoque functos v[...]lit ātem. Quamobrem pra[e]cepit Stephano Halberstatensi Episcopo, vt oblatrātis Valeranni fauces sponso, tecum ducato oppilaret offa: quod & præstitit, hominē veridico carpens dente. Simoniacum & heret cum vocans: Regem quoque Henricum pronuncians Concilio piorum abactum causaque ob rem immerenter & dici & esse Regem, vtpote Sacerdotia licitantem gladio, pecunia pædophthoria. Multo cætera Stephani literis commissa (quarum etiam Trithemius meminit in Cat. Scriptor. Eccles.) apud Dodechinum. Porrò num illa Valeranni epistola sit eadem cum eiusdem libello aduersus Gregorium 7 scripto & commemorato à Baleo (forsan commento) centur. 2. Script. Brit. præfractiùs non asseueraram.*

De (D) sacrificio verò.] *Sic Gregor. 7. epist. 1. lib. 8. sui Regist.* Nos, *inquit,* azymum nostrum impugnabili secundum Dominum ratione defendentes, ipsorum (*scilicet Græcorum*) fermentatum nec vituperamus nec reprobamus, sequentes Apost. dicentem; mundis omnia esse munda. *Vide etiam Algerum lib. 2. de corp. & sang. Domini cap. 10.*

Apertissimum (I) tamen est.] *Lege Iacob. Vitriacum hist. Orient. cap. 75. & Occident. cap. 38. Moscouita autem non tantum fermentato pane conficiunt, sed & calici aquā infundunt calidam, quod ex latere Domini non sine mysterio magno profluxerit sanguis & aqua; quam calidam fuisse credere fas est: inquit Ioan. Fab. in relig. Moscouitarum.*

Quia (K) cum Græci &c.] *Non tantum anathematizant, sed etiam altaria. super quibus Latini Sacerdotes res diuina operati fuerint, abluunt: nec assurgunt, quando corpus Christi ad ægrotos fertur. Vitriac. ibidem. Hic autē error Græcā Ecclesiam infuere cœpit anno 1054. Sigib. in Chron: Iunge Rupert. lib. 2. de diuin. offic. c. 22.*

Sicut (V) in vestra legi &c.] *Videtur hic deesse hæc epistola, forsan ab aliquo lectore religioso [...] sublata, quia hic Walerannus esset Episcopus Henricianus, eamque ob rem à cœtu piorum submotus Paschali II. anathemate cum cæteris Germania Pontificibus.*

EPISTOLA CXXXV.

SERENISSIMO DOMINO ANSELMO Sanctæ Cantuariensis Ecclesiæ Reuerendissimo Archiepiscopo, Walerannus Dei gratia Numenburgensis Episcopus, seruile obsequium, instantiam orationum, ac semetipsum omnino in omnib. deditissimum.

Conqueritur de varietate ceremoniarum inter altaris sacrificiũ variè à variis obseruari solitarum: quæ si verò hæ sacramenti essentiam attingerent, quàm potius mysterium & decentiam religiosam.

CVM Mineruæ de literarum professione aliquid præsumere ineptissimum est, ac inter edoctos literarum sectatores ratiocinandi probabilitate fidem facere non nostram attigit facultatem. Sed cum Propheta suspirando: reuela oculos meos & considerabo mirabilia de lege tua, cũ (a) summa deuotione oculos leuo ad mõtem celsitudinis vestræ, vt inde veniat auxilium mihi; auxilium vestrum, auxilium à Domino, qui fecit cœlum & terram. (b) *Qui adhæret Domino, vnus spiritus est*: Vt inde pateat ex eius plenitudine vos etiam profunda Dei scrutari; nostram verò paruitatem vocem eius audire, sed prorsus nescire, vnde veniat aut quo vadat. Indiuidua Trinitas Deus est; & quotquot sunt in Deo, vnum sunt in ipso. Diuersitas in Ecclesia admodum est vnitati contraria. Diu non potest stare, quod partium in se grassatur dissensione. (C) De sacramentis ecclesiæ, aliud Palæstina, aliud Armenia, aliud nostra Romana & Tripartita sentit Gallia. Dominici etiam corporis mysterium aliter Romana, aliter Gallicana Ecclesia, ac diuersissimè nostra tractat Germania. Ex antiquis Patribus ordinem habemus sacrificandi: & valde admiror, vnde hæc nouitas surrepserit in domo Domini: (d) *Iesus Christus heri & hodie, ipse est in sæcula semper*, vnus semper idem, nullam patiens mutabilitatem. A Christo dissentit, qui in diuersitatem tendit. Christus est panis Angelorum, qui de cœlo descendit, & factus est panis hominum, esca pauperum, satietas cum eo regnantium: vt qui dignè comedunt, viuant in sæculum sæculi. (e) *Vnus panis, vnum corpus multi sumus in Christo omnes, qui de vno pane participamus*: Christus est via, per quam gradiamur, quem imitemur. Qui à Christo exorbitat, periculosè ambulat: Inter sacrificandum, quod Christus fecit, & nos faciamus. Quotiescunque, inquit, hoc facitis, quotiescunque sumitis. (F) Armenii quidẽ de fermentato se laudem sacrificare putant, sed in nouitate vitæ cum Christo nõ ambulãt. Imitatores Christi oportet (g) epulari non in fermento veteri, sed in azymis sinceritatis & veritatis. Fermentum licet modicum totam massam corrumpit: Christi corpus incorruptibile, quantum possibile est, nulla inficiatur corruptione. A sinceritatis sacrificio, omnis huiusmodi ab[...] corruptio. Qui exoptãt nobis Christi corporis incorruptionem, noui sacrificii sinceritate veterem exuãt hominem. In Christi corporis confectione displicet alia nisi quam ipse obtulit substantia. Et si ausim profiteri, tenenda est ea quam dedit sacrificandi regula: Nos singulariter panem, singulariter benedicimus calicem. Hoc canones, hoc antiquus ordo Romanus præcepit, vt ab initio in Canone singulas cruces faciamus singulis. Hoc publico & inueterato vsu vbique tenemus à progenie in progeniem, & vestram miramur diuersitatem. Hoc Christus fecit, & nos facere præcepit: (h) *Hoc, inquit, facite, quotiescunq; sumitis*. Accipiens panem singulariter benedixit, & calicem similiter. Singulas singulis, vt noster, imò Romanus ordo præcipit cruces fecit: & ita ab ipso, qui heri & hodie & vsque in sæculum idem, inoleuit consuetudo. De crucum singularitate Christi nobis assentitur authoritas. Miror autem valde, qua ratione sacrificandi cœpit diuersitas: (i) *Vna est fides, vnum baptisma*, vna Christi amica sponsa & columba. Ecclesiæ vnitati valde obest in sacramentis discrepare, & quicquid libitum est licitum facere. Præterea inter consecrandum nonnulli ab initio calicem operiunt, quidam corporali, alii pãno complicato instar sudarii, quod repertum legimus in monumento, non cum linteaminibus positum, sed separatim inuolutum in vno loco. Christus via est, & veritas & vitæ via, per quam gradiamur vt ad ipsum veniamus. (k) *Qui dicit se in Christo manere, debet sicut ipse ambulauit & ipse ambulare*. Nõ veniunt ad vitam, nisi imitatores vitæ Paschalis: hostia nudato corpore in ara crucis immolata est: nudato corpore offerri voluit, qui omnia quę audiuit à patre, suis nota fecit. In sua immolatione semetipsum sicut est manifestauit, cuius gloriam reuelata facie contemplabimur, vt ei per omnia conformemur configurati corpori claritatis suæ, vt ipse sit nobis omnia in æterna beatitudine. Et (vt ipsius verbis vtar) consummatum est, inquit: vt vetera non ambigamus transisse, & omnia noua esse; *Velum templi scissum est à summo vsq; deorsum*: quod vsque in hodiernum diem positum est super corda Iudæorum: vt oculos habentes non videant, & aures non intelligant. Nobis verò, quibus Deus reuelauit per spiritum suum, non oportet sacrificandi mysteria implicare: sed exempl[...] Domini Iesu clarificare. Non cum Moyse vt Iudæi velamẽ superimponamus: sed cum Do[...]ino Iesu offerentes de claritate in claritatem transi[...] studeamus. Nudus Iesus in ara crucis, nudus appareat in ara nostrę immolationis. quod verbis protestamur, operib. exequamur. Panis ille verè Christi corpus est: & vt Christi corporis immolationem, immolari oportet Christi corpus [...] crucis nudatum: in sepulchro linteis est inuol[...]tũ; in passione discipulorum deuotione, in sepultura est inuolutus. Sepeliendo (sicut mos est Iudæis) sepelire ostendunt erga magistrũ, studii deuotionem; sed adhuc ignorabant sacramenti [...]ritatem. Iudæi similem sepeliunt, vt I[...] nondum perpenderant crucis mysterium: *Spiritus (l) omnia scrutatur, etiam profunda Dei*: Illis autẽ nondum spiritus erat datus, quia ex infirmitate crucifixus Christus non era[t] glorificatus. Glorificatus verò Iesus, corruptionis vestimẽta deserit, corruptibilia [...] remouit: incorruptionem v[...]tus, sepulchrum deserit: gloriam suam [...] bus pate-

a Detorquet 2 vers. 1. psal. 120. ad propositum.
b 1. Cor. 6.
d Heb. 13.
e 1. Cor. 10.
g 1. Cor. 5.
h Matth. 26. Mar. 14. Luc. 22. 1. Cor. 11.
i Ephes. 4.
k 1. Ioan. 2.
l 1. Cor. 2.

C *Aliud est, loqui de sacramentorum ceremoniis, aliud de eorundem natura. Quales autem sint hi Palæstini Armeni Suriani & alii Schismatici, describit Iacob Vitr. in hist. Orie. tal. Hus a. demptis, tandem fuisse semper & singulis seculis ecclesiasticorum sacramentorum fidem accuratè notauit Genebraldus in Chron.*

F *Vsurpat locum Amos 4. Sacrificate de fermentato laudem. Vide Anselm. sub fin. præced. epist. Cæterum. Armenis hunc quidem errorem impingit Alph[...] Castrens. tit. de euchar. Iacob autem Vitriac. 400. penè seculis ante [...] hist. Orient. c. 79. scribit eos tantum errare, quod merum vinũ ponant pro sacramento sanguinis, in cæteris ritibus à Græcis prorsus discrepare.*

bis patefecit. Cur ergo ex incorruptibilis sudarii involucro nunc quasi Christi protestamur infirmitatem, & in huiusmodi tenebris involutionē: cùm eum verissimè protestamur Dei virtutem & mūdi lucem? Lux de luce, quæ illuminat omnem hominem, nullatenus (m) sub sudarii ponatur modio: sed sicut ipsemet sacerdos, & hostia obtulit semetipsum, ita & nostrum ei offeratur sacrificiū, positum sub diuo, vt omnibus ad vitam in Christi luceat domo. Tunc maximè acceptabilis victima nostra erit, si Christi hostiæ fuerit consimilis. Inuoluimus tamen & nos vitalem hostiam, non sicut vobis mos à principio, sed in fine cum Ioseph & Nicodemo. Quod non solùm offertur in specie, sed in rei veritate discrepare non oportet in sua immolatione. Qui offerendo discrepat, non sicut Christus ambulauit & ipse ambulat. Si autem in hac parte sacrificandi sinceritas causetur, facillimum est nobiscum sinceritatis coperculo mundiciem obseruare, & tamē ab ipso vno sacrificandi & vetustissimo Ecclesię ritu nō exorbitare. Imperfectiuo meum videant oculi vestri, & sicut estis in omnem circumspectionis plenitudinem quasi virtutum manibus compacti nostræ imperfectionis compatimini excessibus. Glorificat Deum in me Catholica Ecclesia, quoniam in nostra mutatione diuinæ bonitatis apparet gratia. Gratia Dei sum id quod sum: ex Saulo Paulus, (n) ex aduersario Romanæ Ecclesiæ, intimus Paschali papæ, acceptissimus Cardinalium conscretanus, & in omnibus in hac parte prosperos spero successus. Ioseph in domo Pharaonis, ego in palatio Henrici Imperatoris. Neque iniquitas neque peccatum meum (si quod abiit) aut quasi Nero incestus, aut Apostata Iulianus. Gratia Deo, quoniam sub vestræ sanctitatis regimine lupus & agnus simul pascuntur: Leo & vitulus simul accubant, puerque paruulus minatur eos: & quia virga æquitatis, virga regni vestri; Dei laudamus virtutem, ecclesiastico terrore indomitas feras mansuescere, nellique in montem Domini nocere: Leo rugiet, quis non timebit? Sed quia iustus vt leo confidit in huiusmodi quasi ipsius Dauid manu fortis, cor vestrum non trepidat, sed in Dei virtute in omnibus triumphat. Dominus, qui vos inunxit oleo exultationis præ participibus vestris, ille vos coronet in misericordia & miseratione in regno beatitudinis.

m Ad suum presbyterum alludit verba parabol. Matthæi 5. Marci 4. Lucæ 11.

n Ann. 1106. Henrico V. Henrici III. filio Paschali partes amplexo: tunc vniuersa Saxonia, olim sacris interdicta, Ecclesiæ Romanæ communionem recepit.

EPISTOLA CXXXVI.

DOMINO ET AMICO WALEranno gratia Dei Nuuenburgenti venerabili Episcopo Anselmus seruus Ecclesię Cantuariensis salutem, seruitium, orationes, dilectiuus affectum.

Respondet ad præcedentem.

GAudeo & gratias ago Deo: quia, sicut scribitis, glorificat eum in vobis ecclesia Catholica: quoniam in vestra mutatione diuinę bonitatis apparet gratia; & Domini Papæ Paschalis amicitiam habetis & familiaritatem: vt iam mihi liceat vestram amicabiliter salutare sanctitatem. Quod vestra sublimis humilitas me comparat Mineruæ, & vocat montem; non in me accipio: quoniam nihil in me, cur hoc dici de me debeat, intelligo. Non tamen debeo esse ingratus vestrę erga me bonæ voluntatis. Solemus enim sæpè sentire meliora de his quos diligimus, quàm ipsi mereantur. De laude igitur, quæ ad me non pertinet, cor meum non gloriatur: sed de dilectione quæ semper amanda est, gratias agendo lætatur. Queritur vestra reuerentia de sacramentis Ecclesiæ: quoniam non vno modo fiunt vbique, sed diuersis modis in diuersis locis tractantur. Vtinam si per vniuersam Ecclesiam vno modo & concorditer celebrarentur, bonum esset & laudabile. Quoniam (a) tamen multæ sunt diuersitates, quæ non in summa sacramenti neque in virtute eius, aut fide discordant, neque omnes in vnam consuetudinem colligi possunt: æstimo eas potiùs in pace concorditer tolerandas, quàm discorditer cum scandalo damnandas. Habemus enim à sanctis patribus, quia si vnitas seruatur charitatis in fide Catholica, nihil officit consuetudo diuersa. Si autem quæritur, vnde istæ natæ sunt cōsuetudinum varietates: nihil aliud intelligo, quàm humanorum sensuum diuersitates. Qui quāuis in rei virtute & vnitate non dissentiant, in aptitudine tamen & decentia administrationis non concordant. Quia enim vnus aptius esse iudicat, alius sæpe minus aptum æstimat: neque in huiusmodi varietatibus non consonare, puto ab ipsius rei veritate exorbitare. Nempe quod alii in sacrificādo corpore & sanguine Domini singulas cruces singulis faciunt ab initio in canone: Alii solùmodo singulas singulis, vbi singulariter nominatur panis & corpus, & singulatim calix vel sanguis: vbi verò oblatio vel hostia nominatur, vnā crucem ambobus faciunt; quoniam sicut vnus est Christus, qui seipsum obtulit pro nobis: ita vna est oblatio, & vna hostia in pane & vino quam offerimus: non video istos magis in hoc discordare à Christo, qui singulatim vtraque benedixit, quā omnes illi discordant, qui calicem post cęnam nō sacrificant, sicut Christus fecit, [neq; semper ad vesperum sicut fecit:] & qui vtrumq; simul vno nomine vocant oblationem vel hostiam, quod Christus non fecit. Vnde possumus colligere, quia à nobis inuicem in huiusmodi actione seruata rei veritate possumus esse dissimiles sine reprehensione: cùm ab ipso authore ipsius sacrificii simus diuersi sine offensione. Vbi autem dicimus: hæc dona, hęc munera, hæc sancta sacrificia siue singulatim pani & vino singulæ cruces assignentur, siue vna cruce duo simul sanctificentur, non video in hac diuersitate reprehensibilem discordiam: nisi forsitan, quia conuenientius ambo vna cruce notantur, sicut vno verbo benedictionis sanctificantur. Cùm enim plures homines, aut diuersas res benedicimus; non singulis singulas cruces reddimus, sed omnibus vnam crucem sufficere credimus. Quòd v. nonnulli ab initio calice operiunt quodam corporali, alii panno cōplicato propter custodiam munditiæ, nec nudū dimittūt calicē; sicut Christus nudus crucifixus est, vt significatus ostenderet, se mundo reuelatum: non magis intelligo, eos debere reprehendi propter nuditatem CHRISTI, quæ non significatur ab illis in sacrificando, quàm quia non demōstrant in eodem sacrificio non esse crucifixum extra ciuitatem, extra domum, & sub nudo cœlo. Quæ tamen magna non caret ratione. Nam

a Ceremoniarum varietas à variis seruatarum nō variat sacramentorum virtutem & fidem.

b Hæc inclusum virgulis impressi Codices non habebant.

c 1 Petr. 2. Christus, (c) *qui passus est pro nobis, nobis relinquens exemplum, vt sequamur vestigia eius.* in his quoque dedit nobis exemplum propter iustitiam sustinendi incomparabilem contemptum & paupertatem. Adeò enim contemptui habitus est, & execrabilis iudicatus: vt nec mori dignus haberetur intra aliquam hominum habitationem: neque inter homines, nisi inter execrabiles: neque sub toto aliquo, nisi sub cœlo de quo eiici non potuit, vt secundum Prophetam,

d Psalm. 21. (d) *opprobrium hominum, & abiectio plebis estimaretur.* Pauper verò ita fuit, vt veniens in mundum,

e Luc. 2. (e) non in sua, sed in aliena domo nasceretur: & natus, propter inopiam loci in præsepio brutorum animalium poneretur: & veniens in mundo non haberet vbi caput suum reclinaret, nec moriens, vnde nuditatem suam tegeret, nec mortuus, vnde inuolueretur, nec sepulchrum, aut locum, vbi corpus suum collocaretur. Quæ omnia magis sunt viuendo per effectū (cum tanto exigit [illegible] imitanda, quàm per nuditatem sacrificii nuditas Christi significanda. Neque coniectare possum, cur potius curandum sit, vt

f deerāt hæc in excus. cod. [illegible] panno opertum sit sacrificium, quia Christus nudus passus est, (f) quàm ne sub tecto vel intra ciuitatem fiat: quoniam Christus sub nudo cœlo extra ciuitatem passus est. Si autem vsus non habet, vt extra tectum [illegible] propter perturbationes aëris: simili causa videtur, vt calix in sacrificando non discooperiatur, propter quasdam, quæ contingere possunt, incōmoditates. Tutius itaq; & diligentius puto, vt calix, ne aut musca, aut aliquid indecens in illum cadat (quod sæpe contigisse cognouimus) operiatur: quàm discoopertus contingentibus immunditiis exponatur. Hæc sapientiæ vestræ pro meo sensu nullius meliorē rationem respuens respondeo. De his, qui sacrificant de fer-

Est 134. sup. mentato, misi vobis olim quandam Epistolam.

Epistola CXXXVII.

ANSELMVS SERVVS ECCLESIÆ Cantuariensis, fratri & amico Turoldo, Dei gratia monacho Beccensi salutem, & boni propositi perseuerantiam vsque in finem.

Quod mundo valedixerit, vehementer in Domino gaudet.

B*Enedictus Deus in donis suis, & sanctus in omnibus operibus suis*: qui cor vestrum conuertit à vanitate ad veritatem. Vanitatem enim sequuntur omnes, qui altitudines & honores, atque diuitias huius seculi concupiscunt, sicut promittunt, sed quanto plus abundant, tanto in [illegible] animum esurientem faciunt, nec ad vllum bonum finem perducunt. Veritatem autem tenent, qui terrena & transitoria toto corde contemnunt, & ad veram humilitatem toto conatu ascendunt. Namque nequaquam videntur [illegible] oculis, qui se humiliant, descendere: sed ad montem [illegible], de quo ad regnum cœlorum [illegible], conscendere. In viam Paradisi vos [illegible] diuina clementia: In [illegible] quend[illegible] vitæ vos intro[illegible] con-

a Monachus retrò respiciens sæpe recensens ajs trousta. ne [illegible] anonem [illegible] uear igitur ve[illegible] nec [illegible] respiciat: (a) Retrò autē monachus respicit, cum ea sæpe recolit, quæ deseruit. Quod cum sæpe facit, refrigescit in eo amor cælestis, & reuiuiscit amor mundi, & fastidium tædiumq; propositi sui. Sicut igitur corpus vestrum est segregatum à secularium conuersatione, sic vestrum cor sit separatum à mundana cogitatione, & sit semper occupatum aliqua vtili & spirituali meditatione. Spiritus sanctus semper habitet in corde vestro, & semper faciat vos gaudere, & gratias agere Deo de bono incepto. Amen.

ANNOTATIO IN EPISTOLAM CXXXVII.

T*Vroldo.*] *In Chron Becc. habetur prolixa mentio de eo: quam idcirco sic perstringemus, vt nihil, quod ad historiam spectat, excidat. Turoldus igitur Hugonis Euremondensis germanus vir non postremæ nobilitatis & potentiæ, cum ad Ecclesiæ Baiocensis regimen fuisset euectus, paulò post diuino sic exarsit amore, vt vniuersam seculi honestatem pro stercore habuerit: & Becci monachum induerit. Nec sine magna fruge. Nam eò tandem ascendit summissionis, modestiæ, [illegible] prudentiæ, obseruantiæq; monasticæ, vt admirationi foret ipsis optimatibus Beccensibus. At verò, vt magis magisq; splendesceret, visum est diuinæ sapientiæ, eum diutius excoquere in fornace doloris quam rupturam dicimus, sic eum excruciantis vt non parua intestinorum portio in scrotum descendens penè hominem exanimaret: & denuo conscendens, quicquid cruciatus de descensu videbatur defuisse, fœnorum fœnoribus repeteret. Interea Dei seruus fortiter cum interno luctante hoste, semper eius furore [illegible] celabat, sperans diuino tandem reprimendum auxilio: sicq; nemini (quod clam esse [illegible]) detegere cogeretur, & quidem virginei pudoris [illegible]. Cessit tamen, cum semel intestina sic relaxata & inflata sunt, vt de interitu [illegible] desperans Abbatem Willelmum accersierit: qui haud mora cum fratribus aduolauit. Conspicatus Turoldum morbo penè enectum, cœlestis medici manum implorat. Ipse quoque ægrotus, animo sanus, plurimumq; viuidus, ad Diuæ Fidis Virginis opem celeriter confugit. Nec frustrà. Cœpit enim meliusculè esse & dormire. Inter somnum verò audiuit vocem huiusce modi:* Surge sanus, & intellige precibus beatæ Fidis integræ te redditum sospitati: & ad te accersito hoc ipsum indicabis Abbati: Orabis etiam ipsum quatenus fratrem Girardum cognomento Giffardum, Longeuille dirigat; qui saluatori tuo gratias pro salute tibi concessa referat, ac candelas super ecclesiæ altare reuerentissimè offerat. *Ipsissima sunt Chron. Bec. verba. Turoldus somno excitus pudendis admouet manum, deprehendit tactu veritatem cælestis admonitionis, [illegible] tuæ [illegible] sanitatis. Vnde in [illegible] gratiasq; supremo Pharmacopoeo, nec non [illegible] sanctissimæ Fidi habendas effunditur. Abbas hoc audiens, incredibili exultauit gaudio, Turoldumq; [illegible] ffardo Longeuillam misit reddēdis votis [illegible]. Porrò hanc [illegible] Fidem, cuius obseruationibus conualuit Turoldus videtur esse illa ipsa, de qua Martyrolog. Prid. Non. Octob.*

Epistola CXXXVIII.

ANSELMVS ARCHIEPISCOPVS (a) Basiliæ amicæ, & [illegible] in Domino [illegible] uxor, salutem & benedictionem Dei, & suam, si quid valet.

a Videtur hæc [illegible] de qua [illegible] ep[illegible]

Mulieri pientissimæ pientissimam dat epistolam.

D*Ilici per legatos vestros, quia vehementer desideratis literas nostras, in quo* [illegible] veltuam

vestram bonam voluntatem, & Christianam intentionem. Nihil enim video, cur illas desideretis nisi ex illis aliquód consilium animæ vestræ salubre inde accipiatis. Quamuis ergo tota sacra Scriptura vos doceat, qualiter viuere debeatis, si eam vobis exponi facitis: non tamen debeo esse auarus, neque inexorabilis religiosæ petitioni vestræ. Dicam igitur vobis (filia charissima) aliquid: quod si frequenter tota intentione mente pertractaueritis, multum cor vestrum ad timorem Dei, & ad amorem bene viuendi accendere poteritis. Semper sit ante oculos mentis vestræ, quia vita præsens finem habet, & nescit homo quandu vltima dies, ad quam indesinenter die ac nocte propinquat, adueniat. (a) Vita præsens, via est. Nam quamdiu viuit homo, non facit nisi ire. Semper enim aut ascendit, aut descendit. Aut ascendit in cœlum, aut descendit in infernum. Cum facit aliquod bonum opus, facit vnum passum ascendendo: cùm verò aliquo modo peccat, facit vnum passum descendendo. Iste ascensus vel descensus tunc cognoscitur ab vnaquaque anima, quando exit de corpore. Qui solicite studet, dum hîc viuit, bonis moribus & bonis operibus ascendere, in cœlo collucabitur cum sanctis angelis: & qui malis moribus descendit, in inferno sepelietur cum perditis angelis. Hoc vtique notandum est, quia valde velocius & facilius descenditur, quàm ascenditur. Quapropter in singulis voluntatibus & actibus suis, debet Christianus, & Christiana diligenter considerare, si ascendat aut si descendat, & toto corde ea, in quibus videt se ascendere, amplectatur, atque illa, in quibus cognoscit descēsum, sicut in infernum fugiat & execretur. Moneo itaque & consulo vobis (in Deo amica & filia dulcissima) vt inquantum adiuuante Deo potestis, ab omni peccatu magno vel paruo vos retrahatis, & in sanctis actibus vos exerceatis. Oro omnipotentem Deum, vt ipse vos semper, & vbique protegat, dirigat & custodiat. Amen.

a *comp... ... vel ... ascensio sit.*

Epistola CXXXIX.

ANSELMVS SERVVS ECCLESIÆ Cantuariensis charissimo amico suo reuerendo Abbati cœnobii sancti Bertini Lamberto salutem & dilectionem cum orationibus.

Inuitato Abbati ad Rhemensis Ecclesiæ regimen suscipiendum, suadet humeros supponere, si præcipiatur. coniunge epist. 52. lib. 1. & 115. supr.

QVIA Ecclesia Remensis desiderat & petit reuerētiam vestram (sicut scripsisti mihi) ad regimen Archiepiscopatus: postulat vestra prudentia à mea paruitate cōsilium, quid sibi faciendum sit in tam magna re, tam onerosa, tamque periculosa. Inprimis oro Deum, vt ipse nihil permittat de vobis fieri, nisi quod illi placet & vobis expedit. Consilium (A) autem meum quod petitis, inquantum intelligere possum, hoc mihi videtur salubrius; vt voluntas vestra (quantum in vobis est) multum præbeat assensum, nihil dicatis, nihil faciatis, quod ad hoc posset valere; vt ad onus, ad quod vocamini, aliqua occasione pertrahamini. Nulla vos cogat necessitas præter solam & puram obedientiam. Obedientiam verò nullam suscipiatis; nisi à Domino Abbate Cluniacensi, cui vos subdidistis. Quod autem dicitis vos malle inobedientiæ culpam incurrere, quàm tam onerosum opus, & operosum onus suscipere, non est meum consilium. Periculosior namque est inobedientia, quam si non sequitur pœnitentia, q̃ sit obedientia quæ in spe misericordiæ Dei aggreditur, etiam ea quæ videntur impossibilia. Virtus enim & meritum obedientiæ, cùm sola impellit hominem in pericula, aut defendit hominem à peccato, aut si fortè peccat, veniale est, si comitatur semper pœnitentia. Qui autem viuit in inobedientia, nullum bonum opus facit sine macula.

ANNOTATIO IN EPISLOTAM CXXXIX.

CONsilium (A) autem meum, &c.] *Arnulfus Lexouiensis in epist. ad Danulem Priorem S. Barbaræ rectè, quod quemadmodum vocatus ad Prioratum non se debuit ingerere, ita vocatus non debeat recusare:* quia *inquit*, non minus delictum, timor inobedientiæ importat, quam zelus ambitionis importat. Quod si non ex timore, sed humilitate potius, sicut putas, & timore destitis: pusillanimitatem hæc mihi sapit humilitas. Veni igitur: quoniam cum ipso onere gratia tibi diuina concrescet. *Sic ille.*

Epistola CXL.

PASCHALIS EPISCOPVS SERVVS seruorum Dei, venerabili fratri Anselmo Cantuariensi Archiepiscopo salutem & benedictionem.

Voluptati sibi esse, quòd Henricus Ecclesiastici obsecundarit præceptis. Hæc autem epist. habetur lib. 5. de gestis Reg. Angl. apud Willelm. Malmesb.

QVod Anglici regis cor ad Apostolicæ sedis obedientiam omnipotentis Dei dignatio inclinauit, eidem miserationum Domino gratias agimus, in cuius manu regum corda versantur: hoc nimirum tuæ charitatis gratia tuarumque orationum instantia factum credimus: vt in hac parte populum illum, cui tua sollicitudo præsidet, miseratio superna respiceret. Quod autem & Regi, & his, qui obnoxii videntur, adeo condescendimus, eo affectu & compassione factum noueris, vt eos, qui iacebant, erigere valeamus. (Qui [a] enim stans iacenti ad subleuandum manum non porrigit, nunquam iacentem eriget nisi & ipse curuetur. Cæterum quauis casui propinquare inclinatio videatur, statum tamen rectitudinis non amittit.) Te autem (frater in Christo venerabilis & charissime) ab illa prohibitione, siue (vt tu credis) [b] excommunicatione absoluimus, quam ab antecessore nostro sanctæ memoriæ Vrbano Papa aduersus inuestituras aut hominia factam intelligis. Tu verò eos, qui inuestituras acceperunt, aut inuestitos benedixerunt, aut hominia fecerunt, [cum ea satisfactione, quam tibi per [c] communes legatos, Willelmum & Baldeminum viros fideles & veridicos significamus,

a *hæc periodus inclusa virgulis loco proximè citato deest.*

b *Nempe in Concil. Claromont. & Romæ quæ superiùs citauimus.*

c *hi erāt Anselmi legati, ... Cantuariensis*

mus, Domino cooperante suscipitu: & eos vice nostræ auctoritatis absoluito, quos vel ipse benedicas, vel à quibus volueris, benedici præcipias: nisi aliud forte in eis reperens, propter quod à sacris sint honoribus repellendi. Cæterum (d) Elienensi Abbati tuæ commissionis consortium subtrahes, quamdiu Abbaniam retinere præsumpserit, quam contempto nostri oris, (quod præsens audierat) interdicto per repetitam inuestituram præsumpsit inuadere. Si qui verò deinceps præter inuestituras Ecclesiarum assumpserint, etiam si regi hominia fecerint, nequaquam ob hoc à benedictionis munere arceantur, donec per omnipotentis Dei gratiam ad hoc omittendum cor regium tuæ prædicationis imbribus molliatur. Præterea super (e) Episcopis qui falsum (vt nosti) à nobis rumorem attulerunt, cor nostrum vehementius aggrauatur, quia non solum non læserunt, sed multorum simplicium animas deceperunt, & regem aduersus charitatem sedis Apostolicæ impulerunt. Vnde & multum eorum flagitium Domino cooperante non patimur. Veruntamen, quia filii nostri regis instantia pro eis nos pulsat (f) attentius, etiam ipsis communionis tuæ participium non negabis, (g) donec veniendi ad nos præceptum accipiant.) Sanè regem & eius coniugem, ac proceres illos, qui pro hoc negotio (h) circa Regem ex præcep... laborabunt, & (i) laborare nitentur, quorum nomina ex suprædicti Willelmi [illegible] cognosces, iuxta sponsionem nostram à pœnitentia suis, & peccatis absolues. Igitur quandoquidem omnipotens Deus vos in Angliæ regno ad suum, & Ecclesiæ suæ honorem, in hac præstitit correctione proficere, & ea deinceps mansuetudine, dispensatione sapientiæ, ptouitione circa regem ac principes tua fraternitas satagat, vt quæ minus adhuc correcta sunt, auxiliante Domino [illegible] nostro per tuæ solicitudinis studium corrigantur. Qua in re ita dilectioni tuæ nostrum sentias adesse præsidium, vt quæ solueris, absoluamus: quæ ligaueris, alligemus. Rothomagensis Episcopi (l) causam, & interdictum iustitia dictante prolatum tuæ deliberationi committimus. Quod enim indulseris, indulgemus, fraternitatem tuam superna dignatio per tempora longa conseruet incolumen. Datum 10. Calend. April.

d *Huic Richardo nomē erat, cuius mēt. ad epist. 146 meminimus.*

e *hi erāt Gerardus Eboracensis, Herbertus Nor wicensis, Robert Cestrensis: refer epist. 74 & notat ad 73 supr.*

f *Willelmus Malmesb. legit: attentius:*

g *ad apud Malmesb. deficit.*

h *Iisdem habetur: cum Rege.*

i *desideratur apud Malmesb.*

k *hisce insequentib. erat mancus codex Willel. Malmesb.*

l *hanc causam, si suspicaris, vide ... ad ep. 82 lib. 2.*

Epistola CXLI.

ANSELMVS SERVVS ECCLESIÆ Cantuariensis, dilecto amico suo Arnulfo, Reuerendo Abbati Troarnensi salutem, & gratiæ Dei continuam protectionem & consolationem.

Hoc ascaterium à Roger' a Mongomerio conditum, sic nuncupatur a Troarnensi agro Baiocensis tractus in infera Normandia, quem fluuius Orna alluit. Rob. Cœnal. lib. 2. de re Gallica. Periocho. 4.

Ex morbo laboranti collaborat. & petitum de abstinenda propositura consilium rescribit.

Literæ, quas Domino Rodulfo misistis, de ægritudine, & de angustiis [illegible] vestris, [illegible] auitet cor nostrum charitatiua compassione [illegible] culserunt, in quibus etiam cor [illegible] petit [illegible] tas vel ra à mea paruitate de dispositione ecclesiæ suæ, quoniam propter nimietatem ægritudinis desperat se ita (sicut hactenus fecit, & quemadmodum oportet) illam posse gubernare & disponere. De ægritudine quidem magnam debet colligere mens vestra consolationem, quia (a) *Flagellat D. us omnem filium, quem recipit*: & exempla sanctorum virorum, qui multas & grauissimas passi sunt ægritudines, sicut fuit Iob: Et sicut legitur (B) de quodam sancto viro, qui paralysi toto corpore dissolutus à fratribus, quoniam ipsi illum tractare non poterant, fœminis traditus est, multùm vos confortare debent. Nusquam enim legimus, quod ægritudines sanctorum illis fuerunt ad detrimentum, sed semper legimus eos ad meliora per tribulationem profecisse. (c) Nam & si bona opera aliquando impediantur in languoribus, gratia tamen Dei non minuitur: sed augetur, si bona voluntas in tribulatione non decrescit: Nec exigit Deus à seruis suis, plus quam facere possint. De consilio verò, quod petitis de dispositione Ecclesiæ vestræ, Deum oramus, vt ipse vobis consulat, & vos, & Ecclesiam vestram cum filiis protegat, atque regat. Quod tamen mihi videtur, in quantum possum intelligere, tacere non debeo. Curam Ecclesiæ, quam per obedientiam, & charitatem eorum (ad quos hoc pertinuit) sine propria voluntate suscepistis: sola vestra voluntate non debetis reiicere, sed obedientiam vsque ad mortem seruare. Sed si assensu, & consilio Archiepiscopi (quia Episcopum non habetis) & fratrum, & eorum qui rei cognoscunt necessitatem, talis electa fuerit persona, quę onus vestrum, quod hactenus portastis, digne possit suscipere: tunc vtique, hoc quod per obedientiam suscepistis, hunc, si ad salutem vus redire desperans, potestis dimittere. Filios vestros hortor, & consulo, quatenus quamò magis ipsi ad præsens vestro nequeunt vn auxilio, & consilio: tantò magis soliciti ipsi sint, ne religio; quę in vestra sanitate, in illis vigebat, deficiat: sed inuicem se charitatiuè hortantes, propositum suum inuiolabiliter custodiant.

a *Hebr. 12.*

c *Licet in bonis bona ... diu...*

ANNOTATIO IN EPISTOLAM CXLI.

ET sicut (B) legitur de quodā sancto viro, &c.] *Is (vel hallucinor) fuit Paulus Abbas Heremi Panephysis, tanta membrorum debilitate constrictus quadraginta annis, vt eorum functione penitus careret, & à viris curari nequiret: eamque ob rem traditus sanctis virginibus, apud quas & defunctus est, vide Cassian. collat. 7 cap 26. vbi reperies oleum defluens ex vnctu sancti viri membris, tam fuisse salutare, vt infirmis salutem restitueret.*

Epistola CXLII.

MVRIARDARCHO GLORIOSO, gratia Dei Regi Hybemiæ, Anselmus seruus Ecclesiæ Cantuariensis salutem cum orationibus & Dei misericordia regi & protegi.

Regem depra[e]dicat, ob pacati regni felicitatem.

GRatias ago Deo de bonis multis, quas de vestra celsitudine audio. Inter quæ est hoc,

quia gentem regni vestri in tanta pace facitis viuere, vt omnes boni, qui hoc audiunt, Deo agant gratias, & vitæ vestræ diuturnitatem desiderent. Vbi enim pax est, licet omnibus bonam voluntatem habentibus, quod optant, sine perturbatione malorum hominum efficere. Vnde vestra celsitudo, per quam Deus facit, ab eo certissimè magnam retributionem expectate. Super hoc vtique pacis fundamentum facile est alia, quæ ecclesiastica religio exigit ædificare. Precor itaque bonæ voluntatis vestræ constantiam, quatenus consideret, si qua sunt in regno vestro corrigenda, propter vitæ æternæ præmium: & vt magis ac magis in vobis gratia Dei augeatur, solicitè Deo adiuuante studeatis emendare. Nihil enim est contemnendum quod corrigi possit. Quia Deus exigit ab omnibus, non solum quod malè agunt, sed etiam quod non corrigunt mala, quæ corrigere possunt. Et quantò potentiores sunt, vt corrigant: tantò districtius exigit ab illis Deus, vt secundum potestatem misericorditer impensam bene velint & faciant. Quod maximè videtur ad reges pertinere, quoniam ipsi cognoscuntur maiorem potestatem, & cui minus contradicitur, inter homines obtinere. Si autem non omnia simul potestis, non debetis propter hoc, quin à melioribus ad meliora studeatis proficere: quia bona proposita, & bonos conatus Deus solet benignè perficere, & beata plenitudine retribuere. (a) Auditur apud nos, quia coniugia in regno vestro sine omni ratione dissoluuntur, & commutantur: quia cognati sine sub nomine coniugii, siue alio modo, palam, sine reprehensione contra canonicam prohibitionem commisceri non verentur. Episcopi quoque (qui debent esse forma & exemplum aliis canonicæ religionis) inordinatè, sicut audimus, aut à solis Episcopis, aut in locis vbi ordinari non debent, consecrantur. Hæc, & alia, quæ magnitudinis vestræ prudentia in Hybernia corrigenda cognouerit, precor, obsecro, & consulo sicut illi, quem valde diligo, & cuius profectum per omnia desidero, quatenus consilio bonorum virorum, & sapientium regni vestri corrigere studeatis: & Deum oro, vt de regno terreno ad regnum cœleste transeatis. Amen.

a confer epist. 14 r infr. & notat.

Epistola CXLIII.

ANSELMVS SERVVS ECCLESIÆ Cantuariensis Gisleberto * Lunidensi Episcopo salutem.

** al. Luminiensi.*

His Episcopatus est in Hybernia spectans authoritatem Armachani Metropolitæ: vt ex MS. & impressis Cod. habeo: Licet apud Haned. par . post. Annal. p.302. non extet: nam octo tantum episcopos illi subiicit: reliqui Cod. 15.

Gratiam habet p̄ ↄsuli gaudenti, quod suis auspiciis res ecclesiæ benè verteret.

GRatias ago reuerentiæ vestræ, quia lætari se significat in literis suis, quòd Deus in ecclesia sua ad profectum religionis per me dignatur aliquid operari. Quoniam autem (b) olim nos apud Rothomagum inuicem cognouimus,

b hinc liquet quam falso apud Baleum cent. 2. scriptorum Britanniæ quidam contendant eundem fuisse cum altero Gisleberto de quo nos ad epist. 16.

dilectione sociati sumus, & nunc cognosco vos ad episcopatus dignitatem gratia Dei profecisse: confidenter audeo vos obsecrare, & secundum quod intelligo, opus esse vobis consulere. Sublimauit Deus in Hybernia vestram prudentiam ad tantam dignitatem; & posuit vos, vt studeretis ad religionis vigorem & animarum vtilitatem. Satagite ergo solicitè, sicut scriptum est; (c) qui præest in solicitudine, in illa gente quantum in vobis est, corrigere & extirpare, & bonos mores plantare & seminare. Ad hoc etiam (quantum in vobis est) Regem vestrum, & alios Episcopos, & quoscunque potestis suadendo, & gaudia quę parata sunt bonis, ac mala quæ expectant malos, ostendendo attrahite. Et de vestris, & de aliorum bonis operibus præmium mereamini à Deo accipere. Grates refero pro munere vestro, quod mihi benignè misistis. Orate pro me.

c Rom. 12.

Epistola CXLIV.

ANSELMVS DEI GRATIA ARCHIepiscopus Cantuariæ, Adriano, qui fuit monachus CHRISTI Ecclesiæ Cantuariensis, & suadente diabolo reliquit habitum suum: si vult redire ad monasterium, & ad monachicum propositum, salutem, & veram dilectionem.

Præceptu, consiliu & minis errantes reuocat gemina oues.

FRatrem & filium non debeo te nominare, donec sciam te pœnitentiam peccati, & erroris tui agere, & hoc cognoscam per reuersionem tuam. Quod si, Deo per gratiam suam inspirante, secundum desiderium meum videro: certus esto, quia in me paternam pietatem, & fraternam charitatem sine figmento (Deo annuente) inuenies. Consilio igitur, & consulendo precor, vt hominem, cuius animæ salutem affectu cordis desidero, & præcipio ea authoritate, quæ mihi à Deo & ab ecclesia Dei tradita est, super omnes viuentes professos obedientiam, & stabilitatem in præfato monasterio: & adiuro per eandem professionem, & stabilitatem, quam te in eodem loco seruaturum coram Deo promisisti: & per vtrumq; aduentum Domini nostri IESV CHRISTI, sicut vis, vt primus sit tibi ad salutem, & secundus nō sit tibi ad damnationem: quatenus resipiscas, & redeas ad ecclesiam, in qua monachus fuisti, & quantum ad habitum esse debes secundum veritatem, & ad me, & ad fratres, qui te proptèr animæ tuæ salutem desideramus, si non vis in excommunicatione & anathemate mori. Nullus enim homo in præsenti vita viuens potest te absoluere ab his vinculis excommunicationis & anathematis, nisi, quod vera dilectione precor & cōsulo, feceris. Istas meas literas præcipio tibi, si qua adhuc vena obedientiæ viuit in te, vt ostendas, si opportunitatem habes, Aitardo, qui tecum ab ecclesia Christi discessit: & quidquid tibi scribo, illi simili charitate, & authoritate mando. Quamuis non mereamini, vt adhuc pro vobis orem, tamen oro Deum omnipotentem, vt ipse vos conuertat ad se, & ad salutem animarum vestrarum, & lætificet me de vestro desiderato reditu. Amen.

Epistola CXLV.

DOMINO DESIDERABILI, ET totis viscerum medullis concipiendo, matri Ecclesiæ Catholicæ Anselmo: frater Walterus vnus suorum, extrema pars deuotorum, desideratæ pinguedinis, intimæ suauitatis haustum sufficientem.

Exultat de fælici Anselmi in Angliam reditu, simulq́; ab eo quidpiam expetit solatij.

HÆret lingua, sensus hæret, nutat manus dũ reuoluit dulcedinem vestræ salutationis, qua se vestra celsitudo ad tantillum homuncionem dignata est inclinare. Ecce ad vocem vestram confortata sunt ossa mea, exhilarata præcordia mea: quia sanè nunc cognoui, me vestram gloriam non inaniter amasse, quando vos meam humilitatem non dedignati estis recognouisse. Et reuera quantò in me nihil promptum, nihil robustum considero; tantò erga meam imbecillitatem vestram diligentiam pluris duco. Omnipotenti itaque Deo laudis hostiam mecum referunt omnes amici vestri, qui sæculum nostrum præsentiæ vestræ lumine destitutum, fœliciore beatitudinis vestræ reditu exhilarauit. Deposuit enim qualiter voluit, quicquid requiei placidæ, voluntatis vestræ obnitebatur; vnoque momento, (quod nobis longissimum videbatur) citissimum nobis effectu pleniore perfecit. Introitus enim vester pacificus factus est, & nobis, & vobis: quia dum protractæ querelæ terminum posuistis ecclesiis canonicè collatis, vos quoque requieuistis. Itaque requiei vestræ, & communi bono congratulantur omnes amici vestri, & vos (quia corpore coniuncti non possunt) desideriorum gressibus inuisere non desistunt. De nostris potissimum monachis dico, quos vobis maioris dote familiaritatis & subuectione iræ, & necessitatis procliuius deuinxistis. Sed quoniam mei causa cœpi, ad me mihi redeundum est. Optatissimum mihi esset, si fieri posset ante finem meum vestro conspectu perfrui, & coram vobis de meis calamitatibus conqueri. Pertransiit enim tempus meum, & nescio, si quem diuturnitate vitæ collegerim fructum. Sed quoniam voluntati meæ debilitas senilis obsistit, ecce hic vbi sum vobis suspirando miserias & languores animæ, quos contraxi, repræsento. Id potissimùm exorando (vt sicut omnibus omnia facti estis) eò me modo rescripto mansuetudinis vestræ informare dignemini, quo præsentem, si ita contigisset, consolaremini. Erit enim hoc magnum sustamentum meæ necessitatis, & monimentum gratum vestræ suauitatis. Ad hoc sanè mea hæc tendit oratio, vt, quoniam vobis ex toto iuxta votum frui non possum, saltem mihi aliquam vestri portiunculam concedatis: non qua fruar pro vobis, sed cuius respectu in vestra consolatione respirem. Non quia ægritudini meæ sufficientia desint alimenta scripturarum: sed quia semper satius est ægroto, si ei quod desiderat, tribuatur. Et sæpe tactus vnius demulcet, cui multorum medicamina non inhærent. Omnipotens Deus tuendum vestram & linguam paruulorum suorum consolatione diutius reseruet & placidæ voluntati conatus aduersariorum potentiæ suæ dextera substernat. Amen.

Epistola CXLVI.

ANSELMVS ARCHIEPISCOPVS, fratri & dilectori suo Waltero, salutem & benedictionem Dei, & suam, quantum valet.

Est rescriptum ad antepositas literas.

LIteras religiosæ dulcedinis tuæ suscepi, velut fauum pinguem, & exundantem & stillantem dēnsas & suaues guttas, inexplicabilis erga me dilectionis. In quibus sancto referta feruore anima tua diligenda & dilecta animæ meæ, tanto se significat flagrare desiderio nostri colloquii & quia hoc fieri posse desperat, saltem per literas nostræ salutationis & ædificantis admonitionis, vt anima mea miretur, vnde tua erga me concepit tantum affectum amoris: (a) *nisi quia spiritus, vbi vult spirat: & vocem eius audis, & nescis vnde veniat, aut quò vadat.* Quippe mea merita hoc nō impetrare apud Deum, vt apud homines nequeunt, vt sic diligar ab homine: sed Spiritus sanctus, per quem charitas in cordibus seruorum Dei diffunditur, ipse animam tuam tali ac tanto fœcundauit affectu. Cuius vocem in literis tuis audio, sed vnde hoc inspiret nescio: quia, cur hoc faciat, in me non inuenio. Quem rogo, vt nunquam à te vadat, sed semper in te maneat, & totū spiritum tuum indesinenter amore Dei & proximi feruere faciat. Gratias ago Deo, qui mihi, vt ita à te diligar, dedit: sed tibi multò maius donum tribuit, cum cor tuum sic amore proximi impleuit. Vnde namque est gratius Deo diligere proximum, quam diligi à proximo. (b) Semper ergo plus debemus studere amare, quam amari: & plus gaudere, & maiorem quæstum æstimare, cum amamus, quàm cùm amamur. Atque magis dolendum nobis est, & maius damnum credendum, cum perdimus, quem amamus, quàm cum amittimus illum, à quo amamur. Amanti enim præmium debetur, non amato. Deum, pro cuius amore me diligis, oro vt ipse te diligat, ipse te ad bene viuendum (quod à me petis) instruat: ipse te ab omnibus peccatis absoluat, & ipse te ad vitam æternam perducat. Amen.

a Ioan. 3.

b Potius amare quam amari studeat amans.

Epistola CLXVII.

MVRIARDACHO GLORIOSO REgi Hyberniæ, Anselmus Archiepiscopus, seruus Ecclesiæ Cantuariensis, fidele cum orationibus obsequium, & per regnum terrenum æternum cœleste.

al. Mur. ce dua a... bherb ... mesb. lib. de reg. Angl.

Etiam atque etiam rogat mederi, aut curare medendum pestilentibus sui regni morbis.

QVoniam multa de vestra excellentia prædicantur, quę regiam decent dignitatem, valde gaudemus: & Deo, à quo est omne bonum, deuotas exinde gratias agimus. Confidimus autem, quia qui vobis contulit gratiam suam, ita

faciant

ficiendis bonis, quæ fecistis: conferet quoq; effectum perficiendi ea, quæ super illa quæ facitis, eum velle cognoscitis. Quapropter gloriose fili, & in Deo charissime, precor, vt ea quæ in regno vestro secundum Christianam religionem emendanda cognoueritis, omni instantia & solicitudine emendetis. Ad hoc enim Deus in regali sublimitate vos constituit, vt virga æquitatis subditos populos gubernetis, & quidquid in eis iustitiæ aduersatur, eadem virga percutiatis & amoueatis. Et quidem quiddam dicitur fieri in ipso populo, quem regendum suscepistis, quod magnopere corrigendum est: quia Christianæ religioni omnimodis contrarium est. (A) Dicitur enim, quòd viri ita liberè, & publicè vxores suas vxoribus aliorum commutant, sicut quilibet equum equo, aut quamlibet aliam rem re alia ab illo commutat, aut pro libitu, & sine ratione relinquunt. Quod quàm malum sit, omnis qui Christianam legem nouit, intelligit. Si igitur excellentia vestra diuinarum scripturarum sententias, quæ huic infami negotio obuiant, per se legere non valet, præcipite Episcopis, & religiosis clericis, qui in vestro regno sunt, vt eas vobis edicant: quatenus eis cognitis, quo studio vobis inuigilandum sit, vt hoc malum corrigatur, cognoscatis. Item dicitur, Episcopos in terra vestra passim eligi, & sine certo Episcopatus loco constitui: atque ab vno Episcopo, Episcopum sicut quemlibet presbyterum ordinari. Quod nimirum sacris canonibus omnino contrarium est: & eos, qui taliter instituti sunt, aut ordinati, cum suis ordinatoribus ab Episcopatus officio deponi præcipiunt. Episcopus namque nisi certam parrochiam, & populum, cui superintendat, habeat, constitui secundum Deum non potest: quia nec in secularibus nomen vel officium pastoris habere valet, qui gregem, quem pascat, non habet. Honor quoque episcopalis non parum vilescit, dom is ad pontificatum assumitur, qui ordinatus, quò diuertat, vel cui per Episcopale ministerium certò præsideat, nescit. Minus

b Iuxta 1. Canone Apost. & d. 64. Episcopi ab omnib. & Cano. Per vs Clem l. 8. const. Apost. cap. 20 lib. 8 cap. 11. Concil. Arela. 2. can. 12.

quoque, quàm à tribus Episcopis ordinari b, non debet: cùm propter multas alias & rationabiles caussas, quas epistolaris breuitas non admittit, tum, vt fides, vita, & solicitudo eius, qui inuigilare debet, idoneis & legalibus testibus comprobetur. Precor itaq; te, hortor, & moneo: quatenus excellentia vestra operam det, vt ista in regno suo corrigantur: quatenus merces, quam à Deo pro aliis bonis expeditis, pro istis vobis augeatur. Cæterum si quid in vobis, aut in aliis, quos regere suscepistis, quod vllatenus voluntati Dei aduersari queat, perpenderitis, solicitè emendare satagite: vt cum de terreno regno transibitis, ad cœleste regnum veniatis. Amen. De fratre nostro Cornelio, quem sibi celsitudo vestra mitti rogauit, dico, quia ita occupatus est circa seruitium patris sui, vt nec ab eo queat sine periculo vitæ illius separari, nec eum, qui iam senio confectus est, secum vllatenus ducere.

ANNOTATIO IN EPISTOLAM CXLVII.

Dicitur [A] quòd viri ita liberè & publicè vxores suas, aliorum vxoribus commutant.] *Epist. 141. supra, idem præmonuerat sed quia, vt liquet, neglectum fuerat, rursus inculcat. Sanè ante Anselmum Gregorius Papa VII. aliquid simile addiderat, vnde Lanfrancum per literas, (quarum maiorem partem retulimus in epistol. 1 lib 2.) monuit sirpitus morbo occurrere his verbis:* Tuam verò fraternitatem, etsi monitore nõ egeat, impellente tamen nos solicitudine admonemus: quatenus grauiora vsquequaque vitia resecare studeat: & inter omnia, & præ omnibus, nefas quod de Scotis audiuimus; quod plerique videlicet vxores non solum deserunt, sed etiam vendunt, modis omnibus prohibere contendat. Ad hæc enim Apostolica te authoritate fultum esse voluimus, vt non solum in Scotis, sed etiam in aliis (si quos in Anglorum insula tales esse cognoueris) dura animaduersione potius. & radicem tanti mali prudenti sarculo correctionis penitus extirpare non differas. *Sic Gregorius ad Lanfrancum, qui monitu Pontificis continuo morem gessit. Nam post Gregorianas literas sequuntur proxime aliæ eiusdem Lanfranci ad Gothricum Hyberniæ regem vbi post captatam in limine beneuolentiam, hæc insunt:* In regno vestro perhibentur homines, seu de propria, seu de mortuarum vxorum parentela coniuges ducere. Alii, legitimè sibi copulatas pro arbitrio & voluntate relinquere: nonnulli suas aliis dare, & aliorum infanda commutatione recipere. Hæc, & si qua sunt alia crimina, propter Deum & animam vestram in terra potestatis vestræ corrigi iubete: talesque vos cum diuino adiutorio vestris subditis exhibete, vt & amatores boni bona ampliùs diligant, & appetitores mali prauas actiones nequaquam exercere præsumant. *Ita Lanfrancus commonuerat Regem: Verùm nescio, an surda aure isthæc transmisisset aut mors irruens sancta eius præuenisset desideria: saltem constat ex aliis literis Lanfranci ad Terdeluacum Gothrici successorem datis, nihil fuisse adhibitum remedij tam pestilenti morbo. Substomachans enim, paulò ante medium scribit:* Inter multa quæ placent, relata nobis sunt quædam, quæ displicent: scilicet, quod in vestro regno quisque pro arbitrio suo legitimè sibi copulatam vxorem nulla canonica causa interueniente relinquit, & aliam quamlibet, seu sibi, vel relictæ vxori consanguinitate propinquam, siue quam alius simili improbitate deseruit, maritali seu fornicaria lege punienda temeritate coniungit. *Hactenus Lanfrancus, ex cuius præteritis adhortamentis si præsentia liceat Anselmi comprobare: ausim dicere non ex Scotorum vel Hybernorum, sed Anglorum longè antea deprauatis moribus natam hanc labis lem gangrenam, paulatim vires & augmentum sumpsisse. Nam Gildas in excidio Britanniæ supra mille annos dixit:* Reges habet Britannia quamplurimas coniuges habentes, sed scortantes. *D. Bonifacius Martyr & archiepiscopus, Legatus Germanicus obiicit Ethelbaldo regi Anglorum apud Willelm. Malmesbur. lib. 1. de reg. Anglor. cap. 4.* Audiuimus quod optimates penè omnes gentis Merciorum tuo exemplo legitimas deserant vxores, & adulteras, & sanctimoniales constuprent, &c. *Quod autem fuerit Scotis hæc libido quasi hæreditaria, arguit D. Hieron lib 2. aduersus Iouinianum:* Scotorum natio vxores pro-

prias non habet: & quasi Platonis politiam legerit, & Catonis sectetur exemplum, nulla apud eos coniunx est propria: sed vt cuique libitum fuerit, pecudum more lasciuiunt: *Taceo pudenda & persimilia memoratu libidinibus, quæ Syluester Giraldus centum post Anselm. annis notauit de Hybernis, distin. 3. Topographiæ Hybernicæ, cap. 19. Quam verò altas hic moribus egisset radices, adeo vt nec huius epistola medicatu euelli potuerit consilio, palam fit ex Concilio Casellii Archiepiscopali Hyberniæ ciuitate habito anno 1171 & ab Alexandro III. probato: in cuius Concilij placitis id potissimè iubetur,* vt omnes laici qui vxores habere velint, eas secundùm ius Ecclesiasticum habeant; *Roger. Houedenus retulit in poster. parte annal. Sed nec hoc decretum (vt liquet ex infignato illustri. Giraldi testimonio) valuit extirpare: tam piceum est impiæ veneris malum.*

Epistola CXLVIII.

ANSELMVS ARCHIEPISCOPVS
fratri charissimo Odoni monacho, & Cellario salutem, & benedictionem
Dei, & suam.

De Cellarij officio extat in D. Benedicto regula cap. 31. Non esse deserendum munus sibi commissum ob ingrauescentem ætatem.

DIcitur quod, quia sentis ætate & ægritudine finem tuum propinquare, ideo vis obedientiam tuam, in qua hactenus Deo, & conuentui Ecclesiæ, in qua viuis, deseruisti, deserere. Notum autem volo esse dilectioni tuæ, quia hoc consilium non est de bona parte. De malis enim operibus debemus agere pœnitentiam, & ea relinquere ante mortem, ne in illis inueniat nos vltima dies. In bonis verò operibus debemus perseuerare vsque in finem, vt in illis assumatur anima nostra de hac vita. De benefacientibus namque perseueranter dictum est: (a) *qui perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit*: non de illis, qui ante finem à bono opere deficiunt. Expedit igitur animæ tuæ, (frater & fili charissime) vt in obedientia, quam secundùm posse tuum ad placitum Dei, in quantum cognoscere possumus, & ad placitum Abbatis tui & fratrum tuorum tenuisti, perseueres, quamdiu vita in te fuerit, & Abbas tuus tibi iusserit: bono, & læto animo, sine omni rancore & murmuratione, vt etiam loquendo & disponendo aliquid de eadem obedientia emittas spiritum. Sic enim eueniet tibi illa promissio, quæ perseuerantibus vsque in finem promittitur. Nec te terreat, quia propter imbecillitatem corporis, non modo ita efficaciter facere, & curare quæ facienda sunt in eadem obedientia, sicut olim faciebas in sanitate & iuuentute. Namque non exigit Deus à te vltra posse tuum. Nec te perturbent quælibet aduersitates, vndecunque veniant: quibus te vult inimicus animæ tuæ vexare & fatigare, vt ante finem deficias & præmium perseuerantiæ perdas. Hortor igitur, & precor, quatenus hoc in corde tuo proponas, & stabilias: vt bonum opus, quod hactenus fideliter Deo adiuuante tenuisti, nequaquam, donec viuas, deseras: nisi hoc Abbas tuus, & fratres tui, non tua importunitate, sed sua spontanea voluntate tibi præcipiant. Et certus esto, quia quantò maiori difficultate, cum propter imbecillitatem tuam, tum propter quaslibet aduersitates, obedientiam tibi iniunctam facias: tantò maius præmium à Deo recipies. Oro Deum omnipotentem, vt ipse cor tuum dirigat, & quantum in me est, benedictionem & absolutionem Dei tibi mando, frater charissime.

a Matth. 10.

Epistola CXLIX.

ANSELMVS ARCHIEPISCOPVS
Cantuariæ Thomæ electo Archiepiscopo
Eboracensis ecclesiæ salutem.

Ecclesiam post tres menses à pastore regendam esse, & Eboracensem Pontificem ab Archiepisc. Cantuariensi manuum impositionem suscipere debere.

CAnonica authoritas præcipit, (a) vt Ecclesia episcopatus vltra tres menses non maneat sine pastore. Quoniam autem Regi placuit cõsilio Baronum suorum, & nostra cõcessione, vt vestra persona (b) eligeretur ad Archiepiscopatum Eboracæ: non debet per vos terminus salubriter cõstitutus diutius differri. Vnde miror, quia post electionem vestram, non requisistis vt consecraremini ad quod electi estis. Mando itaq; vobis, vt 8. idus Septembr. (c) sitis apud matrem nostram ecclesiam Cantuariensem, ad faciendũ, quod facere debetis: & ad suscipiendam consecrationem vestram. Quod si non feceritis, ad me pertinet, vt ego curam habeam, & faciam quæ pertinent ad Episcopale officium in Eboracensi Archiepiscopatu. Præterea audiui, quia vos priusquam consecremini, (D) facere vultis: vt electus Episcopus sancti Andreæ de Scotia apud Eboracam consecretur. Quod nec facere debetis, nec ego concedo: sed omnino interdico, ne fiat, aut de illo, aut de aliqua persona, quæ in regimen animarum debet prouehi ab Archiepiscopo Eboracensi: quia non pertinet ad vos dare, vel concedere alicui curam animarum, quam nondũ accepistis. Vale.

a dist. 50 cap. postquam.

b nempe anno 1108 . . . obitũ Gerardi, ad quem est epist. 131. sup. Henr. Hunted. li. 7. hist. Rog. Houed. in Annal. Matt. Paris. et alijs.

c Sicut anno 1072 . . . Pontif. Anglicorum . . . probatũ Eboracensis Archiepiscopi defuncti successor, debere venire Cantuariã, atque ibi a Cantuariensi Pontifice . . . ab eo institui: Wil. Malmsb. . . . de Pontif. Angl. in Lanfran. & Biographus Lanfranci MS. in libro . . . epistola . . . quo . . . Lanfranci MS.

ANNOTATIO IN EPISTOLAM CXLIX.

FAcere (D) vultis, vt electus Episcopus Sancti Andreæ de Scotia apud Eboracum consecretur.] *Quoniam ad Eboracensem Archiepiscopum pertinebat consecratio omnium Episcoporum præficiendorum Ecclesiis insularum Orchadum, id est, Hybernia & Scotiæ: Thomas nedum acceptam* χειροτονίαν *alteri volebat conferre, aut curare conferendam. Quod Anselmus prohibuit, rectè dicens, non posse quem animarum curam cõmendare, quam non susceperit. Instituendo autem Episcopo nomini erat Turgodus Ecclesiæ Dunelmensis Prior. Cæterùm, quod Scotorum & Hybernorum Antist. tum institutio sit Pontificis Eboracensis, & huius (de quo fit sermo) fratruelis, ad Lanfrancum, nec non Lanfranci ad ipsum: quas ad literam subiicio. priores sic habent:* Piissimo & sanctissimo Cantuariorum Archiepiscopo, totius quoque Britanniæ summo pastori Lanfranco, Thomas fidelis suus, & nisi præsumptuosum sanctitati suæ videatur, Eboracensis Ecclesiæ Archiepiscopus: cœli portas, Petri vice, iustis &

iniustis iustè aperire, & claudere. Ecce, pater sanctissime, filius tuus ad te clamat, sed magis filia, Eboracensis videlicet Ecclesia: ad eam, cui diuina dispositione præsides, ecclesiam, tanquam ad maternum recurrens sinum piè postulat, vt ex abundantia maternarum deliciarum reparetur inopia suarum se deferentium: Imò longè & inter barbaras nationes positarum virium. Siquidem venit ad nos quidam Clericus, quem misit Paulus Comes cum literis sigillatis de Orchadum partibus, significans in eis, Episcopatum suæ terræ eidem clerico concessisse. At ille antecessorum suorum ordine custodito, postulat à nobis consecrari Episcopum. Cui, quod iustè petit, iniustè denegare non possumus. Precamur ergo, vt nobis duos episcopos dirigat paternitas vestra: quorum fulti orationibus & auxilio, tantæ rei sacramentum canonicè compleamus. Illa autem procul arceatur suspicio, quam nuperrimè noster frater nobis & coepiscopis subintulit Remigius, me scilicet imposterum quæsiturum Dorcacestrensis vel Wigornensis Episcopi subiectionem hac de causa. Dico enim coram Deo; me nunquam hoc facturum. Si placet igitur sanctitati vestræ, vt iuxta petitionem nostram nobis facere dignemini. Locum Eboracum: tempus; j. Non. Martias nobis immutabiliter constituimus, & vobis significamus. Ergo viuas, & valeas, & spiritualibus incrementis vsquequaque proficias. *Hactenus Thomas. Ex cuius verbis perspicuum est, quod altius in Lanfrancum cristas olim erexerat eandem ob causam, quam hic Thomas suus fratruelis, tandè demissius inclinasse: adeo vt, non nisi tacito Lanfranci permissu, vereatur se nuncupare Archiepiscopum Eboraci. Sed Lanfranci responsum coniungamus, quo & id vitæ Thomæ spectans ad Eboracensem Cathedram grauius probat:* Lanfrancus Dei gratia sanctæ Dorobernensis Ecclesiæ Archiepiscopus, venerabilibus fratribus Wlstano Wigorniensi, & Petro Cestrensi Episcopis salutem. Insinuauit nobis venerabilis frater noster Thomas Eboracensis Archiepiscopus, aduenisse de Orchadum insulis ad se quendam Clericum; quem in Episcopatum ipsius terræ, præcipiente, & insinuante Paulo comite, testatur esse electum. Et quia ex antiquo more sui iuris est præfatarum insularũ præsules consecrare; petit à me, vt mittã sibi de nostris suffraganeis duos: qui tantę rei sacramentum cum eo valeant celebrare. Rogantes itaque præcipimus, & præcipientes rogamus: quatenus omni excusatione submota illuc eatis, & ex nostro præcepto secum, quod iustum est, in tantæ rei mysterio compleatis. Non enim decet, vt qui sacrandus in hanc terram venit, & cum omni humilitate sacrari se postulat: inopia adiutorum à tanto regno non satiatus abscedat. Terminum huius consecrationis lator præsentium vobis indicabit. Et ne forte soliciti sitis, putantes quod vel ipse vel successores eius hac occasione super ecclesias vestras ius prælationis quandoque conentur arripere: literas, quas ipse mihi transmisit, fraternitati vestræ, securitudinem de futuro gerens, curauit transmittere. Quas, & has (quæ vobis transmitto) in Archiuis ecclesiarum vestrarum, ob memoriam futurorum, seruatum iri præcipio. *Sic Lanfrancus: qui & profitetur ab Eboracensi Archipræsule inungendos esse Episcopos Orchadum: ita tamen, vt Cantuariensis Primas ad eum mittat duos Comprouinciales Episcopos, qui ei adsint ad inaugurationem sacram peragendam: nec tamen ob rem sibi valeat aliquid in eos iurisdictionem vendicare. Vnde & hic Thomas (ad quem Anselmus) ecclesiæ Scoticæ designatum Pontificem initiare non poterat.*

Epistola CL.

ANSELMVS ARCHIEPISCOPVS Goffrido salutem & benedictionem Dei & suam.

Virum probum à vitæ integritate laudat, & à quo sibi caueat, premonet.

IVhel nepos vester mihi narrauit vitam vestram, & rogauit me ex vestra parte, vt vobis consulerem, qualiter viuere deberetis. Sed cum audissem vitam vestram: non potui cogitare, quid vobis possem addere in Psalmis, in orationibus, in abstinentiis, in afflictione corporis, vltra hoc, quod vos per gratiam Dei incepistis, & facitis. Hoc itaque, quod facitis quamdiu cum salute corporis vestri facere potestis, tenete. (a) Si autem sentitis, quod in ægritudinem vobis vertatur: tunc consulo, vt sicut expedire cognosceretis, vos temperetis. Melius est enim, vt cum salute corporis læto animo aliquid faciatis: quàm per ægritudinem ab his, quę cum lætitia bene facitis, deficiatis. Consulo etiam, vt quidquid facitis, pro nihilo ducatis: neque alios, qui hoc non faciunt, vllo modo contemnatis, aut eos esse minoris meriti apud Deum, quàm vos, existimetis. Bonum enim est exercitium corporis: sed multo magis amat Deus cor plenum pietate, dilectione, humilitate, & desiderio perueniendi; vbi possit & delectetur ipsum Deum videre. Omnipotens Deus vos doceat, & corroboret, & consoletur. Absolutionem Dei, & nostram, (si quid valet) ab omnibus peccatis vestris vobis mitto. Rogo; orate pro me.

a Si austerior vita noceat, temperanda est pro corporis viribus.

Epistola CLI.

ANSELMVS ARCHIEPISCOPVS Ioanni Priori, & toti congregationi Batensi seruorum Dei benedictionem Dei, & suam, si quid valet.

Eos Dei domum & templum futuros, si mutuam seruent concordiam.

DOminus Ioannes lator præsentium petiit à me, vt fraternitati vestræ aliquam monitionem scriberem: quæ esset signum paternæ dilectionis. Possum quidem breuiter comprehendere, quæcumque vitanda sunt, & quæ appetenda; dicendo: (a) *declina à malo & fac bonum*: sed conuenientius existimo; vt de aliqua virtute nominatim religionem vestram admoneam. Hortor ergo, vt pacem seruare inter vos toto corde studeatis: quia dicitur de Deo: (b) *factus est in pace locus eius*. Ita ergo domus & templum Dei verè eritis: si (c) si pacem inter vos constanter habueritis. Quam hoc modo assequi & seruare poteritis: si vnusquisque non intendat, vt alius faciat suam voluntatem, sed ipse semper seruata rectitudine & voluntate Dei, alterius faueat voluntati. Inter seculares homines est contentio de propria singulorum

a Psalm. 36

b Psalm. 75.

c Pax in cœnobio viget, cum quis non suam, sed potius alterius explere voluntatem contendit.

gulorum voluntate: vt vnusquisque dicat non sicut tu vis, sed sicut ego volo: contentio volo monachorum est: non secundum voluntatem meam fiat, sed secundum tuam. Nec debet vnusquisque expectare, vt cum facit alterius voluntatem, ille sibi similiter faciendo retribuat: sed in hoc debet studere, vt quidquid alius faciat, ipse nunquam à bono proposito suo deficiat. Est & aliud, quod valde pacem & dilectionem inter fratres conciliat: si nullus aliquando fratri suo aliquid dicit de alio, vnde animus eius aliquo modo offendatur: sed semper (si potest) frater de fratre loquatur, vnde cor eius ad dilectionem accendatur. Hæc fratres, & filii mei charissimi, seruate. (c) De ordine quoque vestro ita soliciti esse debetis, vt non in modico illum alicubi, vel aliquando in secreto, vel in conspectu aliorum violetis. Scriptum est enim: (d) *Qui modica despicit paulatim decidit.* Si ergo coram Deo vultis proficere, nunquam minima mandata velitis despicere. Sicut autem qui modica despicit, paulatim decidit: sic qui modica non despicit, non dico paulatim; sed efficaciter proficit: fratres facite, vt possitis dicere cum Propheta: (e) *Anima mea in manibus meis semper.* In omnibus enim operibus vestris, debetis considerare, quasi anima sit in manibus vestris semper: quia quicquid vnusquisque faciet, hoc anima eius recipiet. Omnipotens Deus vos ab omni malo custodiat, & absolutos ab omnibus peccatis, in bonis operibus vos perseuerare faciat. Amen. Precor, vt oretis pro me.

c Id crebrò inculcat, vt venera perne cessariu monacho sui progressus cupido.
d Eccl. 19. coniunge epist 30. 125. supr.
e Psalm. 118.

Epistola CLII.

DOMINO ET PATRI DILIGENDO, & reuerendo, Paschali summo Pontifici, Anselmus Ecclesiæ Cantuariensis, debitam obedientiam cum fidelibus orationibus.

Non esse mittendum pallium Archiepiscopo Eboracensi, donec per literas insinuet.

QVoniam fortitudo & directio ecclesiarum Dei, maximè post Deum pendet ex authoritate paternitatis vestræ: quando ratio exigit, ad eius libenter recurrimus auxilium, & consilium. (a) Archiepiscopus Eboracensis, Gerardus nomine, migrauit de hac vita: & alius, Thomas nomine, loco eius electus est. De quo rumor est, quia quæritur ei pallium, antequam sit consecratus, & mihi faciat professionem secundùm antiquam consuetudinem antecessorum meorum, & suorum. Hæc est igitur summa precum mearum in hac re, vt antequam consecretur, & mihi debitam obedientiam (sicut dixi) profiteatur, & hoc factum esse literis nostris cognoscatis, à vestra excellentia Pallium non suscipiat. Quod non idcirco dico, quod illi Pallium inuideam: sed quoniam quidam autumant, & etiam procurant: vt si hoc à vobis concessum fuerit, confidant se professionem debitam mihi posse denegare. Si enim hoc contingat; scitote, quia ecclesia Angliæ scinderetur, & secundum sententiam Domini, dicentis: (b) *Omne regnum in se ipsum diuisum, desolabitur*: desolaretur, & vigor Apostolicæ disciplinæ in ea non parum debilitaretur. Ego quoque nullatenus remanerem in Anglia. Non enim debetem, aut possem pati: vt me in ea viuente Primarus Ecclesiæ nostræ destrueretur. Hoc ipsum, & eodem affectu suggero reuerentiæ vestræ: quia de Londoniensi Episcopo Pallium petitur, quod nunquam habuit: vt scilicet ad hoc nullatenus assensum præbeat. Quidam namque concinnant sub hac specie boni, Primatus Cantuanæ dignitatem (quemadmodum non oportet) humiliare. Misi sanctitati vestræ hoc (c) anno post Pentecosten literas per Bernardum seruientè Domini (d) Petri, Camerarii vestri: quod Rex Angliæ conqueritur, quod sustineris regem Teutonicum dare inuestituras ecclesiarum, sine excommunicatione: & ideo minatur, se sine dubio resumpturum suas inuestituras, quoniam ille suas tenet in pace. Videat igitur prudentia vestra sine dilatione, quid inde agere debeatis; ne, quod tam bene ædificastis, irrecuperabiliter destruatur. Rex enim noster diligenter inquirit, quid de illo rege faciatis. Oramus Deum, vt nos lætificet de diuturna vestra prosperitate.

a longe epist. 140. sup. obiit Gerardus anno 1108. vt ibi sit anim aduertimus eius obitum planius vide apud Malmesb in Eboracens Archiepisc.
b Luc. 11.
c Nempe mox vt scholio significauimus in epist 140 sup.
d hic Petrus Vrbano II. & Paschali fuit Camerarius ex monacho Cluniacensi. Longe proximam epist.

Epistola CLIII.

PASCHALIS EPISCOPVS SERVVS seruorum Dei, dilecto fratri Anselmo, Cantuariensi Archiepiscopo salutem & Apostolicam benedictionem.

Superiori respondet Epistola.

LIteras dilectionis tuæ recepimus, per quas affabilitatis tuæ dulcedinem recognouimus. Bene autem, & sapienter egisti, quod nos de causa, & honore Cantuariensis ecclesiæ præmonitos & cautos reddidisti. Nos siquidem in te, ipsius beati Augustini Anglorum Apostoli, personam venerantes intuemur: & ideo honori tuo, vel ecclesiæ tuæ detrahere omnino refugimus. Vnde quæ rogasti, libenter suscepimus: & ad seruandum tuum, & Ecclesiæ tuæ honorem, custodiam & solicitudinem tuam adhibemus. Porro, quod in eis literis significasti, scandalizari quosdam, quòd [A] Regem Teutonicum dare inuestituras ecclesiarũ toleramus: nec tolerasse nos aliquãdo, nec toleraturos scias. Expectamus quidem, vt ferocia gentis illius edomaretur. Rex verò si in paternæ nequitiæ tramite perseuerauerit, beati Petri gladium, quem iam educere cœpimus, procul dubio experietur. Datum Beneuenti, 4. Idus Octobris.

ANNOTATIO IN EPISTOLAM CLIII.

QVòd [A] regem Teuthonicum inuestituras dare toleramus.]

Eandem, quam hic Paschalis, rationem reddit Iuo Carnotensis epist. 238. inquiens: Quod si Papa adhuc in Teutonicum regem debitam seueritatem non exercet: credimus, quia consultò differt secundùm quorundam Doctorum iudicia, qui consulunt quædam admittenda pericula, vt vitari possint meliora. *Vnde Augustinus in 3. lib. contra Parmenianum Donatistam dicit*: Hoc sanitas obseruat Ecclesiæ, vt cum quisque fratrum, id est, Christianorum,

August. tra epist. Parmen. 11

norum, intus in Ecclesiæ societate constitutorum, in aliquo tali peccato fuerit deprehensus, vt anathemate dignus habeatur: fiat hoc, vbi periculum schismatis nullum est. Atque id cum ea dilectione fiat, de qua ipse Apostolus alibi præcipit, dicens: vt eum non existimetis inimicum, sed corripite vt fratrem. *Hactenus Iuo.*

Porro, cum epist. 149. animaduerterimus hunc Archiepiscopum Eboracensem, de cuius pallio non concedendo Anselmus Paschalem monuit, electum fuisse anno 1108. liquet hunc regem Teutonicorum esse Henricum Quartum eius nominis Romanorum imperatorem, & Quintum Teutonicorum regem, vt de filio loquentes vtamur distinctione, quam Otto Frisingensis Episcopus de patre Henrici vsur, ait initio lib. 1. de gestis Friderici Ænobarbi. cap. 1.

Cæterum si hæc Paschalis verba conferantur Abbatis Vrspergensis historiæ, vt erit obscuritas. Hic enim de Henrico Quinto scribens ait ad annum 1105. Hæresim prærceptam anathematizans, Apostolicæ sedis Pontifici debitam profitetur obedientiam. *Et post modicum:* Consilio atque ministerio Ruothardi Moguntini, atque Gebehardi Constantiensis Episcopi, responsalium, scilicet Domini Paschalis Papæ, totam Saxoniam Romanæ ecclesiæ reconciliauit. *Rursumq. ad annum 1106. exultans de ecclesiarum reddita libertate, inquit:* Sic nimirum, sic per tot iam annos adnubilata lux oriri cœpit nostris in partibus, orthodoxa depublicatur & ventilatur, diiudicatur & conuincitur, fœtet, respuitur & condemnatur, & anathematizatur hæresis Wigbertina, vel Henriciana; abdicatis siue fugatis hæresibus, Catholici cathedris Pontificalibus destinantur, è quibus etiam aliqui Inter ipsa festa consecrantur. *Hac Conradus à Lichtenau Vrspergensis Abbas de Henrico præclara reliquit, quæque fuissent præclariora, nisi posterioris impudentia caligo obfuscasset: ita vt historicorum plerique non immeritò dicant, se pietatis nebula texisse aliquamdiu, vt matrem, nempe Ecclesiam licentiosius vexaret postea.*

EPISTOLA CLIV.

ANSELMVS BECCENSIS MODO minister ecclesiæ Cantuariensis dilecto dilectori suo, (A) reuerendo Abbati Willelmo Beccensi salutem.

Vota nuncupata ante monasticam professionem, sine promissione fidei in ipsa persici, nec quem ad hæc teneri. Coniunge epist. 53. supr.

DE voto monachi, de quo nostrum vultis audire consilium, qui antequam ad nostrũ ordinem veniret, vouit se nunquam amplius vinum bibiturum: hoc mihi videtur esse faciendum quod fit à maioribus nostri ordinis, & maximè apud Cluniacum: videlicet, vt huiusmodi vota quæ fiunt sine promissione fidei, & sacramento; in voto monachico et ordinis, in quo homo quicquid ad se pertinet, & seipsum totum Deo offert, iudicentur esse completa & sit in dispositione prælati, vel ea seruare rationabiliter, vel mutare. Vos autem huic monacho, de quo loquimur, potestis, si placet ad tempus concedere, vt quod incepit, faciat. Quod si quando intelle-xeritis non expedire: præcipite illi, vt faciat fidenter, quod alii omnes communiter faciunt.

ANNOTATIO IN EPISTOLAM CLIV.

REuerendo (A) Abbati Willelmo, &c.] *Ille ipse est Willelmus Beccensis tertius Archimandrita, de cuius electione scribitur epist. 8. suprà. ad quem recensuimus eiusdem Willelmi natales, pueritiam & monachismum: & quidem e Beccensi MS. quod etiamnum suppeditabit in mentem tam breuis & aperta narratio eius de eius interitu: vt cum sancta, sicl itaq. primordia illius exposuimus, hic finem, eorem, nisi Beccensibus lugubrem: factamus e usdem finem. Anno vigesimo sui muneris, mense Septembri decidit in ægrotationem; qua leuiè similet artus consumens vitalem eius mortem prorogauit ad usque quintum anni mensem Martium. Tum enim grauior solitò & potentior eum lecto fortius, quam Prometheum Caucaso, alligauit. Inter hæc Ricardus Abbas Pratellensis cœnobij (quod Rogerius Bellomontanus Hunfridi filius construxit in fundo suo, sic enim scripsit Willelm. Gemmet. lib. 7. hist. ducum Normannor. cap. 22.) obseruauit consuluit Willelmum, ac rex Beccensis fratres. Tunc verò & obsecrationibus, & Ecclesiastico Chrysmate roboratus est Willelmus. Boso autem Prior Beccensis, iam enim Baldricus, ad quem sunt epist. & 8 suprà, e viuis excesserat, monuit Willelmum, vt moribundus filiis cœlestem quandam legaret benedictionem. Erecta igitur manu illis bene precatus dixit:* Amate claustralem vitam: quia reparatio est ordinis nostri: & non quæratis habere obedientias in seculo, quoniam in eis multi perdunt animas suas: & quantocius Abbatem eligite, quia non est bonum, tale opus differre. *Hæc fatus, obnixè rogauit eos suo nomine fundere vota. Erat enim pro more, vt si quempiam virum nosset integerrima vita, communionem precationum eiusdem cupidius ambiret. Sub hæc propter repentinos tumultus aliquot in Normannia excitatos Henricus Nothi filius & rex aduolarat ex Anglia, atque Paschalem circiter solennitatem venit Beccum, vbi Beccensis nonnulli ei supplicarunt, vt in mortui locum sufficeretur quispiam Beccensis. Id vt Willelmus auribus insonuit, cauit ne suam exoraret salutem. Henricum autem coram Willelmi inualetudine verbum … ne alloquens homo residebat pro bono … Willelmus … futuro suo cœnobio … supplicauit Henrico, vt monachum mediæ ætatis, & integerrimæ vitæ præponeret Becco. Quem inquit? Willelmus … Ecclesiasticæ sanctæ … interdicunt p… de … ne successoris. Dixerat hæc, & ducentis dexteram eius osculisq. rex admonuit. Quamobrem fratres Psalmos legere pœnitentiales, sanctorumq. Litaniam: inter quæ animam exhalauit. Mox pro more cadauer sacris indutum vestibus in basilicam delatum, totam maxima collectum est ara … monachi & laici, communemq. lugubres facturi preces ventilabant. Sed & Rex, quem supremo halitu antea viserat, omni carentem spiritu dignatus est suprema visitatione. Præter illum, nemo Abbas eis clerus … monachorumque turba innumera, & inter hos præcipuus venit Ioannes Lexouiensium Pontifex: qui & suprema defuncto persoluit obsequia: Mendicorum quoque non defuit multitudo: in quorum gratiam, dei inclig. … tam largas erant elee … vt nullus inanis redierit. Interea Willelm. cadauer inhumatum in exedra capitulari, ad dexteram Herluini fundatoris. Willelmus … anno … Becci monachum professus est … annum primum sedem vixit.*

xit, triginta & dimidio præfuit, fiq, 70. natus annos obijt anno 1124. Calend. Maij, & hoc fuit donatus epitaphio.

Abbas Willelmus præclari generis ortus
Tempore primæuo fit religionis amator,
Ætatis quinis lustris iam ritè peractis,
Suspirādo Deum cœpit cōtemnere mundum.
Terrea diuisit, sed Christo totus adhæsit,
Vt nudum nudus Dn̄m famulus sequeretur.
Confestim Becci iuga sumpsit suauia Christi,
Quæ p quindenos constanter pertulit annos.
Anselmo pōst Anglorum Præsule facto,
Iste loci curam cœpit fratrumq; regendam:
Quē grauitas morū, vel vita, decusq; parētū
Fecerunt clarum permultis ac venerandum:
Doct⁹ erat, blādoq; loquēs sermone placebat,
Actibus & verbis subiectos erudiebat.
A puero vitæ fuerat seruator honestæ,
Cordis munditiam seruans carnisq; perēnem.
Beccum ter denos auxit rexit que per annos:
Blandus subiectis rector, durusq; superbis.
Vir tantus, meritis morum ditatus opimis,
Nequaq̄ valuit nexus euadere mortis,
Aprilis sextadecima surgente dieta
Compleuit cursum vitæ præsentis, & actum.
Comendans animam cœlo corpusq; sepulcro
Expectat tempus, quo iudicet oīa Christus.
Ecce sub hac tumba puluis sunt mēbra sepulta
Cui pstet Dominus veniam vitamq; rogemus.

Id verò Epitaphij Beccensi. MS. insertum non vidi in memorato capitulo loco: Existimarim, nec falsò, cùm instauraretur (instaurationem enim recentiorem ipsa loci facies noua & quodammodo puerilis testatur) tum vel situ obductā seu rubigine, eamq; ob rem neglectā.

EPISTOLA CLV.

ANSELMVS SERVVS ECCLESIÆ Cantuariensis Thomæ electo Archiepiscopo Eboracensi.

Vniuersis tribi episcopi munia interdicit ante promissam sibi fidelitatem pro more veteri. Adiunge epistolam 149. suprà.

TIbi (a) Thoma in conspectu Omnipotentis Dei ego Anselmus Archiepiscopus Cantuariensis totius Britanniæ Primas, loquor loquens ex parte ipsius Dei; sacerdotale officium, q̄ meo iussu in parœcia mea p suffraganeum meum suscepisti, tibi interdico: atque præcipio, ne te de aliqua cura pastorali vllo modo præsumas intromittere, donec à rebellione quam contra Ecclesiam Cantuariensem incepisti discedas: & ei subiectionem, quam antecessores tui Thomas videlicet & Girardus Archiepiscopi ex antiqua antecessorū consuetudine, pfessi sunt, profitearis. Quod si in his quæ cœpisti magis perseuerare, quàm ab iis desistere delegeris: omnibus Episcopis Britanniæ sub perpetuo anathemate interdico, ne tibi vllus eorum manus ad promotionem Pontificatus imponat: vel si ab externis promotus fueris, ne pro Episcopo [illegible] in aliqua Christiana communione te suscipiant. Tibi quoque Thoma sub eodem anathemate ex parte Dei interdico, vt nūquam benedictionem Episcopatus Eboracensis suscipias, nisi prius professionem, quam antecessores tui (b) Thomas & Girardus Ecclesiæ Cātuariensi fecerunt, facias. Si autem Episcopatum Eboracensem ex toto dimiseris; concedo vt officio sacerdotali, quod iam incepisti, vtaris.

b Hunc Thomam electum quem Anselmus alloquitur, fuisse fratruelem, notauit Rogerus Houedenus, de quo plura Willelm. Malmesb. & Matth. Parcherus in antiquit. Ecclesiæ Britannicæ.

ANNOTATIO IN EPISTOLAM CLV.

TIbi (a) Thoma in conspectu &c.] *Nam Anselmus scripsit epistolam nullo non noto charitatis lapide. Nam, teste Bibliothecario Malmesberiensi, Thomas ab Anselmo primò accitus, vt Cantuariam veniret à se inaugurandus, sibiq; pro more obedientiam firmaturus sacramento, benignas egit gratias pro inuitatione, petijtq; inducias ad tam celebris operis apparatum: Secūdò accitus respondit, se rationibus suorum Clericorum abduci: Tandem per Episcopos Londinensem Rofensemq; conuentus apertè se denegauit venturum. Quamobrem quum prius in monitionibus [illegible] quieras Anselmus post eum ò publicauit quasi contumacem hoc programmate execrando, quod etiam retulit Willelm. Malmesb. in Eboracens. Archiep. Post hæc dum Henrici S. [illegible] Anglorum consilio Thomas commouetur, Anselmus decessit, relinquens eum sua benedictione (quam spreuerat arrogantiùs, spretamq; seriùs doluit) priuatum. Consecratus igitur tandem Episcopo Londinensi Richa de Belmeiso pollicitus est & vnctus. Post quinquennium VI. Cal. Mart. desijt esse in viuis eò splendidius, quò vixerat obscurius ob prudentiam sua pertinaciæ caliginem. Cùm enim decubuisset lecto, consulti medici responderunt, nunquam conualiturum, nisi fœmineæ coitu operā. Quod responsum fœtidumq; execratum pharmacum congemuit hoc planctu* Væ ægritudini, cui competit medicina: Et sic virgo electus à Domino (*inquit Roger Honeden in Annalib*) vitam finiuit temporalem. *Quamobrem iure de eo, quod Angelus Politianus de Michaele Verino, iam potest.*

Sola Venus lento potuit succurrere morbo.
Ne se pollueret, maluit ille mori.

Imò virile laudandumque Thomæ responsum fas est Verini æquè laborantis exprimere distichis: quorum vnum ad Petrum quendam sic direxit:

Cur Petre virgineū hortaris me ponere florē:
Non faciam; vel si hoc certa paranda salus.

Et rursus ad Præceptorem.

Promittūt medici coitu mihi, Paule, salutem?
Non tanti vitæ sit mihi certa salus.

EPISTOLA CLVI.

DOMINIS ET FRATRIBVS CHARISsimis & desideratissimis Domin. Abbati Willelmo & sanctæ cōgregationi Beccensi, sub illo Deo seruienti: frater Anselmus dictus Archiepiscopus, superna semper gratia & benedictione ad bona semper dirigi, & à malis defendi.

Hic ex monacho Beccensi fuit tertius Abbas: de eius electione vide epist. 16. supr. & 154.
Bo nihil hab re antiquius, cor non q; obliturum, [illegible] desuris o[illegible].

SI cor meum dilectioni vestræ de vobis plenè exponere volo, magna charta non sufficiet; & libro

si breuiter dicere propono, nequaquam affectum meum satiat: Sed in hac dubietate consolatur me vestra conscientia, qua mihi conscii estis, quantū semper vos, & quàm veraciter dilexerim, & quod & quantum de vobis desiderauerim: & aliquid, quamdiu vobiscum sum conuersatus, vos proficere studuerim: & si non omnes hoc experimēto, quia Deus numerum auxit, postquam à vobis discessi, cognoscitis ab illis qui sciunt & experti sunt discere. Hoc itaque nullatenus charitati vestræ sit dubium: quia sicut dilexi radicem, sic & ramos: quantumq; multiplicentur, & omnes filios matris meæ, & primogenitos & post me genitos, velut frater vterinus in corde meo amplector & amo. Omnes igitur precor, & obsecro: vt mei memoria & dilectio in cordibus eorum, qui eam habuerunt non tepescat, & in mentibus eorum, qui me nouerunt, accendatur & perseueret. Quamuis enim corpore sum vobis absens: nidum (a) tamen meum, [Ecclesiam dico Becci] cum omnibus pullis suis, mecum porto semper, in corde meo, & eam in orationibus, & in omni bono desiderio meo, si quid hæc sunt, repræsentó Deo. De me ergo precetur vos charitatis vestræ sinceritas, & inspiret superna pietas, vt orationum vestrarum pro me non deficiat assiduitas. Quamuis animæ vestræ flagrent bono desiderio, quia tamen benè volentes non fastidiunt audire, quod amant: precór, obsecro, moneo, consulo; quatenus ad meliora semper vos, & nunquam ab his ad quæ Deus vos prouexit, deficiatis. Mutua dilectio secundum Deum in vobis semper ferueat, pax & concordiā seruata veritate in vestris mētibus assiduè maneat; humilis obedientia in omnibus actibus vestris Deó placeat: studium religionis, & excludendi à vobis vitium exardescat. Hæc inuicem monete: hæc indesinenter tenete; hoc oro, hoc opto, hoc desidero de vobis; hoc ipse, à quo est omne bonum, cum sua plena & perpetua benedictione det vobis. AMEN.

a Huc potest referri simile ... eiusdē Anselmi de Bubone & pullis, quæ extat lib. 2. ... apud Eadmer. & lib. Similitud. c. 18.

EPISTOLA CLVI.

ANSELMVS DEI ORDINATIONE Archiepiscopus Cantuariensis, ad quandam Dominam: mundum non Christum contēnere, & Christum plusquam mundum diligere.

Hunc titulum reliquimus, quia plerique sic hanc epistolam citant.

Sanctimonialem abiecto velo ad nuptias lapsam conatur erigere.

Libentissimè, si possem, tecum loquerer (Soror mihi in Deo dilecta) quia charitas, qua omnem hominem volo saluum fieri, & officium mihi iniunctum exigunt à me, vt fraterno & paterno affectu diligam, & per eandem dilectionē sollicitudinem de salute animæ tuæ geram. Sed quoniam in nobis non euenit opportunitas colloquendi; incumbit mihi necessitas scribendi, quē animum de te habeam, & quid de te desiderem. Obsecro igitur te, vt nō contemnas dilectionem, qua te propter Deum & honorem Dei ad salutem tuam diligo, neque reiicias consilium meum. Si enim mihi acquiescere volueris; certa esto, quia valdè tibi in fine placebit, & erit super te gaudiū magnum angelis Dei. Si verò nolueris; scito, quia nimis tibi displicebit, & inexcusabilis eris in districto iudicio Dei. Audiui soror mea, quia diu portasti habitum sanctæ conuersationis: quem quomodo reliqueris, quidue passa sis, vel quid feceris, non latet; sed multùm apertum est. Considera igitur iam nunc charissima, quantum distent viriles amplexus, & carnalis delectatio ab amplexibus Christi, & à delectatione castitatis & & cordis munditia. Amplexus quidem Christi (dico non corporales) sed quales per amorem & desiderium eius inter bonam conscientiam facit anima familiaris eius. Cnosidera inquam, quę sit differentia inter has duas delectationes: non loquor nunc de legitimo coniugio. Considera inquam, quanta sit in spirituali delectatione munditia, quanta sit in carnali immunditia: quid spiritalis promittat, & quid carnalis minetur: quanta sit in spirituali spes, & quàm delectabilis expectatio Christi: quanta etiam in hac vita securitas & consolatio; quantus sit in carnali timor iudicii Dei: quanta etiam in præsenti vita est confusio. Cogita, quale sit Christum sponsum cœlestis regni dotem promittentē contemnere, & hominē mortalem non nisi corruptionem & contemptibilia dantem & pollicentem, filio Dei Regi Regum præponere. Certè ille Rex Regum concupiuit speciem tuam, vt sponsæ legitimæ. Qualiter autem ille, quem scis, carnis tuæ pulchritudinem appetiuerit, soror mea: quomodo dicam fœmina nobilis, quomodo dicam? Sponsa DEI virgo fueras electa: & Deo, habitu & conuersatione assignata. Quid dicam modo te esse, filia mea, Deus scit. Non ita loquor, vt gaudeam de confusione tua; sed vt gaudeat Deus, vt gaudeāt Angeli de conuersione, & salubri pœnitentia tua. Quid ergo dicam? Si non dico, forsitan non animaduertis: si dico, forsitan irasceris. De electa & signata & sponsa Dei, quid facta es? Erubescat esse nobilitas tua, quod erubescis audire: & ego propter nobilitatem tuam & dilectionem erubesco dicere. Ecce, filia charissima, si hæc proponis in conspectu tuo; quantus dolor decet esse in corde tuo, de tanto & tam graui casu tuo? Si enim vehementer doles, condolendo tibi valde gaudeo: Si verò non doles, non est vnde gaudeam, sed multò magis doleo. Nam si doles, adhuc salutem spero; si autem non doles, quid nisi damnationem tuam expectare queo? Impossibile namque est, te vllo modo posse saluari, nisi ad habitum & propositum obiectum redieris. Quamuis (a) enim ab Episcopo sacrata non fueris, nec coram ipso professionem legeris: hoc solum tamen est manifesta, & quæ negari non potest, professio: quia publicè & secretè habitum sancti propositi portasti, per quod omnibus te videntibus Deo dicatam te esse, non minus quàm professionem legendo affirmasti. Nam antequam fieret iste nunc vsitata monachici propositi professio & sacratio: multa millia vtriusque sexus hominum solo habitu se ipsius esse propositi profitētia, celsitudinem & coronam consequuta sunt. Et qui nunc habitum sine ipsa professione & sacratione assumptum reiiciebant, Apostatæ iudicabantur. Inexcusabilis ergo es, si desertis sanctum proposi-

tum, quod diu habitu & conuersatione professa es, quamuis professionem nunc visitatam nõ legeris, & ab Episcopo consecrata non fueris. Certè, filia charissima, adhuc te expectat Dominus, & creator, & redemptor tuus: rex ille, qui concupiuit speciem tuam, vt esset legitimus sponsus tuus, adhuc te expectat, & reuocat, vt sit legitima sponsa eius, & si non virgo, saltem casta. (b) Scimus enim plures sanctas mulieres, quæ post amissam virginitatem plus placuerunt Deo, & magis illi familiares fuerunt per pœnitentiam in castitate; quàm plures aliæ, quamuis sanctæ in virginitate. Redi ergo mulier Christiana: redi ad cor tuum, & considera, quem potius debeas diligere, cui potius adhærere: illi qui te ad tantam honestatem elegit: eligendo vocauit, vocando, habitu sponsali tibi assignauit: & adhuc, quamuis contemptus & reiectus, expectat & reuocat; an illi, per quem, (vt minus dicam) in hoc, in quo te vides deiectam, de tanta celsitudine cecidisti? præsertim, cum ipse te iam, sicut puto, contemnat: aut sine dubio contempturus, & deserturus sit. Et vtinam, sic vos inuicem contemnatis, vt vos Deus non contemnat: sic vos inuicem deseratis, vt vos Deus non deserat: sic vos inuicem reiiciatis, vt vos Deus à facie sua non proiiciat: sic ab inuicem conuertamini, vt ad Deum conuertamini. Certè melius & valde honorabilius est, & illi, & tibi, vt ab illo sis contempta, quàm retẽta: quia quandiu eris eius, retenta proculdubio, vt de illo nunc taceam, tu eris Dei contempta: & si contempta ab illo, propter Deum illum contempseris, vtique non contempta sed suscepta & dilecta Dei eris: velut eius sanguine proprio redempta. Intende filia, cuius salutem desidero: Intende benignitatem eius, qui contemptus a te contemnentem reuocat, vt te in regalem suum thalamum non terrenum, sed cœlestem introducat. Intende, & concute cor tuum: dole vehemẽter casum tuum. Reiice & conculca sæcularem habitum quem assumpsisti, & resume habitum sponsæ CHRISTI quem proiecisti. Nullatenus enim te cognoscet Christus, aut suscipiet, nisi in illo habitu, quo te sibi signauit, & quo te eius sponsam esse publicè, & secretò es testata. In hoc habitu redi tu ad benignitatem eius. Accusa tu ipsa conscientiam tuam: laua lachrymis culpam tuam. Ora eum infatigabiliter, adhære illi inseparabiliter, misericors est, non te reiiciet; sed potius gaudens de reditu tuo, te benignè suscipiet. Si hoc feceris, gaudium erit de te in cœlo, & in terra omnibus sanctis Angelis, & hominibus cognoscentibus. Si verò hoc facere contempseris: omnes tibi aduersi erunt; & ego, & Ecclesia Dei faciemus, quod de tali te faciendum intelligimus. Omnipotens Deus visitet cor tuum, & infundat in te amorem suum, filia charissima.

b vt D. Magdalena Tarsensis, de qua in prato spir. cap. 31. & 32. Cometa ac Nicosa Fabiola apud Hieron. to. 1. epist. Pelagia in Martyrol. 8 Oct. Thais meretrix à Paphnutio conuersa, in vitis Patrũ. Maria Ægypt. de qua Hildebertus Conon in poemate Leonino MS in Bibliot. S. Vict. Paris.

ANNOTATIO IN EPISTOLAM CLVII.

QVamuis [A] enim ab Episcopo sacrata non fueris, nec curã ipso professionem legeris.] *Id videtur Anselmus dixisse ex mente D. Leonis Papæ, ita cap. 13. epist. 90. ad Rusticum Narbonensem Episcopum scribentis:* Puellæ, quæ non coactæ parentum imperio; sed spontaneo iudicio, virginitatis propositum atque habitum susceperunt; si postea nuptias eligunt, præuaricantur: etiamsi consecratio non accessit, cuius vtique non fraudarentur munere, si in proposito permanerent. *Ante Leonem, idem apparet sensisse Innocentium Primum, cuius in hanc rem decretum Gregor. Magnus Papa protulit in epistola ad Bonifacium, relata ab Iuone Carnot. part. 3. sua Pannomiæ: & Petro Lumbardo lib. 4. sent. dist. 38. ad hæc verba:* Hæ, quæ nec dum sacro velamine tectæ, tamen in proposito virginali semper se simulauerunt permanere: licet velatæ non fuerint, tamen si nupserint aliquo tempore, his agenda pœnitentia est: quia sponsio earum tenebatur a Domino. Si enim inter homines solet bonæ fidei contractus nulla ratione dissolui: quantò magis ista pollicitatio, quam cum Deo pepigerunt, solui sine vindicta poterit? *Item:* Si virgines nondum velatæ taliter publica pœnitentia puniuntur, & à cœtu fidelium vsque ad satisfactionem excluduntur, &c. *Vbi Lumbardus subiungit:* Ex his apparet virgines vel viduas voto continentiæ astrictas, siue fuerint velatæ, siue non; nullatenus ad coniugium ire posse. *Hactenus Innocentius: à quo cum in virgines nõdum velatas tam seuere sit animaduersum, iure hæc, ad quam scribit Anselmus, eandem erat luitura pœnam. Hinc est quod Lumbardus examussim eius expendens verba, infirat:* Non est igitur, *inquit,* prætermittendum, quod Innocentius Papa de viduis & puellis decreuit, quæ Christo spiritualiter nubũt, si posteà publicè nupserint, non eas admittendas esse ad pœnitentiam, nisi hi, quibus se iunxerant, de mundo recesserint. Si enim de omnibus hæc ratio custoditur, vt quæcumque viuente viro alteri nupserit, adultera habeatur: nec ei agendæ pœnitentiæ licentia conceditur, nisi vnus de illis fuerit defunctus: quantò magis de illa tenenda est, quæ antè se immortali sponso coniunxerat, & post hæc ad humanas nuptias transmigrauit? *Hactenus Magister. Cui lubens addidissem 17. Canonem Gangrensis Concilij ab Iuone superius adduct. ni viderem hunc in mulieres Eustathianas esse promulgatum, vt illic (velut & in cæteris) doctè animaduertit Ioan. Quintinus Heduus. Rectius adiungerentur decretum Concilij Chalcedonensis 27 q. Si qua virgo. & Concilij Hibertini Canones 13 14. Concil. Tolet. 4. relata ibidem à Gratiano. & Deuotam; peccantem, cap. 208. lib. 6. capitul. Carol. Magni, & c. p. 257. lib. 7. & in illo quidem præcipitur vtrumque, nempe virum & fœminam, separatos perpetuo relegari exilio:* In hoc autem tamdiu submouendos esse Christianorum cœtu, donec, *inquit Christianissimus Imperator,* quod illicitè perpetrauerint, emendent. Quod si emendare neglexerint, à communione vel omnium Christianorum conuiuio in perpetuo sequestrati sint.

EPISTOLA CLVIII.

ANSELMVS CANTVARIENSIS fratri dilecto Spiritum sapientiæ, & intellectus.

An nuptiæ consanguineorum sint retitæ: adeo vt remitti nequeant: & cur sint damnatæ.

GRatulor admodum, frater charissime, studiis tuis, quibus dum me exerces: dum desidię somno torpentẽ, nec tale quid somniantem, quæstione pulsas, vt euigilem. Rogas n. me hominem, vt putas, multæ lectionis; vt ubi diligenter

& dilu-

& dilucidè rescribam, sicuti in sanctorum Patrum decretis, vel tractatibus meminerim me legisse prohibitionem coniugiorum in consanguinitate: quâ ratione in Ecclesia Dei tantam vim obtinuerit, vt huius excessus nulla omnino possit esse indulgentia, nisi præcedente ipsius coniugii diuortio, vel cur saltem deputetur in peccatum tale coniugium. Et, vt video, non quæris auctoritatem solo (si ita dicam) imperio cognoscentem, sed potius rationem rationabiliter docentem. (a) Dicerem simplicem & puram esse rationem, eorum obedire auctoritati, (quibus dictum est: (b) *Non enim vos estis qui loquimini, sed spiritus patris vestri, qui loquitur in vobis*) & Ecclesiæ sanctæ sequi consuetudinem; (c) cuius consuetudines velle conuellere, genus est hæresis. Sed, vt scias in omnibus me velle obtemperare voluntati tuæ, & si forte non possim: conabor tamen, & in hoc ex aliqua tibi parte non deesse præcepto hoc, (scilicet in consanguinitate non miscenda connubia, vel si mixta sunt, dirimenda) Canones pleni sunt: & multa sunt decreta Patrum, sed rationem præcepti, quam exigis, fateor, me nunquam legisse memini. Sic tamen de hac re, mecum ex consideratione sanctarum Scripturarum soleo cogitare. In veteri illi populo connubia misceri, de tribu in tribum non licebat. Quærenti mihi, cur non? Occurrerunt illæ filiæ Salphaat super connubiis consulentibus Moysen, & (d) per Moysen Dominum mandatum à Domino de tribu in tribum non miscenda connubia propter vitandam suarum hæreditatum diminutionem. Populus enim ille carnalis cor sursum habere nesciebat, sed vt reptile terrenum terræ toto pectore adhærens, hæreditatem solam terrenam cogitabat. Malebat singulis tribubus connubia inter se dando, & accipiendo inter suas se angustias cohibere, quam extra dando connubia, hæreditatem quoque extra diuidere. Talis quippe erat hæreditas illorum, talisque & omnis terrena hæreditas: vt diuisa minuatur, & tota ad eos non perueniat. Itaq; sicut Dominus in Euangelio dicit, (e) de dando libello repudii, secundum duritiam cordis eorum, responsum est eorum carnalitati. Porro Christiana pietas, non sic. Cùm enim hæreditas nostra sit, de quo dicitur: (f) *Deus charitas est*: sicut illi lege vtuntur suæ hæreditati congrua: sic & nos nostræ hæreditati legem vendicare debemus. Charitas (g) enim, quo latius diuisa diffunditur, tantò vberior diuidenti remanet, & augetur. Statuit igitur Christiana religio, vt terminis consanguinitatis (h) secundùm sanctorum Patrum, & Canonum decreta, vsque ad (i) sextum gradum ex omni parte pertingentibus ad charitatem conseruandam suus natalis sufficiat affectus: quem violare, etiam apud barbaros nefas ducitur. Vbi verò ille deficit, ibi demum ad charitatem religandam, ne subducat se, adnectendum esse vinculum coniugale ad prolongandos terminos nostræ hæreditatis, quæ est ipsa charitas; iustissimumque videtur, vt sicut apud illos sua mulctabatur pœna transgressor legis positæ pro terrena eorum hæreditate conseruanda, sic apud nos non impunè habeat temerator legis positæ pro cœlesti pane, & diuina hæreditate nostra dilatanda adhuc aliud: Qui extra tribum connubia dare prohibebantur sicut nos, ad proximos sanguinis accede-

a In dubiis rebus ecclesiasticis est instituto obedire auctoritati
b 1. cap. 2.
b Matth. 10.
c potest huc referri epist. 85 lib. 3. Car hor.
d Numer. 36.
e Matth. 19.
f 1. Ioan. 4.
g Charitas latius diffusa, remanet vberiùs diffundenti.
h vide lib. 4. sent. dist. 40. 41. & Gratian 35. q. 1. 2. & seq.
i Concil. Lateranen. 3. c. 50. sub Innocent. III. restringitur intra 4 gradu.

re eadem lege non permittebantur. Dicit enim lex: [k] *Quiuis homo ad proximam sui sanguinis non accedat*, additque auctoritatem iubentis; *Ego Dominus*: & quasi exigeret causam præcepti, rationem addit: [l] *Turpitudinem patris, & turpitudinem matris tuæ non reuelabis: quia turpitudo est patris, vel matris tuæ.* Deinde ex sequenti ordine proximos illos sanguinis, ad quos non sit accedendum, nec reuelanda eorum turpitudo; fratres scilicet & sorores, atque alios, qui ibi describuntur. Quæ causa communis potest esse, & nobis, & illis: sicut præceptum commune est, & nobis & illis. Quæramus igitur, [m] quæ sit hæc turpitudo, cuius reuelatio dignum efficit morte legis transgressorem? Turpe est, vbi pars parti non conuenit. In corpore autem humano ante primi hominis præuaricationem nihil erat turpe, nihil dissonum: cum harmonia illa boni creatoris manu bene ac decenter aptata adhuc permanente pars parti conueniret: Deoque anima, animæ vero corpus suum per omnia subditum esset. Postquam verò præuaricatione ma[...] anima Deo facta est inobedie[ns] superioris Dei rebellis inferius corpus desiit esse obediens. Statim quippe oculi aperti sunt transgressoribus. [n] *Et aperti sunt*, inquit, *oculi eorum*: videlicet ad se inuicem concupiscendum. Et cùm prius nudi essent, nec erubescerent: mox corporis sui partes versas esse sentientes in pudenda: & tegere illa festinantes, perizomata sibi fecerunt. Quod etiam nunc in pueris, vel infantibus videre promptum est: qui quamdiu concupiscentiam hanc non sentiunt, pudenda non habent: quia de aliqua corporis sui parte erubescere nesciunt. Vbi verò illius incipiunt esse expertes, iam partes illas intectas ferre non ferunt. Soluta igitur in primis illis hominibus pulcherrima illa harmonia, facta est turpitudo non minima. Originalis pœna cum originali peccato ab illis in posteros transitura. Ex hoc igitur in corpore nostro, corpore peccati, membra illa, quæ huic seruiunt concupiscentiæ, pudenda, vel turpitudo, vel ignominia nominantur; exterioris turpitudinis, id est, concupiscentiæ velamen semper & latebras naturaliter exigentia. Hæc autem concupiscentiæ turpitudo tunc reuelatur, cum ad indicium sui membrorum suorum sibi exhibet officium: & gestit in effectum omni illo rationalis animæ vigore sic hebetato, confuso, & deiecto, & turpissimæ libidini carni substrato: vt meritò illa hora possit audire: [o] *Adam vbi es?* id est, qui Deo esse similis voluisti, non vides quò deuenisti? Et quid turpius hac turpitudine, quid ignominiosius hac ignominia? quam Apostolus denotans: [p] *Fugite* inquit, *fornicationem: omne peccatum, quod peccauit homo, extra corpus est: Qui verò fornicatur, in corpus suum peccat:* [q] id est, omnia peccata animam quidem lædũt, corpus tamen non deturpant. Qui vero fornicatur, non solum Deum offendit, & contaminat animam: sed & ipsam corporis pulchritudinem totam fœdat & dehonestat. Sicut enim furi deprehenso, ferro vel igne nota inuritur æterni opprobrii: sic naturæ nostræ vitio præuaricationis in toto suo corpore [...] per eum, in quo tota tunc erat, & extra quem non erat [...] dictum est hoc in pœnam peccati sui. Quæ turp[itudo] in omnibus perpetuo verecundiæ te[...] velanda, [...] ea pœna primi p[e]c[ca]t[i] generatio[ni] hu-

k Leuit. 18.
l Ibidem.
m Quænam sit turpitudo non detegenda.
n Genes. 3.
o Ibidem.
p 1. Corin. 6.
q explicat. D. Pauli verba.

manæ esset necessaria. Cuius tamen generationis nullus amor reuelari eam permittit in illis, de quibus lex dicit: quod proximi sint sanguinis, & ipsius iure & instinctu naturæ eam sibi debent inuicem charitatis reuerē: iam: vt inter se his contumeliis afficiendi corpora sua nulla possit esse iusta causa, nec possit superduci aliquid honestum, quod tegere possit hoc inhonestum. Non quod negem nuptias sanctas & cubile immaculatum: quæ legitimè, & cum timore Dei celebrate pio amore matrimonium, quo nubentes efficiuntur vnus spiritus: ex quo facti sunt vna caro, & amore sancto, & desiderio generandæ prolis sic contegunt honestate sui, & absorbent quodammodo illam humanæ generationis pœnalem turpitudinem: vt, secundum Apostolum, qui nubunt, sint quasi non nubentes. Vnde & in Catalogo turpitudinum non reuelandarum etiam coniugis turpitudinem Lex ponit non reuelandam. (r) *Turpitudinem*, inquit, *vxoris tuæ non reuelabis.* Sicut igitur iam dictum est, qui extra tribum nubere prohibebantur, eadem lege ad proximos sanguinis accedere non permittebantur: sed apud illos vix tertium gradum consanguinitatis transibat lex illa naturalis affectus: apud nos vero, in quos tempus correctionis deuenit, (s) quibus correxit vrbem Dominus, id est, perfectionem: qui non commouebitur: creuit pietas, superabundauit honestas: & ad designandam Euangelii perfectionem ternarius ille numerus duplicatus porrexit se in senarium qui perfectus est numerus, & suis partibus constat: sicut Euangelii veritas per se stat, nec eget aliquo, quo fulciatur. Licet apud antiquos etiam viri laude digni honestis aliquib. causis interuenientib. de primo, & secundo gradu temeritate præsumpserint: vt ante legem, Abraham, Isaac, & Iacob nuper à cæteris gentibus segregati propter fugiendam cum gentibus commixtionem proximas sanguinis sui duxerunt. (t) Sub lege verò Caleph, Othoniel, fratri suo minori victa ciuitate Debiratum in præmium victoriæ filiam suam dedit vxorem. Sed & Thamar, cùm opprimeretur à fratre: (u) *Noli*, inquit, *frater, sed pete me à Rege, non negabit me tibi.* Et certè rex, qui fratri sororem dicebatur daturus vxorem, patet virtusque: quod cum, sicut dixi quibusdam causis interuenientibus illi præsumerent: Christiana pietas, nihil vult honestum iudicare, quod faciat contra honestatem naturæ. Ecce, quid mihi videatur super quæstione tua, si placet, benè: si displicet, facilè veniam obtineo apud te.

r Leuit. 18
s Psalm. 95.
t Iosue 15.
u 2. Reg. 13.

E P I S T O L A CLIX.

DOMINO ET AMICO CHARISSIMO, Reuerendo Abbati Willelmo Anselmus seruus Ecclesiæ Cantuariensis, salutem.

QVando (A) respondi ad quod quæsiuistis de altari, & de Ecclesia, ita erat cor meum quadam solicitudine grauatum, vt non possem intendere iis quæ dicebantur: & nuntius vester ita festinabat, vt in aliud tempus hoc differre non possem. De quo quidem neque in decretis, neque in canonibus memini me aliquid legisse: sed à quodam Episcopo audiui, quod (B) in decretis Eugenii Papæ legitur, altare motum iterum consecrandum. De his cum Domino Papa Vrbano locutus sum assistentibus quibusdam Episcopis: Sed Papa (C) dicebat, mensam altaris motam nec reconciliandam, nec iterum consecrandam, nec amplius in altare reputandam. Alii verò dicebant tantum reconciliandam: nullam tamen authoritatem ostendentes. In hoc autem omnes concordant, quod violato principali, tota Ecclesia cum altari iterum consecranda est: nec Ecclesia consecranda est sine consecratione altaris aut principalis, aut alicuius alterius in eadem Ecclesia. In his autem omnes cōcordant cum quibus locutus sum, excepta altaris mensa. Item si aliqua pars Ecclesiæ destructa reficitur, aut noua fit altari immoto: aqua tantùm ab Episcopo benedicta aspergendam dicunt. Ratio autem, quam à me quæsiuistis, hæc mihi videtur super his: Altare non fit propter Ecclesiam, sed ecclesia propter altare: & ideo violato principali altari, iam non videtur esse ecclesia: quia non est illud, propter quod ecclesia construitur, & consecratur. Quapropter cum illud fit nouum, rectè videtur cum eo consecrari, per quod recepit, vt sit ecclesia. (d) De moto altari iterum consecrando hæc quoque mihi ratio videtur: Altare vicem fidei Christianæ tenet, vt sicut non nisi in altari sacrificium nostrum offerimus, ita non nisi recta fide sacrificia bonorum operum offeramus, si & Deo placere volumus. Sicut igitur fides mota à suo fundamento quod est Christus) & à sua stabilitate iam non est fides: ita altare motum à suo fundamento iam non est altare: siue quod de eadem materia totum, siue de alia fiat altare nouum, & aliud quod fuerat altare, videtur ideo consecrandum. Propter hanc rationem cauendum existimo, (e) ne altare gestatorium consecretur sine fundamento, quod multi custodiunt, & ferè vbique custoditur: Quamuis in Normannia, cum ibi eram non seruaretis, sed nudi lapides nusquā affixi consecrarentur. Quod ego non damno, nec tamen facere volo. Ex his, quæ dixi, sequitur, quia si tota ecclesia noua fiat, altari sine violatione manente; quoniam sine consecratione altaris alicuius consecrari non debet: aut altare aliquod est ibi renouandum, vt simul cum ecclesia consecretur: aut aqua ab Episcopo ad hoc benedicta intus & exterius simpliciter aspergatur. Quæ facienda de his dixerim, ex ore & vsu aliorum didici. Rationem verò eandem alius habere non nego, sed ego à nullo accepi. Quapropter quod per me vel per alios sentio, sanctitati vestræ postulatus simpliciter insinuo; donec vobis certius, aut melius pateat. Valete.

d *Sic ferè ratiocinatur Iuo epist. 72. & 80.*
e *altare gestatorium hic accipe pro altari non fixo vel portatili patere de quo plura Ioan. Durant. l. 1. de rit. eccles. cathol. c. 23.*

ANNOTATIONES IN EPISTOLAM CLIX.

PRIOR.

QVando (A) respondi, &c.] *Hinc maximè perspicuum est infirmum ad argumenti aliàs tractasse & quidem fortassis paulò ante primum ex Anglia discessum, (nempe anno 1097. quod alibi observauimus;) vt insequentia monstrant Anselmi verba dicentis fuisse tum adeo molesta grauatum solicitudine vt vix sibi attenderet: ac procul dubio propter varios angores casusq; non leues & publicos ab Edmero pluribus enarratos vita eiusdem lib. 2. cap. 12. 14. 15. 19. quibus quidem cum non lucrez*

inc. 8. 1

mrari, per contumaciam Guilielmi Ruffi Anglorum regis pertinaciam grauissimè vexabatur Anselm. Porrò id rescripti pro foribus epistola appensi hactenus me fugit, quod tamen Baluium vidisse liquet ex hoc titulo, & verborum principio, de motione altaris: Quod de altari datur occasio, &c. *Sed & hanc, quam commentamur Epistolam, offendi inter MS. Iuon. Carnot. epist. Beccensis Bibliotheca, editam iam illi ipsi, in qua tandem exponit materiam. Anselmus verò cum dicat se Vrbano Papa nonnullisq; Pontificibus audientibus cardinem huius causa vertisse, claret se Willelmo respondisse in Angliam remissum, scilicet sub finem anni 1100.*

ALTERA.

IN decretis(B) Eugenii Papæ legitur, altare motum, &c.]

Nomen Papæ subdititium esse coarguunt. Primò pauca quæ de Eugenio I. & II ad nos peruenerunt ne gry quidem habentia; Alterò, quòd Burchardus lib. 2. decret. cap. 11. Iorlandus Chrysopolitanus lib. 12. sua Candelæ Iuo Carnot. 5. part. cap. 13 rursusq; Pannonia 2. part. & Gratian. de consecrat. distinct. 1. c. si motum, Higino Papæ tribuant his omnino verbis: Si motum fuerit altare, denuo consecretur Ecclesia: si parietes mutantur, & non altare, salibus tantùm exorcizentur. *Attamen Iuo, qui locum modò signatis ex Higini Papæ sanctionibus hanc allegat sententiam, epist. 32. producit ex Concilio Meldensi relato à Burcardo. Et quidem Canonem, de quo impræsentiarum, antecedunt duo placida Synodi Meldensis: forsanq; Burcardinum exemplar, quo vsus est Iuo, erat ipsum idque amplissimum & locupletissimum, de quo Ioannes Molinæus Gandensis in dedicatoria Epistola Iuonianis decretis, vbi testatur, quæ extant Burcardi collectanea Coloniæ excusa 1548. vix sextam Archetypi attingere portionem, licèt numero superet libellorum: Erat, inquam, fortè Codex ille auctior, in quo Meldense Concilium vice Higini Papæ citabatur, vel Higini edictum à patribus Meldensis Synodi repetebatur. Cæterò per altare, de quo Higinus suprà, intelligitur motus altare, principale, vt Anselmus; titulatorum Ecclesiæ, vt Ioannes Flarentinus ad dictum c. si motum, vocat: eo quo moto, Ecclesia iterum consecranda est: glossa ibidem, Anselmus in hac epist. Iuo epist. 32. qui ad quodlibet altare id extendit.*

POSTERIOR.

MEnsam(C) altaris motam, nec reconciliandam, nec iterum consecrandam, nec in altare, &c.]

Contrà Alexand. III lib. 3. decretal. tit. 40. cap. 1. Si altare motum fuerit, aut lapis ille solummodo superpositus, qui sigillum continet, confractus, aut etiam diminutus, debet denuo consecrari. *His adstipulatur Ioan. Andr. glossa in hunc titulum. Ioan. de Turrecremata, & Archidiacon. in c. si motum de consecr. distinct. 1. Astessanus lib. 6 sua summæ, tit. 29. & alij constanter asserentes, quod cum superior altaris tabula, siue mensa in qua fit consecratio, mota fuerit, vel in sua forma mutata, aut lapidum quispiam eam sustentantium & contingentium, illorum in quo reliquiæ continentur, & consecratio est impressa, motus fuerit, altare rursus fore sacrandum. Bernard. Papiensis præpositus lib. 3. sui Breuiarij paulò aliter clariusq; Alexandri placitum retulit, sic*: Altare, in quo tabula, cui consecrationis benedictio pontificali ministerio adhibetur, si mota fuerit, vel enormiter fracta, debet non immeritò consecrari: nec negamus, quin oleum non consecratum, consecrato possit oleo commisceri.

Epistolarum D. Anselmi Cantuariensis

FINIS.

INDEX RERVM ET VERBORVM QVÆ HISCE IN OPERIBVS DIVI ANSELMI OBSERVATIONE CVM

Primis digna censuimus.

Dialec.

E

F

(†) 8 Fides

Manichæo-

N.

Prædeſti-

Q.

R.

S.

Superio-

T.

V.

Vitam

FINIS.

